

46

Consiliul Metodic

INDREPTARUL
ANCHETATORULUI
PENAL

VOL. II



5292516

D 001162, Vol. 5

Radiololium neri u-geo clasperche neri.
 u-geo clasperche neri.
 8 Oct 1855

PENTRU UZ INTERN

INDREPTARUL ANCHETATORULUI PENAL

MODUL DE EFECTUARE
A
ANCHETEI PREALABILE

CAPITOLUL I

STRINGEREA, FIXAREA ȘI APRECIEREA PROBELOR

I. INTEROGAREA ȘI DEPOZIȚIILE MARTORILOR

1. IMPORTANȚA INTEROGĂRII ȘI A DEPOZIȚIILOR

Interogarea martorilor este un act de anchetă pe care îl efectuează anchetatorul penal pentru obținerea depozițiilor de martori. Depozițiile martorilor constituie probe în cauză. Ele constituie una din cele mai frecvente categorii de probe. Aproape zilnic anchetatorul penal se lovește de necesitatea de a interoga martori. În majoritatea covârșitoare a cauzelor penale depozițiile martorilor reprezintă principala probă, dacă nu chiar cea exclusivă.

De aici reiese clar de ce anchetatorul penal trebuie să strângă depozițiile martorilor cu multă pricepere. Cu alte cuvinte, efectuarea justă a interogării martorului de către anchetatorul penal are o însemnătate extrem de mare pentru orice anchetă.

Este greșită și dăunătoare părerea pe care o împărtășesc acei anchetatori penali care consideră procedura de interogare a martorului drept o operațiune ușoară și puțin complicată, care nu necesită decât câteva zeci de minute și care nu cere o pregătire prealabilă din partea anchetatorului penal. Adepții acestui punct de vedere încetează de a mai fi anchetatori penali, fără ca ei înșiși să observe. Ei nu efectuează interogatoriul, nu conduc ancheta, ci doar „înregistrează” mecanic depozițiile martorilor citați de ei.

Pentru ca interogarea martorului să se facă în mod just și să fie cât mai fructuoasă, este necesar să fie cunoscută tactica

interogării, este necesară practica, cunoașterea psihologiei martorului, precum și experiența vieții. Tinerii anchetatori penali trebuie să-și suplinească lipsa de experiență a vieții cu obiceiul de a observa, cu studierea psihologiei oamenilor, prin generalizarea critică a propriei lor activități, precum și a muncii altor anchetatori penali. Interogarea martorului va asigura obținerea unei probe importante în cauză numai în cazul când anchetatorul penal va respecta cu strictețe dispozițiile legale privitoare la interogarea martorilor, se va pregăti în mod temeinic pentru fiecare interogatoriu, își va însuși tactica interogării și o va conduce în mod just, iar aprecierea depozitiilor o va face cu multă chibzuială.

2. DREPTURILE ȘI ÎNDATORIRILE MARTORILOR

Interogînd martorii, anchetatorul penal e dator să respecte cu strictețe toate dispozițiile legale referitoare la luarea interogatoriului martorului și la formele procesuale ale depozitiilor date. Anchetatorul penal este dator să asigure martorilor interogați toate drepturile care le sînt acordate prin lege, dar totodată să nu permită martorilor să încalce îndatoririle pe care legea le impune.

Potrivit legii, în faza anchetei prealabile, martorul interogat are dreptul :

1) să ceară să i se ramburseze cheltuielile suportate în legătură cu deplasarea lui pentru a fi audiat și să fie îndemnitat pentru faptul că a fost sustras de la ocupația sa obișnuită (art. 65, C. proc. pen.) ;

2) luînd cunoștință de conținutul procesului-verbal de interogare întocmit de anchetatorul penal, să ceară completarea sau rectificarea celor consemnate în procesul-verbal în sensul celor declarate cu ocazia facerii depozitiei (art. 168, C. proc. pen.) ;

3) să facă plîngere împotriva actelor anchetatorului penal care a încălcat sau a îngădit drepturile sale (art. 212, C. proc. pen.).

Persoanele mute, surde sau cele care nu cunosc limba în care se efectuează ancheta au dreptul să ceară un interpret (art. 167, C. proc. pen.).

Ne vom opri asupra fiecăruia din aceste drepturi ale martorului.

În conformitate cu instrucțiunile speciale „Cu privire la plata cheltuielilor martorilor și la remunerația experților și interpreților chemați de instanțe sau de organele de anchetă”, emise în 1939 de Comisariatul Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. și Procuratura U.R.S.S. și aprobate de Consiliul Comisarilor Poporului al U.R.S.S., martorii au dreptul : a) la restituirea cheltuielilor suportate în legătură cu călătoria de la locul unde domiciliază la locul unde sînt chemați, și înapoi, dacă această distanță depășește 3 km într-o direcție. Calculul costului transportului pe calea ferată sau pe vapor se face potrivit tarifului de clasa a III-a ; pe drumuri, plata se face după costul real al transportului ; b) la restituirea cheltuielilor pentru cazare, în cazul când martorul trebuie să rămînă mai mult de 24 ore în localitatea unde a fost chemat. Plata cheltuielilor pentru cazare se face în baza notei prezentate și nu poate depăși 10 ruble pe zi pentru orașele Moscova, Leningrad și Kiev ; 7 ruble pentru capitalele republicilor unionale și autonome, centrele de ținut și regionale și orașele care formează unități teritoriale de sine stătătoare și 5 ruble pentru restul localităților ; c) la diurnă, în cazul când este chemat din localitatea în care locuiește într-o altă localitate unde urmează să rămînă mai mult de 24 de ore. Martorului i se plătește o diurnă de 5 ruble pe zi. În afară de aceasta, dacă martorul chemat este muncitor sau funcționar, el își păstrează salariul mediu la locul de muncă.

Toate aceste sume se achită din bugetul Procuraturii, pe baza unei ordonanțe emise de anchetatorul penal. Plata se face imediat după ce martorul și-a îndeplinit obligațiile. Sumele achitate sînt adăugate de anchetatorul penal la suma cheltuielilor de judecată care urmează să fie urmărite de la cel condamnat, lucru care trebuie menționat în nota atașată la concluziile de învinuire.

O importanță deosebită o are dreptul martorului de a cere completarea sau rectificarea celor consemnate de anchetatorul penal în procesul-verbal de interogare.

Anchetatorul penal este obligat să consemneze în procesul-verbal de interogare depozitia martorului, pe cît posibil cuvînt cu cuvînt. Cu alte cuvinte, consemnarea să corespundă întru totul celor declarate de martor (art. 165, C. proc. pen.). Anchetatorul penal nu are dreptul să-i impună martorului formulările sale.

Dacă, însă, martorul consideră că cele consemnate în procesul-verbal nu corespund cu declarația sa, are dreptul să ceară completarea sau rectificarea lui. Asigurarea acestui drept al martorului constituie garanția obținerii unor depoziții exacte, de bună calitate și nedenaturate.

Legea îi dă martorului dreptul să-și scrie personal depoziția, în cazul când el dorește acest lucru (art. 168, C. proc. pen.). Unii anchetatori penali, însă, încearcă să transforme acest drept al martorului într-o obligație a acestuia. Dorind să scape cât mai repede de această sarcină, ei cer persoanei interogate să scrie singură tot ce cunoaște în cauză, iar uneori îi dau un formular gol al procesului-verbal de interogare ca să fie completat acasă de martor și să fie prezentat a doua zi.

Această practică vicioasă duce inevitabil la îngrămădirea în cuprinsul depoziției scrise de martor a tot soiul de amănunte inutile, a unor fapte care nu au nici o legătură cu cauza, la omiterea tocmai a acelor fapte care sînt mai importante, iar uneori chiar la denaturarea în mod intenționat a faptelor, în sensul dorit de cel interogat.

Prin circulara nr. 50/26 din 25 iulie 1937, Procuratura U.R.S.S. a interzis categoric această practică contrară legii. Procuratura U.R.S.S. a arătat că scrierea depoziției de către persoana interogată, cu mîna sa proprie, este admisă numai în cazul când ea își exprimă dorința de a beneficia de acest drept pe care i-l acordă legea; dar și în acest caz anchetatorul penal este obligat:

- a) să audieze în prealabil martorul, oral și în mod amănunțit;
- b) să ceară ca martorul să-și scrie depoziția în cabinetul anchetatorului penal și imediat după ce a fost interogat oral;
- c) să verifice, înainte de a da drumul martorului, dacă depoziția scrisă este exactă și completă, iar în caz contrar să ceară completarea ei. Faptul că martorul și-a scris personal depoziția nu exclude deloc posibilitatea interogării lui suplimentare de către anchetatorul penal, în scopul de a clarifica unele împrejurări confuze în depoziția lui sau în scopul de a preciza anumite chestiuni ce n-au fost suficient de clar expuse în depoziția scrisă;
- d) să aibă grijă ca în procesul-verbal să se menționeze că depoziția a fost scrisă personal de martor și ca procesul-verbal să fie semnat de acesta și de anchetatorul penal.

Aceste indicații date de Procuratura U.R.S.S. sînt valabile și în ceea ce privește învinuții cărora li se acordă dreptul ga-

rantat prin lege (art. 139, C. proc. pen.) de a-și scrie personal depozițiile, în cazul când doresc acest lucru.

Anchetatorul penal este dator să atragă atenția martorului asupra drepturilor ce i se acordă prin lege. Numai în aceste condiții va fi real dreptul martorului de a se plinge împotriva actelor anchetatorului penal care încalcă sau îngădesc drepturile lui.

În sfîrșit, este necesar să ne oprim și asupra dreptului martorului de a se folosi de interpret în cazul când nu cunoaște limba în care se efectuează ancheta (art. 167, C. proc. pen.).

În practica de anchetă se săvîrșesc adesea greșeli grave, care, de cele mai multe ori, constau în aceea că anchetatorul penal, cunoscînd mai multe limbi și interogînd martorul în limba pe care acesta o cunoaște, consemnează mărturia acestuia, în proces-verbal, în altă limbă decît aceea în care s-a făcut ancheta. Întrucît depoziția a fost consemnată în proces-verbal într-o limbă necunoscută martorului, anchetatorul penal aduce la cunoștința acestuia cele consemnate, traducîndu-le personal în limba pe care martorul o cunoaște.

Prin acest „sistem“ de interogare se încalcă dreptul martorului de a lua cunoștință personal de conținutul procesului-verbal de interogare, întocmit de anchetatorul penal, spre a putea cere, în caz de nevoie, completarea ori îndreptarea, în special a formulărilor date de anchetatorul penal. Ori de cîte ori ancheta prealabilă se face într-o limbă necunoscută martorului, anchetatorul penal, indiferent dacă cunoaște sau nu limba cunoscută martorului, este obligat să invite un interpret (art. 172, C. proc. pen.).

În cazul când anchetatorul penal poate să interogheze personal martorul într-o limbă cunoscută de acesta, rolul interpretului se limitează la traducerea depoziției consemnate de anchetatorul penal în procesul-verbal într-o limbă necunoscută martorului, sau să traducă depoziția martorului scrisă de acesta personal în limba în care se desfășoară ancheta.

Este necesar să ne oprim asupra modului în care se face chemarea interpreților de către anchetatorul penal și plata muncii lor.

Cererea pentru recomandarea interpreților trebuie să fie adresată institutelor științifice sau de învățămînt corespunzătoare. În cazul când în localitatea respectivă lipsește institutul corespunzător, alegerea interpretului se face cu ajutorul organelor sovietice și de partid locale, dintre persoanele care cunosc bine limba pe care o vorbește martorul. Înainte de a începe interoga-

rea, anchetatorul penal este dator să se convingă dacă interpretul posedă suficient limba pe care o vorbește martorul. Persoana invitată de anchetatorul penal în calitate de interpret este obligată să se prezinte și să facă traducerea cerută. Pentru neprezentare sau pentru neîndeplinirea obligațiilor sale, interpretul răspunde penalicește (art. 73, C. proc. pen.).

În conformitate cu instrucțiunile Comisariatului Poporului pentru Justiție și ale Procuraturii U.R.S.S. „Cu privire la plata cheltuielilor martorilor și la remunerarea experților și interpreților chemați de instanțe sau de organele de anchetă”, aprobate prin hotărîrea Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S., interpreții au dreptul: la restituirea cheltuielilor suportate în legătură cu călătoria de la locul unde domiciliază la locul unde sînt chemați și înapoi, cu cazarea, precum și la diurne, în aceleași condiții ca și martorii. La fel ca și martorii, interpreții își păstrează salariul mediu la locul de muncă. Pe lângă aceasta, interpreții mai primesc și o remunerație specială pentru munca prestată.

Pentru participarea în calitate de interpret la interogările efectuate de anchetatorul penal, interpretul primește 3 ruble pe oră, iar în centrele republicilor unionale, în Leningrad, Harkov și în anumite localități din zona I, interpreții primesc 4 ruble pe oră. Pentru traduceri interpreții primesc o remunerație de 2—3 ruble pentru 1000 semne tipografice (manuscris). Plata interpreților se face din aceleași fonduri și în același mod ca și plata martorilor, lucru despre care s-a vorbit mai sus.

În faza anchetei prealabile, partea vătămată se bucură de asemenea de toate drepturile care sînt acordate prin lege martorilor. În afară de aceasta partea vătămată mai are dreptul:

a) să ceară interogarea martorilor și a experților, precum și stringerea altor probe ce au importanță în cauză (art. 112, C. proc. pen.);

b) să se constituie parte civilă în cazurile cînd, prin infracțiunea comisă, i s-a cauzat un prejudiciu și să ceară anchetatorului penal să ia măsuri în vederea asigurării acțiunii sale (art. 119-121, C. proc. pen.).

În afară de drepturi, martorii mai au și îndatoriri, indicate în mod special în codurile de procedură penală ale republicilor unionale.

Conform legii, persoanele chemate ca martori de anchetatorul penal au următoarele obligații:

a) să se înfățișeze la chemarea anchetatorului penal;

b) să spună tot ce cunosc în cauză;

c) să răspundă la întrebările puse de anchetatorul penal în legătură cu cauza;

d) să spună adevărul.

În cazul cînd martorul refuză să facă depoziții, anchetatorul penal este dator să încheie despre aceasta un proces-verbal și să-l trimită celui mai apropiat tribunal popular, pentru a-l trage la răspundere penală, potrivit art. 92 Codul penal (art. 60, C. proc. pen.).

În cazurile cînd, fără motive justificate, martorul nu se înfățișează, anchetatorul penal are dreptul să dispună aducerea lui silită. Pe lângă aceasta, anchetatorul penal are dreptul să încheie un proces-verbal despre neprezentarea martorului fără motive justificate și să-l trimită celui mai apropiat tribunal popular pentru a-l trage la răspundere penală, potrivit art. 92 Codul penal (art. 62, C. proc. pen.).

În cazurile cînd se va stabili că martorul a făcut cu știință depoziții mincinoase, anchetatorul penal este dator să pornească împotriva lui procesul penal pentru mărturie mincinoasă, conform art. 95 Codul penal.

Trecînd la audierea martorului, anchetatorul penal e obligat să-l avertizeze asupra răspunderii ce-i revine în cazul cînd refuză să facă depoziții sau face depoziții mincinoase, menționînd acest lucru și în cuprinsul procesului-verbal de interogare. Martorul va semna că a luat la cunoștință de răspunderea ce-i revine în cazul cînd nu-și va îndeplini obligațiile.

3. Aprecierea depozițiilor martorilor

Anchetatorul penal apreciază depoziția martorului chiar în cursul interogării, pe baza materialelor de care dispune în acel moment și a rezultatelor observării celor interogați, precum și în cursul cercetărilor ulterioare, prin confruntarea depoziției cu probele noi. Pentru a putea aprecia în mod just depozițiile martorului, cu alte cuvinte pentru a putea determina în ce măsură ele sînt veridice, este necesar să se aibă în vedere că, din diferite motive, unii martori pot minți, adică pot face în mod intenționat și premeditat anumite afirmații inexacte; alții pot greși fiind de bună credință, adică, din cauza unei erori, pot face depo-

ziții false fără ca să dorească o singură clipă să îndrepte cercetările pe o cale greșită.

Multe și extrem de variate sînt cauzele, mai ales în sfera sistemului nervos al omului și a legilor complicate ale percepției fenomenelor exterioare, care determină caracterul eronat al depozitiilor martorilor. Pe toate acestea trebuie să le aibă în vedere anchetatorul penal cu ocazia aprecierii depozitiei martorilor.

Ne vom opri în primul rînd asupra problemei privitoare la modul cum trebuie deosebită o depozitie veridică de una mincinoasă.

a) Veridicitatea și falsitatea depozitiilor martorilor

Practica de anchetă penală cunoaște cazuri în care unii martori, din răzbunare, fac intenționat depozitii mincinoase; de asemenea, sînt cunoscute cazuri cînd falsitatea depozitiei este determinată de raporturi de prietenie, de raporturi apropiate existente între martor și învinuit sau victimă. De obicei, asemenea martori sînt îndemnați de sentimentul de răzbunare față de dușman, de dorința de a-i face rău sau de sentimentul de milă față de omul apropiat, de dorința de a-l scăpa de neplăceri prin darea cu bună știință a unei depozitii mincinoase.

Dar, din cele expuse mai sus, în nici un caz nu se poate trage, în mod mecanic, concluzia că depozitiile martorilor aflați în raporturi de dușmănie sau, dimpotrivă, în raporturi de prietenie cu învinuitul sau victima ar fi mărturii mincinoase.

Anchetatorul penal este obligat să lămurească raporturile dintre martor, învinuit și victimă. Constatînd existența unor raporturi speciale între aceștia, anchetatorul penal nu trebuie în nici un caz să ignoreze depozitia unui astfel de martor. El este dator să controleze cu mai multă atenție și mai amănunțit justetea depozitiei unui astfel de martor și numai după aceea să tragă concluziile respective asupra veridicității ei.

Pentru un furt de ovăz din grajdul unui colhoz, erau învinuiți doi îngrijitori de cai. Principala probă pe care se sprijinea învinuirea era depozitia președintelui colhozului, audiat ca martor, care a declarat că într-una din zile, dimineața, el a văzut de la fereastra administrației colhozului, cum prin una din ușile grajdului au ieșit tîpil cei doi îngrijitori de cai, ducînd un sac

mare plin cu ovăz. Pînă ce a ieșit el din cameră, cei doi au reușit să dispară.

S-ar fi părut că în cazul de față anchetatorul penal dispune de o depozitie de martor demnă de crezare, dată și de o persoană cu autoritate. Cu ocazia interogării sale, președintele colhozului a declarat că raporturile sale cu cei doi îngrijitori de cai sînt perfect normale. Aceștia din urmă însă, cu ocazia interogării lor, au negat categoric orice amestec în furtul ovăzului, declarînd că președintele colhozului a mințit, urmărind prin aceasta să se răzbune pentru faptul că ei au demascat odată neregulile existente în colhoz și rolul pe care președintele colhozului l-a avut în existența acestor nereguli.

Declarațiile învinuiților l-au determinat pe anchetatorul penal să examineze cu mai multă atenție depozitia martorului. S-a constatat că învinuiții sînt colhoznici fruntași și că într-adevăr au dat în vileag infracțiunile săvîrșite de președintele colhozului. Astfel, declarațiile celor doi colhoznici că președintele a făcut în mod intenționat depozitii mincinoase împotriva lor, cu scopul de a se răzbuna pe ei pentru că l-au demascat și totodată cu intenția de a înlătura pericolul unor noi demascări din partea acestora, păreau întrutotul verosimile.

Pentru a rezolva în mod definitiv problema dacă depozitia martorului este falsă sau nu, anchetatorul penal a reconstituit faptele și a reieșit în mod evident că martorul a făcut depozitii false, întrucît prin fereastra administrației colhozului, lîngă care lucra de obicei președintele colhozului, nu se vedeau ușile grajdului din care, așa după cum a arătat martorul, ar fi ieșit cei doi îngrijitori de cai cu sacul cu ovăz furat.

Practica anchetei penale cunoaște însă multe cazuri cînd raporturile de dușmănie sau de prietenie dintre martor și învinuit sau victimă nu au influențat cu nimic justetea depozitiilor pe care le-au făcut martorii.

Atenția deosebită a anchetatorului penal, precum și examinarea amănunțită a depozitiei asigură în astfel de cazuri aprecierea justă a unor asemenea depozitii de martori.

În practica anchetei penale se întîlnesc cazuri cînd martorii sînt corupți spre a face depozitii false, în interesul persoanei care i-a mituit. În asemenea cazuri este greu de constatat de la început existența unor anumite raporturi dintre martori și învinuit. Aceasta, însă, nu-l scutește pe anchetatorul penal de obligația de

a distinge depozițiile adevărate de cele mincinoase, făcute cu rea credință și de a demasca martorii mincinoși care urmăresc un interes material.

Este foarte instructiv următorul caz din practica anchetei penale. Nu de mult s-a pornit ancheta cu privire la uciderea lui Mișa D, activist din cadrul organizației de pionieri și, în același timp, corespondent al gazetei colhoznice. Bănuiala a căzut asupra colhoznicului D, tatăl victimei, care avea legături cu o bandă de infractori care se ocupau sistematic cu furtul cerealelor din colhoz. Această bandă de hoți a fost demascată de victimă în ultimul număr al gazetei. Impotriva lui D, existau probe indirecte. Fiind arestat, acesta din urmă a negat categoric orice amestec în infracțiunea săvârșită, declarând că fiul său a fost ucis de M, secretarul organizației comsomoliste, și de K, redactorul gazetei de perete. Colhoznicul D nu a putut produce însă nici o probă în susținerea învinuirii împotriva lui M și K.

După câteva zile, la anchetatorul penal s-a prezentat colhoznicul P — un om în vîrstă înaintată — care a făcut o depoziție extrem de prețioasă și care, în mod obiectiv, confirma declarația lui D. Colhoznicul P a povestit următoarele: cu o zi înainte de a se prezenta la anchetatorul penal, se întorcea acasă noaptea târziu. Observînd pe partea cealaltă a străzii, în fața magaziei, doi cetățeni care stăteau de vorbă, el s-a oprit din curiozitate, s-a ascuns în umbra clădirii prin fața căreia a trecut și a început să asculte. După voce, el și-a dat seama că cei doi erau M și K. Printre altele, a auzit că ei vorbesc despre ascunderea urmelor omorului lui Mișa D, săvârșit de ei, exprimîndu-și satisfacția că anchetatorul penal a pornit pe o cale greșită, arestîndu-l pe tatăl lui D. Cei doi au convenit de asemenea să prezinte anchetei probe create de ei în mod artificial, care să confirme și mai mult vinovăția lui D în omorîrea fiului său. Curînd după aceasta M și K s-au despărțit. P a plecat acasă, hotărînd să comunice anchetatorului penal toate cele auzite de el, ceea ce a și făcut în dimineața zilei următoare.

Această depoziție de martor a fost o probă foarte importantă. Anchetatorul a început cea mai amănunțită verificare a justetei declarațiilor lui P. Verificarea a stabilit că P se bucură de tot respectul în comună și că relațiile lui cu D erau normale. El nu a fost în relații de dușmănie sau neprietenești cu M și K. În zilele următoare, ca de altfel și mai înainte, M și K au venit

mereu la anchetator, comunicîndu-i noi fapte aflate și care îl demascau pe D ca ucigaș al fiului său. Se părea că acest lucru întărește declarația lui P. Dar anchetatorul a considerat că o astfel de atitudine a lui M și K putea fi spontană, avînd în vedere situația pe care o aveau.

Din această cauză, anchetatorul penal nu a pornit pe calea încrederii oarbe în declarațiile lui P. El a hotărît să le verifice prin reconstituire judiciară cu participarea lui P, adică prin reproducerea faptelor și împrejurărilor arătate de martor, cu singura deosebire că, în locul lui M și K, în fața magaziei arătate de martorul P, au fost așezați alți doi cetățeni. Aceștia au fost puși să vorbească între ei. Reconstituirea efectuată a demască caracterul mincinos al declarațiilor lui P, pentru că s-a dovedit că el a putut să deslușească conținutul convorbirii celor două persoane, așezate în fața magaziei, numai atunci cînd ele au început să strige în gura mare. Datorită vîrstei sale P era surd. Pe de altă parte, infractorii nu ar fi putut în nici un caz să vorbească atît de tare despre cele ce intenționau să facă.

La al doilea interogatoriu, văzîndu-se demască, P a fost nevoit să recunoască că a primit o sumă importantă de bani de la soția și rudele arestatului D pentru a face depoziii mincinoase.

Sarcina anchetatorului penal este de a scoate la iveală dacă martorul este interesat în a spune sau nu adevărul.

Prin interogarea detaliată a martorului, prin analiza și verificarea amănunțită a depozițiilor sale, anchetatorul poate să aprecieze veridicitatea depozițiilor martorilor, să distingă minciuna de adevăr și să demaște depoziția mincinoasă. Rezolvarea acestei probleme se complică într-o oarecare măsură în cazurile cînd în depozițiile martorilor minciuna se împletește strîns și uneori în mod abil cu relatarea veridică a unor fapte și evenimente care au avut loc cu adevărat. Este sarcina anchetatorului să înlăture aceste greutăți și să descopere adevărul.

b) Veridicitatea și caracterul eronat al depozițiilor martorilor

Este mult mai greu să stabilești caracterul eronat al depozițiilor martorilor atunci cînd martorul greșește fiind însă de bună credință.

În aprecierea depozițiilor din acest punct de vedere, trebuie

să se țină seama că fiecare mărturie este rezultatul următoarelor trei procese principale :

1) perceperea, care include concomitent înțelegerea unui fapt sau eveniment ;

2) memorizarea acestui fapt ;

3) reproducerea faptului de către martor în depoziția sa.

Din această cauză veridicitatea depozițiilor depinde de capacitatea individuală a fiecărui martor de a percepe faptele, de a le memoriza și de a le reproduce, de starea sa în momentul percepției unui fapt sau eveniment oarecare, de influența diferitelor discuții despre faptul sau evenimentul perceput și care au avut loc în perioada dintre percepere și reproducere (multe din cele auzite în timpul acestor convorbiri vin să completeze lacunele care s-au format cu timpul în memoria martorului), în sfârșit, de starea martorului în momentul reproducerii în declarațiile sale a faptului sau evenimentului perceput anterior.

E îndeobște cunoscut că din torentul impresiilor lumii exterioare, pe care oamenii le percep, nu toate cad în sfera conștiinței lor și se întipăresc în minte cu exactitatea și claritatea necesară.

Cunoscutul jurist rus A. F. Koni a scris următoarele în legătură cu această chestiune :

„Declarația martorului, chiar aceea dată în condiții care ne îndreptățesc s-o considerăm veridică, adesea se dovedește ne-veridică.

Declarația cea mai demnă de crezut, dată cu dorința sinceră de a spune numai adevărul și întreg adevărul, se bazează pe condițiile memoriei, care reține ceea ce la timpul său i-a atras atenția martorului. Dar atenția este un instrument destul de imperfect pentru percepție, iar memoria însăși denaturează cu timpul imaginile imprimate de atenție și le lasă uneori să devină cu totul palide. Acest gen de „uscare și scurgere“ a memoriei o împinge la o suplinire inconștientă a lacunelor ce s-au format și, puțin câte puțin, în retransmiterea celor văzute și auzite se strecoară născocirea și autoînșelarea“¹⁾.

Așadar, este neîndoielnic că oamenii pot percepe într-un fel unele evenimente văzute de ei înșiși sau auzite de la alții, le pot păstra în alt fel în memorie, iar apoi să le povestească în cu totul alt fel.

1) A. F. Koni — Psihologia și depozițiile martorilor.

Pentru a putea aprecia just în ce măsură declarațiile martorului sînt veridice, are o mare importanță analiza amănunțită de către anchetator a depoziției martorului, precum și verificarea ei tot atît de amănunțită, în scopul stabilirii concordanței depline între depoziția martorului și ceea ce el a perceput anterior.

Trebuie să se țină seama că justetea percepției, incluzînd și meditarea de către martor asupra evenimentului despre care dă declarație, depinde de un șir de cauze, și anume : de starea fizică și psihică în care martorul s-a aflat în acel moment ; de intervalul de timp în decursul căruia el a observat evenimentul dat ; de existența unor infirmități ale organelor de simț ale martorului (surditate, miopie, orbire, daltonism etc.) ; în sfârșit, de spiritul de observație și curiozitate al martorului, de nivelul său cultural, de profesie, vîrstă — adică de o serie de însușiri și calități pur individuale. Pentru a nu cădea în greșală și a nu fi indus în eroare de un martor de bună credință, în cazurile necesare, pentru verificarea veridicității declarațiilor martorului, anchetatorul trebuie să cerceteze toate împrejurările arătate mai sus.

c) Starea martorului în momentul percepției

Aceasta se referă în special la partea vătămată, care, fără să-și dea seama, înclină să exagereze în declarația sa acțiunile învinuiților care au încălcat drepturile sale, proporțiile și formele pericolului prin care ea a trecut.

„Se știe — arată A. F. Koni — că asupra oamenilor impresionabili înțelegerea dintr-o dată a primejdiei prin care au trecut acționează în modul cel mai puternic ; numai gîndindu-se la această primejdie și la gravitatea urmărilor ce ar fi putut avea loc, inima lor începe să bată la fel de tare ca și în cazul cînd ar avea pericolul în față.

De aici, expresii tari în descrierea senzațiilor și impresiilor, de aici, definirea exagerată a volumului, repeziciunii, forței etc. Un simplu baston pare măciucă, amenințarea cu degetul — ridicarea pumnului, ridicarea vocii — strigăt etc“.

În unele cazuri este absolut obligatoriu să se stabilească situația martorului în momentul percepției evenimentului despre care relatează.

De exemplu, spaima martorului în momentul percepției

atrage de regulă după sine exagerări în declarațiile sale despre evenimentele și faptele care au avut loc în realitate. Nu întâmplător proverbul rusesc spune: „Frica are ochi mari“.

O anumită influență asupra memorării evenimentului perceput în stare de frică o pot exercita discuțiile pe care martorul a avut ocazie să le poarte asupra evenimentului.

Multe din cele auzite și văzute de om se împletesc ulterior cu fantezia și din aceasta reiese o imagine denaturată a celor întâmplate în realitate. Oamenii perfect sănătoși din punct de vedere fizic și psihic sînt în stare să perceapă și să-și amintească în mod diferit aceleași fenomene, în funcție de faptul dacă în momentul percepției au fost calmi sau iritați, dacă perceperea a avut loc ziua sau noaptea, dacă au fost obosiți sau, dimpotrivă, odihniți etc.

Pentru ilustrarea acestora, este caracteristic următorul exemplu:

Într-o seară, la marginea unei pădurici, trei fete minore au fost atacate de cîțiva huligani care au sărit de după arbori. Două fete au reușit să fugă; a treia însă a fost prinsă de huligani, violată și lăsată la marginea pădurii în stare de inconștiență. Toate cele trei fete au afirmat în fața anchetatorului că au fost atacate de cinci persoane necunoscute. Victima nu a putut spune exact cîți indivizi au violat-o, pentru că ea și-a pierdut cunoștința. Făcîndu-se cercetări, au fost descoperiți trei huligani, care au recunoscut că au atacat spre seară trei fete și, prinzînd pe una dintre ele, au violat-o pe rînd. S-a stabilit totodată că, înainte de aceasta, ei au băut în tovărășia a doi adolescenți. Învinuiții au negat participarea adolescenților la atacul asupra fetelor și la violarea uneia dintre ele. Mai mult decît atît, s-a stabilit alibiul acestor adolescenți. Atunci, în fața anchetatorului s-a pus problema de a lămuri erorile din declarațiile date de cele trei fete. S-a stabilit că atunci cînd fetele, speriate, au alergat în oraș și au povestit cele întâmplate, ele nu au putut preciza numărul persoanelor care le-au atacat și numai după ce cineva le-a spus: „probabil cinci indivizi“, ele au început să susțină că asupra lor au năvălit cinci huligani.

Victima n-a observat și nu-și amintea cîți au fost cei care au atacat-o. Însă, în declarațiile ei ulterioare, a început să susțină, numai după spusele prietenelor, că a fost atacată de cinci indivizi.

d) Durata observării cu ocazia percepției

Nu mai mică importanță are uneori stabilirea de către anchetator a perioadei de timp în care martorul a putut să observe evenimentul dat.

Cu cît martorul a avut posibilitatea să observe mai îndelung evenimentul respectiv, cu atît mai bine a putut să-l perceapă, să-l memoreze și să-l redea la interogatoriu. Un rol important îl poate juca și interesul pe care martorul l-a manifestat pentru evenimentul respectiv.

De asemenea, trebuie avute în vedere astfel de trăsături individuale ale martorului, ca: curiozitatea sau lipsa de curiozitate, spiritul de observație; în sfîrșit, în unele cazuri, poate avea importanță profesia și nivelul cultural al martorului.

În lumina celor de mai sus, trebuie privite cu o deosebită prudență depozițiile martorilor care relatează despre anumite evenimente sau fapte cu lux de amănunte, lamurindu-se amănunțit pentru ce anume martorul a fost atent la asemenea detalii.

Aceasta se cere cu atît mai mult cu cît, de cele mai multe ori, cu ajutorul organelor de simț, omul percepe evenimentul sau obiectul numai în linii mari, fixîndu-și în minte doar particularitățile cele mai reliefate ale obiectului ori evenimentului sau pe cele care îi sar lui în ochi. De regula, în momentul percepției, martorul nu poate să rețină toate particularitățile și detaliile faptului sau obiectului observat. Prin aceasta se explică unele răs-punsuri ale martorilor, întîlnite frecvent în practică: „n-am fost atent“, „n-am observat“, „nu-mi amintesc“, atunci cînd, apelînd la martori, anchetatorul încearcă să precizeze unele detalii ale faptului sau obiectului cercetat. Tot prin aceasta se explică și faptul că depozițiile mai multor martori despre unul și același eveniment nu sînt adesea identice.

Ele se completează una pe alta, datorită faptului că, în timp ce un martor a fost atent la unele detalii, alt martor a fost atent la altele. Numai din suma mai multor depoziții se poate stabili adevăratul tablou al evenimentului cercetat.

În multe cazuri, anchetatorul trebuie să stabilească dacă martorul nu prezintă unele defecte fizice care să-l fi putut împiedica să perceapă just evenimentul respectiv. Astfel, este firesc ca să provoace îndoială asupra veridicității ei depoziția unui miop care declară, de pildă, că l-a recunoscut pe învinuit de la

o distanță de 10 metri. O astfel de depozitie trebuie verificată în modul cel mai amănunțit.

e) Memoria și influența sugestiei și fanteziei asupra ei

În unele cazuri este necesar să se scoată în evidență capacitatea martorului de a-și aminti bine faptele și evenimentele percepute. Dintre depozitii, cele ale copiilor, bătrânilor și persoanelor care suferă de boli ale sistemului nervos și ale psihicului inspira de multe ori mai puțină încredere. Anchetatorul trebuie să țină seama că, de regulă, copiii sînt mult mai impresionabili decît adulții și sînt mai expuși sugestiei și fanteziei, ceea ce face ca depozitiile lor juste să se împletească adesea cu născociri. Dar, de aici, nu se poate trage în mod mecanic concluzia că orice depozitie a unui copil este mai puțin veridică.

Într-o cauză era necesar să se stabilească dacă în casa în care s-a descoperit o infracțiune — mult mai tîrziu după săvîrșirea ei — o anumită fereastră a fost deschisă sau nu în jurul orei 8, în ziua comiterii infracțiunii. În această privință erau două depozitii de martori contradictorii.

Un muncitor, care locuia în casa vecină și care la această oră — ca de obicei, mergînd la lucru — a trecut prin fața casei, a afirmat că fereastra era deschisă.

Alt martor — un copil de 10 ani, care locuia la celălalt capăt al străzii respective și care a trecut prin fața casei în drum spre școală — a afirmat că fereastra era închisă.

Fără îndoială că unul din martori se înșela. Dar care anume.

Anchetatorul a rezolvat această problemă printr-un interogatoriu suplimentar, mult mai amănunțit, al ambilor martori. Muncitorul, continuînd să susțină că fereastra a fost deschisă, a declarat că, mergînd la lucru, avea obiceiul să privească fereastra casei vecine, care aproape întotdeauna la acea oră era deschisă. Martorul a arătat că, dacă fereastra ar fi fost închisă în acea dimineață, acest fapt i-ar fi atras atenția în mod deosebit. La interogatoriul suplimentar copilul a declarat că în casa în cauză locuiește un copil de aceeași vîrstă cu el și cu care învață la aceeași școală. De obicei, mergînd la școală pe cealaltă parte a străzii, el vedea că fereastra de la acea casă era deschisă, astfel încît, fără să traverseze strada și fără să se oprească, îl striga pe colegul său, care îl ajungea din urmă. În acea dimineață, trecînd

prin fața casei, el a observat că fereastra era închisă, din care cauză a traversat strada, a bătut la fereastră, și-a strigat colegul și a plecat mai departe, considerînd că acesta îl va ajunge. Dar colegul său nu l-a ajuns. Sosind la școală, el a început să-și caute prietenul, gîndind că acesta a sosit înaintea lui. Dar tovarășul lui nu era la școală.

Faptul întîrzierii străzii a tovarășului său și faptul că, mergînd la școală, el a bătut în geam, l-a împărtășit colegilor săi.

După astfel de completări, confirmate ulterior și prin depozitiile școlarilor — prietenii băiatului — depozitia acestuia din urmă s-a dovedit mult mai veridică. A reieșit că depozitia muncitorului a fost rezultatul unei erori. Obişnuit să vadă fereastra deschisă și nedînd atenție ferestrei în ziua aceea, fiind de bună credință, muncitorul a transmis anchetatorului ceea ce în mintea sa se păstrase din zilele anterioare, socotind greșit că și în ziua aceea lucrurile s-au petrecut la fel.

Ținînd seama de slăbirea memoriei din cauza bătrîneții, depozitiile persoanelor de vîrstă înaintată sînt, de regulă, mai puțin demne de crezut. Dar aceasta nu înseamnă că depozitiile acestor persoane nu pot fi juste. Aceasta îl obligă numai pe anchetator să analizeze asemenea depozitii mai amănunțit, pentru a nu trage concluzii greșite și a îndrepta ancheta prealabilă pe o cale greșită.

Și depozitiile persoanelor care suferă de boli nervoase trebuie supuse unei analize detaliate. Un astfel de martor, datorită deficiențelor psihice provocate de boala sa de nervi, poate face declarații fanteziste, care sînt rezultatul unor erori. Astfel de declarații nu sînt valabile.

Este caracteristic în această privință următorul exemplu:

Asupra unui ocol silvic s-a săvîrșit un atac banditesc. La acea oră, în biroul ocolului, avea loc o ședință a pădurarilor. Doi bandiți înarmați, care au intrat în încăpere mascați, au poruncit tuturor celor de față să se culce pe dușumea cu fața în jos, l-au omorît pe ajutorul șefului de ocol, care a îndrăznit să se ridice, au luat casa de fier cu bani și au dispărut. În această cauză au fost trași la răspundere penală doi locuitori din satul situat pe teritoriul ocolului. Invinuirea a fost construită exclusiv pe probe indirecte, însă cu totul insuficiente pentru trimiterea în judecată. Cu toate acestea, dosarul a fost trimis instanței de judecată.

În timpul judecății, președintele completului de judecată a

primit un bilet, de la pădurarul N, chemat ca martor, în care acesta arăta că în acel moment, în camera martorilor, printre persoanele chemate să depună în cauză, l-a recunoscut pe al treilea bandit, care, în timpul atacului, se afla la ușa de la intrare a ocolului, lângă caii cu care sosiseră bandiții.

Cel recunoscut a fost arestat. S-a stabilit că el era consătean cu învinuții și că a fost chemat în instanță în calitate de martor, pentru că depozițiile sale infirmau alibiul invocat de învinuți. Judecarea cauzei a fost aminată, dosarul fiind trimis pentru completarea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală a celui de-al treilea participant la atacul banditesc.

Anchetatorul experimentat, caruia i-a fost incredințată completarea urmăririi penale în această cauză, a observat dintr-o dată ca cel recunoscut nu avea nici o legătură cu învinuții și aproape ca nu-i cunoștea. Aceste date au exclus posibilitatea de participare la atacul asupra pădurarilor. Și, într-adevăr, în curînd, fără o muncă deosebită, s-a stabilit alibiul lui S care a și fost pus în libertate.

Anchetatorul penal a pornit la studierea amănunțită și confruntarea tuturor depozițiilor pădurarului N. S-a văzut că la primul interogatoriu el n-a afirmat că în momentul atacului asupra ocolului l-ar fi văzut pe al treilea bandit, care a rămas lângă cai. Astfel de declarații a dat numai la al doilea interogatoriu, peste două săptămîni de la primul. La al treilea interogatoriu, după o lună și jumătate, N a dat declarații mult mai ample, descriind amănunțit figura și semnalmentele celui de-al treilea bandit, care s-au dovedit a fi asemănătoare cu figura și semnalmentele lui S. Toate acestea puteau fi rezultatul fanteziei sale și a completării de către martor a lacunelor din memoria sa, dar, pe de altă parte, puteau fi explicate și prin aceea că la primele două audieri el n-a fost ascultat așa cum trebuie.

A fost necesar să se analizeze amănunțit persoana lui N și să se verifice în ce măsură el spune adevărul, întrucît s-a dovedit că — contra afirmației sale — S n-a participat la atacul banditesc asupra ocolului.

În urma unei munci minuțioase, anchetatorul a stabilit că N a fost în trecut un om foarte impresionabil, iar în ultimul timp cei din jurul său au început să observe că N, găsindu-se în stare de iritare, de multe ori exagerează în discuții și chiar denaturează faptele, atribuindu-le detalii fanteziste. Din această cauză, îndoiindu-se pe drept cuvînt de seriozitatea depozițiilor

lui N, anchetatorul a hotărît să le verifice pe calea reconstituirii. În timpul acesteia s-a stabilit că N n-ar fi putut vedea prin fereastră pe al treilea bandit, chiar în cazul cînd acesta ar fi stat într-adevăr lângă cai, la scara ocolului, deoarece peretele tîndei nu permitea acest lucru. Convingîndu-se de aceasta, N singur s-a îndoit de justetea depozițiilor sale, declarînd anchetatorului că și înainte a observat la el astfel de fenomene, cînd anumite fapte din imaginație capatau ulterior forme deplin reale, dispărînd hotarul dintre fantezie și realitate.

Este evident că la fel s-a întîmplat și în cazul de față. El nu l-a văzut pe al treilea bandit linga ușa de la intrarea ocolului, dar cînd cei din jur au început să vorbească că probabil al treilea bandit stătea linga caruța, la ușa, el a avut impresia că l-a văzut pe acest bandit.

Pierzînd hotarul dintre cele închipuite și cele văzute în realitate, el a făcut declarațiile respective la al doilea interogatoriu.

Ulterior, figura celui de-al treilea bandit, pe care și-a imaginat-o, s-a conturat și a căpătat în închipuirea sa trăsături deplin reale și precise, încît, în dorința lui de a ajuta ancheta, el a descris amănunțit figura și caracteristicile omului care era în realitate numai fructul închipuirii sale. Mai mult decît atît, cînd în camera martorilor el a văzut un om care semăna foarte mult cu figura celui de-al treilea bandit, ce prinsese viață în imaginația sa, el a trimis de îndată completului un bilet, urmărind un singur țel — să se stabilească adevărul, să se descopere toți bandiții. Expertiza psihiatrico-judiciară a confirmat existența unei stări psihopatologice la N, pentru care este caracteristic includerea inconștientă a unor elemente din domeniul fanteziei în întîmplările care au avut loc în realitate și a conchis că, datorită acestui fapt, depozițiile lui nu pot fi luate în considerare.

Trebuie ținut seama de faptul că, în general, persoanele care suferă de anumite boli mintale nu trebuie interogate în calitate de martori, pentru că depozițiile lor nu prezintă siguranță. În conformitate cu dispozițiile legii (art. 61, C. proc. pen.), persoanele care, datorită deficiențelor lor fizice sau psihice, sînt incapabile de a percepe just faptele ce prezintă importanță în cauză și de a da declarații juste despre ele nu pot fi chemate și interogate în calitate de martori. Pentru rezolvarea problemei referitoare la capacitatea unei persoane oarecare de a fi martor, se invită în calitate de expert un medic psihiatru.

f) Influența modificărilor patologice

De asemenea, nu trebuie uitat și faptul că, drept consecință a modificărilor patologice care au avut loc în urma unui traumatism suferit, uneori se desprind din memorie unele întâmplări. Un astfel de martor, înșelându-se cu bună credință, va nega în mod categoric faptele care au avut loc, din care cauză poate uneori denatura adevărul.

Ca exemplu în această privință poate sluji cauza privitoare la tentativa de omor împotriva paznicului K, al unui colhoz. Procuratura raională a fost încunoștiințată de un activist din sat că, în acea zi, dis-de-dimineată, paznicul K al colhozului a fost găsit pe drum în stare de inconștiență. S-a constatat că el a fost rănit în regiunea occipitală. Când K și-a revenit, a declarat că, mergând pe drum, probabil că a alunecat, a căzut și și-a pierdut cunoștința. Dar, neținând seama de declarațiile lui K, activiștii din sat au continuat să susțină că e vorba de o tentativă de omor. Anchetatorul s-a deplasat imediat la spitalul unde fusese dus K și l-a interogat. K i-a repetat anchetatorului povestea cu rănirea sa prin cădere, negând categoric orice atac împotriva sa. În baza diagnosticului și a foii de observație, anchetatorul a stabilit că numitul K prezenta în regiunea occipitală o rană dreptunghiulară, produsă prin sfărîmarea oaselor craniene și vătămarea substanței cerebrale. Imediat el a plecat la locul unde a fost descoperită victima.

Examinînd poteca perfect dreaptă, acoperită cu zăpadă moale, anchetatorul s-a convins că, prin căderea în acest loc, K nu putea să capete o astfel de leziune ca cea descoperită la el. Era clar că declarația lui K nu corespunde realității. Dar el n-a mai putut fi audiat din nou, pentru că în aceeași zi a murit.

Ancheta a stabilit în curînd că numitul K a fost lovit în cap cu un ciocan, pe la spate, de ginerele său. Cu toate acestea a rămas neclară chestiunea: pentru care motiv K a ascuns această tentativă de omor. Răspunsul la această întrebare l-a dat expertiza medico-judiciară, care a ajuns la concluzia că, fiind lovit pe neașteptate și puternic, K și-a pierdut cunoștința. Peste cîtva timp și-a revenit, dar din memorie îi lipseau unele părți ale faptelor petrecute. Făcînd declarații în fața anchetatorului, cu toată buna sa credință, K s-a înșelat, deoarece din memoria lui a dispărut momentul în care a fost lovit în cap de infractorul ascuns în spatele său.

g) Influența timpului asupra memoriei

Un rol important pentru a putea aprecia în mod just dacă depozițiile unui martor sînt veridice îl are luarea în considerare a timpului care s-a scurs din momentul percepției de către martor a faptului respectiv și pînă în momentul reproducerii — în declarațiile sale, în fața anchetatorului — a celor percepute. Cu cît această perioadă de timp va fi mai mare, cu atît martorul va uita mai mult din faptele percepute și, în consecință, cu atît declarația sa va conține mai multe omisiuni, imprecizii, greșeli care adesea își găsesc expresia în faptul că martorul adaugă anumite fapte născocite, pe care în realitate nu le-a perceput.

Acest fenomen se explică prin aceea că martorul, alînd, pe măsură ce trece timpul, din expunerile altor persoane o serie întreagă de amănunte despre împlinirea respectivă, nu mai este în stare să deosebească ceea ce a auzit ulterior de la alții de ceea ce a perceput el personal.

În sfîrșit, trebuie luat în considerare și faptul că, de obicei, în momentul percepției, din toate cele văzute și auzite, martorul trage o anumită concluzie. Dacă martorul este interogat scurt timp după aceasta, atunci el povestește despre toate cele percepute, dar mai tîrziu, sub formă de deducție, expune concluziile sale despre cele văzute sau auzite.

Dacă primul interogatoriu al martorului are loc după un interval mare de timp, în multe cazuri el va expune concluzia sa ca faptă pe care a perceput-o cîndva. Aceasta se explică prin aceea că, cu timpul, tot ceea ce martorul a văzut sau auzit personal în momentul percepției faptului descris se împletește strîns și se confundă cu concluzia sa, precum și cu ceea ce ulterior a auzit de la alte persoane. Adesea martorul de bună credință expune din eroare toate acestea în depozițiile sale ca văzute și auzite de el în momentul percepției faptului cercetat.

h) Reproducerea

O importanță mare pentru obținerea unor depoziții veridice are starea martorului în momentul reproducerii. Aceasta depinde, în primul rînd, de condițiile și procedura interogatoriului.

De aici trebuie trasă concluzia necesității celei mai stricte respectări a regulilor stabilite de Codul de procedură penală privind interogarea martorilor, deoarece ele urmăresc, în primul

rînd, să dea posibilitate martorului să reproducă în modul cel mai just și exact tot ce-i este cunoscut în cauză, adică tot ceea ce el a perceput în legătură cu faptele cercetate și s-a păstrat în memoria sa.

Regulile de tactică ale interogării martorului urmăresc în primul rînd acest țel. Nu trebuie uitat că, pentru majoritatea cetățenilor, chemarea lor la anchetator, chiar în calitate de martori, este un eveniment neobișnuit în viața lor.

În afara celor spuse mai sus, trebuie de asemenea să se țină seama de sugestibilitatea mare a martorilor, care se intensifică atunci cînd ei sînt interogați în cabinetul anchetatorului. Unii martori socotesc că ei trebuie, în mod obligatoriu, să știe tot ceea ce sînt întrebați, o dată ce au fost chemați la interogatoriu.

După cum se știe, sugestibilitatea este în general proprie psihicului omenesc și se manifestă cu atît mai mult în condițiile arătate.

Academicianul Behterov a arătat că: „Sugestia constă în transmiterea directă a unor oarecare stări psihice de la o persoană la alta, transmitere care are loc fără participarea voinței și atenției persoanei sugestionate și adesea chiar fără ca ea să-și dea prea bine seama de acest lucru”¹⁾.

În lumina celor expuse, anchetatorul trebuie să fie atent, pentru a nu pune în gura martorului ceea ce nu îi este cunoscut acestuia, dar este cunoscut anchetatorului din alte materiale de la dosar.

Aceasta se referă în special la interogarea minorilor, pe care atmosfera de oficialitate în care se desfășoară interogatoriul în cabinetul anchetatorului penal îi poate emoționa atît de puternic, încît să-i facă complet incapabili de a expune ceea ce gîndesc.

Toate acestea dovedesc încă o dată obligația necondiționată a anchetatorului de a crea o atmosferă perfect normală la interogarea martorilor, în strictă conformitate cu dispozițiile Codului de procedură penală, de a verifica amănunțit depozițiile martorilor, trecînd cu prudență și atenție la aprecierea veridicității lor, și de a scoate la timp la iveală greșelile comise de martori.

¹⁾ Behterov — Sugestia și rolul ei în viața socială.

4. PREGATIREA ÎN VEDEREA INTEROGĂRII

Succesul interogării constă în a obține de la martor o depozitie veridică asupra tuturor faptelor pe care le cunoaște și care au o importanță esențială pentru cauză. Aceasta însă depinde mult de modul în care s-a pregătit anchetatorul pentru efectuarea interogării.

a) Care persoane urmează a fi citate

Anchetatorul trebuie să-și fixeze mai întii, în baza studierii tuturor materialelor cauzei, cercul persoanelor pe care urmează să le cheme pentru a fi interogate în calitate de martori. În general, se invită pentru a da depoziții toate persoanele care, în baza informațiilor existente sau în baza analizei materialelor strînse și a concluziei logice a anchetatorului, pot să lămurească unele situații care au o importanță esențială pentru cauză.

În același timp, anchetatorul trebuie să evite chemarea unor persoane ale căror depoziții nu pot să adauge nimic nou față de materialele strînse pînă atunci. Citarea la ședința de judecată a unui număr mai mic de martori în comparație cu numărul celor interogați în stadiul anchetei prealabile este un fenomen aproape obișnuit și, într-o oarecare masura, logic și inevitabil. Totuși, o mare diferență între numărul martorilor interogați în faza anchetei prealabile și numărul martorilor audiați în faza anchetei judecătorești constituie o dovadă a faptului că anchetatorul a chemat pentru interogatoriu martori fără a se pregăti suficient pentru aceasta, fără a se gîndi cît de necesară este în realitate chemarea unei anumite persoane pentru a fi interogată ca martor. Chemarea martorilor trebuie făcută numai după necesități, adică atunci cînd anchetatorul are motive suficiente pentru a presupune că martorul respectiv cunoaște situații esențiale în cauză. Desigur, anchetatorul poate greși uneori în presupunerile sale, chemarea unui martor dovedindu-se zadarnică. Dar aceste „cheltuieli” ale anchetei prealabile sînt de multe ori inevitabile.

Poate este chiar imposibil ca ele să fie complet evitate, pentru că prudența prea mare a anchetatorului în chestiunea citării martorilor ar putea duce în unele cazuri la dispariția unor probe prețioase pentru cauză. Este însă important ca anchetatorul pe-

nal să nu citeze martori la întâmplare, fără a-și reprezenta ce împrejurări ale cauzei pot fi lămurite prin depozițiile lor.

Această deficiență se mai constată încă la unii anchetatori cu mai puțină experiență, ceea ce se explică de obicei prin lipsa unui plan al anchetei prealabile.

De exemplu, mulți anchetatori, începând ancheta într-o cauză cu privire la lipsuri de valori materiale scoase la iveală de comisia de revizie, cheama înainte de toate pentru a fi audiați în calitate de martori pe acei care au semnat actul reviziei. De obicei, depozițiile unor astfel de martori se reduc la repetarea celor afirmate în actul de revizie, depus la dosar. În majoritatea covârșitoare a cazurilor, astfel de audieri duc numai la pierdere de timp și la încarcarea dosarului cu acte de ancheta de prisos. Este logic ca un astfel de martor să fie chemat după interogarea învinutului, dacă acesta neagă justetea actului și dacă invocă anumite deficiențe ale reviziei.

Cu fiecare audiere de martor ancheta trebuie să fie dusă înainte.

b) Normele citării

Făcând o analiză amănunțită și stabilind cercul martorilor, anchetatorul trebuie să schițeze ordinea și procedura chemării lor.

Rezolvarea justă a acestor probleme tehnice, care par mărunte, are deseori o mare și chiar hotărâtoare importanță pentru obținerea unor depoziții prețioase, demne de crezut. Într-un caz, anchetatorul poate să stabilească citarea martorilor într-o anumită ordine, dictată de interesele anchetei; în alt caz el poate considera mai just citarea mai multor martori în același timp.

La citarea simultană a mai multor martori se recurge, de exemplu, în cazurile când anchetatorul vrea ca, prin depozițiile martorilor, să verifice justetea actului care constată alterarea mărfurilor într-un magazin. Chemarea în același timp a martorilor care au semnat cândva actul respectiv permite stabilirea valabilității sau falsității actului respectiv.

Se înțelege că martorii chemați în același timp trebuie izolați, pentru a nu comunica unul cu celălalt înaintea interogării și pentru ca martorii interogați să nu poată comunica cu martorii

neinterogați încă sau între ei înainte de terminarea confrun-
tărilor.

Pentru obținerea unor depoziții cât mai veridice, are o mare importanță și rezolvarea justă a problemei cu privire la modul cum urmează să fie citat martorul respectiv: să fie citat prin poștă, ca să se prezinte peste trei zile, sau să i se trimită citația prin curier cu invitația de a se prezenta imediat; să i se trimită o telefonogramă la locul său de muncă sau, în sfârșit, dacă trebuie, anchetatorul să se deplaseze personal pentru efectuarea interogării la locul unde se află martorul.

Anchetatorul rezolvă această chestiune într-un fel sau altul, în funcție de împrejurările cauzei, de chestiunile care urmează a fi rezolvate prin depozițiile martorilor și de importanța pe care o are faptul ca martorul să nu aibă posibilitatea de a comunica cu alți martori sau învinuiți înaintea interogării sale.

c) Studiarea prealabilă a materialelor

Pregătindu-se pentru interogarea martorilor, anchetatorul trebuie să studieze încă o dată, în mod amănunțit, materialele cauzei, fără să se bazeze pe memoria sa.

Aceasta îi va permite să stabilească dinainte toate chestiunile care urmează să fie lămurite prin interogarea martorului respectiv.

Nu este admis să se efectueze interogarea fără studiarea prealabilă a materialului dosarului, bazându-se numai pe memorie. Interogările repetate ale aceluiași martori, care se întâlnesc des în practica de anchetă, se explică în mare măsură tocmai prin aceea că unii anchetatori nu studiază înainte de interogatoriu tot materialul anchetei, nu întocmesc în prealabil o listă a chestiunilor ce urmează a fi lămurite și, pentru acest motiv, uită să pună martorului întrebări importante pentru cauză.

Înainte de a cita martorii, este bine ca anchetatorul să stabilească succesiunea întrebărilor pe care intenționează să le pună martorului.

d) Stringerea informațiilor asupra celui interogat

În multe cazuri, pregătindu-se pentru interogarea unor martori, prin depozițiile cărora pot fi stabilite anumite împrejurări impor-

tante în cauză, anchetatorul trebuie să strângă unele date despre persoana ce urmează a fi interogată, pentru ca, în felul acesta, s-o poată interoga așa cum trebuie și să obțină depoziții cât mai prețioase și mai veridice.

Uneori, efectuând interogarea martorului, sînt necesare date obiective (nu din spusele celui interogat) despre relațiile lui cu învinuitul sau partea vătămată, despre relațiile lor reciproce, în sfîrșit, despre gradul și izvoarele de informare ale martorului cu privire la împrejurări care au o importanță esențială pentru cauză.

Aceste date pot fi obținute de anchetator cu ajutorul martorilor interogați anterior, precum și prin interogarea învinuitului și a părții vătămate. Confruntarea acestor date permite anchetatorului să-și formeze o anumită idee despre martor.

e) Planul interogării

Pregătindu-se pentru interogări complicate sau importante ale unor martori, mai ales în cazuri cînd există un mare număr de chestiuni care trebuie lămurite, anchetatorul întocmește un scurt plan de interogare. Un asemenea plan bine gîndit și întocmit dinainte este foarte necesar în cazurile cînd, prin interogarea martorului, trebuie lămurite, precizate sau verificate împrejurări deja scoase la iveală în oarecare măsură în urma perchezițiilor, cercetărilor la fața locului, interogării martorilor și a altor acte de anchetă efectuate anterior. În astfel de cazuri, planul scris pentru audierea martorului este bine să fie întocmit în felul următor:

PLAN DE INTEROGARE A MARTORULUI

IN DOSARUL Nr.				
Nr. crt.	Imprejurările care trebuiesc lămurite	Datele care există în cauză	Fila dos.	Formularea întrebărilor
1	2	3	4	5

În coloana a doua a planului urmează să se facă o enumerare, într-o anumită ordine, a împrejurărilor care urmează să fie lămurite prin audierea martorului respectiv.

Pe măsură ce se completează coloana a doua, în coloana a treia se enumeră pe scurt datele care există deja la dosar. În coloana a patra se arată filele dosarului care conțin datele specificate în coloana a treia. În sfîrșit, în coloana a cincea se formulează întrebările care trebuie puse martorului după ce acesta va termina tot ce are de spus.

O formulare bine meditată a întrebărilor contribuie în mare măsură la obținerea unor depoziții cât mai veridice. E de la sine înțeles că la formularea întrebărilor trebuie să fie luate în considerare datele existente cu privire la relațiile dintre martor și învinuit sau partea vătămată. Se înțelege că, în timpul interogării, anchetatorul este de multe ori nevoit să se îndepărteze de la planul întrebărilor formulate. Unele întrebări pot să cadă complet, deoarece martorul le-a lămurit deplin în expunerea făcută. În același timp pot apărea întrebări suplimentare, în legătura cu acele răspunsuri ale martorului care cer precizare. Unele formulări vor trebui schimbate, în funcție de lămurirea lor în timpul interogării și de poziția martorului față de faptele despre care el relatează.

Aceasta însă nu micșorează deloc rolul planului de interogare a martorului, ca act auxiliar care-l ajută pe anchetator să interogheze complet martorul respectiv.

Întocmirea planului *scris* de interogare a martorilor după forma arătată mai sus nu este întotdeauna obligatorie. Anchetatorul este însă întotdeauna *obligat să analizeze dinainte toate întrebările* care trebuie lămurite prin interogarea martorului respectiv. Aceste întrebări vor fi scrise pe o foaie de hîrtie. Anchetatorul nu trebuie să se bazeze niciodată prea mult pe memoria sa, pentru că ea poate să-l înșele, ceea ce duce la o interogare incompletă.

Se întîmplă uneori ca anchetatorul să-și propună să lămurească prin interogarea martorului cîteva chestiuni, fără însă să și le noteze, bazîndu-se pe memoria sa. În cursul interogatoriului reiese însă că martorul cunoaște situații noi, în legătură cu care anchetatorul trebuie să-i pună întrebări suplimentare. În felul acesta interogarea se îndepărtează de la direcția propusă, iar anchetatorul poate uita că el nu a lămurit o chestiune sau alta pe care și le-a propus dinainte. Depoziția martorului rămîne astfel incompletă. Peste cîtva timp, recitind materialele de la dosar, anchetatorul constată că au rămas chestiuni nelămurite. În cazul cel mai bun, el cheamă pe martorul respectiv a doua oară; alteori,

însă, grăbindu-se să termine ancheta, lasă depoziția incompletă. În ultimul caz, prin audierea martorului în instanță, se stabilesc adesea date cu totul noi, care aruncă o altă lumină asupra împrejurărilor importante ale cauzei. Trebuie oare să spunem că în multe cazuri aceasta atrage restituirea dosarului pentru completarea cercetărilor? Dar oare acest lucru nu este rezultatul direct al greșelii comise de anchetator cu ocazia interogării martorului? Această greșală a fost posibilă numai pentru că anchetatorului, care se bîzua pe memoria lui, i-a fost lene să-și noteze pe o foaie de hîrtie chestiunile care trebuiau lămurite cu ocazia audierii martorului.

Examinarea amanunțită a tuturor întrebărilor care trebuie să fie puse martorului constituie adesea cheazăia succesului anchetei. Aceasta are o deosebită importanță în cazurile cînd martorul, neacordînd importanță unor fapte cunoscute și nefăcînd legătură între ele și infracțiunea cercetată, nu povestește despre ele din proprie inițiativă în depozițiile sale.

Prin formularea prealabilă și exactă a întrebărilor se acordă și un important ajutor martorului, pentru ca să poată distinge ceea ce a văzut în realitate de raționamentele, concluziile și presupunerile sale ulterioare în legătură cu cele văzute sau auzite.

5. EFECTUAREA INTEROGĂRII

Interogarea martorului trebuie făcută în strictă conformitate cu dispozițiile legii (art. 162—168, C. proc. pen.). Respectarea întocmai a procedurii stabilite de lege pentru efectuarea interogării martorului asigură prin ea însăși obținerea unor depoziii cît mai veridice.

Legea a stabilit următoarele reguli procesuale fundamentale de interogare a martorilor:

- 1) Martorii pot fi interogați la locul efectuării anchetei prealabile sau la locul unde se află.
- 2) Fiecare martor trebuie interogat separat și în lipsa celorlalți martori.
- 3) În cazurile necesare, anchetatorul poate lua măsuri pentru ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei pînă la terminarea interogării.
- 4) Înainte de interogare, anchetatorul trebuie:

- a) să se convingă de identitatea martorului;
- b) să stabilească relațiile dintre acesta și părțile, adică învinuitul și partea vătămată;
- c) să avertizeze martorul asupra răspunderii pentru refuzul de a depune sau pentru mărturie mincinoasă și să ia semnătură că l-a prevenit despre aceasta.

5) Audierea martorului începe cu invitația de a povesti tot ceea ce el cunoaște în cauză și numai după ce martorul și-a terminat expunerea sa i se pot pune întrebări.

6) Martorul este întrebăat numai despre faptele ce urmează a fi stabilite în cauza respectivă și despre date caracteristice învinuitului.

7) În cazul interogării unor persoane care vorbesc o limbă pe care anchetatorul nu o cunoaște, precum și în cazul cînd ancheta se face într-o limbă neînțeleasă de cel interogat, anchetatorul trebuie să invite un interpret.

8) La interogarea unui surd sau mut, anchetatorul este obligat să invite o persoană care înțelege semnele mutului sau surdului.

a) Locul interogării

Legea nu stabilește un loc definit pentru efectuarea interogării martorului. În funcție de împrejurările cauzei, de condițiile existente pentru efectuarea audierii, anchetatorul poate interoga martorul fie la locul efectuării anchetei prealabile, fie la locul unde se află martorul, dacă crede că aceasta este mai convenabil. Prin interogarea martorului la locul efectuării anchetei prealabile se înțelege că martorul poate fi interogat nu numai în cabinetul anchetatorului, dar și la locul săvîrșirii infracțiunii, în întreprinderi, uzine, colhozuri, unde anchetatorul se deplasează pentru efectuarea anchetei prealabile.

În cazul cînd este necesar ca martorul să fie interogat în condiții care să excludă posibilitatea comunicării lui cu alți martori în aceeași cauză sau cînd, din cauză de boală, martorul nu poate să se înfățișeze la anchetator, precum și în alte cazuri, cînd anchetatorul găsește aceasta nimerit, el are dreptul să ia interogatoriul martorului la locul unde acesta se află, adică la locuința sa, la serviciu, în spital etc.

În timpul pregătirii pentru interogare, anchetatorul trebuie să chibzuiască unde anume este mai bine să efectueze interogatoriul pentru a obține depoziții cât mai veridice.

Latitudinea acordată anchetatorului în privința alegerii locului efectuării interogatoriului are ca scop să asigure obținerea unor depoziții cât mai veridice.

b) Condițiile interogării

Legea stabilește că martorii trebuie interogați separat și în lipsa altor martori, iar anchetatorul trebuie să ia măsuri pentru ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei înainte de terminarea interogării.

Această dispoziție legală are menirea să asigure obținerea unor depoziții cât mai veridice. Într-adevăr, dacă martorul ar fi interogat nu separat, ci împreună cu alte persoane, atunci am avea nu o depoziție de martor, ci o depoziție colectivă a unui grup de persoane, pentru veridicitatea căreia nimeni nu ar fi răspunzător. De asemenea, dacă, încălcând dispozițiile legale, martorul va fi interogat în prezența altor martori (excluzând desigur confruntările), atunci declarațiile sale ar putea influența declarațiile viitoare ale martorilor prezenți și care urmează să fie interogați. Această influență se poate manifesta atât prin sugestionarea unei păreri greșite cu privire la faptele percepute, cât și prin completarea eronată a lacunelor ivite în memoria martorului care urmează să fie interogat.

În toate aceste cazuri, depozițiile martorilor interogați ulterior vor fi în mod inevitabil mai puțin veridice și, ca atare, vor avea mai puțină forță probantă, întrucât ele nu vor contribui la stabilirea adevărului obiectiv.

Prin aceasta se explică și cerințele legii care-l obligă pe anchetatorul penal să ia măsurile necesare pentru ca martorii chemați în aceeași cauză să nu poată comunica între ei pînă la terminarea interogării.

Violarea acestei dispoziții are drept urmare faptul că martorii, în timp ce așteaptă să fie interogați, schimbă între ei păreri asupra împrejurărilor cauzei în care au fost chemați să depună mărturie, influențându-se reciproc. Drept consecință, anchetatorul obține la interogare nu adevărate depoziții de martori, ci, uneori, depoziții complet identice, un fel de depoziții șablon ale tu-

turor martorilor chemați, și aceasta pentru că au fost invitați cu toții împreună și n-au fost izolați unul de altul înainte de terminarea interogării.

Se înțelege că astfel de depoziții sînt mai puțin veridice și contribuie puțin la stabilirea adevărului.

c) Operațiile anchetatorului înainte de a începe interogarea

Codul de procedură penală cere ca, înainte de a începe interogarea martorului, anchetatorul să efectueze următoarele operații:

- 1) Să se convingă de identitatea martorului.
- 2) Să stabilească relațiile lui cu părțile.
- 3) Să-l avertizeze asupra răspunderii pentru refuzul de a depune și pentru mărturie mincinoasă, consemnînd acestea în procesul-verbal de interogare și luînd de la martor o dovadă semnată că a luat cunoștință de acest lucru.

Aceste dispoziții ale legii servesc de asemenea drept garanție pentru obținerea de depoziții cât mai veridice.

Înainte de a începe interogarea, anchetatorul trebuie să verifice identitatea martorului, adică să verifice dacă el este persoana care a fost chemată pentru interogatoriu.

Verificarea identității martorului constă nu numai în punerea de întrebări și în completarea datelor de ancheta, dar și în controlarea buletinului de identitate sau a altor acte care certifică identitatea martorului ce urmează a fi interogat. În practica de anchetă s-au întîlnit cazuri cînd, în locul martorului citat, s-a prezentat o altă persoană, care s-a dat drept martorul chemat. Controlarea actelor persoanelor care urmează a fi interogate în calitate de martori înlătură posibilitatea unei asemenea substituiri.

Este foarte importantă dispoziția legii care impune anchetatorului să stabilească relațiile dintre martorul pe care-l interoghează și părți.

Această dispoziție legală este uneori îndeplinită pur formal de către unii anchetatori penali, care, lămurind, de pildă, că martorul nu este rudă cu învinuitul sau cu partea vătămată, scriu liniștit în coloana respectivă a procesului-verbal de interogare „străin”, considerînd că prin aceasta ei au făcut tot ceea ce este necesar. Dar aceasta este departe de a fi așa.

Stabilirea relațiilor dintre martor și învinuit sau victimă are importanță esențială pentru aprecierea justă a depoziției martorului. O serie de relații — și nu numai cele de rudenie, ci de multe ori și alt fel de relații, ca dependența de serviciu, prietenie, dușmănie etc. — pot să influențeze asupra depoziției martorului, dând faptelor descrise o anumită nuanță și, câteodată, denaturând unele evenimente sau fapte.

Pentru a aprecia just o depoziție și a sesiza la timp influența provocată de anumite relații între martor și învinuit sau partea vătămată, anchetatorul este obligat să lămurească relațiile dintre aceste persoane nu în mod formal, ci esențial, nemărginindu-se la stabilirea existenței sau inexistenței relațiilor de rudenie.

Rezultatul acestei cercetări trebuie să se oglindească în procesul-verbal de interogare.

În sfârșit, aceeași importanță prezintă și îndeplinirea celei de a treia dispoziții: avertizarea martorului asupra răspunderii pentru refuzul de a depune și pentru darea în mod intenționat de mărturii mincinoase.

Această dispoziție a legii servește drept garanție că de la martor se vor obține declarații cât mai veridice. Fiind prevenit în mod oficial asupra răspunderii pentru facerea cu intenție a unor depoziții mincinoase, martorul se străduiește pe cât posibil ca în depoziția sa și în răspunsurile la întrebările anchetatorului să reproducă întocmai tot ceea ce la timpul său a perceput și s-a păstrat în memoria sa. Luarea de la martor a unei dovezi semnate că a luat cunoștință de răspunderea sa în cazul când refuză să depună sau când face cu intenție mărturii mincinoase exercită asupra lui o puternică influență de ordin psihologic și-l silește să privească declarațiile pe care le dă cu cel mai mare simț de răspundere. Această dovadă se ia de la martor în procesul-verbal de interogare, chiar la începutul lui, în urma datelor de anchetă ale martorului.

d) Procesul-verbal de interogare

Înainte de a începe interogarea, anchetatorul este obligat să-i explice martorului în ce cauză, iar uneori și pentru lămurirea căror situații este chemat și să-l roage să povestească tot ceea ce cunoaște în cauză.

Depoziția martorului desfășurată în expunerea liberă despre tot ceea ce știe nu trebuie să fie întreruptă de anchetator. Numai după ce martorul a terminat de povestit, anchetatorul poate, atunci când acest lucru este necesar, să-i pună întrebări, la care martorul este obligat să răspundă.

Numai respectarea strictă a acestei reguli poate asigura cea mai mare veridicitate a depoziției martorului.

Comunicând cele cunoscute de el sub forma unei povestiri libere, martorul are posibilitatea să se concentreze mai bine, să-și amintească mai exact tot ceea ce a văzut și să reproducă precis amănuntele faptului descris.

Atunci când este necesar, pentru a preciza unele chestiuni în povestirea făcută de martor, anchetatorul trebuie — cât timp martorul vorbește — să și le noteze și să-i pună martorului întrebări numai după ce acesta a terminat să povestească.

În practică se întâlnesc uneori cazuri de violare a acestei dispoziții legale: martorului nu i se dă posibilitatea să povestească liber tot ce știe în cauză sau, în timpul acestei expuneri, este des întrerupt de anchetator, ori i se pun întrebări care îl încurcă și-l fac să piardă firul ideilor.

Uneori anchetatorul întrerupe povestirea martorului, afirmând că cele expuse de acesta nu au legătură cu cauza, și-l invită să vorbească mai pe scurt. Astfel de acțiuni ale anchetatorului sînt greșite, fiind rezultatul unei grabe inutile și dăunătoare, rezultatul subaprecierii importanței procedurii stabilite de lege pentru audierea martorului.

De obicei martorul înțelege bine ce anume este esențial în cauză. Povestirea sa liberă, neîntreruptă de nimeni, trebuie să îi dea anchetatorului posibilitatea de a prinde tot ce este esențial. Acele cazuri ce se întâlnesc în practică, când, prin audierea martorului în instanță, se lămuresc fapte noi care înainte nu erau cunoscute și care uneori schimbă întreaga perspectivă a cauzei, sînt de obicei consecința violării procedurii legale, comisă în faza anchetei prealabile, procedură care asigură obținerea unor declarații veridice și cu o mare forță probantă.

După ce martorul își termină povestirea, anchetatorul poate să-i pună întrebări pentru precizarea, completarea, explicarea sau verificarea depozițiilor respective. În funcție de împrejurările cauzei, de importanța întrebărilor puse și de caracterul răspun-

surilor primite de la martor, în procesul-verbal de interogare se consemnează, după expunerea celor povestite de martor, întrebările puse de anchetator și răspunsurile date de martor sau numai răspunsurile martorului.

Punându-i martorului întrebări, anchetatorul trebuie să caute prin toate mijloacele să obțină de la el depoziții precise și concrete în privința faptelor comunicate de el. În cazul când anchetatorul are impresia că martorul n-a povestit totul despre faptele cunoscute de el, precum și în cazul când declarațiile martorului sînt în contradicție cu alte probe de la dosar, anchetatorul trebuie să-i pună întrebări care să precizeze aceste fapte.

În cazul când este necesar să se obțină de la martor lămurirea unor chestiuni pe care el le-a omis în depozițiile sale, anchetatorul trebuie să-i pună întrebări suplimentare.

În unele cazuri, întrebările de precizare și completare sînt necesare pentru a-l ajuta pe martor să-și amintească împrejurările uitate de el, dar care prezintă importanță pentru cauză.

Dar astfel de întrebări puse martorului nu trebuie să-i sugereze răspunsul. Ele se pot referi la alte fapte, legate de împrejurările ce urmează a fi stabilite și pe care martorul le-a uitat.

Astfel, dacă martorul nu-și amintește în ce zi și la ce dată a avut loc faptul povestit de el, iar stabilirea acestei date are importanță pentru cauză, urmează ca, printr-o serie de întrebări, menite să amintească și în același timp să precizeze acel fapt, să i se dea martorului posibilitatea să facă o legătură între data supusă lămuririi și alte date și evenimente care se păstrează mai bine în memoria sa. În astfel de cazuri martorul trebuie întrebat despre anumite evenimente care au avut loc în preajma evenimentului cercetat — anumite sărbători, zilele de odihnă, ziua în care se face plata salariului, anumite consfătuiri, ședințe sau adunări, aniversări în familie etc. — și să fie rugat să-și amintească de intervalul de timp între aceste evenimente și data evenimentului în cauză.

Dacă martorul nu s-a referit la probe care să confirme spusese sale, anchetatorul trebuie să-i pună întrebări de control, cu ajutorul cărora să identifice izvoarele depoziției martorului sau alte date care pot confirma declarațiile lui.

Declarațiile martorului, obținute ca rezultat al interogării sale, trebuie să se refere :

a) la izvoarele depoziției sale, adică dacă el însuși este mar-

torul ocular al evenimentului, iar, în caz contrariu, când și de la cine îl cunoaște ;

b) la faptele sau împrejurările de control, cu ajutorul cărora pot fi confirmate depozițiile martorului.

Respectarea acestor reguli îi dă anchetatorului posibilitatea de a verifica declarațiile martorului, de a examina veridicitatea lor și, prin urmare, de a le aprecia just. Importanța pe care o prezintă stabilirea izvoarelor depoziției martorului poate fi ilustrată prin următorul exemplu :

În cauza privitoare la lipsa unor mărfuri dintr-un magazin, în valoare de 5000 ruble, principala probă de învinuire împotriva responsabilului magazinului, P, în ceea ce privește sustragerea au fost depozițiile a doi martori, vecini cu P. Martorii au declarat că P trăia pe picior mare, că se ținea numai de petreceri, au indicat persoanele care îl vizitau în ultimul timp și au arătat că P și-a procurat o serie de lucruri scumpe.

Depozițiile martorilor au fost consemnate în procesele-verbale de interogare în linii mari și fără a se arăta de unde cunosc martorii cele declarate.

La ședința de judecată, prin audierea aceluiași martori, s-a stabilit că aceștia cunosc cele declarate din auzite, toate declarațiile date de ei anterior bazîndu-se pe simple zvonuri, pe presupuneri și concluzii nefondate. E de la sine înțeles că acest dosar a fost restituit pentru completarea cercetărilor. Cauza principală a proastei calități a materialului de învinuire strîns a fost interogarea vicioasă a martorilor, în timpul căreia nu s-a stabilit izvorul declarațiilor lor și nu s-a încercat să se scoată la iveală fapte concrete care să poată fi verificate.

În scopul obținerii unor depoziții cît mai exacte și mai demne de crezut, martorului nu trebuie să i se pună întrebări în care să i se sugereze răspunsul, adică astfel de întrebări care în mod direct sau indirect să-l determine să dea un anumit răspuns.

De exemplu, nu este admis să se întrebe : „Omul pe care l-ați văzut era îmbrăcat cu un palton gri ?” ori : „Acolo au fost cinci sau șase oameni ?”

În aceste cazuri, întrebările trebuie formulate astfel : „Ce culoare avea paltonul omului pe care l-ați văzut ?”, „Cîți oameni au fost acolo ?”

De asemenea nu este permis să se smulgă de la martor anumite declarații care să confirme ipoteza anchetatorului. Practica

arată în mod clar la ce greșeli serioase și urmări grave duc violarea dispozițiilor legii referitoare la procedura interogării martorilor.

Cu ocazia audierii martorilor, nicidecum nu trebuie depășită sfera întrebărilor admise de lege; *martorul poate fi întrebat numai despre faptele care urmează a fi stabilite în cauză și despre persoana învinuitului.*

Alegerea faptelor ce urmează a se stabili în cauză cade în competența anchetatorului penal. Aceasta îl obligă cu atât mai mult să respecte cu strictețe dispozițiile legii și să nu depășească limitele stabilite pentru interogare. În special, martorul nu poate fi întrebat în nici un caz despre viața sa personală, intimă, sau despre viața personală a rudelor sau a persoanelor apropiate, dacă aceasta nu are legătură directă cu faptele cercetate în cauză.

6. TACTICA INTEROGATORIULUI

Tactica interogatoriului, adică procedeele de interogare, se bazează în special pe respectarea întocmai a regulilor stabilite de lege și expuse mai sus, în paragraful 5, privind interogarea martorilor.

Este indiscutabil că „tactica” interogării efectuate cu ignorarea acestor dispoziții legale este greșită.

Tactica justă de interogare asigură obținerea unor declarații de martori valabile și veridice și, în consecință, asigură succesul cercetărilor.

Tactica interogării martorilor trebuie să varieze în funcție de caracterul cauzei anchetate, de caracterul faptelor supuse clarificării și, în sfârșit, de persoana martorului interogat, de relațiile care sînt între el și fapta cercetată și persoanele interesate în rezolvarea cauzei.

Din această cauză, chestiunile tactice de interogare a martorilor trebuie studiate mai amănunțit în metodicele speciale care tratează despre procedeele de anchetare în diferitele categorii de cauze.

Totuși, pe baza generalizării practicii de anchetă, se pot desprinde unele reguli generale de interogare a martorilor, care pot fi aplicate în oricare cauză.

Aceste reguli generale de interogare a martorilor se referă la următoarele chestiuni:

- a) Comportarea anchetatorului în timpul interogării.
- b) Condițiile în care se efectuează interogarea
- c) Procedeele principale de interogare a martorilor.
- d) Asigurarea unor declarații de martori complete.

Este necesar să ne oprim mai amănunțit asupra fiecăreia din aceste chestiuni și asupra regulilor tactice de interogare a martorilor ce decurg din ele.

a) Comportarea anchetatorului în timpul interogării

Efectuînd interogatoriul, anchetatorul trebuie să stabilească un contact cu martorul, să cîștige încrederea și respectul acestuia. Anchetatorul trebuie să fie atent, calm, serios și obiectiv.

Interogarea trebuie efectuată întotdeauna politicos, blînd, liniștit, dar în același timp, în cazurile necesare, trebuie să se dea dovadă de fermitate și să se depună insistențe în scopul de a obține de la cel interogat informații pe cît posibil mai complete și mai exacte.

Anchetatorul nu trebuie să-l mintă pe cel interogat, nu trebuie să-i promită martorului ceea ce în mod vădit anchetatorul nu poate îndeplini.

O greșeală serioasă a unor anchetatori constă în aceea că, fără nici un temei, ei văd în martor un participant la infracțiune sau îl suspectează în darea de mărturie mincinoasă. O astfel de comportare față de martor nu este permisă. Numai datorită atitudinii nejuste față de martori se explică încercările unor asemenea anchetatori de a „prinde” martorul cu greșeli.

De obicei, o astfel de „tactică” a interogării duce la conflicte inutile și dăunătoare între anchetator și martor.

Drept rezultat, anchetatorul devine antipatic martorului. Acesta se închide în sine sa, pierzîndu-se astfel posibilitatea de a se obține depoziții prețioase.

O greșeală serioasă comisă de mulți anchetatori este graba exagerată de care dau dovadă în timpul interogării martorilor și care se explică prin subaprecierea acestui act de anchetă, precum și tendința de a interoga cît se poate mai mulți martori, fără a se îngriji de calitatea probelor obținute. O astfel de practică greșită duce adesea la necesitatea de a repeta interogarea aceluiași

martor de câteva ori și nu asigură obținerea unei depoziții complete și valabile. Interogarea martorilor trebuie efectuată fără grabă. Anchetatorul nu trebuie să întrerupă expunerea martorului, deoarece aceasta nu face decât să-l deruteze, să-l încurce, ducând la rezultate negative.

b) Condițiile interogării

La interogarea martorilor trebuie să se asigure respectarea tuturor condițiilor audierii stabilite de Codul de procedură penală.

Una din condițiile fundamentale pentru succesul interogării martorului este *interogarea separată*. Martorul trebuie interogat în asemenea condiții, încît nimic să nu distragă, să nu slăbească atenția și să nu împiedice atît pe martorul audiat, cît și pe anchetator să se concentreze asupra celor discutate.

Orice distragere a atenției martorului poate să întrerupă cursul ideilor sale, să-l facă să uite să povestească anchetatorului fapte care au importanță esențială pentru cauză, iar distragerea atenției anchetatorului poate să-l facă pe acesta să uite să clarifice—prin interogarea martorului—unele date sau detalii esențiale ale unor fapte necesare anchetei. De aceea, trebuie luate măsuri ca interogarea martorilor, și în special interogarea martorilor ale căror depoziții prezintă o mare importanță pentru cauză, să fie efectuată de anchetator într-un cabinet separat, unde să nu fie deranjați absolut de nimeni.

Prin aceasta se explică și cerința ca biroul anchetatorului să fie simplu și utilat pentru lucru în așa fel, ca în încăpere să nu existe nimic de prisos.

Existența unor obiecte inutile sau a unor bibelouri în cabinetul anchetatorului poate să distragă atenția martorului. Atunci cînd martorul vrea să-i ascunda anchetatorului unele fapte pe care le cunoaște, astfel de obiecte îi dau posibilitatea ca să-și îndrepte intenționat atenția către ele și să încerce, în felul acesta, să se eschiveze de a da răspuns la întrebările insistente ale anchetatorului.

Caracteristică în această privință este comportarea lui Ilia Lunev la interogarea lui de către anchetator, descrisă în nuvela lui Maxim Gorki „Cei trei”.

Existența unor tablouri în cabinetul anchetatorului i-a dat

lui Lunev posibilitatea să-și îndrepte atenția către ele, reușind astfel să reziste anchetatorului, care nu i-a înțeles șiretlicul.

c) Principalele metode tactice de interogare

La interogarea martorilor, ca și la efectuarea oricăror acte de anchetă, anchetatorul trebuie să aibă inițiativă și să asigure obținerea unei probe concludente. Anchetatorul nu trebuie să se transforme într-un conșopist care să consemneze în mod mecanic tot ceea ce spune martorul. El este obligat ca să ia atitudine critică față de depoziția respectivă și să tindă, în mod activ, spre clarificarea și explicarea a tot ceea ce este esențial în cauză.

Înainte de toate anchetatorul trebuie să se îngrijească ca depoziția martorului să corespundă realității. Pe baza analizei materialelor de la dosar și a confruntării lor cu depoziția martorului interogat, anchetatorul trebuie să observe la timp dacă nu cumva martorul încearcă să ascundă anumite fapte pe care le cunoaște și dacă declarațiile lui nu conțin greșeli. În astfel de cazuri, cu ajutorul unor întrebări abile și întemeiate, anchetatorul trebuie să caute să obțină depoziții juste și corespunzătoare realității.

În scopul demascării falsității posibile sau presupuse a depoziției martorului interesat în rezolvarea cauzei, anchetatorul trebuie să formuleze și să pună întrebările în așa fel, încît să elucideze complet și să clarifice în cele mai mici amănunte împrejurările cercetate.

Practica a dovedit că martorul care dă declarații mincinoase nu este în stare să se pregătească dinainte pentru o astfel de interogare detaliată, să prevadă toate întrebările cu privire la toate amănuntele evenimentului sau faptului respectiv pe care i le-ar putea pune anchetatorul.

Dacă o astfel de depoziție se analizează atent și se confruntă cu alte probe, atunci nu este prea greu de demascată caracterul mincinos al unor declarații care conțin contradicții sau o serie de greșeli esențiale în ceea ce privește amănuntele despre anumite evenimente, fapte, persoane sau obiecte.

În unele cazuri, cînd declarația martorului este contrazisă de alte probe, anchetatorul trebuie, pentru a stabili adevărul, să consemneze detaliat declarațiile acestuia și, după ce procesul-verbal va fi semnat de martor, să i se prezinte acestuia probele

care dezminț depoziția sa. Apoi, pe baza contrazicărilor, să-i pună întrebări care necesită o explicație detaliată. Întrebările și răspunsurile primite, pe cât posibil, trebuie consemnate în proces-verbal, cuvînt cu cuvînt.

Ideile interesante în legătură cu efectuarea interogatoriului găsim în cartea economistului rus Ivan Pasoșkov „Despre sărăcie și bogăție”. Pentru a demasca falsitatea depoziției unui martor, Pasoșkov recomandă ca un astfel de martor să fie interogată despre toate împrejurările cât mai amănunțit, dînd ca exemplu următoarea listă de întrebări care urmează a fi puse martorului: dacă evenimentul respectiv a avut loc cu mult înainte; dacă toți prietenii lui, la care el se referă, au fost de față; dacă au venit înaintea lui, după el sau au sosit cu toții împreună; de unde au venit; unde s-au întîlnit; ce s-a întîmplat și cu ce s-a sfîrșit, la ce oră de zi sau noapte, în ce casă, curte sau într-un alt loc oarecare; dacă s-a petrecut în casă, atunci în ce loc anume, în colțul din față, lîngă ușă, lîngă sobă sau la masă, dacă au stat jos sau în picioare; dacă a fost devreme sau tîrziu; vremea a fost frumoasă sau ploioasă; cînd s-au despărțit, care dintre ei a plecat, cine a rămas sau au plecat cu toții împreună și cîți oameni au fost, dacă-i cunoaște pe toți sau nu cunoaște pe nimeni.

Dînd ca exemplu această listă de întrebări, Pasoșkov scrie: „Trebuie să se pună martorilor întrebări cu privire la cele mai mici amănunte și răspunsurile lor — oricare ar fi — trebuie consemnate întocmai, pentru că la mărturie vin peste măsură de mulți martori mincinoși, iar în întrebările de amănunt le va fi greu să-și ascundă minciuna”.

Ideile lui Pasoșkov, în ceea ce privește posibilitatea, iar uneori chiar necesitatea de a-i interoga detaliat pe unii martori, sînt actuale și în prezent.

Acest fapt este confirmat și de multe exemple din practica de anchetă. De pildă, cazul doctorului G. Fiind învinuit că a săvîrșit în locuința sa un avort criminal care s-a sfîrșit prin moartea cetățenei N., al cărei cadavru a fost scos noaptea din locuință, el a negat categoric învinuirea adusă și a declarat că în timpul arătat a fost la rudele sale, unde împreună cu cîțiva prieteni a petrecut toată seara. Cu ocazia interogării în calitate de martori a tuturor persoanelor care, după declarațiile lui G., au petrecut împreună cu el toată seara, acestea au confirmat cele susținute de G. Atunci, anchetatorul, care avea motive să con-

sidere aceste depoziții false, a hotărît să le mai audieze o dată și în modul cel mai amănunțit. Astfel, el l-a întrebat pe fiecare martor: cînd a sosit, cu cine și despre ce a vorbit, cînd au băut ceai, cine a stat alături de el la masă, despre ce a vorbit cu fiecare din vecinii săi, cine a turnat și servit ceaiul, ce s-a dat la ceai, ce fel și cu ce au fost umplute gogoșile și prăjiturile, ce fel de dulceață a fost și de care a mîncat el, cînd au terminat de băut ceaiul, ce a făcut el și ce au făcut celelalte persoane după ceai, despre ce s-a discutat înainte de plecare, cum a fost îmbrăcat el și fiecare dintre oaspeți.

Pentru aceasta, anchetatorul i-a chemat pe toți martorii în același timp și a asigurat izolarea lor unul de altul în așa fel, încît pînă la terminarea interogării nu au putut comunica între ei.

Rezultatul unei astfel de tactici a scos la iveală vîdită falsitate a depozițiilor martorilor și, în consecință, inexactitatea declarațiilor învinuitului. Depozițiile martorilor despre detaliile seratei, la care, chipurile, au petrecut împreună cu învinuitul G., s-au dovedit atît de contradictorii, încît nu au lăsat nici o îndoielă că sînt născocite, ceea ce unii dintre martori au recunoscut singuri ulterior.

În scopul obținerii unor declarații juste și demne de încredere de la martorii interogați, anchetatorul trebuie să știe să sezizeze la timp cînd aceștia, fiind de bună credință, spun totuși inexactități. În aceste cazuri, anchetatorul trebuie să țină seama de cele arătate mai sus în legătură cu problemele privitoare la psihologie și la aprecierea depozițiilor martorilor.

Pentru a efectua cu succes interogarea martorilor, anchetatorul trebuie să studieze psihologia oamenilor. Aceasta îi dă posibilitatea să înțeleagă mai bine psihologia fiecărui martor. Dar el nu trebuie să uite niciodată că chemarea pentru interogare chiar în calitate de martor este un eveniment deosebit în viața unui cetățean, fapt care poate să-l tulbure și să se reflecte într-o anumită măsură în depozițiile sale.

Anchetatorul trebuie să studieze de asemenea personalitatea martorului, iar în cazurile necesare să scoată la iveală infirmitățile lui fizice sau psihice; luînd în considerare rezultatul aceslei studieri, el trece la întocmirea tacticii interogatoriului.

Anchetatorul trebuie să pătrundă psihologia celui interogată, stabilind cu el un anumit contact psihologic.

Inginerul G, învinuit într-o cauză de furt din proprietatea de stat, a scris, cu învoirea anchetatorului, un bilet unei oarecare K, cu rugămintea de a-i aduce un pachet, și anume: 1 kg unt, 5 kg pâine albă și o serie de alte produse. Atunci, anchetatorului i-a venit ideea că la K trebuie să se afle banii lui G. Studiind amănunțit personalitatea lui K și observând-o în timpul interogării, anchetatorul s-a convins definitiv de justetea presupunerii sale. Pregătindu-se temeinic în vederea interogării lui K, anchetatorul a reușit să obțină ca aceasta să recunoască că G i-a dat spre păstrare 30.000 ruble.

Interogînd ca martor pe soția lui G și convingîndu-se că aceasta ascunde tot ce cunoaște despre activitatea criminală a soțului ei, anchetatorul i-a comunicat că G a dat în păstrare cetățenei K 30.000 ruble. Cum a presupus anchetatorul, așa s-a și întimplat. Soția lui G s-a supărat, s-a enervat și a declarat că soțul ei „în general a dus totul acestei individe”. Construind just din punct de vedere tactic interogarea ulterioară a soției învinutului G, anchetatorul a reușit să obțină de la ea depoziții veridice, din care a rezultat că la K se află o mare cantitate de material electric. În felul acesta, anchetatorul a reușit să descopere un furt din proprietatea de stat, destul de abil mascat și să restituie statului o bună parte din cele furate.

În afară de pregătirea convenită pentru interogatoriu, cunoașterea psihologiei martorului, studierea personalității lui, a relațiilor sale cu faptul cercetat și cu persoanele ce au participat la săvîrșirea lui, anchetatorul trebuie să-l supravegheze pe cel interogat, studiindu-l amănunțit chiar în cursul interogării.

Este interesantă din acest punct de vedere, observarea celui interogat de către anchetator, interogarea descrisă de Alexei Nicolaevici Tolstoi în povestirea „Vecinul meu”.

În nuvelă se arată clar, în descrierea anchetei efectuate în cazul asasinării Vorobiovei, cum anchetatorul, bun psiholog, supraveghind amănunțit comportarea celor interogați, studiindu-i, a reușit să înțeleagă psihologia fiecăruia dintre ei, făcînd lumină într-un omor ce pînă atunci părase enigmatic.

Mai instructivă este comportarea anchetatorului Porfir Petrovici, descrisă de Dostoevski în romanul „Crimă și pedeapsă”.

Atunci cînd înțelege psihologia martorului și constată că el are anumite infirmități, anchetatorul trebuie să-l ajute pe martor să dea declarații veridice, demne de crezut.

Mai sus, în capitolul „Aprecierea depozițiilor martorilor”,

sînt date o serie de exemple din care rezultă procedeele tactice cu ajutorul cărora anchetatorul a reușit să demaște la timp mărturiile intenționate mincinoase ale unor martori și depozițiile greșite ale altora.

Este suficient să amintim de depozițiile contradictorii a doi martori asupra chestiunii dacă a fost închisă sau deschisă fereastra casei unde a fost comisă infracțiunea.

Supraveghind martorul în timpul interogării, anchetatorul trebuie să sezeze orice fel de schimbări în comportarea sa (grosolănie, violență, prudență), în dispozițiile lui (deprimare, bucurie) și în înfățișarea sa (paloare, roșeață, frămîntare) și, luînd în considerare psihologia celui interogat, să le găsească adevărata explicație, făcînd deducțiile necesare și modificînd tactica interogării în modul corespunzător, în scopul obținerii unor depoziții veridice și demne de crezut.

E de la sine înțeles că rezultatele acestei supravegheri nu trebuie să-și găsească reflectarea în procesul-verbal de interogare, pentru că ele nu sînt probe. Anchetatorul trebuie să le aibă în vedere numai pentru a pătrunde psihologia celui interogat, pentru a aprecia just mărturiile date de acesta și, în cele din urmă, pentru a obține declarații veridice.

Anchetatorul trebuie să aibă o atitudine critică față de orice declarații ale martorului, confruntîndu-le cu alte materiale de la dosar și verificîndu-le în mod amănunțit.

Rezultatul pozitiv al interogării martorului depinde de felul în care anchetatorul stăpînește tactica interogării, de priceperea sa de a îndrepta atenția și eforturile memoriei martorului către relatarea justă a împrejurărilor cunoscute de el și care sînt esențiale în cauză, de a-l ajuta pe martor să-și amintească și să expună just amănuntele pe care poate le-a uitat, de a formula just întrebările de control și, drept consecință, de a obține depoziții veridice.

d) Asigurarea unor depoziții complete

Uneori, persoanele chemate pentru a fi interogate în calitate de martori, nefiind la curent cu materialele dosarului și neștiind ce anume prezintă importanță pentru cauză, pot să nu povestească ceea ce este esențial, dacă anchetatorul nu le întrebă direct despre aceasta

Astfel de martori nu intenționează cîtuși de puțin să-l mintă pe anchetator sau să-i ascundă anumite fapte cunoscute de ei. Ei nu-și dau seama pur și simplu că faptul pe care ei îl cunosc prezintă importanță în cauza respectivă, iar uneori nu presupun existența vreunei legături între faptul cunoscut de ei și infracțiunea cercetată.

În astfel de cazuri, lămurirea a tot ce este cunoscut martorului depinde exclusiv de modul în care anchetatorul s-a pregătit în vederea interogării și de tactica justă a interogatoriului.

În cauza privitoare la un furt prin spargere dintr-un magazin, nici unul dintre martori — vînzători din acest magazin — nu i-au povestit anchetatorului la interogatoriu despre faptul că, o bucată de timp înainte de furt, aproape în fiecare zi, spre seară, venea în magazin numitul S din acea comună. Acesta discuta cu vînzătorii despre diferite știri locale și, în același timp, nu uita niciodată să se intereseze cînd și ce marfă trebuie să sosească în magazin. Furtul a fost săvîrșit chiar în prima noapte după sosirea în magazin a unor articole foarte scumpe de piele și manufactură. Toți martorii au omis acest amănunt pentru că nici unuia dintre ei nu i-a trecut prin minte să facă legătura între vizitele lui S și furtul comis ulterior.

Ei considerau că S îi întreba din curiozitatea proprie oricărui consumator. Numai cînd anchetatorul i-a întrebat pe acești martori dacă nu a venit cineva în magazin să flecărească și dacă nu s-a interesat de mărfurile care urmau să sosească, aproape toți vînzătorii au povestit despre vizitele lui S și despre întrebările lui. Aflarea acestor date a făcut posibil ca infractorii să fie descoperiți destul de repede. S a fost demascat ca unul dintre participanții la furt.

Nu mai puțin elocvent este și următorul exemplu din practica de anchetă. În cazul incendierii unei clădiri cu scopul de a fi distruse documentele care se gaseau acolo, banuierile au căzut asupra cetățenei B, interesată în dispariția documentelor respective.

Clădirii i s-a dat foc din interiorul ei, unde infractorul a pătruns scoțînd un geam din rama ferestrei. După comiterea incendiului, la plecare, infractorul a presarat pe pervazul ferestrei și pe terenul de sub fereastră praf de tutun pisat mărunt, cu scopul, după cit se pare, de a împiedica ciinele de urmarire să-l găsească după miros.

Anchetatorul a întreprins o muncă asiduă, minuțioasă, cercetînd atent, cu ajutorul a numeroși martori, tot ce se referea la B, studiînd pas cu pas comportarea și fiecare acțiune a ei, fiecare cuvînt aruncat în discuție, care pentru alte persoane nu prezenta nici o însemnătate. Drept rezultat, anchetatorul a descoperit lucruri extrem de importante, care au constituit indicii prețioase împotriva cetățenei B.

Martora K, pe care B a vizitat-o cu cîteva zile înainte de incendiu, a declarat că B a uscat la ea cîteva foi de tutun, iar după aceea le-a fărîmițat și le-a cernut prin sită.

Întrebînd-o la ce-i servește, B i-a răspuns: „Vreau să învăț să fumez“. Cînd martora i-a spus că praful de tutun nu este bun pentru fumat, B, fără să-și piardă cumpătul, i-a răspuns: „Da, dar eu îl voi priza“.

O altă martoră, fata V, a povestit la interogare că, în ajunul incendiului, cetățeană B a întîlnit-o ziua pe stradă și, știînd că ea locuiește în vecinătatea clădirii unde se găseau documentele a căror distrugere ea le urmărea, a întrebat-o dacă acolo există vreun paznic de noapte.

Aceste depoziții foarte importante ale martorilor, coroborate cu alte probe strînse în cauză, s-au dovedit suficiente pentru trimiterea lui B în judecată și pentru constatarea vinovăției ei în comiterea incendiului.

Dacă anchetatorul, chemînd martorele K și V, s-ar fi mîrginit numai la rugămîntea de a i se povesti tot ceea ce le este cunoscut despre incendiu, probabil că atunci ele ar fi răspuns că nu știu nimic despre aceasta sau, în cel mai bun caz, ar fi povestit despre diferitele zvonuri ajunse pînă la ele.

În nici un caz ele nu ar fi spus nimic despre faptele expuse mai sus și aceasta nu pentru că ar fi vrut să ascundă ceva, ci pentru că nici una dintre ele nu ar fi făcut legătură între acțiunile cetățenei B, cunoscută lor, și incendiu. Astfel, martora K nu a știut că pe pervazul unei ferestre din clădirea incendiată și pe terenul de sub fereastră a fost descoperit praf de tutun. Iar dacă martorele K și V nu ar fi povestit despre aceste fapte, ancheta nu ar fi dispus de probe prețioase. Adesea, caracterul complet, veridicitatea și valoarea depozițiilor testimoniale depind direct de tactica interogării martorilor.

Apreciînd depozițiile martorilor și confruntîndu-le cu celelalte probe strînse în cauză, anchetatorul trebuie să verifice mereu dacă a făcut tot ceea ce este necesar pentru a obține de la

martori depoziții cât mai complete, importante și demne de crezut.

7. ÎNTOCMIREA ACTELOR PROCESUALE DE INTEROGARE A MARTORILOR

Interogarea martorului în stadiul anchetei prealabile se consemnează într-un proces-verbal, întocmit în conformitate cu dispozițiile legilor procesuale. Acest proces-verbal este actul de anchetă, care face ca depoziția martorului să aibă valoarea unei probe în cauză.

Procesul-verbal de interogare este întocmit de anchetatorul penal. În el trebuie să se reflecte în mod complet conținutul depoziției martorului interogat.

Întocmirea justă a procesului-verbal de interogare a martorului are o mare importanță. Unii anchetatori întocmesc foarte neglijent procesul-verbal de interogare a martorilor. Astfel, ei nu arată în procesele-verbale cine le-a întocmit, nu fac vorbire despre ștersături, tăieturi, îndreptări, lasă locuri goale fără a le anula; la sfârșitul procesului-verbal nu fac mențiunea că a fost citit martorului, iar în unele cazuri nu iau chiar semnăturile necesare. O astfel de neglijență la întocmirea proceselor-verbale de interogare a martorilor este inadmisibilă.

În partea introductivă a procesului-verbal de interogare a martorului trebuie să fie arătat: titlul actului de anchetă (proces-verbal de interogare a martorului), locul, data, luna și anul întocmirii lui, funcția, gradul și numele anchetatorului ce-l întocmește, cine, în ce calitate (martor) și în baza căror articole din Codul de procedura penală a fost interogat. În afară de acestea, în partea introductivă trebuie arătat că anchetatorul l-a prevenit pe martor asupra răspunderii sale pentru refuzul de a face declarații și pentru mărturie mincinoasă, luându-i-se martorului semnatura că a luat cunoștință de aceasta. În cazul participării la interogare a unui translator sau a altor persoane, în partea introductivă a procesului-verbal de interogare, trebuie să se consemneze și acest lucru, cu arătarea numelui, prenumelui, numelui după tată și adresei acestor persoane, luându-se de la translator semnatura că se obliga să îndeplinească corect îndă-

toririle sale și că a fost prevenit despre răspunderea pentru traducere mincinoasă.

În partea cu date personale (chestionar) a procesului-verbal de interogare trebuie arătat numele, prenumele și numele după tată al martorului, vârsta sau anul nașterii, locul nașterii, profesia, locul de muncă și funcția ce ocupă, studiile, situația politică, dacă a fost condamnat în trecut, domiciliul și date de pe actul (buletinul) prezentat de martor pentru adevărarea identității sale, relațiile sale cu invinuitul și partea vătămată.

Partea introductivă și chestionarul procesului-verbal de interogare trebuie completate în mod amănunțit și complet.

Chestionarul procesului-verbal de interogare trebuie să dea o imagine clară a persoanei martorului. De exemplu, nu este permis ca în caloana „studiile” să se arate „medii” sau „3 clase” sau „superioare”, „inferioare” etc., pentru că astfel de răspunsuri scurte, confuze, nu dau o imagine a pregătirii și, prin urmare, nici a nivelului cultural și a pregătirii de specialitate a martorului. În chestiunea studiilor martorului, anchetatorul este obligat să lămurească și să consemneze în procesul-verbal de interogare ce anume școală și în ce an a absolvit martorul. Tot atât de amănunțit trebuie să fie clarificate toate celelalte întrebări din chestionarul procesului-verbal de interogare.

Legea procesuală penală impune în legătură cu întocmirea procesului-verbal de interogare a martorului următoarele:

- 1) Depoziția martorului trebuie scrisă la persoana întâi și, pe cât posibil, cuvânt cu cuvânt.
- 2) Întrebările puse martorului și răspunsurile acestuia trebuie consemnate în procesul-verbal, în cazurile necesare, cuvânt cu cuvânt.
- 3) După terminarea interogării, procesul-verbal trebuie citit martorului.
- 4) La cererea martorului, în procesul-verbal pot fi introduse completări și rectificări.
- 5) Despre toate rectificările făcute în procesul-verbal trebuie făcută vorbire specială.
- 6) Când martorul dorește acest lucru, el are dreptul să scrie personal declarațiile sale, fapt care trebuie însă menționat în mod special în procesul-verbal.
- 7) Procesul-verbal de interogare se semnează de martor și

anchetator, iar în cazul când la interogare participă și alte persoane, se semnează și de acestea.

Îndeplinirea tuturor acestor dispoziții, care constituie o garanție a valabilității actului, este absolut obligatorie.

În procesul-verbal depoziția martorului se scrie în numele celui interogat, la persoana întâi. După consemnarea depoziției martorului, făcută sub forma unei expuneri libere, în procesul-verbal se notează întrebările puse de anchetator în cazurile necesare și răspunsurile primite.

În procesul-verbal de interogare, depozițiile martorului trebuie să fie scrise clar, fidel și în ordinea în care au fost expuse de martor. În locurile mai esențiale declarațiile se consemnează pe cât posibil cuvânt cu cuvânt, cu expresiile folosite de martori și, în orice caz, fără înfrumusețări, fără formulări artificiale și cu două înțelesuri, fără tendința de a sugera persoanei interogate părerea, impresiile sau formulările anchetatorului.

Din procesul-verbal de interogare trebuie să se vadă clar ce a vrut să spună martorul când a folosit anumite expresii și noțiuni care pot da loc la diferite interpretări.

În procesul-verbal de interogare trebuie arătate izvoarele depoziției martorului și cum ele pot fi verificate.

După întocmirea procesului-verbal, el se citește cu glas tare martorului; când martorul dorește, el poate să-l citească singur. La sfârșitul procesului-verbal de interogare trebuie să se menționeze că a fost citit celui interogat sau că el însuși l-a citit și că martorul confirmă justetea celor consemnate.

În funcție de felul în care martorul a luat cunoștință de cuprinsul procesului-verbal, este bine a se încheia procesul-verbal cu următoarele fraze: „Procesul-verbal a fost citit de către mine. S-a consemnat just”; sau „Procesul-verbal mi-a fost citit cu glas tare. S-a consemnat just.”

Unii anchetatori termină procesul-verbal de interogare a martorului cu fraza tipică: „În cauza de față n-am de adăugat nimic”.

Această formulare nu poate fi socotită justă, mai ales că adesea se întâmplă ca martorul respectiv să fie interogat din nou peste citva timp și să dea declarații în completare.

La cererea martorului, în procesul-verbal trebuie să fie incluse completările și rectificările arătate de el. Anchetatorul nu are dreptul să respingă această cerere a martorului.

Nu este permis ca în procesul-verbal de interogare să fie lăsate pagini sau rînduri albe. Toate locurile libere, necompletate în textul depoziției martorului, trebuie să fie tăiate cu o linie de anchetator înainte ca martorul să semneze procesul-verbal.

În cazurile când trebuie făcute anumite rectificări în procesul-verbal de interogare, anchetatorul este obligat ca la sfârșitul procesului-verbal să facă mențiune despre toate rectificările, adăugirile și ștersăturile făcute și aceasta, tot înainte ca procesul-verbal să fie semnat de martor și anchetator.

Procesul-verbal trebuie să fie semnat de martor, anchetator, iar în cazul participării la interogatoriu și a altor persoane ca, de exemplu, translator, și de acestea.

Deși legea nu conține dispoziții exprese, în practică se obișnuiește ca martorul să semneze sub fiecare pagină a depoziției sale, iar anchetatorul și translatorul să semneze pe ultima pagină a procesului-verbal.

Această regulă, conform căreia martorul trebuie să-și pună semnătura dedesubtul fiecărei pagini a procesului-verbal de interogare, trebuie recunoscută ca bună, deoarece ea îl apără pe anchetator de orice fel de neînțelegeri și plîngerii neîntemeiate din partea martorului.

Trebuie să ne oprim în mod deosebit asupra felului în care se consemnează depozițiile martorilor analfabeți. Practica în această materie este foarte diferită. Unii anchetatori cer martorului analfabet ca, după citirea depoziției sale, să aplice pe procesul-verbal de interogare amprente degetului său. Alții cer ca analfabetul să deseneze cruci sau alte semne. Alții invită un martor asistent și-i propun să semneze sub următoarea frază scrisă dinainte: „La cererea martorului analfabet, am semnat pentru el”. În sfârșit, unii consemnează pur și simplu în procesul-verbal că persoana audiată nu cunoaște carte și certifică justetea procesului-verbal numai cu semnătura lor.

Procuratura U.R.S.S. a stabilit că anchetatorul nu trebuie să ceară ca analfabetul să lase amprente de deget de-al său sub declarație, deoarece, în asemenea cazuri, ele nu prezintă nici o importanță juridică. Înlocuirea semnăturii martorului cu desenaerea de cruci sau alte semne convenționale este absolut nepermisă. În toate cazurile de interogare a unui martor analfabet, procesul-verbal trebuie să fie citit martorului în prezența unui

martor asistent, invitat special pentru aceasta, care să semneze, la cererea martorului analfabet, cum că adevărește că cele consemnate în procesul-verbal corespund depoziției verbale a persoanei audiate. În prezența martorului asistent și înainte ca procesul-verbal să fie semnat de către acesta, trebuie să i se pună martorului întrebarea dacă depozițiile sale sînt consemnate just.

În aceste cazuri, în procesul-verbal trebuie să se arate că martorul interogată este analfabet și că procesul-verbal de interogare i-a fost citit în prezența unui martor asistent.

Anchetatorul trebuie să acorde o deosebită atenție întocmirii procesului-verbal de interogare a unui analfabet, deoarece un asemenea martor, ca urmare a neștiinței sale de carte, nu este în stare să ia cunoștință de mărturiile sale așa cum se cuvine. Aceasta îngreșează într-o oarecare măsură posibilitatea martorului de a cere să se introducă în procesul-verbal precizările și completările necesare.

Din această cauză, anchetatorul este obligat să asigure ca depozițiile martorului analfabet să fie redactate cu cea mai mare exactitate.

Scrierea depozițiilor de către martor personal se admite numai la cererea acestuia, fapt care trebuie menționat în procesul-verbal.

8. INTEROGAREA MINORILOR

a) Observații generale

Interogarea în calitate de martori a minorilor și a nevîrstnicilor prezintă o serie de particularități, condiționate de însușirile individuale și gradul de dezvoltare a acestor martori.

O greșeală serioasă și destul de frecventă întâlnită la mulți anchetatori constă în aceea că ei nu fac deosebire între interogarea martorilor adulți și cea a minorilor și, cu atât mai mult, a nevîrstnicilor.

Pentru consemnarea mărturiilor minorilor, asemenea anchetatori folosesc formule obișnuite de procese-verbale pentru interogarea martorilor, depozițiile lor se expun în limba omului matur, întrebările se pun fără a ține cont de psihologia copilului.

lui. Interogarea minorilor — martori și părți vătămate — se face fără studierea persoanei lor, lucru absolut necesar.

Mulți anchetatori consideră mărturiile copiilor mult mai sincere și juste, dar această părere este greșită. Este indiscutabil că copiii au un spirit de observație mai dezvoltat. Dar, în același timp, nu trebuie să uităm înclinația copiilor, în special a celor nevîrstnici, spre fantezie, precum și marea lor sugestibilitate.

De asemenea, nu se poate să nu se țină seamă și de faptul că de multe ori copiii percep greșit lucrurile din mediul înconjurător. Adesea, în mod inconștient, ei completează lacunele din memoria lor cu cele auzite sau văzute.

În afară de aceasta, copiii se irită foarte ușor. Adesea, ca rezultat al condițiilor neobișnuite pentru ei, create la interogatoriu, din cauza emoției, ei reproduc nejust, în mărturiile lor, cele văzute sau auzite. Într-o serie de cazuri, mărturiile false date de copii sînt rezultatul dorinței martorului minor de a scăpa mai repede de întrebările insistente ale anchetatorului; în alte cazuri, ele se explică prin dorința lui de a se lăuda cu cunoștințele sale. Tot așa se explică și contrazicerile întâlnite adesea în declarațiile martorilor minori, date în perioade diferite.

La interogarea martorilor minori, și cu atât mai mult a nevîrstnicilor, trebuie să se recurgă numai în lipsa altor posibilități de a stabili faptele respective. Trebuie evitate interogările lungi sau interogarea din nou a martorilor minori.

În calitate de martori pot fi interogați nu numai minorii, dar și nevîrstnicii, adică copiii în etate pînă la 12 ani. Codul de procedură penală nu stabilește vîrsta minimă a minorului, sub care el nu poate fi interogată în calitate de martor.

În anul 1925, Tribunalul Suprem al R.S.F.S.R. a explicat că „chestiunea admiterii minorilor în calitate de martori se rezolvă de instanță în fiecare caz în parte, în funcție de gradul de dezvoltare a psihicului minorului și de complexitatea împrejurărilor pentru confirmarea cărora minorul este chemat. În cazurile necesare — în conformitate cu observația de sub art. 61, Codul de procedură penală, pentru rezolvarea chestiunii privitoare la capacitatea minorului de a depune ca martor — poate fi ordonată o expertiză psihiatrică.

b) Pregătirea pentru interogarea minorului

Socotind necesară audierea ca martor a unui minor sau nevîrstnic, anchetatorul trebuie să se pregătească minuțios pentru aceasta.

Pregătirea constă în studierea amănunțită a persoanei minorului ce urmează a fi interogat și a cunoștințelor și persoanelor apropiate lui, în rezolvarea problemei referitoare la persoanele în prezența cărora urmează a se efectua interogarea (pedagog, medic psihiatru), în alegerea locului unde să se facă interogarea, în pregătirea și formularea întrebărilor care trebuie puse la interogare și, în sfîrșit, în stabilirea modului în care martorul urmează a fi chemat pentru interogare.

Studierea persoanei minorului și, în special, a copilului sub 12 ani, care urmează a fi interogat ca martor, este necesară, înainte de toate, pentru elucidarea problemei referitoare la posibilitatea interogării lui în calitate de martor și la capacitatea sa de a fi martor în cauza respectivă. Anchetatorul trebuie să lămurească gradul de dezvoltare a minorului respectiv, particularitățile lui (impresionabilitatea, sugestibilitatea, spiritul de observație, memoria, înclinația spre fantezie, timiditatea etc.), preocupările sale, la cine, în ce situație și în ce condiții a locuit, cu cine a avut legături în ultimul timp, dacă nu a fost cumva supus influenței și sugestiei din partea persoanelor interesate.

Toate acestea sînt foarte necesare pentru ca, din punct de vedere tactic, martorul minor să fie just interogat și pentru ca, apoi, anchetatorul să poată aprecia în mod just depozițiile minorului.

Interogarea martorilor sub 12 ani se efectuează în toate cazurile în prezența pedagogului sau a medicului psihiatru. Codul de procedură penală al R.S.S. Ucrainene prevede acest lucru în mod expres. Această dispoziție e pe deplin întemeiată și, în conformitate cu indicațiile Procuraturii U.R.S.S., ea trebuie aplicată în practica de anchetă în toate republicile unionale.

Rezolvînd problema referitoare la persoanele în prezența cărora martorul minor sub 12 ani trebuie interogat, anchetatorul trebuie să țină seama că este recomandabil ca acesta, iar în unele cazuri chiar minorul mai mare de 12 ani, să fie interogat în prezența și cu participarea unei rude sau a unei persoane apropiate, care se poartă bine cu el și în care copilul are încredere. Nu rareori copiii, și în special cei timizi, refuză să vor-

bească cu un anchetator pe care nu-l cunosc și să răspundă la întrebările lui.

În aceste cazuri, prezența la interogare a persoanelor apropiate copilului aduce anchetei un neprețuit ajutor, deoarece prezența lor îi liniștește pe copii și, ascultînd sfatul acestor persoane, ei povestesc anchetatorului tot ce știu în cauză. Cînd este necesar, persoanele apropiate, care participă la interogarea minorilor sub 12 ani, pot să-l ajute pe anchetator punînd copilului aceleași întrebări la care el n-a vrut să-i răspundă anchetatorului.

Anchetatorul trebuie însă să țină cont că uneori părinții sau persoanele apropiate minorului sînt interesate în soluția cauzei și, prin urmare, sînt interesate ca mărturiile nevîrstnicului să aibă un anumit conținut și caracter. În astfel de cazuri, aceste persoane, fiind prezente la interogarea minorului sub 12 ani, ar putea ca prin mimică, gesturi, unele observații, care la prima vedere nu spun nimic, prin tonul conversației, să-l influențeze pe cel audiat, determinîndu-l să dea declarații inexacte.

De aceea, dacă anchetatorul are cea mai mică bănuială că părinții copilului audiat sau alte persoane apropiate lui sînt interesate în rezolvarea cauzei, el trebuie să nu admită participarea lor la interogarea minorului sub 12 ani. În aceste cazuri, audierea minorului sub 12 ani trebuie efectuată în prezența pedagogului sau a medicului psihiatru.

În toate cazurile în care anchetatorul se îndoiește de capacitatea minorului sub 12 ani de a depune ca martor, urmează să fie invitat, în calitate de expert, un medic psihiatru, pentru a-și spune părerea în această problemă.

O chestiune importantă și care urmează să fie soluționată în timpul pregătirii pentru interogarea minorilor sub 12 ani este alegerea locului unde să fie făcută audierea. E necesar să se aibă în vedere că, pentru minorul sub 12 ani, trebuie create condiții speciale. Nu e permisă interogarea minorului sub 12 ani într-o atmosferă oficială, ca, de exemplu, în cabinetul anchetatorului. În funcție de împrejurările cauzei, este mult mai bine ca o astfel de interogare să aibă loc la școală, la grădinița de copii sau la locuința minorului sau a persoanelor apropiate lui, adică în condiții bine cunoscute și obișnuite pentru el.

Anchetatorul trebuie să aleagă dinainte locul interogării.

În toate cazurile de pregătire pentru interogarea martorilor, anchetatorul este obligat să se gîndească și să-și noteze

întrebările care urmează a fi lămurite cu ocazia audierii. Cu atât mai mult acest lucru este obligatoriu în cazul pregătirii pentru interogarea martorilor minori (sub 12 ani sau mai mari de 12 ani).

În afară de aceasta, anchetatorul trebuie să chibzuiască bine și asupra formulării întrebărilor, avînd în vedere gradul de dezvoltare și particularitățile individuale ale minorului chemat pentru interogare.

Citarea pentru interogare a martorilor minori se poate face în unele cazuri prin citație; cînd însă e vorba de minori sub 12 ani, acest lucru este absolut nepermis. Anchetatorul trebuie să chibzuiască dinainte, pornind de la împrejurările concrete ale cauzei, cum să organizeze interogarea minorilor sub 12 ani pentru a înlătura posibilitatea unor sugestii care să influențeze asupra lor înainte de interogare. În unele cazuri, anchetatorul poate chema minorul sub 12 ani prin pedagog, educator, părinți sau persoanele apropiate minorului (sub 12 ani), care vor veni împreună cu el la interogare. În alte cazuri, anchetatorul trebuie să se prezinte inopinat la școală, grădiniță sau la locuința minorului și să invite acolo persoanele în prezența cărora el consideră necesar să efectueze interogarea minorului (sub 12 ani sau mai mare) sau să le invite să meargă cu el la locul audierii.

c) Efectuarea interogării

Ținînd cont de sensibilitatea și sugestibilitatea mărită a minorilor, are o mare importanță tonul și felul în care anchetatorul i se adresează martorului minor în timpul audierii.

Tonul oficial sau comportarea oficială față de martorul interogat sînt absolut inaplicabile la audierea minorilor. Aceasta poate numai să-l sperie pe minor, să-l facă să se ferească, să devină rezervat.

Întrebările și modul de comportare a anchetatorului față de minorul audiat trebuie să fie simple și obișnuite pentru acesta din urmă. Anchetatorul trebuie să țină seamă de particularitățile celui interogat, stabilite de el anterior. De exemplu, cunoscînd că minorul care urmează a fi interogat este foarte timid și sfios, anchetatorul trebuie să vorbească cu el mai întîi

despre teme care-l pot interesa, să-i cîștige încrederea și abia după aceea, în mod abil, să treacă la interogatoriu.

Succesul audierii minorilor și, în special, a celor sub 12 ani depinde foarte mult de felul în care anchetatorul cunoaște psihologia și preocupările celor audiați, precum și de felul în care a studiat și a ținut cont la interogare de particularitățile lor.

Înainte de interogare, martorii minori mai mari de 14 ani trebuie preveniți asupra răspunderii pentru refuzul de a face depoziții și pentru darea de mărturii mincinoase, luîndu-se de la ei semnătură că au fost preveniți despre aceasta.

Minorii sub 14 ani nu sînt preveniți asupra răspunderii pentru refuzul de a face depoziții și pentru mărturii mincinoase, deoarece răspunderea penală pentru această infracțiune începe abia de la vîrsta de 14 ani.

Aceasta nu exclude însă necesitatea de a explica minorilor de vîrstă școlară că au obligația să facă declarații sincere și de a lua de la ei semnătură că li s-a vorbit despre aceasta. Deși o astfel de dovadă nu atrage urmări juridice, totuși ea exercită o influență psihologică asupra minorului sub 12 ani, asigurînd în mare măsură justetea declarațiilor date.

Interogarea minorului (mai mare sau mai mic de 12 ani) se face discutîndu-se cu el în mod obișnuit. La începutul audierii, după ce a stabilit identitatea minorului, anchetatorul trebuie să-l roage să povestească tot ce știe despre faptele ce prezintă importanță în cauză, fără să-l întrerupă și fără să-i pună întrebări separate, care pot să tulbure mersul ideilor sale și să influențeze negativ asupra veridicității mărturiilor sale. Numai după consemnarea mărturiilor sale în procesul-verbal de interogare, anchetatorul poate să-i pună întrebări concrete, cu scopul de a preciza unele chestiuni confuze, de a clarifica izvorul mărturiilor și de a obține date de control. Minorului i se pun întrebări în raport de vîrsta sa, într-o formă simplă, folosindu-se expresii pe înțelesul lui.

Interogarea minorului (mai mare de 12 ani sau sub 12 ani) trebuie făcută cu deosebită iscusință, ținînd cont de psihologia și comportarea sa. Numai în acest caz anchetatorul va obține de la minor mărturii conforme cu realitatea. În nici un caz nu este permis ca în timpul audierii anchetatorul să facă martorului anumite promisiuni și, cu atât mai mult, să-l amenințe sau să-l sperie, adică să facă presiuni asupra lui. Toate acestea duc la rezultate negative.

În cauza privitoare la dispariția în regiunea Amur a lui M, responsabilul magazinului cooperativei de consum, s-a ivit bănuiala că M ar fi fost omorât de către colhoznicul K. Anchetatorul miliției, audiind-o în această cauză pe Valea, fiica lui K, minoră sub 12 ani, a încălcat regulile elementare ale tacticii interogării minorilor, insistând ca ea să confirme că, în seara zilei de 8 septembrie, responsabilul magazinului a vizitat locuința lor.

Ca să-l influențeze pe martorul minor, anchetatorul i-a amintit despre comportarea eroică a pionierului Pavlik Morozov, care a demascât infracțiunile săvârșite de tatăl său. Apoi, i-a spus: „Valea, și tu ești pionieră, deci trebuie să spui că M a fost la voi”. Valea s-a informat dacă tatăl ei va fi arestat în cazul când va afirma că M a fost la ei. Anchetatorul a răspuns afirmativ și a insistat ca Valea să confirme că M i-a vizitat. Atunci, Valea a „recunoscut” că M a fost la ei în casă și a băut împreună cu tatăl și fratele ei. În baza acestor date, colhoznicul K și fiul său au fost arestați și reținuți mult timp. Ulterior s-a dovedit că pe responsabilul magazinului nu l-a omorât nimeni, ci că, sustrăgând o mare sumă de bani ai cooperativei, a dispărut. La locuința lui K n-a fost la 8 septembrie.

Nu este permis să i se pună minorului (mai mare sau mai mic de 12 ani) întrebări care să conțină în mod indirect răspunsul, adică întrebări astfel formulate, încât cel interogat numai să confirme sau să nege un anumit fapt care este conținut în însăși întrebarea.

De asemenea, nu este permis să se ceară copiilor să tragă concluzii asupra faptelor relatate. Anchetatorul trebuie să obțină numai descrierea faptelor de către martorul minor, în măsura în care ele îi sunt cunoscute.

Interogarea iscusită a minorilor constă în apropierea cu pricepere a anchetatorului de cel audiat, fără a exercita vreo influență sau presiune asupra lui, și în obținerea, în consecință, a unei expuneri sincere și conforme cu realitatea despre tot ceea ce el cunoaște și are importanță în cauză.

Nici un fel de reguli tactice de interogare a martorilor minori nu pot înlocui inițiativa creatoare a anchetatorului și purtarea delicată față de cel audiat, stabilirea unui contact psihologic cu acesta. În timpul interogării oricărui minor, anchetatorul trebuie să-și amintească ca justetea și, prin urmare, și veridi-

citătea mărturiilor depind nu numai de cel interogat, ci și de cel care interoghează.

Dacă anchetatorul cunoaște înclinația minorului audiat spre fantezie, el trebuie să fie deosebit de prudent, să aibă o atitudine mult mai critică față de mărturiile acestuia, verificându-le amănunțit cu ajutorul unor întrebări de control, recurgând în același timp și la ajutorul persoanelor care participă la interogare, cu scopul de a obține depoziții cât mai juste și conforme cu realitatea.

Pedagogul, medicul psihiatru, părinții sau persoanele apropiate minorului și care participă la audiere trebuie să acorde anchetatorului tot ajutorul. Astfel, ei pot da sfaturi anchetatorului, pot face observații cu privire la veridicitatea mărturiilor celui interogat, iar în unele cazuri — cu permisiunea anchetatorului — pot pune întrebări minorului, pot lua cunoștință de procesul-verbal de interogare și pot face observații asupra justetei celor consemnate în el.

Înainte de începerea interogării, anchetatorul trebuie să explice persoanelor care asistă la interogatoriu toate drepturile și obligațiile lor.

În cazul când anchetatorul observă în comportarea martorilor minori (mai mari sau mai mici de 12 ani) anumite ciudățenii, ca, de exemplu, o rezervă exagerată, fantezie vădită și absurdă, reveniri nemotivate sau darea de mărturii contradictorii, și dacă anchetatorul se îndoiește de starea psihică a martorului minor, el este obligat să ordone efectuarea unei expertize psihiatrice, asigurând prezența expertului psihiatru la interogatoriu.

În aprecierea veridicității depozițiilor martorilor minori (mai mari sau mai mici de 12 ani), anchetatorul poate primi un mare ajutor din partea pedagogului, medicului psihiatru pentru copii, care, datorită specialității lor, cunosc mai bine psihicul copiilor și de aceea pot da concluzii în chestiunea capacității minorului respectiv de a fi martor.

d) Actele procesuale

După cum s-a amintit mai sus, depozițiile martorilor minori (mai mari sau mai mici de 12 ani) nu pot fi consemnate în mod mecanic. Se interzice categoric folosirea, la audierea lor, a

formulelor obișnuite de procese-verbale pentru interogarea martorilor majori.

Dacă la audierea martorilor minori s-ar folosi formulare obișnuite de interogare a martorilor majori, aceasta nu numai că ar duce la o interogare șablon, dar n-ar permite nici obținerea datelor necesare pentru aprecierea justă a mărturiilor minorului. Totodată, interogarea după formularul obișnuit face ca să se pună minorului întrebări absurde, ca, de exemplu, despre situația lui familială (căsătorit sau necăsătorit), despre situația lui militară, despre apartenența politică, despre antecedentele penale etc.

Formularele obișnuite de procese-verbale de interogare a martorilor nu prevăd astfel de întrebări, ca, de exemplu, dacă minorul (mai mare sau mai mic de 12 ani) are părinți, rude apropiate, de cine este întreținut, cu ce se ocupă părinții săi, dacă urmează vreo școală, dacă este pionier etc.

Partea introductivă a procesului-verbal de interogare a martorului minor (mai mare sau mai mic de 12 ani) trebuie să conțină următoarele date:

- 1) titlul actului de anchetă (proces-verbal de interogare a martorului);
- 2) locul, data, luna și anul întocmirii procesului-verbal;
- 3) numele, prenumele și gradul anchetatorului care a efectuat interogarea;
- 4) numele, prenumele, numele după tată și adresa persoanelor prezente la interogare, relațiile lor cu cel interogat, profesia și situația de serviciu;
- 5) indicarea articolelor din Codul procedurii penale în baza cărora s-a efectuat interogarea.

Partea cu date personale a procesului-verbal de interogare cuprinde următoarele:

- 1) numele, prenumele și numele după tată al martorului minor (mai mare sau mai mic de 12 ani);
- 2) vârsta martorului (anul, data și luna nașterii);
- 3) cu cine locuiește martorul și la ce adresă;
- 4) cu ce se ocupă părinții sau persoanele care îi înlocuiesc;
- 5) dacă a învățat, dacă învață în prezent, dacă lucrează și unde anume;
- 6) dacă a fost sau este pionier sau comsomolist;
- 7) relațiile cu învinuitul sau partea vătămată (de rudenie, de tovarășie sau de prietenie).

Depozițiile minorilor (sub și peste 12 ani) se consemnează în forma în care au fost expuse, pe cât posibil cu expresiile folosite de martor. Nu este permisă consemnarea depozițiilor martorilor minori într-o limbă șablon, „cazonă”. De obicei, o astfel de expunere este urmarea „deprinderilor profesionale” ale anchetatorului, dar acest lucru nu este permis în cazul consemnării depozițiilor unor martori minori.

În procesul-verbal de interogare povestirea martorului minor trebuie consemnată complet, ceea ce va da posibilitate de a judeca mai bine veridicitatea depozițiilor martorului.

După consemnarea în procesul-verbal a expunerii libere a martorului, în cazurile când se pun, trebuie notate și întrebările care au fost puse martorului și răspunsurile primite. Întrebările și răspunsurile trebuie consemnate în proces-verbal, cuvânt cu cuvânt.

După întocmirea procesului-verbal, anchetatorul face cunoscut martorului minor (sub sau peste 12 ani) și persoanelor care au asistat la audierea lui, conținutul procesului-verbal. De asemenea, anchetatorul trebuie să le explice, pe înțelesul lor, că urmează să semnaleze toate erorile ce s-au strecurat cu ocazia consemnării depoziției, pentru a fi înlăturate.

Dacă minorul nu știe să citească deloc sau citește prost, anchetatorul îi citește rar conținutul procesului-verbal și, convingându-se că depoziția lui a fost consemnată bine, menționează aceasta în procesul-verbal. Procesul-verbal se semnează de minor, de persoanele care au asistat la interogare și de anchetator.

9. VERIFICAREA DEPOZIȚIILOR MARTORILOR

În faza anchetei prealabile, depozițiile martorilor, ca și orice altă probă, sînt supuse verificării, fără de care ele nu pot fi apreciate în mod just. Deosebit de amănunțit trebuie să fie verificate depozițiile martorilor minori (mai mari sau mai mici de 12 ani). Verificarea depozițiilor martorilor se face atît prin metoda comparării, cît și prin metoda strîngerii de probe suplimentare.

Metoda comparării constă în compararea depoziției făcute

cu împrejurările stabilite de anchetă pe baza altor probe strinse în cauză.

În afară de aceasta, pentru verificarea depozițiilor, urmează a se efectua acte de anchetă suplimentare, printre care punerea de întrebări de control martorului, pe baza materialului obținut prin audierea altor martori la care s-a referit martorul respectiv, confruntări, cererea înscrisurilor corespunzătoare sau, cind aceasta este posibil și concludent, pe calea reconstituirii.

Numai cu condiția verificării amănunțite a fiecărei depoziții, anchetatorul le va putea aprecia în mod just.

10. INTEROGAREA CU OCAZIA IDENTIFICĂRII

În practica de anchetă se întâlnește necesitatea *prezentării de obiecte și persoane spre a fi identificate*. De cele mai multe ori este necesar să fie prezentate martorului sau părții vătămate unele obiecte ca, de exemplu, lucrurile furate de la ei, instrumentele infracțiunii, găsite la locul săvârșirii ei, sau persoanele bănuite de săvârșirea infracțiunii.

Uneori este necesar a arăta părinților sau cunoscuților cadavrul descoperit.

Ca rezultat al prezentării spre identificare, martorul sau partea vătămată face o declarație de recunoaștere sau nrecunoaștere și care nu este altceva decît o depoziție de martor. Așadar, orice prezentare spre identificare este o parte componentă a interogării martorului cu ocazia identificării.

În scopul asigurării veridicității acestui fel de depoziții, care, în multe cazuri, prezintă o mare importanță pentru rezolvarea cauzei, anchetatorul este obligat să respecte întocmai regulile privind tactica interogării martorilor cu ocazia identificării.

Principalele reguli de interogare cu ocazia identificării se reduc la următoarele:

1) Înainte de prezentarea spre recunoaștere, anchetatorul trebuie să întrebe detaliat martorul despre semnalmente și particularitățile persoanei sau obiectului care urmează să fie recunoscut. Aceste depoziții ale martorului se consemnează amănunțit în procesul-verbal de interogare.

2) Persoana sau obiectul care urmează a fi identificat se

prezintă martorului pentru recunoaștere nu izolat, ci împreună cu alte persoane sau obiecte asemănătoare.

În practica de anchetă, această dispoziție este uneori violată, ceea ce atrage după sine depoziții greșite. În cazul prezentării numai a unui singur obiect sau a unei singure persoane pentru recunoaștere, martorul, pregătit psihologic pentru procedura recunoașterii, ce trebuie să urmeze, declară că recunoaște persoana sau obiectul prezentat, deși, de fapt, el l-a identificat nu după anumite indicii sau semnalmente, ci mai mult din dorința de a acorda un ajutor anchetei sau din diferite alte motive. E de prisos a insista ca o astfel de recunoaștere nu face decît să inducă în eroare pe anchetator, dăunînd anchetei.

Dacă anchetatorul vrea să prezinte pentru recunoaștere o anumită persoană, el trebuie s-o prezinte într-un grup de persoane de același sex și aproximativ de aceeași vîrstă.

Dacă recunoașterea se face după fotografie, anchetatorul trebuie să prezinte fotografia respectiva între fotografiile altor persoane de același sex și vîrstă. În sfîrșit, dacă anchetatorul prezintă pentru recunoaștere anumite obiecte, ca, de exemplu, lucruri de îmbrăcăminte găsite la persoana reținută și presupuse că au fost furate de la partea vătămată, aceste lucruri trebuie prezentate între alte lucruri asemănătoare, care nu au nici o legătură cu cauza respectivă, fiind luate de anchetator special pentru a organiza identificarea. Această regulă a prezentării spre identificare este o condiție obligatorie pentru obținerea unei depoziții conforme cu realitatea.

3) Dacă martorul recunoaște persoana sau obiectul ce i-a fost prezentat, el trebuie să arate în mod detaliat în declarația sa pe baza căror semnalmente și particularități l-a recunoscut.

Actul procesual de interogare a martorului cu ocazia prezentării spre identificare are două părți.

După cum s-a vorbit mai sus, înainte de a i se prezenta spre identificare, martorul este întrebant amănunțit asupra semnalementelor și particularităților persoanei sau obiectului supus recunoașterii.

Din punct de vedere procesual, prezentarea pentru recunoaștere se consemnează într-un proces-verbal. În procesul-verbal de prezentare spre identificare trebuie să se indice: locul, data, luna și anul încheierii sale; numele, prenumele, numele după tată și gradul anchetatorului; numele, prenumele, numele

după tata și adresa martorilor asistenți; articolele din Codul procedurii penale în baza cărora se încheie procesul-verbal; numele, prenumele și numele după tata al martorului caruia i-a fost prezentat obiectul spre identificare; numele, prenumele și numele după tata al persoanei prezentate pentru recunoaștere; numele, prenumele și numele după tată al celorlalte persoane împreună cu care s-a efectuat prezentarea pentru recunoaștere; faptul ca martorul a fost prevenit asupra răspunderii sale pentru mărturie mincinoasă; declarația martorului făcută după prezentarea pentru recunoaștere, iar în cazul când acesta a recunoscut, se vor arăta amănunțit semnalmentele și particularitățile în baza cărora a recunoscut persoana prezentată; mențiune despre citirea procesului-verbal martorului și celorlalte persoane care au participat la identificare și despre confirmarea de către ele a justetei consemnărilor făcute în procesul-verbal; semnăturile martorului, persoanei identificate, a celorlalte persoane care au participat la identificare și a anchetatorului.

II. INTEROGAREA ÎNVINUITULUI

1. OBSERVAȚII GENERALE

Poate nici un act de anchetă nu-l pune pe anchetator în fața unor cerințe atât de complexe și variate ca interogatoriul învinuitului.

Interogatoriul învinuitului apare adesea ca punctul culminant al anchetei prealabile și, în unele cazuri, determină rezultatul urmăririi penale.

Descoperirea infracțiunii depinde de priceperea anchetatorului, de iscusința sa de a-l interoga just pe învinuit.

Enumerarea tuturor cerințelor pe care interogatoriul învinuitului le ridică în fața anchetatorului este imposibilă, pentru că ele decurg din fiecare cauză concretă, din totalitatea particularităților diferitelor cauze. Aceste cerințe variază în funcție de caracterul infracțiunii, de gravitatea urmărilor, de gravitatea pedepsei de care este pasibil învinuitul, de mobilul și de modul în care a fost săvârșită infracțiunea, de persoana învinuitului, caracterul și intelectul său, de situația sa familială etc.

În funcție de complexul împrejurărilor respective, aceste

cerințe devin mai dificile sau mai simple, mai variate sau mai puțin variate.

Cele mai importante dintre ele sînt:

a) Pregătirea prealabilă și minuțioasă pentru interogatoriu; analiza atentă și bine gîndită a probelor de învinuire existente la dosar, precum și a explicațiilor în apărare ale învinuitului.

b) Obiectivitatea strictă la efectuarea interogării învinuitului; examinarea atentă și temeinică a tuturor probelor, obiecțiilor și explicațiilor date de el în apărare; lipsa oricărei idei preconcepționate în legătură cu învinuitul și a unei prea mari încrederi în sine din partea anchetatorului, care adesea se manifestă în aceea că anchetatorul adoptă „orbește” o anumită versiune, fără a o verifica în mod critic în cursul anchetei.

c) Observarea cu atenție, pînă în cele mai mici amănunte, a comportării învinuitului în timpul interogatoriului, a modului în care el reacționează la anumite întrebări, dacă este calm sau nervos, încrezător în sine sau fricos, tulburat sau abătut, cu nervii încordați sau indiferent, indignat sau cuprins de remușcări, furios sau îndurerat.

d) Priceperea de a ține seama la timp de particularitățile individuale ale învinuitului, de caracterul infracțiunii săvârșite de el, de poziția pe care el o adoptă la anchetă, de noile împrejurări care apar pe neașteptate în cursul interogatoriului și care creează o „întorsătură” a cauzei.

e) Calm și siguranță (dar nu orgoliu), perseverență în căutarea adevărului, atenție și tact.

E de la sine înțeles că, interogîndu-l pe învinuit, anchetatorul trebuie să pornească de la normele stabilite de legea procesuală penală, care stabilesc drepturile și garanțiile procesuale ale învinuitului.

Interogatoriul învinuitului este important nu numai pentru faptul că permite să se obțină probe în cauză. El este și un act procesual care constituie o garanție a dreptului învinuitului la apărare, la prezentarea de probe care să-l dezvinovățească sau, în orice caz, să-i ușureze vinovăția.

Dînd învinuitului posibilități largi de a se apăra, legea noastră procesuală îl înarmează cu dreptul de a combate anumite depoziii sau alte date existente la dosar, de a cere clarificarea de noi împrejurări, efectuări de expertize, audierea de

noi martori, verificarea actelor de revizie, efectuarea de confruntări etc.

Principiul fundamental pe care trebuie să-l respecte anchetatorul penal, atunci cînd aplică diferite metode de interogare a învinutului, constă în aceea că fiecare din aceste metode în parte și toate în ansamblul lor trebuie să fie conforme legii procesuale sovietice.

Este necesar să ne oprim încă asupra unei chestiuni care arată odată mai mult marea importanță a interogării învinutului.

Un anchetator inteligent și prudent folosește interogatoriul învinutului nu numai ca un mijloc pentru obținerea de noi probe, dar și ca cea mai bună verificare a concluziilor sale preliminare, a versiunii sale, a primei sale impresii, care uneori se dovedește a fi greșită.

Interogarea învinutului, efectuată de pe această poziție, oferă posibilitatea de a verifica justetea căii pe care merge ancheta și de a îndrepta la timp greșelile, dacă ele au fost comise.

Pentru ca în urma interogatoriului învinutului să se poată trage concluziile necesare, anchetatorul este obligat să asculte atent toate obiecțiile celui interogat și să nu le ignoreze, să cîntărească toate explicațiile lui și, în lumina lor, să aprecieze din nou toate împrejurările cauzei, iar uneori chiar să-și schimbe părerea despre unele din ele, care înainte de interogatoriu păreau incontestabile.

Anchetatorul trebuie să-și amintească întotdeauna că este deopotrivă de obligat să nu lase nedescoperită nici o infracțiune și să nu admită nici un caz de tragere la răspundere fără temei.

Apreciind importanța interogării învinutului în orice cauză, anchetatorul trebuie să înțeleagă că *persoana cea mai bine informată asupra mobilului și tuturor amănunțelor infracțiunii săvîrșite este aceea care a săvîrșit-o.*

În consecință, oricît de complet s-ar părea anchetatorului materialul cercetărilor efectuate, depozițiile mărturilor și corpurile delictuale, el poate întotdeauna afla ceva nou de la învinuit.

Trebuie avut în vedere însă că, în mod obișnuit, infractorul este interesat să ascundă că a participat la infracțiune sau, dacă aceasta este imposibil, să minimalizeze pe cît se poate rolul său, gradul participării sale, mobilul săvîrșirii infracțiunii etc.

Experiența demonstrează că învinuiții care-și recunosc vinovăția se străduiesc, uneori chiar inconștient, în virtutea

unor cauze pur psihologice, ca în declarațiile lor să prezinte evenimentele într-o lumină cît mai favorabilă lor.

Iată pentru ce anchetatorul trebuie să se ferească atît de o neîncredere totală față de negarea de către învinuit a vinovăției sale, cît și de o încredere oarbă față de recunoașterea vinovăției de către acesta.

În interesul stabilirii adevărului, anchetatorul trebuie să analizeze temeinic atît negarea, cît și recunoașterea de către învinuit a vinovăției sale, verificînd în toate cazurile declarațiile acestuia prin datele obiective de la dosar, prin împrejurările stabilite cu probe incontestabile, care nu provoacă îndoială în ceea ce privește veridicitatea lor.

Este cu desăvîrșire intolerabilă atitudinea simplistă „să nu-l crezi pe învinuit dacă el își neagă vinovăția și să-l crezi întrutotul, dacă el o recunoaște-o”.

Trecînd la chestiunea privitoare la greutățile pe care le prezintă un asemenea act de anchetă ca interogarea învinutului, este necesar, înainte de toate, să arătăm că aceste greutăți sînt determinate mai ales de tendința obișnuită a infractorului de a fugi de răspundere pentru infracțiunea săvîrșită de el.

Tocmai aceste motive îl împing de cele mai multe ori pe învinuit să-și nege cu încăpăținare vinovăția, să opună rezistență cercetărilor, să tindă a le îndrepta pe o cale greșită și să-l dezorienteze pe anchetator, să-l încurce, să-i adoarmă vigilența, să-i prezinte explicații mincinoase și, prin orice mijloace, să-l amăgească.

Sînt cunoscute și cazuri cînd infractorii recurg la provocări abile la adresa anchetei și a persoanelor ce o conduc, învinuindu-l în mod calomnios pe anchetator de „tendențiozitate”, răzbunare personală, că aplică metode de cercetare ilegale etc. Folosindu-se de lipsa de experiență a anchetatorului, de încrederea sa prea mare în oameni, de faptul că acesta nu cunoaște suficient împrejurările cauzei, acești învinuiți pregătesc dinainte „probe obiective” care să confirme viitoarele lor declarații calomnioase. De exemplu, ei recunosc bucuroși infracțiunile pe care le-au săvîrșit în realitate, dar în declarațiile lor dau astfel de detalii născocite, amănunte și împrejurări fanteziste, care pe de o parte nu au existat, iar, pe de altă parte, sînt foarte ușor de combătut. Pe urmă, în instanță, ei declară: „Acum vedeți și dv. cît valorează recunoașterea mea forțată și că ea nu corespunde adevărului. Asta-i cea mai bună probă a nevinovăției

mele și a metodelor ilegale de cercetare aplicate față de mine".
Iată de ce anchetatorul trebuie să fie întotdeauna vigilant. El trebuie să verifice toate explicațiile învinutului și să nu primească fără verificare orice versiune servită cu amabilitate, „orice recunoaștere” bucuros oferită.

Adesea, anchetatorii lipsiți de experiență, obținând astfel de „recunoașteri”, nu mai strâng alte probe în învinuire, din care cauză, după ce învinutul își retractează „recunoașterea”, acuzația rămâne în aer. În același timp, prin scurgerea timpului, obținerea unor probe noi nu mai e posibilă.

După aceste observații generale referitoare la interogarea învinutului, e necesar să spunem câteva cuvinte despre *felul interogatoriului*.

Anchetatorul trebuie să știe întotdeauna clar ce împrejurări vrea să lămurească prin interogarea învinutului, pentru ce efectuează acest interogatoriu, ce declarații așteaptă de la învinuit și ce importanță trebuie să aibă ele pentru mersul mai departe al anchetei.

Numai dându-și seama în mod clar de scopul interogatoriului, pregătindu-se minuțios în vederea lui, având o atitudine atentă și obiectivă față de explicațiile și obiecțiile învinutului, dar, totodată, cerându-i insistent mărturisiri sincere, demascând neîncetat explicațiile și obiecțiile mincinoase ale acestuia, studiind psihologia învinutului și tactica pe care acesta a adoptat-o la cercetări, străduindu-se ca învinutul să înțeleagă că ancheta caută să obțină tot adevărul și numai adevărul și, aplicând metode tactice juste de interogare a învinutului, anchetatorul poate să înlăture cu succes toate greutățile pe care de obicei le prezintă interogatoriul.

2. DREPTURILE INVINUITULUI LA ANCHETA PREALABILĂ

În procesul penal sovietic, învinutul se bucură în faza judecătorească în fond de dreptul de apărare. În faza anchetei prealabile nu este însă parte. De aici nu rezulta că în această fază a procesului învinutul este lipsit de dreptul de apărare. Principiul Constituției U.R.S.S., care stabilește dreptul învinutului la apărare, se referă și la această fază a procesului. Singura limitare care a fost introdusă în dreptul de apărare al învinutului în faza

anchetei prealabile constă în aceea că el nu poate să invite în ajutorul său un apărător. Din această cauză, dreptul învinutului la apărare trebuie să fie asigurat de către anchetator și procuror. Orice restrângere a drepturilor învinutului este considerată de lege și de practica judiciară ca un motiv necondiționat de desființare a sentinței.

Învinutul apare în procesul nostru numai din momentul în care i s-a pus în vedere învinuirea. Organele de urmărire penală care nu au strâns probe suficiente pentru a putea pune în vedere învinuirea n-au dreptul să aplice față de persoana pe care o bănuiesc că ar fi săvârșit infracțiunea respectivă nici o măsură de constrângere.

E drept că, pînă la punerea în vedere a învinuirii, în proces pot figura bănuții, dar în legătură cu aceștia trebuie de avut în vedere două lucruri: în primul rînd, măsurile de constrângere față de ei sînt limitate la termene extrem de scurte (art. 104, 145, C. proc. pen.), iar în al doilea rînd, punerea bănuțului sub anchetă prealabilă se admite numai în cazuri excepționale. Trecem la examinarea drepturilor învinutului.

a) Dreptul învinutului de a ști în ce constă învinuirea ce i se aduce

Din momentul punerii în vedere a învinuirii, învinutul capătă dreptul de a da explicații, de a cere atașarea la dosar a diferitelor înscrisuri, citarea martorilor, efectuarea de cercetări la fața locului, examinări și alte acte de anchetă, în scopul combaterii învinuirii puse în vedere. Pentru ca învinutul să poată exercita drepturile sale chiar din acest moment, anchetatorul este obligat să formuleze în mod concret ordonanța de punere sub învinuire. Art. 129 din Codul de procedură penală obligă pe anchetator să arate în această ordonanță numele, prenumele și numele după tată al învinutului, timpul, locul și alte împrejurări în care a fost săvârșită infracțiunea, în măsura în care anchetatorul le cunoaște. Anchetatorul este de asemenea obligat să arate și temeiurile tragerii la răspundere penală.

Interogatoriul învinutului trebuie să urmeze imediat după punerea în vedere a învinuirii și, în orice caz, nu mai tîrziu de 24 ore după prezentarea învinutului sau după aducerea sa silită,

pentru ca să poată da imediat explicații și să ceară verificarea împrejurărilor expuse de către el.

b) Dreptul învinutului de a folosi limba maternă

Învinuitul are posibilitatea să realizeze mai deplin dreptul său la apărare dacă învinuirea îi este pusă în vedere într-o limbă bine înțeleasă de el și dacă poate să vorbească în fața anchetatorului sau instanței în limba sa maternă.

Iată pentru ce această garanție a fost transformată la noi într-un principiu constituțional, care obligă organele de urmărire penală să dea învinutului posibilitatea de a se folosi de limba maternă. Art. 110 din Constituția U.R.S.S. prevede: „Procedura judiciară se face în limba republicii unionale, a republicii autonome sau a regiunii autonome, asigurându-se persoanelor care nu vorbesc această limbă posibilitatea de a lua, printr-un traducător, cunoștință deplină de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanță în limba lor maternă”.

c) Dreptul de recuzare a anchetatorului

Trebuie să existe certitudinea că persoana care efectuează ancheta nu este interesată în rezultatul cauzei și ca nu este minată de nici un fel de motive personale în timpul efectuării ei, că anchetatorul este cât se poate de obiectiv și nu urmărește decît descoperirea adevărului în cauză. Dacă învinuitul are motive să se îndoiască de imparțialitatea anchetatorului, trebuie să i se dea dreptul de a cere ca anchetatorul respectiv să fie înlăturat de la cercetarea cauzei sale. De aceea, învinuitul are *dreptul de a recuza pe anchetatori*, iar acest drept nu este îngăduit de nici un termen. Legea noastră stabilește dreptul de recuzare a anchetatorului într-o formă destul de largă. Recuzarea este întemeiată nu numai în cazurile prevăzute de art. 43 din Codul de procedură penală, ci și atunci cînd învinuitul oferă vreun alt motiv pentru a pune la îndoială imparțialitatea anchetatorului. Acest principiu stabilit în procesul nostru are o mare importanță pentru exercitarea de către învinuit a dreptului sau la apărare.

d) Dreptul de a cere ordonarea de expertiză

Anchetatorul poate socoti în unele cazuri că în cauză sînt împrejurări pentru clarificarea cărora trebuie să se apeleze la persoane competente, care posedă cunoștințe de specialitate.

Învinuitul poate să susțină altă părere în această chestiune. În aceste cazuri, învinuitul este în drept să ceară ordonarea unei expertize. Dacă expertiza este ordonată, alegerea experților nu este indiferentă pentru învinuit. Forța probantă a concluziilor expertului este mare și de aceea pentru învinuit este important cine anume va pune concluzii în cauza sa. Legea sovietică asigură învinutului dreptul să ceară ca, în afară de experții chemați de anchetator, să fie invitați și alți experți, la alegerea învinutului. Această chestiune o rezolvă anchetatorul.

Anchetatorul poate refuza citarea experților indicați de învinuit, dacă citarea lor este imposibilă sau este de natură a provoca o tărăgănare a anchetei (art. 169, C. proc. pen.).

Învinuitul este interesat să cunoască metodele aplicate de expert pentru cercetarea problemei care-l preocupă, ce materiale a folosit pentru formarea concluziei sale. Învinuitul poate clarifica toate aceste chestiuni, folosind dreptul său de a pune expertului întrebări, la care acesta trebuie să răspundă în urma efectuării expertizei.

e) Dreptul învinutului de a lua cunoștință de întreg materialul cauzel

În timpul anchetei prealabile, învinuitul este lipsit de posibilitatea de a lua cunoștință de toate probele strînse de anchetator.

Acest drept, învinuitul îl dobîndește numai din momentul în care anchetatorul consideră ancheta terminată. Legea îl obligă pe anchetator să aducă la cunoștința inculpatului, la terminarea anchetei, toate materialele de la dosar, să examineze toate cererile formulate de către acesta, după ce ia cunoștință de probele strînse. Anchetatorul este în drept să respingă aceste cereri numai atunci cînd ele nu prezintă importanță pentru cauză. În acest caz, anchetatorul respinge asemenea cereri, nu verbal, ci sub formă de ordonanță motivată. Această ordonanță va fi convingătoare și întemeiată numai în cazul cînd în ea au fost examinate și amănunțit analizate toate solicitările învinutului.

Respingerea nefondată poate servi ulterior ca motiv pentru desființarea sentinței. Anchetatorul, știind că actele sale vor fi considerate nereglementare dacă va respinge nemotivat cererile învinuitului, trebuie să verifice temeinic toate cererile a căror rezolvare poate contribui la stabilirea răspunderii învinuitului pentru infracțiunea pusă în sarcina lui; și în felul acesta el va da învinuitului posibilitatea să-și exercite dreptul de a contribui la efectuarea unei anchete juste și complete.

f) Dreptul învinuitului de a ataca cu plingere actele anchetatorului

De regulă, anchetatorul hotărăște de unul singur toate chestiunile anchetei și tot singur rezolvă toate cererile învinuitului. Cu toate acestea, nici o hotărâre a anchetatorului nu este definitivă, putând fi atacată cu plingere. Procurorul care conduce ancheta este organul care rezolvă toate plîngerile împotriva actelor anchetatorului.

Lui i se adresează învinuitul în toate cazurile cînd consideră ca actele anchetatorului sînt nejuste și încalcă drepturile lui legale.

Procuratura, care are sarcina să supravegheze ca toți funcționarii să respecte legile, primind și rezolvînd plîngerile învinuitului, realizează funcția sa de bază — apărarea legalității.

Învinuitul nu este îngrădit în dreptul său de a ataca actele anchetatorului. Plîngerile împotriva actelor procurorului care conduce ancheta se adresează procuraturii ierarhic superioare, iar actele acestuia din urmă pot fi atacate pînă la Procurorul General al U.R.S.S. În acest fel, s-a creat garanția ca drepturile legale ale învinuitului vor fi pe deplin respectate.

Examinarea drepturilor pe care legea i le acordă învinuitului în faza anchetei prealabile demonstrează că dreptul învinuitului la apărare este garantat în mod real și în această fază a procesului. Faptul că în această fază învinuitul nu are calitatea de parte nu-l transformă într-un subiect lipsit de drepturi, deoarece anchetatorul și procurorul sînt obligați să-i asigure învinuitului posibilitatea de a exercita drepturile ce i-au fost acordate prin lege.

3. PREGĂTIREA PENTRU INTEROGATORIU

Pregătirea pentru interogarea învinuitului impune anchetatorului trei obligații principale: studierea minuțioasă a materialelor cauzei, strîngerea datelor despre persoana învinuitului care urmează a fi interogat și, în sfîrșit, elaborarea unui plan de interogare.

Pe baza primelor două elemente, anchetatorul are posibilitatea de a elabora un *plan de interogare* just, care pe de o parte să se sprijine pe împrejurările concrete ale dosarului, pe probele directe și indirecte, iar pe de altă parte, să țină seama de particularitățile învinuitului, de psihologia lui, de deprinderile și obiceiurile acestuia, de relațiile sale cu persoanele care au vreo legătură cu cauza și, în sfîrșit, de motivul și scopul infracțiunii pe care el a săvîrșit-o, fapt pe care anchetatorul caută să-l clarifice.

a) Studierea materialelor cauzei

Studiind înainte de interogatoriu materialele cauzei, anchetatorul trebuie să totalizeze toate datele care duc la vinovăția învinuitului, toate probele directe și indirecte strînse împotriva lui și, de asemenea, toate împrejurările care, nefiind stabilite cu certitudine, trebuie clarificate prin interogarea învinuitului.

Cu aceeași minuțiozitate, studiind cauza, anchetatorul trebuie să stabilească și toate datele care pledează în favoarea învinuitului.

La studierea dosarului, anchetatorul trebuie să-și facă notițe scrise, să-și întocmească un conspect al cauzei și să-și extragă toate probele, atît cele care-l acuză, cît și cele care-l apără pe învinuit. Aceste notițe vor constitui așa-numitul „cont personal” al învinuitului.

În sfîrșit, cu ocazia studierii dosarului, anchetatorul stabilește „petele albe” care se găsesc în el, adică episoadele care n-au fost încă clarificate deloc sau au fost clarificate incomplet.

În urma studierii amănunțite a materialelor de la dosar, anchetatorul schițează sfera problemelor ce urmează a fi clarificate prin interogarea învinuitului.

În cursul studierii dosarului, anchetatorul examinează probele materiale (corpurile delict), înscrisurile descoperite cu ocazia percheziției, corespondența personală și jurnalul învinuitului, precum și celelalte acte de la dosar.

b) Informații despre persoana învinuitului

Stringerea informațiilor despre persoana învinuitului se efectuează pe diferite căi.

Din datele personale ale învinuitului fac parte datele cu privire la biografia învinuitului, la originea sa, profesia sa de bază, funcțiile ocupate în decursul timpului, antecedentele penale sau lipsa acestora și celelalte așa-numite date „de orientare”.

Informații despre persoana și felul de viață al învinuitului se pot obține de la colegii săi de serviciu, de la vecini, de la persoanele care l-au deservit, prin examinarea corespondenței sale etc.

Pentru cunoașterea psihologiei învinuitului, iar uneori și a mobilului infracțiunii, în unele cauze au o mare însemnătate jurnalele pe care învinuitul le-a ținut, operele literare care i-au plăcut în mod special și pe care le-a citit în zilele anterioare săvârșirii infracțiunii (în unele cauze de omor prezintă o mare importanță obișnuința infractorului de a sublinia unele pasaje în cărțile pe care le-a citit, în care se arată detalii care au contingentă cu infracțiunea plănuită, pregătită sau săvârșită), amănuntele privind felul sau de a fi, parerile exprimate de el în diferite probleme, inclinațiile și obiceiurile sale, folosirea diferitelor narcotice, starea sistemului său nervos, precum și bolile mai grave de care a suferit sau suferă.

Toate aceste date îl ajută pe anchetator să-și facă o idee justă despre persoana pe care trebuie s-o interogheze, să afle părțile slabe și tari ale caracterului ei, contradicțiile ei interioare, capacitatea ei psihologică de a opune rezistență sau, din contra, starea ei de depresiune morală.

E de la sine înțeles că toate aceste date preliminare despre persoana învinuitului au de obicei un caracter relativ, din care cauză suferă în cursul interogării unele schimbări.

Oricât de numeroase ar fi informațiile strinse în prealabil, anchetatorul cu experiență își face o idee deplină despre învinuit numai după ce îl cunoaște personal.

Anchetatorul prudent înțelege bine că și declarațiile vecinilor, și referințele celor care lucrează împreună cu învinuitul și alte date pe care anchetatorul le-a strins înaintea interogării au de obicei nevoie de completări, verificări și precizări.

De exemplu, declarațiile colegilor de serviciu și ale vecinilor care au dat referințe despre învinuit trebuie apreciate cu

mare prudență, excluzând mintal din aceste declarații „reziduul” răzbunărilor personale, al dușmăniilor din trecut, tendința de a exagera pentru a înrăutăți situația învinuitului sau, din contra, de a-l „ajuta” pe omul apropiat și de a-l „salva”.

În această ordine de idei, sînt mai veridice datele obiective care-l caracterizează pe învinuit, cum ar fi concluziile medicului cu privire la sănătatea învinuitului, date înainte de pornirea urmăririi penale împotriva învinuitului și fără să prevadă aceasta: corespondența personală a învinuitului, dacă nu sînt banuieți că ea a fost pregătită cu un scop anumit; jurnalul învinuitului, dacă nu sînt motive să se presupună că acest fel de însemnări au fost făcute intenționat, pentru a pregăti din timp o anumită versiune, care ulterior să-l inducă în eroare pe anchetator; datele obiective despre felul său de viață — beție, desfriu, folosirea diferitelor feluri de narcotice, obiceiul de a face scandal, lăcomie, zgîrcenie, carierism, lipsa de scrupule în alegerea mijloacelor, nervozitate, relații cu persoane suspecte, viața familială imorală, cruzime, voință slabă, încăpăținare, perfidie, lipsă de principialitate și alte trăsături asemănătoare ale caracterului, deduse din fapte concrete și în cazuri stabilite cu precizie, în legătură cu persoane sau cauze concrete.

E necesar să menționăm că acest gen de date privitoare la persoana învinuitului, la comportarea sa și la viciile sale, au adesea o mare importanță nu numai pentru alegerea de către anchetator a tacticii interogării, dar și în cursul interogatoriului.

Așa, de pildă, învinuitul care, prin vorbe goale, neagă vina sa, văzînd în timpul interogatoriului că anchetatorul cunoaște perfect nu numai împrejurările infracțiunii comise, ci și persoana și biografia sa, ca știe multe aspecte intime ale vieții lui, ajunge la concluzia că este absurd să persiste în minciună, adoptînd o alitudine mai mult sau mai puțin sinceră. Și, dimpotrivă, dacă învinuitul a ales calea negării și în timpul interogatoriului își dă seama că anchetatorul nu este suficient de informat asupra împrejurărilor infracțiunii și persoanei lui, el va continua să nege cu și mai multă încăpăținare, hotărîndu-se definitiv să nu recunoască nimic.

Iată pentru ce, pregătindu-se pentru interogarea învinuitului, anchetatorul trebuie să stabilească cu atenție care din împrejurările și datele existente la dosar sînt dubioase.

c) Planul interogatoriului

Studiind materialele dosarului și strângând date despre persoana învinuitului, anchetatorul trece la întocmirea planului de interogare. În planul de interogare nu trebuie însă să se prevadă întotdeauna ca să se comunice învinuitului absolut toate probele de învinuire existente la dosar. Învinuitul nu trebuie să fie complet informat în orice fază a procesului asupra întregului „arsenal” al anchetatorului.

„Darea cărților pe față” prematură poate fi uneori dăunătoare, din punct de vedere tactic, pentru interesele anchetei.

În cauzele complicate se recomandă ca rezultatul acestei pregătiri în vederea interogării ce urmează a avea loc să fie fixat sub formă de notițe scurte. Aceste notițe vor servi drept schițe pentru planul de interogare.

Anchetatorul trebuie să țină minte că și învinuitul se pregătește pentru interogatoriu nu mai puțin minuțios decât el. De acest lucru anchetatorul trebuie să țină seama ori de câte ori elaborează un plan de interogare. Aici este locul să amintim cuvintele lui A. I. Vișinski că „a face anchetă este tot una cu a duce război” și că, din acest motiv, „anchetatorul trebuie să fie un fel de strateg”.

Vorbind despre importanța planificării interogatoriului, este necesar să subliniem în același timp că orice plan, oricât de chibzuit ar fi întocmit, poate fi supus modificărilor în cursul interogatoriului, în funcție de o serie de împrejurări și cauze.

Planul nu este o dogmă și, de aceea, în orice stadiu al interogatoriului anchetatorul poate să renunțe la el sau să-l modifice, dacă consideră aceasta necesar din punct de vedere tactic.

Aceste modificări ale planului pot fi provocate de diferite cauze, în special de împrejurările noi descoperite în cursul interogatoriului, de anumite argumente neașteptate pentru anchetator, pe care le prezintă învinuitul, de neprevăzută schimbare de către învinuit a tacticii și întregii sale linii de conduită la anchetă, când anchetatorul își dă seama de necesitatea schimbării tacticii sale față de învinuit sau când se convinge că primele sale concluzii și bănuieli sînt greșite, etc.

La alcătuirea planului de interogare, anchetatorul pornește de la scopurile concrete pe care le urmărește prin acest interogatoriu.

De aceea, el trebuie să-și reprezinte limpede calea pentru atingerea acestor țeluri.

În concordanță cu tactica adoptată, planul de interogare trebuie să fie bine coordonat, adică întrebările puse învinuitului trebuie să se succedă în mod firesc, decurgînd una din alta, apropiînd în mod logic interogatoriul de punctul culminant pe care anchetatorul și l-a vizat dinainte.

Întrebările și succesiunea lor trebuie să fie de regulă neașteptate pentru învinuit.

Un loc deosebit în alcătuirea planului de interogare îl ocupă pregătirea materialelor și a corpurilor delict care pot fi necesare în cursul interogării pentru examinare, prezentare sau recunoaștere.

Experiența arată că prezentarea unor corpuri delict învinuitului are adesea o influență hotărîtoare asupra psihologiei acestuia, determinîndu-l să-și recunoască vinovăția.

Uneori instrumentele infracțiunii sau lucrurile care sînt obiect al infracțiunii sau chiar fotografia victimelor (de exemplu, fotografia persoanei ucise) prezentată învinuitului constituie ultima picătură care umple paharul și provoacă pe neașteptate sentimentul regretului sau dorința de a spune în cele din urmă adevărul.

În astfel de momente învinuitul este adesea de o sinceritate maximă, grăbindu-se să se „căiască” cît se poate mai repede în fața anchetatorului și să povestească absolut totul.

Iată de ce, la alcătuirea planului de interogare, e necesar să se chibzuiească procesul, timpul și ordinea de prezentare în fața învinuitului a diferitelor corpuri delict. Se cere aceasta, pentru ca, în primul rînd, să fie bine ales momentul prezentării, în al doilea rînd, ținînd cont de psihologia învinuitului, să fie bine aleasă ordinea acestei prezentări, iar în al treilea rînd, să fie pregătite în prealabil întrebările ce urmează a fi puse imediat după prezentare.

Toate aceste momente tactice trebuie să fie stabilite ținîndu-se seama de particularitățile individuale ale cauzei și de persoana învinuitului.

Înainte de a-i prezenta învinuitului o anumită probă materială (corp delict), anchetatorul trebuie să stabilească neîndoiește că acea probă se referă la infracțiunea săvîrșită de către infractor și că prezentarea ei în stadiul respectiv al anchetei nu divulgă

anumite împrejurări care, pentru moment, nu trebuie încă cunoscute de către învinuit

4. PUNEREA ÎN VEDERE A ÎNVINUIRII

Procedura de implicare în calitate de învinuit în ancheta prealabilă se compune din două acte procesuale: darea de către anchetator a ordonanței de punere sub învinuire și punerea în vedere a învinuirii persoanei respective.

Anchetatorul, dând ordonanța de punere sub învinuire a persoanei respective, este obligat să expună concret în această ordonanță faptele penale care se impută persoanei date cu arătarea timpului, locului, mobilului și a mijloacelor de săvârșire a infracțiunii, în măsura în care ele sînt stabilite în cauză.

În aceeași ordonanță trebuie să fie expuse temeiurile învinuirii.

În mod concret, punerea în vedere a învinuirii constă în aceea că anchetatorul prezintă învinuitului ordonanța dată de el pentru tragerea lui la răspundere penală, i-o dă s-o citească și îl invită să semneze că a luat cunoștință de conținutul ei.

Din momentul dării ordonanței pînă la punerea ei în vedere învinuitului, nu trebuie să treacă mai mult de 48 ore (art. 128—129, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Interogarea învinuitului trebuie să urmeze după ce i s-a pus în vedere învinuirea și, cel mai bine, imediat. În orice caz, acest interogatoriu trebuie să fie efectuat nu mai tîrziu de 24 ore după ce s-a prezentat sau după ce a fost adus învinuitul. Importanța fundamentală a interogării, după ce învinuitului i s-a pus în vedere învinuirea, constă în explicațiile pe care învinuitul le dă în legătură cu învinuirea adusă.

Iată pentru ce acest interogatoriu trebuie, înainte de toate, să fie foarte amănunțit.

Dacă învinuitul își recunoaște vinovăția cuprinsă în ordonanța de punere sub învinuire, anchetatorul nu poate să se limiteze la a consemna pe scurt în proces-verbal „recunosc în totul învinuirea ce mi s-a pus în vedere”, ci trebuie să arate amănunțit și concret față de care fapte penale săvîrșite s-a recunoscut vinovat învinuitul, cînd anume, în ce împrejurări, din ce motive și prin ce mijloace le-a săvîrșit.

Din punct de vedere tactic, în astfel de cazuri, este important să se obțină nu o recunoaștere goală, ci declarații amănunțite despre săvîrșirea infracțiunii, cu arătarea detaliilor care pot fi verificate ulterior în mod obiectiv și să confirme veridicitatea mărturisirii învinuitului.

În cazurile cînd învinuitul nu-și recunoaște vinovăția cuprinsă în ordonanța de punere sub învinuire, anchetatorul nu trebuie să se limiteze la consemnarea pe scurt „nu-mi recunosc vinovăția ce mi-a fost pusă în vedere”. Anchetatorul trebuie să lămurească, dacă este posibil, mai amănunțit toate obiecțiile învinuitului, toate împrejurările care-i sînt favorabile și pe care el intenționează să le invoce în apărarea sa, toate referirile și argumentele sale.

De aceea, interogatoriul învinuitului în legătură cu învinuirea ce i-a fost pusă în vedere reprezintă un mijloc important cu ajutorul căruia anchetatorul verifică concluziile sale și probele care sînt în cauză.

Învinuitul are dreptul să dea declarații, dar nu este obligat să facă aceasta; spre deosebire de martor, el nu poartă răspundere penală nici pentru refuzul de a da declarații, nici pentru mărturie mincinoasă. E drept că, în practică, cazurile de refuz din partea învinuitului de a da declarații sînt foarte rare.

De regulă, învinuiții dau declarații.

În cazurile cînd învinuitul refuză să dea declarații, anchetatorul nu trebuie să insiste ca el să-și schimbe poziția. Trebuie numai să-i explice liniștit că, refuzînd să dea declarații, el renunță în esență la unul din mijloacele de apărare pe care legea i-l pune la dispoziție și că, pe de altă parte, aceasta nu este în interesul său, deoarece ancheta va continua oricum și nu depinde de declarațiile sale.

Dacă și după aceasta învinuitul continuă să refuze să dea declarații, acest lucru trebuie consemnat în proces-verbal.

În practică se pune adesea problema semnării de către învinuit a ordonanței de punere sub învinuire. Chestiunea constă în aceea că unii învinuiți care nu-și recunosc vinovăția refuză să semneze ordonanța, crezînd în mod greșit că acest lucru înseamnă recunoașterea, acordul lor cu textul ordonanței.

În astfel de cazuri anchetatorul este obligat să explice liniștit învinuiților netemeinicia temerii lor, să le consemneze declarațiile în proces-verbal și să le dea să semneze atît procesul-verbal, cît și ordonanța de punere sub învinuire.

În concordanță cu dispozițiile art. 135 din Codul de procedură penală, cu privire la obligația anchetatorului de a explica învinutului „conținutul învinuirii puse în vedere”, anchetatorul trebuie să explice învinutului atât de amanunțit și clar faptele care i se impută, încât acesta din urmă, în special dacă este un om mai puțin cult și cu insuficientă știință de carte, să înțeleagă just conținutul învinuirii.

5 TACTICA INTEROGĂRII

a) Începutul interogării

Iată dar că pregătirea pentru interogatoriu s-a sfârșit, materialele dosarului sînt amănunțit studiate și pregătite, sînt clare țelurile și sarcinile interogatoriului, sînt strînse datele preliminare despre persoana învinutului, sînt pregătite pentru prezentare înscrisurile și corpurile delictelor necesare, s-a alcătuit planul și s-a stabilit succesiunea întrebărilor care urmează a fi puse învinutului.

Anchetatorul intră într-o fază de foarte mare răspundere: începutul interogatoriului.

Se poate considera pe deplin temei că de această fază a interogatoriului depind adesea foarte multe. Anchetatorul adevărat, care-și iubește profesia, înțelege că fiecare interogatoriu aduce întotdeauna ceva nou pentru observațiile sale psihologice, deprinderile sale tactice, pentru măiestria sa profesională.

Interogatoriul începe prin verificarea identității învinutului.

Completînd coloanele cu datele personale ale învinutului din procesul-verbal de interogare, anchetatorul obține date despre vîrsta lui, originea socială, studiile, profesia, situația familială, apartenența politică și antecedentele sale penale.

De regulă, aceste întrebări obișnuite sînt privite de învinuit cu indiferență, considerîndu-le o simplă formalitate. Dacă infracțiunea învinutului nu este legată de ascunderea originii sale, numelui său adevărat sau a altor împrejurări care au o anumită contingență cu întrebările ce i se pun, de regulă el rămîne calm, iar uneori chiar indiferent.

Dar pentru anchetator aceste întrebări „formale” prezintă

un interes cu mult mai mare decît simpla obținere de date „pentru orientare”. Ele îl ajută să-și formeze chiar din primul stadiu al interogării o idee despre învinuit, despre felul său de a se comporta la anchetă: dacă e sigur pe el sau neliniștit, degajat sau modest, ingenios sau lipsit de agerime, vioi sau flegmatic, iritat sau apatic.

Punînd aceste prime întrebări cu un ton obișnuit sau chiar, în aparență, indiferent, anchetatorul trebuie în același timp să-l studieze pe învinuit și, drept consecință, să-și definească tactica sa ulterioară.

Singurul principiu just al interogării constă în aceea că, înainte de toate, anchetatorul trebuie să creeze o atmosferă liniștită și de încredere, în care să lipsească orice semn de nervozitate, grabă fără rost și nerăbdare.

De aceea, anchetatorul trebuie să-l observe nu numai pe învinuit, ci să se observe și pe sine, netrădînd în nici un caz neliniștea sa, nesiguranța, dezamăgirea, iritarea și alte stări asemănătoare. *Calmul înainte de toate* — acesta este unul din principiile tactice de bază ale comportării anchetatorului la interogatoriu.

Văzînd în fața sa un anchetator mereu calm, corect, serios, inteligent, care-l ascultă atent și care-l studiază, învinuitul se pătrunde involuntar de conștiința superiorității morale a acestui om care-l interoghează și începe să înțeleagă cît e de greu să-l mintă.

Punînd învinutului întrebări cu privire la datele lui personale, anchetatorul poate, dacă consideră necesar, să le dezvolte.

Astfel, de pildă, întrebîndu-l pe învinuit despre situația sa familială în general, anchetatorul nu este obligat să se limiteze la răspunsul scurt al acestuia, că e căsătorit și are doi copii. Anchetatorul poate dezvolta această întrebare, cerînd învinutului să precizeze dacă este căsătorit de mult, cîți ani a avut cînd s-a căsătorit, dacă această căsătorie este prima sau a doua și, în acest din urmă caz, care sînt motivele desfacerii primei căsătorii, care sînt raporturile sale cu prima soție și cu copiii proveniți din prima căsătorie și alte chestiuni asemănătoare.

Același principiu al dezvoltării întrebării se aplică și în legătură cu alte date personale și biografice, legate de originea socială a învinutului, de studiile pe care le-a făcut, de profesie, de locurile de muncă pe care, pentru un motiv sau altul, le-a schimbat etc.

Pentru a verifica veridicitatea răspunsurilor învinuitului, anchetatorul poate, printre celelalte întrebări, să-i pună și așa-numitele „întrebări de control“.

De exemplu, cunoscând precis un anumit fapt privind biografia învinuitului, situația sa familială, antecedentele sale penale etc., anchetatorul, fără a trăda acest lucru, poate pune învinuitului o întrebare corespunzătoare, pentru ca, pe baza răspunsului primit, să vadă dacă învinuitul este sincer sau, din contră, minte cu nerușinare.

În majoritatea cazurilor, obținând un răspuns intenționat mincinos, anchetatorul nu trebuie să demaște pe loc minciuna. Din punct de vedere tactic, e mult mai just să ascuți liniștit acest răspuns mincinos, să-l consemnezi în procesul-verbal de interogare și abia după aceea să-i arăți învinuitului că încearcă în zadar să inducă în eroare ancheta.

Practica ne arată că pe învinuiți îi tulbură mult mai mult demascarea minciunilor lor după semnarea procesului-verbal de interogatoriu și nu înainte.

O dezvoltare a acestui principiu tactic constă în priceperea anchetatorului de a folosi la demascarea învinuitului nu unul, ci câteva răspunsuri mincinoase date de el în perioade diferite și la întrebări diferite și strinse de anchetator pentru momentul oportun — momentul de „șoc“ al interogatoriului.

Dar și de la această regulă generală există unele excepții, determinate de împrejurările concrete ale cauzei. Uneori demascarea învinuitului mincinos trebuie făcută imediat, deoarece amânarea demascării, în cazul dat, nu este nimerită.

Demascând caracterul mincinos al răspunsurilor învinuitului, anchetatorul nu trebuie să facă aceasta cu răutate, exprimindu-se, de exemplu, cam așa: „Iata, în sfârșit, te-am prins“, deoarece, procedind astfel, îl întărește pe învinuit și-l face să opună și mai multă rezistență.

Demascând falsitatea declarațiilor învinuitului, anchetatorul trebuie să facă aceasta liniștit, cu voce calmă, pentru ca învinuitul să înțeleagă ca încercările sale de a-l minți sînt zădărnice, naive și de natură să-i pricinuiască numai rău.

În calmul invariabil al anchetatorului învinuitul vede o nouă probă a certitudinii anchetatorului și începe să se convingă că nici un fel de subterfugii nu-l vor ajuta să ascundă adevărul.

Maiestria anchetatorului constă nu numai în priceperea de

a întreba, dar și în priceperea de a asculta, nu numai în a pune întrebări juste, ci și în a asculta just răspunsurile la ele.

De aceea, chiar de la începutul interogării, anchetatorul trebuie să creeze o atmosferă de natură să stabilească contactul psihologic între el și învinuitul pe care-l interoghează.

Desigur, stabilirea unui astfel de contact psihologic nu este o chestiune ușoară, dacă ținem seama de deosebirea dintre interesele anchetatorului și cele ale învinuitului, dacă ținem seama de „lupta“ care se dă între ei.

La acestea trebuie să adăugăm că, adesea, învinuiții înclină să-l privească pe anchetator ca pe adversarul lor cel mai perfid, de la care se așteaptă la șicane, curse, dorința de a-i prinde cu unele întrebări ingenios puse și cu orice tertipuri.

Anchetatorul trebuie să depună eforturi susținute pentru a spulbera această impresie și a-i insufla învinuitului cel puțin un sentiment de considerație față de el și de încredere în obiectivitatea și echitatea sa.

Dar ar fi cît se poate de greșit ca, în goana după considerația învinuitului, anchetatorul să meargă pe linia unei intimități nepermise față de acesta, pe linia unor promisiuni ilegale, a indulgenței etc. Asemenea fapte scad prestigiul anchetatorului și totodată nu-și ating scopul. În fond ele duc la un fel de „tranzacție“ cu învinuitul, contrară legii.

Anchetatorul trebuie să aibă mereu în fața ochilor prestigiul de care trebuie să se bucure, cinstea și înalta răspundere care îi revine pentru sarcinile de stat ce i-au fost încredințate.

Adresîndu-se învinuitului, anchetatorul trebuie să fie sever dar corect, exigent dar obiectiv, calm dar insistent.

Întreaga comportare a anchetatorului trebuie să-l convingă pe învinuit, pe de o parte, că *nici un fel de subterfugii nu-i vor ajuta*, iar, pe de altă parte, că *va fi tratat cu toată obiectivitatea*.

Învinuitul trebuie să se convingă de faptul că nu va izbuti să-i ascundă nimic anchetatorului, dar, în același timp, că nimic în plus nu i se va pune în sarcină.

Numai în aceste condiții învinuitul se va pătrunde de sentimentul de respect și de încredere față de anchetator, atît de necesar pentru stabilirea contactului psihologic între ei. Importanța deosebită a unui asemenea contact nu necesită explicații.

Se poate afirma cu certitudine că, după cum medicul care nu a stabilit un contact psihologic cu pacientul său nu poate pune just diagnosticul bolii, tot așa și anchetatorul care nu a

stabilit același contact cu învinuitul nu poate pune just diagnosticul infracțiunii.

b) Efectuarea interogatoriului

Art. 138 din Codul de procedură penală stabilește că, după ce se încredințează de identitatea învinuitului, anchetatorul trebuie să-l invite să povestească tot ce cunoaște în cauză.

După ce învinuitul a făcut declarația — stabilește art. 138 din Codul de procedură penală — i se pun întrebări.

Se poate considera că, din acest moment, interogatoriul trece în faza a doua, când anchetatorul, încredințându-se de identitatea învinuitului, ascultând expunerea sa despre tot ce cunoaște în cauză și făcându-și prima impresie, nemijlocită, despre persoana învinuitului, trece la efectuarea mai departe a interogatoriului.

Legile complexe ale tacticii de anchetă își găsesc expresia în aceea că, în unele cazuri, interesele anchetei cer ca învinuitul să creadă că anchetatorul cunoaște mai puțin decât în realitate despre faptele lui penale. În astfel de cazuri învinuitul nu trebuie „îngrădit” cu tot ceea ce este cunoscut în legătură cu el, ci, în mod treptat și consecvent, trebuie convins să recunoască complet infracțiunile săvârșite.

Tactica saltului psihologic, a interogatoriului frontal, nu poate fi aplicată întotdeauna, deși, dacă cercetarea merge pe urmele proaspete ale unei infracțiuni abia comise, o astfel de tactică este uneori necesară pentru a nu-i da posibilitate învinuitului de a se pregăti minuțios pentru interogatoriu, de a inventa declarații false, de a pregăti detaliat versiunea principală a apărării sale.

Dar în cauzele în care „contul personal” al învinuitului este destul de încărcat, unde figurează o serie de episoade ale bogatei sale activități penale, din punct de vedere psihologic este greșit să i se ceară învinuitului „plata” imediată a întregului „cont”, să i se ceară recunoașterea imediată a tuturor infracțiunilor comise de el. Trebuie să i se dea acea „păsuire” psihologică care îl ajută să recunoască treptat toate faptele imputate.

Pentru ilustrarea celor de mai sus, vom da un exemplu din practica de anchetă.

În cauza privitoare la dispariția din Marșansk a Anei Andreeva și a fiicei ei Margarita, în vîrstă de 2 ani, anchetatorul a

stabilit că ele au fost duse din oraș de Ghetman, concubinul Andreevei și tatăl Margaritei. La interogatoriu, Ghetman a recunoscut că a plecat la Moscova împreună cu Andreeva, pentru ca de acolo să plece mai departe, în Extremul Orient, unde intenționa să se stabilească. La Moscova — după cum a arătat Ghetman — Ana a plecat seara, împreună cu fiica ei, la o prietenă și a dispărut. Toate măsurile luate de el pentru descoperirea lor s-au dovedit zadarnice.

Ancheta a ajuns într-un impas. Impotriva lui Ghetman, în fond, aproape că nu existau probe. Mai mult decât atât, nu s-a putut stabili nici măcar faptul omorului, deoarece nici la Marșansk, nici la Moscova nu au fost descoperite cadavrele Anei și Margaritei.

În asemenea condiții, perspectivele cauzei erau foarte întunecate.

Cîteva zile anchetatorul a scormonit în biografia lui Ghetman, sperîndcă va găsi în ea ceva dubios, dar biografia lui părea ireproșabilă. Anchetatorul i-a audiat cu atenție pe toți cunoscuții lui Ghetman, dar nu a reușit să afle nimic rău despre acesta. În ceea ce-l privește pe Ghetman, acesta continua să repete invariabil primele sale declarații, pe care de altfel le-a dat destul de precis, ferm și clar. Și poate că anchetatorul nici nu ar fi reușit să facă lumină în această cauză, dacă nu ar fi fost o pereche de pantofi de damă, pe care, după cum a clarificat anchetatorul, Ghetman i-a vîndut paznicei de la școală, cîva timp după dispariția Andreevei.

Acești pantofi au fost arătați surorii și mamei Andreevei și ele, i-au recunoscut în mod categoric ca aparținînd Anei. Pentru a verifica identificarea, anchetatorul i-a arătat și cizmarului la care Andreeva îi comandase. Și cizmarul i-a recunoscut, explicînd că pantofii lucrați de el îi recunoaște întotdeauna după felul în care face marginile și bate cuiele.

În același timp, anchetatorul a aflat că în Marșansk a sosit din regiunea Kirovograd o ladă pe numele lui Ghetman.

Anchetatorul a examinat lucrurile din această ladă, descoperind acolo diferite obiecte de damă și un mic tichet pentru apă (astfel de tichete se folosesc în unele orașe) cu mențiunea „tichet de apă — Ceremhovo”.

Cercetările ulterioare au stabilit că, deși Ceremhovo se află în regiunea Irkutsk, lada cu lucruri a sosit în Marșansk din re-

giunea Kirovograd și că lucrurile de damă care se aflau în ladă nu au aparținut Anei Andreeva.

În felul acesta, în sfera de observație a anchetei a apărut și o altă femeie, ale cărei lucruri, nu se știe din ce cauză, au ajuns din Ceremhovo în Kirovograd și din Kirovograd în Marșansk.

Nu se știa cine este această femeie și care este soarta ei. Să fi dispărut la fel ca și Ana Andreeva?

Cum a procedat anchetatorul? El a ales calea justă a lămuririi succesive și nu în același timp a tuturor acestor împrejurări. El a ales în mod just calea de a prezenta învinuitului Ghetman, în mod succesiv, corpurile delict.

Înainte de toate, la interogatoriul următor al lui Ghetman, anchetatorul a pus, parcă din greșeală, pe birou pantofii Anei Andreeva. El i-a acoperit cu un ziar, de sub care ieșeau afară numai vîrfurile pantofilor. În timpul interogatoriului, anchetatorul a vorbit despre toate în afară de acești pantofi. El i-a pus lui Ghetman diferite întrebări, dar nu în legătură cu pantofii.

Anchetatorul a văzut că Ghetman răspundea distrat la întrebări și, ca fermecat, nu-și lua ochii de la vîrfurile pantofilor ce ieșeau afară de sub ziar. Parcă l-au hipnotizat.

E de la sine înțeles că acest fapt a fost destul de elocvent, dar anchetatorul a așteptat cu răbdare momentul cînd Ghetman va vorbi *din proprie inițiativă* despre acești pantofi. Așa s-a și întîmplat. „Spuneți-mi — a întrebat nerăbdător, în cele din urmă, Ghetman — pentru ce se află acești pantofi de damă pe biroul dv.?”

Anchetatorul a răspuns foarte liniștit și simplu: „Pentru că, Ivan Dmitrevici, aceștia sînt pantofii Anei Andreeva care a fost omorîtă de dv. și sînt anexați la dosar în calitate de corp delict. Acest corp delict vă demască pe dv. ca ucigaș. Tocmai pentru aceasta stau ei pe biroul meu. Iată-i, admirați-i!” — și a ridicat ziarul.

Ghetman a tresărit, recunoscînd definitiv pantofii femeii omorîte de el. Emoționat, a început să strige, rugîndu-l pe anchetator să ia din fața lui această groaznică mărturie a crimei săvîrșite. În cele din urmă el și-a recunoscut vinovăția în omorîrea Anei Andreeva și a fiicei ei, arătînd că a săvîrșit omorul la marginea Moscovei, pe malul pustiu al lacului Sineavsk, cu scopul de a scăpa în felul acesta de femeia de care se plictisise și de copilul lor.

La interogatoriul următor, după ce s-a confirmat mărturisirea lui Ghetman cu privire la omorîrea Anei Andreeva și a Margaritei, prin găsirea cadavrelor lor la locul indicat de el, anchetatorul a trecut la prezentarea celui de-al doilea corp delict.

Dar și aici prezentarea a avut loc numai într-un anumit stadiu al interogatoriului, după ce Ghetman a răspuns la cîteva întrebări.

— Povestiți-mi amănunțit unde v-ați aflat în perioada de la 3 noiembrie 1938 pînă în februarie 1939?

— În tot acest timp am locuit în Ucraina, la sora mea, în regiunea Kirovograd, fără să fi plecat undeva.

— Nu s-a întîmplat ca în acest timp să plecați undeva din regiunea Kirovograd?

— Nu, nu s-a întîmplat.

— Ce știți despre lucrurile care v-au fost trimise în Marșansk din regiunea Kirovograd? Cui au aparținut?

— Acestea sînt lucrurile primei mele soții, care se aflau la mine.

— Unde locuia prima dv. soție?

— Ea a locuit tot acolo, în regiunea Kirovograd.

— Cum de au ajuns la dv. aceste lucruri de damă, care au aparținut primei dv. soții?

— La divorț, noi am efectuat împărțirea averii.

— Nu vi se pare curios că, la împărțirea averii, dv. ați primit, nu știu pentru ce, toate lucrurile de damă?

— Se poate, dar acestea s-au petrecut pur și simplu întîmplător.

— Prima dv. soție e din regiunea Irkutsk?

— Nu.

— Ea a fost în regiunea Irkutsk?

— Nu.

— În acest caz, vă transmit salutări din Ceremhovo.

— Nu vă înțeleg.

— Nu știți unde se află Ceremhovo?

— Habar n-am.

— Nu ați fost niciodată acolo?

— V-am spus doar că nu cunosc acea localitate.

Abia în acest stadiu al interogatoriului, anchetatorul i-a prezentat lui Ghetman tichetul de apă amintit mai sus.

După ce i s-a arătat tichetul, Ghetman a recunoscut falsitatea afirmației sale că nu a fost niciodată în Ceremhovo. El a

recunoscut că imediat după omorirea Andreevei a plecat din Moscova la Ceremhovo, unde a intrat în serviciu.

La Ceremhovo a făcut cunoștință cu o casierică de la un atelier fotografic, Valentina Kartașova, cu care a început să trăiască în concubinaj.

Peste o lună, aflînd că Kartașova are bani și multe lucruri, a hotărît să intre în posesiunea lor și s-o omoare. Cu acest scop, Ghetman i-a spus Kartașovei că intenționează să se căsătorească cu ea și să se mute cu domiciliul în regiunea Kirovograd, la sora sa. Kartașova a fost de acord cu această propunere și atunci Ghetman i-a recomandat să-și pună toate lucrurile într-o ladă și s-o trimită la adresa surorii sale. Kartașova i-a îndeplinit dorința, expediind bagajul. După aceea Ghetman a plecat cu ea la Irkutsk. Aici a dus-o seara la plimbare pe țărmul pustiu al Angarei și a omorît-o, lovind-o în cap cu o piatră. După ce a legat de cadavru cîteva pietre, l-a aruncat în rîu.

Din toate cele arătate mai sus, urmează să tragem concluzia că anchetatorul trebuie să chibzuiască bine ce anume, cînd anume și cu ce scop va prezenta învinutului unele din corpurile delictelor și înscrisurile existente la dosar.

E necesar să arătăm încă un principiu tactic care trebuie luat în considerare atunci cînd se stabilește succesiunea întrebărilor ce urmează a fi puse învinutului: e vorba de principiul progresiv.

Acest principiu cere ca anchetatorul să pună întrebările și să prezinte învinutului probele în învinuire în așa fel, încît să crească treptat forța lor de demascare, iar presiunea logică a acestei forțe să-l convingă pe învinuit de inevitabilitatea demascării sale.

Se înțelege că la această regulă generală există și excepții, dar extraordinar de rar întîlnite în practică. Un model de interogatoriu progresiv efectuat cu iscusință se găsește în opera clasică a literaturii ruse „Crimă și pedeapsă” de F. M. Dostoevski.

Paginile acestui roman în care se vorbește despre interogarea lui Roskolnikov de către anchetatorul Porfiri Petrovici prezintă un mare interes profesional pentru anchetatori, fără a mai vorbi de înalta lor valoare artistică.

Ajungînd la concluzia nevinovației lui Mikolka, care s-a autodenumțat că a asasinat pe bătrîna cămătăreasă Alena Ivanova, și bănuind, pe bună dreptate, că acest omor a fost săvîrșit de Roskolnikov, Porfiri Petrovici efectuează o serie de interoga-

torii, splendid elaborate din punct de vedere psihologic, ducîndu-le treptat la punctul lor culminant, cînd, în sfîrșit, îi declară direct bănuitul că el a omorît-o pe bătrîna cămătăreasă.

— Nu, taică, Rodion Romanîci, aici nu-i Mikolka — îi spune Porfiri Petrovici lui Roskolnikov. — Aici este un caz fantastic, lugubru, un caz modern, un caz al timpurilor noastre, cînd s-au întunecat inimile oamenilor, cînd se citează fraze ca: sîngele „împrospătează”, cînd se propovăduiește că totul în viață e confortul. Aici sînt idei din romane, aici se vede opera unui om cu inimă excitată de teorii, aici se vede o hotărîre luată brusc, dar o hotărîre de un gen deosebit — a luat hotărîrea, dar s-a speriat de ea, de parcă ar fi căzut de pe un munte sau s-ar fi prăbușit din clopotniță, într-un cuvînt, a ajuns la crimă parcă nu cu picioarele sale. A uitat să închidă ușa după sine... dar de ucis a ucis, a ucis teoretic doi. A ucis, dar banii nu s-a priceput să-i ia, iar ce a reușit să apuce i-a băgat sub o piatră.

Nu i-au fost de ajuns torturile pe care le-a îndurat cînd se afla în dosul ușii pe care o forța, cînd clopoțelul a sunat. Nu, el se mai duce o dată după aceea, în stare de semidelir de astă dată, în locuința pustie, ca să-și reamintească acel clopoțel... a simțit nevoia să-l treacă din nou fiorii prin șira spinării... Să presupunem că aceasta se datorește bolii... dar mai e încă ceva: a ucis și, cu toate acestea, se consideră om cinstit, privește pe oameni cu dispreț, se plimbă cu un aer de înger diafan... Nu, de Mikolka nici nu poate fi vorba aici, dragul meu Rodion Romanîci... nu-i mîna lui Mikolka.

Aceste ultime cuvinte, după toate cele spuse înainte și care semănau cu o abdicare, au fost prea neașteptate. Roskolnikov s-a cutremurat în întregime, ca străfulgerat.

— Atunci... dar... cine a ucis? — a întrebat el cu o voce sugrumată, nemaiputîndu-se reține. Porfiri Petrovici s-a rezezat de spătarul scaunului, ca și cum ar fi uimit de o întrebare neașteptată.

— Cum cine a ucis?... — a răspuns el, de parcă nu și-ar fi crezut urechilor — doar dv., Rodion Romanîci, ați ucis... Chiar dv. ați ucis... — a adăugat el aproape în șoaptă, cu o voce absolut convinsă.

Roskolnikov a sărit de pe canapea, a stat cîteva secunde în picioare și din nou s-a așezat, fără să spună vreo vorbă. Convulșii mici au cuprins dintr-odată întreaga sa față.

— Buza a început din nou să-i tremure, ca și atunci — a

bombănit parcă plin de compasiune Porfiri Petrovici. — Dv., Rodion Romanici, mi se pare că nu m-ați înțeles bine — a adăugat el după o scurtă tăcere — de aceea ați fost atât de uimit. Eu am venit tocmai cu intenția de a spune totul și să dăm cărțile pe față.

— Nu eu am ucis — a șoptit Roskolnikov, întocmai copiilor mici speriați, când sînt surprinși la locul unde au făcut o pozna.

— Ba dv., Rodion Romanici, dv. și nimeni altul — a șoptit Porfiri Petrovici cu convingere și grav. Amîndoi au tăcut și tăcerea a fost prelungă, chiar straniu de lungă, cam vreo zece minute.

După această convorbire, luîndu-și rămas bun de la Roskolnikov, Porfiri Petrovici i-a spus:

— Vă pregătiți de plimbare? Seara se anunță frumoasă, numai de n-ar fi furtună. De altfel, ar fi mai bine, s-ar mai răcori... — Și el a dus mîna la chipiu.

— Dv., Porfiri Petrovici, fiți bun și nu vă băgați în cap că eu v-aș fi mărturisit astăzi ceva — a spus Roskolnikov cu un aer grav și cu perseverență. — Dv. sînteți un om straniu și eu v-am ascultat numai din pură curiozitate, dar nu v-am mărturisit nimic... Nu uitați acest lucru.

— Ei, lasă că știu, nu voi uita... uită-te la el, chiar tremură. Nu vă neliniștiți, dragul meu, facă-se voia dv. Plimbați-vă puțin, dar nu prea mult, că nu e bine. Aș mai avea pentru orice eventualitate o mică rugămintă la dv. — a adăugat el, coborînd vocea — este cam delicată, dar importantă, și anume: dacă, în cazul cînd, adică pentru orice eventualitate (ceea ce eu de fapt nu cred și de care vă socotesc incapabil), așa, dacă s-ar întîmpla, pentru orice eventualitate, dacă v-ar veni gîndul în aceste patru-cincizeci de ore să rezolvați această chestiune în alt fel, într-un mod oarecum fantastic, să vă sinucideți (presupunere absurdă, dar dv. mă veți ierta), atunci lăsați un bilețel scurt, dar consistent, așa, două rînduri, numai două rîndulețe și menționați și despre piatră; va fi mult mai nobil, cred. Ei, la revedere... va urez gînduri bune... fapte nobile.

Din lipsă de spațiu, nu putem analiza amănunțit toate stațiile tactice ale interogării lui Roskolnikov, care prezintă interes pentru fiecare anchetator.

O mare importanță are orientarea interogatoriului. Sfera și caracterul întrebărilor puse învinutului, caracterul lor laconic,

tinzînd spre un țel concret, dinainte fixat, și care implică un răspuns tot atît de concret, trebuie să aibă o orientare precisă.

Un minunat model de astfel de orientare spre o „întă” foarte concretă, precisă, a întrebărilor puse învinutului, ni-l oferă interogarea inculpatului Grașe de către acuzatorul de stat A. I. Vișinski la ancheta judecătorească în procesul centrului troțkist-antisovietic.

VIȘINSKI: Cînd ați venit pentru prima oară în Rusia?

GRAȘE: În anul 1909.

VIȘINSKI: De unde?

GRAȘE: Din Cehoslovacia.

VIȘINSKI: În ce oraș?

GRAȘE: În orașul Eisk, regiunea Kuban.

VIȘINSKI: Cetățean al cărui stat ați fost în acea vreme?

GRAȘE: Cetățean al statului austro-ungar.

VIȘINSKI: Cu ce v-ați ocupat?

GRAȘE: Am venit în calitate de profesor de limba franceză și pe urmă de limba germană. În Eisk am rămas pînă la sfîrșitul anului 1917.

VIȘINSKI: Dar cetățean al cărui stat ați fost în acel timp?

GRAȘE: La începutul lui noiembrie 1917 am primit cetățenia rusă în orașul Eisk.

VIȘINSKI: În acea vreme, cetățean al cărui stat v-ați considerat?

GRAȘE: M-am considerat cetățean rus.

VIȘINSKI: Dar în anul 1918?

GRAȘE: Tot rus.

VIȘINSKI: Dar în anul 1919?

GRAȘE: În anul 1919 m-am considerat cetățean cehoslovac.

VIȘINSKI: Adică, fiind supus al statului austro-ungar, obținînd cetățenia rusă, v-ați considerat cehoslovac? Așa e?

GRAȘE: Da.

La interogatoriu au o mare importanță întrebările așa-zise de control.

Întrebările de control se împart în două categorii:

1) Întrebarea de control care indică direct un fapt concret, cunoscut deja anchetatorului.

2) Întrebarea de control cu privire la acest fapt, dar pusă indirect, formulată în așa fel încît învinutul, fără să observe, vorbind parcă despre ceva cu totul străin, răspunde în același

timp, ca prin „ricoșare“, la întrebarea care-l interesează pe anchetator.

Din întrebările de control fac parte de asemenea și întrebările cu care anchetatorul verifică unele afirmații ale învinutului. De exemplu, dacă învinutul declară că în cutare zi a fost la cinema, atunci anchetatorul îl poate întreba ce film a văzut în acea zi, cât a plătit pentru bilet etc., verificându-i pe această cale afirmațiile.

Un model clasic de întrebare de control indirectă găsim în nuvela lui Gorki „Cei trei“.

Marele scriitor rus descrie în această nuvelă în mod strălucit interogarea lui Ilia Lunev, care l-a omorât pe cel care o întreținea pe amanta sa Olimpiada, negustorul Poluektov.

„Anchetatorul întirzia să-l cheme. A fost chemat abia după șase zile. Înainte de a merge la anchetator, și-a schimbat rufăria de corp, și-a pus haina lui cea mai bună, și-a lustruit cizmele și a luat un birjar. Sania sălta la gropi, iar el se străduia să se țină drept și nemișcat, pentru că în interiorul său totul era extrem de încordat și i se părea că, dacă va face o mișcare greșită, i se poate întâmpla ceva rău. Urcînd scara, el a intrat în cabinet fără a se grăbi; prudent, parcă ar fi fost îmbrăcat în sticlă.

Anchetatorul arunca întrebările una după alta, repede, cu un aer degajat, iar cînd Ilia, care răspundea fără grabă, încelînea prea mult răspunsul, funcționarul nerăbdător bătea cu degetul în masă. „Dv. știți că Olimpiada Danilovna era întreținută de Poluektov?“ — l-a întrebat el pe neașteptate, privind pe deasupra ochelarilor în ochii lui Ilia.

Lunev s-a înroșit sub această privire și se simțea prost.

— Nu — a răspuns el cu voce surdă.

— Da, ea a fost întreținută de el — a repetat anchetatorul cu voce iritată. — După mine, nu-i bine — a adăugat el, văzînd că Ilia se pregătește să-i răspundă.

— Dar ce poate fi bun în asta? — a spus încet Ilia.

— Nu-i așa?

Însă Ilia a tăcut din nou.

— Dar dv. o cunoașteți de mult?

— De peste un an.

— Înseamnă că v-ați cunoscut înainte ca ea să fi făcut cunoștință cu Poluektov.

„Deștept ești tu, ciine“ — gîndi Ilia și, liniștit, a răspuns:

— Cum pot să știu aceasta, din moment ce nu am știut că ea a trăit cu răposatul.

Anchetatorul și-a ținut buzele, a fluierat și a început să privească o hîrtie. Lunev și-a ațintit din nou privirea asupra unui tablou, simțind că aceasta îl ajută să fie liniștit. De undeva se auzea risul zgomotos al unui copil.

O femeie, cu o voce plină de bucurie și duiosie, începu să cînte prelung: „Zo—i—ca, mă—mi—cu—le, su—fle—te—lu—le, iubito...“

— Mi se pare că vă interesează foarte mult acest tablou — se auzi vocea anchetatorului.

— Unde merge Cristos? — a întrebat încet Ilia.

Anchetatorul l-a privit drept în față cu niște ochi plictisiți și dezamăgiți și, după o tăcere, a spus:

— Uite, a coborît pe pămînt și privește cum au îndeplinit oamenii sfintele lui porunci. Trece ca printr-un cîmp de luptă și vede în jur oameni uciși, case dărîmate, incendii și jafuri.

— Dar parcă din cer el nu vede toate acestea? — îl întrebă Ilia.

— Hm... acest tablou a fost pictat pentru ca să se scoată mai puternic în evidență, să se arate neconcordanța dintre viața și învățătura lui Cristos...

Din nou a început să curgă o avalanșă de întrebări scurte, fără importanță, care îl agasau pe Lunev, ca muștele de toamnă. Ele îl oboseau, simțea cum îi slăbește atenția, cum prudența îi este adormită de o flecăreală goală, monotonă. Și era furios împotriva anchetatorului, înțelegînd că acesta îl obosește într-adins.

— Nu-mi puteți spune unde ați fost joi între orele două și trei? — a întrebat anchetatorul cu un aer degajat și repede.

— La birt, am băut ceai — a spus Ilia.

— Dar în care, unde?

— În Plevna...

— De ce afirmați cu atîta precizie că în acest timp ați fost la birt?

Fața anchetatorului a tresărit. El s-a lăsat cu pieptul pe masă, ochii lui aprinși s-au fixat parcă în ochii lui Lunev. Ilia a tăcut cîteva secunde, după aceea a oftat și, fără grabă, a spus:

— Înainte de a merge la birt, l-am întrebat pe polițist cît este ceasul.

Anchetatorul s-a rezemat din nou de spătarul fotoliului și, luind creionul, a început să ciocănească cu el peste unghii.

— Polițistul mi-a spus că era ora unu și douăzeci de minute, mi se pare... — spuse încet Ilia.

— El vă cunoaște?

— Da!

— Dv. nu aveți ceas?

— Nu.

— L-ați mai întrebat și altă dată cât e ceasul?

— S-a mai întâmplat.

— Ați stat mult în Plevna?

— Până am auzit strigătele despre omor..

— Iar după aceea unde ați plecat?

— Să-l văd pe cel omorât.

— V-a văzut cineva la locul respectiv, lângă bancă?

— Același polițist m-a văzut... chiar el m-a alungat de acolo, m-a împins.

— Aceasta-i minunat — a exclamat cu mulțumire anchetatorul și fără să-l privească pe Lunev l-a întrebat cu un aer degajat: — Despre ceas l-ați întrebat pe polițist înainte de omor sau după?

Ilia a înțeles întrebarea. S-a întors brusc pe scaun, indignat de acest om cu cămașă orbitor de albă, de degetele lui subțiri cu unghii curate, de rama de aur a ochelarilor săi și de ochii lui scrutători și întunecați și a răspuns printr-o întrebare:

— De unde pot să știu acest lucru?

Anchetatorul a tușit sec și și-a frecat mâinile în așa fel, că degetele i-au pîrîit.

— Minunat — a spus el cu o voce care-i trăda nemulțumirea. — Superb. Încă citeva întrebări.

Acum anchetatorul întreba cu o voce plictisită, fără să se grăbească și, probabil, neașteptînd să audă ceva interesant. Iar Ilia, răspunzînd, tot aștepta o întrebare asemănătoare aceleia despre timp. Fiecare cuvînt pe care-l pronunța suna în pieptul său ca un gol, atingînd parca acolo o coardă prea întinsă. Dar anchetatorul nu i-a mai pus întrebări perfide.

— Cînd ați trecut pe stradă în acea zi, nu vă amintiți dacă ați întîlnit un om de statură înaltă, cu cojoc și cu căciulă neagră de astrahan?

— Nu — răspunse aspru Lunev.

— Acum ascultați depoziția dv., iar după aceea semnați-o...

Acoperindu-și fața cu hîrtia scrisă, a început să citească repede și monoton. După ce a citit-o, a pus tocul său în mîna lui Lunev. Ilia s-a aplecat deasupra mesei, a semnat încet, s-a ridicat de pe scaun și, privindu-l pe anchetator, a pronunțat răspicat cu voce surdă:

— Salutare...

Acesta i-a răspuns printr-o înclinare a capului, degajată, de manieră boierească și, aplecîndu-se asupra mesei, a început să scrie.

Acest „proces-verbal de interogare“, scris de genialul scriitor, arată cum anchetatorul îi pune lui Lunev întrebări de control indirecte, care, la prima vedere, par cu totul inocente, dar care, în realitate, țintesc spre scopul urmărit.

Dar interesul profesional al acestei scene nu constă numai în asta. În ea este totodată caracterizată în mod strălucit starea sufletească a învinuitului chemat la interogatoriu.

„În interiorul său totul era *extrem de încordat* și i se părea că, dacă va face o mișcare greșită, i se poate întîmpla ceva rău... El a intrat în cabinet fără a se grăbi, *prudent, parcă ar fi fost îmbrăcat în sticlă*“.

6. RECUNOAȘTEREA ÎNVINUITULUI

Înainte de a trece la problema forței probante a recunoașterii învinuitului, e necesar să subliniem încă o dată specificul și complexitatea situației procesuale a învinuitului.

După cum se știe, în procesul penal sovietic, învinuitul este în același timp subiect al procesului, izvor de probe și, eventual, obiectul pedepsei.

Toate aceste calități procesuale ale învinuitului determină, firește, situația lui generală, drepturile și obligațiile sale în proces.

În lucrarea sa „Procesul penal“, profesorul Celțov arată în mod just că drepturile fundamentale ale învinuitului, ca subiect al procesului, sînt dreptul de apărare (art. 111 din Constituție) și dreptul de inviolabilitate a persoanei (art. 127 din Constituție).

Trebuie să ținem cont că învinuitul are o serie de drepturi speciale care decurg din natura democratică a procesului sovietic.

Din acestea face parte, în primul rând, așa-numita presupunere a nevinovăției (denumită, de obicei, prezumția de nevinovăție).

Sensul prezumției de nevinovăție constă în aceea că, acordând învinuitului largi drepturi de apărare, legea procesuală sovietică nu pune în sarcina lui dovedirea nevinovăției sale, deoarece vinovăția lui, în cazul când aceasta există în realitate, trebuie probată de către organele care-l trag la răspundere pe învinuit.

Iată de ce completa tăcere a învinuitului, la care acesta (în conformitate cu Codul de procedură penală) are dreptul, dacă vrea, ca și nepriceperea de a se apăra nu pot fi considerate în nici un caz ca o mărturisire a vinovăției sale.

După cum se știe, anchetatorul sovietic nu poate, în genere, să considere recunoașterea învinuitului ca cea mai bună probă a vinovăției lui.

Procesul inchiuzitorial privea mărturisirea învinuitului ca „cea mai bună probă din lume”, ca „regina probelor”.

Criminaliștii americani contemporani au pornit pe calea metodelor provocatoare de anchetă. Așa, de pildă, în cartea „Interogatoriul la poliție”, al cărei autor este funcționarul poliției americane, U. R. Kidd, se recomandă următoarele metode de interogatoriu: „Delapidatorul arestat preventiv neagă totul. El spune că soția lui e bolnavă și-i trebuie mulți bani pentru doctor și spital. Dvs. sugerați-i ideea că, în situația lui, ar fi natural ca să obțină pe orice cale ceva bani, pentru a-și ajuta soția. Aceleași procedee pot fi recomandate și la interogarea muncitorului care a furat de la întreprinderea unde lucrează. I se poate spune că ziua sa de muncă este foarte lungă, iar salariul e infim. I se poate sugera ideea că furind de la întreprindere ia de fapt ceea ce îi aparține de drept”.

Kidd e nevoit să recunoască că majoritatea populației din America urăște poliția. El scrie: „Cetățenii de rând au și în prezent aceeași părere despre poliție. Majoritatea lor considera că trebuie să caute apărare împotriva poliției și nu din partea poliției. Noi nu trebuie să uităm niciodată ceea ce gândește poporul despre poliție. Muncitorii ne consideră drept pumnul blindat al capitaliștilor”.

Foarte caracteristic pentru concepția anchetatorilor americani din rândul polițiștilor este următorul sfat pe care Kidd li-l dă în aceeași carte: „Țineți minte că fiecare cetățean are ceva

pe conștiință. Fie că a furat ceva, fie că a fost amestecat în vreo altă faptă ilegală”.

Pe Kidd îl ia gura pe dinainte asupra metodelor criminale de anchetă larg răspândite în America „democratică”, cum sînt bătăile, torturile și tot felul de alte acte de violență. El scrie: „Polițiștii atacă de îndată, brusc, pe cel interogat, sperînd că acesta se va da de gol imediat. Dar lucrurile se petrec exact invers. Arestatul este hotărît să se apere. Polițistul nu înțelege de ce au dat greș metodele atacului. El recurge atunci la violență, la gradul trei. Ce înseamnă gradul trei? Tortură, bătăi, orbire cu o lumină puternică, deținere în cazemate cu regim celular, fără hrană și apă, închiderea în celule pline cu guzgani sau țințari. Dacă torturile au lăsat urme, atunci, la prezentarea învinuitului în fața instanței, se dau explicații de felul acesta: „A căzut de pe scară în închisoare”, sau „Acestea sînt urmele luptei cu el, cu ocazia încercării sale de a evada”. Se aplică de asemenea torturile morale. De exemplu, în fața celulei arestatului, se așază cadavrul victimei, astfel ca el să-l poată vedea. Soției arestatului nu i se comunică locul unde se află soțul ei, pînă cînd acesta nu mărturisește. Metodele torturilor morale sînt nenumărate”.

„Al treilea grad” are numai trei rezultate: 1) arestatul recunoaște complet tot ce vrei; 2) înnebunește dacă tortura a fost mult prea sălbatică; 3) moare.

Acestea sînt moravurile josnice ale anchetatorilor americani din zilele noastre, care au adoptat metodele camerelor de tortură fasciste.

Se înțelege că aceste „metode de anchetă” josnice nu pot avea loc în țara noastră, fiind metode criminale.

Legea procesuală sovietică obligă pe anchetator să respecte drepturile procesuale ale învinuitului.

Iată de ce, pentru a-l determina pe învinuit să-și mărturisească fapta, anchetatorul sovietic trebuie să acționeze pe calea convingerii logice. El trebuie să strîngă în mod minuțios și cu perseverență probe obiective care să formeze un lanț logic închis, care să-l convingă pe învinuit că n-are rost să reziste, că încercările sale de a induce în eroare ancheta sînt zadarnice.

În același timp, în interesul obiectivității, anchetatorul trebuie să asculte atent toate obiecțiile și apărările învinuitului.

Mărturisirea învinuitului, obținută de către anchetator pe cale legală, ca urmare a unei juste tactici de interogare a învinuitului și a demascării lui cu pricepere cu ajutorul unor probe

obiective — care l-au convins că e absurd să continue a nega, determinându-l să dezvăluie sincer toate amănuntele infracțiunii săvârșite — constituie nu numai una din probele prețioase în cauză, ci uneori și cel mai bun mijloc de stabilire a adevărului, deoarece acest adevăr despre infracțiunea respectivă nimeni nu-l cunoaște mai bine decât persoana care a săvârșit-o. În această chestiune trebuie să ne orientăm după cuvintele lui A. I. Vișinski, care a arătat că, fără să acordăm mărturisirii învinutului valoarea unei probe „exceptionale”, trebuie în același timp să nu uităm că, în practica judecătorească și de urmărire penală, mărturisirea învinutului joacă adesea un rol important.

De aceea este greșită poziția indiferentă față de mărturisirea învinutului, pe care, chipurile, nu-i necesar s-o obții. *În realitate, criticat de multe și prețioase ar fi probele strinse, anchetatorul trebuie întotdeauna să caute să obțină recunoașterea faptei de către învinuit.*

Dar tinzând să-l determine pe învinuit să-și recunoască fapta, anchetatorul nu trebuie să uite, *că mărturisirea învinutului prin ea însăși, fără să fie confirmată de alte date obiective ale cauzei, nu poate fi privită ca probă suficientă.*

Să examinăm sub acest aspect exemplul luat din practica de anchetă, și despre care am vorbit mai înainte, referitor la asasinarea Andreevei și a fiicei sale de către Ghetman.

Dacă anchetatorul s-ar fi limitat numai la mărturisirea lui Ghetman că el e autorul acestui omor, fără să lămurească diferențele amănunte în legătură cu aceasta, când și cum le-a omorât, unde a ascuns cadavrele și, ulterior, nu ar fi descoperit cadavrele la locul arătat, atunci Ghetman în orice moment al anchetei, sau în fața instanței, ar fi putut retracta mărturisirea, invocând că a fost constrins să recunoască.

Dar această retractare a primei mărturisirii a devenit deja imposibilă după ce, în baza ei, au fost descoperite cadavrele celor uciși.

În acest fel, anchetatorul, obținând mărturisirea învinutului, interogându-l despre toate amănuntele infracțiunii săvârșite de el și confruntând după aceea mărturisirea cu date obiective, rezolvă două probleme în același timp: *verificarea acestei mărturisirii și confirmarea ei.*

Dăm încă un exemplu. Șeful secției de desfacere a unui frust de textile își recunoaște vinovăția, constând în aceea că, intrând într-o înțelegere criminală cu un grup de meșteșugari și

primind mită, le-a eliberat în mod ilegal spre prelucrare materia prima (lână) din fondul centralizat, iar pentru a masca acest act ilegal, a trecut în procese-verbale că lână a fost dată la rebut.

Obținând această mărturisire și stabilind în mod concret fapte susceptibile a fi verificate ulterior, anchetatorul a dedus din declarațiile șefului secției că acesta a întocmit procese-verbale false de rebutare a lânei, semnându-le în numele merceologilor.

Având aceste declarații, anchetatorul a efectuat ridicarea actelor de rebutare, a stabilit prin depozitiile merceologilor că semnăturile lor au fost falsificate și a verificat aceste depoziii printr-o expertiză grafică. Astfel, prin toate aceste acte de anchetă, anchetatorul a verificat mărturisirea învinutului prin probe obiective, care au confirmat-o. După aceasta, învinutului i-ar fi fost greu să retracteze mărturisirea sa și, chiar dacă ar fi făcut acest lucru, la dosar ar fi existat alte probe ale vinovăției sale.

În unele cazuri, anchetatorul trebuie să verifice mărturisirea învinutului nu numai pe calea ridicării și examinării înscrisurilor și altor probe materiale, sau pe calea interogării martorilor necesari, ci și prin organizarea și efectuarea de reconstituiri (a se vedea capitolul respectiv al cărții).

Anchetatorul trebuie să înțeleagă odată pentru totdeauna că recunoașterea de către învinuit a vinovăției sale capătă o mare forță probantă numai după ce este verificată și confirmată de alte probe care servesc ca puncte de sprijin ale acestei recunoașteri.

Fără o astfel de verificare, mărturisirea este șubredă, întocmai unei case clădite din cărți de joc, care poate fi dărâmată dintr-o suflare.

În practică se cunosc cazuri când învinutul retractează mărturisirea inițială cu aceeași ușurință cu care a făcut-o. Adesea astfel de retractări ale primei mărturisirii veridice se produc sub influența vecinilor de celulă, apărătorilor de rea credință, la sfatul persoanelor apropiate etc.

Comite o mare greșală anchetatorul care, obținând mărturisirea învinutului și fără a clarifica toate detaliile și faptele care pot fi verificate prin probe obiective, consemnează această mărturisire în procesul-verbal în termeni foarte generali.

Verificând mărturisirea învinutului și apreciind veridicitatea ei, anchetatorul trebuie să stabilească motivele care l-au determinat pe învinuit să mărturisească.

Strîns legată de problema aprecierii motivelor și veridicității mărturisirii învinuitului este problema autoînvinuirii false, cînd învinuții se recunosc vinovați de săvîrșirea unor infracțiuni pe care în realitate nu le-au săvîrșit. Astfel de cazuri, deși relativ puține, sînt totuși cunoscute de practica de anchetă.

Tendința de a recunoaște comiterea unei infracțiuni neînsemnate, pe care învinuitul nu a săvîrșit-o, cu scopul de a fugi de răspundere pentru o infracțiune mult mai gravă, pe care el într-adevăr a săvîrșit-o, hotărîrea „de a lua asupra sa” infracțiunile pe care le-a săvîrșit o persoană apropiată, ca fratele, tatăl, fiul etc., sînt cunoscute în practică. Un caz de autodenunțare falsă, făcută de către o persoană bolnavă mintal, descris minunat din punct de vedere psihologic, îl găsim în romanul lui F. M. Dostoevski „Crimă și pedeapsă”.

Cunoscutul jurist rus A. F. Koni, arătînd importanța deosebită a acestui roman pentru orice criminalist, a subliniat: „Dar nu numai conținutul intern al infracțiunii și-a găsit expresia în vestitul roman. Mijloacele cercetării adevărului în cauza penală, procedeele de descoperire și apreciere a diferitelor fapte, care redau tabloul just și care lămuresc o latură sau alta a cauzei, toate acestea sînt tratate de Dostoevski cu o adîncă înțelegere și cunoștințe temeinice. Studiul, un studiu atent — iată sarcina principală a anchetatorului. Un astfel de anchetator, inteligent, fin, șiret, simplu, dar cu un suflet bun și nobil apare în persoana lui Porfiri Petrovici. Din întregul roman se desprinde lupta sa cu Roskolnikov... Priviți apoi forța lăuntrică — observă ironic A. F. Koni — a mărturisirii, „a celei mai bune probe din lume”, în declarațiile hotărîte și, în aparență, conforme cu împrejurările cauzei lui Mikolka, dictate de teama că va fi în general „condamnat”, precum și de întreg procesul psihologic care se desfășura în sufletul său setos de purificare...”¹⁾

Să examinăm acum problema referitoare la felul în care învinuitul trebuie determinat să recunoască, metodele tactice ale anchetatorului și procedeele prin care, fără a se situa pe poziția ilegală a constringerii, obține totuși de la învinuit mărturisirea completă a vinovăției sale.

Înainte de toate trebuie arătat că aceste metode tactice trebuie individualizate pentru fiecare cauză în parte, în funcție de

¹⁾ A. F. Koni — Cuvîntare rostită la adunarea Societății juriștilor de pe lângă universitatea din St. Petersburg, la 2 februarie 1881.

caracterul infracțiunii și particularitățile personale ale învinuitului.

Se înțelege că multe din cele ce s-au spus mai sus sînt în directă legătură cu această problemă, pentru că tot ceea ce se referă la tactica justă a interogării învinuitului, în general, se referă, în ultimă instanță, și la chestiunea determinării lui să-și mărturisească fapta.

Cu toate acestea, la cele spuse mai înainte e necesar de adăugat cîteva principii care se referă tocmai la această latură a interogării învinuitului.

Acțiunea de determinare a învinuitului să-și mărturisească fapta trebuie să meargă înainte de toate pe linia demascării lui consecvente. Cu cît anchetatorul poate prezenta învinuitului mai multe probe de învinuire, cu atît mai repede acesta va înceta să reziste.

În timpul interogării, anchetatorul trebuie să clarifice ce-l determină pe învinuit să-și nege vinovăția: este el oare convins că împotriva sa nu există și nu pot fi strînse suficiente probe; nu vrea să-și recunoască vinovăția pentru a nu-și trăda complicitii, printre care sînt poate persoane apropiate lui; se teme de gravitatea pedepsei; îi este rușine să recunoască infracțiunea sau speră-că va reuși să se eschiveze într-un fel sau altul de răspundere, considerînd că, oricît de puternice ar fi probele strînse împotriva sa, totuși, în lipsa mărturisirii sale, nu este complet exclusă posibilitatea achitării sale.

După ce a lămurit toate aceste calcule psihologice, lăuntrice, și motivele pentru care învinuitul opune rezistență, anchetatorul trebuie să meargă pe linia logică și consecventă a nimicirii acestor motive.

Ca să ne exprimăm mai sugestiv, pentru a distruge clădirea încăpățînării, ridicată de învinuit, anchetatorul trebuie, în mod treptat, să taie pilonii pe care se sprijină această clădire, să-i distrugă fundamentul.

Unii anchetatori cu mai puțină experiență, pripiti, neînțelegînd însemnătatea principiului consecvenței și fără să stabilească dinainte tactica interogării, încearcă, uneori, să-l ia pe învinuit prin surprindere, sperînd că, printr-un asemenea atac frontal, cu ajutorul șocului psihologic, vor izbuti să obțină mărturisirea învinuitului. Nu este necesar să demonstrăm că de cele mai multe ori această metodă nu dă rezultate pozitive.

Anchetatorul trebuie oarecum să pregătească drumul pentru mărturisirea învinuitului, să aleagă pentru ea momentul prielnic, să creeze acea atmosferă morală care înlesnește în mod simțitor învinuitului să-și recunoască fapta.

Aici nu sînt aplicabile metode șablon, exprimate în formula: „Recunoașteți și vă veți ușura situația“, sau în servirea învinuitului cu o țigară, ceea ce unii anchetatori naivi înclină să considere ca suprema eleganță a interogatoriului psihologic.

Anchetatorul trebuie să nu uite că se întîmplă foarte rar ca învinuitul care-și neagă vinovăția să refuze a da declarații.

De obicei, negînd, el încearcă să-l inducă în eroare pe anchetator, invocînd diferite versiuni false și dînd lămuriri mincinoase. Anchetatorul trebuie să se servească de aceste declarații false pentru demascarea învinuitului și crearea premizelor psihologice prielnice pentru a-l face să mărturisească.

Declarațiile mincinoase pot fi adesea folosite și ca un nou indiciu al vinovăției învinuitului, prin dezvăluirea consecventă a falsității acestor declarații. Totodată trebuie să avem în vedere că uneori declarațiile învinuitului pot să nu fie false, ci numai greșite. Într-un caz învinuitul minte conștient și intenționat, iar în alt caz dă declarații necorespunzătoare cu realitatea, fără intenție de a minți. Mărturisirea învinuitului poate fi parțială sau totală. Învinuitul poate recunoaște numai o parte din infracțiunile săvîrșite de el sau, recunoscînd toate infracțiunile săvîrșite, poate ascunde anchetei motivele reale ale comiterii lor sau să prezinte aceste motive altfel de cum ele au fost în realitate. Mărturisirea sincera a învinuitului, de regulă, aduce lumină și în chestiunea privitoare la motivele infracțiunii. Practica cunoaște numeroase exemple de infracțiuni descoperite, ale căror împrejurări și motive n-au putut fi dezvăluite decît în urma mărturisirii învinuitului.

În afară de aceasta, mărturisirea învinuitului aduce adesea elemente care definitivează tabloul general al infracțiunii, stabilit prin ancheta efectuată.

Pentru mărturisirea învinuitului au importanță nu numai faptele care i se impută direct, dar și o serie întregă de împrejurări „laturalnice“, care au legătură cu aceste fapte, influențînd într-un fel sau altul asupra lor, condiționîndu-le etc.

Iată pentru ce obiectul interogării învinuitului trebuie să fie nu numai împrejurările care se referă nemijlocit la infracțiune, dar și împrejurările care au o oarecare legătură indirectă cu ea.

Anchetatorul trebuie să țină de asemenea minte că nimeni nu poate da informații mai complete și mai prețioase despre aceste împrejurări indirecte, laturalnice, decît învinuitul.

Lămurirea acestor împrejurări laturalnice constituie uneori „cheia“ care duce la recunoașterea de către învinuit a infracțiunii săvîrșite.

În încheiere, e necesar să ne oprim încă asupra unei probleme importante, care în unele cazuri este cauza unor neînțelegeri regretabile. E vorba de cazurile cînd învinuitul recunoaște învinuirea ce i se pune în vedere, deoarece nu a înțeles just conținutul acestei învinuirii. De exemplu, a omorît din imprudență un om, dar el n-a avut de gînd să-l omoare; pentru acest motiv, fapta sa nu are un caracter intenționat. La anchetă, chiar și în cazul formulării nejuste a învinuirii, la întrebarea asupra vinovăției, el răspunde afirmativ, crezînd că se recunoaște vinovat de săvîrșirea unui omor din culpă, în timp ce în realitate, el „recunoaște“ un omor premeditat.

Iată de ce un anchetator conștiincios este obligat să îndeplinească dispozițiile art. 135 din Codul de procedură penală, referitor la obligația anchetatorului de a explica învinuitului „conținutul învinuirii puse în vedere“ nu numai formal, ci dîndu-i posibilitatea de a pătrunde adînc și just în acest conținut și de a aprecia în mod corespunzător mărturisirea sa.

În general, chiar independent de cele spuse mai sus, nu trebuie niciodată să ne limităm a consemna în procesul-verbal de interogatoriu al învinuitului formula tip: „Recunosc învinuirea ce mi-a fost pusă în vedere“. Dezvăluind tot conținutul acestei mărturisiri, trebuie arătat amănunțit care anume împrejurări și infracțiuni recunoaște învinuitul, cum le explică, ce motive invocă etc.

Îmbinînd just metodele demascării treptate a învinuitului cu o deplină obiectivitate, prezentînd învinuitului probele și convingîndu-l de inutilitatea opunerii sale mai departe, demascînd apărarea sa falsă, reținînd obiecțiile sale juste, cerînd în mod insistent declarații veridice și fără a umili demnitatea sa de om, pătrunzînd tot mai mult în vîrtejul gîndurilor și simțurilor lui, anchetatorul trezește treptat simpatia învinuitului.

Credincios principiilor umanitarismului socialist, anchetatorul sovietic nu încetează niciodată să vadă în infractor un om pe care, dacă, de sigur, nu este un dușman al poporului, nu-l poți socoti iremediabil din capul locului; după executarea pedepsei,

acesta se poate reabilita în fața statului, devenind un membru folositor al societății.

O astfel de atitudine din partea anchetatorului găsește întotdeauna un răsunet viu în sufletul învinutului, deșteaptă în el sentimente mai bune, tendința de a povesti cinstit despre infracțiunea săvârșită.

În astfel de cazuri, contactul psihologic dintre anchetator și învinuit atinge punctul său culminant. Și oricât ar părea aceasta de curios la prima vedere, adesea învinuitul se prezintă în fața instanței, iar după aceea execută pedeapsa dată, păstrînd o impresie bună despre anchetatorul care l-a demască și l-a trimis în judecată. Mulți anchetatori cu experiență cunosc acest lucru.

Iată pentru ce anchetatorul nu trebuie să respingă cu un aer plictisit încercările învinutului de a discuta uneori cu el despre chestiunile sale personale, deși e posibil ca ele să nu „aibă legătură cu cauza“.

Anchetatorul nu trebuie să uite că tot ceea ce-l caracterizează într-un mod oarecare pe învinuit și aruncă o lumină asupra persoanei lui *are legătură cu cauza*. Anchetatorul trebuie să se intereseze nu numai de părțile negative, ci și de cele pozitive ale persoanei învinutului, de caracterul său, de activitatea sa.

Acest lucru este important nu numai pentru stabilirea întregului adevăr în cauză, dar și din punct de vedere al tacticii de interogare a învinutului pentru obținerea mărturisirii sale. Este important de asemenea și pentru faptul că, uneori, datorită invocării acestor momente pozitive ale vieții sale, învinuitul găsește în sine curajul de a povesti cinstit tot adevărul, oricât i-ar fi de greu, și încetează de a-l mai minți pe anchetator și, prin aceasta, și statul sovietic.

Anchetatorii trebuie să se ferească de unele procedee foarte dăunătoare, care sînt de natură numai să-l înrăiască pe învinuit, să-i distrugă definitiv încrederea sa în anchetator și să-l întărească pe poziția sa de încăpăținare.

Printre aceste „procedee“ se includ :

1) Îșelarea învinutului : i se cere să mărturisească pe motivul că complicități săi ar fi recunoscut, chipurile, că el ar fi fost recunoscut de partea vătămată etc.

În primul rînd, minciuna este în contradicție cu demnitatea anchetatorului sovietic. Dar, în afară de aceasta, ea este și dăunătoare. Învinuitul își dă seama foarte repede că vor să-l mintă, ajunge la convingerea că ancheta nu dispune de probe convingă-

toare în ceea ce privește vinovăția sa și rîde în sine sa de „eforturile“ unui astfel de anchetator nepriceput.

2) Necunoașterea în întregime a dosarului. Nu mai puțin dăunător este și faptul descoperirii de către învinuit că anchetatorul nu cunoaște întregul dosar sau unele înscrisuri, declarații, probe materiale etc.

Anchetatorul nu trebuie să uite că nimic nu duce la pierderea completă și definitivă a influenței sale asupra învinutului ca necunoașterea dosarului, fie chiar și în privința celor mai mici amănunte.

3) Refuzul de a îndeplini cererea întemeiată a învinutului referitoare la completarea anchetei cu unele date, citarea de martori, atașarea unor înscrisuri importante pentru învinuit etc.

4) Nepriceperea de a examina cu atenție toate obiectiile învinutului și refuzul de a ține seama de probele și considerentele prezentate de el, numai pentru că ele, chipurile, nu au legătură cu cauza, deși se referă la apărarea intereselor învinutului.

5) Neîndeplinirea promisiunilor făcute învinutului privind chemarea la interogatoriu, permisiunea de a se vedea cu cei apropiați, data terminării cercetărilor, atașarea înscrisurilor etc.

Anchetatorul nu trebuie să se joace cu promisiunile sale ; el e obligat să se țină de cuvînt.

6) Atitudinea neatentă, superficială, formalistă față de cauză din partea anchetatorului, nepriceperea sau nedorința lui de a pătrunde conținutul cauzei, dictată de dorința de a termina ancheta cit mai repede și de a trimite dosarul oricum va fi.

7) Intervalele mari între actele de anchetă și între interogările învinutului, din care cauză învinuitul cade adesea sub influența persoanelor cu care stă împreună în celulă, a diferiților avocați „ilegali“ etc., care-l sfătuiesc să nu mărturisească în nici un caz, să retracteze declarațiile sale anterioare, să încerce să deruteze cercetarea etc.

8) Insuficienta operativitate a anchetatorului, care constă în aceea că el nu audiază la timp martorii necesari, nu ridică corpurile delictelor, sau nu efectuează la timp examinarea unor înscrisuri importante, lipsuri care duc la imposibilitatea — uneori definitivă — de a obține probe prețioase în cauză și care lasă învinuitului sau rudelor sale timp pentru a conveni cu martorii, pentru a distruge corpurile delictelor și pentru a ascunde anumite înscrisuri compromițătoare etc.

Acolo unde este vorba de cercetarea infracțiunii „pe urme proaspete”, rapiditatea actelor de anchetă și operativitatea anchetatorului au deseori o importanță hotărâtoare pentru descoperirea infracțiunii. Acest principiu se referă în întregime și la interogatoriul învinutului.

Fără a mai vorbi de dispozițiile legii care obligă pe anchetator să interogheze pe învinuit nu mai târziu de 24 ore de la prezentarea acestuia, de la aducerea lui, sau de la primirea informației că a fost reținut (art. 134, C. proc. pen.), adesea rapiditatea acestui interogatoriu are o importanță tactică hotărâtoare.

De exemplu, dacă există destule motive legale pentru arestarea învinutului și el a fost arestat, interogatoriul trebuie luat imediat după arestare, lipsindu-l astfel de posibilitatea de a medita în mod amănunțit asupra explicațiilor pe care le va da la interogatoriu.

Cu acest prilej, anchetatorul trebuie să țină seama de psihologia învinutului, căruia de obicei i se pare că este urmărit de mult, că despre el e cunoscut totul etc. Astfel de învinuiți uneori supraapreciază chiar informațiile anchetei despre infracțiunile săvârșite de ei, iar anchetatorul nu trebuie să-i „deziluzioneze”.

Primul interogatoriu, efectuat cu pricepere, imediat după arestare, în special interogatoriul unui om tras la răspundere pentru prima dată, duce adesea la descoperirea deplină a infracțiunii.

Depresiunea psihică a învinutului, ideea că totul este descoperit, totul este pierdut, diminuează rezistența sa.

În încheiere, este necesar să arătăm că interogatoriul învinutului nu poate fi considerat epuizat, dacă în urma lui a rămas neclarificată măcar o singură împrejurare importantă pentru cazul. Interogatoriul just duce la o expunere amănunțită, concretă și veridică de către învinuit a infracțiunii săvârșite de el și a împrejurărilor ei.

Un loc deosebit în tactica interogării învinutului îl ocupă problema studierii *comportării* sale la interogatoriu.

Anchetatorul trebuie să se deprindă să observe cele mai mici nuanțe ale comportării învinutului și din observațiile sale să trage concluzii juste. El trebuie să-și facă o impresie despre personalitatea învinutului și starea sufletească a acestuia nu după caracteristicile lui exterioare, care adesea nu sunt decât masca, ci după o serie întreagă de indicii și trasaturi abia perceptibile, care dau posibilitatea de a pătrunde în taina sufletului omenesc.

Anchetatorul trebuie să învețe a vedea „planul al doilea”, chipul real al persoanei pe care o interoghează.

De exemplu, învinuitul încearcă să ascundă tulburarea și intimidarea sa printr-un calm aparent, chiar printr-o oarecare impertinență. Prin aceasta, el vrea să-și demonstreze nevinovația și încrederea în dreptatea sa. În acest scop el se așază în fotoliu degajat, se poartă cu o demnitate exagerată, se uită des la ceas, lăsând prin aceasta să se înțeleagă că ar fi un om ocupat, că este grăbit și nu vrea să piardă timp „cu astfel de nimicuri” ca acest interogatoriu pe care nu-l consideră decât ca o neînțelegere. Toate acestea sînt numai trăsăturile exterioare ale comportării sale, toate acestea sînt numai „primul plan”. Un anchetator atent vede și alte detalii, detaliile „celui de-al doilea plan”. Tolănindu-se în fotoliu, învinuitul își schimbă prea des poziția, trădindu-și nervozitatea. Teama ascunsă cu greu se observă, fără ca el să vrea, în tremurul colțurilor gurii, pe fruntea ușor transpirată. Își linge buzele uscate fără vreo cauză precisă. Încrederea că are dreptate este prea subliniată pentru a părea naturală, zîmbetul său nu este vesel, privirea e prudentă, vocea, uneori, sacadată.

Anchetatorul inteligent și cu spirit de observație observă toate acestea, observînd înțelege, înțelegînd reține, iar reținînd trage concluziile necesare: simularea unei atitudini de degajare exagerată trebuie să o înlăture cu fermitate, iar în privința privilegiilor prea dese la ceas, trebuie să facă, în treacăt, observația că nu e cazul ca învinuitul să se grăbească, deoarece, uneori, graba strică treaba.

Astfel, cu două-trei observații scurte, făcute cu calm, anchetatorul „îl pune pe învinuit la punct”, spulberînd aparențele din comportarea lui, dezvăluind adevărata lui stare sufletească.

Fără îndoială că toate aceste observații psihologice au o mare importanță pentru „punerea diagnosticului”. Dar anchetatorii trebuie preveniți și asupra celeilalte extreme, și anume: aprecierea unilaterală a acestor observații și concluziile prea pripite făcute pe baza lor.

Chestiunea constă în aceea că amănuntele privind comportarea învinutului, pe care le observă anchetatorul, uneori nu pot fi considerate drept o mărturie a vinovăției acestuia, a falsității sau încăpățînării sale.

Dăm un exemplu din practica de anchetă. În cauza privitoare la omorîrea în orașul Melekess a lui M. V. Pronina, delegată la cel de-al VIII-lea congres extraordinar al Sovietelor, la

începutul anchetei a fost arestată cetățeană Ovcinikova, care locuia în acel oraș.

Împotriva Ovcinikovei existau următoarele probe: Pronina a fost omorâtă în noaptea sosirii sale în orașul Melekess, pînă unde a călătorit într-un vagon capitonat al trenului, care avea ruta Kuibișev—Ulianov. În aceeași noapte, în drumul de la gară spre casă, la colțul dintre străzile Bolnicinaia și Vokzalnaia, Pronina a fost atacată de trei oameni care au omorât-o cu câteva lovituri de pumnal, iar după ce au jefuit-o, au dispărut.

De la gară, Pronina a plecat cu Ovcinikova, care a călătorit cu ea din Kuibișev.

În momentul atacului, după cum a arătat la anchetă Ovcinikova, ea a reușit să scape prin fugă. Cu ajutorul însoțitorului vagonului în care a călătorit Pronina, s-a putut stabili că în stația Kuibișev, înainte de pornirea trenului, în compartimentul în care se afla Pronina a intrat Ovcinikova și i-a cerut voie să călătorească cu ea în vagonul capitonat, deoarece în vagonul cu bănci de lemn, pentru care ea avea bilet, călătoresc oameni beți. Pronina a răspuns că aceasta depinde de însoțitor, iar însoțitorul a respins rugămintea Ovcinikovei.

După plecarea trenului, Ovcinikova a revenit în vagonul capitonat și, cu lacrimi în ochi, a început să-l roage pe însoțitor s-o lase în acest vagon pînă la stația Melekess, deoarece în vagonul ei e întuneric, călătoresc oameni beți și îi este teamă.

Fiindu-i milă de ea, însoțitorul i-a permis de astă dată să schimbe vagonul.

În sfîrșit, cînd trenul a sosit la stația Melekess și Pronina a coborît repede pe peron, Ovcinikova încărcată cu bagaje i-a strigat:

— Maria Vladimirovna, nu plecați, așteptați-mă, mergem împreună, e foarte tîrziu și mi-e frică.

Pronina a așteptat-o pe Ovcinikova și au plecat împreună în oraș.

În cursul anchetei, în afară de împrejurările arătate mai sus, s-a mai stabilit că Ovcinikova este o persoană fără ocupație precisă, că în trecut a fost călugăriță și că a plecat din Melekess la Kuibișev tocmai în ajunul zilei cînd, cu trenul din Moscova, trebuia să sosească Pronina la Melekess.

Toate acestea luate la un loc au dus la bănuiala că Ovcinikova a omorât-o pe Pronina.

După arestarea Ovcinikovei, datorită acestor bănuieli, s-au

observat următoarele particularități în comportarea ei: la interogatoriu, era foarte nervoasă, adesea plîngea, dădea declarații foarte vagi și confuze despre împrejurările atacării Proninei și a „salvării” sale, neputînd pînă la sfîrșit să lămurească pentru ce a plecat la Kuibișev.

Această comportare a întărit și mai mult bănuielile anchetatorului.

— Priviți cum se comportă această femeie — spuneau anchetatorii — și veți înțelege că ea este indiscutabil vinovată.

— Priviți cum se încurcă, cum se enervează și cum se frămîntă, țineți seama de insistențele ei pentru a rămîne tocmai în vagonul cu care călătorea Pronina și pentru a merge de la gară împreună cu ea. Oare toate acestea nu sînt probe împotriva ei, oare acestea nu sînt probe suficiente?... În sfîrșit, pentru ce a plecat ea la Kuibișev?

Dar toate aceste indicii, întemeiate mai ales pe anumite amănunte privind comportarea la anchetă, la o analiză mai adîncă își pierdeau forța lor probantă.

Să le analizăm pe rînd:

1) Ovcinikova este o persoană fără ocupație precisă, iar în trecut a fost călugăriță.

Fără a contesta că acest fapt o caracterizează negativ, nu se poate totuși spune că este o probă a participării ei la omor.

2) Ovcinikova a manifestat o insistență suspectă de a călători în același vagon cu Pronina și de a pleca împreună cu ea de la gară.

Dar oare nu e naturală dorința ei de a călători într-un vagon capitonat, iar nu într-unul cu bănci de lemn, și de a se întoarce noaptea de la gară nu singură, ci împreună cu cineva?

3) Ovcinikova dă declarații vagi, confuze despre împrejurările atacării Proninei.

Dar și acest lucru nu trebuie privit ca o dovadă a nesincerității, deoarece e firesc ca o femeie de vîrsta ei și cu intelectul ei, devenind martorul ocular al unui atac nocturn, să se piardă și să nu-și poată întipări în minte cu calm toate amănuntele acestui atac. De aceea, sînt cu totul admisibile atît confuzia, cît și incoerența în declarațiile ei cu privire la amănuntele acestui atac, cu atît mai mult cu cît ea da aceste declarații nu în calitate de martoră, ci în calitate de bănuită, fiind și arestată pentru aceasta.

4) Ovcinikova se comportă suspect la anchetă, se agită și adesea plinge.

Dar nici acest fapt nu poate fi considerat ca o dovada a vinovăției ei, deoarece chiar dacă ar fi fost nevinovată, fiind pe neașteptate arestată, bănuită de o infracțiune atât de gravă, ea trebuia în mod inevitabil să se emoționeze și să plângă; cum poate cineva să rămână calm într-un asemenea concurs de împrejurări?

În cazul de față, emoția a fost interpretată împotriva ei. Dar dacă Ovcinikova s-ar fi comportat cu calm și sînge rece, și aceasta ar fi putut să se întoarcă împotriva ei, raționîndu-se astfel:

— Priviți cu cît calm și sînge rece se comportă această femeie, cu toate că este învinuită de o crimă atât de gravă și veți înțelege ce criminal cinic avem în fața noastră.

În felul acesta orice comportare a Ovcinikovei, precum și orice declarație dată, privită unilateral, se poate întoarce împotriva ei.

Dacă dă declarații confuze și se încurcă în amănunte, înseamnă că minte.

Dacă nu dă declarații confuze și persistă în declarațiile date, înseamnă că le-a pregătit dinainte și vrea să-l inducă în eroare pe anchetator.

Dacă este indignată că a fost reținută, înseamnă că este un infractor îndrăzneț, impertinent.

Dacă a acceptat supusă reținerea, înseamnă că a înțeles inevitabilitatea ei, datorită vinovăției sale ¹⁾.

Dar pentru ce totuși Ovcinikova nu a putut explica motivele plecării ei la Kuibișev?

Aceasta s-a lămurit mai târziu, cînd cercetarea a stabilit că Ovcinikova este complet străină de omorîrea Proninei.

Ea n-a vrut să arate la anchetă cauzele plecării la Kuibișev, pentru că această călătorie era legată de activitatea ei de speculantă, fiindu-i frică s-o dezvăluie.

Am dat acest exemplu, pentru că el arată în mod clar *nece-*

¹⁾ Foarte spiritual a formulat o asemenea apreciere a comportării învinuitului juristul francez Le Jeus.

„Invinuitul manifestă neliniște — aceasta înseamnă, după parerea judecătorului, că el înțelege toată seriozitatea situației sale și tradează conștiința încărcată; dacă el se poartă degajat — aceasta se numește impertinență. Invinuitul a uitat o oarecare împrejurare — aceasta înseamnă că el persista în negare; dacă el a răspuns la toate întrebările — aceasta înseamnă că acționează după un plan stabilit, cu scopul de a lăminți pe judecător”.

sitatea celei mai mari prudențe în aprecierea comportării învinuitului la interogatoriu.

Dar se înțelege că aceasta nu înseamnă că anchetatorul nu trebuie să facă aceste aprecieri. Făcîndu-le, el este obligat să clarifice orice detaliu al comportării învinuitului la interogatoriu, nu numai prin prisma vinovăției lui posibile, ci și prin prisma nevinovăției lui posibile, încrucișînd în egală măsură aceste două reflectoare, pentru a stabili adevărul.

Vorbînd despre comportarea învinuitului la interogatoriu, e util a cita pe A. F. Koni, care a scris: „Comportarea inculpaților la anchetă și în fața instanței este diferită, nu numai în funcție de importanța lămuririlor date de ei, ci și în funcție de caracterul lor. Unii se comportă cu o totală indiferență, parcă ar zice „fie ce o fi“, reacționînd slab la ceea ce se petrece cu ei și în fața lor. Alții au o atitudine provocatoare, dîndu-și aere și pozînd. Cei din a treia categorie, relativ rari, participă activ la interogatoriul încrucișat și intră în dispută cu martorii. Cei din a patra categorie joacă un rol dinainte gîndit și dau explicații pătrunse de atîta ipocrizie, încît ar putea fi invidiați și de Tartuffe. În sfîrșit, a cincea categorie sînt acei care în general privesc cu indiferență sau cu calm situația lor în cauză, dar dintr-odată devin neliniștiți și pierd stăpînirea de sine, din cauza unei împrejurări secundare, care nu prezintă o însemnătate deosebită în cauză” ¹⁾.

Desigur, această enumerare făcută de A. F. Koni nu poate fi considerată atotcuprinzătoare. În practica de anchetă se întîlnesc învinuiți care renunță relativ repede la rezistență, recunoscîndu-și vinovăția și demascînd în mod activ pe complicii lor.

Și, dimpotrivă, există învinuiți care în tot timpul anchetei prealabile refuză cu încăpăținare să recunoască infracțiunile săvîrșite și numai în momentul terminării anchetei și îndeplinirii dispozițiilor art. 206 din Codul de procedură penală, luînd cunoștință de toate materialele cauzei și convingîndu-se că vinovăția lor este incontestabil dovedită cu date obiective, „dintr-odată“, spre mirarea anchetatorului, cer să se consemneze mărturisirea completă a vinovăției lor.

Se înțelege că în astfel de cazuri mărturisirea neașteptată este rezultatul unui calcul cu sînge rece, ca să zicem așa, aritmetic, și a unui gen de „bilanț“ făcut de către învinuit.

¹⁾ A. F. Koni — Pe drumul vieții, vol. I, pag. 313-314.

7. PROCESUL-VERBAL DE INTEROGARE A INVINUITULUI

Consemnarea exactă, destul de amănunțită și concretă a declarațiilor invinuitului în procesul-verbal de interogare are o mare însemnătate atât pentru faza anchetei prealabile, cât și pentru judecarea ulterioară a cauzei la instanța de judecată.

Experiența demonstrează că, într-o serie de cazuri, consemnarea insuficient de amănunțită a declarațiilor invinuitului și, în consecință, omiterea unor detalii sau o formulare oarecum „liberă” a celor spuse de el, ori, ceea ce se întâlnește mai des, consemnarea depozitiilor lui vii, omenești în formele stereotipe de anchetă creează ulterior, la judecarea cauzei, complicații serioase.

Art. 138 din Codul de procedură penală prevede următoarele în ceea ce privește întocmirea procesului-verbal de interogatoriu: „În procesul-verbal de interogare se expun declarațiile invinuitului și, pe cât posibil, se consemnează întrebările puse invinuitului și răspunsurile primite.

Declarațiile invinuitului se consemnează la persoana întâi și, pe cât posibil, cuvânt cu cuvânt”.

Art. 139 din Codul de procedură penală stabilește că „după terminarea interogatoriului, procesul-verbal se citește invinuitului, care are dreptul să ceară completarea procesului-verbal și îndreptarea lui conform declarațiilor date. La cererea lui, invinuitul poate să-și scrie declarațiile singur. Procesul-verbal se semnează de invinuit și de anchetator”. Legea prevede în mod clar și concret toate cerințele care trebuie respectate cu ocazia întocmirii procesului-verbal de interogare, anchetatorul fiind obligat să le îndeplinească întocmai și conștiincios.

În felul acesta, esența acestei probleme se reduce la aceea că anchetatorul trebuie să consemneze declarațiile invinuitului fără a lăgăm de la sine, voite sau nevoite, fără a amplifica sau ascuți formulările, fără a grupa faptele în mod artificial, fără a înalțura, ori de la sine putere, detalii ale acestor declarații, pe motivul că „nu se referă la cauză”, pe când acestea sînt importante pentru invinuit din punct de vedere al intereselor sale, al concepției apărării sale, al contestării parțiale sau totale a învinuirii ce i-a fost pusă în vedere.

Fără a vorbi despre faptul că o asemenea consemnare arbitrară și unilaterală a declarațiilor invinuitului constituie o încălcare grosolană a legii, ea daunează foarte mult intereselor

anchetei și, prin urmare, și intereselor anchetatorului însuși. Chestiunea constă în aceea că o astfel de „forțare a notei” iese indiscutabil la iveală ulterior, în instanță, discreditînd ancheta prealabilă efectuată în această cauză, provocînd neîncrederea instanței față de concluziile anchetei și metodele folosite de ea. De obicei, aceasta duce în cele din urmă la restituirea dosarului pentru completarea urmăririi penale.

Anchetatorul cu experiență nu caută niciodată să fugă de argumentele invinuitului, ci le consemnează pe toate în procesul-verbal de interogare. Dacă aceste argumente sînt false și neîntemeiate, anchetatorul le combate cu probele corespunzătoare și invinuitul nu le mai repetă după aceea în instanță, iar dacă le repetă, o face atunci fără succes. Dacă aceste argumente sînt însă întemeiate, anchetatorul ține seama de ele în stadiul anchetei; ulterior instanța nu trebuie să mai facă acest lucru pentru anchetator, ca o îndreptare a greșelilor anchetei prealabile.

În felul acesta, în ambele cazuri, adică și atunci cînd invinuitul are dreptate, și atunci cînd nu are dreptate, anchetatorul are interesul să consemneze toate obiecțiile, contra probele etc., în modul cel mai amănunțit.

Sistemul de a consemna în formule standard răspunsurile invinuitului la întrebările ce i-au fost puse subminează de asemenea încrederea în procesul-verbal de interogare.

Unii anchetatori formulează în așa fel aceste răspunsuri în procesul-verbal, încît, citindu-l, începi să crezi că declarațiile sînt date de anchetator în locul invinuitului, atît de juridic sînt ele redactate, concrete și „probante”. În aceste formulări obișnuite „se recunoaște” dintr-odată „scrisul anchetatorului”.

În practică se întîlnesc uneori procese-verbale de interogare a invinuitului care, în cel mai bun caz, provoacă zîmbet. De pildă, un țigan, hoț de cai, aproape neștiutor de carte și care cu greutate a semnat procesul-verbal, dă în procesul-verbal de interogare astfel de „declarații”:

„Recunosc în întregime învinuirea ce mi-a fost pusă în vedere. Vreau să spun că faptele mele au avut un caracter premeditat, astfel încît eu nu pot invoca starea de afect sau deficiență psihică. Luînd holarirea de a fura doi cai din colhozul „Calea spre socialism”, eu desigur eram conștient de faptul că atîtez la proprietatea socialistă și aduc pagube operei de transformare socialistă a agriculturii. În orice caz, în această privință pot

fi vorba de o intenție indirectă dacă nu directă din partea mea" etc.

Mai trebuie oare dovedit că un astfel de proces-verbal de interogare a învinutului e de natură numai să discrediteze ancheta, chiar în cazul când învinutul într-adevăr a furat cei doi cai din colhoz și-și recunoaște complet vina.

Legea impune consemnarea declarațiilor învinutului pe cât posibil cuvînt cu cuvînt. Numai în acest caz procesul-verbal de interogare va fi just din punct de vedere procesual și, în același timp, un act într-adevăr omenesc. Cînd îl citești și întilnești formulări vii, juste, expresii caracteristice etc., vezi parcă înfățișarea învinutului, ale cărui declarații sînt consemnate, vezi cum anchetatorul conștiincios, consemnînd declarațiile învinutului, a scris numai ceea ce a vorbit învinutul și numai așa cum el a vorbit.

Se înțelege că procesul-verbal de interogare nu trebuie transformat într-un reportaj de întîmplări curente, în care abundă amănunte și detalii care într-adevăr nu au nici o legătură directă sau indirectă cu cauza; în el trebuie evitate expresiile vulgare și cinice. Este însă important ca în procesul-verbal de interogare a învinutului „să sune vorbirea lui reală”, iar nu formulările „cazone” ale anchetatorului nepriceput.

Expresiile deosebit de caracteristice ale persoanei interogate, propriile sale „formule de învinuire”, trebuie consemnate și ele în procesul-verbal de interogare.

Practica judiciară cunoaște cazuri cînd învinutul care a retractat dintr-odata în instanță declarațiile date de el la ancheta prealabilă s-a tulburat puternic după ce i s-au citit expresiile caracteristice din procesul-verbal de interogare, pe care în nici un caz nu le-ar fi putut „inventa” anchetatorul, și a recunoscut netemeinicia retractării și falsitatea susținerii sale, cum că anchetatorul ar fi denaturat declarațiile lui.

Cum trebuie anchetatorul să-și memoreze toate aceste expresii, cuvinte caracteristice etc., dacă interogatoriul nu se stenografează? Se recomandă ca în cursul interogării, înainte de întocmirea procesului-verbal, să se noteze pe o foaie de hîrtie separată aceste expresii și formulări caracteristice. Ulterior, sub impresia proaspătă a declarațiilor care au fost abia ascultate, anchetatorul începe să redacteze procesul-verbal de interogare, folosindu-se și de scurtele însemnări făcute mai înainte.

E necesar a adăuga că consemnarea expresiilor celor mai caracteristice prezintă uneori importanță și pentru faptul că ele însele îl caracterizează foarte bine pe învinuit.

În afară de temeiurile arătate mai sus și care determină utilitatea consemnării în procesul-verbal de interogare a expresiilor mai caracteristice ale învinutului, cu păstrarea pe cât posibil a stilului lui personal, propriu, și cu redarea manierei și ordinii declarațiilor sale, mai este încă un considerent foarte important: obișnuindu-se să întocmească în felul acesta procesul-verbal de interogare, anchetatorul își antrenează, ca să spunem așa, atenția pentru a înțelege just și complet ceea ce învinutul expune, explică, confirmă sau neagă.

Uneori, datorită deformației sale profesionale, anchetatorul este mai dispus, chiar fără să-și dea seama, să rețină împrejurările care-l acuză pe învinuit, decît pe cele care-l apără. Anchetatorul cu experiență, conștiincios, ține întotdeauna seama de acest factor psihologic și depune toate eforturile pentru a-și corecta percepția. Una din metodele eficace pentru această corectare este, fără îndoială, obișnuința de a întocmi nu numai un rezumat scurt al celor declarate de învinuit, ci și de a consemna întreaga desfășurare a interogatoriului, de a nota cit de categorice au fost afirmațiile, mărturisirile sau negările învinutului, păstrînd stilul declarațiilor sale, expresiile plastice și argumentele sale originale, într-un cuvînt, *priceperea de a consemna nu numai conținutul juridic al declarațiilor învinutului, dar și sensul, forma și caracterul lor omenesc, individual și viu.*

Consemnînd în acest fel declarațiile învinutului, formulînd astfel procesul-verbal de interogare, anchetatorul se verifică mereu pe sine însuși, își verifică percepția, propriile sale deducții prealabile.

În mod practic, aceasta trebuie să se reducă la aceea că, după interogarea verbală, anchetatorul trebuie să precizeze împreună cu învinutul, înainte de a redacta procesul-verbal, anumite împrejurări, date, obiecții și argumente și, numai după aceea, să consemneze declarațiile acestuia, servindu-se pentru aceasta și de notițele scurte luate mai înainte. *Se înțelege că procesul-verbal de interogare trebuie să fie întocmit pe loc, imediat după luarea interogatoriului, fără a se amîna pentru o altă dată.*

În cazurile cînd învinutul interogat caută să încurce lucrurile și-și schimbă la tot pasul declarațiile sale false, retrac-

fiind ceea ce abia a spus, tactica de consemnare a declarațiilor sale trebuie să fie schimbată; anchetatorul trebuie să consemneze imediat, în cursul interogatoriului, fiecare întrebare pusă și după aceea răspunsul primit la ea, dând învinutului să semneze pe loc sub fiecare răspuns consemnat.

Rolul anchetatorului de organizator și îndrumător, în întocmirea procesului-verbal de interogare se vede atunci când diferitele fapte și împrejurări sunt expuse într-o ordine logică, bine stabilită, iar procesul-verbal nu este încărcat cu vorbărie multă, zadarnică, cu repetări și amănunte inutile, care nu prezintă nici o importanță pentru cauză.

III. CONFRUNTAREA

Confruntarea este una din formele interogării. Acest act de anchetă are o mare însemnătate pentru stabilirea adevărului în cazul când declarațiile persoanelor interogate anterior — atât martori, cât și învinuiți — prezintă contradicții.

Art. 127 din Codul de procedură penală stabilește că, în caz de necesitate, anchetatorul efectuează confruntarea între învinuiți, precum și între învinuiți și martori.

Deci, confruntările pot fi între doi învinuiți, între doi martori și între învinuiți și martori.

În esență, confruntarea se reduce la interogarea persoanelor deja interogate în cauză. Scopul ei este sau precizarea declarațiilor date de aceste persoane anterior, sau înlăturarea contradicțiilor care există în aceste declarații, ori clarificarea faptului care dintre cele două persoane supuse confruntării a arătat anterior adevărul și care, dimpotrivă, conștient sau inconștient, a mințit fie din dorința de a induce în eroare ancheta, fie că ea însăși greșește, fiind însă de bună credință.

Confruntarea poate fi efectuată numai între martorii sau învinuiții interogați anterior.

Nu este admisă confruntarea persoanelor care nu au fost anterior audiate. În dicționarul enciclopedic al limbii ruse, Dal definește confruntarea ca „punerea inculpaților și martorilor față în față”.

Definiția dată de Dal, în care noțiunea de confruntare e luată în accepțiunea ei curentă, conține un adânc adevăr, pentru

că ideea tactică a acestui act de anchetă constă în aceea că la confruntare *persoanele sunt puse față în față, privește una în ochii celeilalte.*

Prin aceasta se are în vedere că persoana care a confirmat mai înainte fapte sau evenimente ce nu corespund realității sau care, dimpotrivă, prin vorbe goale a negat adevărul, atunci când este învinuită de aceasta de către o altă persoană, care-i spune „direct în față” adevărul, își exprimă fără să vrea *neliniștea, iar în unele cazuri recunoaște chiar caracterul eronat al declarațiilor sale inițiale.*

Dar nu orice contrazicere în declarațiile învinuiților și martorilor ridică necesitatea efectuării unei confruntări.

Anchetatorul recurge la confruntare numai în cazul când contradicția existentă este esențială pentru cauză.

Intrucât confruntarea este o formă specială a interogării, toate dispozițiile procesuale referitoare la audierea martorilor și interogatoriul învinuiților privesc în aceeași măsură și confruntarea.

Din punct de vedere tactic, confruntarea este un act de anchetă foarte complicat, care cere din partea anchetatorului o bună pregătire în vederea efectuării ei. Unii anchetatori, efectuând confruntarea între doi martori, în cazul când în declarațiile lor sunt contraziceri, citesc declarațiile lor anterioare și întreabă pe fiecare dintre ei dacă confirmă aceste declarații.

De obicei, o astfel de „tactică” a efectuării confruntării duce la aceea că fiecare din martori confirmă declarațiile sale inițiale.

Consemnând aceasta în procesul-verbal, anchetatorul consideră că a făcut totul pentru descoperirea adevărului și cu aceasta termină confruntarea. O astfel de confruntare formală și nejustă nu numai că este absolut fără folos și provoacă o pierdere inutilă de timp, dar, în unele cazuri, este chiar dăunătoare.

Uneori, cu ocazia efectuării confruntării, iese la iveală nepriceperea unor anchetatori. De exemplu, un anchetator începător a organizat confruntarea între doi martori în așa fel, încât interogarea a efectuat-o nu anchetatorul, ci unul dintre martori. În procesul-verbal al acestei confruntări au fost scrise în partea stângă întrebările puse de unul dintre martori, iar în partea dreaptă răspunsurile celuilalt.

E de la sine înțeles că astfel de „confruntări” sunt inadmisibile.

Hotărînd să facă confruntarea, anchetatorul trebuie mai întâi să stabilească precis cu ce scop anume ea se efectuează și chestiunile ce urmează să fie lămurite cu ajutorul ei.

Definind cadrul acestor întrebări, anchetatorul trebuie să chibzuiască în care anume stadiu al anchetei e mai bine, din punct de vedere tactic, să efectueze confruntarea.

E necesar să se țină seama că sînt la fel de dăunătoare atât graba prea mare în efectuarea confruntării, cît și scăparea momentului psihologic cînd confruntarea trebuie făcută și cînd ea poate să exercite influența necesară asupra psihologiei învinutului, pentru a-l determina să recunoască.

Confruntarea începe prin aceea că anchetatorul așază pe învinuit și martor, pe amîndoi învinuiții sau pe amîndoi martorii unul în fața celuilalt și stabilește identitatea lor, relațiile dintre ei și faptul dacă se cunosc sau nu.

E bine să li se pună întrebări dacă între ei sînt relații de dușmănie, dacă au unele răfuieli personale etc.

După aceste întrebări introductive, anchetatorul trece la fondul problemelor pe care el tinde să le clarifice prin confruntare.

Pentru interogarea concomitentă, la confruntare trebuie chemate numai două persoane. În unele cazuri, se ivește necesitatea de a efectua confruntarea între un număr mare de martori sau învinuiți. Dar confruntarea concomitentă a mai multor persoane, datorită greutăților mari ale acestui act de anchetă, nu dă de obicei rezultatele dorite.

În astfel de cazuri este mult mai bine a efectua două, trei, patru sau mai multe confruntări consecutive numai a două persoane (martori sau învinuiți). Doar în cazul unei necesități extreme pot fi confruntate trei persoane.

Anchetatorul trebuie să se pregătească din timp pentru efectuarea confruntării. Această pregătire constă în aceea că anchetatorul își precizează din timp:

1) Între care dintre martorii sau învinuiții interogați anterior se efectuează confruntarea și cu ce scop; ce contradicții sau deosebiri, existente în depozițiile acestor martori (sau învinuiți), trebuie înlăturate.

2) Pe ce cale și cu ajutorul căror întrebări, puse fiecăruia dintre martori (sau învinuiți), se pot rezolva contradicțiile sau nepotrivirile existente în depozițiile lor.

În fiecare caz în parte, anchetatorul formulează dinainte întrebările menite să clarifice motivele contradicțiilor sau nepotrivirilor ce există în declarațiile martorilor (sau învinuiților), să precizeze declarațiile date anterior de cei interogați, să lămurească toate detaliile și faptele descrise de ei în declarațiile lor inițiale, în sfîrșit, să scoată la iveală probele suplimentare care să confirme justetea depozițiilor fiecăreia din persoanele interogate cu ocazia confruntării.

În cazul cînd una din persoanele interogate la confruntare confirmă depozițiile sale anterioare, anchetatorul trebuie să precizeze prin întrebări toate amănuntele faptului respectiv, care pot fi verificate și care pot servi ca probă a veridicității acestor depoziții. În același timp, în cazul cînd între declarațiile celor interogați există contradicții sau nepotriviri la confruntare, trebuie să se clarifice în mod minuțios cauzele acestor contradicții sau nepotriviri.

Persoana căreia i se pune întrebarea răspunde la ea *privind în ochii* celui de-al doilea participant la confruntare, care se află în fața sa; primind răspunsul, anchetatorul îi propune acestuia din urmă să-și spună părerea în legătură cu ceea ce el a auzit în acel moment. Dacă acesta contestă declarația primei persoane, anchetatorul îi propune să-și expună versiunea sa.

În funcție de această declarație, anchetatorul poate să pună întrebări suplimentare.

În afară de aceasta, participanții la confruntare au dreptul să-și pună întrebări singuri, unul celuilalt. Dar aceasta trebuie să aibă un caracter organizat și să tindă spre un țel precis, anchetatorul avînd datoria să conducă întregul mers al confruntării.

Fiecare întrebare poate fi pusă și fiecare răspuns poate fi dat numai cu permisiunea anchetatorului.

Este suficient ca anchetatorul să uite pentru o clipă rolul său de conducător și organizator al confruntării, ca aceasta, în loc de foloase, să dăuneze și să se transforme într-o dispută între cei interogați, cu insulte, injurii reciproce etc.

Deși prin efectuarea confruntării anchetatorul nu obține uneori rezultate directe, de pildă, recunoașterea de către învinuit a vinovăției sale, pe care mai înainte o negase, sau a împrejurărilor pe care nu a voit să și le amintească, totuși acest act de anchetă aduce un folos real, deoarece, după ce observă com-

portarea ambilor participanți la confruntare, anchetatorul se convinge care dintre ei are dreptate.

Se înțelege că pentru aprecierea acestei comportări se aplică toate dispozițiile legale expuse mai sus cu privire la interogarea martorului și învinuitului.

De regulă, confruntarea oferă mai multă posibilitate pentru observații și deducții, decât interogatoriul obișnuit.

Aici, anchetatorul observa de multe ori, în toată goliciunea lor, astfel de însușiri ale caracterului ca încăpăținarea, impertinența, minciuna grosolană, prezența de spirit și ușurința de a ieși din încurcătură etc.

Rezultatele confruntării se consemnează într-un proces-verbal. Se recomandă ca fila de hârtie să fie împărțită în două cu o linie verticală. Pe o jumătate a filei se consemnează declarațiile unui participant la confruntare, pe cealaltă jumătate — ale celuilalt. Procesul-verbal trebuie să fie întocmit sub forma de întrebări și răspunsuri, succesive și numerotate.

Dispozițiile referitoare la prevenirea martorului asupra răspunderii pentru darea de mărturii false, ca și cele referitoare la citirea și semnarea procesului-verbal și introducerea rectificărilor necesare sînt aceleași ca în cazul interogării obișnuite.

IV. DESPRE PSIHOLOGIA ANCHETATORULUI

Se știe că exercitarea îndelungată a unei profesii anumite generează la om deprinderi, obișnuințe, aptitudini pur profesionale și din această cauză, după cum se spune, lasă asupra sa „amprente profesionale“.

De pildă, ocupația îndelungată de contabil formează în om corectitudine, chiar un oarecare pedantism, calm.

Profesia de actor, fiind legată de pregătirea rolului și de necesitatea unor dese transpuneri, de mari emoții interioare, de contactul zilnic cu publicul, duce la o sensibilitate nervoasă mărită, dezvoltă un simț foarte ascuțit pentru atmosfera sălii, o aptitudine de a percepe cu ușurință reacțiile publicului și de a răspunde foarte repede la ele.

Chirurgul care lucrează într-un spital de urgență, avînd de-a face mereu cu îmbolnăviri și traumatisme subite care cer

o intervenție urgentă, se obișnuiește a fi extrem de calm, liniștit, de a stabili repede diagnosticul și de a lua hotărîri categorice.

Pictorul de peisaje vede natura care ne înconjoară cu mult mai exact decât oricare alt om. El se obișnuiește a percepe chiar subconștient culorile, detaliile peisajului etc.

Nu încapă nici o îndoială că munca de anchetă imprimă și ea amprente profesionale asupra psihologiei anchetatorului, dezvoltînd în el anumite deprinderi, înclinații, interese și chiar trăsături ale caracterului.

Anchetatorul se deosebește de orice alt specialist, înainte de toate, prin aceea că el se izbește zilnic de fenomene foarte diferite ale vieții, de nenumărate caractere omenești, acțiuni, mobiluri ale acestor acțiuni, de urmarile și cauzele lor. Anchetatorul trebuie să priceapă relativ repede și ușor toată diversitatea acestor acțiuni și probleme, orientîndu-se just în ele și analizîndu-le adînc.

Acestea dezvoltă în anchetator deprinderea de a descoperi repede veriga principală de care, apucîndu-se, poate trage întreg lanțul.

Aceasta îi formează un ascuțit spirit de observație, o intuiție fină, atenție pentru amănunte, o bună memorie, înclinație spre raționamente și analiză logică.

Vorbînd despre profesiunea de anchetator, A. I. Vișinski a arătat că „anchetatorul trebuie să știe să se transpună, să poată înțelege atmosfera în care s-a săvîrșit infracțiunea, să înțeleagă și să-și reprezinte în imaginație pe ce căi a putut să ajungă infractorul la victima sa, să înțeleagă mobilul de care a fost mînat infractorul. Iar aceasta impune o mare forță intelectuală, o excepțională dezvoltare intelectuală a omului, o cultură superioară. Dar a-ți reprezenta tabloul infracțiunii este puțin. Toate acestea trebuie verificate după o schema imaginată, iar după aceea verificate, printr-o serie întregă de pași și acțiuni practice, dacă așa s-a întîmplat în realitate sau nu; anchetatorul trebuie să se priceapă să controleze fiecare pas al său, să nu se abată din drum și să nu meargă pe o cale opusă, ceea ce se întîmplat foarte ușor atunci cînd infractorul îi înțelege părțile slabe și vrea să-l ducă acolo unde îi convine lui să îndrepte ancheta”¹⁾.

¹⁾ Legalitatea socialistă, anul 1936, nr. 11.

Alături de multe deprinderi pozitive pe care profesia le dezvoltă la anchetator, ea imprimă în unele cazuri asupra psihologiei unor anchetatori și alte amprente profesionale. Printre acestea fac parte, de exemplu, o suspiciune exagerată, perceperea unilaterală a diferitelor împrejurări cu ocazia aprecierii forței probante. Amprenta profesională din psihologia anchetatorului este uneori de așa natură, încât adesea, chiar fără să-și dea seama, acesta înclină mai mult spre perceperea împrejurărilor care îl acuză pe învinuit, decât spre cele care îl apără.

Anchetatorul cu experiență, conștiincios, ține întotdeauna seama de această latură a psihologiei sale, își controlează percepțiile și are o atitudine critică față de concluziile, impresiile, intuiția și presupunerile sale.

Un astfel de autocontrol intern este foarte important pentru munca anchetatorului, pentru verificarea concluziilor sale de învinuire, precum și a versiunii alese de el.

În strinsă legătură cu psihologia anchetatorului se află perceperea lui de a alege o ipoteză justă, chiar de la începutul cercetărilor, de a verifica scrupulos și, în funcție de această verificare, s-o înlăture complet, fie, dimpotrivă, să se convingă definitiv de justetea ei.

În practică se întâmplă uneori că anchetatorul cu puțină experiență, după ce alege la începutul cercetărilor o versiune care i se pare mai justă și mai exactă, cade ulterior el singur sub puterea ei, transformându-se pe nesimțite într-un 'rob' al acestei versiuni.

În astfel de cazuri, anchetatorii, fără să-și dea seama de această autohipnoză originală, efectuează ancheta unilateral: rețin cu plăcere, în mod necritic, toate declarațiile și împrejurările care confirmă această versiune și înlătură cu ciudă declarațiile și împrejurările care o dezminț sau închid ochii în fața lacunelor și contradicțiilor interne pe care le conține versiunea aleasă.

Pierzând prin această orbire originală ascuțimea și exactitatea viziunii profesionale, anchetatorul începe să vadă materialul cauzei într-un mod unilateral, uitând că acesta trebuie studiat din diferite puncte de vedere.

Drept urmare, anumite expresii, acțiuni și fapte ale învinuitului, fiind privite numai din punct de vedere al învinuirii ce i-a fost pusă în vedere, capătă caracterul unor probe în învinuire, în timp ce în realitate ele nu sînt cîtuși de puțin astfel de probe.

În urma unei asemenea viziuni unilaterale, cea mai nevinovată faptă capătă dintr-odată o importanță „fatală”, ceea ce nu-i aparține. Astfel, lenea obișnuită capătă caracterul unei *inacțiuni* intenționate, criminale, vorba aruncată într-o doară începe dintr-odată să sune ca o manifestare involuntară a unei *intenții* de mult ascunse.

Adăugați la aceasta împletirea uimitoare — care se întîlnește des în practică — a coincidențelor care îl prind în lanțul lor pe învinuitul care se zbate neputincios și care, în mod sincer, nu înțelege ce se petrece cu el și veți vedea clar că a dezlega acest nod și prin aceasta a salva pe un nevinovat esfe o obligație a anchetatorului perseverent, obiectiv și conștiincios.

Există dosare de ancheta ale caror labirinte întunecate și întortochiate de fapte, detalii și relații între oameni se complică cu tot soiul de *întîmplări* în așa măsură, încît anchetatorul cu mai puțină experiență, lovindu-se de ele, se pierde și parcă se dă bătut.

Intuiția și talentul, perseverența profesională, obiectivitatea — iată ce trebuie să-l conducă pe anchetator într-o astfel de cauză, iată ce-i luminează calea, iată ce-l duce la descoperirea adevărului.

În astfel de cauze, anchetatorul e nevoit uneori să înlăture nu numai nenumărate coincidențe, *împrejurări și indicii, ci și tendința sa subconștientă, pur profesională, „de a înota” în sensul versiunii care-i pare cea mai ușoară și, în mod înșelător, cea mai veridică. În astfel de cazuri, pentru anchetator este mult mai greu să probeze nevinovăția învinuitului, care în adevăr nu este vinovat, decât să adauge în mod ușuratic concluziile sale de acuzare la corul de declarații neobiective și la povara unor „indicii” întîmplătoare, existente împotriva învinuitului.*

În aceste cazuri, anchetatorul trebuie să înlăture tendința proprie, și uneori excesivă, de a suspecta oamenii, tendință imprimată în el de anii muncii de anchetă, cînd a întîlnit așa de des minciuna sub cele mai diferite aspecte ale ei.

Dacă la bănuiala exagerată se mai adaugă graba anchetatorului și înclinația sa unilaterală pentru o versiune anumită, ancheta încetează de a mai fi obiectivă, căpătînd un caracter tendențios, cu toate urmările foarte grave ce decurg de aici.

Un pericol tot atît de mare îl prezintă *indiferența* față de soarta omului, față de durerea omului, indiferență care formează parcă o crustă în psihologia anchetatorului.

Dacă, în urma unei activități îndelungate de anchetă, în caracterul anchetatorului apar trăsăturile unei asemenea indiferențe și durități sufletești, el devine, fără să-și dea seama, purtătorul unor vederi foarte dăunătoare și autorul unor acțiuni și mai dăunătoare.

O astfel de duritate sufletească se va manifesta inevitabil în munca sa practică, în cauze concrete, și se va reflecta în mod dăunător asupra calității anchetei, asupra calității întregii sale munci.

Anchetatorul sovietic nu poate să lucreze „tratînd cu indiferență binele sau răul”. El trebuie să fie în același timp un adversar activ al răului, să urască acest rău și un luptător neobosit al binelui, slujind cu credință poporul său.

În afară de aceasta, indiferența anchetatorului este de obicei însoțită de nepasare și superficialitate, de lipsa atenției necesare, de ușurință și nerăbdare.

Fiecare dintre aceste defecte sînt extrem de periculoase în munca de anchetă și trebuie înlăturate fără cruțare, prin voința anchetatorului însuși, pătruns de simțul datoriei cerut de funcția sa.

Un loc deosebit îl ocupă problema cu privire la așa-zisa *încredere în sine a anchetatorului*, care se traduce în viață prin concluzii prea pripite, fără o prealabilă apreciere critică a justetei lor.

Încîntat de succesele mersului anchetei, de justetea ipotezelor sale, de exactitatea presupunerilor sale prealabile, anchetatorul începe uneori să se încreadă prea mult în intuiția sa, bazîndu-se în mod ușuratic pe „convîngerea sa”, care — zice el — niciodată nu-l înșală.

Totuși, *intima convîngere a anchetatorului, oricît de puternică ar fi, nu poate fi privită ca o probă judiciară*.

Desigur, această intimă convîngere îl ajută adesea pe anchetator să găsească calea și hotărîrea justă, înlesnindu-i să-și facă o impresie reală despre o persoană etc., dar el nu poate să se bazeze numai pe ea. Anchetatorul este obligat să verifice intima sa convîngere prin fapte riguros verificate, prin împrejurări obiective, apreciîndu-le critic de pe diferite poziții ale cauzei. Cu alte cuvinte, atitudinea anchetatorului față de impresiile și concluziile sale trebuie să fie *rațională, autocritică, exigentă*.

Dar, cînd vorbim despre psihologia anchetatorului, trebuie să ne gîndim nu numai la problema versiunii, a alegerii și apre-

cierii ei. Această psihologie joacă un rol tot atît de important și în cazul audierii martorilor și interogării învinuiților.

La interogarea învinuiților, anchetatorul trebuie să evite ideile preconceptuate în legătură cu învinuitul, bazate uneori numai pe considerentul că, din moment ce este învinuit, nu poate fi crezut, oricare ar fi condițiile.

Interogînd cu perseverență pe învinuit, anchetatorul trebuie să evite diferite metode nedemne, cum ar fi, de pildă, orice fel de promisiuni, constrîngere morală etc.

Anchetatorul trebuie să se obișnuiască să asculte cu răbdare toate obiecțiile și argumentele învinuitului, dovezile și referirile invocate de acesta în apărarea sa.

Anchetatorul trebuie să înăbușe în el orice manifestare de irascibilitate și nerăbdare. El nu trebuie să-și trădeze sentimentele personale față de învinuit, fiind dator să-și îndeplinească îndatoririle sale de serviciu liniștit și ferm.

La audierea martorilor, anchetatorul trebuie să țină seama că, în timp ce pentru el audierea este o chestiune de toate zilele, ceva obișnuit, pentru martor audierea este de obicei un eveniment ieșit din comun, în fața căruia uneori se intimidază și de care-și amintește mult timp.

Iată pentru ce la audierea martorului anchetatorul este obligat să fie liniștit, atent, corect. Interogarea martorului trebuie efectuată într-o astfel de atmosferă și cu un astfel de ton, încît martorul să se pătrundă de respect față de anchetator și de conștiința răspunderii pentru mărturiile sale.

De pildă, momentul procesual al prevenirii martorului asupra răspunderii pentru mărturii mincinoase este folosit de anchetatorul cu experiență în scopuri tactice, atrăgînd în mod serios și insistent atenția acestuia asupra consecințelor unor asemenea mărturii. Anchetatorul cu puțină experiență, vorbind repede, bombănește ceva în legătură cu art. 95 din Codul penal despre răspundere, fără ca această prevenire să lase o urmă serioasă la martor.

Calmul permanent al anchetatorului la audiere, atenția sa, precizia întrebărilor puse, obiectivitatea adîncă, toate acestea contribuie la crearea unei atmosfere juste de audiere și măresc simțul de răspundere al martorului față de mărturiile sale.

Din contră, graba manifestată de anchetator, superficialitatea, atitudinea pur formală față de audiere și tendința vădită de a o termina cît mai repede și a scăpa de martor, grăbirea

martorului în expunerea sa, spunându-i „hai, hai, mai aproape de problemă, mai scurt etc.“, îl derutează și-l enervează pe martor, făcându-l să considere audierea ca ceva neserios și formal.

La audierea martorului are loc și „sugerarea“ involuntară de către anchetator a unor detalii și împrejurări care sînt bine cunoscute anchetatorului, dar insuficient cunoscute de martor. Uneori, anchetatorii cu puțină experiență, involuntar, fără ca ei înșiși să-și dea seama, sugerează martorilor aceste detalii, iar aceștia din urmă, din respect și încredere firească față de anchetator, se lasă ușor sugestați. Drept consecință, în fond anchetatorul este acela care face depoziții în cauză, dar prin gura martorului.

În esență, aceasta constă în aceea că uneori, cu ocazia efectuării interogatoriului și a redactării procesului-verbal, anchetatorul își manifestă, fără să-și dea seama, atitudinea sa *proprie* față de unele fapte, împrejurări, concluzii, probe privind cauza respectivă.

Este neîndoielnic că toate particularitățile proprii persoanei și psihologiei anchetatorului, cultura sa generală și profesională, capacitatea sa de a percepe just depozițiile martorilor și ale învinuiților, de a și le aminti exact și, după aceea, de a le reproduce sub forma de proces-verbal de interogare, influențează în oarecare măsură — în mod inevitabil și, de cele mai multe ori, fără ca anchetatorul să-și dea seama de aceasta — mersul anchetei prealabile și rezultatul ei.

De aici rezultă necesitatea unui autocontrol permanent din partea anchetatorului, care este obligat să țină seama de importanța cîntăririi la fiecare pas a sentimentelor sale de simpatie și antipatie, a încrederii sau bănuielii exagerate, de necesitatea înăbușirii oricărui manifestări de nervozitate, irascibilitate etc., care se ivesc în timpul anchetei.

În afară de acești factori pur emotivi, care influențează asupra psihologiei anchetatorului, asupra atitudinii sale față de învinuit și cauza, e necesar a ține seama de încă o latură importantă a psihologiei anchetatorului: perceperea de către anchetator a marturiilor pe care le ascultă, a corpurilor delict pe care le vede, a înscrisurilor de care ia cunoștință și a tuturor împrejurărilor cauzei și cum le reprezintă el în concluzie.

Reprezentările care se formează în mintea anchetatorului în legătura cu cauza dată sînt rezultatul unui proces de creație, în

cursul căruia anchetatorul trece toate datele strînse de el prin prisma aprecierilor și a deprinderilor sale obișnuite, a vederilor sale bine formate și a experienței sale criminalistice.

În felul acesta, problema se reduce la curățirea acestui proces de creație de orice „adausuri“, de idei preconceptuate, astfel ca „produsul“ obținut în urma acestui proces, sub forma concluziilor definitive ale anchetatorului în cauză, să fie *ireproșabil în ceea ce privește logica dialectică, obiectivitatea și precizia.*

În strînsă legătură cu această chestiune se află și chestiunea așa-zisei „legi a perspectivei judiciare“. Esența ei constă în faptul că multe concluzii și aprecieri ale anchetatorului în cauză suferă în instanță schimbări importante, astfel încît ceea ce avea o anumită înfățișare în faza anchetei prealabile și a fost apreciat într-un anumit fel, în unele cazuri, în instanță capătă dintr-odată sens, caracter și conținut cu totul opuse.

Aceasta se datorește în mare măsură nepriceperii unor anchetatori de a aprecia — atunci cînd fac bilanțul anchetei — probele și concluziile stabilite în mod multilateral, prevăzînd cum se va desfășura judecarea cauzei în instanță.

Uneori, declarații care în faza anchetei prealabile, în atmosfera din cabinetul anchetatorului, între patru ochi, au o anumită rezonanță, capătă în instanță, la interogarea încrucișată în fața publicului din sala de judecată, o cu totul altă rezonanță.

Dacă anchetatorul nu a întărit la timpul său aceste declarații, verificîndu-le în mod corespunzător, dacă nu le-a „acoperit“ cu alte date ale cauzei, atunci declarațiile martorului sau învinuitului, examinate în altă atmosferă, care se deosebește fundamental de atmosfera din faza anchetei prealabile, pot pierde sensul lor inițial.

Dar nu numai declarațiile martorilor sau învinuiților suferă uneori schimbări în instanță. Inseși concluziile anchetei prealabile, reflectate în învinuirea pusă în vedere învinuitului sau în concluziile de învinuire întocmite în cauză de către anchetator, sînt supuse în instanță unei aprecieri critice, pe care ele nu sînt întoldeauna. în stare s-o suporte.

Aceasta se datorește faptului că anchetatorul nu a luat la timp în considerare toate împrejurările cauzei, toate „posibilitățile ascunse“ ale acesteia, toate variantele desfășurării ei în instanță. Anchetatorul nu a cîntărit și nu a apreciat obiecțiile posibile ale învinuitului, împrejurările noi care se pot ivi în in-

stanță, într-un cuvânt, nu a fost în stare să prevadă just perspectiva judiciară a cauzei.

Pe cât posibil, chiar și anchetatorii cu experiență trebuie să asiste la judecarea cauzei cercetate de ei. Cu acest prilej anchetatorul descoperă întotdeauna, cu toată claritatea, deficiențele anchetei, insuficienta clarificare a unor împrejurări, subaprecierea unor aspecte ale cauzei, a unor declarații, înscrisuri, obiecțiuni, argumente etc.

Este deci cu atât mai mult necesar ca anchetatorii tineri, începători, să asiste la judecarea cauzelor anchetate de ei, pentru ca să se convingă singuri de lipsurile anchetei și să tragă învățăminte folositoare pentru munca lor ulterioară.

Anchetatorul trebuie să învețe a prevedea această perspectivă, înlăturind din timp toate lacunele anchetei, parînd manevrele abile și uneori chiar provocările inculpaților, prezentînd instanței pentru judecată concluzii clare, dovedite în mod indiscutabil și de nerăsturnat. În mod practic, aceasta trebuie să-și găsească expresia în următoarea obișnuință utilă: înainte de a trimite dosarul în instanță, cînd apreciază că ancheta s-a terminat, anchetatorul trebuie să cîntărească o dată și încă o dată toate concluziile „pentru” și „contra” învinuitului, să-și reprezinte dinainte comportarea învinuitului și a martorilor în instanță, poziția posibilă a apărării, toate surprizele care, din diferite motive, pot să apară și să iasă la suprafață, într-un cuvînt, toate chestiunile legate de stabilirea vinovăției învinuitului, încadrarea ei juridică, mobilul și împrejurările în care a fost săvîrșită infracțiunea și consecințele ei. Înainte de a trimite dosarul la instanță, anchetatorul trebuie să-l supună mintal unei critici din diferite puncte de vedere și, numai convingîndu-se de stabilitatea și justetea concluziilor sale, să semneze concluziile de învinuire.

Avînd o astfel de atitudine autocritică, exigentă față de munca sa și față de concluziile sale, anchetatorul se pune la adăpost de surprize neplăcute, cum ar fi încheierea de restituire a cauzei pentru completarea urmăririi penale etc.

Printr-o astfel și numai printr-o astfel de atitudine severă față de munca sa și față de sine însuși, anchetatorul este în stare să-și îndeplinească atribuțiile sale de serviciu, îndatoririle sale față de stat, ca nici o infracțiune să nu rămînă nedescoperită și ca nici un om să nu fie tras la răspundere în mod neîntemeiat.

Luptînd fără cruțare împotriva dușmanilor poporului, demascînd pe jefuitorii proprietății socialiste, pe hoți și speculanți, curmînd cu hotărîre toate cazurile de încălcare a legalității socialiste, indiferent de persoană, anchetatorul sovietic trebuie să trateze în mod prudent și cu chibzuință problemele pornirii urmăriri penale și ale trimiterii în judecată, fiind conștient de întreaga răspundere ce o poartă față de stat pentru fiecare cauză cercetată de el, pentru fiecare om căruia îi pune în vedere învinuirea.

În munca sa zilnică, în fiecare hotărîre a sa, în fiecare interogatoriu efectuat, în fiecare act de anchetă, în fiecare concluzie în cauză, anchetatorul sovietic trebuie să țină întotdeauna minte minunatele cuvinte ale lui I. V. Stalin: „Trebuie să se înțeleagă odată că, din toate capitalurile prețioase care există în lume, cel mai prețios și cel mai hotărîtor capital sînt oamenii, cadrele”¹⁾.

V. EXAMINAREA EFECTUATĂ DE ANCHETATOR

1. PROBLEMELE GENERALE PRIVIND ORGANIZAREA ȘI EFECTUAREA EXAMINĂRII

a) Definiția și importanța examinării

Examinarea efectuată în faza anchetei prealabile este un act de anchetă de foarte mare răspundere, avînd drept scop strîngerea și consolidarea probelor. Examinarea just efectuată de către anchetă și consemnată în conformitate cu dispozițiile Codului de procedură penală este una din probele cele mai importante în cauză.

Rezultatul examinării efectuate de anchetator se consemnează într-un act de anchetă special — procesul-verbal de examinare.

b) Prezența martorilor asistenți

Una din garanțiile obiectivității examinării efectuate de anchetator este obligativitatea prezenței martorilor asistenți la efectuarea ei.

¹⁾ I. Stalin — Problemele leninismului, Editura pentru literatură politică, ediția a III-a, 1952, pag. 511

Adesea, anchetatorii comit următoarele greșeli :

1) Sau nu invita deloc martori asistenți sau invită numai un singur martor asistent.

2) Deși se invita martori asistenți, îi folosesc nejust, adică de fapt ei nu asista la examinare, nu asistă la descoperirea de către anchetator a diferitelor urme sau obiecte, iar în cel mai bun caz se afla numai în încăperea unde se efectuează examinarea. Rolul martorilor asistenți în astfel de cazuri se limitează de obicei la semnarea procesului-verbal de examinare, a cărui conformitate cu realitatea ei nu o verifică și de fapt nici nu o pot certifica.

În conformitate cu legea (art. 74, C. proc. pen.), în calitate de martori asistenți trebuie invitate persoane care nu sînt părți în cauză și nici rude cu părțile și care nu sînt interesate personal în rezolvarea cauzei.

Nu trebuie invitați în calitate de martori asistenți lucrători din organele procuraturii, de anchetă și miliție, chiar dacă nu au efectuat acte operative sau de anchetă în cauza respectivă.

Martorii asistenți nu trebuie să fie mai puțin de doi. Nu trebuie invitați mai mult de doi martori asistenți, deoarece participarea lor într-un număr mare poate să constituie o piedică pentru o examinare justă. La examinarea locului săvîrșirii infracțiunii sau la descoperirea unor urme, ei pot să steargă urmele infracțiunii sau să lase urme noi, care vor induce în eroare pe anchetator.

Martorii asistenți asista la efectuarea examinării de către anchetator. Anchetatorul este obligat să le atragă atenția asupra urmelor sau obiectelor, asupra însușirilor sau particularităților obiectului examinat de el. În același timp, și asistenții pot atrage atenția anchetatorului asupra urmelor, obiectelor etc., care li se par esențiale. Numai prin respectarea acestei reguli se obține obiectivitatea examinării, precum și a procesului-verbal de examinare. Totodată, martorii asistenți, fiind în cunoștință de cauză, pot să confirme cu semnăturile lor tot ceea ce s-a scris în procesul-verbal.

Trebuie să se țină seama că procesul-verbal de examinare este o probă în cauză și de aceea, în cazul cînd judecătorul se îndoiște de justetea lui, el poate ușor să-l verifice, auzind în ședința de judecată, în calitate de martori, persoanele care au fost prezente la examinare în calitate de martori asistenți. Dacă,

însă martorii asistenți au fost folosiți nejust la efectuarea examinării, atunci, în cazul citării lor în instanță, ei nu vor putea da declarații despre concordanța conținutului procesului-verbal de examinare cu ceea ce de fapt s-a stabilit prin examinare.

În acest caz, instanța va fi nevoită să respingă procesul-verbal de examinare ca probă, ca fiind întocmit cu violarea dispozițiilor Codului de procedură penală.

c) Felurile examinării efectuate de anchetator

Anchetatorul efectuează examinarea în diferite cazuri. Felurile acestei examinări sînt :

- 1) Cercetarea locului comiterii infracțiunii.
- 2) Examinarea cadavrului, care uneori nu este legată de cercetarea locului săvîrșirii omorului, sinuciderii sau accidentului.
- 3) Examinarea urmelor, care în unele cazuri nu este, de asemenea, în legătură cu cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii.
- 4) Examinarea probelor materiale (corpuri delict).
- 5) Examinarea înscrisurilor.

Fiecare din aceste feluri de examinare are particularitățile sale, asupra cărora este necesar să ne oprim.

În majoritatea cazurilor, examinarea cadavrului și examinarea urmelor se efectuează concomitent cu cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii.

2. PRINCIPALELE CERINȚE IMPUSE LA CERCETAREA LOCULUI COMITERII INFRACTIUNII

a) Cazurile cînd cercetarea este obligatorie

Cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii este obligatorie în toate cazurile cînd se descoperă infracțiuni care au lăsat urme materiale.

Deplasarea anchetatorului la locul săvîrșirii infracțiunii pentru efectuarea examinării e necesară ori de cîte ori se descoperă omoruri, atacuri tîlhărești, mari avarii, accidente de muncă, catastrofe de avioane și autovehicule, incendii mari și indevsebi

cele însoțite de victime omenești, furturi mari și în special furturi prin efracție, sinucideri, precum și într-o serie de alte infracțiuni care lasă urme.

Cercetarea locului săvârșirii infracțiunii este un act de anchetă foarte important, de rezultatul căruia depinde în mare măsură nu numai direcția ulterioară a cercetărilor, dar și rezultatul anchetei. Cercetarea locului săvârșirii infracțiunii efectuată în mod amănunțit, just din punct de vedere tactic și cu aplicarea mijloacelor tehnice dă întotdeauna rezultate pozitive, ușurând considerabil și scurtând munca ulterioară în cercetarea și descoperirea infracțiunii.

Cercetarea locului săvârșirii infracțiunii dă posibilitate de a aplica larg metodele și mijloacele științifice și tehnice care asigură descoperirea mai completă a urmelor și a altor probe materiale, precum și a înscrisurilor care au importanță pentru cercetarea infracțiunii. Rezultatul cercetării locului infracțiunii este și un mijloc minunat de verificare și un criteriu pentru aprecierea depozitiilor martorilor, explicațiilor învinuiților și altor probe.

b) Scopurile cercetării locului săvârșirii infracțiunii

Prin cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul urmărește următoarele scopuri foarte importante :

- 1) Să obțină o reprezentare clară în ceea ce privește condițiile și toate împrejurările comiterii infracțiunii.
- 2) Să descopere, să fixeze și să păstreze probele materiale și urmele infracțiunii.
- 3) În baza acestora, să-și reprezinte tabloul și mijloacele săvârșirii infracțiunii și să-și schițeze toate versiunile posibile.
- 4) Să stabilească persoana infractorului și, într-o serie de cazuri, și motivele săvârșirii infracțiunii.

Succesul examinării este determinat de măsura în care se rezolvă problemele arătate mai sus.

c) Rolul anchetatorului în cercetarea locului săvârșirii infracțiunii

Trebuie subliniat că pînă în prezent mulți anchetatori se deplasează rar la locul săvârșirii infracțiunii. De obicei, la locul

comiterii faptei merg sectoriștii miliției sau alți lucrători operativi ai organelor de miliție. Adesea, neavînd o calificare suficientă, ei nu sînt în stare să examineze locul săvârșirii infracțiunii așa cum trebuie, să descopere și să fixeze urmele infracțiunii comise, cu ajutorul cărora descoperirea infracțiunii și identificarea infractorilor sînt posibile uneori imediat, pe loc.

Unii lucrători ai organelor de miliție consideră greșit că ei nu trebuie să se deplaseze la locul descoperirii cadavrului. Intrînd în controversă cu procurorul, ei insistă ca în fiecare caz de descoperire a unui cadavru (chiar în cazurile de moarte subită) să se deplaseze la fața locului neapărat anchetatorul, iar lucrătorii miliției să fie eliberați de această obligație. Astfel de cerințe sînt nejuste și contrarii legii. În toate cazurile corespunzătoare, la primirea încunoștiințării, lucrătorul respectiv al miliției trebuie să se deplaseze imediat la fața locului, fiind obligat înainte de toate să organizeze sau să efectueze paza locului pînă la sosirea anchetatorului.

În timpul cercetării locului comiterii faptei, apare adesea necesitatea urgentă a unei munci operative de urmărire, ceea ce poate fi asigurată prin prezența la fața locului a lucrătorului de miliție.

Într-o serie de cazuri, anchetatorii tind să fugă de cercetarea locului săvârșirii infracțiunii și să treacă aceasta în sarcina organului de miliție.

O astfel de practică nu este admisibilă. La descoperirea unei infracțiuni care a lăsat urme materiale și care, în conformitate cu art. 108 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., necesită efectuarea anchetei prealabile, anchetatorul este obligat să se deplaseze imediat la fața locului și personal să efectueze cercetarea. În ceea ce privește pe lucrătorii miliției, descoperind o asemenea infracțiune, ei trebuie să-l anunțe imediat pe anchetator și, pînă la sosirea acestuia, să se limiteze la măsuri de pază a locului săvârșirii infracțiunii pentru a nu se produce eventuale schimbări și pentru ca urmele infracțiunii să nu poată fi distruse.

În cazul deplasării concomitente la fața locului a anchetatorilor din diferite resoarte (de exemplu, anchetatorul procuraturii și anchetatorul miliției judiciare), rolul conducător aparține anchetatorului procuraturii.

Anchetatorul procuraturii, ca un lucrător mai calificat în domeniul anchetei, efectuează personal cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, întocmește procesul-verbal de cercetare, iar ulterior efectuează ancheta prealabilă.

Supraveghind efectuarea anchetei, procurorul, atunci când se deplasează la fața locului, trebuie să-și ducă munca în contact cu anchetatorul, fără însă să încalce independența acestuia în efectuarea examinării.

Atunci când se descoperă o infracțiune gravă, la locul faptei se deplasează concomitent uneori mai mulți lucrători ai procuraturii și anchetei. Adesea, aceasta duce la rezultate extrem de negative.

De pildă, la descoperirea asasinării familiei lui K, la fața locului s-au deplasat aproape 10 anchetatori, procurori, lucrători ai miliției și M.A.I. Drept urmare, la fața locului nu a fost o persoană care să răspundă de anchetă. Examinarea locului a fost efectuată concomitent de câțiva anchetatori și lucrători ai miliției judiciare, iar fiecare dintre ei, în mod izolat, a examinat diferite camere și încăperi ale locuinței lui K. Unul a examinat o cameră, altul alta, al treilea bucătăria etc. La sfârșitul examinării, datele înprăstiate ale cercetării diferitelor camere și încăperi au fost reunite într-un singur proces-verbal de examinare semnat de către toate persoanele care au examinat câte o parte din locuința lui K.

Acest sistem defectuos de cercetare și de întocmire a procesului-verbal a dus la aceea că unele urme importante rămase la locul săvârșirii infracțiunii au fost distruse în timpul cercetării și nu s-au reflectat în procesul-verbal de cercetare, iar o serie de alte urme importante au trecut neobservate și de asemenea nu s-au reflectat în procesul-verbal de cercetare. Drept rezultat, ancheta nu a putut să restabilească, pe baza datelor cercetării, toate împrejurările omorului.

E suficient să arătăm că în procesul-verbal de cercetare nu a fost descrisă nici poziția petelor de sânge care erau pe pereți, pe dușumea și pe o serie de obiecte aproape în toate camerele din locuința lui K.

Aceste probe s-au păstrat în mod cu totul întâmplător, datorită faptului că, la terminarea cercetării, locuința lui K a fost sigilată. Cînd, după 3—4 săptămîni de la săvîrșirea infracțiunii, locuința lui K a fost supusă unei noi cercetări, de data aceasta

de lucrători mai calificați, atunci s-a reușit să se găsească și să se fixeze o serie de urme prețioase, care s-au pastrat și care au permis reconstituirea împrejurărilor în care s-a comis infracțiunea, poziția fiecărei victime în momentul săvîrșirii omorului, succesiunea rănilor provocate victimelor, timpul săvîrșirii omorului.

Toate acestea au ajutat în cele din urmă la descoperirea infracțiunii, cu toate complicațiile mari create de cercetarea inițială, făcută greșit.

Greșeala fundamentală, care a dus la o complicație foarte mare a anchetării acestei cauze, a fost organizarea greșită a primei cercetări a locului infracțiunii, întrucît aceasta nu a fost condusă de un anchetator mai calificat, care să răspundă pentru întreaga ancheta. Ea a fost efectuată de un grup de anchetatori, procurori și milițieni, fiecare dintre ei lucrînd izolat, nesimțînd răspunderea pentru rezultatele acestei cercetări complicate a locului săvîrșirii infracțiunii.

d) Participarea experților la cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii

Deplasîndu-se la locul săvîrșirii infracțiunii, atunci cînd este cazul, anchetatorul invită și o persoană cu o pregătire corespunzătoare în calitate de expert. Astfel de specialiști — a căror prezență este extrem de necesară la locul săvîrșirii infracțiunii, pentru rezolvarea diferitelor probleme de specialitate ivite în timpul cercetării și pentru efectuarea investigațiilor, în funcție de împrejurările și caracterul cauzei — pot fi: inspectorul de la serviciul de pompieri — în cazul punerii de foc sau al unui incendiu de mari proporții, inginer de specialitate corespunzătoare — în cazul unui accident, inginer constructor — în cazul unei infracțiuni din domeniul construcțiilor capitale, expertul medico-judiciar — în cazul unui omor, inspector de la inspecția auto — în cazul unui accident auto, și alți specialiști.

Este indicat a se invita specialiști criminaliști pentru a participa la cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii, deoarece aceștia, folosind aparate tehnice speciale, pot da un mare ajutor la descoperirea urmelor infracțiunii rămase la locul săvîrșirii, la fixarea lor și la ridicarea lor calificată pentru cercetările ulterioare.

3. MIJLOACELE TEHNICE FOLOSITE ÎN TIMPUL CERCETĂRII LOCULUI SĂVÎRȘIRII INFRAȚIUNII

La cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să fie înarmat cu mijloacele tehnice necesare care să asigure succesul cercetării, care este, în majoritatea cazurilor, însoțită de o muncă migăloasă pentru descoperirea, păstrarea, fixarea și ridicarea urmelor și a diferitelor obiecte care pot servi drept probe materiale.

Anchetatorul folosește mijloace tehnice și la efectuarea unei serii de alte acte de anchetă, în afară de cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii. De exemplu, la percheziție, examinarea și împachetarea corpurilor delict etc.

Insuccesul actelor de anchetă se datorește adesea lipsei de aparate și instrumente speciale. Această lipsă se reflectă negativ

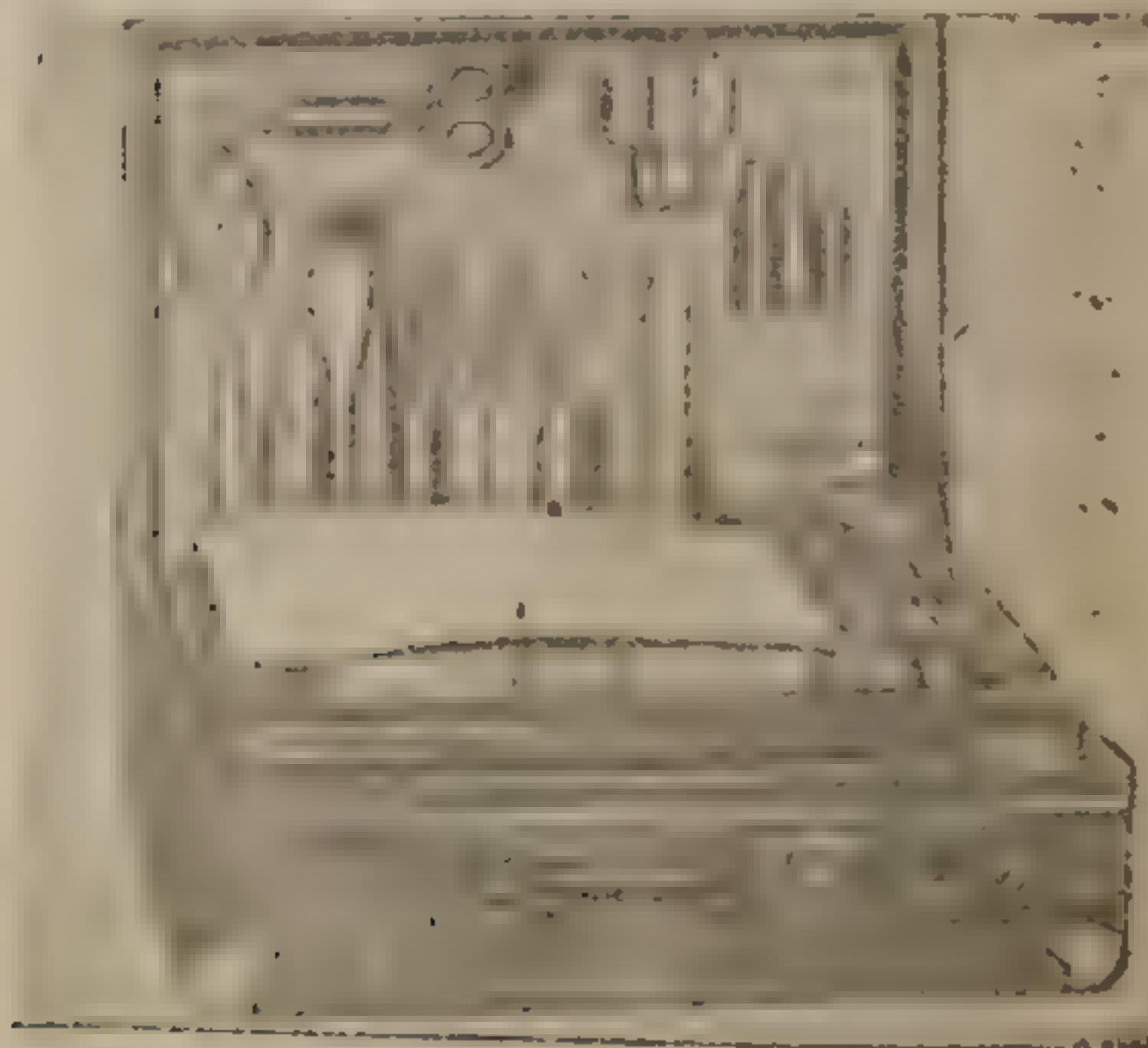


Fig. 61. Model de trusă de anchetă. Pe partea interioară a capacului sunt așezate aparatele și instrumentele necesare. Deasupra se găsește planșeta

îndeosebi asupra rezultatelor cercetării locului comiterii infracțiunii. Astfel, nu se poate schița un plan suficient de precis al locului respectiv, fără a avea o riglă de vizat, echer, compas. Nu se poate face vizibilă și nu poate fi ridicată amprenta digitală în coloră, dacă nu sînt prafuri speciale pentru presărare și peliculă emulsivă sau hîrtie de fotografiat pentru scoaterea urmei. Nu se poate obține mulajul urmei piciorului, a mijloacelor de transport, a instrumentelor infracțiunii, fără aparat de fotografiat, ghips, plastilină.

A renunța de a atașa la dosarul de anchetă acte atît de importante ca planul locului comiterii infracțiunii sau probe ma-

teriale atît de importante ca amprentele digitale înseamnă a accepta în mod conștient scăderea calității anchetei și, poate, eşuarea întregii anchete.

Pentru a da organelor de anchetă posibilitatea unei largi aplicări a metodelor tehnicii penale în lupta împotriva criminalității, Procuratura U.R.S.S. a confecționat truse speciale de anchetă, înzestrate cu cele mai necesare mijloace tehnice care se cer pentru efectuarea cu succes a unor serii de acte de anchetă și, înainte de toate, pentru cercetarea locului comiterii infracțiunii.

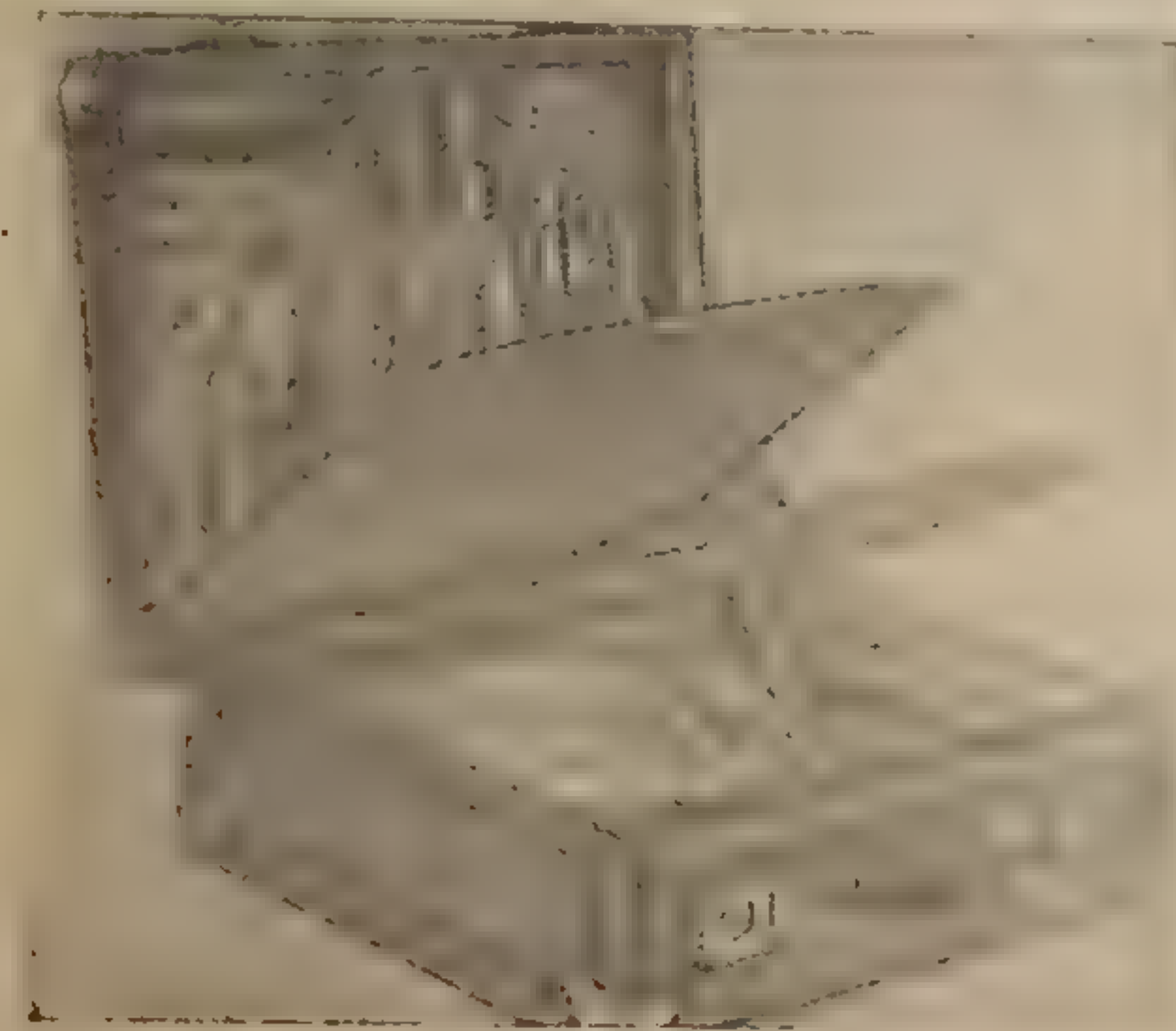


Fig. 62. Trusă de anchetă deschisă

Cu truse de anchetă de acest fel a fost înzestrată o parte importantă a anchetatorilor din Uniunea Sovietică.

Intr-o serie de locuri, trusele de anchetă s-au păstrat pînă în momentul de față, dar anchetatorii nu se servesc deloc de ele sau nu le folosesc nici pe departe în toate cazurile necesare.

În momentul de față, se înzestrează toți anchetatorii cu truse de anchetă mult mai perfecționate.

Fiecare anchetator trebuie să considere drept sarcină stăpînirea desăvîrșită a celor mai necesare mijloace tehnice, pe care este bine să le divizăm în 4 secții principale :

- 1) Secția fotografică.
- 2) Secția de întocmire a planului.
- 3) Secția pentru munca cu urmele.
- 4) Secția mijloacelor tehnice auxiliare.

Majoritatea acestor mijloace tehnice pot fi obținute ușor în localitatea respectivă fără a aștepta înzestrarea cu truse de anchetă de la centru.

a) Secția fotografică

Secția fotografică trebuie să cuprindă următoarele aparate și materiale:

1) *Un aparat de fotografiat.* Aparatul care satisface mai bine cerințele muncii de anchetă este aparatul de fotografiat F.E.D. cu rolfilm, al cărui obiectiv are luminozitatea de 1 : 3,5 și distanța focală de 50 mm. În lipsa aparatului F.E.D., se poate folosi aparatul „Fotokor nr. 1” cu rolfilm pe format 9 x 12 cm, al cărui obiectiv are luminozitatea de 1 : 4,5 și distanța focală de 13,5 cm cu caseta metalică.

Aparatul F.E.D. este mai ușor portabil și permite executarea unui număr mai mare de fotografii, dar cere o muncă de prelucrare a fotografiei mult mai complicată.

2) *Un stativ,* pentru a se asigura imobilitatea aparatului de fotografiat în timpul fotografierii. Mai portativ este stativul F.E.D., care, cu ajutorul ancorei sau al unui șurub, se fixează pe un obiect nemișcător, după aceea se înșurubează aparatul de fotografiat. Se poate întrebuița și stativul obișnuit cu trei picioare, prevăzut cu un cap mobil.

3) *Un filtru galben de lumină* care se întrebuițează :

a) pentru obținerea pe clișeu a unei corelații juste a diferitelor culori ale obiectului fotografiat ;

b) pentru obținerea contrastelor, în cazul când obiectul fotografiat este așezat pe un fond de culoare galbenă sau verde.

4) *O cutie cu praf de magneziu,* pentru iluminarea obiectelor fotografice în cazul când lumina naturală sau cea electrică este insuficientă.

5) *O riglă gradată de hîrtie,* care se folosește la fotografierea urmelor de obiecte sau a unor părți componente ale lor, pentru reprezentarea exactă în fotografie a dimensiunilor acestora.

Aceste mijloace tehnice sînt necesare pentru fotografierea locului săvîrșirii infracțiunii, a cadavrului, a urmelor, precum și a obiectelor și înscrisurilor care au importanță pentru cauză.

Pentru dezvoltarea negativelor și obținerea fotografiilor, trebuie amenajat un laborator de fotografiat, pentru care accesoriile cele mai necesare sînt : cuve, lămpi cu sticlă roșie sau becuri roșii, cadre pentru copierea fotografiilor și substanțe chimice pentru dezvoltat.

La utilizarea aparatului de fotografiat F.E.D. sînt de asemenea necesare tancuri pentru dezvoltat și prelucrarea rolfilmelor și un aparat de mărit F.E.D. pentru copierea fotografiilor.

b) Secția de întocmire a planului

Pentru a întocmi planul locului unde a fost comisă infracțiunea, sînt necesare următoarele aparate și instrumente :

1) *O planșetă,* care poate fi confecționată ușor din carton sau placaj.

Avînd planșeta, anchetatorul poate să schițeze ușor în orice împrejurări (în cîmp, în stradă, în pădure) planul locului infracțiunii.

2) *O busolă,* pentru a determina punctele cardinale și pentru a asigura întocmirea justă a planului unui loc deschis.

3) *Un creion și o gumă,* pentru schițarea inițială a planului.

4) *Un compas, un trăgător și tuș,* pentru întocmirea definitivă a planului.

5) *O riglă triedă de vizat,* pentru întocmirea planului cu măriimi apreciate după ochi.

6) *O ruletă,* pentru măsurarea distanțelor.

7) *Un raportor,* pentru stabilirea unghiurilor, de exemplu, a unghiului pasului.

E de dorit să existe și *hîrtie milimetrică,* pentru a ușura desenarea planului.

c) Secția materialelor pentru munca cu urmele

În secția „munca cu urmele” trebuie să existe următoarele aparate, instrumente și materiale :

1) *Două borcane metalice cu praf de aluminiu și grafit,* care se folosesc pentru scoaterea în evidență a amprentelor digi-

tale incolore care au rămas pe o suprafață netedă de sticlă, porțelan, metal, lemn lustruit, hirtie lucioasă.

2) *Două pensule moi*, pentru presărarea prafului pe suprafețele pe care s-au descoperit amprente digitale incolore.

3) *Pelicule speciale* (dub pozitiv și negativ) sau bucăți de hirtie de fotografiat albă și neagră sau rolfilme dinainte dezvoltate și uscate, pentru obținerea copiilor după amprente digitale, scoase în evidență cu praf de culoare contrarie culorii hirtiei sau peliculei.

4) *O placă dactiloscopică*, care se folosește la dactiloscopie, pentru vopsirea falangelor de la degetele mîinii.

5) *Un sul dactiloscopic*, pentru întinderea proporțională a vopselei pe placa dactiloscopică.

6) *Cerneală de tipar*.

7) *Terebentină*, pentru diluarea cernelii de tipar, dacă aceasta este prea densă și nu formează un strat subțire prin întinderea ei pe placa dactiloscopică. Cu ea se spală și cerneala de pe degete și de pe aparatele dactiloscopice după lucru.

8) *O luminare*, pentru căutarea urmelor, care se descoperă prin iluminare oblică (amprente digitale incolore, pete de spermă pe corp, pete de sînge pe obiecte de culoare închisă și altele).

9) *Mănuși de cauciuc*, pentru a preveni posibilitatea lăsării de către anchetator a amprentelor sale digitale pe obiecte, cu prilejul examinării acestora.

10) *Ghips*, pentru executarea mulajelor după urmele lăsate de picioarele omului, ale animalelor sau de mijloacele de transport, pe o suprafață moale (pămînt moale, zăpadă etc.).

11) *Plastilină*, pentru executarea mulajelor după urmele lăsate de instrumentele infracțiunii pe obiecte tari, de exemplu, urmele instrumentelor efracției lăsate pe marginea tocului de la ușa.

12) *Un pulverizator*, pentru a consolida, prin stropirea cu apă, substanțele friabile, care poartă urme ce urmează a fi fixate prin obținerea mulajelor cu ajutorul ghipsului.

13) *Eprubete cu dopuri*, pentru a ține în ele corpuri delictive mici, care urmează a fi supuse analizei chimice sau microscopice (păr, praf etc.).

14) *Parafină sau ceară*, pentru lipirea dopurilor de la eprubete.

15) *Vaselină*, pentru ungerea plastilinei.

16) *Apă oxigenată*, pentru proba prealabilă a petelor, spre a vedea dacă sînt de sînge.

Proba prealabilă pentru sînge, în cazul găsirii unor pete asemănătoare celor de sînge, se admite numai în cazuri excepționale și numai pe o suprafață foarte mică a petei produsă de o picătură mică (de mărimea gămăliei de ac). Reacția sub formă de bășicuțe de spumă se stabilește cu ajutorul lupei. În cazul lipsei unei astfel de reacții, pata nu poate să fie de sînge. Dar reacția pozitivă nu dovedește încă, că ne aflăm în fața unor pete de sînge, pentru că astfel de reacție are loc și în cazul existenței oricărei materii organice (de exemplu, puroi).

d) Secția mijloacelor tehnice auxiliare

În această secție trebuie să se găsească următoarele obiecte, instrumente și materiale :

- 1) Un toc cu peniță și cerneală sau un stilou.
- 2) O lupă.
- 3) O lampă electrică de buzunar.
- 4) Un diamant.
- 5) Un briceag.
- 6) Foarfeci.
- 7) Un clește cu dinte lat.
- 8) Un clește.
- 9) O pilă.
- 10) Un ciocănaș.
- 11) O șurubelniță.
- 12) Un fierăstrău.
- 13) O pensetă.
- 14) O daltă.
- 15) Ceară roșie.
- 16) Mușama sau hirtie pergament.
- 17) Sfoară.

Toate aceste instrumente și obiecte pot fi folosite la examinarea, ridicarea, împachetarea și sigilarea urmelor și corpurilor delictive descoperite la locul săvîrșirii faptei. Sfoara e necesară și pentru măsurarea distanțelor.

În afară de cele enumerate mai sus, anchetatorul trebuie să mai aibă spirt sau apă de colonie, pentru spălarea mîinilor după

examinare, soluție de iod, pansament și vată, necesare în cazul cînd, cu ocazia examinării sau ridicării urmelor, s-a rănit sau zgîriat.

4. PREGĂTIREA ÎN VEDEREA CERCETĂRII LOCULUI SĂVÎRȘIRII INFRACTIUNII

Pregătirea pentru cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii cuprinde: *măsurile luate de anchetator înainte de a se deplasa la fața locului și actele sale la locul săvîrșirii faptei*, înainte de începerea cercetării. Succesul cercetării depinde în mare măsură de justa îndeplinire a acestor măsuri.

a) Măsurile prealabile luate de anchetator

Fiind înștiințat despre săvîrșirea unei infracțiuni care impune deplasarea lui la fața locului, anchetatorul este obligat înainte de toate să strîngă informații despre situarea exactă a acestui loc și să dea dispoziții pentru paza lui. Paza locului săvîrșirii infracțiunii înseamnă:

1) pînă la sosirea anchetatorului nimeni nu are acces în acest loc;

2) urmele infracțiunii trebuie păzite de distrugere.

Anchetatorul stabilește lista persoanelor care urmează să participe la cercetarea locului comiterii infracțiunii, fiind obligat să le invite imediat.

În funcție de natura infracțiunii, anchetatorul trebuie să rezolve chestiunea referitoare la chemarea:

1) altor anchetatori sau lucrători operativi din organele de miliție, în calitate de ajutoare;

2) a specialiștilor corespunzători (medicul judiciar, criminalistul, inspectorul de la serviciul de pompieri, inginerul de specialitate corespunzătoare etc.) în calitate de experți;

3) a specialiștilor în domeniul tehnicii (fotograf, topograf), care să execute la cererea anchetatorului operațiunile necesare (fotografierea, întocmirea planului unui loc deschis și altele);

4) a conductorului cu cîinele de urmărire.

Anchetatorul hotărăște totodată ce echipament tehnic trebuie să ia cu el pentru cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii.

b) Importanța efectuării la timp a cercetării

Anchetatorul trebuie să procedeze la cercetarea locului comiterii infracțiunii cît mai repede, imediat după ce i s-a adus la cunoștință comiterea infracțiunii.

Anchetatorul nu trebuie să fie reținut de faptul că e zi sau noapte, nici de felul timpului (ploaie, furtună, viscol).

Nu se admite încetineala în deplasarea la fața locului. Trebuie să se țină seama că situația de la locul săvîrșirii infracțiunii poate fi ușor schimbată din cauza influențelor atmosferice (ploaie, zăpadă, vînt) sau din cauza persoanelor străine aflate acolo, care, fără nici o intenție, pot să distrugă urme prețioase lăsate de infractor și, în același timp, să lase urmele lor.

Cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii poate fi efectuată noaptea numai dacă se asigură o suficientă iluminare pentru descoperirea urmelor. În caz contrar, e mai bine să se amîne cercetarea pentru dimineața, luînd măsurile corespunzătoare pentru paza locului comiterii infracțiunii. În caz că cercetarea a fost efectuată în condiții proaste de iluminare, ea trebuie să fie repetată cu o iluminare bună.

c) Actele anchetatorului premergătoare cercetării

Sosind la fața locului, înainte de a începe cercetarea anchetatorul este obligat:

1) să strîngă informațiile prealabile;

2) să asigure prezența tuturor persoanelor care trebuie să participe la cercetare (expert, fotograf etc.);

3) să invite martorii asistenți;

4) să examineze în linii mari locul săvîrșirii infracțiunii.

Anchetatorul trebuie să strîngă informații prealabile prin punerea de întrebări persoanelor care pot da unele informații asupra celor întîmplate, martorilor oculari sau persoanelor care au descoperit primele infracțiunea, rudelor sau persoanelor apropiate victimei etc.

Strîngînd informațiile prealabile, anchetatorul urmărește să lămurească cînd, cine și în ce împrejurări a descoperit cele întîmplate, ce și cum s-a putut întîmpla aici, cine este victima, ce presupuneri există etc. În același timp, anchetatorul lămurește

dacă nu au intervenit schimbări la locul săvârșirii infracțiunii, în intervalul de la descoperirea celor întâmplate și pînă la sosirea reprezentantului organelor de anchetă.

Starea lucrurilor de la locul săvârșirii infracțiunii poate fi schimbată întâmplător de către unul din cetățenii aflați acolo, fără nici o intenție de a îngreuna mersul anchetei. Practica de anchetă cunoaște cazuri cînd infractorul, comițînd un viol urmat de omor, își lasă victima în starea în care a murit, dar, pînă la sosirea organelor de urmărire penală la locul comiterii infrac-



Fig. 63. Omorirea unei femei cu scopul de a ascunde violul. Poziția victimei și starea hainelor au permis să se stabilească imediat motivele omorului.

țiunii, rudele victimei pun în ordine hainele și schimbă poziția cadavrului.

E natural în astfel de cazuri, dacă anchetatorul nu manifestă inițiativă, ca rudele victimei, nedînd importanță acestor fapte, să nu spună nimic despre schimbările făcute de ele în ceea ce privește poziția cadavrului și drept consecință anchetatorul va fi lipsit de date foarte importante, care i-ar permite să stabilească mobilul omorului sau alte împrejurări esențiale.

Schimbările în starea locului săvârșirii infracțiunii pot fi făcute și intenționat, cu scopul de a ascunde urmele infracțiunii sau de a îndrepta ancheta pe o cale greșită.

Astfel, la examinarea localului tribunalului popular din satul căzăcesc Kanevsk, în legătură cu incendiul ce a avut loc acolo, anchetatorul a observat că podeaua din cabinetul judecătorilor era acoperită peste tot cu funingine, în afară de o mică porțiune în formă de cerc, cu diametrul de 47 mm, lîngă ușă, și de o altă porțiune, nu departe de masa de scris, care erau complet curate, nefiind acoperite cu funingine. Această din urmă porțiune avea forma unui dreptunghi neregulat, cu dimensiunile de 30×20 cm, iar pe margine, urme de scrum de hîrtie arsă. Pentru anchetator a devenit clar că, pe locurile fără funingine, s-au aflat în timpul incendiului anumite obiecte, pe care le-a luat cineva după aceea. La prima cercetare efectuată imediat după incendiu, aceste împrejurări esențiale nu au fost observate. După cum s-a dovedit, anchetatorul care a efectuat prima cercetare nici nu a încercat să afle dacă, pînă la sosirea sa, la locul comiterii infracțiunii s-au produs unele schimbări.

În urma unei noi cercetări efectuată cu atenție, în soba din sala de ședințe, unde de mult nu s-a făcut foc, s-au descoperit prin gunoiul de acolo două dosare penale arse mult pe margini și o sticlută acoperită cu funingine, conținînd pe fund petrol.

Pe sticlută s-a păstrat eticheta, cu însemnarea „vaccin antitific”. Diametrul fundului sticluței era de 47 mm.

Suprapunînd sticluta și dosarele penale arse pe locurile curate de pe podeaua din cabinetul judecătorilor, s-a stabilit că dimensiunile acestora corespund întocmai.

A devenit clar că cineva dintre persoanele care au intrat primele în clădirea tribunalului după descoperirea incendiului a luat intenționat din cabinetul judecătorilor sticluta ce se afla pe podea cu rămășițele de petrol și dosarele arse și le-a ascuns în soba din sala de ședințe. Primii în clădirea tribunalului popular au intrat notarul K, care a descoperit focul deja stins, și secretarul tribunalului, G, chemat de către cel dintîi de acasă și la care se aflau cheile de la clădirea tribunalului popular.

Cercetările ulterioare au stabilit că G, care a dat foc clădirii tribunalului, intrînd împreună cu K în clădire și văzînd că focul s-a stins, iar sticluta cu petrol adusă de el și dosarele arse s-au păstrat, imediat, fără ca numitul K să observe, a luat aceste probe importante ale infracțiunii și le-a ascuns prin gunoiul din sobă.

Se înțelege că, în cazurile de schimbare intenționată a stării locului comiterii infracțiunii, persoana care a făcut aceasta

nu spune nimic anchetatorului. Dar, după cum s-a văzut din exemplul dat, într-o serie de cazuri anchetatorul poate să descopere schimbările intervenite nu numai prin întrebări, dar și în urma cercetărilor sau examinării locului săvârșirii infracțiunii.

După ce strânge datele prealabile despre săvârșirea infracțiunii, anchetatorul trebuie să țină seama de ele.

Stringind informațiile prealabile înainte de a începe cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul efectuează așa-



Fig. 64. La descoperirea cadavrului adolescentului M, pe trotuar, lângă pereții casei (cu o rană în regiunea toracică provocată de o armă de foc), s-a presupus, în urma unei scurte priviri, că a fost aruncat cadavrul pe fereastra rotundă de la etajul II. Acest lucru a determinat efectuarea cercetării în apartamentul de la etajul II.

numita privire generală, adică ia cunoștință în mod fugitiv de locul respectiv, pentru a schița planul și ordinea efectuării cercetării, pentru a hotărî de unde să înceapă și prin ce metode să efectueze cercetarea: în mod obiectiv, examinând totul într-o anumită succesiune, sau în mod subiectiv, examinând numai ceea ce se referă la urmele evidente lăsate de infractor.

Trebuie subliniat ca metoda subiectivă de cercetare a locului săvârșirii infracțiunii este aplicabilă numai în cazuri excep-

ționale, deoarece infractorul lasă foarte rar urme care permit urmărirea mișcărilor sale la comiterea infracțiunii.

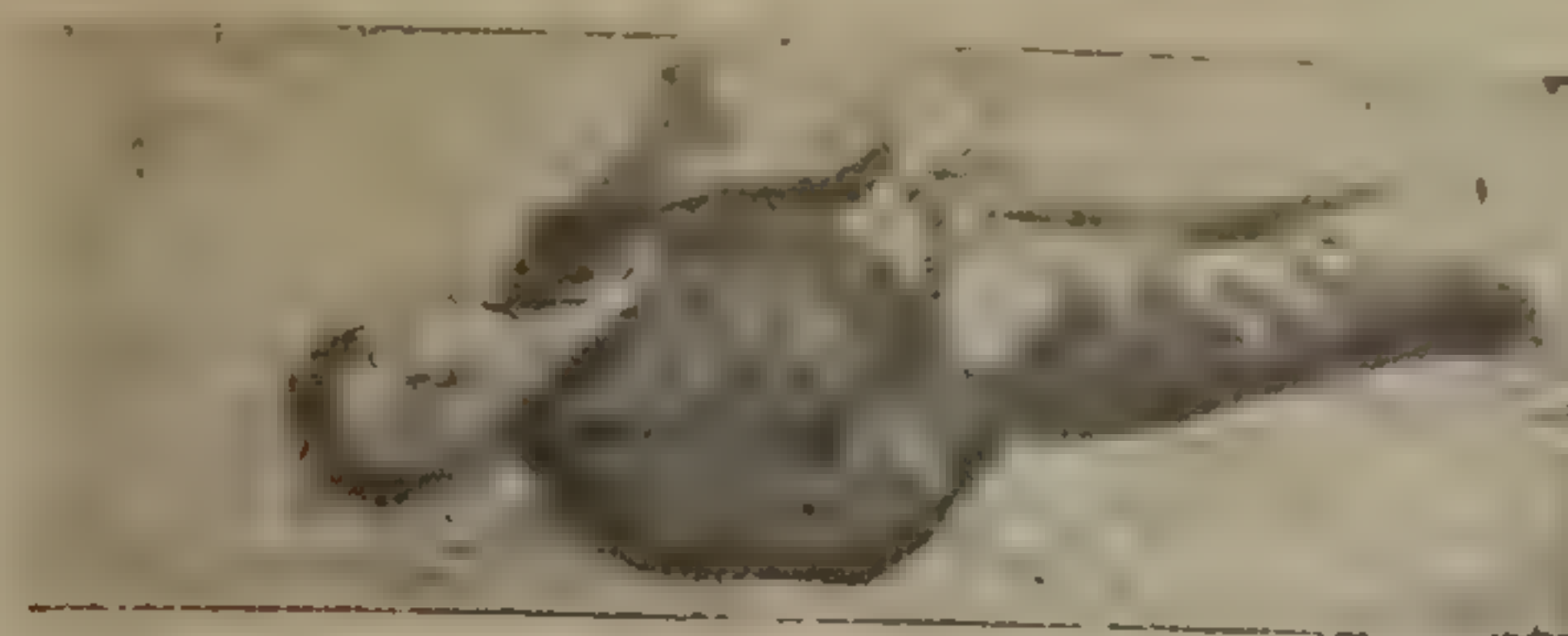


Fig. 65. Poziția cadavrului adolescentului M, descoperit pe trotuar, lângă pereții casei.



Fig. 66. La examinarea locuinței cetățeanului G, situată la etajul II al casei, s-a descoperit un glonț. Reconstituirea poziției victimei M în momentul omorului a permis stabilirea locului unde se găsea ucigașul.

În cazul săvârșirii infracțiunii în încăperi închise, anchetatorul trebuie să hotărască cu ajutorul observațiilor sale prealabile, de ansamblu, cu ce parte a încăperii e mai bine să înceapă

cercetarea, ce camere sau încăperi să examineze, dacă este necesară examinarea locurilor înconjurătoare.

Dacă infracțiunea este comisă pe un loc deschis, în urma unei scurte priviri prealabile, anchetatorul trebuie să hotărască ce parte a locului e necesar să cerceteze, cum e mai bine să împartă locul supus cercetării, în ce succesiune să efectueze examinarea părților, de exemplu, de la centru (locul unde se află cadavrul) spre periferie sau, din contră, să înceapă cercetarea cu locurile înconjurătoare, apropiindu-se treptat de centru.

După ce a strâns date prealabile asupra celor întâmplate și după privirea de ansamblu, anchetatorul trebuie să-și schițeze un plan de cercetare a locului infracțiunii, să stabilească toate obiectele care urmează să fie examinate, să definească succesiunea examinării acestor obiecte, să schițeze toate versiunile posibile privind cele întâmplate și care trebuie să fie verificate prin cercetare, să prevadă reconstituirile pe care le va efectua în timpul cercetării.

5. PROCEDURA CERCETĂRII LOCULUI SĂVÎRȘIRII INFRACTIUNII

Succesul cercetării locului săvîrșirii infracțiunii și valoarea procesului-verbal de cercetare ca probă în cauză depind în mare măsură de respectarea de către anchetator a regulilor cercetării, de aplicarea mijloacelor tehnico-științifice și de justetea înregistrării procesuale a cercetării.

În acest scop, anchetatorul trebuie:

- 1) să efectueze cercetarea locului comiterii infracțiunii în mod planificat;
- 2) să rezolve în cursul cercetării toate chestiunile la care poate da răspuns cercetarea;
- 3) să efectueze cercetarea în mod multilateral, promovînd și verificînd toate versiunile posibile pentru cazul dat;
- 4) să efectueze consecutiv cercetarea statică și dinamică;
- 5) să analizeze ce legătură au obiectele descoperite la locul săvîrșirii infracțiunii cu faptele comise;
- 6) să descopere, să fixeze și să păstreze urmele infracțiunii;
- 7) să determine precis dispunerea obiectelor importante și a urmelor pe locul săvîrșirii infracțiunii;
- 8) să fotografieze;

9) să întocmească un plan schematic al locului săvîrșirii infracțiunii;

10) să întocmească just din punct de vedere procesual procesul-verbal de cercetare a locului săvîrșirii infracțiunii.

3) Planificarea cercetării

La efectuarea cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să fie activ, să aibă inițiativă și, în același timp, să fie prudent. Aceasta înseamnă că anchetatorul trebuie să dea dovadă de inițiativă în descoperirea și consolidarea urmelor, dar să se ferească totodată ca să nu distrugă din întîmplare urme puțin vizibile.

Pentru a îndeplini aceste cerințe, anchetatorul trebuie să conducă cercetarea în mod planificat, adică să respecte cu strictețe ordinea stabilită de el în urma examinării prealabile și fugitive a locului; de asemenea, el trebuie să respecte regulile tactice de efectuare a cercetării.

De exemplu, în încăperi închise se recomandă a se efectua examinarea la început de-a lungul pereților, mișcîndu-se în sensul acelor de la ceas și după aceea să se treacă la examinarea părții centrale a camerei. Această ordine trebuie respectată și atunci cînd în unele locuri ale camerei există urme bine vizibile. În timpul examinării, anchetatorul nu trebuie să se arunce de la unele urme bine conturate la altele, deoarece în felul acesta s-ar putea să nu descopere și, deci, să nu folosească în munca sa urme mai puțin conturate, dar poate mai importante.

Efectuînd cercetarea locului infracțiunii, anchetatorul trebuie să îmbrace mănuși de cauciuc, pentru ca să nu lase urme ale degetelor sale, care ulterior, în mod eronat, ar putea fi luate drept urme lăsate de infractor.

Fiind activ, anchetatorul trebuie însă să nu se grăbească. Cercetarea trebuie efectuată cu maximum de scrupulozitate. Graba prea mare nu-și are locul, neputînd aduce decît prejudicii.

Anchetatorul trebuie să fie atent și cu spirit de observație. El nu trebuie să scape din cîmpul său vizual nici o împrejurare care prezintă importanță pentru cauză.

Cercetînd locul săvîrșirii infracțiunii în mod planificat, fără a se grăbi, anchetatorul trebuie să tindă ca în timpul acestei cercetări să obțină răspuns la toate chestiunile care vor trebui rezolvate în urma anchetei.

b) Chestiunile care urmează a fi rezolvate cu ocazia cercetării locului infracțiunii

Efectuând cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să tindă spre rezolvarea următoarelor chestiuni fundamentale:

- 1) ce s-a întâmplat în locul respectiv, ce anume infracțiune s-a săvârșit;
- 2) unde anume s-a săvârșit infracțiunea;
- 3) când a fost ea săvârșită;
- 4) cum, adică în ce fel, în ce împrejurări;
- 5) cu ce, adică prin ce mijloace;
- 6) pentru ce, adică cu ce scop a fost ea comisă; care a fost mobilul infracțiunii;
- 7) cine anume a săvârșit această infracțiune.

Toate aceste întrebări trebuie să fie concretizate, completate și detaliate potrivit cu caracterul locului săvârșirii infracțiunii.

Dacă cercetarea locului săvârșirii infracțiunii va fi efectuată minuțios, anchetatorul va reuși aproape întotdeauna, în urma ei, să obțină răspuns la toate întrebările arătate mai sus.

La întrebarea „ce s-a întâmplat aici?”, adică ce anume infracțiune a fost săvârșită, anchetatorul nu reușește întotdeauna să primească răspuns imediat. Numai în urma unei cercetări locale minuțioase, și folosirii, cu această ocazie, a cunoștințelor de specialitate ale expertului, anchetatorul poate să rezolve întrebarea „ce a avut loc aici?": omor, sinucidere sau accident, provocare de incendiu sau incendiu produs în mod fortuit, furt sau delapidare cu simularea ulterioară a furtului ș.a.m.d.

Pentru rezolvarea justă a acestei probleme, anchetatorul trebuie să examineze toate urmele și alte probe materiale descoperite cu ocazia cercetării, precum și întreaga situație a locului săvârșirii infracțiunii.

De pildă, la cercetarea locului unde s-a descoperit cadavrul colhoznicei L., procurorul a observat că frîghia de care atârna cadavrul, și care i-a fost petrecută după ceafa, era legată cu ambele capete de ciotul copacului și ca, pentru poziția respectivă a cadavrului, direcția secrețiilor scurse din gură era neobișnuită.

Secrețiile s-au scurs din gură pe obraz, spre urechea dreaptă; în afară de aceasta, s-au găsit urme de secreții

pe iarba foarte călcată, nu departe de copacul de care atârna cadavrul. Pe baza acestor date, procurorul a ajuns la concluzia că L. a fost omorită și s-a simulat ulterior o sinucidere. Această concluzie a fost ulterior confirmată de concluziile expertizei medico-judiciare.

Dar, într-o serie de cazuri, chiar după o cercetare minuțioasă a locului, nu se poate stabili imediat ce s-a petrecut. În astfel de cazuri, la întrebarea „ce s-a petrecut”, anchetatorul trebuie să dea răspunsurile cele mai probabile, răspunsuri prezumtive, care ulterior vor constitui principalele versiuni ce urmează a fi cercetate. (Fig. 67).

În urma cercetării locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul lămurește unde anume a fost săvârșită infracțiunea. De exemplu, în caz de incendiu, anchetatorul trebuie să descopere focarul incendiului, în caz de omor — locul exact al săvârșirii omorului. Cu ocazia cercetării, focarul incendiului poate fi des-



Fig. 67. Omor prin strangulare cu simulare ulterioară a sinuciderii. Gâtul a fost legat cu un prosop fixat la un capăt de spatele patului. Dar poziția corpului, starea rufăriei de pat, a mobilei și a vasului de pe masă au dus la concluzia că în cazul respectiv este vorba de un omor, ceea ce ulterior a fost confirmat de anchetă.

coparii cu ajutorul comparării rezultatelor acțiunii flăcării în diferite locuri, pe calea descoperirii mijloacelor de incendiere (a sticlei în care a fost petrol, a unui fitil, a unor cîrpe arse, cu miros de petrol etc.).

Locul în care o persoană a fost omorîtă sau rănită poate fi stabilit după poziția cadavrului, după dispunerea stropilor de sînge pe obiectele înconjurătoare. În timpul cercetării locului, anchetatorul trebuie să fie atent la așa-numitele urme și împrejurări negative: de exemplu, în cazul unui cadavru cu răni — la inexistența singelui lingă cadavru; în cazul simulării sinuciderii și găsirii la locul săvîrșirii faptei a unui revolver automat — la inexistența tubului ars al cartușului etc.

Aceste împrejurări trebuie să fie menționate în procesul-verbal de cercetare. Rezolvarea justă a chestiunii „unde a fost săvîrșită infracțiunea” prezintă importanță și pentru stabilirea competenței organelor de anchetă, iar ulterior, a celor de judecată.

Nu mai puțină importanță prezintă rezolvarea, în urma cercetării locului, a chestiunii „cînd a fost săvîrșită infracțiunea”. În fiecare cauză e necesar a se stabili exact timpul săvîrșirii infracțiunii. Cu ocazia cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să tindă a stabili — în funcție de caracterul și împrejurările cauzei — ziua, ora și chiar minutul săvîrșirii infracțiunii.

Stabilirea precisă a locului și timpului săvîrșirii infracțiunii e necesară într-o serie de cazuri pentru aprecierea alibiului invocat de învinuit, adică a faptului că în momentul săvîrșirii infracțiunii el s-a aflat în alt loc. O serie de împrejurări consemnate de anchetator în procesul-verbal de cercetare a locului săvîrșirii infracțiunii, în colaborare cu alte probe, permit uneori stabilirea exactă a timpului săvîrșirii infracțiunii. În legătură cu aceasta se pot dovedi deosebit de relevante filele rupte din calendar, ceasul care a stat, situația rufăriei de pat, perdelele de la ferestre, vesela pe masă. De exemplu, în cauza amintită mai sus cu privire la asasinarea familiei K, un rol important în stabilirea timpului cînd a fost săvîrșită infracțiunea l-au jucat următoarele împrejurări, consemnate în procesul-verbal al celor două cercetări făcute la fața locului: bătrîna K, care a fost omorîta, era pe jumătate îmbrăcată; în bucatărie, s-a găsit un ceainic plin cu apă pe primus. Aceasta dovedea că, înainte de atac, victima se trezise deja, apucîndu-se ca de obicei de gospodărie. Tinerii K, soț și soție, care au fost de asemenea omorîți, erau în

cămașă de noapte și, judecînd după stropii de sînge, tînrul K a fost rănit prima dată la cap, pe cînd se afla încă culcat în pat. Acest lucru arăta că în timpul atacului tinerii K nu se sculaseră încă din pat. Pe masa din camera lor s-au găsit nestrinse două cești de ceai, rămase de la cîna de seară. În cuptor s-a găsit o ceșcuță cu lapte, cu un strat de caimac. Aceasta dovedea că dimineața copilul nu-și băuse încă laptele, lăsat peste noapte în cuptor. Pe podeaua din sală s-au găsit urmele înșingurate ale unui cîine.

La examinare s-a constatat că erau de acum complet reci cadavrele victimelor, că rănilor erau uscate, cu coajă, dar că în același timp nu existau petele și înțepenirea cadaverică.

Toate acestea, confruntate cu declarațiile martorilor privitoare la modul de viață și la felul cum își împărțea timpul familia K, au dus în mod întemeiat la concluzia că omorul a fost săvîrșit între orele 6 și 7 dimineața.

În concordanță cu felul de viață al acestei familii, bătrîna K se scula de obicei la ora 6 dimineața și, pe jumătate îmbrăcată, se ocupa cu pregătirea ceaiului și a dejunului. În jurul orei 6,30 și 7 dimineața, se scula soțul ei K și dădea drumul cîinelui în curte. Fix la ora 7 dimineața, în mod regulat, se trezea copilul — care, datorită acestui fapt, a și fost poreclit „cesulețul” — și i se dădea laptele din ceașca din cuptor. Aproximativ la ora 7,30 se sculau tinerii K. Stabilirea cu precizie a faptului că omorul a fost săvîrșit între orele 6 și 7 dimineața a fost o probă serioasă împotriva bătrînului K. După explicațiile sale, confirmate de o serie de alte probe, în ziua omorului el s-a sculat ca de obicei la ora 6,30, a dat drumul cîinelui, a mîncat și a plecat de acasă la ora 7,15. Potrivit declarației bătrînului, în acel timp în casă totul era liniștit.

Dacă cercetarea locului este efectuată în mod minuțios, anchetatorul poate aproape întotdeauna reconstitui destul de complet tabloul celor întîmplate. Pentru aceasta, el trebuie să caute în toate detaliile și particularitățile locului comiterii faptului răspuns la întrebările „cum, în ce mod, în ce împrejurări” a fost săvîrșită infracțiunea. Pentru rezolvarea justă a acestor întrebări, au o mare importanță în cauzele de omor poziția cadavrului, așezarea mobilei, a instrumentelor cu care s-a săvîrșit infracțiunea, a stropilor de sînge pe diferite obiecte etc. În legătură cu aceasta, este foarte important ca asemenea împrejurări să

fie relevate și descrise în mod detaliat în procesul-verbal de cercetare a locului săvârșirii infracțiunii.

De pildă, în cauza amintită mai sus, tabloul celor petrecute în camera tinerilor K a fost reconstituit numai pe baza datelor cercetării locului săvârșirii faptei. În momentul în care infractorul a intrat în camera tinerilor, tinărul K a continuat să stea liniștit, culcat în pat, iar soția sa, sculată din pat, se afla lângă pătuțul copilului, aplecată asupra lui. În acest moment ea a fost lovită cu un rașpel în cap, fapt dovedit de stropii de sînge de pe perete și de pe soba de teracotă lângă care se afla patul copilului. După aceasta, tinara femeie s-a lăsat pe fotoliul de lângă patul copilului, s-a inclinat spre stînga și, pierzîndu-și probabil cunoștința, a stat în această poziție cîteva minute, lucru dovedit de nenumaratele picături de sînge de lângă piciorul stîng al fotoliului, scurse din rana tinerei femei.

După aceasta, infractorul a lovit în cap cu același rașpel și pe tinărul K, care mai era culcat în pat. Tinărul K a coborît din pat și, cu toată constituția și puterea sa athletică, n-a făcut altceva decît să se apere: el s-a apărut cu perna, cu haina sa și doar o singură dată l-a apucat de haină pe criminal. În acel moment el a primit cîteva lovituri în cap și peste mînă, după care a căzut în genunchi în fața atacantului, continuînd să se apere haina sa. În această poziție el a mai primit încă o lovitură puternică în cap, rostogolindu-se pe podea cu fața în jos și pierzîndu-și cunoștința. Au urmat apoi cîteva lovituri în regiunea cervicală, care au provocat sfărîmarea oaselor craniene și a substanței cerebrale.

Toate acestea au fost confirmate prin prezența stropilor de sînge pe pernă, pe așternutul său, pe pereții de lângă pat, la un nivel mai sus decît înălțimea sa, pe dantela de la plapumă, la nivelul tinărului K, cînd a stat în genunchi, în sfîrșit pe partea de jos a șifonierului și a ușii lângă care a fost descoperit cadavrul tinărului K. Presumpția anchelatorului era întemeiată și de caracterul rănilor descoperite la tinărul K, de perna de pe dușumea, de rașpelul și de nasturele cu ața ce atîrna de el și, în sfîrșit, de haina strînsă în mîna cadavrului tinărului K, haina pe care s-au găsit urme de sînge și locuri unde țesătura era deteriorată datorită loviturilor aplicate cu rașpelul.

Terminînd cu tinărul K, infractorul a lovit cu rașpelul pe soția acestuia, care mai stătea încă în fotoliu. Ea a căzut pe podea în fața fotoliului și acolo a fost răpusă prin aplicarea ci-

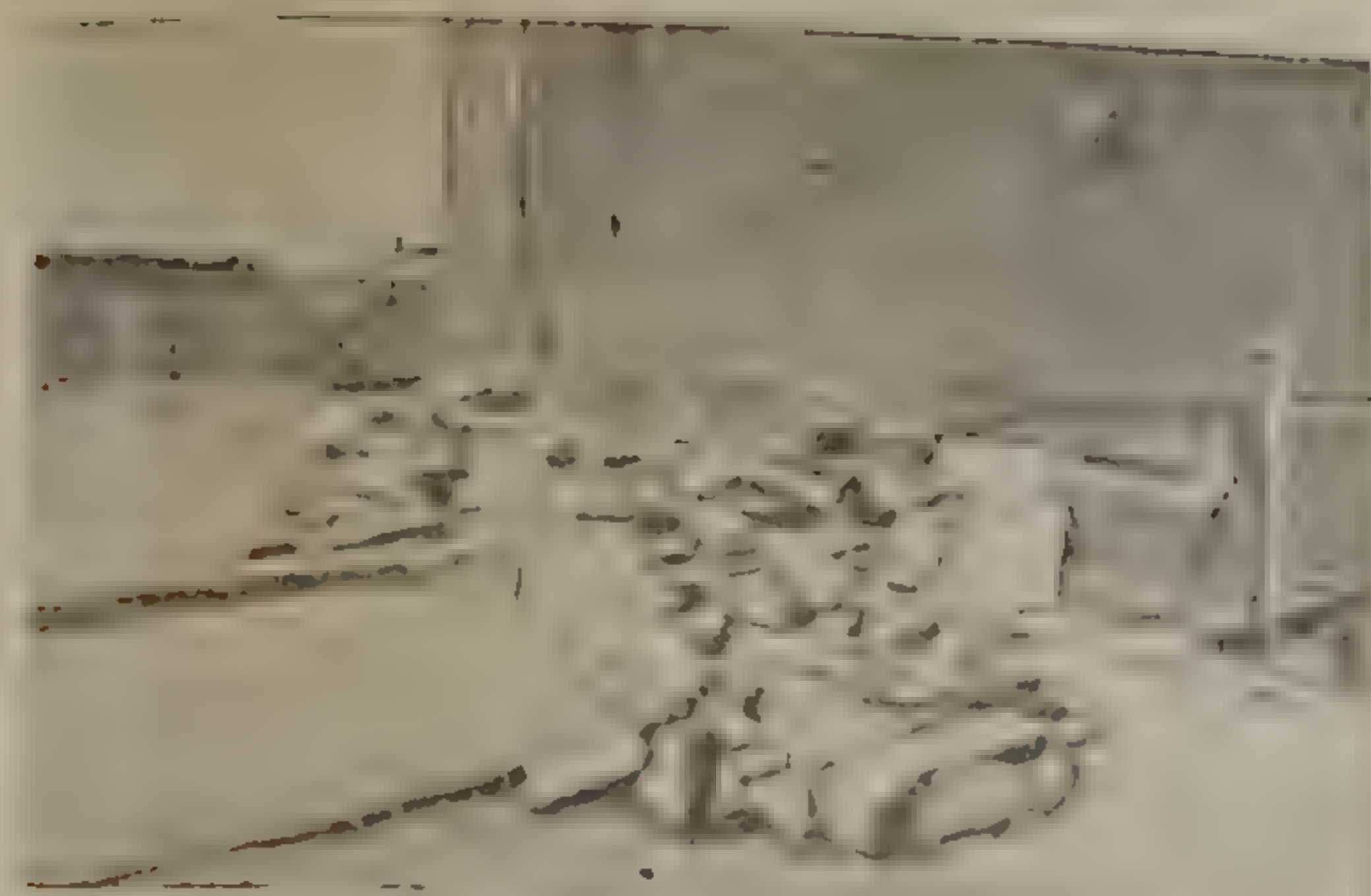


Fig. 68 și 69. Spargerea acoperișului unui magazin. Mărfurile imprăștiute pe acoperiș au arătat în ce direcție au fugit infractorii, precum și graba lor

torva lovituri în cap, fapt dovedit de stropii de sînge de pe podeaua camerei, în jurul capului ei, și de rănilor pe care le prezenta.

Lămurind la cercetarea locului împrejurările infracțiunii comise, anchetatorul trebuie să-și propună și să rezolve următoarele întrebări: de unde și prin ce mijloace au pătruns infractorii în locuința respectivă, cum au ieșit din ea, cât timp au stat în locuință și ce au făcut, cât de bine au fost informați asupra situației locuinței și asupra persoanelor, lucrurilor, valorilor sau mărfurilor care se găseau în ea. (Fig. 68 și 69).

Rezolvarea completă a problemei „*cu ce*”, adică cu ajutorul căror instrumente, dispozitive, mijloace a fost săvârșită infracțiunea, are importanță esențială pentru cauză, ușurând adesea stabilirea și demascarea vinovaților și asigurând într-o serie de cazuri calificarea justă a infracțiunii comise.

De exemplu, în cazul unui furt prin efracție, caracterul instrumentelor de efracție întrebuințate — rangă specială, șperaclu, gură de lup, „balerină” etc. — poate da indicii despre cercul de persoane în rîndul cărora trebuie căutat spărgătorul, fără a mai vorbi de posibilitatea identificării instrumentului de efracție descoperit ulterior, după urmele lăsate de el la locul comiterii infracțiunii.

La cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii are o mare importanță rezolvarea justă a întrebării „*pentru ce*”, adică cu ce scop, din ce motive, s-a comis infracțiunea.

Stabilirea motivelor comiterii infracțiunii ajută nu numai la determinarea caracterului infracțiunii comise și la încadrarea ei juridică, ci și la alegerea versiunilor celor mai probabile și, de asemenea, la stabilirea cercului persoanelor în mijlocul cărora trebuie căutați vinovații.

Asfel, în cazurile de omor, anumite indicii asupra motivelor infracțiunii comise pot fi obținute uneori din poziția cadavrului. (Fig. 70).

La cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii, cea mai mare importanță o are rezolvarea justă a întrebării principale: *cine* anume a comis infracțiunea.

Se înțelege că nu întotdeauna anchetatorul poate obține imediat un răspuns precis la această întrebare numai cu ajutorul datelor oferite de cercetarea locului.

Dar el va putea întotdeauna strînge o serie de probe care-i vor permite, în unele cazuri, să ia imediat măsuri pentru reținerea infractorului sau pentru demascarea lui ulterioară.

De exemplu, în cazul omoririi unei femei — proprietara casei — după poziția mobilei (sertarele scrinului trase, ușile șifo-

nierului deschise, lucrurile de mică valoare aruncate în dezordine, lipsa unei serii de obiecte de îmbrăcăminte, printre care și a lucrurilor de iarnă), s-a putut trage concluzia că omorul a fost comis în scop de jaf. Cu ocazia cercetării locului, anchetatorul a descoperit într-o putinică plină cu apă farfurii, 4 furculițe, 4 cuțite, 3 pahare, o sticlă cu etichetă de vodcă, bucățele de piine și resturi de mîncare. Toate acestea au constituit dovada că femeia a fost vizitată de trei persoane pe care le-a servit. S-a putut apoi presupune cu maximum de probabilitate că, după comiterea infracțiunii, acele persoane au aruncat tacîmurile în putinica cu apă pentru a distruge urmele lăsate de degetele lor.

Această împrejurare arată că persoanele care au comis omorul și jaful au mai fost judecate în trecut sau că au fost arestate



Fig. 70. Omorirea cetățenei S, cu scopul de a o jefui. Dulapul deschis, lucrurile care atîrnă din sertarele șifonierului, precum și lucrurile aruncate în dezordine pe podea, lingă cadavrul victimei, au permis să se presupună că omorul a fost săvîrșit cu scopul de jaf.

și de aceea ele s-au temut că ar putea fi identificate, cu ajutorul expertizei dactiloscopice, după urmele degetelor lăsate pe tacîmuri.

Imediat s-a telefonat la secțiile de miliție să se rețină trei persoane care vor merge sau călători având asupra lor baloturi. Nici nu s-a terminat cercetarea locului comiterii faptei, că s-a și comunicat că într-un raion al orașului au fost reținuți trei tineri cu baloturi. În baloturi s-au găsit lucrurile celei ucise.

Prin cercetarea minuțioasă a locului comiterii infracțiunii, anchetatorul va putea strînge o serie de date care îi vor permite să stabilească numărul persoanelor care au participat la săvîrșirea infracțiunii, gradul în care ele au cunoscut situația și așezarea obiectelor în clădirea examinată. Aceasta se poate judeca după urmele de picioare și mîini, după mucûrile de țigară, după chibriturile arse, după vasele de care s-au servit etc. În unele cazuri, infractorul uită lucruri personale, care permit ulterior identificarea lui.

c) Caracterul multilateral al cercetării locului infracțiunii

Efectuînd cercetarea locului, anchetatorul trebuie să aibă în vedere toate ipotezele (versiunile) posibile privind infracțiunea respectivă și să caute confirmarea fiecăreia din ele. De aceea, el va proceda cu totul greșit dacă, începînd cercetarea locului, va alege numai o singură versiune care i se pare cea mai probabilă. În acest caz, anchetatorul caută și consemnează în timpul cercetării numai ceea ce confirmă versiunea aleasă de el, neacordînd nici o atenție, iar uneori neobservînd deloc acele urme sau obiecte care fără îndoială au mare importanță în cauză, dar care nu confirmă versiunea aleasă de el sau o contrazice. În urma unei asemenea atitudini unilaterale, anchetatorul ajunge de obicei la concluzii greșite și, în același timp, omite uneori în mod irevocabil probe foarte importante, care au existat la locul săvîrșirii infracțiunii, dar care au rămas neobservate de el.

De pildă, în cazul omorului unei tinere femei, descris în literatura noastră criminalistică, anchetatorul, începînd cercetarea locului, a ales versiunea care i s-a părut indiscutabilă și singura posibilă — omorîrea femeii de fostul ei soț, din gelozie.

Convingerea anchetatorului s-a format pe baza datelor prealabile, strînse de el și a examinării sumare. Potrivit acestor date, cu puțin timp înainte de a fi omorîta, femeia se afla în grădina de lîngă casa ei (adica acolo unde a fost descoperit cadavrul), cu fostul ei soț, care încerca s-o convingă să se înapoieze la el; acesta din urmă nu a ieșit din grădină pe drumul obișnuit, pe poartă, ci probabil, după săvîrșirea omorului, a sărit peste gard.

Convins de justetei ipotezei sale, anchetatorul scotea în evidență și observa minuțios numai ceea ce confirma versiunea aleasă de el: existența unui briceag plin cu sînge lîngă victimă, care, după cele spuse de cei care au participat la cercetarea locului, aparținea fostului ei soț; descoperirea într-un cui de la gard a unei bucăți de stofă albastră, care, după spusele martorilor, era de la haina cu care era îmbrăcat în acea zi fostul soț al victimei.

În același timp, anchetatorul n-a observat urme atît de importante ca lipsa cerceilor, cu pietre prețioase, smulși din lobul urechilor victimei. De ase-

menea anchetatorul n-a observat atît la locul săvîrșirii crimei, cît și în boschetul din grădină urme de picior omenesc, care se deosebeau radical de urma picioarelor fostului soț al defunctei. Anchetatorul nu a văzut toate acestea, numai pentru că aceste urme contraziceau versiunea aleasă de el. Datorită greșelii foarte grave a anchetatorului, a fost indusă în eroare și instanța, deoarece pentru omorîrea tinerei femei a fost condamnat fostul ei soț. Abia după un anumit timp, s-a descoperit că omorul a fost săvîrșit în scop de jaf, de către un bandit evadat din închisoare. În acea zi, banditul stătea ascuns în tufele din grădina victimei; pentru săvîrșirea omorului, el a folosit briceagul pierdut de fostul soț al defunctei.

În momentul cînd acesta, tulburat de faptul că nu s-a putut înțelege cu fosta sa soție și nevoind să treacă pe poartă,



Fig 71. Omorîrea cetățenei I., în locuința sa. Poziția cadavrului victimei în bucătărie, lîngă fereastra de... dulapul cu vase deschis, lucrurile împrăștiate pe podea, au dat temei să se presupună că omorul a fost săvîrșit cu scopul de jaf

pentru a nu întâlni pe careva din rudele ei, a sărit peste gard, agățându-și și haina.

Asemenea fapte nu sînt izolate. Iată de ce este importantă cerința ca în timpul efectuării cercetării locului anchetatorul să caute confirmarea fiecăreia din versiunile posibile și ca examinarea să se efectueze multilateral și obiectiv. (Fig. 71—72).



Fig. 72. Omorirea cetățenei I în locuința sa. Lăcrurile, hîrțile, cărțile, hainele împrăștiate pe podeaua camerei în locuința lui I. care alinau de sub capacul lăzii, confirmă versiunea omorului cu scopul de jaf. Dar în urma cercetării multilaterale, în fundul lăzii cu haine s-a descoperit un schimb de rufe purtate ale soțului cetățenei I. Pe rufe, în special pe indispensabile, au fost descoperite multe pete de singe, ceea ce a dat naștere la o nouă versiune: asasinarea cetățenei I din gelozie, cu simularea ulterioară a jafului.

d) Cercetarea statică și dinamică a locului

Fiecare cercetare a locului comiterii infracțiunii trebuie să se compună din două perioade:

1) *perioada statică* (de la cuvîntul „statică” — nemișcare) sau a examinării pasive, cînd anchetatorul, controlînd totul, nu mișca nimic, consemnînd toate obiectele în poziția în care ele au fost descoperite;

2) *perioada dinamică* (de la cuvîntul „dinamică” — mișcare) sau a examinării active, cînd anchetatorul mișcă toate obiectele examinate, le învîrte, le întoarce pe o parte și pe alta, în scopul descoperirii sau a unei mai bune examinări a urmelor.

Desigur, în procesul-verbal de cercetare a locului nu este necesar a delimita aceste două perioade ale cercetării. Cu atât mai mult, ele nu necesită în procesul-verbal subtiluri.

Numai după ce termină cercetarea statică, anchetatorul pornește la cercetarea dinamică.

Dacă se calcă această regulă, se poate întîmpla ca anchetatorul care ia în mînă un obiect oarecare în timpul cercetării statice și lasă pe el amprente sale digitale, să le descopere ulterior, la cercetarea dinamică, cînd examinează același obiect. Uitînd că el a pus mîna pe obiect, se va apuca să le cerceteze, pierzînd inutil timpul și abătîndu-se de la direcția justă a anchetei.

În timpul cercetării dinamice, anchetatorul trebuie să compare între ele urmele descoperite, să le examineze în complexul lor. De exemplu, la locul unui omor săvîrșit cu o armă de foc trebuie examinate în complexul lor toate urmele acțiunii armei de foc. În aceste cazuri anchetatorul trebuie să compare reciproc toate urmele lăsate de arma de foc: locul unde se află pistolul, tubul ars al cartușului, glonțul, cele două orificii de pătrundere și de ieșire ale canalului produs de glonț în corpul victimei, urmele care au rămas în regiunea orificiului de pătrundere de la rana victimei (arsură, funingine, praf), precum și urmele lăsate de glonț pe obiectele înconjurătoare. O astfel de examinare complexă permite stabilirea mult mai exactă a tuturor celor petrecute și, în special, a locului unde se află infractorul, ceea ce are adesea o importanță esențială în cauză.

În cauza privitoare la împușcarea unui copil cu o armă de vînătoare, bănuiala a căzut la început pe un adolescent. Dar, în urma examinării complexe a urmelor împușcături — dispunerea alicelor și găurilor în spătarul scaunului pe care stătea copilul, în rama ferestrei, lîngă care se afla scaunul, în frunzele și tulpinile viței de vie din grădina de lîngă fereastră — precum și în urma stabilirii, pe baza acestora și cu ajutorul unui calcul al diferențelor de nivel, a locului unde se afla cel care a tras, anchetatorul a stabilit că alicele au pornit din camera vecină prin ușa deschisă, țeava armei aflîndu-se în timpul împușcături numai la o înălțime de 0,5 m de la podeaua acestei camere.

Stabilirea acestor împrejurări a avut o mare însemnătate în cauză, permițând, în cele din urmă, să se dovedească că cel care a tras cu arma n-a fost adolescentul asupra căruia a căzut la început bănuiala, ci un frate al copilului mort, în etate de 4 ani, lăsat fără supraveghere.

e) Legătura dintre obiectele descoperite la fața locului și faptele ce au avut loc

Efectuând cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să cerceteze minuțios legătura dintre obiectele descoperite la fața locului și cele întâmplate, precum și proveniența lor. Rezolvarea justă a acestei sarcini prezintă uneori greutăți, în special dacă faptele s-au petrecut într-un loc frecventat de un mare număr de oameni, ca, de exemplu, într-un parc, într-o pădurice de la marginea orașului etc., unde se pot găsi întotdeauna mucuri de țigări, bucăți de ziare, hîrtii de la bomboane etc.

Anchetatorul trebuie să distingă tot ceea ce se referă la faptele ce au avut loc de obiectele străine și să le consemneze cu toată atenția avînd în vedere că partea vătămată și celelalte persoane se pot înșela, fiind totuși de bună credință, în privința provenienței obiectelor descoperite la locul comiterii infracțiunii.

De exemplu, cu ocazia cercetării unei locuințe care a fost jefuită, s-a descoperit pe podea, în mijlocul camerei, o șapcă veche, uzată. Partea vătămată, locatarul respectiv, și-a exprimat imediat bănuiala că șapca a fost pierdută de jefuitori, pentru că el nu a avut o asemenea șapcă. Anchetatorul a pus-o la o parte, iar la terminarea cercetării a vrut s-o ia, dar soția locatarului, observînd aceasta, a explicat anchetatorului că această șapcă veche este a soțului ei, dar nu o mai poartă de mulți ani și a uitat probabil de existența ei. Șapca fusese aruncată pe dulap, iar în timpul jafului, cînd bandiții au luat de pe șifonier geamantanele ce se aflau acolo, ea a căzut pe podea unde a și fost descoperită de anchetator.

În alt caz, cu ocazia efectuării cercetării la locul săvârșirii unui omor, pe dușumeaua din cameră, a fost găsită o batistă murdară, șifonată. Ruda mortului a recunoscut la început aceasta batistă ca fiind a ei, dar după ce, la propunerea anchetatorului, a privit-o mai bine, a declarat că s-a înșelat. După

murdăria și praful de pe batistă a fost stabilită profesia posesorului ei. Ulterior s-a confirmat că batista a fost pierdută de ucigaș. Într-o cauză de omor al unei tinere femei, cu ocazia cercetării locului, anchetatorul a descoperit în colțul de lângă ușa niște chiloți tricotați vechi și murdari și o basma de cap din lînă, ruptă.

Lucrurile descoperite se deosebeau radical de tot ceea ce se afla în locuința victimei. De aici, s-a presupus că omorul a fost comis de o femeie necunoscută. Cercetările ulterioare au permis să se identifice și să se descopere destul de repede criminala. Succesul cercetării în acest caz s-a datorat atenției anchetatorului, care a observat, printre lucrurile aruncate în dezordine în locuința jefuită, chiloții vechi și basmaua ruptă și ulterior și-a concentrat toate eforturile în direcția stabilirii cui aparțin aceste lucruri.

În alt caz, examinînd un magazin unde a fost săvîrșit un furt prin efracție, anchetatorul a observat pe un raft un flacon cu tutun de mestecat.

Anchetatorul a stabilit că acest flacon nu aparținea nici unui salariat al magazinului. Acest flacon, de o formă deosebită, a dat posibilitatea ca, într-un termen scurt, să se descopere infracțiunea, să se identifice mai întîi unul dintre participanți, iar apoi toate persoanele care au săvîrșit furtul mărfurilor din magazin.

f) Descoperirea, fixarea și păstrarea urmelor

Succesul muncii anchetatorului în descoperirea urmelor care prezintă importanță pentru descoperirea infracțiunii depinde numai de minuțiozitatea cercetării locului comiterii infracțiunii și de atenția cu care efectuează această cercetare.

Să dăm un exemplu. Într-un butoi cu pilitură de fier a fost descoperit cadavrul mumificat al unui bărbat. În regiunea parietală a capului erau răni purulente, cu fracturi ale oaselor craniene. Privirii atente a anchetatorului nu i-a scăpat prezența în acest butoi și a unei cantități de talaș de lemn de împachetat. Acest lucru a permis ca să se stabilească ulterior locul săvîrșirii omorului, iar apoi să se descopere și ucigașul.

În altă cauză, numai datorită atenției anchetatorului care a cercetat locul unde a avut loc un incendiu, precum și datorită

faptul ca anchetatorul stapinea la perfecție metodele tehnico-științifice de urmărire, a fost descoperit, păstrat și ulterior folosit într-un mod corespunzător praful de tutun presărat de cel care a pus foc, cu scopul de a împiedica organele de urmărire penală să-l urmărească cu ajutorul ciinelui de serviciu. Tot atunci, anchetatorul a reușit să descopere în praful din camera unde s-a pus focul urme de picioare încălțate în papuci, urme lăsate de infractor.

Descoperirea, fixarea și păstrarea urmelor și mai ales a celor invizibile (latente), cu scopul de a le folosi ulterior ca probe, impun cunoașterea de către anchetator a metodelor tehnico-științifice de anchetă și a modului în care se lucrează cu urmele.

Anchetatorul trebuie să știe a descoperi, scoate în evidență, fixa și păstra amprentele digitale ce se găsesc pe diferite obiecte.

Într-o serie de cazuri, la efectuarea cercetării locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul trebuie să ia amprente digitale. Ampretele digitale se iau în special:

a) de la cadavrul unei persoane necunoscute pentru identificarea ei;

b) de la cadavrul victimei, când sînt temeiuri a presupune că amprente digitale descoperite pe obiecte sînt lăsate de victimă;

c) de la toate persoanele care s-au atins de obiectele de la locul comiterii infracțiunii înainte de începerea cercetării locului, urmînd ca la cercetarea ulterioară ele să fie excluse.

Pentru aceasta anchetatorul trebuie să-și însușească tehnica dactiloscopierii.

La locul comiterii infracțiunii pot fi descoperite urme de picior omenesc, urmele unor mijloace de transport, precum și urme de animale care pot fi probe serioase pentru descoperirea infractorului. În scopul descoperirii urmelor de picior omenesc, anchetatorul trebuie să examineze atent suprafața podelei sau a pămîntului nu numai în locul comiterii infracțiunii, dar și împrejur, peste tot pe unde ar fi putut să intre sau să iasă infractorul.

În legătură cu aceasta, anchetatorul trebuie să stăpînească tehnica fixării și păstrării urmelor de picioare și ale celor lăsate de mijloace de transport. El trebuie să cunoască caracterele mersului omului, precum și tehnica de lucru cu șirul urmelor lăsate de piciorul omului, pentru a putea, pe baza examinării șiru-

lui urmelor, să tragă concluzii juste despre particularitățile mersului și, într-o serie de cazuri, și despre statura, iuțeala mersului și greutatea pe care o ducea persoana ce a lăsat urmele respective.

Anchetatorul trebuie să cunoască și tehnica confecționării din plastilină a mulajelor de pe urmele lăsate de instrumentele



Fig. 73. Situația după un atac tihăresc. Fotografia dă o imagine clară a poziției cadavrelor victimelor, a felului cum sînt împrăștiți stropii de sînge pe sobă, a dezordinei în care sînt împrăștiate lucrurile pe podea.

infracțiunii și după aceea a copiei din ghips a acestor urme, să se descurce ușor în diversitatea petelor de sînge, să înțeleagă bine semnificația lor.

Dacă anchetatorul nu cunoaște suficient metodele tehnico-științifice de lucru cu urmele, el trebuie să invite la fața locului un specialist criminalist și să se folosească de ajutorul acestuia pentru descoperirea, fixarea și păstrarea urmelor.

După terminarea cercetării locului săvârșirii infracțiunii, anchetatorul este obligat să ridice, pe cît posibil, toate urmele descoperite de el, cu scopul de a le trimite la laboratorul de criminalistică sau la altă instituție tehnico-științifică pentru cercetare.

Ambalarea urmelor ridicate de la locul săvârșirii infracțiunii trebuie să fie făcută în conformitate cu cerințele arătate mai sus.

g) Determinarea poziției obiectelor și a urmelor la locul săvârșirii infracțiunii

Efectuând cercetarea locului unde s-a săvârșit infracțiunea, anchetatorul trebuie să știe să determine exact poziția obiectelor mai importante și a urmelor găsite la locul respectiv, de exemplu, locul unde au fost descoperite instrumentele crimei, cadavrul, petele de sânge, tubul ars al cartușului, rămășițele de materiale ce au slujit ca mijloace pentru incendiere etc.

Determinarea exactă a poziției principalelor obiecte și a urmelor găsite la locul comiterii infracțiunii se efectuează cu ajutorul măsurătorii pe coordonate, adică de la două linii perpendiculare care se întretaie, de exemplu, de la peretele de est și sud.

Determinarea pe coordonate este necesară numai pentru poziția urmelor și a obiectelor hotărâtoare, care au fost descoperite la locul comiterii infracțiunii. Efectuarea acestor calcule pentru toate urmele și obiectele este de prisos și duce numai la pierderea de timp și la aglomerarea procesului-verbal de cercetare cu amănunte inutile.

h) Fotografierea locului săvârșirii infracțiunii

Fotografierea pentru obținerea unei imagini exacte a tabloului general al infracțiunii, a urmelor, a unor obiecte sau părți ale lor, care au valoarea unor corpuri delictive în cauză, se efectuează de regulă înaintea tuturor celorlalte metode de fixare a urmelor. (Fig. 73—74).

Această cerință se explică prin faptul că fotografierea nu cere nici o schimbare a obiectelor și a poziției lor, pe când celelalte metode de fixare a urmelor nu garantează aceasta.

Examinarea minuțioasă și ridicarea corpurilor delictive pot fi efectuate numai după fotografierea în întregime a locului săvârșirii infracțiunii.

Locul infracțiunii trebuie fotografiat în întregime și preferabil înainte de începerea cercetării locului și, în orice caz,

înainte de a începe efectuarea cercetării dinamice. Fotografierea locului săvârșirii infracțiunii, a cadavrului, a unor urme și a corpurilor delictive trebuie să se facă potrivit cerințelor expuse în capitolul „metodele tehnico-științifice de cercetare”.

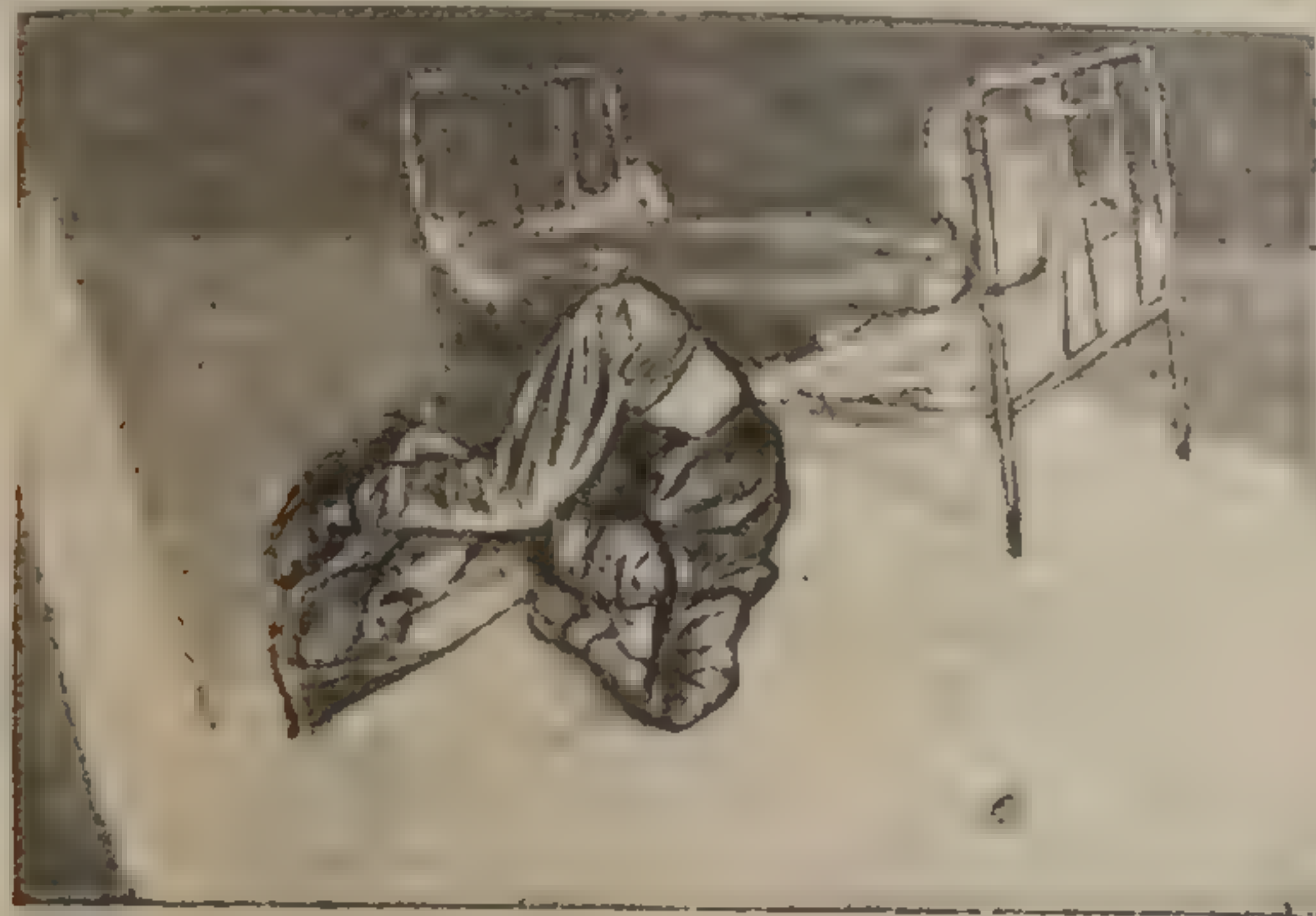


Fig. 74. Omorul cetățenei S. Poziția cadavrului îngreuiază mult descrierea lui în procesul-verbal de cercetare. Fotografia ușurează reprezentarea clară a poziției cadavrului la locul comiterii infracțiunii.

i) Intocmirea planului locului săvârșirii infracțiunii

Deși fotografia dă o reprezentare generală despre locul comiterii infracțiunii, totuși fotografierea obișnuită (nu metrică) nu permite să se stabilească dimensiunile tuturor obiectelor reprezentate în ea, precum și distanța dintre ele. Deoarece mărimea obiectelor, a urmelor și distanța dintre ele au adesea o mare importanță pentru cauză, e necesar, în afară de fotografierea locului infracțiunii, să se schițeze și planul schematic al locului respectiv. Planul schematic trebuie întocmit înainte de începerea cercetării, completându-l, în caz de nevoie, cu datele necesare ieșite la iveală în urma cercetării locului.

Planul *pe loc deschis* se întocmește după regulile planului

după apreciere. Acest plan constă în trasarea pe hîrtie a tuturor liniilor (drum, gard, perete etc.), a tuturor unghiurilor formate de aceste linii. (colțul locuinței, unghiul de întîlnire a doua drumuri etc.) și a tuturor obiectelor aflate pe locul respectiv.

Pentru efectuarea planului, pe o foaie fixată pe planșetă se trage o linie dreaptă, de sus în jos. Direcția acestei linii în tot

	Sosea, drum mare		Munți, dealuri, coline
	Drum vicinal		Ripe, gropi
	Carare		Copaci coniferi
	Cale ferată dublă		Copaci cu frunza caducă
	Cale ferată simplă		Cîmp
	Cale ferată îngustă		Cimitir
	Tufisuri de-a lungul căii ferate		Biserică, turn
	Gard		Minaret
	Râu și pod		Măară
	Lac, esteeu		Fabrică, uzină
	Mlaștină, deapresiune		Stațiune de mașini și tractoare situată în afara comunei
	Pădure		Stațiune de mașini și tractoare situată în comună
	Parcelă de pădure de la vîlă liberă		Fîntină
	Fîntină		Construcție de piatră
	Amplasament		Construcție de lemn
	Cîmp cultivat și secerat		

Fig. 75. Semnele convenționale topografice la întocmirea planului locului comiterii infracțiunii în loc deschis.

cursul ridicării planului trebuie să corespundă direcției nord-sud, determinată cu ajutorul unei busole.

Orientînd planșeta, adică suprapunînd linia nord-sud pe direcția acului de la busolă, astfel ca nordul să fie în partea de sus a planului, se însemnează pe hîrtie, în locul cel mai convenabil, punctul de oprire, adică acel punct al locului deschis unde

se găsește în momentul respectiv planșeta. După aceea, pe acest punct se așază un capăt al riglei de vizare, iar planșeta se ridică la nivelul ochilor în așa fel, încît să se poată observa direcția riglei. Se mișcă celălalt capăt al riglei pînă cînd direcția ei se unește cu direcția liniei trase pe plan (drum, potecă etc.), iar

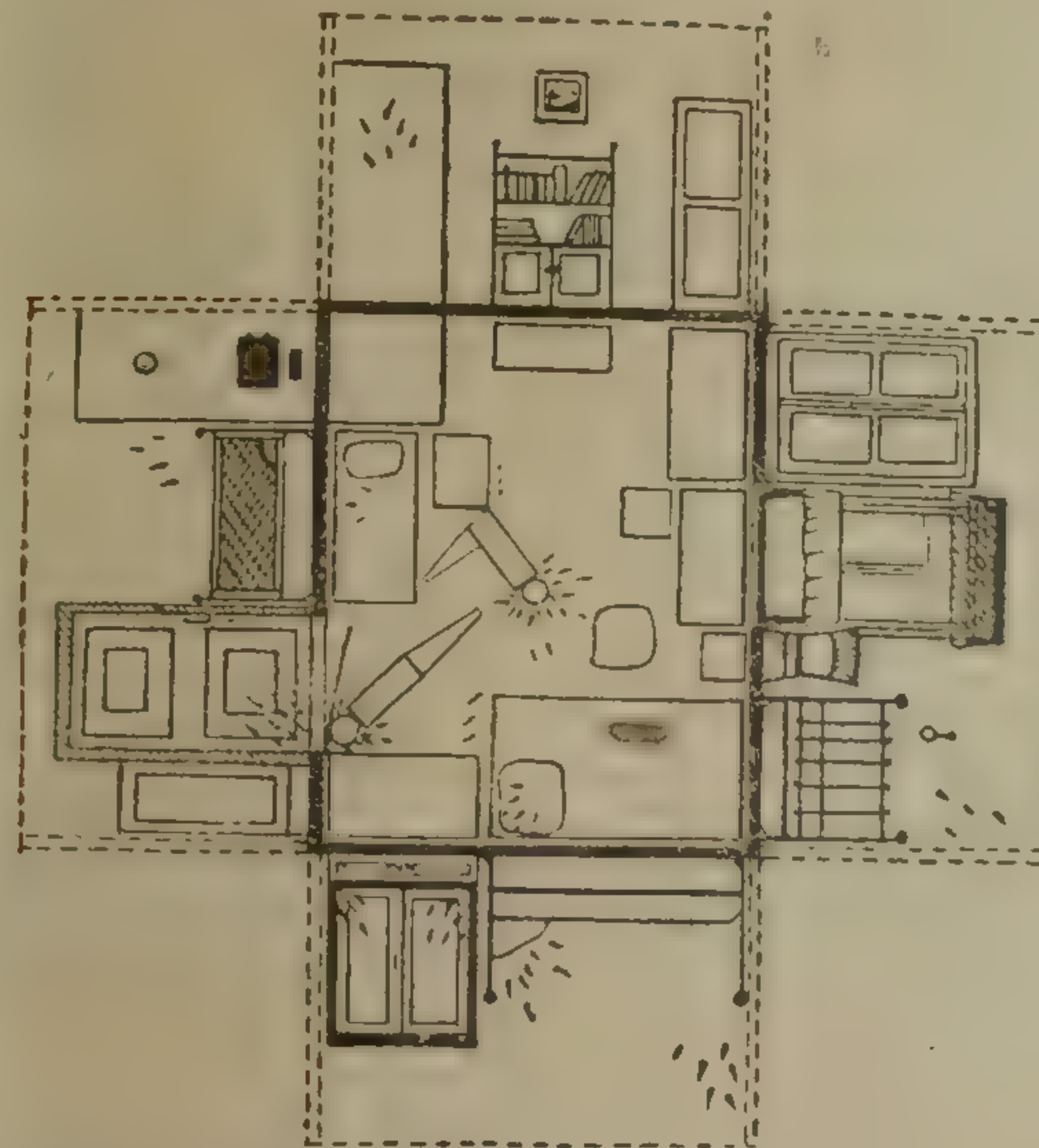


Fig. 76. Planul desfășurat al camerei din casa lui K, unde au fost omorîți fiul lui K, soția sa și rănit copilul lor. Planul desfășurat dă o reprezentare clară a dispunerii stropilor de singe pe pereți, pe lucruri și pe dușumea, ceea ce permite reconstituirea întregului tablou al celor petrecute.

după aceea se trage linia după riglă. Măsurînd cu pasul lungimea liniei care urmează a fi trecută pe plan pînă la curba ei cea mai apropiată, se desenează, la scara aleasă, pe linia trasată în

plan și se indică, după ochi, obiectele înconjurătoare și distanța între ele, apoi se continuă schița după același sistem.

La măsurarea distanței, 3 pași se socotesc 2 m. Scara 1/200, 1/500 se ia în funcție de mărimea suprafeței locului reprodus în plan; cu cât această suprafață este mai mare, cu atât mai mică trebuie să fie scara.

Unele părți ale locului schițat (drumurile, râurile, grădinile etc.) se reprezintă în plan prin semne topografice obișnuite. (Fig. 75).

Planul unei clădiri sau locuințe se întocmește pe baza măsurării lor exacte, efectuată cu ajutorul ruletei sau metrului pliant. Mai întâi se face ocolul clădirii, iar pe plan se schițează, la scara aleasă, în mod succesiv, pereții, golurile și ieșiturile existente, construcțiile adăugite etc. Când planul general al clădirii a fost desenat, se trece la desenarea încăperilor și a obiectelor aflate acolo. Ca punct de plecare al planului se ia întotdeauna intrarea principală a clădirii.

Diferitele obiecte se însemnează în plan cu inițialele lor, iar dacă sînt mai multe obiecte de același fel, atunci se însemnează și cu cifre; de exemplu, al patrulea scaun — „Sc. 4“, al doilea pat — „P. 2“ etc.

Scara se ia în concordanță cu dimensiunile încăperii — 1/20, 1/30, 1/50. Toate obiectele trecute în plan trebuie să fie reprezentate în strictă conformitate cu scara.

În cazurile cînd este necesar să se prezinte în plan corelația obiectelor și a urmelor găsite pe pereții încăperii examinate, se întocmește un plan desfășurat al încăperii, cu arătarea tuturor pereților, a obiectelor și a urmelor aflate pe ei. (Fig. 76). Dacă urmele sau obiectele se află pe tavan, se desenează și planul tavanului.

6. ÎNTOCMIREA ACTELOR PROCESUALE PRIVITOARE LA CERCETAREA LOCULUI SAVIRȘIRII INFRAȚIUNII

Cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii trebuie să fie consemnată într-un proces-verbal, întocmit în conformitate cu dispozițiile art. 192 din Codul de procedură penală.

În procesul-verbal de cercetare, trebuie consemnate succesiv, clar și exact unde cînd, de către cine, în prezența cui, în legă-

ta cu ce, în ce împrejurări (iluminare, precipitațiuni atmosferice etc.) și în ce ordine s-a efectuat cercetarea, ce s-a descoperit, atît prin cercetarea statică, cît și prin cea dinamică, ce observații au făcut persoanele prezente la cercetare, ce obiecte au fost ridicate și ce s-a făcut cu ele (s-au atașat la dosar, au fost trimise pentru cercetare la laboratorul de criminalistică etc.).

Dacă în timpul cercetării au fost făcute unele experimente judiciare, adică acte pentru reconstituirea unor momente sau situații legate de locul comiterii infracțiunii și care trebuie verificate — de exemplu, audibilitatea, vizibilitatea, posibilitatea de a pătrunde la locul comiterii infracțiunii, poziția victimei în momentul împușcării ei etc. — și acestea trebuie să se oglindească în procesul-verbal de cercetare.

După ce a fost citit, procesul-verbal se semnează de toate persoanele care au participat sau asistat la efectuarea cercetării.

Procesul-verbal trebuie întocmit just din punct de vedere procesual și redactat în conformitate cu dispozițiile art. 78 și 192 din Codul de procedură penală.

Anchetatorul trebuie să caute ca procesul-verbal să fie expus implu, scurt, dar în același timp clar.

La descrierea poziției reciproce a unor obiecte sau urme, trebuie să se folosească pentru orientare punctele cardinale, dar nu este permis să se abuzeze de acestea. De exemplu, nu e necesară și chiar este dăunătoare „desfășurarea geografică“ pe masă, adică descrierea cu trimiterea la punctele cardinale a poziției paharelor, farfuriilor, cuțitelor, furculițelor găsite pe masă etc.

În toate cazurile cînd au fost făcute fotografii, anchetatorul trebuie să se refere la ele în procesul-verbal de cercetare, precizînd ce anume și de unde (din ce punct) s-a fotografiat. În acest caz, fotografiile lucrate ulterior și certificate prin semnătura anchetatorului sînt anexe la procesul-verbal de cercetare, întocmite cu respectarea formelor procesuale.

În procesul-verbal trebuie să se consemneze și faptul că a fost întocmit un plan schematic al locului comiterii infracțiunii, care constituie o anexă a procesului-verbal și care-l completează și-l face să fie mai clar.

În proces-verbal trebuie menționat timpul precis (în ore) al începerii și terminării cercetării. Planul locului infracțiunii, schemele și alte schițe anexate trebuie să fie semnate de anchetator și de celelalte persoane care au semnat procesul-verbal.

7. EXAMINAREA CADAVRULUI LA LOCUL DESCOPERIRII SALE

a) Considerațiuni generale cu privire la cercetarea locului săvârșirii infracțiunii, legată de examinarea cadavrului

În cazul infracțiunilor împotriva vieții omului, țelul final este stabilirea cauzelor morții, determinarea caracterului ei violent sau neviolent, strângerea și aprecierea probelor felului violenței — omor, sinucidere sau accident.

Concluzia finală despre natura morții violente aparține anchetatorului. Prima examinare a cadavrului la locul săvârșirii infracțiunii sau descoperirii cadavrului și, ulterior, cercetarea medico-judiciară completă și obligatorie a cadavrului sînt îndreptate întotdeauna tocmai spre rezolvarea chestiunilor mai sus arătate.

De cele mai multe ori locul descoperirii cadavrului coincide cu locul unde omul a murit în urma bolii sau violenței.

Dar în cazurile de moarte violentă, cadavrul poate fi găsit și în alt loc decît cel unde s-a produs violența.

Cînd victima nu moare imediat, se întîmplă ca ea să se prezinte la o instituție sanitară și să moară acolo; alteori, părăsind locul săvârșirii infracțiunii (se tîrăște, pleacă sau fuge), ea moare pe drum. Practica medico-judiciară cunoaște cazuri cînd persoane care au avut vătămări corporale grave sau chiar periculoase pentru viață au mers distanțe foarte mari.

Se întîlnesc adesea și cazuri de mutare intenționată a cadavrului de către infractor, în scopul ascunderii faptei sale; cadavrul fie că este tîrît pe un drum circulat sau pe o linie de cale ferată etc., pentru a crea aparența unui accident sau a unei sinucideri, fie că este transportat în locuri ascunse sau, întreg sau pe părți (după ce a fost tăiat în bucăți), este îngropat, aruncat în apă, în canale, ars etc.

În orice caz, chiar și atunci cînd la locul săvârșirii infracțiunii nu se găsește cadavrul, acest loc trebuie supus celei mai minuțioase examinări. Sarcina principală a cercetării este căutarea și ridicarea corpurilor delictice și a diferitelor urme care constituie probe ale comiterii infracțiunii. Acestea pot fi instrumente ale infracțiunii, urme ale acțiunii pe diferite obiecte, urme de sînge pe podea, pereți, mobilă, îmbrăcăminte, bucăți de oase arse etc.

Astfel, de urme și corpuri delictice se pot găsi uneori ușor și

repede; alteori însă, este nevoie de eforturi susținute, mai ales cînd infractorii au luat măsuri pentru ascunderea sau distrugerea urmelor. Pentru aceasta, atenția organului de urmărire penală și a expertului medico-judiciar la locul comiterii infracțiunii trebuie să fie îndreptată nu numai asupra urmelor infracțiunii, ci și asupra indiciilor că acestea au fost ascunse, de pildă, repararea neașteptată a încăperii (tapetarea, vopsirea etc.), zgîrierea în unele părți a pereților, podelei, mobilei etc.

Corpurile delictice trebuie căutate peste tot, dar în special acolo unde ar putea rămîne neobservate sau unde persoanele interesate în aceasta nu au fost în stare să le distrugă, de exemplu, urmele de sînge în crăpăturile de la dușumea, sub pervazuri, sub o mobilă grea etc.

Ridicarea și ambalarea corpurilor delictice trebuie efectuată cu respectarea regulilor și instrucțiunilor corespunzătoare, cu condiția obligatorie de a nu dăuna examinării ulterioare a obiectelor ridicate.

Dacă se presupune că aceste obiecte reprezintă părți ale corpului omenesc sau secreții ale organismului (sînge, păr, spermă, unghii, oase etc.), atunci examinarea lor trebuie să se facă numai în laboratoarele medico-judiciare ale regiunilor, districtelor, republicilor unionale sau autonome.

Practica demonstrează că cercetarea locului unde se presupune că a fost săvîrșit omorul este folositoare și dă rezultate prețioase chiar după trecerea unui timp îndelungat de la săvîrșirea infracțiunii.

În cazurile cînd este neîndoielnic că s-a transportat cadavrul în alt loc, trebuie să fie supuse examinării în afară de cadavru (sau părți din el) și porțiuni ale teritoriului înconjurător, uneori chiar foarte îndepărtat. Aici pot fi descoperite urmele tîririi cadavrului pe suprafața pămîntului, picături sau pete de sînge dispuse uneori în așa fel, încît arată direcția în care a fost transportat ~~cadavrul~~, urme de încălțăminte sau de picior gol, precum și alte urme și corpuri delictice care pot ajuta la descoperirea infracțiunii — înscrisuri, notițe, mucuri de țigări, firișoare de tutun etc.

Dacă cadavrul este descoperit pe locul în care a survenit moartea, trebuie examinat atît cadavrul, cît și locul din jurul său. Suprafața acestui loc depinde de împrejurările cazului și de rezultatele obținute la examinare.

b) Organizarea examinării cadavrului la locul descoperirii lui

În toate cazurile când moartea a survenit datorită violenței sau în împrejurări care dau temei a se bănuia o moarte violentă (moarte subită), examinarea cadavrului la locul descoperirii lui este obligatorie. A renunța la aceasta pe motivul așa-zisei „clarității a cauzei” este cu desăvârșire inadmisibil.

După descoperirea cadavrului, examinarea trebuie efectuată cât se poate de repede.

Dacă, sosind la fața locului, anchetatorul presupune, chiar după urme foarte vagi, că victima trăiește încă, el trebuie să organizeze acordarea de ajutor medical. În timp ce ia măsurile necesare pentru ca acest ajutor să fie acordat cât mai repede, el nu trebuie să piardă din vedere interesele urmăririi. E necesar să se facă însemnări prealabile (pentru a le include după aceea în procesul-verbal) despre locul unde se află victima, despre poziția ei, despre obiectele ce se aflau lângă ea sau sub ea, pe haină, în mîini etc., despre starea îmbrăcăminte (deteriorările, petele și gradul ei de murdărie), despre scurgeri de sînge sau de alte lichide etc.

După acordarea ajutorului medical, locul comiterii infracțiunii trebuie supus cercetării, iar rezultatele împreună cu notițele făcute anterior se includ în procesul-verbal de cercetare.

Pentru examinarea cadavrului la locul descoperirii lui, trebuie să fie asigurată o iluminare suficientă; dacă este lumină artificială, este necesar să se facă, în procesul-verbal de cercetare, mențiunea respectivă despre puterea ei. Persoanele care efectuează cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii trebuie să aibă asupra lor instrumentele necesare pentru căutarea și ridicarea urmelor și a corpurilor delict, precum și pentru ambalarea lor, dispozitive de măsurat (panglici divizate, rigle metalice și altele), aparat de fotografiat, mănuși de cauciuc etc.

c) Problemele fundamentale care trebuie rezolvate la examinarea cadavrului pe locul descoperirii lui

La locul unde a fost descoperit cadavrul, trebuie stabilit înainte de toate dacă moartea a survenit în acel loc sau în altul.

Uneori, după cum s-a arătat mai sus, urmele tiririi (tăvălirii)

cadavrului sau direcția petelor de sînge, urmele picioarelor etc. rezolvă ușor această problemă. În alte cazuri, atenția este atrasă de neconcordanța dintre tabloul de la locul descoperirii cadavrului și caracterul urmelor. Față de vătămarile pe care le prezintă cadavrul, ar fi trebuit să existe anumite urme, dar acestea lipsesc. De exemplu, lipsește sîngele linga cadavru, cînd există răni prin tăiere, contuzii, răni multiple prin înțepare, tăiere sau prin înjunghiere. Merită atenție și alte fapte ca: murdărirea încălțăminte și a hainelor cadavrului, urme impropriei locului descoperirii cadavrului (de exemplu, urmele desenelor de la cauciucurile de automobil pe un cadavru ce se află pe un drum necirculat); lipsa urmelor de pămînt de pe locul unde se află cadavrul, pe încălțăminte; prezența petelor cadaverice pe două părți opuse ale cadavrului (pe spate și, în același timp, pe piept și abdomen); prezența în regiunea petelor cadaverice a urmelor lăsate de obiectele pe care cadavrul s-a aflat înainte (urme de pavaj, de vreascuri, de parchet etc.); neconcordanța dintre locul petelor cadaverice cu poziția cadavrului, ceea ce ar dovedi schimbarea poziției lui inițiale.

Faptul că moartea a fost de natură violentă se poate stabili ușor la locul descoperirii cadavrului, în cazul cînd urmele de violență sînt evidente — leziuni, echimoză, răni, fracturi, distrugerii de organe și porțiuni ale corpului, urme de strangulare a gîtului cu lațul (brazda), arsuri, semnele electrocutării și alte dovezi ale diferitelor categorii de moarte violentă.

Moartea poate fi însă provocată în așa fel, încît caracterul ei violent să fie imposibil de constatat prin examinarea exterioară a corpului. Așa se întîmplă, de exemplu, în cazurile de otrăvire, degerare, strangulare cu mîinile, astuparea căilor respiratorii cu corpuri străine, vătămarea organelor interioare etc.

În unele cazuri singurul fapt al existenței unor oarecare semne de violență nu înseamnă că moartea a fost violentă. Urmele de violență pot să apară întîmplător în timpul vieții, în momentul morții și după moarte (leziuni, vînatăi, chiar răni și fracturi). De aceea, expertul medico-judiciar este întotdeauna obligat să rezolve problema referitoare la timpul cînd au apărut urmele de violență — în timpul vieții sau după moarte — precum și la gravitatea și importanța lor în survenirea morții. De asemenea, nu trebuie scăpată din vedere posibilitatea pricinuirii în mod intenționat a unor leziuni muribundului sau cadavrului pentru si-

mularea sinuciderii sau accidentului, în scopul ascunderii infracțiunii (de exemplu, după strangularea cu mâinile, împușcarea în cap).

Pornind de la aceasta, nu trebuie să se ceară niciodată expertului medico-judiciar concluzii asupra cauzei morții și a condițiilor în care aceasta a survenit, numai pe baza examinării externe a cadavrului, fără ca acesta să fie supus unei examinări complete, adică unei examinări exterioare însoțite de deschiderea cavităților și organelor interne, în conformitate cu „regulile în vigoare referitoare la examinarea medico-judiciară a cadavrului”.

La examinarea cadavrului la locul săvârșirii infracțiunii (sau al descoperirii cadavrului), ținându-se seama de condițiile în care s-a găsit cadavrul, se poate stabili, mai mult sau mai puțin exact, cât timp a trecut de la survenirea morții. Despre necesitatea de a rezolva această chestiune, anchetatorul trebuie să-l încunoștințeze pe expert chiar de la începutul cercetării locului, pentru ca acesta să fie atent la unele aspecte și date importante pentru el, ca, de exemplu, temperatura aerului, cantitatea de sânge pierdută, poziția cadavrului etc.

Timpul scurs de la survenirea morții se determină după caracterul fenomenelor cadaverice și de putrefacție. Din acestea fac parte: răcirea cadavrului, petele cadaverice, înțepenirea (rigiditatea) corpului, „înverzirea” cadaverică, emfizemul cadaveric, rețeaua de putrefacție etc.

Dintre toate modificările cadavrului, care se manifestă în mod diferit în funcție de timpul scurs din momentul morții, cea mai mare valoare și certitudine o prezintă, în primul rând, petele cadaverice și rigiditatea cadaverică, iar apoi unele apariții ale proceselor de putrefacție sau, din contră, fenomenele conservării naturale a cadavrului.

Petele cadaverice se formează la părțile declive ale cadavrului, ca, de pildă, pe spate, dacă cadavrul se află întins pe spate; la membrele inferioare, dacă cadavrul este spânzurat etc. Ele reprezintă rezultatul scurgerii sîngelui, în virtutea legii gravitației, pe vase în jos, unde și apare pe piele colorarea. Aceasta poate fi purpurie, albastru-purpurie, albastru-roz, roz-roșu, roșu-închis etc., în funcție de culoarea sîngelui din corp și care, la rîndul ei, depinde de cauza morții.

24 de ore după moarte, petele cadaverice suferă anumite schimbări. Ele își schimbă complet locul dacă se modifică poziția cadavrului (prin apăsare cu degetul, pata dispăre). După aceea,

petele cadaverice își schimbă locul numai parțial (la apăsare, pata devine palidă, dar nu dispăre). În sfîrșit, ele nu mai apar deloc în locuri noi, chiar dacă se schimbă poziția cadavrului (la apăsarea cu degetul, pata nu devine palidă).

Examinarea petelor cadaverice la locul comiterii infracțiunii permite expertului să-și dea seama dacă victima a murit, de timpul scurs din acest moment, uneori de cauzele probabile ale morții și, în unele cazuri, de schimbarea poziției cadavrului sau de faptul că acesta a fost adus din alt loc.

Rigiditatea cadaverică este o urmare a modificărilor suferite de mușchi după moarte. La pipăit, mușchii devin duri, iar la încercarea de a efectua mișcări pasive la încheieturile mâinilor și picioarelor, la maxilare, se întîmpină rezistență.

De regulă, rigiditatea se dezvoltă de sus în jos: în regiunea cervicală, după aceea în partea superioară a corpului, în trunchi și mâini, mai departe, în mușchii picioarelor; ea dispăre în aceeași ordine.

Ținînd seama de cauza ipotetică a morții, de temperatura mediului înconjurător, de vîrsta defunctului etc., anchetatorul poate folosi această regulă aproape constantă a dezvoltării și dispariției rigidității cadaverice, în coroborare cu tabloul petelor cadaverice, pentru a rezolva problema privitoare la timpul scurs din momentul morții.

Răcirea cadavrului în condițiile noastre climaterice se observă ca un fenomen constant. Temperatura cadavrului scade pînă la temperatura mediului înconjurător.

Această scădere are loc treptat și după o anumită regulă. Dacă în momentul sosirii anchetatorului penal cadavrul nu s-a răcit încă, temperatura cadavrului trebuie măsurată cu ajutorul termometrului, la începutul și la sfîrșitul cercetării locului săvîrșirii faptei.

În afară de aceasta, trebuie stabilită în mod obligatoriu temperatura mediului înconjurător. Unii experți medico-judiciari obișnuiesc să constate gradul de răcire a cadavrului prin pipăire cu mîna. Asemenea metode exagerat de subiective sînt greșite și pot duce la erori în concluziile expertului.

În funcție de anotimpul anului, de temperatura aerului, de cauzele morții și alte împrejurări, cadavrul intră în putrefacție. Primele semne ale procesului de putrefacție, care se manifestă sub formă de pigmentare verde a pielii de pe abdomen, apar cel

mai devreme după primele 24 de ore după moarte, sau a doua sau a treia zi.

Printre celelalte fenomene de putrefacție care se observă la examinarea exterioară a cadavrului, trebuie menționate așa-numita rețea de putrefacție, situată pe rețeaua vasculară, și emfizemul cadaveric, care înseamnă acumularea de gaze de putrefacție, în special în celula dermică, ceea ce duce la umflarea pielii.

Aprecierea fenomenelor de putrefacție permite expertului să-și facă o idee numai despre timpul minim și nu maxim scurs din momentul morții. Deci această apreciere a expertului nu are decît un caracter aproximativ.

Dacă cadavrul se află după moarte fără aer liber și în condiții de umiditate ridicată (pe un teren mlăștinos, în apă stătătoare etc.), în țesuturile cadavrului se formează cu timpul o materie denumită ceară de grăsime. Procesul de formare a acestei materii se numește săpunire.

Dacă cadavrul se află într-un mediu uscat și este expus acțiunii unei temperaturi înalte, mișcării aerului, el se usucă treptat, adică se mumifică.

În cazul cînd cadavrul a fost descoperit în stare de săpunire sau mumificare, timpul scurs de la survenirea morții poate fi apreciat în mod cu totul aproximativ și numai în privința perioadei minime.

În concluzie, la examinarea cadavrului la locul descoperirii lui, în cazul cînd moartea a survenit de puțin timp, chestiunea timpului scurs poate fi rezolvată cel mai bine după complexul fenomenelor cadaverice.

d) Ordinea examinării cadavrului și consemnarea datelor examinării

Înainte de a se începe examinarea cadavrului, trebuie să se determine și să se consemneze exact poziția lui în raport cu obiectele din apropierea sa. Distanța dintre diferitele părți ale corpului și obiectele apropiate nu trebuie arătată cu aproximație. Ea trebuie măsurată și exprimată în unități metrice.

Fiind foarte folositor, se recomandă a se face un plan schematic al poziției cadavrului și a obiectelor înconjurătoare; pe plan trebuie indicată scara.

Suprafața pe care este întins cadavrul trebuie cercetată amănunțit, atît în jurul lui, cît și sub el. Trebuie îndreptată toată atenția spre descoperirea urmelor și a corpurilor delice (diferite pete, ștersături, fibre, păr, amprente ale mîinilor și urme ale picioarelor, notițe, mucuri de țigări etc.).

La examinarea cadavrului se consemnează mai întîi poziția sa. Cadavrul poate fi găsit atîrnat, în picioare, șezînd, semișezînd, culcat, picior peste picior etc.

În continuare, trebuie să se consemneze în mod obligatoriu poziția părților componente ale corpului — capul, trunchiul, mîinile, picioarele.

La descrierea capului, trebuie observată întorsătura lui în raport cu axa corporală (linia de mijloc) și înclinația sa spre nivelul umerilor (capul poate fi înclinat la stînga, la dreapta, înainte sau înapoi).

Poziția trunchiului, în cazul unui cadavru culcat, se caracterizează în felul următor: cadavrul este culcat pe piept și abdomen, sau pe spate, sau pe una din părți.

Mîinile și picioarele se descriu fiecare în parte, cu denumirea „drept” sau „stîng”. La fiecare mîna trebuie arătat:

1) în cazul cînd mîna este în întregime întinsă, dacă ea a fost găsită ridicată la nivelul umărului sau alăturată de trunchi sau depărtată de el sub un anumit unghi (aproximativ în grade);

2) în cazul cînd mîna este îndoită din încheietura cotului, care este poziția umărului, unghiul de îndoire la încheietura cotului, care suprafața a antebrațului este adusă în sus, poziția antebrațului în raport cu trunchiul.

În ceea ce privește palma mîinii, se arată poziția ei față de antebraț, îndoirea la încheietura radiară, îndoirea degetelor, poziția lor generală (întinse, semiîndoite, strînse în pumn), poziția fiecăruia în comparație cu celelalte degete.

Trecîndu-se la picioare, se descrie mai întîi poziția unuia față de celălalt, de exemplu: întinse și așezate alături, întinse și depărtate în părți, un picior se află peste altul. Dacă piciorul este îndoit la încheietura genunchiului, se arată poziția coapsei, unghiul de îndoire la încheietura genunchiului, poziția genunchiului și a tălpii.

După examinarea poziției cadavrului și descrierea lui, se trece la examinarea îmbrăcămîntei. Se enumeră toate obiectele de îmbrăcămîntă, se consemnează starea lor, integritatea sau prezența deteriorărilor, cu indicarea locului unde acestea se află, a naturii și dimensiunilor lor, precum și a altor caracteristici; se

arată felul în care sînt încheiate, se descrie amănunțit culoarea, desenul, calitatea țesăturii, denumirea firmei sau inițialele și alte particularități; se menționează apoi dacă sînt dezvelite anumite părți ale corpului.

La examinarea hainelor se acordă o deosebită atenție petelor și corpurilor străine de pe suprafața lor (fibre, fire de păr, substanțe purulente etc.).

Toate urmele și corpurile delictale descoperite trebuie descrise cît mai amănunțit (locul unde se află, dimensiunile, forma, direcția și așezarea unora față de altele, felul suprafeței și alte caracteristici).

Trebuie examinate detaliat nu numai fața hainelor, ci și dosul, buzunarele etc. Obiectele descoperite în buzunarele de la haine se examinează amănunțit și se consemnează în procesul-verbal de examinare.

După descrierea îmbrăcăminteii, se trece la examinarea cadavrului. Se determină și se consemnează în procesul-verbal: sexul, vîrsta, înălțimea, constituția fizică (regulată, neregulată), locul, caracterul și particularitățile petelor cadaverice, gradul de înțepenire cadaverică, gradul de răcire, semnele de putrefacție sau alte schimbări cadaverice, dacă acestea există.

Examinînd cadavrul, atenția trebuie îndreptată în special spre căutarea urmelor de violență, ca: leziuni, echimoze, răni, fracturi de oase, linia de strangulare, arsuri, corpuri străine în regiunea bucală etc.

Are o importanță deosebită examinarea atentă a părții păroase a capului, a cavității urechilor, a nasului, gurii, gîtului și a îndoiturilor pielii de pe el, a regiunii de la subsuori, a perineului, a spațiului de sub mamele (la cadavrele de femei) și a organelor genitale externe.

Descoperind urme de violență și orice vătămare corporală, oricît de neînsemnate ar fi în ceea ce privește mărimea lor, ele trebuie să fie examinate minuțios și consemnate în proces-verbal, cu arătarea locului unde s-au descoperit (în ce parte a corpului), a mărimii, direcției, formei și a altor caracteristici.

În cazul cînd se descoperă răni, este inadmisibil să se introducă în ele diferite obiecte pentru a determina, de exemplu, adîncimea, pentru a stabili dacă rana ar fi putut fi provocată cu arma găsită la locul descoperirii cadavrului.

Cînd se descoperă în partea păroasă a capului sau în oricare altă parte a corpului pete sau urme de murdărie, acestea trebuie

examine amănunțit, stabilindu-se în măsura posibilului și consemnîndu-se în proces-verbal cauza lor. Dacă este necesar, ele trebuie ridicate și trimise la analiză.

Toate datele privind cercetarea locului unde a fost descoperit cadavrul, precum și cele privitoare la examinarea cadavrului trebuie să fie consemnate în timpul efectuării examinării. Procesul-verbal de examinare a cadavrului poate fi încheiat ca act separat sau se include în procesul-verbal de cercetare a locului comiterii infracțiunii. Dacă s-au ridicat obiecte, înscrisuri, corpuri delictale, se menționează despre aceasta în proces-verbal.

Practica de anchetă și practica medico-judiciară demonstrează cu toată evidența importanța excepțională, iar uneori chiar hotărîtoare, a examinării cadavrului la locul găsirii lui, pentru descoperirea infracțiunilor legate de cauzarea morții omului.

Sub acest aspect, prezintă importanța următoarele cerințe: rapiditatea organizării examinării, planificarea și sistematizarea ei, chibzuirea lipsită de idei preconcepționale, scrupulozitatea și prevederea, îndreptate spre cercetarea tuturor versiunilor posibile privind cele întîmplate.

Trebuie subliniat în mod special rolul deosebit pe care îl are justa întocmire a procesului-verbal de examinare ca act de importanță excepțională pentru concluziile și deducțiile ulterioare ale experților, organelor de anchetă și instanțelor de judecată.

Procesul-verbal trebuie să fie întotdeauna întocmit chiar în cursul efectuării examinării și nu după memorie sau după anumite notițe scurte; în procesul-verbal trebuie consemnate absolut toate actele efectuate, toate datele, urmele și corpurile delictale descoperite; în nici un caz nu trebuie să se meargă pe calea greșită de a consemna doar unele părți izolate ale examinării alese uneori în mod cu totul întîmplător.

În încheiere, trebuie arătat că indicațiile de mai sus cu privire la procedura de examinare a cadavrului la locul descoperirii lui sînt prin caracterul lor generale, aplicabile oricărei examinări, independent de cauzele morții. În ceea ce privește particularitățile examinării corporale, ele prezintă o mare diversitate, în funcție de trăsăturile specifice, proprii diferitelor feluri de moarte violentă.

8. PARTICULARITĂȚILE EXAMINĂRII CORPURILOR DELICTE ȘI A ÎNSCRISURILOR

În toate cazurile când, cu ocazia examinării locului săvârșirii infracțiunii sau a percheziției, sînt ridicate obiecte sau înscrisuri care, în conformitate cu art. 66 din Codul de procedură penală, au valoare de corpuri delictive, precum și în cazul cînd anchetatorul primește astfel de obiecte și înscrisuri, el este obligat să le examineze în mod amănunțit.

Într-o serie de cazuri, se ivește necesitatea de a examina unele înscrisuri, probe scrise, care nu sînt corpuri delictive.

Examinarea acestor înscrisuri e necesară de cele mai multe ori atunci cînd ele nu se atașează la dosar. De exemplu, este necesar uneori să se examineze registrele contabile, pentru a stabili prezența în ele a unor date care au importanță pentru cauză; întreaga corespondență într-o anumită chestiune, pentru a stabili conținutul, consecvența, timpul și ordinea efectuării ei; dosare judecătorești sau de anchetă, pentru a stabili mișcarea lor etc.

De regulă, examinarea corpurilor delictive și a înscrisurilor trebuie efectuată în cabinetul anchetatorului, adică în condițiile cele mai favorabile pentru o examinare amănunțită, cu respectarea obligatorie a regulilor generale expuse mai sus, referitoare la efectuarea oricărei examinări.

a) Particularitățile examinării probelor materiale (corpuri delictive)

Examinarea obiectelor și a înscrisurilor care au valoare de probe materiale (corpuri delictive) în cauză trebuie efectuată cu ajutorul mijloacelor tehnice necesare: lupă, riglă metrică etc. și, în cazurile necesare, cu participarea expertului corespunzător.

Cu ocazia examinării corpurilor delictive, în procesul-verbal trebuie să se arate pe ce cale și de unde au ajuns ele la anchetator. Despre fiecare obiect sau înscris examinat trebuie să se facă următoarele mențiuni:

1) denumirea sa (de exemplu: ceas, brățară, pistol „T.T.”, revolver „nagan”, tub de cartuș, glonț, topor, sticlă cu rămășițe de petrol, par, palton, muc de țigară, bilet etc.);

2) caracteristicile sale (de exemplu: ștampile, numărul, calibrul, marca fabricii, inscripție, inițialele, petele de sînge etc.).

În afară de acestea, la examinarea de obiecte nestandardizate

(de exemplu: ceas, brățară, topor, sticlă, rangă, par, palton, cămăși, pahar etc.) trebuie să se descrie:

3) materialul din care este făcut obiectul (de exemplu: aur, fier, sticlă, plastilină, lemn, stofă, stambă etc.);

4) dimensiunile sale — lungimea, lățimea, grosimea, diametrul (aceste date se menționează la descrierea rangii, toporului, parului și a altor obiecte de acest fel);

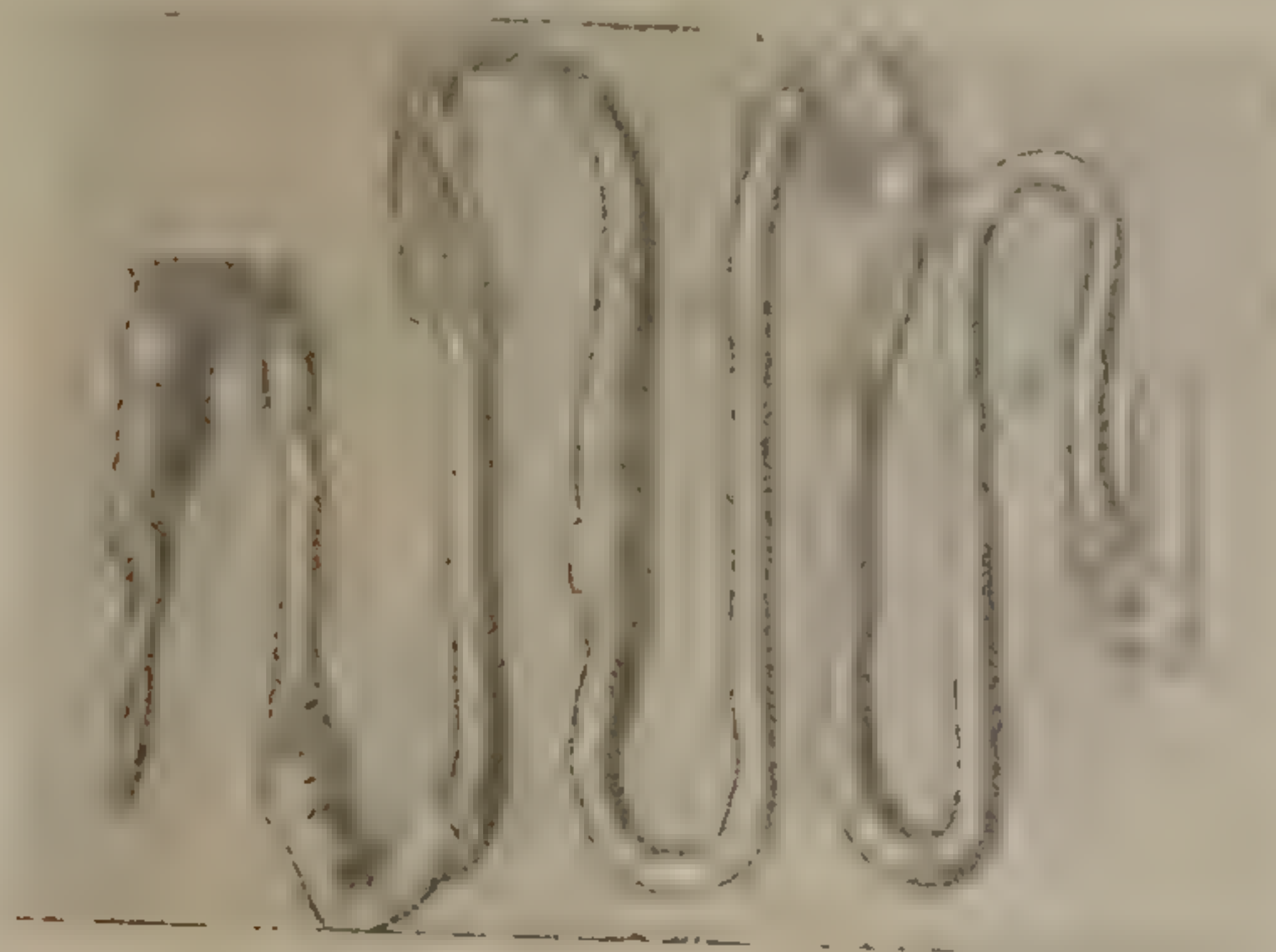


Fig. 77. Probă materială în cazul unui accident de muncă cu rezultat mortal. Izolamentul firului electric prin care a trecut un curent de înaltă tensiune este rupt în mai multe locuri.

5) greutatea sa (aceste date se menționează la descrierea pietrelor, a drugilor metalici etc.);

6) culoarea sa (aceste date se menționează la descrierea obiectelor de îmbrăcăminte, a scoartelor de la cărți, a hîrtiei).

La examinarea obiectelor compuse din mai multe părți, ca, de exemplu, pistol, revolver, armă, aparat de fotografiat etc., trebuie să se consemneze dacă există sau nu toate părțile componente, dacă sînt bine așezate, precum și acțiunea lor reciprocă.

În toate cazurile de examinare a corpurilor delictive, este necesar să se acorde o atenție deosebită caracteristicilor și particularităților care sînt esențiale pentru cauză, ca ștersăturile de

pe înscris, prezența și dispunerea stropilor de sânge pe haine, prezența sau absența mirosului pe țeava armei de foc, existența sau inexistența cartușelor în încărcătorul puștii sau pistolului etc.

Toate aceste particularități trebuie să fie descrise cât mai amănunțit în procesul-verbal de examinare, arătându-se, în ca-

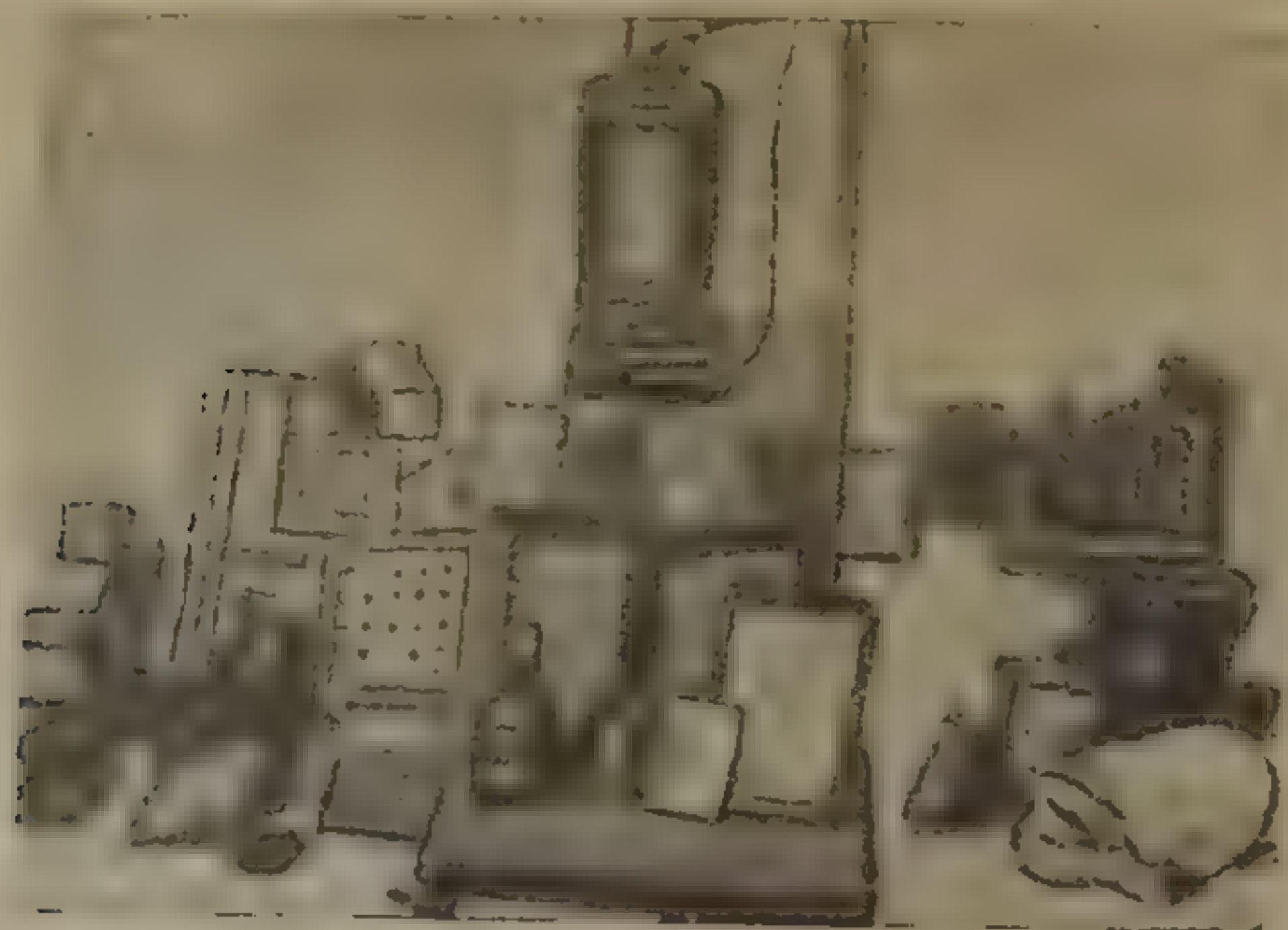


Fig. 78. Probe materiale — instrumente, aparat de fotografiat și dezvoltat, substanțe chimice și dispozitive ajutătoare cu care s-au falsificat acte și cartele de alimente.

zurile necesare, forma, dimensiunile și culoarea lor, locul unde se află, direcția etc.

Examinarea unor asemenea corpuri delict, ca arme și muniții, trebuie efectuată, de regulă, întotdeauna cu participarea unui specialist în domeniul armelor și muniției.

În procesul-verbal de examinare a armei trebuie menționate în mod obligatoriu nu numai caracteristicile ei (felul și denumirea armei, marca, calibrul, numărul, fabrica, anul fabricării, calibrul cartușului sau glonțului și pentru ce armă sînt, urmele rămase pe armă sau muniție), ci și starea de funcționare a armei.

În cazurile cînd la examinare este necesar să se verifice puterea de bătaie a armei cu care s-a comis infracțiunea (de exemplu, puterea de pătrundere a glonțului tras de la o anumită dis-

tanță din pistolul respectiv), aceasta se poate face numai cu condiția să se păstreze complet toate particularitățile corpului delict respectiv, descoperite cu ocazia examinării.

Corpurile delict pot fi trimise și la instituțiile de expertiză corespunzătoare, pentru ca, pe baza examinării lor, să se dea răspuns la întrebările puse de anchetator.

Cu ocazia examinării corpurilor delict, trebuie să se recurgă la fotografierea, în funcție de condițiile cauzei, a tuturor corpurilor delict sau numai a unora din ele, cele mai caracteristice, ori a celor mai importante detalii ale acestora. Asemenea fotografii dau o reprezentare vizuală a celor arătate în procesul verbal de examinare. (Fig. 77—81).

b) Particularitățile examinării probelor scrise

Examinarea probelor scrise, în special a acelor care nu se atașează la dosar, se face în cele mai multe cazuri la locul păstrării lor.

De regulă, o asemenea examinare trebuie efectuată cu participarea persoanelor în posesia cărora, sau în a căror păstrare, se află actele examinate.

În procesul-verbal de examinare a probelor scrise trebuie să se reflecte: denumirea actelor examinate (de exemplu: Cartea mare de 1949 a fabricii „Octombrie Roșu”), locul păstrării lor, starea și aspectul lor. În procesul-verbal trebuie să se reflecte numai acea parte a conținutului sau a stării înscrisului examinat care prezintă importanță esențială pentru cauză.

În cazurile cînd trebuie să se atașeze la dosar înscrisurile examinate sau extrase din acestea și cînd, datorită volumului lor prea mare, nu este indicat să fie consemnate în întregime, trebuie menționat despre aceasta în procesul-verbal de examinare.

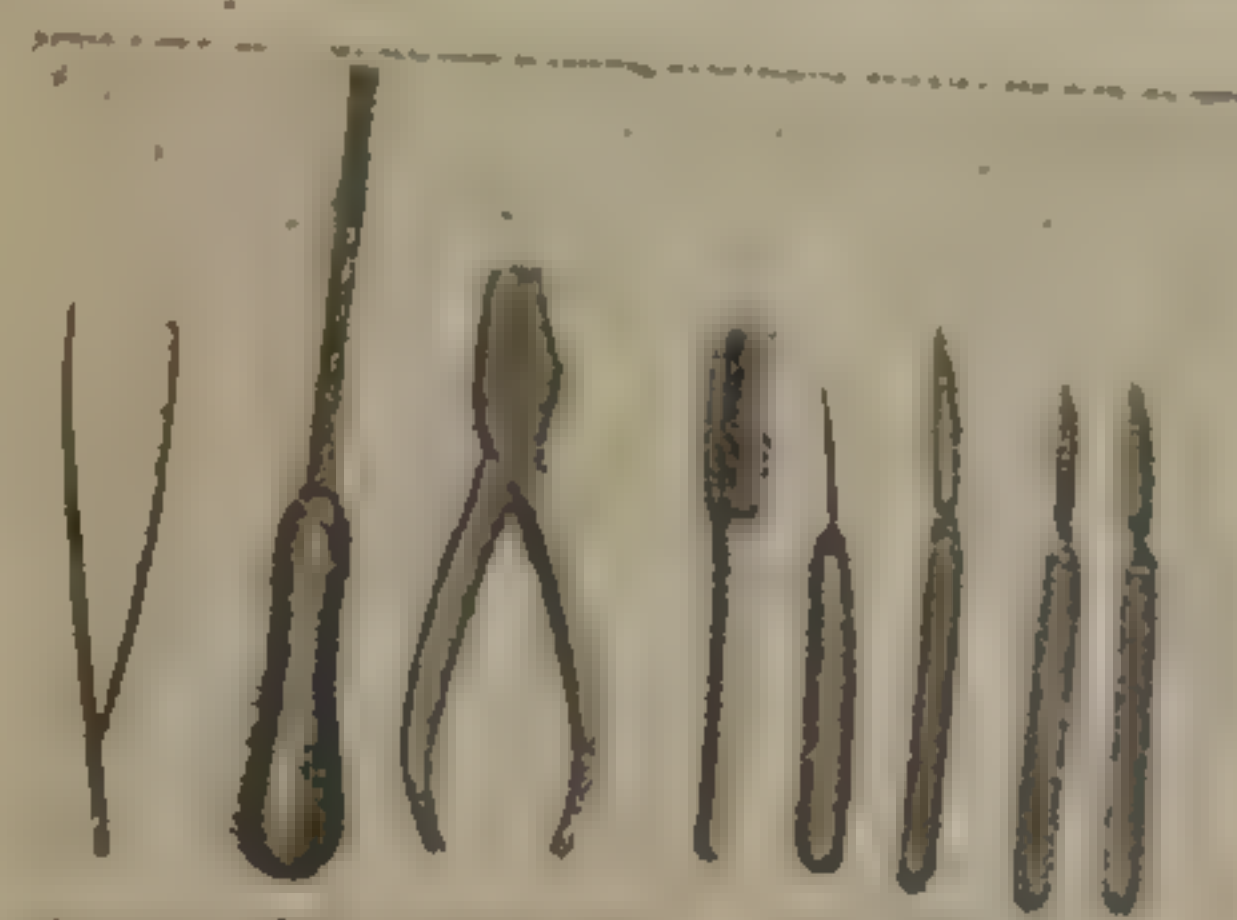


Fig. 79. Probe materiale — instrumente cu ajutorul cărora s-au falsificat acte și cartele de alimente.

c) Încheierea actelor procesuale

În urma examinării probelor materiale și a înscrisurilor, anchetatorul, potrivit dispozițiilor art. 67, 78 și 192 din Codul de procedură penală, trebuie să încheie un proces-verbal de examinare.

În procesul-verbal de examinare trebuie să se arate locul și timpul examinării, persoanele care au participat și asistat la

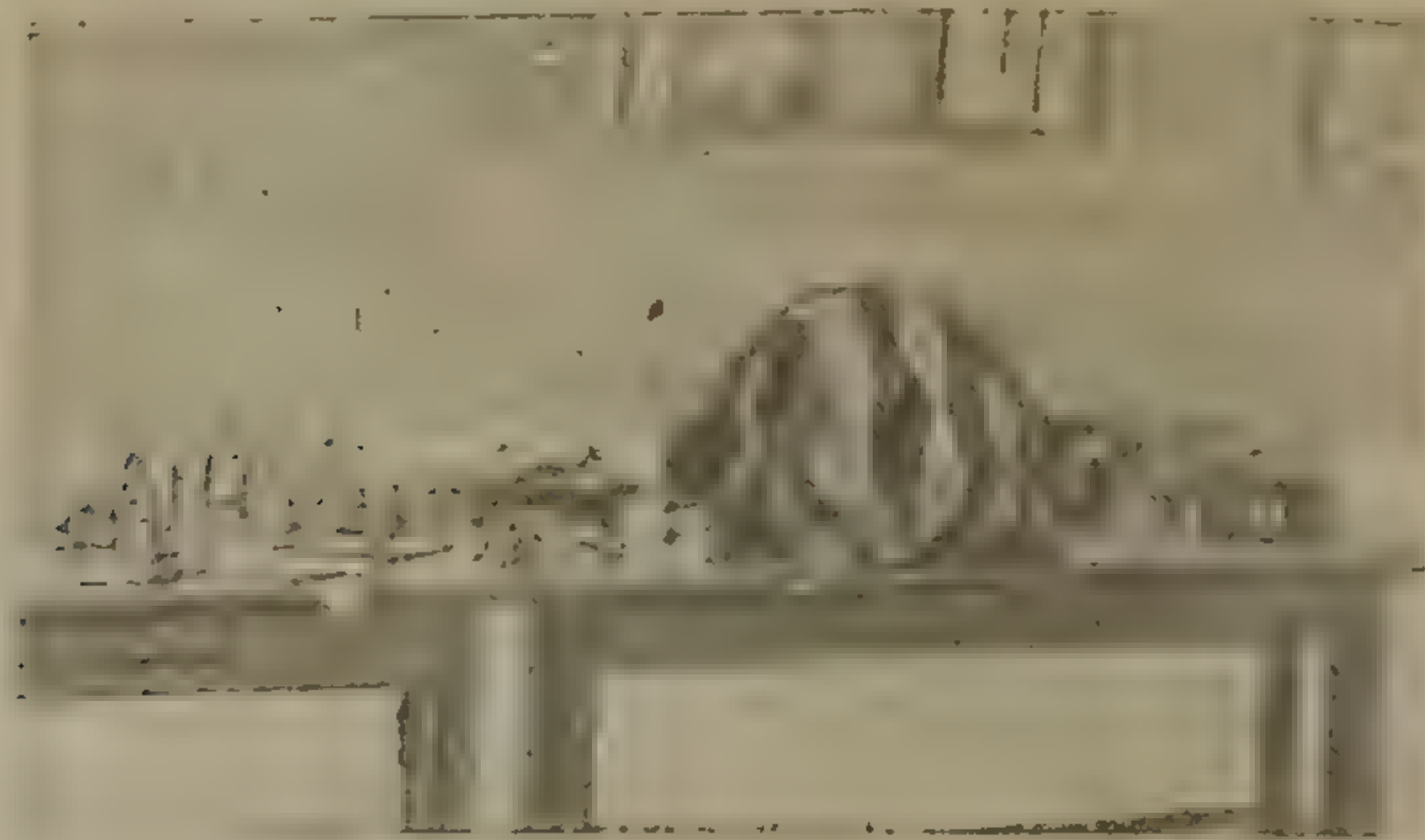


Fig. 80. Probe materiale — instrumente, dispozitive, medicamente cu ajutorul cărora s-au efectuat avorturi criminale; de asemenea, ciorapi și alte bunuri primite pentru efectuarea de avorturi criminale, ridicate cu ocazia percheziției la locuința doctorului V.

efectuarea ei, starea în care au fost aduse obiectele sau înscrisurile pentru examinare — sigilate, plicuri închise, înfășurate în ziar etc.

În afară de aceasta, în procesul-verbal trebuie să se consemneze tot ceea ce s-a stabilit la examinare și, deosebit de amănunțit, toate particularitățile și caracteristicile obiectului sau înscrisului respectiv, care prezintă importanță esențială pentru cauză.

În cazul când obiectele sau înscrisurile examinate au fost fotografiate sau supuse unor experiențe și verificări, și acest lucru trebuie să fie menționat în procesul-verbal.

În procesul-verbal de examinare trebuie să se arate și ce

s-a făcut ulterior, cu obiectele și înscrisurile examinate (de exemplu, au fost din nou sigilate pentru a fi pastrate la dosar, s-au trimis pentru examinare specială și unde anume, au fost date spre păstrare și cui anume, au fost lăsate la locul unde se află de obicei etc.).

În procesul-verbal de examinare nu trebuie să se arate deducțiile logice și concluziile anchetatorului cu privire la probele examinate.

Procesul-verbal de examinare trebuie să fie citit în prezența tuturor participanților la examinare și a persoanelor care au asis-



Fig. 81. Probe materiale — valori și bani primiți pentru provocarea de avorturi criminale, ridicate cu ocazia percheziției la locuința doctorului V.

tat. Pentru certificarea exactității celor expuse în procesul-verbal, el trebuie să fie semnat de anchetator și de către toate persoanele menționate.

VI. RECONSTITUIREA (experimentul de anchetă)

1 NOȚIUNEA DE RECONSTITUIRE

Reconstituirea (experimentul de anchetă) este un act de anchetă care constă în reproducerea artificială a situațiilor și împrejurărilor unui anumit fapt care urmează a fi verificat. Reconstituirea se face pentru a se stabili dacă faptul respectiv a avut

loc, dacă ar fi putut să se producă în situația dată sau în împrejurările respective.

Reconstituirea este o metoda tactică de cercetare care se efectuează pe bază științifică. Ea nu poate fi considerată un act de anchetă independent, deosebit de ascultarea expertului, percheziția sau examinarea efectuată de către anchetă. Prin natura ei, reconstituirea este o variantă a cercetării locului săvârșirii infracțiunii.

Efectuarea oricărei reconstituiri este strins legată de cercetarea locului. Deosebirea dintre reconstituire și cercetarea locului constă în aceea că, prin efectuarea reconstituirii, cercetarea locului săvârșirii infracțiunii este însoțită de reproducerea împrejurărilor, faptelor supuse verificării. Această reproducere nu constă numai din reconstituirea unei situații, ci și din efectuarea unor anumite operațiuni care repetă faptele care se verifică.

Reproducerea situației și împrejurărilor care sînt supuse verificării formează conținutul fundamental al reconstituirii.

2. IMPORTANȚA RECONSTITUIRII (experimentului de anchetă)

Reconstituirea efectuată în cursul anchetei este o metodă de verificare a probelor și obținerea de probe independente.

În majoritatea cazurilor, ea este cea mai bună și uneori și singurul mijloc eficace de verificare a unor astfel de probe, ca declarațiile martorilor, explicațiile învinuiților. Cu ajutorul reconstituirii se pot obține de la martori declarații mult mai exacte și mai complete.

În același timp, reconstituirea poate fi și un mijloc pentru obținerea de probe noi. De exemplu, prin reconstituire se poate constata dacă posibilitățile tehnice permit săvârșirea faptelor care formează obiectul anchetei.

Valoarea reconstituirii constă în aceea că ea se aplică în cauzele cele mai variate prin caracterul lor.

Reconstituirea, ca orice alt act de anchetă, se face cu scopul de a strînge probe. În urma efectuării ei, ca mijloc de probă, rămîne în dosar procesul-verbal de reconstituire, care, prin natura sa, reprezintă o variantă a cercetării locului săvârșirii faptelor.

Concluziile care pot fi trase în baza aprecierii rezultatelor reconstituirii au uneori o importanță hotărîtoare.

În majoritatea cazurilor, concluzii mai categorice pot fi trase în baza rezultatelor negative ale reconstituirii efectuate în scopul de a verifica declarațiile martorilor sau ale învinuiților.

De exemplu, dacă martorul confirmă că el a văzut sau auzit ceva, dar prin reconstituire se constată în mod îndubitabil că nu putea să vadă sau să audă cele relatate de el, se poate trage concluzia categorică a inexactității declarațiilor date. Dar, dacă prin reconstituire se confirmă că, în condiții și împrejurări analoge, martorul a putut să audă sau să vadă cele relatate de el, acest lucru nu poate duce încă la concluzia că depoziția martorului este incontestabil exactă.

Dăm alt exemplu. Dacă în urma reconstituirii efectuate de anchetă în cazul unui furt prin efracție dintr-un magazin se va stabili că prin spărtura respectivă (dărîmătura, geamul spart în ramă etc.) nu poate pătrunde un om în local sau să scoată mărfurile furate, poate fi trasă concluzia categorică de existență în cazul respectiv a unei simulări de furt prin efracție. Servește drept probă procesul-verbal încheiat cu ocazia efectuării reconstituirii. Dacă se dovedește prin reconstituire că deschizătura este destul de mare și că prin ea poate trece ușor un om și scoate mărfurile furate, nu se poate trage încă concluzia — pe baza celor constatate — că plîngeră responsabilului cu materialele referitoare la furt cu efracție este justă și să se excludă cu totul posibilitatea simulării furtului.

Pentru a ne putea da seama și mai bine de importanța pe care o are reconstituirea, trebuie să examinăm cu atenție cele două laturi pe care ea le prezintă: reconstituirea ca metodă de verificare a probelor și reconstituirea ca metodă pentru obținerea de noi probe.

a) Reconstituirea ca metodă de verificare a probelor

Verificarea probelor strînse în stadiul anchetei prealabile este unul din elementele cele mai importante ale muncii anchetatorului. El este obligat să efectueze această verificare, pentru a asigura o cercetare obiectivă, completă și multilaterală.

Verificarea probelor în stadiul anchetei prealabile se efectuează pe calea confruntării probelor între ele sau prin strîngerea de noi probe.

De exemplu, declarațiile unui martor în legătură cu fapta

cercetată pot fi infirmate sau confirmate de un alt martor la care s-a referit primul, sau care, după datele care sînt la dosar, a fost martor ocular la același fapt.

În unele cazuri, verificarea declarațiilor martorilor sau a explicațiilor învinuitului nu este posibilă pe această cale, datorită lipsei altor martori oculari.

Alteori, o asemenea metodă de verificare nu poate duce la rezultate pozitive, deoarece ceilalți martori oculari sînt interesați în rezultatul final al cercetărilor; în acest caz anchetatorul recurge la reconstituire (experimentul de anchetă).

Reconstituirea este adesea o metodă de neînlocuit atunci cînd sînt necesare:

- 1) Verificarea veridicității declarațiilor martorului.
- 2) Verificarea veridicității explicațiilor învinuitului.
- 3) Verificarea contradicțiilor din declarațiile martorilor și ale învinuiților.
- 4) Demascarea înțelegerii de a da declarații mincinoase.

1. VERIFICAREA VERIDICITĂȚII DECLARAȚIILOR MARTORULUI

Pentru verificarea veridicității declarațiilor martorului, se utilizează foarte mult metoda reconstituirii. Dacă martorul a declarat în depoziția sa că a văzut faptul respectiv sau a auzit o oarecare convorbire (tipăt) și dacă este necesar să se verifice această afirmație, este ușor de stabilit cu ajutorul reconstituirii dacă în condițiile respective martorul ar fi putut să vadă faptul descris sau să audă convorbirea (strigătul).

Rezultatul pozitiv al unei astfel de reconstituiri va confirma într-o anumită măsură declarațiile martorului, deși nu creează încă certitudinea fermă asupra veridicității lor indiscutabile. Rezultatul negativ al reconstituirii va dovedi însă clar neexactitatea declarațiilor martorului. În această ultimă situație, anchetatorul trebuie să stabilească care au fost cauzele pentru care s-au dat declarații inexacte, dacă martorul a fost de bună credință sau a dat aceste declarații mincinoase cu bună știință.

Reconstituirea este nu numai un mijloc de verificare, ci și de precizare a declarațiilor martorilor. Următorul exemplu ne arată că organizarea bună a reconstituirii duce la verificarea și în același timp la precizarea declarațiilor martorilor.

În cauza privitoare la atacul banditesc și omorirea profesorului K și a soției sale, martora G a dat următoarea declarație: „La 26 august, aflîndu-mă în postul de pază din partea de sud-est a viei, aproximativ în jurul orei 4 d. a., cu un ceas mai înainte de schimbarea mea, am auzit deodată dinspre pădurea Martinovsk un tipăt de femeie: „Vai, vai, dumnezeule!“, care s-a repetat de două ori. Apoi totul a reintrat în liniște“.

Pentru descoperirea învinuiților, avea o mare importanță stabilirea timpului cînd a fost săvîrșită omorirea soților K. Deoarece s-a presupus că G a auzit strigătul care a precedat omorirea soției lui K, s-a hotărît să se efectueze reconstituirea faptului, pentru a se putea verifica dacă G a putut să audă tipătul de la locul crimei, precum și în scopul precizării declarațiilor ei cu privire la direcția din care a auzit tipătul de femeie în ziua de 26 august.

Reconstituirea a constatat în reproducerea tipătului la locul omorului, pentru a se putea verifica dacă el poate fi auzit din postul de pază.

Reconstituirea a confirmat faptul că G a putut să audă tipătul de la locul crimei. Totodată, G, care a participat la reconstituire, a declarat că la 26 august a auzit mult mai clar tipătul femeii: „Vai, vai, dumnezeule!“, deoarece atunci vîntul sufla în sens invers, de la sud-est, iar tipătul s-a auzit din aceeași direcție ca și acum, la efectuarea reconstituirii.

Adeverința stației meteorologice, care s-a atașat la dosar, a confirmat exactitatea afirmațiilor lui G cu privire la direcția și puterea vîntului la 26 august.

În timpul reconstituirii s-a întocmit planul localității cu repartizarea pe teren a persoanelor care au participat la reconstituirea efectuată.

2. VERIFICAREA VERIDICITĂȚII EXPLICAȚIILOR ÎNVINUITULUI

În majoritatea cazurilor, anchetatorul trebuie să verifice exactitatea explicațiilor învinuitului.

Verificarea acestor explicații, ca și a declarațiilor martorilor, se face prin diferite metode: prin audierea de martori, prin descoperirea și atașarea la dosar a unor înscrisuri în legătură cu

declarația, prin prezentarea spre recunoaștere a unor obiecte sau acte, prin ordonarea de revizie sau expertiză etc.

În unele cazuri, metoda cea mai eficace, dacă nu chiar singura, de verificare a explicațiilor învinuitului este reconstituirea. Cu ajutorul ei se pot confirma într-un mod simplu și convingător afirmațiile învinuitului sau se poate dovedi neveridicitatea și netemeinicia lor.

În cauza privitoare la furtul sumei de 100.000 ruble de la un oficiu poștal, învinuita, casiera B, a recunoscut că și-a însușit suma de 50.000 ruble și a declarat că celelalte 50.000 ruble i-au fost furate din sertarul biroului ei. Ea a susținut că banii au fost lăsați peste noapte în birou, deoarece, casa de bani era plină cu documente de valoare și cu bancnotele sumei de 20.000 ruble ce se păstrau acolo și nu a mai putut să încapă acolo și această sumă.

Pentru a verifica veridicitatea afirmațiilor învinuitei, s-a efectuat o reconstituire cu participarea ei, pentru a se stabili capacitatea casei de bani.

La propunerea anchetatorului, învinuita a reconstituit așezarea actelor în casă ca și în ziua furtului, inclusiv suma de 20.000 ruble. După aceea, a încercat să pună și suma de 50.000 ruble în aceeași monedă ca și banii furați, dar nu au mai încăput decât 15.000. Verificând felul în care au fost așezați banii în casă de către B, anchetatorul a descoperit un spațiu gol în interiorul casei de bani, între peretele din spate și conținutul ei. După aceasta, în prezența învinuitei, a fost așezată de trei ori în casa de bani suma de 50.000 ruble și de fiecare dată au încăput toți banii, rămânând și loc disponibil. Fiind convinsă în felul acesta de neveridicitatea explicațiilor ei, învinuita B a trebuit să recunoască, că și-a însușit întreaga sumă de 100.000 ruble.

În alte cazuri, cu ajutorul reconstituirii se poate verifica ușor exactitatea recunoașterii de către învinuit a vinovăției sale. Despre importanța acestei verificări s-a vorbit deja în capitolul referitor la interogarea învinuitului.

Ca să ilustrăm cele de mai sus, ne vom folosi de cazul amintit, privitor la atacul banditesc și la omorirea soților K. Pentru a se verifica exactitatea declarațiilor învinuiților N și S, prin care aceștia recunoșteau vina lor, au fost făcute două reconstituiri, la care au participat pe rând învinuiții.

La reconstituire, învinuiții N și S — ținuți izolat unul de altul — au fost duși pe rând în același loc al șoselei, unde, în

ziua de 26 august, au lucrat la reparații. După aceea, i s-a cerut fiecăruia dintre ei în parte să arate: drumul pe care l-au urmat la data de 26 august de la locul de muncă în pădurea Martinovsk; locul unde au stat la pîndă, au omorît și jefuit pe soții K; locul pe care l-a ocupat fiecare din ei în timpul pîndei. La reconstituire, anchetatorul a stabilit cu ceasul în mîna timpul necesar învinuiților pentru a ajunge de la locul de muncă de pe șosea pînă la locul săvîrșirii crimei. În timpul reconstituirii, atât N cit și S au aratat în același fel drumul cel mai scurt pe care l-au urmat ei în pădurea Martinovsk, locul pîndei și felul cum a stat fiecare din ei la pîndă. Acest loc s-a dovedit a fi chiar locul unde, la 26 august, au fost omorîți soții K.



Fig. 82. Locul unde au fost descoperite petele de sînge la examinarea de la 1 septembrie.

În cazul dat, valoarea confirmării mărturisirilor învinuiților constă în faptul că aceștia nu ar fi putut ști locul comiterii faptei dacă nu ar fi participat la săvîrșirea omorului.

La efectuarea reconstituirii, au fost făcute fotografii la locul pîndei și al comiterii omorului, după cele arătate de învinuiți.

Compararea acestor fotografii cu fotografiile locului comiterii infracțiunii, făcute anterior reconstituirii, au confirmat în mod clar exactitatea afirmațiilor învinuiților N și S, care și-au recunoscut vina. (Fig. 82, 83, 84).



Fig. 83. Locul arătat de unul din învinuiți la efectuarea reconstituirii faptului.



Fig. 84. Locul arătat de unul dintre învinuiți la efectuarea reconstituirii

Prin reconstituire, s-a stabilit că, pentru săvârșirea crimei, a fost nevoie de aproximativ o oră și jumătate, inclusiv timpul necesar pentru drumul în pădure și înapoi la șosea, ceea ce a corespuns cu timpul în care învinuiții au lipsit de la locul de muncă, timp stabilit de anchetator anterior.

3. VERIFICAREA EXPLICAȚIILOR CONTRADICTORII ALE ÎNVINUȚILOR ȘI MARTORILOR

Uneori este nevoie să se verifice afirmațiile contradictorii ale învinuiților sau ale martorilor.

De regulă, în astfel de cazuri, explicațiile uneia din persoanele interogate exclud veridicitatea explicațiilor celeilalte. În această situație, anchetatorul trebuie să stabilească care dintre explicații este cea adevărată.

În majoritatea cazurilor, metoda cea mai simplă de verificare este reconstituirea faptelor. Dăm mai jos următorul exemplu.

Numitul H, învinuit de mituire, a afirmat că i-a înmănat lui K 10.000 ruble la locuința acestuia. H nu a putut da adresa exactă a acestei locuințe, dar a declarat că-și amintește strada și casa, descriind în mod amănunțit locul unde se află plasată locuința și repartizarea camerelor. El a afirmat că a trecut prin două camere și s-a oprit într-o a treia, pe care a descris-o astfel:

„În cea de-a treia cameră, unde am fost condus de K, am fost invitat să stau jos. Ne-am așezat lângă o masă, care se afla în dreptul ferestrei din fața ușii de la intrare. Eu l-am rugat din nou pe K să mă ajute în cererea mea, arătând situația gravă a familiei fratelui, pentru care eu îl rugam. K mi-a promis că va face cele necesare. Atunci am scos din buzunar și am predat lui K 10.000 ruble în bancnote a 100 ruble, pregătite de mine din timp. Acesta nu le-a mai numărat și le-a pus în buzunar. Eu am salutat și am ieșit.

Nu am stat decât 5 minute în camera lui K. În acest timp, am observat bine mobilierul: la dreapta ușii de la intrare, lângă perete, era așezat un scaun și o măsuță mică, iar lângă aceasta din urmă, de-a lungul peretelui, era un pat mare, acoperit cu o pătură albă. Lângă peretele din fața ușii de la intrare, se afla o masă cu hirtii și cărți pe ea. Lângă masă erau trei scaune. Lângă

peretele din stînga uşii de la intrare, se aflau un şifonier şi un divan negru cu somieră”.

Învinuitul K a negat categoric că a primit mită şi a susţinut că H nu a fost niciodată în locuinţa sa.

Pentru a se verifica afirmaţiile contradictorii ale învinuiţilor, s-a efectuat o reconstituire cu participarea învinuitului H. I s-a cerut acestuia să reproducă vizita făcută de el la locuinţa lui K. H a condus pe anchetator şi pe martorii asistenţi în casa în care locuia K fără cea mai mică ezitare, a arătat intrarea în locuinţa acestuia, a trecut prin două camere şi s-a oprit în cea de-a treia, a cărei mobilă corespundea întru totul cu cea descrisă de el anterior. Reconstituirea a confirmat exactitatea declaraţiilor învinuitului H şi a înlăturat afirmaţiile învinuitului K. La locul efectuării reconstituirii, s-a întocmit planul locuinţei lui K, cu menţionarea repartizării mobilierului din cea de-a treia cameră unde a avut loc înmînarea mitei.

4. DEMASCAREA ÎNTELEGERII DE A DA DECLARAȚII MINCINOASE

Cu ajutorul reconstituirii faptelor se reuşeşte uneori să se demaşte înțelegerea martorilor sau învinuiților de a da declarații mincinoase.

Dăm mai jos un exemplu de demascare reușită, cu ajutorul a două reconstituirii, a mărturiilor mincinoase date de doi învinuiți, care s-au înțeles între ei în această privință.

Cetățeanul S a fost învinuit că a participat la un omor pe baza mărturiilor altor doi învinuiți, P și N, care au declarat la interogatoriu că s-au înțeles cu S în această privință în timp ce stăteau de vorbă pe o moviliță de lângă casa învinuitului P.

Învinuitul S a confirmat repetatele întâlniri și convorbiri avute cu cunoscuții săi N și P, între care și cele din apropierea casei lui P, dar a negat totuși în mod categoric că a participat la omor. El a declarat că nu a fost de față la întâlnirea din apropierea casei lui P în ziua cînd, după spusele învinuiților P și N, s-ar fi înțeles să săvîrșească omorul și că afirmațiile învinuiților N și P sînt calomnioase, provocate de cearta ce a avut loc între ei.

În scopul verificării veridicității declarațiilor lui N și P, au fost efectuate două reconstituirii, la care a participat pe rînd cîte



Fig. 85. Stegulețul alb marcheaza locul aratat de învinuitul P.

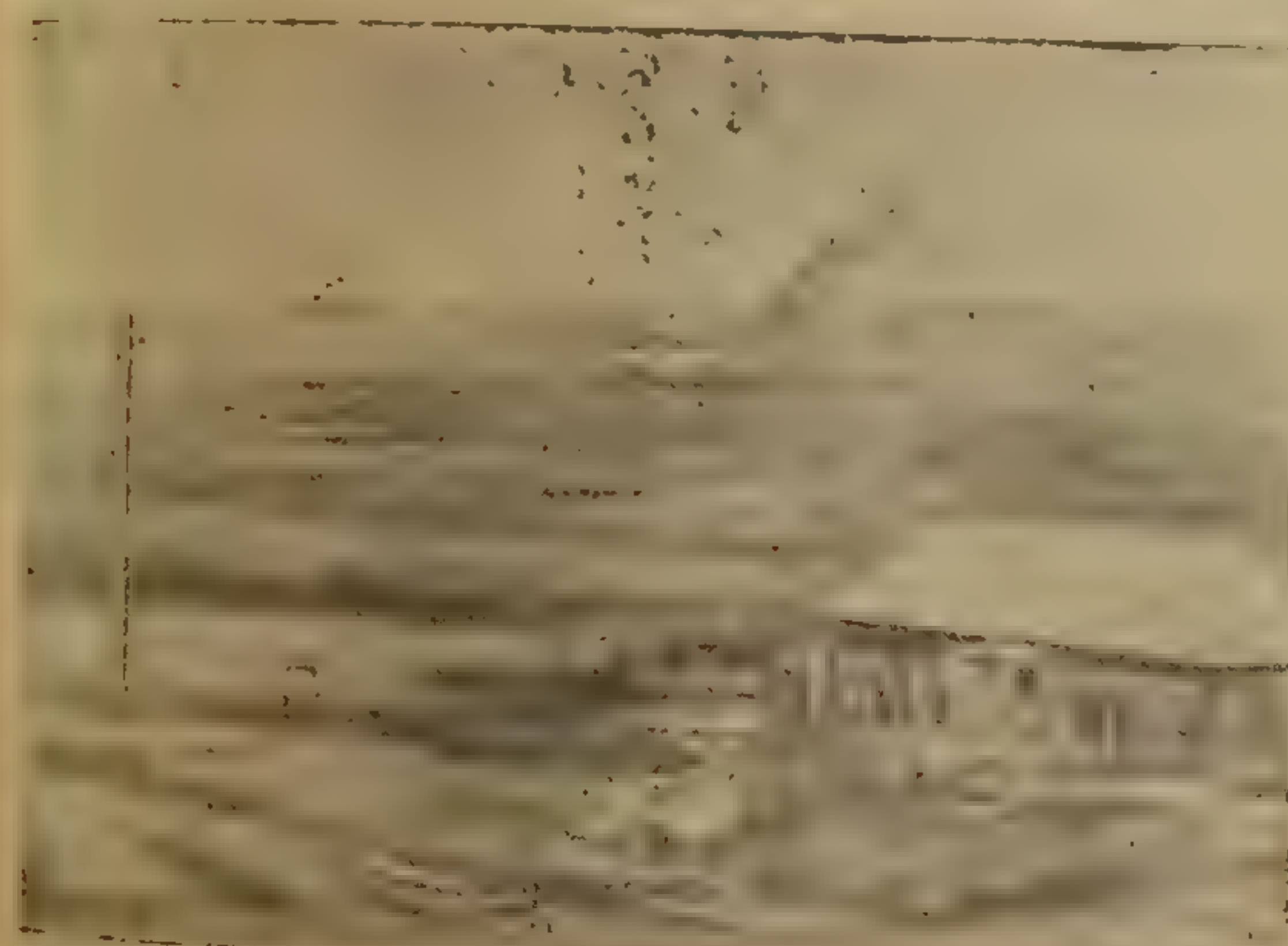


Fig. 86. Stegulețul alb indică locul arătat de învinuitul N.

unul dintre învinuiți. La reconstituire, s-a cerut învinuiților să arate locul ocupat de fiecare participant la discuție pe movila din apropierea casei lui P, atunci când a avut loc înțelegerea.

P a arătat o movilă la sud-est de casa sa (Fig. 85), iar N a arătat o altă movilă, situată la sud-vest de casa lui P, pe care au stat când a avut loc înțelegerea cu S. (Fig. 86).

Reconstituirea a dat posibilitate să se stabilească falsitatea vădită a declarațiilor lui P și N.

b) Reconstituirea ca metodă de obținere a noi probe

Reconstituirea poate servi în unele cazuri nu numai ca metodă de verificare a probelor deja strinse, ci și pentru stabilirea anumitor fapte sau împrejurări noi în legătură cu infracțiunea care se cercetează.

În ultimul caz, reconstituirea este un mijloc de obținere a noi probe independente și care nu sînt în legătură cu verificarea probelor strinse anterior.

Astfel de reconstituiri se efectuează de obicei pentru verificarea unei anumite versiuni apărute în timpul anchetei, de cele mai multe ori în timpul cercetării locului comiterii faptei sau al examinării corpurilor delictive. O asemenea reconstituire se poate efectua și pentru obținerea unei reprezentări mai clare și depline a împrejurărilor mai importante privind infracțiunea cercetată. În asemenea cazuri, reconstituirea constă în reproducerea totală sau parțială a celor petrecute, după cum rezultă din datele stabilite din materialele cauzei.

Reconstituirea ca metodă de obținere a probelor se utilizează mai ales cu scopul :

- 1) de a stabili posibilitatea săvîrșirii infracțiunii într-un fel anumit ;
- 2) de a stabili modalitățile posibile de săvîrșire a infracțiunii ;
- 3) de a stabili în ce măsură au fost nevoiți infractorii să facă anumite operațiuni ;
- 4) de a descoperi rezultatele posibile ale unor anumite acțiuni ;
- 5) de a obține depoziții cît mai veridice la prezentarea pentru recunoaștere spre identificare.

Cazurile enumerate mai sus sînt departe de a fi toate. Pen-

tru o mai precisă stabilire a limitelor posibilității aplicării reconstituirii ca metodă de obținere a noi probe și importanței acestuia pentru cercetări, este necesar să ne oprim asupra fiecărui caz din cele arătate mai sus.

1. STABILIREA POSIBILITĂȚII SĂVÎRȘIRII INFRACȚIUNII ÎNTR-UN ANUMIT FEL

În multe cazuri, în timpul anchetei prealabile se naște întrebarea : a putut fi săvîrșită infracțiunea așa cum rezultă din materialele de la dosar ?

De exemplu, în timpul cercetării locului săvîrșirii infracțiunii în cazurile de furt prin efracție, anchetatorul își pune de multe ori întrebarea dacă furtul a putut fi săvîrșit în condițiile rezultate din cercetarea locului și dacă nu este vorba în cazul respectiv de o simulare de furt prin efracție din partea gestionarilor, cu scopul mascării sustragerii sau delapidării săvîrșite de ei.

Asemenea probleme se rezolvă adesea cu ajutorul reconstituirii. Dacă o astfel de problemă se ridică în timpul cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, trebuie să se efectueze reconstituirea corespunzătoare fie la sfîrșitul cercetării, fie chiar în timpul cercetării locului.

Într-o cauză privitoare la un furt prin efracție dintr-un magazin, s-a stabilit, în timpul examinării clădirii, că două scînduri de la plafon sînt împinse într-o parte la unul din capete, formîndu-se o deschizătură care ducea într-un pod neîncuiat. Dușumeaua, teigheaua și rafturile de sub deschizătura din plafon s-au găsit acoperite, pe o suprafață de doi metri diametru, cu o pătură subțire de praf neatinsă cu nimic, așezată în urma deplasării scîndurilor plafonului.

S-a pus atunci întrebarea : este oare posibil să pătrundă cineva în magazin prin pod, să adune mărfurile cele mai de preț și să se întoarcă pe același drum, fără ca să lase în timpul acestor operațiuni nici un fel de urmă în stratul subțire de praf care acoperea dușumeaua, teigheaua și rafturile de sub deschizătura din plafon ?

Pentru rezolvarea acestei îndoieli, s-a efectuat o reconstituire cu participarea responsabilului magazinului.

În urma reconstituirii s-a stabilit că este absolut imposibil

ca cineva să pătrundă în magazin prin deschizătura din plafon și să se reîntoarcă în pod fără ca să lase urme în stratul subțire de praf. Procesul-verbal de efectuare a reconstituirii a devenit una dintre probele care au demască pe responsabilul magazinului ca delapidator și ca autor al simulării furtului.

2. STABILIREA MODALITĂȚILOR POSIBILE DE SĂVÎRȘIRE A INFRAȚIUNII

În faza anchetei prealabile, neaflindu-se de multe ori în posesia unor declarații de la martorii oculari, referitoare la modul în care a fost săvârșită infracțiunea, anchetatorul este nevoit să stabilească cel puțin modalitățile posibile și cele mai verosimile de săvârșire a infracțiunii.

În majoritatea cauzelor, reconstituirea ajută la rezolvarea acestei probleme.

De pildă, într-o cauză referitoare la sustragerea de mărfuri dintr-un depozit, a fost nevoie să se stabilească precis volumul cantității totale de mărfuri sustrase, pentru a se putea ulterior stabili modalitățile posibile de săvârșire a sustragerii.

Reconstituirea a constatat în manipularea mărfurilor de același fel și în aceeași cantitate cu cele lipsă și ea a arătat în mod concret că sustragerea mărfurilor nu a putut fi făcută dintr-o singură dată. Totuși, în cazul dat, întreaga cantitate de mărfuri a fost scoasă deodată și aceasta nu se putea face decât numai cu participarea pazei depozitului.

Pe baza probei obținute în acest fel, anchetatorul penal a stabilit versiunile posibile și, prin verificarea lor practică, s-a ajuns la descoperirea infracțiunii și stabilirea infractorilor.

3. STABILIREA NECESITĂȚII SĂVÎRȘIRII UNOR ANUMITE ACȚIUNI CONCRETE DE CĂTRE INFRACTOR

Cu ocazia cercetării locului săvârșirii infracțiunii, în special în cauzele referitoare la furturi prin efracție, anchetatorul penal se întreabă foarte des dacă, pentru atingerea scopului său, infractorul a fost nevoit să săvârșească anumite acțiuni. Răspunsul ne-

gativ la această întrebare duce de obicei la concluzia că în speță este vorba de o simulare a unui furt prin efracție.

Această problemă se rezolvă uneori destul de ușor, pe calea reconstituirii.

Un exemplu de reconstituire care a dus la demascarea unei simulări de furt prin efracție îl constituie următorul caz din practica anchetei penale. Cu ocazia examinării ușii sparte de la un magazin, s-a constatat că canaturile nu aveau balamale și că erau susținute cu ajutorul unor cuie nu prea mari bătute în ramă și strîmbate (întoarse) înspre canaturi. Pe pervazul drept al ferestrei s-a descoperit o urmă imprimată în adîncime, avînd forma unui triunghi cu baza știrbită. Pe locul de imprimare s-au observat urme de rugină.

S-a pus întrebarea: a avut oare nevoie infractorul să utilizeze un instrument de efracție?

Reconstituirea a arătat că cuiele de susținere a canaturilor puteau fi ușor desdoite (îndreptate) cu mina, după care canatul se ridica cu ușurință, fără eforturi prea mari, sau cu ajutorul vreunor dispozitive. Numai acest fapt făcea verosimilă ipoteza că, în cazul de față, era vorba de o simulare a efracției.

Cu ocazia cercetării făcute în magazin, s-a descoperit sub tejghea o rangă de fier ruginită, care avea o extremitate triunghiulară cu baza știrbită.

S-a pus o a doua întrebare: nu este această rangă instrumentul cu ajutorul căreia a fost „spartă” ușa? O a doua reconstituire, care a constatat în efectuarea unei spargerii experimentale a ușii cu această rangă, a arătat că ea a lăsat pe cerceveaua geamului urme absolut identice cu cea descoperită cu ocazia primei cercetări a ramei, atât ca dimensiune, cât și ca particularități ale știrbiturilor.

Două reconstituiri efectuate în cursul cercetării din inițiativa anchetatorului penal au furnizat probe de neînlăturat pentru dovedirea simulării furtului prin efracție.

4. STABILIREA REZULTATELOR POSIBILE ALE UNOR ANUMITE ACȚIUNI

În faza anchetei prealabile, e nevoie să se stabilească uneori rezultatele posibile ale acțiunilor pe care le-au săvârșit învi-

nuiții sau pe care, după cum reiese din împrejurările de fapt ale cauzei, aceștia ar fi trebuit să le săvârșească.

În majoritatea cazurilor, stabilirea acestor împrejurări este necesară pentru a arăta concordanța dintre urmele lăsate la locul săvârșirii infracțiunii și cele care ar fi trebuit să apară ca rezultat al săvârșirii anumitor acțiuni delictuoase de către infractor.

De pildă, în exemplul expus mai sus, efectuarea celei de-a doua reconstituiri, care a constatat în reproducerea acțiunii spargerii săvârșite cu ajutorul unei răngi de incendiu ce se păstra în magazin, a avut drept scop să stabilească dacă urma lăsată de infractor cu acest obiect va fi identică cu urma descoperită cu ocazia cercetării locului săvârșirii infracțiunii.

În cazul de față, reconstituirea a permis să se obțină o valoroasă probă materială, care a folosit ulterior ca material pentru expertiza criminalistică și a constituit baza concluziilor expertizei cu privire la identitatea acestor urme. Și acestea, la rîndul lor, au devenit o dovadă a faptului că în cazul de față responsabilul magazinului a simulat furtul prin efracție cu scopul de a masca o sustragere.

Trebuie remarcat faptul că astfel de reconstituiri trebuie efectuate de preferință în laboratorul de criminalistică în timpul expertizei.

În cazul de față anchetatorul ar fi putut să nu facă spargeri experimentale, ci să trimită rama și ranga de incendiu spre examinare la cel mai apropiat laborator de criminalistică.

5. RECONSTITUIREA CU OCAZIA PREZENTĂRII DE LUCRURI SPRE IDENTIFICARE

În unele cazuri, reconstituirea trebuie efectuată cu ocazia prezentării de lucruri spre identificare. O astfel de reconstituire, însoțită de refacerea exactă a împrejurărilor evenimentului, ușurează în mod considerabil martorului posibilitatea de a da declarațiile cele mai veridice cu ocazia prezentării obiectelor spre identificare. În anumite cazuri, o astfel de metodă de prezentare pentru identificare este singura posibilă. De exemplu, în cauza privitoare la omorul cetățeanului P, exista depoziția martorei A. Ea a declarat că nu a văzut pe nici unul din criminalii care au pătruns în locuința lui P și l-au omorît, întrucît atacatorii au

spart sticlele de la lămpi și le-au stins. A remarcat însă că unul dintre ei, care a schimbat cîteva fraze cu complicității săi în timpul atacului, avea un glas strident, nu pronunța litera „r” și cuvîntul „scoree” (mai repede) îl pronunța stricat: „coee”.

Ulterior, au fost arestați, bănuți de comiterea omorului lui P, trei indivizi. Printre ei se afla și unul care nu pronunța litera „r”. S-a procedat atunci la identificare, prin înfățișarea lui martorei A, împreună cu încă alte două persoane care nu aveau nici o legătură cu cauza respectivă și dintre care unul de asemenea nu pronunța litera „r”.

Înfățișarea pentru identificare s-a efectuat în așa fel, încît martora nu vedea pe nici unul din cei prezentați, care se aflau în spatele unui paravan subțire și bun conducător de sunete. Fiecare dintre aceștia a fost pus să pronunțe succesiv și într-o anumită ordine stabilită de mai înainte o anumită frază, în care se găsea în repetate rînduri cuvîntul „scoree”.

Martora A a ascultat vocile și pronunțarea celor cinci persoane ce i-au fost aduse spre identificare și a recunoscut drept complice în omorul lui P — după glas, pronunțare și intonație — pe reținutul K.

La locul de efectuare a acestei reconstituiri, care a decurs în condiții asemănătoare celor în care martora a recepționat cele ce s-au petrecut în locuința lui P, s-a dresat procesul-verbal și schița organizării reconstituirii.

3. FELURILE RECONSTITUIRII

Reconstituirea, ca și oricare alt act de anchetă penală, poate fi efectuată în faza anchetei prealabile în cele mai variate cauze ca, de pildă, în cele privitoare la furturi și delapidări din proprietatea socialistă, omoruri, încălcarea regulilor tehnicii securității și ale protecției muncii, viol și alte infracțiuni sexuale, diferite forme de abuzuri în serviciu, avorturi criminale, luare de mită, tâlhărie, incendii și alte infracțiuni.

Posibilitatea reconstituirii faptelor nu este determinată de natura cauzei, ci de împrejurările faptei, care, pentru a putea fi lămurite, permit sau fac necesară efectuarea reconstituirii.

Extrem de variată este și sfera împrejurărilor pentru clarificarea cărora trebuie efectuată reconstituirea.

În practică, reconstituirea se efectuează de cele mai multe ori cu scopul de a stabili și verifica :

- 1) audibilitatea ;
- 2) vizibilitatea ;
- 3) posibilitatea de a pătrunde într-o încăpere sau peste o îngrădire ;
- 4) posibilitatea de comitere a unor anumite acțiuni și de producere a anumitor evenimente în raport de timp ;
- 5) posibilitatea de a săvârși anumite acțiuni sau posibilitatea ca anumite întâmplări să aibă loc în condițiile date, printre care și posibilitatea inflamabilității în condițiile date ;
- 6) mecanismul celor ce s-au întâmplat la locul de săvârșire a infracțiunii și în special al succedării probabile a anumitor întâmplări și acțiuni.

Prin această enumerare nu se epuizează fără îndoială toate cazurile posibile de efectuare a reconstituirii pentru clarificarea împrejurărilor importante pentru cauză.

a) Verificarea audibilității

Reconstituirea este folosită pe scară largă de anchetă pentru verificarea audibilității în anumite condiții date sau în scopul verificării declarațiilor martorilor și învinuitorilor asupra celor auzite de ei.

În unele cazuri, rezultatele reconstituirii efectuată pentru stabilirea sau verificarea audibilității capătă o importanță foarte mare, dând posibilitatea să se stabilească versiunea cea mai probabilă, să se orienteze în mod just desfășurarea ulterioară a anchetei, să se descopere în cel mai scurt timp infracțiunea și să se demaște cei vinovați.

În cauza privitoare la omorirea soției și copilului militarului X, care venise într-o stațiune de odihnă, s-a consemnat în proces-verbal declarația lui X, care arăta : „În drum spre sanatoriul din localitatea Sudak, pentru care noi aveam foi de drum, am vizitat Ialta. Intrucît toate camerele de la hotel erau ocupate, eu și soția am hotărît să înnoptăm în parc. Noaptea, copilul a dormit prost, plîngînd continuu. Probabil că-l durea stomacul. În zori, soția m-a trimis în oraș să caut lapte pentru copil. La ieșirea din parc, în dreptul unui chioșc de flori, am auzit dinspre parc zgomotul a două împușcături.

Avînd o presimțire rea, am alergat înapoi și am găsit soția și copilul morți, prezentînd răni provocate de armă în regiunea capului”.

Pentru a verifica veridicitatea declarației lui X, s-a organizat o reconstituire, cu participarea acestuia, în împrejurări de loc și de timp corespunzătoare celor indicate în declarație.

În procesul-verbal de reconstituire s-au consemnat următoarele :

„Impușcăturile trase succesiv la 6h, la 6h și 10 min., la 6h și 15 min. și la 6h și 20 min. la locul unde au fost găsite cadavrele, nu au fost auzite de persoanele participante și care se aflau împreună cu X lîngă chioșcul de flori, dincolo de incinta parcului”. Aceasta a constituit una din probele pentru acuzarea lui X de a fi săvârșit omorul soției și copilului său. Cu ocazia efectuării reconstituirii, s-a alcătuit planul topografic al locului, indicîndu-se poziția în spațiu a persoanelor participante la efectuarea reconstituirii.

În numeroase cazuri, reconstituirea efectuată în scopul verificării audibilității a ajutat la demascarea martorilor mincinoși.

Cu ocazia efectuării reconstituirii în scopul stabilirii audibilității în locuri deschise, este necesar să se țină seama de acele modificări care sînt în funcție de timpul zilei, precum și de lîrța și direcția vîntului.

b) Verificarea vizibilității

În practica anchetei penale are o aplicație largă efectuarea reconstituirii în scopul stabilirii vizibilității. De cele mai multe ori, acest fel de reconstituire se efectuează pentru verificarea justetei declarațiilor martorilor sau învinuitului în legătură cu faptele văzute de ei.

Un exemplu de reconstituire ca metodă de verificare a declarațiilor contradictorii ale învinuitului și martorului asupra vizibilității poate servi următorul caz.

În cauza citată deja în această carte, privitoare la omorirea pionierului Mișa D, se afla declarația martorului B. Acesta arăta că, în după amiaza zilei de 7 martie, stînd în fața casei sale, a văzut pe tatăl lui Mișa D împreună cu soția lui ieșind din casă. Soția lui D s-a îndreptat prin curte și prin grădină spre cîmp, la

grajdul colhozului, iar D, după ce a traversat curtea sa, s-a întins liniștit pe o movilă de bălegar. Soția lui D s-a apropiat de niște sâni cu resturi de fîn ce se aflau lângă grajd. Înainte ca aceasta să fi ajuns la sâni, la un moment dat D a început să strige pe neașteptate: „...l-au omorât... l-au omorât“.

Apropiindu-se de sâni, soția lui D a început să strige și ea. B, împreună cu alți câțiva colhoznici, a alergat înspre soția lui D și au descoperit sub sâni cadavrul lui Mișa.

La interogatoriu, D a negat categoric cele arătate de martorul B, susținând că B, care se afla pe prispa casei sale, nu a putut în nici un caz să vadă în același timp atât movila de bălegar ce se afla lângă casa lui D, și pe care el era culcat, cât și grajdul colhozului cu sâniile ce se aflau lângă el și sub care soția sa a descoperit cadavrul celui omorât.

Pentru a verifica veridicitatea declarațiilor martorului B și a explicațiilor lui D, s-a efectuat o reconstituire.

În procesul-verbal au fost consemnate următoarele rezultate ale reconstituirii:

„Dacă se stă pe cerdacul dinspre apus al casei lui B, unde, așa cum reiese din cele declarate de acesta, s-ar fi aflat el în momentul descoperirii cadavrului lui Mișa D, se văd bine grămada de bălegar situată la o distanță de 50 m de casa lui D, în direcția nord-vest, grajdul colhozului cu sâniile din apropiere, situat la o distanță de 300 m la apus de casa lui D, precum și toată întinderea dintre casa lui D și grajdul colhozului“.

Reconstituirea efectuată pentru stabilirea vizibilității a ajutat în multe cazuri la demascarea mărturiilor mincinoase.

Cu ocazia efectuării reconstituirii pentru stabilirea vizibilității, trebuie să se țină seama de variabilitatea vizibilității în funcție de puterea luminii, în special în funcție de anotimp, în unele și aceleași ore ale zilei, de prezența sau lipsa zăpezii, de starea atmosferică, de exemplu, cer senin, noros, acoperit de ceață.

c) Verificarea posibilității de pătrundere

Reconstituirea efectuată în scopul stabilirii posibilității de pătrundere se practică pe scară largă îndeosebi în cercetarea cauzelor referitoare la sustrageri și delapidări.

În majoritatea cazurilor, efectuarea reconstituirii dă posibi-

litatea anchetatorului să schițeze chiar de la început calea justă pe care trebuie să meargă pentru a descoperi infracțiunea.

La anchetarea unei sustrageri de valori materiale și mărfuri dintr-un magazin, s-a ivit presupunerea că lipsa este urmarea unui furt de mărfuri săvârșit prin ușile de rezervă ale magazinului, care se închideau pe dinăuntru cu un cîrlig. Aceste uși duceau în anticamera unei locuințe izolate, pe care o ocupa cetățeanul S.

Pentru a se verifica posibilitatea de a pătrunde în magazin prin ușile de rezervă închise cu un cîrlig din interior, s-a organizat o reconstituire.

În procesul-verbal au fost consemnate următoarele rezultate ale reconstituirii:

„În urma experiențelor efectuate, s-a constatat că din anticamera locuinței lui S se trage ușor ușa care dă în magazin. Dacă se introduce în crăpătura ușii astfel formată un cuțit sau o sîrmă subțire și rezistentă, prin mișcarea în sus a cuțitului sau a sîrmei, cîrligul se poate scoate cu ușurință din gaură și ușa se deschide ușor. Cu ajutorul aceluiași instrumente (al cuțitului și al sîrmei subțiri rezistente), cîrligul poate fi coborât fără greutate și introdus în gaura sa, închizîndu-se ușa pe dinăuntru“.

Stabilirea acestei situații a ajutat anchetatorului să descopere furturile de mărfuri din magazin săvârșite în mod sistematic de cetățeanul S.

d) Verificarea posibilității comiterii anumitor acțiuni după timpul necesar efectuării lor

În faza anchetei prealabile, în diferite cauze, este nevoie uneori să se stabilească timpul necesar pentru săvîrșirea anumitor acțiuni sau timpul necesar pentru a se produce rezultatele diferitelor acțiuni.

În cauza privitoare la un accident produs într-o uzină și care a avut ca urmare moartea unui muncitor, care se afla din întâmplare închis în camera cazanelor aparatului „kauper“, s-a presupus că nu este vorba de un accident, ci de un omor intenționat, săvîrșit de bănuitul O din răzbunare.

Trebuia neapărat stabilit dacă O, care a închis deschizătorul camerei cazanelor, ar fi putut face aceasta fără să observe că A a intrat în camera de ardere.

În acest scop s-a efectuat o reconstituire cu participarea lui O.

I s-a cerut acestuia să repete de câteva ori toate acțiunile care au precedat momentul închiderii de către el a deschizătorului camerei cazanelor. În același timp, un muncitor a pătruns în camera cazanelor aparatului, care, în mod evident, în timpul cât a durat reconstituirea, nu era în acțiune.

Rezultatele reconstituirii au fost consemnate în procesul-verbal respectiv după cum urmează:

„La 16 secunde după începerea mișcării, O a ridicat o bară de fier și s-a îndreptat spre deschizături. La 26 secunde după începerea mișcării, un muncitor a pătruns în deschizătura camerei cazanelor. Așadar, în momentul când O s-a întors în direcția deschizăturii auxiliare, muncitorul a continuat să pătrundă în deschizătura camerei timp de încă 10 secunde și în această perioadă se afla în câmpul vizibilității lui O.”

Rezultatele reconstituirii au dat posibilitatea să se presupună existența intenției în acțiunile lui O, care, închizând deschizătura camerei cazanelor, l-a văzut foarte bine pe A care pătrundea acolo.

Efectuarea unei astfel de reconstituiri este necesară în cercetarea cauzelor privitoare la incendii, pentru a se stabili timpul scurs din momentul când s-a dat foc până la izbucnirea incendiului.

De exemplu, într-o cauză privitoare la incendiul ce a avut loc într-un magazin, s-a ivit presupunerea existenței unei incendieri intenționate provocate de responsabilul magazinului cu ajutorul unei lumânări, a unui fitil și a unei grămezi de gunoi.

Lumânările și fitilurile se găseau în magazinul respectiv. Incendiul a izbucnit la trei ore după ora închiderii magazinului, însă a fost observat la timp și lichidat.

Pentru stabilirea timpului necesar pentru izbucnirea incendiului în cazul utilizării mijloacelor arătate mai sus, s-a efectuat o reconstituire.

În urma reconstituirii s-au stabilit următoarele: dacă lângă grămada de gunoi se așază o luminare aprinsă, a cărei bază se înfășoară cu un fitil, aprinderea gunoiului și izbucnirea incendiului se produce la 3—3½ ore din momentul în care a fost aprinsă luminarea. Aceste date ale reconstituirii au devenit una din probele provocării incendiului de către însuși responsabilul magazinului.

c) Verificarea posibilității de săvârșire a unor anumite acțiuni în condiții date

Cazurile în care e nevoie de efectuarea reconstituirii în scopul stabilirii sau verificării posibilităților săvârșirii unor anumite acțiuni în condiții date pot fi foarte variate.

Importanța și sensul unor astfel de reconstituiri se pot vedea din următoarele exemple.

În cercetarea cauzei cu privire la tentativa de omor săvârșită asupra lui N, s-au născut bănuiele cu privire la veridicitatea declarațiilor victimei. Na arătat că lovitura de cuțit în piept i-a fost aplicată seara, în momentul când el ieșea din casă, pe scara de la intrare.

El a declarat că nu a văzut pe acela care l-a lovit cu cuțitul. S-a recurs la reconstituire cu participarea lui N. Deoarece reconstituirea a trebuit să fie efectuată la 500 km distanță de la locul de săvârșire a infracțiunii, s-a construit în mod special macheta scării și a intrării în casă în mărime naturală ținându-se seama de toate dimensiunile și detaliile scării specificate în procesul-verbal de cercetare încheiat la fața locului.

Reconstituirea a arătat că rănirea lui N, în condițiile date, s-ar fi putut săvârși de o mină străină numai în cazul când agresorul s-ar fi aflat față în față cu N, lucru pe care acesta îl nega.

Rezultatele acestei reconstituiri au devenit una din probele faptului că N a simulat o tentativă de omor.

În fața acestei situații, s-a simțit necesitatea de a se verifica dacă rana superficială ce o prezenta N în regiunea pieptului a putut fi provocată de o lovitură cu cuțitul găsit la locul săvârșirii infracțiunii.

În acest scop, s-a efectuat o a doua reconstituire, cu participarea unui expert medico-judiciar.

Această reconstituire s-a efectuat pe un cadavru, care a fost îmbrăcat cu haina cu care fusese îmbrăcat N atunci când a fost atacat. Haina avea o tăietură lungă de 19 mm și situarea ei corespundea cu topografia rănii ce o prezenta N la piept.

În urma reconstituirii, s-a constatat că oricărei lovituri cu cuțitul în cauză, care formează o tăietură în haină de 19 mm, îi corespunde o rană adâncă de cel puțin 20—25 mm. Ancheta a stabilit în prealabil cu precizie că adâncimea rănii provocate lui N nu depășea 5 mm. La procesul-verbal de reconstituire s-a

anexat desenul cuțitului cu care a fost rănit N, cu specificarea dimensiunilor lamei sale pe diferitele ei porțiuni.

Rezultatele acestei reconstituiri au constituit o nouă probă care demasca simularea tentativei de omor de către N.

Uneori, cu ocazia cercetării locului săvârșirii infracțiunii e nevoie să se stabilească dacă urmele descoperite corespund urmărilor acelor acțiuni pe care infractorul ar fi trebuit sau ar fi putut să le săvârșească. Cu alte cuvinte, este necesar să se stabilească dacă acțiunea săvârșită de infractor în împrejurările date ar fi putut lăsa urmele descoperite în timpul examinării.

Intr-o cauză privitoare la un furt de vin dintr-un magazin, trebuia să se verifice dacă era cu putință să se taie cu pila urechea lacătului încuiat sub un unghi corespunzător celui găsit la lacătul magazinului aflat la locul de comitere a infracțiunii.

În acest scop, s-a efectuat o reconstituire.

La ușa magazinului s-a atârnat și s-a încuiat un lacăt identic cu cel care fusese tăiat cu pila.

Cu ocazia tăierii urechii acestui lacăt, s-a constatat că este perfect posibilă tăierea sub același unghi pe care-l prezenta lacătul magazinului, dar ar fi trebuit să rămână în acest caz — în mod inevitabil — zgîrieturi pe ușă, de la instrumentul cu care s-a efectuat tăierea. La cercetarea locului, ușa magazinului nu prezenta însă astfel de zgîrieturi.

Cu ocazia efectuării reconstituirii, au fost făcute schițele respective. Rezultatele reconstituirii au permis să se tragă concluzia că urechea lacătului găsit la fața locului a fost tăiată cu pila înainte de agățarea lui la ușă și acest fapt dovedea existența, în cazul de față, a unei simulări de furt.

Uneori, în cercetarea cauzelor privitoare la furturi și crime, apar îndoieli asupra posibilității de a se comite infracțiunea respectivă în împrejurările date.

În cauza referitoare la asasinarea bestială a familiei lui K, a fost nevoie să se stabilească dacă această crimă a putut fi săvârșită de persoane străine, care să pătrundă și să iasă din casă fără a fi observate de nimeni. S-a avut în vedere declarația capului familiei — bătrînul K — care a arătat că omorul a fost comis între 7h și 15 min. și 7h și 50 min. dimineața, imediat ce el a plecat de acasă spre atelier, precum și faptul că, după natura rănilor provocate victimelor, criminalii ar fi trebuit să fie în mod indiscutabil pătați de sînge.

În acest scop, s-a organizat observarea mișcării trecătorilor

și a transporturilor în curtea casei lui K și pe strada de lângă casă, la aceeași oră și în aceeași zi a săptămînii.

Această observare a constatat în calcularea numărului trecătorilor și al transporturilor la fiecare 5 minute.

Rezultatele au demonstrat existența unei mișcări atît de frecvente a trecătorilor pe stradă și a locatarilor celor 4 aripi ale casei, în curte, încît se excludea cu desăvîrșire posibilitatea ca persoane străine să săvîrșească omorul unei familii întregi și să plece, pline de sînge, din locuința lui K fără a fi observate de cineva.

O reconstituire asemănătoare urmează a se efectua și în cauze privitoare la incendii, atunci cînd este necesar să se stabilească existența posibilității unei inflamabilități în condițiile date.

Rezultatul unei astfel de reconstituiri permite adesea să se tragă concluzia justă asupra existenței incendierii ca singura cauză posibilă a izbucnirii incendiului.

f) Verificarea mecanismului infracțiunii

În unele cauze se ivește necesitatea de a se reconstitui cadrul împlîririi și mecanismul infracțiunii, adică de a se reconstitui succedarea acțiunilor comise de infractor și modalitățile de comitere a acestora.

Astfel de reconstituiri sînt necesare în cercetarea cauzelor privitoare la vătămarea integrității corporale și în anumite cauze privitoare la omoruri și furturi.

În cauzele privitoare la vătămarea integrității corporale, asemenea reconstituiri dau posibilitatea unei reprezentări clare a ceea ce s-a petrecut și în majoritatea cazurilor să se obțină probe pentru justa rezolvare a problemei principale și anume, dacă în cazul dat a avut loc o vătămare intenționată a integrității corporale sau rănirea este efectul altor cauze.

În cauzele privitoare la omor cu arme de foc, o astfel de reconstituire permite să se stabilească precis locul în care era situat cel care a tras cu arma, precum și existența sau lipsa intenției în comiterea omorului.

Un exemplu de reconstituire prin care s-a făcut reproducerea împrejurărilor în care s-au comis faptele și a anumitor ac-

țiuni ce au avut loc, după cum a declarat victima, îl constituie următoarea speță din practica judiciară.

În cauza privitoare la învinuirea lui B, președintele unui colhoz, de comiterea de fraude și abuzuri în serviciu și împiedicarea executării campaniei agricole, învinuitul a declarat că întreg dosarul a fost întocmit în mod artificial, în baza intrigilor unor persoane rău intenționate, care nu o dată au încercat să săvârșească asupra lui un atac terorist.

În susținerea acestei afirmații, B a arătat că în ajunul prezentării sale la interogatoriu a rămas să lucreze pînă noaptea târziu în clădirea administrației colhozului. În acest timp, cineva a aruncat din stradă o piatră mare, care, spărgînd un geam din fereastră, a răsturnat masa și lampa ce se afla pe masă și, trecînd pe lîngă B, a căzut pe podea. Reconstituirea efectuată în cauză a arătat că piatra, în greutate de 13 kg, care se afla în incinta administrației colhozului, nu a putut pătrunde, date fiind dimensiunile ei, prin gaura unde geamul era spart. La fața locului s-a întocmit schița comparativă a dimensiunilor pietrei care s-a găsit în încăperea administrației colhozului și a dimensiunilor ferestrei cu geamul spart. Ca urmare a reconstituirii efectuate, au fost obținute probe care învedeau înscenarea artificială de către învinuitul B a tentativei de act terorist îndreptat asupra sa.

Într-o serie de cazuri, reconstituirea completă a împrejurărilor în care s-a comis faptele și reproducerea acțiunilor care au avut loc permit să se stabilească mecanismul complet al infracțiunii, adică succedarea săvîrșirii acestor acțiuni în momentul întîmplării care se analizează, ceea ce contribuie adesea la descoperirea deplină a infracțiunii și la stabilirea celor vinovați.

În această privință, un exemplu concludent îl constituie următoarea speță din practica de anchetă.

În cauza privitoare la atacul tîlhăresc asupra localului unui canton silvic, urmat de uciderea lui S, ajutorul brigadierului silvic, și de furtul unei casete de bani în care se afla o importantă sumă, era important de stabilit care din cele două răni pe care le prezenta victima S a fost provocată mai înainte. S prezenta o rană în regiunea capului, cu orificiul de pătrundere prin țesuturile moi de sub bărbie, iar orificiul de ieșire în regiunea parietală. Cealaltă era o rană superficială, localizată în regiunea pectorală. La locul săvîrșirii infracțiunii s-a găsit un glonț, care

probabil ricoșase și căzuse pe masă. Celălalt glonț nu a fost găsit. La început, s-a formulat ipoteza că prin prima împușcătura S a fost rănit în piept și după ce a căzut, lasîndu-și capul pe spate, s-a mai tras în el a doua oară, cînd glonțul a nimerit în bărbie și a pătruns în cap.

Din depozițiile martorilor a reieșit că niște bandiți mascați au năvălit în localul cantonului silvic și au somat pe toți cei prezenți să se culce imediat pe podea cu fața în jos, ceea ce s-a și îndeplinit.

După aceea, a urmat somația ca cei care aveau asupra lor vreo armă să se ridice și să o predea. S avea un pistol și s-a ridicat. Probabil că în momentul predării pistolului el a fost omorît. Dar asupra acestei împrejurări, martorii dădeau declarații contradictorii.

Pentru a se forma o reprezentare mai clară despre cele petrecute și pentru a stabili succesiunea probabilă a rănilor provocate lui S, s-a efectuat o reconstituire cu participarea tuturor celor ce s-au aflat în localul cantonului silvic în momentul comiterii atacului tîlhăresc. Pe locul victimei a fost situată o persoană de aceeași înălțime cu S. După aceasta, s-a cerut persoanei care avea rolul banditului și care avea în mîna un pistol descărcat să se apropie de cel care stătea în locul lui S și să-l prindă de mîna în momentul cînd scotea pistolul din buzunar.

Experiențele au fost repetate de cîteva ori. În toate cazurile, persoana care reprezenta pe bandit, atunci cînd se apropia foarte mult de persoana care reprezenta pe S, era nevoită în mod inevitabil să ridice pistolul cu țeava în sus, astfel că deschizătura țevii venea sub bărbia acesteia.



Fig. 87. Poziția lui S și a banditului în momentul dezarmării și drumul parcurs de glonț

În baza datelor oferite de reconstituire și care arătau că prima rănire a lui S a fost efectuată la cap în momentul dezarmării lui, s-a efectuat o cercetare suplimentară a localului cantonului silvic. Cu ocazia reproducerii traiectoriei glonțului cu ajutorul unei prăjini, pornind de la direcția canalului glonțului în capul victimei, a fost descoperită pe coronamentul tavanului o diră bine reliefată produsă de ricoșarea glonțului care a căzut apoi pe masă.

În peretele casei, și anume în filțul dintre grinzi, la nivelul răni din pieptul lui S, s-a găsit cel de-al doilea glonț.

Astfel, datorită reconstituirii a fost stabilită succesiunea reală a executării rănilor provocate lui S cu arma de foc.

La locul de efectuare a acestei reconstituirii, s-a întocmit o schiță. (Fig. 87).

4. ORGANIZAREA RECONSTITUIRII

Ori de câte ori este nevoie să se efectueze o reconstituire, anchetatorul este obligat să se pregătească temeinic în vederea ei.

Înainte de a proceda la reconstituire, anchetatorul penal trebuie:

- 1) să-și reprezinte în mod clar scopul și caracterul reconstituirii ce urmează a se efectua, precum și conținutul și limitele experimentelor ce trebuie făcute;
- 2) să fixeze locul efectuării reconstituirii;
- 3) să fixeze și să cheme martorii oculari ai faptelor ce se verifică, a căror participare la efectuarea reconstituirii este necesară;
- 4) să determine numărul martorilor asistenți de care are nevoie la efectuarea reconstituirii și să-i cheme din timp;
- 5) să examineze problema necesității participării experților de diferite specialități în efectuarea reconstituirii și să-i cheme din timp;
- 6) să asigure primirea la timp, în vederea efectuării reconstituirii, a tuturor instrumentelor și a altor obiecte necesare, care au fost utilizate în timpul infracțiunii ce urmează a fi verificată prin efectuarea reconstituirii.

Succesul reconstituirii, ca și al oricărui act de anchetă, depinde de scrupulozitatea cu care a fost pregătită.

În primul rând, anchetatorul penal trebuie să-și reprezinte în mod clar scopul pentru care se efectuează reconstituirea, de exemplu, în vederea verificării declarațiilor martorului sau învinutului, ori în vederea verificării faptei, deci a obținerii unei probe de sine stătătoare, nelegată de verificarea probelor obținute anterior.

Este necesar să se precizeze în prealabil care anume împrejurare sau fapt trebuie verificat și în ce măsură. Într-un caz trebuie verificată posibilitatea de percepere auditivă, în altul vizibilitatea, într-un al treilea caz, posibilitatea de pătrundere, în al patrulea caz, posibilitatea de a săvârși anumite acțiuni în condiții de timp sau împrejurări date.

Este necesar să se stabilească precis conținutul și limitele experiențelor ce urmează a se efectua.

În cazurile de verificare a posibilității de percepere auditivă la distanță mare, trebuie stabilit din timp ce sunete vor trebui produse, forța acestor sunete (strigăt, sunetul claxonului unei mașini, o împușcătură etc.), de câte ori și în ce variații vor trebui făcute experiențele, ce mijloace trebuie pregătite (cine trebuie să fie chemat pentru reproducerea sunetelor prin glas sau ce obiecte trebuie aduse la locul de efectuare a reconstituirii: pistol, armă, claxon de mașină etc.).

Ținând seama de scopul, de caracterul și de limitele reconstituirii ce urmează a se efectua, anchetatorul penal trebuie să îndeplinească și toate celelalte acțiuni pregătitoare indicate mai sus.

5. REGULILE TACTICE DE EFECTUARE A RECONSTITUIRII

În scopul obținerii unor probe cât mai veridice, în urma reconstituirii, anchetatorul penal este obligat să respecte cu strictețe următoarele reguli tactice:

- 1) Reconstituirea trebuie efectuată, de regulă, în același loc unde s-a produs faptul ce urmează a fi verificat.
- 2) Reconstituirea trebuie efectuată în același timp din zi sau noapte, la aceeași oră la care s-a produs faptul ce urmează a fi verificat.

3) Dacă cu ocazia efectuării reconstituirii este necesar să se întrebuițeze anumite obiecte, *trebuie aduse de preferință obiectele originale* utilizate la săvârșirea faptului ce se verifică.

4) La efectuarea reconstituirii *trebuie invitați să ia parte ca participanți și martorii oculari* ai faptei ce se verifică.

5) Atunci când este cazul, la reconstituire *trebuie să participe și un expert specialist*, care va fi invitat în acest scop de anchetator.

6) La efectuarea reconstituirii, *trebuie să fie de față cel puțin 2 martori asistenți*. Când reconstituirea este complicată și cere un număr mare de participanți, pot fi invitați mai mulți martori asistenți.

7) *Reproducerea faptelor ce au avut loc și care urmează a fi verificate trebuie efectuată cu o precizie maximă*.

8) *Reproducerile respective trebuie repetate de mai multe ori*, iar în anumite cazuri *cu schimbările (variațiunile) respective*.

9) În aprecierea rezultatelor reconstituirii, *trebuie avută în vedere situația schimbată (condițiile) a acelor fapte a căror reproducere nu este posibilă*.

10) În efectuarea reconstituirii *nu sînt permise acțiunile care lezează onoarea cetățenilor și morala publică sau care pun în pericol viața ori sănătatea celor care participă la reconstituire sau a celorlalte persoane, precum și avutul organizațiilor de stat, obștești și al persoanelor particulare (cetățenilor)*.

11) *Reconstituirea trebuie efectuată numai în prezența unui număr limitat de persoane invitate în mod special, asigurîndu-se nedivulgarea rezultatelor acestui act de anchetă, fără permisiunea anchetatorului penal*.

12) Efectuarea reconstituirii *trebuie consemnată într-un proces-verbal*.

Este necesar să ne oprim în mod mai amănunțit asupra fiecăreia din aceste reguli tactice fundamentale de efectuare a reconstituirii.

a) Locul efectuării reconstituirii

Numai identitatea absolută a cadrului în care se face reconstituirea cu cadrul în care a avut loc faptul ce se verifică garantează obținerea unei probe valabile care poate servi ca bază pentru concluzii juste.

Pentru aceasta, reconstituirea trebuie efectuată în același loc unde s-a petrecut faptul ce se verifică. Aceasta garantează într-o anumită măsură respectarea aceluiași condiții care au existat în timpul producerii faptului și, prin urmare, asemănarea maximă a împrejurării și condițiilor faptului ce se reproduce cu împrejurările și condițiile celui ce se verifică.

Este suficient a se aminti, de exemplu, reconstituirea expusă mai sus, care a constat în tăierea experimentală cu pila, la un anumit unghi, a urechii lacătului agățat la zăvorul ușii, pentru a înțelege clar că rezultatele în baza cărora s-au putut trage concluzii au fost obținute numai în urma pilirii experimentale a unui lacăt absolut identic celui agățat la verigile de la aceasta ușă sau la o ușă absolut identică.

Încălcarea acestei reguli ar fi putut da alte rezultate, ceea ce ar fi dus la concluzii greșite, care nu ar facilita, ci, din contra, ar îngreuna continuarea anchetei.

În cazul arătat, a fost mult mai simplu și mai ușor să se folosească pentru reconstituire *aceeași ușă* a magazinului, decît să se caute sau să se confecționeze o ușă identică.

Aceeași situație există în majoritatea cazurilor în care efectuarea reconstituirii la locul săvârșirii infracțiunii nu este legată de greutatea deosebite.

Uneori însă, reconstituirea nu se poate efectua la locul unde s-a produs faptul ce se verifică. De exemplu, trebuie să se verifice posibilitatea izbucnirii incendiului într-o clădire de la un muc de țigară aruncat, dar această clădire a ars complet. În asemenea cazuri, anchetatorul penal alege pentru efectuarea reconstituirii o clădire pe cît posibil identică din toate punctele de vedere. În alegerea clădirii identice, anchetatorul penal trebuie să se consulte la nevoie cu specialiștii respectivi (cu constructori, inspectori de pompieri și alții). În anumite cazuri, de exemplu, în vederea descoperirii urmelor acțiunii unei anumite arme de foc la diferite distanțe sau în vederea stabilirii condițiilor care au provocat distrugerea materialelor etc., reconstituirea trebuie să fie efectuată în laborator. Cu ocazia efectuării unor astfel de reconstituiri în laborator, trebuie să se asigure reproducerea tuturor condițiilor ce prezintă importanță și care au însoțit faptele ce se verifică.

În toate celelalte cazuri, derogările de la regula privitoare la efectuarea reconstituirii în același loc unde s-a produs faptul

ce se verifică pot avea loc numai în mod excepțional. Anchetatorul penal este obligat în aceste cazuri să creeze în vederea efectuării reconstituirii absolut același cadru și aceleași condiții care au existat în momentul producerii faptului ce se verifică.

b) Timpul efectuării reconstituirii

Pentru ca faptul reprodus să se apropie cât mai mult de cel ce se verifică, este necesar ca reconstituirea să se efectueze la aceeași oră din zi sau din noapte și uneori chiar în aceleași zile ale săptămânii în care a avut loc faptul ce se verifică.

Această cerință este absolut necesară numai în cazurile când rezultatele reconstituirii sînt în funcție de timpul efectuării ei.

De exemplu, în cazurile de verificare a vizibilității sau audibilității, este important ca reconstituirea să fie efectuată la aceeași oră din zi sau noapte la care s-a produs faptul ce se verifică, întrucît în funcție de timpul zilei sau nopții se schimbă nu numai vizibilitatea, dar și audibilitatea.

În orele de dimineață, audibilitatea este mai slabă decît în timpul nopții, iar în timpul zilei ea este mai slabă decît dimineața. Aceasta se explică prin aceea că, pe măsură ce se termină noaptea, apar zgomote de intensitate crescîndă, provocate de deșteptarea păsărilor, a animalelor, a oamenilor, de începerea și intensificarea mișcării. Acest zgomot, uneori chiar greu de sesizat, micșorează audibilitatea.

În alegerea timpului pentru efectuarea reconstituirii în scopul stabilirii vizibilității, trebuie să se țină seama de schimbarea vizibilității la una și aceeași oră în diferite luni. În aceste cazuri, reconstituirea trebuie efectuată avîndu-se în vedere răsăritul și apusul soarelui.

Noaptea trebuie să se țină seama de fazele lunii, întrucît vizibilitatea se schimbă simțitor în funcție de lumina lunii.

Pentru efectuarea reconstituirii, trebuie aleasă acea parte a nopții ale cărei condiții de luminare sînt cele mai asemănătoare cu acelea care au existat în momentul faptului reprodus.

În cazul verificării posibilității săvîrșirii anumitor acțiuni în condiții date, atunci cînd aceste condiții sînt în funcție de timp, reconstituirea trebuie uneori efectuată nu numai la aceeași oră, dar și în aceeași zi a săptămânii în care a fost comis faptul ce se verifică.

Respectarea acestei cerințe a fost obligatorie, de pildă, cu ocazia reconstituirii efectuate pentru a se stabili cît de frecventă a fost mișcarea în timpul dimineții în fața casei lui K, întrucît la aceeași oră în diferite zile mișcarea pe stradă poate fi diferită.

La efectuarea reconstituirilor al căror rezultat nu este în funcție de timpul efectuării lor, este de prisos a se ține seama de regula indicată.

c) Folosirea obiectelor originale cu ocazia efectuării reconstituirii

Dacă, cu ocazia reconstituirii faptului ce urmează a fi verificat trebuie să se utilizeze anumite obiecte sau instrumente, este necesar în scopul apropierei maxime a reconstituirii de circumstanțele reale, ca să fie folosite obiectele sau instrumentele originale care au fost utilizate la săvîrșirea acțiunilor ce se verifică.

În reconstituirile descrise mai sus, în legătură cu simularea de către N și președintele de colhoz B a săvîrșirii de tentative de omor împotriva lor, rezultatele reconstituirilor făcute nu ar fi avut forța probantă, dacă în aceste cazuri nu ar fi fost utilizate obiectele originale, cuțitul și piatra, a căror configurație și dimensiune au determinat în esență condiția de bază a succesului reconstituirii.

d) Aducerea la reconstituire a participanților și a martorilor oculari ai faptului ce se verifică

Necesitatea de a aduce la reconstituire pe participanții și martorii oculari ai faptului ce se verifică urmărește scopul producerii cît mai precise a acestuia.

Participanții la faptul ce se verifică trebuie să ia parte la reconstituire în acele cazuri cînd ea se efectuează în scopul verificării sau precizării declarațiilor acestora.

De exemplu, reconstituirea descrisă mai sus, efectuată în cauza privitoare la omorirea soților K, cu scopul de a se verifica și preciza declarațiile martorei G, nu ar fi dat rezultate pozitive dacă G nu ar fi fost prezentă, întrucît fără participarea ei nu s-ar fi putut stabili în mod exact locul în care se afla ea în acea zi de

26 august, când a auzit strigătele unei femei și de asemenea nu s-ar fi putut verifica dacă ea a auzit strigătele în aceeași direcție și cu aceeași intensitate ca și în timpul efectuării reconstituirii.

Martorii oculari la faptele ce se verifica trebuie aduși să participe la efectuarea reconstituirii și în acele cazuri când reconstituirea este legata strins de reproducerea cadrului locului săvârșirii infracțiunii. Reconstituirea descrisa mai sus, efectuată în scopul stabilirii succedarii probabile a loviturilor aplicate ajutorului de brigadier silvic S, nu ar fi dat rezultate, dacă anchetatorul penal nu ar fi adus să participe la efectuarea ei toate persoanele care se aflau în localul cantonului silvic în momentul săvârșirii omorului. Numai datorită ajutorului acestor martori oculari, care au aratat poziția lor în local în momentul săvârșirii omorului, anchetatorul penal a stabilit cu precizie locul unde stătea victima.

e) Invitarea la reconstituire a specialiștilor experți

Uneori, la efectuarea reconstituirii trebuie să participe, la invitația anchetatorului penal, persoane competente în specialitatea respectivă.

Acest lucru este condiționat de cerința ca ancheta prealabilă să se facă pe baze științifice. Reconstituirea este un act de ancheta penală de așa natură, încât cea mai mică greșeală a anchetatorului penal în efectuarea ei, ca urmare a insuficienței cunoștințelor sale de specialitate, poate duce la o greșeală serioasă.

Pentru a efectua reconstituirea pe o bază științifică, adică ținând seama de cuceririle științei în ramura respectivă, este necesar să fie invitați la efectuarea reconstituirii specialiștii respectivi. Nu rareori acești specialiști vor deveni ulterior și experți în cauză și vor pune concluzii la întrebările anchetatorului penal, pentru a obține o apreciere cât mai justă a rezultatelor reconstituirii.

Așa s-a și întâmplat în cele două cazuri de reconstituire descrise mai sus, cu privire la posibilitatea de a provoca rana dată cu cuțitul și la posibilitatea tăierii cu pila a urechii lacatului.

În primul caz a fost invitat un specialist medico-judiciar, iar în al doilea caz un criminalist. Amândoi au asigurat o reconstituire exactă a faptului ce se verifica și au devenit ulterior experți în cauză, punând concluzii la întrebările anchetatorului penal legate de aprecierea științifică a rezultatelor reconstituirii.

În reconstituirile efectuate în scopul stabilirii posibilității sau termenului izbucnirii unui incendiu în condițiile date, a fost invitat să ia parte în calitate de specialist un inspector de pompieri, care a devenit ulterior și expert în cauză.

f) Prezența martorilor asistenți la reconstituire

Reconstituirea se consemnează într-un proces-verbal, care prin sine însuși constituie o probă.

Pentru a asigura în cel mai înalt grad obiectivitatea și veridicitatea acestei probe, este necesar să asiste la efectuarea reconstituirii cel puțin doi martori asistenți, care prin semnarea procesului-verbal să confirme exactitatea consemnării reconstituirii și cea a rezultatelor obținute.

Martorii asistenți trebuie bine informați asupra scopului și caracterului reconstituirii ce se efectuează. Ei trebuie să asiste la toate reproducările ce se fac și să vadă rezultatele lor, pentru ca, în eventualitatea citării lor la ședința de judecată în calitate de martori, să poată explica instanței situațiile consemnate în procesul-verbal de reconstituire, care sînt neclare pentru instanță sau îndoielnice.

Pentru a se evita o publicitate de prisos, nu trebuie invitat să asiste la efectuarea reconstituirii un număr prea mare de martori asistenți. Cu toate acestea însă, în anumite cazuri, când reconstituirea cere unele reproduceri și înregistrarea rezultatelor lor în diferite puncte ca, de exemplu, în cazul reconstituirii pentru verificarea declarației martorei G asupra posibilității ei de a auzi strigătele în cauza referitoare la omorirea soților K, trebuie invitat un număr mai mare de martori asistenți.

Încălcarea cerințelor privitoare la chemarea martorilor asistenți duce la pierderea forței probante a procesului-verbal de reconstituire și-l face nevalabil.

g) Exactitatea maximă a reproducerii cu ocazia efectuării reconstituirii

Așa cum s-a arătat mai sus, justetea rezultatelor reconstituirii și prin urmare și a concluziilor anchetatorului penal depinde de exactitatea reproducerii faptelor ce s-au petrecut și care trebuie verificate.

Cea mai mică greșeală sau chiar inexactitate comisă cu ocazia reconstituirii poate duce la rezultate opuse celor ce trebuie obținute în condițiile efectuării juste a reconstituirii.

În cauza privitoare la furtul unei sume de bani din servietă unui casier, anchetatorul penal a dispus efectuarea unei reconstituirii, pentru a verifica declarațiile victimei cu privire la faptul că banii i-au fost furati prin tăierea servietei. Stabilind că banii fuseseră primiți de la banca în bancnote a 100 ruble, aranjate în pachete a câte 100 de bucați, anchetatorul penal a clarificat cu ajutorul reconstituirii faptul că scoaterea din servietă a unor asemenea pachete nu era posibilă.

Pe această cale a fost demascată încercarea casierului de a simula furtul, cu scopul de a ascunde delapidarea săvârșită de el.

Dacă anchetatorul penal nu ar fi stabilit în prealabil, cu scrupulozitatea necesară, în ce fel de bancnote și în ce pachete s-au primit banii de la bancă, rezultatele reconstituirii puteau fi altele, întrucât banii, în bancnote și în pachete mai mici, puteau fi scoși prin tăietura servietei. O atare inexactitate ar fi putut duce la faptul că delapidarea, precum și simularea furtului banilor prin tăierea servietei ar fi rămas nedescoperite.

h) Repetarea reproducerilor cu ocazia efectuării reconstituirii

Aprecierea justă a rezultatelor reconstituirii poate fi făcută numai cu condiția suficienței lor veridicități, care se obține prin repetarea experiențelor și, în caz de necesitate, cu schimbările (variațiunile) respective.

Rezultatele unei reproduceri izolate pot fi întâmplătoare și pot duce la rezultate nejuste și la concluzii greșite.

Astfel, dacă pentru stabilirea posibilității de a auzi unele împușcături la distanța mare ne-am rezuma numai la efectuarea unei singure împușcături experimentale, s-ar putea întâmpla ca în procesul-verbal de efectuare a reconstituirii să se consemneze că împușcătura a fost auzită, dar nu pentru că a fost auzită într-adevar împușcătura experimentală, ci pentru că întâmplător în acest interval de timp s-a efectuat la o distanță mai mică o altă împușcătură care nu avea absolut nimic comun cu reconstituirea.

Se mai poate întâmpla ca rezultatul unei astfel de reconstituirii incomplete să fie denaturat nu pentru că împușcătura experimentală nu a putut fi auzită la locul fixat, ci pentru că în timpul experienței izolate ea nu a putut fi auzită fie din cauza unei ra-

fale de vânt care a izbucnit subit și care a dus sunetul în altă direcție, fie din cauza tusei sau a strănutului întâmplător al unuia dintre participanții la experiență și care a acoperit zgomotul împușcăturii.

Pentru evitarea unor astfel de greșeli, reproducerile trebuie repetate în mod obligatoriu de mai multe ori cu ocazia efectuării reconstituirii.

Când este necesar să se verifice audibilitatea, vizibilitatea sau posibilitatea de pătrundere, reproducerile repetate trebuie efectuate cu schimbările (variațiunile) respective.

De exemplu, când se verifică audibilitatea, experiența trebuie repetată cu sunete de intensitate diferită; când se verifică vizibilitatea, cu lumina de intensitate diferită; când e nevoie să se stabilească posibilitatea de pătrundere, cu oameni de constituție și statură diferită sau cu obiecte sustrase de volume diferite.

Asemenea variațiuni în reproducerile repetate se fac numai în acele cazuri când ele prezintă importanță din punct de vedere al împrejurărilor evenimentului verificat și al caracterului reconstituirii efectuate.

i) Necesitatea luării în considerație a schimbării situației în momentul efectuării reconstituirii

Atunci când la efectuarea reconstituirii anchetatorul penal, din motive independente de voința sa, este pus în imposibilitate de a restabili în toate amănuntele cadrul sau împrejurările în care a avut loc faptul ce se verifică, el trebuie să țină seama în aprecierea rezultatelor reconstituirii nu numai de situația și condițiile schimbate, dar să și consemneze aceste schimbări în pieșele dosarului, pentru ca ulterior să se aibă în vedere de către instanță în aprecierea ca probe a acestor rezultate.

De exemplu, în cazul reconstituirii efectuate în cauza descrisă mai sus cu privire la omorîrea soților K, anchetatorul penal a procedat în mod absolut just luînd, în scopul verificării posibilității de a se auzi din vie strigătele pornite de la locul săvîrșirii omorului, informații de la stațiunea meteorologică asupra vitezei (puterii) și direcției vîntului, la anumite ore ale zilei de 26 august, adică în momentul săvîrșirii omorului, precum și la ora efectuării reconstituirii. Conform acestor date, în perioada

efectuării reconstituirii vîntul avea o direcție contrară și o viteză mai mare în comparație cu cea din ziua de 26 august.

Anchetatorul penal a ținut seama de aceste condiții schimbate care exercitau o influență mare asupra audibilității și concluziile sale le-a motivat așa cum trebuie, făcînd trimiterea la dovada eliberată de stațiunea meteorologică pe care a anexat-o la dosar, precum și la declarația făcută de martora G în cursul efectuării reconstituirii cu privire la schimbarea vitezei și direcției vîntului.

În aceeași măsură exercită o mare influență asupra stabilirii vizibilității prezența sau inexistența norilor deși și joși, zăpada, ninsoarea și ploaia.

Asemenea schimbări ale condițiilor trebuie în mod obligatoriu avute în vedere la aprecierea rezultatelor reconstituirii și să se reflecte în piesele dosarului.

j) Inadmisibilitatea comiterii cu ocazia efectuării reconstituirii a acțiunilor care lezează onoarea cetățenilor, morala publică sau care pun în pericol viața, sănătatea ori avutul

În majoritatea cazurilor, reconstituirea este legată de reproducerea anumitor acțiuni.

În timpul efectuării reconstituirii este inadmisibilă reproducerea unor acțiuni care prin natura lor ar leza onoarea cetățenilor, morala publică, sau ar pune în pericol viața și sănătatea participanților la reconstituire ori a altor persoane străine.

De exemplu, într-un articol publicat odată în ziarul „Pravda” se descria cazul unei femei, bufetieră la un depou, și al unui procuror, care fugeau pe străzile cartierului din jurul stației de cale ferată, provocînd surprinderea tuturor cetățenilor. Procurorul ținea într-o mînă ceasul, iar în cealaltă un bloc-notes și creionul. După cum s-a lămurit ulterior, era o reconstituire ce se efectua la cererea instanței în cauza privitoare la întîrzierea la lucru a bufetierei S.

În încheierea instanței, erau scrise textual următoarele: „...Se amînă judecarea cauzei și se restituie dosarul procurorului pentru completarea cercetărilor în vederea stabilirii exacte a duratei de timp necesare pentru parcurgerea distanței pînă la locul de muncă al lui S. În acest scop, se va efectua o reconstituire a faptului cu participarea inculpatei, procedîndu-se la :

1) parcurgerea distanței de la stație pînă la bufet la pas și în fugă pe drumul cel mai direct ;

2) parcurgerea distanței de la stație pînă la bufet cu intrarea la cantină spre a semna în condica de prezență ;

3) parcurgerea distanței de la stație pînă la bufet cu înconjur, ținîndu-se seama de închiderea porților și porțiței pe teritoriul depoului”.

Mai este oare necesar să se arate că această încheiere a judecătorului trebuia atacată și să în orice caz o atare reconstituire procurorului cît și a învinuitei ?

Este cu desăvîrșire interzisă reconstituirea acțiunilor care lezează morala publică.

Aceasta se referă îndeosebi la ancheta în cauzele care au ca obiect infracțiuni sexuale. În această categorie de cauze, efectuarea reconstituirii este indicată numai cu scopul stabilirii audibilității, vizibilității și numai atunci cînd este necesar.

Cu ocazia efectuării reconstituirii nu sînt admise nici acțiunile de natură a leza sentimentul respectului față de cei morți.

Dacă din împrejurările cauzei rezultă necesitatea efectuării reconstituirii cu utilizarea obligatorie în experiențe a unui cadavru, anchetatorul penal se va adresa medicului judiciar expert care va asigura punerea la dispoziție a unui cadavru pe care se pot efectua experiențele necesare.

Cu atît mai mult este inadmisibilă, cu ocazia efectuării reconstituirii, reproducerea unor acțiuni care pot pune în pericol viața sau sănătatea participanților la reconstituire și a altor persoane străine, precum și avutul organizațiilor de stat, obștești sau al diferitor cetățeni.

Este inadmisibil, de exemplu, ca în cadrul reconstituirilor să se efectueze la fața locului trageri la țintă, să se pună foc pentru a provoca un incendiu experimental. Este inadmisibilă efectuarea unor acțiuni care pot deteriora îmbrăcămintea participanților la reconstituire etc.

Una din obligațiile principale ale anchetatorului penal la efectuarea de reconstituiri este asigurarea securității depline a secretului industrial.

k) Nedivulgarea rezultatelor reconstituirii

Reconstituirea și rezultatele ei au adesea o importanță covârșitoare pentru determinarea direcției anchetei prealabile și pentru demascarea persoanelor care au săvârșit infracțiunea.

De aceea, faptul efectuării reconstituirii și, cu atât mai mult, rezultatele ei nu trebuie de regulă divulgate.

Este inadmisibilă efectuarea în mod public a reconstituirilor.

La reconstituire trebuie invitat nu număr minim de persoane, strict necesar. Anchetatorul penal trebuie să atragă atenția, când este necesar, participanților la reconstituire că n-au voie să divulge, fără aprobarea lui, datele care le-au devenit cunoscute cu ocazia efectuării reconstituirii, să-i prevină și asupra răspunderii penale în cazul nerespectării acestei cerințe.

l) Intocmirea actelor cu respectarea normelor procesuale

Intocmirea justă a procesului-verbal de reconstituire prezintă o importanță deosebită, întrucât aceasta constituie o probă în cauză.

Oricât de bine și de just din punct de vedere tehnic ar fi fost efectuată reconstituirea, orice rezultate s-ar fi obținut, dacă procesul-verbal se întocmește cu neglijență, cu nerespectarea cerințelor legii, el nu va avea forță probantă, adică instanța nu va lua în considerare datele expuse în acest proces-verbal, oricât de valoroase ar părea ele.

Tocmai de aici decurge și necesitatea întocmirii corecte din punct de vedere procesual a actelor reconstituirii, cu respectarea condițiilor expuse mai jos.

6. PROCESUL-VERBAL DE RECONSTITUIRE

Procesul-verbal de reconstituire trebuie întocmit cu respectarea dispozițiilor art. 78 și 192 din Codul de procedură penală.

În acest proces-verbal trebuie să se indice :

1) Locul (orașul sau localitatea), data (ziua, luna și anul) efectuării reconstituirii, denumirea anchetatorului penal care a efectuat reconstituirea (funcția, gradul profesional, numele), nu-

mele și prenumele, adresa și, în anumite cazuri, și ocupația persoanelor care au participat la efectuarea ei (participanții sau martorii oculari ai faptului ce se verifică, specialiștii experți, martorii asistenți).

2) Scopul reconstituirii, cu trimiterea la articolele Codului de procedură penală în conformitate cu cerințele cărora s-a efectuat aceasta.

3) Unde s-a efectuat reconstituirea (la locul săvârșirii infracțiunii sau în alt loc).

4) Timpul efectuării reconstituirii, cu indicarea precisă a momentului începerii și apoi al terminării ei.

5) Date referitoare la condițiile în care a fost efectuată reconstituirea, dacă aceasta prezintă importanță (gradul de iluminare, existența norilor, a precipitațiilor atmosferice etc.).

6) Enumerarea amănunțită și descrierea tuturor reproducerilor care au avut loc în cursul efectuării reconstituirii, cu indicarea, în mod obligatoriu, a modului cum au fost organizate, în ce au constat, în urma cărei indicații au fost ele făcute, în ce au constat acțiunile fiecăruia dintre participanții la reconstituire.

7) Descrierea detaliată a rezultatelor fiecărei acțiuni.

8) Declarațiile participanților la reconstituire (dacă s-au făcut astfel de declarații).

9) Mențiunea că au fost preveniți toți participanții la reconstituire să nu divulge datele ei, dacă au fost într-adevăr preveniți, precum și mențiunea despre citirea procesului-verbal și confirmarea exactității celor consemnate în el.

10) Semnătura anchetatorului penal care a întocmit procesul-verbal și a tuturor persoanelor care au participat la reconstituire.

În afară de cele arătate mai sus, în procesul-verbal de reconstituire trebuie consemnată, atunci când este necesar, schimbarea condițiilor, arătându-se în ce anume constă ea.

Concluziile anchetatorului penal, întemeiate pe rezultatele obținute, nu trebuie consemnate în procesul-verbal de reconstituire.

În toate cazurile, când este posibil și necesar, trebuie să se facă fotografia, schița și planul locului unde se efectuează reconstituirea, specificându-se pe acestea explicațiile respective, care ușurează înțelegerea celor expuse în procesul-verbal de reconstituire.

Fotografierea, alcătuirea schiței și întocmirea planului locului unde se efectuează reconstituirea trebuie consemnate în

procesul-verbal, iar fotografiile și planul, vizate prin semnătură de anchetatorul penal, trebuie anexate la procesul-verbal de reconstituire. Planul este semnat de martorii asistenți și de ceilalți participanți la reconstituire.

Ca model, se poate da următorul proces-verbal de reconstituire.

PROCES-VERBAL

Orașul Nalcik, 13 februarie 1946.

Anchetatorul penal din procuratura orașului Nalcik, jurist clasa a II-a. Guriev, cu participarea experților: Brant Avram Davidovici, domiciliat în cartierul muncitoresc la nr. 51, Șatov Nikolai Danilovici, domiciliat în str. Pușkin nr. 53, Alexandrov Ivan Klementievici, domiciliat în str. Republicii nr. 79, în prezența martorilor asistenți: Kotilevskaia Alexandra Zaharovna, domiciliată în str. Industrială nr. 66, Ivașcenko Maria Mikolaeвна, domiciliată la fabrica de bumbac nr. 14, apartamentul 14, în scopul stabilirii posibilității spargerii lacătului ce forma obiectul anchetei, am organizat pilirea experimentală a urechii unui lacăt asemănător celui găsit după săvârșirea infracțiunii.

Sosind la fața locului la 23 h și 30 min., am atârnat de belciug și am închis un lacăt de aceeași marcă și de același sistem ca și lacătul găsit la fața locului la 11 februarie 1946, cu urechea tăiată cu fierăstrăul și care constituie corp delict în dosarul cauzei. Expertul Șatov a procedat la tăierea cu fierăstrăul a urechii lacătului la locul pătrunderii acestuia în încheietură. Tăierea s-a efectuat de la stînga spre dreapta, de sus în jos, asemănător sensului tăieturii lacătului găsit cu urechea tăiată. Tăierea s-a efectuat cu mina dreaptă, mina stîngă sprijinind lacătul, poziția nestabilă.

La tăierea cu fierăstrăul (bomfaier) la un unghi de 45°, antebrațul mîinii drepte este ridicat mult în sus, ceea ce face ca tăierea să fie incomodă. În atare situație, cîmpul tăieturii din timpul efectuării reconstituirii coincide cu cîmpul tăieturii lacătului care constituie corp delict. În timpul tăierii, capătul bomfaierului se lovește de ușa și lasă pe ea urme. Tăierea a durat 15 minute.

La locul efectuării reconstituirii au fost fotografiate la lumină de magneziu urmele produse de extremitatea lamei bomfaierului. (Fig. 1).

După aceea, s-a atârnat la belciuge un al doilea lacăt de aceeași marcă și sistem.

La 23 h și 55 min., expertul Șatov a procedat la tăierea celei de a doua urechi. Tăierea s-a efectuat de la dreapta spre stînga, la un unghi drept în raport cu urechea lacătului, în cea mai comodă poziție, după declarația expertului, pentru cel ce tăia. Tăierea a durat 11 minute.

Și în acest caz, prin lovirea extremității lamei bomfaierului s-au produs pe ușa de lemn urme situate cu 2 cm mai sus decît urmele lăsate la

tăierea lacătului anterior. Aceste urme au fost de asemenea fotografiate la lumină de magneziu. (Fig. 2).

Reconstituirea s-a terminat la 0 h și 17 min. S-a dat citire procesului-verbal. Cele consemnate sînt exacte.

ANCHETATORUL PENAL DIN PROCURATURA ORAȘULUI (Guriev)
EXPERTI: Șatov, Brant, Alexandrov.

MARTORI ASISTENȚI: Kotilevskaia, Ivașcenko.

VII. PERCHEZIȚIA

I. DEFINIREA ȘI IMPORTANȚA PERCHEZIȚIEI CA ACT DE ANCHETA PENALĂ

Percheziția este un act de anchetă penală, care se efectuează pentru descoperirea și ridicarea probelor materiale necesare cauzei: acte și obiecte ce caracterizează persoana învinutului și care, de cele mai multe ori, duc la descoperirea lui.

În conformitate cu art. 175 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. și articolele corespunzătoare din codurile de procedură penală ale celorlalte republici unionale, anchetatorul penal efectuează percheziția numai în acele cazuri cînd există temeiuri suficiente a se presupune că într-o încăpere oarecare sau la o anumită persoană se găsesc obiecte ce pot prezenta importanță pentru cauză. Obiectele care prezintă importanță pentru cauză sînt acelea care pot demasca pe infractor sau pot caracteriza persoana sa.

Cu ocazia efectuării percheziției, anchetatorul penal descoperă adesea instrumentele cu care s-a săvîrșit infracțiunea, diferite obiecte în legătură cu infracțiunea, lucruri ce prezintă urme ale infracțiunii, lucruri excluse din circuitul economic prin lege etc. Învinutul încearcă de obicei să ascundă aceste obiecte, pentru că găsirea lor ajută la descoperirea infracțiunii și dovedirea vinovăției lui.

Anchetatorul penal trebuie să țină seamă de faptul că o serie întreagă de infracțiuni pot fi cercetate cu succes numai dacă în cauză se face o percheziție la timp și cu pricepere. Este greu, de exemplu, să considerăm ca terminată ancheta într-o cauză privitoare la speculă, furt din proprietatea socialistă, omor sau mită,

în care nu a fost efectuată o percheziție, ca un act de anchetă penală indispensabil.

2. PREGĂTIREA PREALABILĂ A ANCHETATORULUI PENAL ÎN VEDEREA EFECTUĂRII PERCHEZIȚIEI

Eficiența percheziției este determinată într-o mare măsură de modul cum anchetatorul penal se pregătește pentru efectuarea ei. Această pregătire constă din următoarele :

a) În primul rând, anchetatorul penal trebuie să stabilească în mod precis ce presupune el să găsească și ce metode urmează să aplice pentru a descoperi lucrurile căutate.

În unele cazuri, este necesar să se culeagă informații speciale despre caracteristicile individuale ale obiectelor căutate, în alte cazuri, să se recurgă la identificarea lucrurilor căutate de către partea vătămată sau de către rudele și prietenii acesteia, chiar în cursul desfășurării percheziției.

Importanța pe care o prezintă pregătirea prealabilă minuoasă pentru percheziție se poate ilustra în mod viu prin următorul exemplu din practica anchetei penale.

La 14 mai 1944, a dispărut în împrejurări misterioase tinăra V. Peste două luni, anchetatorul penal a fost informat de comportarea suspectă a cetățeanului N, concubinul celei dispărute fără urme. Informațiile arătau că acesta a transportat într-o noapte la locuința sa diferite obiecte de valoare care aparțineau cetățenei V și care se găseau în camera acesteia.

Era absolut firesc ca primul act de anchetă al anchetatorului penal să fi fost efectuarea percheziției domiciliare în locuința cetățeanului N, cu scopul descoperirii lucrurilor ce aparținuseră lui V.

La percheziție, anchetatorul penal nu a putut stabili nimic, întrucât nu cunoștea de mai înainte caracteristicile individuale ale lucrurilor ce trebuiau căutate, iar soția lui N susținea că toate obiectele de damă existente acolo îi aparțin. În ziua următoare, anchetatorul penal a procedat la repetarea percheziției, care de data aceasta s-a soldat cu rezultate importante.

Anchetatorul penal și-a îndreptat greșeala și a procedat just din punct de vedere tactic. Pentru a stabili cui aparțin lucrurile de

îmbrăcăminte de damă ce se aflau în mare cantitate în locuința lui N, a invitat să participe la efectuarea percheziției pe cele mai apropiate prietene ale lui V, pe sora acesteia și o vecină. În felul acesta, pregătirea prealabilă bine chibzuită în vederea efectuării percheziției a asigurat succesul ei.

Dacă anchetatorul penal s-ar fi oprit la rezultatele primei percheziții nereușite, nu ar fi putut găsi lucrurile ce aparțineau lui V și cauza cu privire la omorrea ei nu ar fi fost rezolvată cu rapiditate.

b) Înainte de a efectua percheziția, anchetatorul penal trebuie să culeagă, în măsura posibilităților, informațiile necesare despre persoanele care locuiesc în locuința unde trebuie efectuată percheziția, despre relațiile acestor persoane și ale vecinilor cu persoana la care se va efectua percheziția, pentru a se orienta unde pot fi ascunse lucrurile ce trebuie căutate, despre situarea în spațiul locativ respectiv a camerelor locuinței, despre intrările și ieșirile locuinței, despre existența beciurilor, a mansardei, a magaziiilor, nișelor etc.

Anchetatorul penal poate obține aceste informații printr-o verificare personală sau de la funcționarii administrației imobiliare, de la vecini, responsabili de stradă sau cu sprijinul organelor de miliție.

c) Anchetatorul penal trebuie să meargă la percheziție având asupra sa trusa. În lipsa acesteia, trebuie să ia cu el :

- 1) o lanternă de buzunar ;
- 2) o luminare și o cutie de chibrituri ;
- 3) o bucată de ceară roșie ;
- 4) un sigiliu ;
- 5) sfoară ;
- 6) un briceag ;
- 7) o lupă ;
- 8) hîrtie, hîrtie indigo ;
- 9) creioane, gumă de șters ;
- 10) în anumite cazuri, aparat de fotografiat.

Aceste lucruri sînt necesare pentru efectuarea percheziției și pentru sigilarea probelor materiale, a camerelor etc., precum și pentru întocmirea procesului-verbal de percheziție.

3 CONDIȚIILE LEGALE PROCESUALE PENTRU CA PERCHEZIȚIA SA POATA FI EFECTUATA

Anchetatorul penal trebuie să emită în primul rând o ordonanță motivată pentru a putea efectua percheziția. Atunci când el nu dispune de date certe care să reclame efectuarea percheziției sau natura cauzei ce se cercetează nu oferă temeiuri pentru efectuarea acestui act de anchetă penală, percheziția nu trebuie efectuată.

Orice percheziție efectuată în mod neînțemeiat, scontînd pe faptul că „se prea poate să găsim ceva” sau „pentru orice eventualitate”, este categoric interzisă, ca cea mai grosolană încălcare a Constituției U.R.S.S. (art. 127).

Anchetatorul penal procedează la efectuarea percheziției cu respectarea art. 175—183 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

Înainte de a trece la percheziție, anchetatorul penal trebuie să ceară celui la care urmează să se facă percheziția să predă lucrurile pentru descoperirea și ridicarea cărora ar urma să se efectueze aceasta. În acele cazuri când lucrurile căutate se predau de bună voie, anchetatorul penal procedează la ridicarea lor. Dacă nu există bănuieli că persoana respectivă ascunde încă o serie de lucruri care ar trebui ridicate, anchetatorul penal trebuie să se limiteze numai la ridicarea acestora și să nu mai efectueze percheziția.

Trebuie avut însă în vedere faptul că învinuitul caută uneori, cu scopul de a preîntîmpina percheziția și consecințele grave pentru el, să limiteze operativitatea anchetatorului penal prin predarea de bună voie a cîtorva lucruri, ascunzîndu-le pe celelalte, mai periculoase pentru demascarea lui. De aceea, anchetatorul penal nu se poate limita în unele cazuri numai la ridicarea obiectelor. El face percheziția independent de faptul că o parte din lucruri a fost predată de bună voie.

Percheziția se efectuează în prezența martorilor asistenți. În calitate de martori asistenți sînt invitați de obicei reprezentanții administrației imobilului, portarul, vecinii. La efectuarea percheziției în locuința unui militar care domiciliază înafara unității, poate fi invitat în calitate de martor asistent, în funcție de natura percheziției, reprezentantul unității militare în care face serviciul persoana percheziționată.

În cazarmă sau în casa corpului ofițeresc, percheziția se efectuează

de către anchetatorul penal militar, în prezența reprezentanților comandamentului.

La efectuarea percheziției într-o instituție, trebuie invitat în mod obligatoriu să participe un reprezentant al instituției.

Percheziția se face în prezența persoanei ce se percheziționează. În anumite cazuri, când această persoană se ascunde sau se găsește în stare de reținere, percheziția poate fi efectuată în lipsa ei, dar în prezența rudelor, a persoanelor apropiate sau a vecinilor, făcîndu-se despre această mențiune specială în procesul-verbal.

Efectuarea percheziției este condusă de anchetatorul penal, care stabilește planul de acțiune, consecvența operațiunilor și soluționează toate celelalte probleme care se ivesc în cursul percheziției.

Responsabilitatea pentru respectarea normelor procesuale care reglementează percheziția îi revine anchetatorului penal. Tot el întocmește procesul-verbal de percheziție.

4. METODELE DE EFECTUARE A PERCHEZIȚIEI

Pentru a obține rezultate bune prin efectuarea percheziției, anchetatorul penal trebuie să cunoască în mod precis obiectivele acesteia :

- 1) ce sau pe cine caută ;
- 2) la cine să caute ;
- 3) cînd să caute ;
- 4) unde să caute ;
- 5) cum să caute.

O schemă dinainte dată, care să permită rezolvarea după un șablon a acestor probleme, nu există.

Diferitele probleme ale metodice percheziției își găsesc rezolvarea în funcție de materialele dosarului de anchetă penală și de cadrul concret al percheziției. Există totuși reguli generale reieșite din practică, a căror respectare este obligatorie în toate cazurile.

Să trecem la examinarea acestor reguli.

a) Pe cine se caută

Percheziția se efectuează pentru descoperirea învinutului care se ascunde sau pentru găsirea obiectelor ascunse de acesta.

Cu ocazia percheziției efectuate în scopul descoperirii învinutului care se ascunde, trebuie să se înconjoare în primul rând clădirea, să se instituie pază la toate ușile exterioare, sub geamuri, în curte. În interiorul clădirii se efectuează percheziția în closete, magazine, firide, lăzi mari, dulapuri și în toate celelalte obiective în care se poate ascunde învinutul. Dacă în cursul percheziției acesta nu este descoperit și se presupune că el va veni în clădirea respectivă, se organizează pînă. Condiția indispensabilă a unei bune organizări a pînăi este reținerea tuturor persoanelor care au venit în clădire și conspirativitatea ei cea mai deplină.

Trebuie să se ia măsuri ca persoanele reținute să nu poată comunica cu exteriorul, fie prin aruncarea de bilețele pe fereastră, fie prin semnalizarea optică, fie prin expunerea de lucruri pe pervazul ferestrei ca semnale convenționale etc.

Atunci cînd se caută învinutul într-un loc deschis, trebuie cercetate toate obiectivele existente, de exemplu, clăile de fin de pe cîmp, pătulele de paie, căruțele cu paie, văgăunile, grădinile. Trebuie minuțios „scormonite” pădurile situate în apropiere, mlaștinile.

La reținerea învinutului, trebuie efectuată de îndată percheziția lui corporală. Cu acest prilej este necesar să se acorde toată atenția faptului ca învinutul să nu poată arunca, părăsi sau transmite complicilor săi anumite lucruri sau documente care-l demască.

b) Ce se caută

Enumerarea lucrurilor pentru căutarea cărora se efectuează percheziția este determinată de caracterul infracțiunii săvîrșite și de împrejurările concrete ale cauzei în care se face ancheta penală. În cauzele privitoare la furt din proprietatea de stat și avutul obștesc, speculă, delapidare, fals, înșelăciune, trebuie căutate obiectele infracțiunii — lucruri, bani, bunuri de valoare, conceptele documentelor falsificate, tipare, ștampile, diferite înscrisuri fictive. Dacă valorile au fost sustrate în urma unui furt

prin efracție, scopul percheziției este de a găsi și instrumentele cu care s-a săvîrșit infracțiunea.

Dacă într-o cauză privitoare la un omor, s-a stabilit, cu ocazia cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, că omorul a fost comis cu armă de foc, percheziția are ca scop găsirea armei.

Dacă într-o cauză privitoare la un incendiu se descoperă urme de picior încălțat la locul incendiului, anchetatorul penal va cauta să găsească gheata bănuțului, avînd aceleași caracteristici individuale ca cele consemnate cu ocazia cercetării locului săvîrșirii infracțiunii.

În cercetarea cauzelor cu privire la vătămarea integrității corporale, trebuie descoperite cu ajutorul percheziției instrumentele și mijloacele prin care a fost săvîrșită vătămarea integrității corporale, precum și corespondența, jurnalele de însemnări intime sau alte documente care să permită descoperirea motivelor infracțiunii.

În cercetarea cauzelor cu privire la mită, percheziția este una din cele mai importante și indispensabile acte de anchetă penală, care dă posibilitatea să se găsească mijloacele mitei (obiectul mitei). Uneori obiectul mitei îl constituie lucruri cu caracteristici individuale, de exemplu, diferite obiecte de valoare; alteori lucruri cu anumite caracteristici de specie, calitate și dimensiune; în sfîrșit, lucruri care au caractere generice (produse agricole etc.) și bani.

Modalitățile de stabilire a ceea ce trebuie căutat cu ocazia efectuării percheziției în cauzele privitoare la mită sînt variate. Obiectul mitei poate fi stabilit prin depozițiile martorilor care au cunoștință de faptul mituirii sau prin declarația mituitorului. În aceste cazuri, anchetatorul penal va cunoaște dinainte ce trebuie să caute la percheziție.

În alte cazuri, anchetatorul penal procedează la efectuarea percheziției fără a avea dinainte o reprezentare clară a obiectului mitei. El trebuie să se orienteze asupra situației la locul efectuării percheziției și să ridice acele bunuri (obiecte) care, datorită valorii ce o prezintă sau altor particularități, pot constitui corpuri delictive. De exemplu, anchetatorului penal i se aduce la cunoștință că un administrator de imobil face înregistrări ilegale, în baza unor documente fictive, în schimbul luării de mită. Simpla stabilire a faptului de înregistrare ilegală a cetățenilor în imobil este un temei suficient pentru efectuarea unei percheziții ino-

pinate la respectivul administrator de imobil cu scopul de a găsi la el bani sau alte obiecte de valoare.

În toate cazurile de efectuare a percheziției, indiferent de rezultatele ei, anchetatorul penal trebuie să ridice jurnalele de însemnări intime, scrisorile și corespondența învinuitului, însemnările și carnetele de note, bilețelele, fotografiile, în special cele în grup, literatura pornografică și pozele, armele, în caz când nu are drept să le posede, obiectele ce se utilizează în scopuri criminale — chei false, instrumente de spargere și atac, substanțe toxice și inflamabile și altele — precum și toate acele obiecte care, în conformitate cu art. 23 din Codul civil al R.S.F.S.R., intră în categoria celor excluse prin lege din circuitul particular.

Anchetatorul penal este obligat să consemneze în procesul-verbal de percheziție toate obiectele descoperite cu ocazia efectuării percheziției și care au vreo legătură cu cauza respectivă. În prealabil, el prezintă martorilor asistenți lucrurile descoperite. Bani ridicați se înmânează de către anchetatorul penal unuia dintre martorii asistenți.

În cazul descoperirii de înscrisuri secrete, anchetatorul penal le prezintă martorilor asistenți, pentru ca aceștia să ia cunoștință numai de ceea ce este necesar pentru descrierea individuală a acestor înscrisuri în procesul-verbal, fără a-i pune în cunoștință de conținutul lor (de exemplu, numărul documentului, data lui, de cine este semnat înscrisul etc.), pentru ca martorii asistenți să poată confirma că tocmai înscrisul acesta concret a fost descoperit cu ocazia percheziției.

c) La cine să se caute

Problema „la cine să se caute” se rezolvă în baza actelor ce se află la dosarul de anchetă penală: depozițiile martorilor, corespondența ridicată, datele rețelei de informație etc. Anchetatorul penal trebuie să stabilească înainte de efectuarea percheziției domiciliul învinuitului, relațiile lui, unde păstrează el lucrurile pe care trebuie să le descopere percheziția. În funcție de cunoașterea persoanei al cărei domiciliu urmează să fie percheziționat, anchetatorul penal trebuie să fie pregătit și în vederea unei rezistențe înarmate din partea învinuitului și în vederea unor încercări rafinate de ascundere a lucrurilor, care pot merge și pînă la modificarea trăsăturilor exterioare ale acestora.

Anchetatorul penal trebuie să țină seama și de faptul că percheziționarii (persoanele la domiciliul cărora se efectuează percheziția) încearcă adeseori să abată pe anchetatorul penal de la locul unde sînt ascunse lucrurile cautate. De pilda, în cursul anchetei într-o cauză privitoare la sustragerea de cereale dintr-o magazie, anchetatorul penal a primit informații că furtul a fost săvîrșit de o oarecare N, care locuia împreună cu fiica sa alienată mintal. Percheziția efectuată în casă și în clădirile anexe din curte nu au dat rezultate pozitive. Procurorul se pregătea de acum să procedeze la întocmirea procesului-verbal, cînd a observat că fiica învinuitei stătea într-un singur loc, într-o atitudine încordată ce dădea de bănuit. Atunci el a dat fata la o parte și a descoperit o trapă mascată cu îndeminare, care s-a ridicat ușor. Sub trapă se afla pămînt alînat. Săpîndu-se în acel loc, s-au găsit cîteva butoaie care conțineau peste 300 kg cereale. La interogatoriu, N a recunoscut că ea și-a așezat anume fata pe trapa care se ridica, ordonîndu-i să stea acolo pînă la terminarea percheziției.

În funcție de persoana la care urmează a se efectua percheziția, anchetatorul penal determină numărul participanților, apreciază complexitatea percheziției și ia celelalte măsuri pregătitoare de ordin organizatoric.

d) Cînd să se efectueze percheziția

În conformitate cu art. 177 din Codul de procedură penală, percheziția se efectuează ziua. Numai în acele cazuri cînd înțelegerea nu este posibilă, percheziția se poate face chiar și noaptea.

Din punct de vedere criminalistic, percheziția este mai eficace ziua decît noaptea. Ziua se poate face o orientare mai bună într-un cadru necunoscut și se pot examina mai bine lucrurile.

În condițiile unei iluminări artificiale și insuficiente, multe pot rămîne neobservate.

Percheziția trebuie să fie înopinată pentru cel la care ea se efectuează. Atunci cînd percheziției îi lipsește caracterul înopinat și îl găsește pregătit pe cel la care ea se efectuează, nu va da rezultate pozitive, pentru că învinuitul va distruge sau va ascunde din timp tot ceea ce ar putea să-l compromită.

e) Unde să se caute

Problema „unde să se caute” se rezolvă în funcție de împrejurările cauzei, de cunoașterea persoanei la care se efectuează percheziția și de natura lucrurilor ce urmează a fi căutate. Anchetatorul penal stabilește unde trebuie căutat în funcție de ceea ce își propune să caute. Locul de căutare este limitat de particularitățile individuale ale obiectului. De exemplu, dacă trebuie căutată o mașină de tipărit sau o mașină de scris, percheziția se efectuează în subsoluri, dulapuri, lăzi, noptiere și mese de noapte, în case de fier, în pereți, în podea etc. La căutarea corespondenței și înscrisurilor de natură a demasca pe învinuit, anchetatorul penal își va concentra atenția asupra conținutului sertarelor biroului, casetelor și dulapului cu cărți. Când e vorba de examinarea cărților, ele trebuie răsfoite în mod minuțios, ținându-se seama de faptul că în îmbrăcămintea dublă se poate păstra înscrisul căutat. Uneori, într-o carte se poate păstra o armă; se taie interiorul după dimensiunile unui pistol, se așază arma și după aceea se pune cartea cu coperta înafară, printre alte cărți din bibliotecă.

Obiecte de valoare de proporții nu prea mari pot fi ascunse în tocul ghetei, sub un petec cusut în mod artificial la haină, în coșul sobei, în piciorul unui fotoliu, în ramele tablourilor, în clanța ușii, într-o pernă, într-un instrument muzical, în aparatul de radio etc.

De pildă, la o percheziție, ceasul-cronometru ce trebuia căutat a fost găsit în bucătărie, pe fundul unui ibric de cafea așezat pe lampa de gătit. La o altă percheziție niște bijuterii furate au fost găsite îngropate în pământul dintr-o glastră cu flori.

Este cunoscut cazul când unei bucăți de aur furate i s-a dat forma unei clante obișnuite, care apoi a fost pusă la ușa de la closet. De cele mai multe ori, infractorul care încearcă să ascundă în mod perfect un lucru oarecare, folosește în acest scop deprinderile sale profesionale. Sobarul sau pietrarul zidesc obiectele în perete, în sobe; tâmplarul le introduce în obiecte din lemn; tapițerul le pune în tapițeria mobilei, în saltele; farmacistul le ascunde printre medicamente; fotograficul folosește aparatul de fotografiat etc.

Uneori se obțin rezultate pozitive și la percheziția efectuată la locul de muncă al bănuțului.

f) Cum să se caute

Percheziția este de trei feluri: corporală, în încăperi, pe un loc deschis.

Percheziția corporală se efectuează imediat după reținerea învinuitului, pentru a-l lua eventualele mijloace de atac sau de sinucidere. Cu acest prilej se ridică tot ceea ce i-ar putea folosi drept instrument (brici, cuțit, pistol, tutun, otravuri sau alte substanțe toxice etc.). Percheziția corporală permite totodată să se descopere la cel percheziționat obiecte sau documente care pot servi ca probe materiale în cauză.

Percheziția corporală cuprinde la rândul ei percheziționarea îmbrăcămintei și percheziția corporală propriu-zisă (percheziționarea corpului). Percheziționarea îmbrăcămintei trebuie efectuată în mod foarte minuțios, începând de la pălărie și terminând cu încălțăminte. La pălărie trebuie îndreptată atenția asupra căptușelii și a bandei de mușama sau piele din interior, trebuie pipăit sau descusut locul unde este cusută firma atelierului sau a fabricii. Când e vorba de șapcă, trebuie examinat cozorocul, întrucât între părțile lui componente poate fi ascuns înscrisul care se caută.

La cercetarea îmbrăcămintei trebuie examinate cu atenție colțurile hainei, căptușeala, cusăturile, peticele. Porțiunile suspecte trebuie pipăite, străpunse și chiar descusute. O mare atenție trebuie dată gulerelor, gulerașelor cusute la treninguri, revelorilor paltonului.

Unei examinări deosebit de minuțioasă trebuie supuse diferitele obiecte găsite la învinuit: țigările cu carton sau luleaua, chibriturile, ceasul, tabacherea (portțigaretul) etc. De pildă, pe hîrtia de la cartonul de țigări găsite la spioni au fost descoperite planuri secrete cifrate. Din capătul unei lulele, din orificiul unei chei etc. au fost scoase bilețele diferite.

Un baston, o servietă, un aparat de fotografiat sau o carte pot fi folosite de un infractor cu experiență drept mijloc de păstrare a unor obiecte care au o importanță esențială în cauză.

La percheziția corpului, trebuie supuse unei examinări atente, cu participarea medicului, toate orificiile naturale ale omului. La femei se recomandă pieptănarea părului. Percheziționarea corpului se efectuează de către o persoană de același sex cu persoana percheziționată.

În general, limitele percheziției corporale sînt determinate de natura cauzei și de acele obiecte pe care anchetatorul penal contează să le găsească la cel percheziționat.

La efectuarea percheziției într-o încăpere, anchetatorul penal trebuie să asigure în prealabil paza tuturor intrărilor și ieșirilor, pentru ca, pînă la terminarea percheziției, să nu poată ieși nimeni nestingherit din încăperea ce se percheziționează, pentru a scoate afară obiectele căutate. Importanța ce o prezintă paza intrărilor și ieșirilor se poate vedea din următorul exemplu.

Cu ocazia efectuării unei percheziții domiciliare într-o cauză privitoare la o bandă de falsificatori de monede, nu s-a găsit negativul ce se căuta. Percheziția a fost totuși efectuată în mod minuțios, iar la toate ieșirile a fost pusă pază. Cu toate acestea la începutul percheziției a ieșit din locuință, prin intrarea de serviciu, lăptăreasa cu două bidoane de lapte. Milițianul care făcea de pază i-a dat drumul. În cursul cercetărilor ulterioare, s-a stabilit că „lăptăreasa” a pus într-unul din bidoane și a scos din locuință clișeul ce se căuta.

Paza instituită la toate intrările și ieșirile trebuie să urmeze cu rigurozitate regula: în timpul efectuării percheziției poate intra oricine în locuință, dar nimeni nu are voie să iasă.

Toate persoanele ce se găsesc în locuință trebuie supuse unei minuțioase percheziții corporale.

Intrînd în locuința unde urmează a se efectua percheziția, anchetatorul penal adună într-o cameră toate persoanele ce se află acolo și le pune sub pază, interzicînd orice trecere dintr-o încăpere într-alta. Dacă unul din cei prezenți ar avea nevoie să iasă la closet, o poate face numai sub supraveghere, pentru a se împiedica eventuala încercare de distrugere a unor valoroase probe materiale.

Percheziția se efectuează în mod planificat și fără întrerupere, pentru ca să nu se omită sau să se uite ceva, cercetîndu-se cameră cu cameră, obiect cu obiect. Sînt supuse percheziționării pereții, tavanul, dușumeaua (pardoseala).

Cu ocazia examinării dușumelei, care poate fi de scinduri, de ciment, de pămînt, de parchet, trebuie îndreptată atenția asupra neregularităților frapante ale suprafeței, asupra afinării, asupra fișiiilor înguste de clei proaspăt dintre bucățelele de parchet. Cînd se pare că podeaua de pămînt a fost săpată într-un anumit loc, se va turna apă și se va observa dacă ea pătrunde mai repede decît în celelalte porțiuni ale podelei.

Scoaterea unei scîndurele de parchet se poate controla apăsîndu-se cu piciorul pe capătul ei și prin examinarea atentă a felului în care este fixată.

La examinarea dușumelei de scinduri, trebuie îndreptată atenția asupra murdăriei și prafului dintre scinduri; acolo unde au fost scoase scindurile, murdăria și praful vor fi în proporție mai mică decît în alte locuri.

Pereții se controlează bătîndu-se în ei cu un ciocan mic (de tapițer sau de ceasornicar). Dacă în perete există locuri goale (ascunzători tainice), sunetul loviturii cu ciocanul va fi mai slăb în locul respectiv decît în alte porțiuni ale peretelui. Trebuie îndreptată atenția asupra bucăților de tapet recent lipite, asupra tencuielii sau vopselei proaspete etc.

Cînd se caută în sobă, trebuie examinate zidul, vatra, coșurile, capacele.

Unei examinări minuțioase trebuie supuse cornișele, feres-truicile podului, învelișul acoperișului casei, podurile, subsolurile, subteranele.

Tot atît de minuțios trebuie examinate și lucrurile de uz casnic. Mobila lăcuită, plapumele, saltelele, pernele trebuie străpunse cu un ac lung, iar în unele cazuri se și descos. În mese, dulapuri, divanuri, paturi se verifică dacă nu există cumva pereți dubli, ascunzători etc.

Pentru descoperirea obiectelor metalice, se întrebuițează un aparat special numit căutător de metal. Toate corpurile lichide, corpurile friabile (saci cu făină, cu cartofi, cu crupe, cu boabe, un bidon cu lapte) se deșartă.

A enumera toate obiectele ce urmează a fi examinate cu ocazia efectuării percheziției este imposibil. În fiecare caz concret, anchetatorul penal se va orienta în funcție de situația de la locul efectuării percheziției și în funcție de obiectele pe care le caută.

Cu ocazia efectuării percheziției în mese, dulapuri, casele etc., trebuie evitată deteriorarea încuietorilor. Lacătele meselor, dulapurilor și ușilor trebuie rupte însă cu grijă numai în acele cazuri cînd posesorul refuză să deschidă sertarele sau ușile și nu predă cheile la cererea anchetatorului penal.

Cu ocazia efectuării percheziției în teren deschis, suprafața de cercetat se împarte în pătrate. Percheziția se efectuează planificat, pe pătrate, prin trecerea succesivă dintr-un pătrat în altul. Se recomandă folosirea ciinilor de scotocire, mai ales atunci cînd este căutat infractorul ascuns.

Importanța percheziției pe un teren deschis poate fi ilustrată prin următorul exemplu.

Anchetatorul principal de la procuratura unei regiuni, anchetând într-o cauză privitoare la sustrageri în proporții mari de la o uniune raională a cooperativelor de consum, a descoperit că infractorii au sustras într-un interval de timp relativ scurt diferite articole de piele în valoare de peste 300.000 ruble. Una din sarcinile anchetei penale a fost aceea de a găsi, cu ajutorul percheziției, fie banii, fie mărfurile sustrate.

În acest scop, anchetatorul penal a verificat toate relațiile învinuiților și a efectuat o serie de percheziții atât la locuințele lor cât și la locuințele rudelor apropiate și ale prietenilor acestora. În urma unei munci de lungă durată, asiduă și minuțioasă, el a descoperit depozitul mărfurilor de piele într-un câmp de cartofi, sub semănături. Toate mărfurile sustrate au fost împachetate cu grijă, baloturile îngropate în pământ, iar deasupra s-au semănat cartofi.

5. FELURILE PERCHEZIȚIEI

Percheziția poate fi: singulară, în grup și repetată. Se numesc percheziții în grup acele percheziții care se efectuează concomitent la mai multe persoane implicate într-o singură cauză, la care se presupune, în virtutea legăturilor lor criminale, că se găsesc obiectele căutate. Perchezițiile în grup se efectuează simultan la toți cei ce se percheziționează, pentru ca nici unul dintre ei să nu poată lua legătura cu ceilalți și să-i prevină despre „primejdie”. Nerespectarea acestei cerințe duce în practică la aceea că un complice prevenit reușește să ascundă valorile și corpurile delictive ce se găsesc la el.

Efectuarea perchezițiilor în grup cere ca o condiție necesară pregătirea lor minuțioasă din punct de vedere organizatoric, distribuirea justă a oamenilor și existența unui plan bine chibzuit.

Anchetatorul penal trebuie să stabilească modul de conducere a tuturor perchezițiilor și legătura între persoanele care efectuează perchezițiile și să-i instruiască pe toți acei care urmează să le efectueze. Dacă a avut cumva loc o întârziere în efectuarea unei percheziții și infractorul respectiv a aflat de ea și-l așteaptă pe anchetatorul penal, se va efectua o percheziție super-

ficială, nescontându-se să se mai descopere lucrurile ascunse, întrucât cele mai multe din ele au fost ascunse înafara locuinței.

După un anumit timp, anchetatorul penal va efectua o nouă percheziție, care se numește repetată, minuțioasă și amanunțită. De multe ori infractorul, judecând că anchetatorul penal a cedeat de acum o percheziție fără succes, se liniștește și începe să readucă treptat în locuința sa lucrurile ascunse la diferite persoane. De aceea, în unele cazuri percheziția repetată are rezultate pozitive.

6. RIDICAREA ACTELOR ȘI DECORAȚIILOR PERSONALE ÎN TIMPUL PERCHEZIȚIEI

În cazul arestării unei persoane decorate cu ordine, anchetatorul penal este obligat să-i ridice ordinele, medaliile și actele de conferire a acestor decorații. Dacă învinuitul nu le are la el, anchetatorul penal este obligat să le caute și să le ridice indiferent de locul unde se află ele. Despre ridicarea ordinelor, medaliilor și actelor de conferire a acestor ordine se face o mențiune specială în procesul-verbal de percheziție, arătându-se denumirea ordinului (medaliei), numărul său, numărul carnetului sau al altor acte de conferire a ordinelor.

Ordinele, medaliile și actele respective se păstrează la procuratură pînă la rezolvarea definitivă a procesului. Cînd procesul este stins, cînd inculpatul este achitat sau cînd sentința de condamnare nu atrage după sine privațiunea de libertate, ordinele, medaliile și actele respective se restituie posesorului lor sub luare de dovadă. Cînd condamnarea este însoțită de privațiune de libertate, ordinele, medaliile și actele de conferire a ordinelor se expediază după rămînerea definitivă a sentinței, cu poșta sau prin curier special, șefului sectorului pentru evidență și înregistrare a decorațiilor de pe lângă secretariatul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Actele personale se ridică de la persoana anchetată numai în cazul cînd aceasta este depusă sub stare de arest sau cînd actele servesc drept corpuri delictive în proces. Nu este permis să se atașeze la dosar documentele de partid sau comsomol. Aceste acte, dacă se ridică de la cetățeanul arestat, se trimit celui mai apropiat organ de partid sau de comsomol (comitetului raional,

comitetului orășenesc, comitetului regional). La dosar se atașează dovada de primire a actelor de partid.

Adeverința, buletinul de populație și alte documente personale ridicate de la persoana anchetată se atașează la dosarul de anchetă într-un plic separat, pe care se menționează ce fel de acte cuprinde.

Cînd procesul se stinge, actele personale se restituie titularului.

7. PROCESUL-VERBAL DE PERCHEZIȚIE

După ce s-a terminat percheziția, anchetatorul penal întocmește procesul-verbal de percheziție, care este un act de procedură și servește drept dovadă în proces.

Procesul-verbal de percheziție se face în două exemplare, la locul percheziției, cu creion chimic pe indigo sau la mașina de scris. Primul exemplar se atașează la dosar, iar cel de-al doilea se dă persoanei percheziționate. Cînd aceasta este arestată, se predă rudelor sau persoanelor apropiate (soției, părinților).

Procesul-verbal de percheziție trebuie să cuprindă:

1) Numele, prenumele, gradul și funcția persoanei care a înlocuit procesul-verbal.

2) Temeiul percheziției (ordonanța de efectuare a percheziției, ordinul de percheziție).

3) Cînd, unde, la cine și în asistența cui a avut loc percheziția (se arată numele, prenumele, numele tatălui și adresa martorilor asistenți).

4) Răspunsul persoanei percheziționate la propunerea anchetatorului penal de a preda de bună voie obiectele căutate.

5) Lista lucrurilor găsite și ridicate, cu indicația locului unde au fost descoperite.

6) Descrierea detaliată a particularităților individuale ale lucrurilor descoperite (de exemplu, toporul plin de sînge, hîrtia cu urme digitale etc.).

7) Lista lucrurilor găsite și care urmează să fie ridicate, în conformitate cu art. 23 din Codul civil al R.S.F.S.R.

8) Metodele speciale întrebuintate în cursul percheziției (deschiderea dușumelii, spargerea peretelui, stropirea cu apă, ciocănitul etc.).

9) Declarațiile făcute de către percheziționat sau de membrii familiei lui în timpul percheziției.

10) Semnătura anchetatorului penal, a martorilor asistenți și a persoanelor percheziționate.

Dacă s-au ridicat multe obiecte sau acte, se întocmește, în două exemplare pe o foaie separată, inventarul lor, arătîndu-se cui au fost încredințate spre păstrare. Inventarul se atașează la procesul-verbal de percheziție.

VIII. PROBELE MATERIALE (corpuri delictive)

1. IMPORTANȚA PROBELOR MATERIALE

Potrivit dispozițiilor codurilor de procedură penală sovietice, prin probă materială (corp delict) se înțelege orice obiect care, în cadrul normelor procesuale stabilite, constituie un izvor de date cu privire la un fapt ce se cere probat sau cu privire la însăși infracțiunea și prin aceasta ajută la stabilirea împrejurărilor esențiale pentru cauză.

Prin probe materiale se înțeleg deci obiectele cu ajutorul cărora se poate stabili faptul însuși al infracțiunii și persoana care a comis-o sau, dimpotrivă, se poate înlătura faptul infracțiunii, justificînd pe învinuit.

Legea stabilește următoarele patru feluri de probe materiale prevăzute în art. 66 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.:

1) obiectele care au servit ca instrument pentru săvîrșirea infracțiunii;

2) obiectele care au păstrat pe ele urmele infracțiunii;

3) lucrurile care au fost obiectul acțiunilor criminale;

4) toate celelalte probe materiale ce pot avea importanță din punct de vedere al diferitelor împrejurări ale cauzei, adică alte obiecte care servesc drept mijloc pentru descoperirea infracțiunii și a celor vinovați.

Cele mai răspîndite probe materiale sînt acelea care, după expresia legii, au servit drept *obiect al acțiunilor criminale* ale persoanei care a comis infracțiunea; de exemplu, bunurile furate, în caz de furt; cadavrul, în caz de omor; actele false, în caz de învinuire pentru fals etc.

Dacă lucrurile care constituie obiectul infracțiunii sînt găsite nemijlocit la persoanele care au comis infracțiunea sau în locuințele lor, ele servesc drept probe, care demască pe cei vinovați.

Lipsa obiectelor infracțiunii face dificilă dovedirea învinuirii în infracțiunea comisă. În aceste cazuri, este necesară o scrupulozitate deosebită pentru cercetarea celorlalte probe în cauză.

Altă grupă de probe materiale o constituie *obiectele cu ajutorul cărora s-a comis infracțiunea*. Printre acestea pot fi orice fel de instrumente, de pildă, instrumentele de spargere, instrumentele omorului și alte obiecte cu ajutorul cărora s-a comis infracțiunea. Ca instrumente ale infracțiunii sînt socotite numai obiectele care au fost întrebuițate intenționat pentru comiterea infracțiunii. De aceea, este important să se stabilească legătura cauzală între întrebuițarea acestor obiecte și acele modificări care au survenit în starea obiectelor infracțiunii, ca rezultat al acțiunii criminale. De exemplu, este necesar să se stabilească dacă moartea a survenit din cauza otrăvii găsită la învinuit, sau să se lămurească, după caracterul rănii, dacă ea a fost provocată de instrumentul respectiv etc.

Nu mai puțin importantă este și a treia grupă de probe materiale, denumite pe scurt *urmele infracțiunii*.

Se consideră urme ale infracțiunii acele schimbări în mediul inconjurător, după care se pot stabili împrejurările în care s-a comis infracțiunea sau persoana celui vinovat. Aceste schimbări în formă de urme lăsate de infracțiune sau de infractor sînt foarte variate. Printre ele se află diferitele semne de vătămare, poziția cadavrului, petele de sînge, amprentele digitale etc.

Alte probe materiale pot fi cele indirecte, diferitele lucruri care nu au fost obiecte sau instrumente ale infracțiunii și nu poartă vreo urmă a infracțiunii, dar care, pornind de la împrejurările cauzei, au prin ele însele o anumită valoare probantă în cauză, de exemplu, dovada de executare a unei pedepse în închisoare, lăsată din întîmplare la locul infracțiunii și prin care se poate identifica persoana infractorului, hainele după care infractorul a fost recunoscut etc.

Toate aceste feluri de probe pot conduce ancheta, pas cu pas, de la locul unde s-a comis infracțiunea la infractor, de la bănuț la învinuit, de la suspiciune la convingere.

Studierea acestor fenomene, lucruri, obiecte, urme etc. dă organelor de anchetă mijloace pentru descoperirea infracțiunilor

și demascarea infractorilor. După cum spune academicianul A. I. Vișinski „...În mîinile anchetatorului penal, înarmat cu o metodă științifică de cercetare a acestor fenomene și lucruri, fragmentele evenimentului sînt reconstituite în unitatea lor, fragmentele moarte, adeseori fînturi de fapte, renasc și dobîndesc forța revelatorie cărcia nu totdeauna reușesc să-i reziste chiar și infractorii cei mai experimentați, artiști în ștergerea urmelor infracțiunii pe care au comis-o”¹⁾.

Iată pentru ce probele materiale, după Codul sovietic de procedură penală, au o mare importanță procesuală.

2. ADUNAREA, FIXAREA ȘI CONSEMNAREA CU RESPECTAREA FORMELOR PROCESUALE LEGALE A PROBELOR MATERIALE

Adunarea și fixarea cu pricepere a probelor materiale, în special a acelor care pot fi cercetate cu metodele tehnicii penale științifice, și justa apreciere a importanței lor sînt condițiile cele mai importante ale anchetării cu succes și ale justei rezolvări a proceselor penale.

Descoperirea probelor materiale, păstrarea, fixarea și utilizarea lor pentru a descoperi infracțiunea își au particularitățile lor, în funcție de caracterul comiterii infracțiunii. Aceste chestiuni se lămuresc amănunțit în capitolele despre metodele de anchetare a celor mai importante feluri de infracțiuni.

Probele materiale pot fi descoperite de anchetatorul penal pe calea cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, a ridicării, a percheziției. Ele pot fi aduse sau indicate de victimă și de martori. Anchetatorul trebuie să le consemneze după normele procedurale și să le păstreze în așa fel, încît particularitățile lor caracteristice să nu se modifice, iar urmele de pe ele să nu dispară înainte de judecarea cauzei de către instanță.

Importanța înregistrării probelor materiale, potrivit normelor procesuale legale, constă în faptul că în procesul-verbal de descoperire sau examinare a probelor materiale trebuie să se arate cu precizie de unde și pe ce cale au parvenit ele la anchetatorul penal și în ce anume constă importanța pentru proces a fiecăreia din ele.

¹⁾ A. I. Vișinski — Teoria probelor judiciare în dreptul sovietic. Editura de stat, 1949, pag. 260—261

Consemnarea procesuală a probelor materiale se compune din :

- a) procesul-verbal de descoperire a probelor materiale;
- b) procesul-verbal de examinare a probelor materiale;
- c) ordonanțele de atașare a oricăruia din obiecte la dosar, în calitate de probă materială.

Intocmirea acestor acte, precum și ordinea de utilizare a probelor materiale se reglementează de art. 66—71 din Codul de procedură penală ¹⁾.

Procesul-verbal de descoperire a probei materiale trebuie să reflecte toate împrejurările în care s-au descoperit obiectele care au importanță de probe materiale.

De obicei, pentru descoperirea probelor materiale nu se întocmește proces-verbal. El este înlocuit de procesul-verbal de cercetare a locului săvârșirii infracțiunii, de procesul-verbal de percheziție sau de inventariere a bunurilor. Dacă proba materială este prezentată însă de un martor sau de o altă persoană, se întocmește proces-verbal de prezentare a probei materiale, în care se fixează detaliat unde anume se află ea, în ce împrejurări a descoperit-o martorul etc. Procesul-verbal se semnează de anchetatorul penal și de persoana care a prezentat proba materială. În procesul-verbal trebuie să se arate cu precizie condițiile în care se afla obiectul care constituie probă materială în momentul când a fost descoperit, unde se afla sau era ascuns, dacă se afla într-un loc umed sau uscat, la lumină sau la întuneric etc.

Legea stabilește o anumită regulă, în conformitate cu art. 78 și 192 din Codul de procedură penală, după care fiecare probă materială, după ce a fost descoperită și ridicată, trebuie examinată și descrisă amănunțit de către anchetator, cu arătarea tuturor caracteristicilor ei distinctive. Îndeplinirea acestei cerințe este necesară pentru ca instanța să se poată convinge că proba materială examinată este tocmai aceea care s-a găsit la locul comiterii infracțiunii, că este ridicată de la învinuit etc. Pentru aceasta, se întocmește un proces-verbal de examinare a probei materiale, cu participarea martorilor care au fost de față, în care

¹⁾ În acest loc, ca și în celelalte locuri unde se menționează articolele din Codul de procedură penală al R. S. F. S. R. sau din Codul penal al R. S. F. S. R., se au în vedere și articolele corespunzătoare din codurile de procedură penală sau din codurile penale ale celorlalte republici unionale.

trebuie să se arate de către cine, când, unde, în prezența cui și în care cauză a avut loc examinarea.

Acest proces-verbal de examinare a obiectelor și înscrisurilor se întocmește după următoarea formă :

PROCES - VERBAL

Anul 194 . . . luna . . . data . . .

Anchetatorul penal al procuraturii . . . (gradul și numele) în cabinetul . . . cu participarea expertului (dacă prezența acestuia este necesară se indică care expert și numele lui), în prezența martorilor (numele de botez, numele tatălui, și prenumele martorilor și al celorlalte persoane, care sînt de față la examinare, cu respectarea cerințelor prevăzute de articolele 78 și 192 din Codul de procedură penală al R. S. F. S. R., am examinat . . . (se arată ce s-a examinat, de unde și sub ce formă a intrat sau unde a fost descoperit).

Examinarea a stabilit următoarele

Se descrie obiectul examinat, cu toate particularitățile . . .

La caracteristice, adică :

- a) denumirea obiectului (pistol marca Korovin, cuțit, topor etc.); b) forma obiectului; c) dimensiunile exacte : lungimea, lățimea, grosimea, secțiunea transversală în milimetri, centimetri sau metri; d) volumul, dacă s-a măsurat; e) greutatea în kilograme sau în grame; f) culoarea obiectului; g) părțile componente ale obiectului, dacă sînt toate prezente și concordanța dintre ele; h) particularitățile obiectului (pete, zgârieturi etc.).

Examinarea a început la orele . . . minute . . . și s-a terminat la . . . minute . . .

Procesul-verbal s-a citit ; cele cuprinse sînt exacte

Anchetator penal (gradul) . . . (semnătura)

Expert . . . (semnătura)

Martori . . . (semnăturile)

În procesul-verbal de examinare se trec numai faptele obiective, fără deducțiile și presupunerile anchetatorului penal. Atunci cînd este nevoie, probele materiale se fotografiază, în special acelea care sînt supuse schimbării. Fotografia se aneaxează la procesul-verbal de examinare, făcîndu-se mențiune obligatorie despre aceasta.

După ce termină examinarea și consideră diferitele obiecte ca avînd importanță de probe materiale pentru cauză, anchetatorul penal este obligat să întocmească o ordonanță de atașare a lor la dosar.

Numai după întocmirea unei asemenea ordonanțe, obiectele găsite și descrise pot fi atașate la dosar și considerate ca probe materiale. Anchetatorul penal trebuie să aibă însă în vedere că nu toate obiectele găsite urmează să fie anexate la dosar, ci numai acelea care au într-adevăr forță probantă și valoare de probe materiale în cauză.

În ordonanță, anchetatorul penal trebuie să arate precis care anume obiecte se atașează la dosar, care este importanța fiecăruia în parte pentru cauză și pentru ce consideră el necesar să le atașeze la dosar ca probe materiale. Ordonanța de stabilire a obiectelor examinate drept probe materiale și de atașare a lor la dosar trebuie să se bazeze pe procesul-verbal de examinare și se întocmește în forma următoare:

ORDONANȚA

Anul 195 . . . luna și data, anchetatorul penal al procuraturii . . . raionului . . . regiunii . . . (gradul și numele), cercetînd dosarul de anchetă nr. . . (denumirea dosarului în rezumat) . . . și procesul-verbal de examinare a probelor materiale de la . . . 195 . . . și avînd în vedere că (se menționează obiectele examinate și împrejurările cauzei în care fiecare din ele au fost recunoscute ca avînd importanță de probă materială), în conformitate cu art. 67 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

DECID:

Obiectele . . . (se enumeră denumirea obiectelor) descoperite și ridicate sînt recunoscute ca probe materiale (corpuri delictive) în proces și se atașează la dosarul de față, păstrîndu-se (se indică locul unde se păstrează).

Anchetator penal (gradul) . . . (semătura)

3. MODUL DE PĂSTRARE ȘI PREDARE A PROBELOR MATERIALE

O mare importanță procesuală are ordinea de păstrare și predare a probelor materiale, reglementată de art. 67—71 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

Probele materiale atașate la dosar nu-și pierd din importanța lor numai atunci cînd fiecare din ele este împachetată, sigilată și păstrată în condiții corespunzătoare.

Observația de sub art. 68 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. cere ca împachetarea probelor materiale care pot să-și schimbe compoziția sau aspectul exterior — în funcție de condițiile în care se păstrează, se transportă sau se expediază, în cazul cînd se trimite spre cercetare — să fie făcută cu mare băgare de seamă și pe cît posibil cu ajutorul persoanelor competente în materie.

Cînd probele materiale sînt obiecte care, după volumul lor sau din alte cauze, nu pot fi păstrate în interiorul procuraturii, ele trebuie predate, sub luare de dovadă, unei persoane răspunzătoare de păstrarea lor. Despre acest fapt se face mențiune în ordonanța anchetatorului penal de atașare a probelor materiale la dosar.

De regulă, obiectele care servesc drept probă materială nu pot fi valorificate înainte de pronunțarea sentinței de către tribunal. Potrivit art. 71 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., se exceptează de la regula de mai sus bunurile supuse alterării rapide. Astfel de bunuri trebuie predate imediat instituțiilor respective de stat, spre a fi folosite după destinația lor. Dacă aceste probe materiale trebuie restituite ulterior, pe baza ordonanțelor organelor de anchetă sau judecătorești, proprietarii lor vor primi aceeași cantitate de produse identice sau echivalentul lor în bani. În conformitate cu legea, probele materiale, în afară de cazurile prevăzute mai sus, se păstrează acolo unde se află și dosarul, adică pe lîngă organele procuraturii, la anchetatorul penal sau la tribunal.

Instrucțiunea Procuraturii U.R.S.S. și a Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943 „Despre modul de ridicare, păstrare și predare a probelor materiale, a valorilor și a altor bunuri de către organele de anchetă și de tribunale” stabilește următoarele reguli de păstrare a probelor materiale:

„9) Orice fel de înscrisuri, corespondențe și alte hîrtii, anexate la dosar ca probe materiale, trebuie păstrate în plicuri, așezate între foi de hîrtie albă. Este interzis să se facă pe aceste acte, scrisori etc. orice fel de însemnări, mențiuni sau îndoituri noi. Plicurile se sigilează, se cos la dosar și se numerotează cu numărul de ordine următor al filei dosarului.

Cînd se anexează o cantitate mare de scrisori și acte, acestea trebuie sigilate într-un plic special, atașate la dosar.

Pe plic sau pe pachet trebuie să se facă o mențiune cu enumerarea actelor din plic.

11) În cazul păstrării și expedierii ulterioare a probelor materiale, trebuie asigurată respectarea măsurilor de precauție, pentru conservarea caracteristicilor și însușirilor în virtutea cărora aceste obiecte au importanță de probe materiale în cauză.

12) În cazul conservării obiectelor care păstrează pe ele urme de sînge sau amprente digitale, care urmează a fi supuse analizei sau cercetării, este necesar să se asigure conservarea lor de așa manieră, încît urmele de sînge sau amprentele digitale să nu dispară din cauza fenomenelor atmosferice sau din alte cauze.

Aceste obiecte trebuie să fie împachetate în așa fel, încît petele și urmele de pe ele să nu vină în contact cu ambalajul.

13) Cînd pe haine, lenjerie, încălțăminte etc. există picături care dau de bănuț că ar fi de sînge etc., locurile respective care urmează a fi cercetate trebuie căptușite cu o stofă (tifon) curată sau cu hîrtie.

Fiecare din aceste obiecte trebuie învelit separat într-o hîrtie curată. La împachetare, suprafața cu pete trebuie întoarsă înăuntru.

14) Obiectele ce urmează a fi supuse unei analize chimice sau microscopice, de pildă, păr, sînge, secreții, părți ale cadavrului etc. trebuie ambalate în borcane de sticlă curate, închise ermetic cu dopuri care se vor cerui apoi cu ceară sau cu smoală.

Observație. Astuparea borcanelor cu părți ale cadavrului și cu secreții se face de către personalul instituțiilor medicale unde s-a efectuat autopsia.

15) De integritatea și conservarea probelor materiale atașate la dosar răspunde persoana care conduce ancheta, iar la tribunal — judecătorul popular sau președintele tribunalului.

Fiecare obiect (pachet) trebuie să poarte o etichetă cu indicarea dosarului la care este atașată respectiva probă materială, conținutul pachetului, precum și numărul de ordine din registrul de înscriere a probelor materiale (corpuri delict).

Dulapul și încăperea unde se păstrează probele materiale trebuie încuiate cu lacăt și sigilate.

16) În inventarul anexă la actul de acuzare, conform dispozițiilor art. 207 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. și articolelor respective din codurile de procedură penală ale celorlalte republici unionale, trebuie menționat în mod obligatoriu

unde se păstrează actele, valorile și alte bunuri ridicate în cauză, cu indicarea filei respective a dosarului unde sînt cusute actele care confirmă predarea bunurilor ridicate în timpul anchetei.

44) În cazul cînd documentele de partid sau comsomol nu sînt drept probe materiale, organele anchetatoare trebuie să le examineze, să întocmească un proces-verbal detaliat de examinare și să organizeze analiza necesară. După terminarea analizei, aceste acte trebuie împachetate într-un pachet special secret, care se sigilează și se expediază împreună cu inventarul spre păstrare comitetelor raionale ale P.C.U.S. sau ale U.T.C.L., cărora li s-a comunicat să păstreze documentele pînă la pronunțarea sentinței definitive, pentru ca tribunalul să le poată examina la nevoie.

Aceeași instrucțiune prevede o normă specială de păstrare a documentelor personale și de partid ridicate de la arestați și care nu sînt drept probe materiale.

„43) Documentele de partid și de comsomol ridicate de la persoanele arestate se expediază de urgență, cu mențiunea „secret”, comitetelor raionale ale P.C.U.S. și ale U.T.C.L.

Atașarea la dosar a documentelor de partid și de comsomol este interzisă.

45) Buletinele de identitate, livretele militare, cartelele sindicale și alte acte personale, ridicate de la cei arestați, cu excepția carnetelor de partid și comsomol, trebuie atașate la dosar și păstrate într-un pachet separat, sigilat, cusut la dosar și numerotat cu numărul de ordine al filei dosarului.

În cazul cînd dosarul se clasează sau arestatul este eliberat, documentele, cu excepția actelor de partid și de comsomol despre a căror restituire hotărăște Comitetul Raional al P.C.U.S., respectiv Comitetul Raional al U.T.C.L., trebuie restituite titularilor acestora.

Instrucțiunea de mai sus nu a putut prevedea toate felurile de probe materiale a căror păstrare are particularitățile ei specifice. În această categorie de probe intră în primul rînd obiectele cu urmele acțiunii armelor de foc, cu amprente digitale și cu urme lăsate de unelte de spargere.

Cu privire la astfel de probe materiale, este necesar să se țină seamă de următoarele reguli:

1) Obiectele care sînt umede din cauza substanțelor care le îmbibă sau care le acoperă trebuie uscate într-o încăpere la temperatura de 13°—15° C. Nu e permisă sub nici un motiv atîrnarea lor pentru uscare la soare sau în fața surselor de căldură.

2) Petele de pe locurile moi, ce urmează a fi supuse analizei, trebuie înconjurate cu un creion negru de grafit, dacă sînt pe țesături albe, sau cu cretă, dacă sînt pe țesături de culoare închisă sau neagră. Este mai bine, după cum se arată în instrucțiune, ca să se coasă deasupra bucăți de pînză foarte curată; cusătura trebuie să depășească cu cel puțin 5—6 cm marginea petei.

3) Cînd petele se află pe obiecte voluminoase, se taie cu foarfeca, fierăstrăul sau alte procedee numai porțiunile cu pete, lăsîndu-se în jurul lor o margine de cel puțin 5 cm lățime. Cînd nu este posibil să se ridice de pe suprafața pătată porțiunea cu pete (de exemplu, de pe o oglindă mare), după descrierea amănunțită a petelor în procesul-verbal de cercetare și după fotografierea lor, se zgîrie materialul în dreptul petelor cu un cuțit curat sau un brici ascuțit, adunîndu-se praful obținut pe o foaie de hîrtie curată. El este pus apoi într-o eprubetă, care se astupă ermetic.

4) Urmele lăsate pe pămînt, pe noroi și pe frunze uscate etc., bănuite a fi de sînge, se învelesc, cînd trebuie transportate, în vată și se împachetează într-o cutie, pentru a nu se risipi.

Cînd urmele de sînge sînt pe zăpadă, se ia un tifon curat, împăturit de mai multe ori, se așază pe el zăpada însîngerată, se lasă ca aceasta să se topească, după care tifonul se usucă la temperatura camerei. Astfel este trimis la laborator pentru analiză.

5) Obiectele ce urmează a fi supuse analizei chimice se împachetează în borcane de sticlă curate, astupate cu grijă cu un dop șlefuit, peste care se toarnă imediat ceară sau smoală. Pînă la expediere, borcanele trebuie păstrate la întuneric, în loc uscat și la răcoare. Anchetatorul penal trebuie să ia însă măsuri pentru expedierea *urgentă* a acestor probe materiale la expertiză.

Obiectele ce urmează a fi analizate se pun în anumite substanțe pentru a fi conservate (formalină, spirt etc.) numai după indicațiile specialistului expert.

6) Obiectele de îmbrăcăminte sau încălțăminte care prezintă urme de împușcături trebuie trimise la expertiză în întregime, așa cum au fost găsite la locul infracțiunii, deoarece pe bucăți de pînză tăiate, așa cum se face cînd e nevoie de analiza petelor, nu se poate urmări bine raza de răspîndire a granulelor de praf de pușcă și a funinginii provenite din ardere.

7) Armele — probe materiale — se expediază fără întîrziere

pentru efectuarea expertizei criminalistice, pentru că la ea sînt mai siguri după tragere modificări (rugini etc.) In ordonanța de expediere a armei la expertiză, anchelatorul penal indică timpul și toate împrejurările în care ea a fost ridicată, precum și numele persoanei de la care a fost ridicată.

Munițiile (gloanțe, alice, cartușe etc.) trebuie ambalate în pachete separate cu hîrtie curată, menționîndu-se pe ambalaj ordonanța de atașare a lor la dosar, cui aparțin și unde au fost găsite. Ambalarea armei se face în așa fel, încît ea să fie apărută de pierdere și deteriorarea pieselor mecanismului din cauza umzeii sau a murdăririi cu praf sau alte substanțe.

Ambalajul și expedierea tuturor felurilor de probe materiale trebuie să satisfacă următoarele cerințe: a) să fie suficient de rezistent; b) obiectul să fie bine fixat pentru a fi ferit de frecare; c) ambalajul să nu vină în atingere directă cu obiectul în locurile unde se află urmele importante pentru cauză.

Cu ocazia trimiterii dosarului de la un organ de anchetă la altul sau de la un tribunal la altul, transmiterea se face în conformitate cu art. 68 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., care obligă ca probele materiale să fie expediate împreună cu dosarul.

Cînd probele materiale se află în depozite speciale, ele se transferă pe seama organelor cărora se expediază dosarul. Anchetatorul penal sau procurorul care trîmite dosarul sînt obligați să verifice dacă există sau nu la dosar indicații și alte acte din care să se poată vedea cînd, unde, și cu ce chitanță au fost predate obiectele spre păstrare.

4. EVIDENȚA PROBELOR MATERIALE

Instrucțiunea Procuraturii U.R.S.S. și a Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943 „Despre modul de ridicare, păstrare și predare a probelor materiale” prevede o anumită evidență a probelor materiale și controlul păstrării și predării lor.

Fiecare procuratură trebuie să țină un registru special de evidență a probelor materiale după următorul model prevăzut de instrucțiunea în cauză

5. PARTICULARITĂȚILE RIDICĂRII, PĂSTRĂRII ȘI TRIMITERII CITORVA FELURI DE PROBE MATERIALE

Valorile și titlurile de valoare, unele produse, mărfuri industriale și altele se ridică, se păstrează și se trimit în condiții speciale.

Astfel, în conformitate cu punctul „B” din instrucțiunea nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943 a Procuraturii U.R.S.S. și a Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S., se aplică următoarele reguli:

1) Valorile și titlurile de valoare, ridicate în cursul cercetărilor, nu pot fi păstrate la organele procuraturii. Ele se trimit spre păstrare în termen de 24 ore de la ridicarea lor, în pachete (colete) special sigilate, secției locale a Băncii de Stat, potrivit normelor prevăzute de instrucțiunea Comisariatului Poporului pentru Finanțe și a Direcției Băncii de Stat a U.R.S.S. nr. 165/533 din 2 octombrie 1938. Această operațiune trebuie să fie precedată de întocmirea unui proces-verbal detaliat de examinare a tuturor valorilor, în care trebuie să se arate cu precizie denumirea valorilor, caracterele lor distinctive, dimensiunea, greutatea sau capacitatea și valoarea lor. O copie a acestui proces-verbal se trimite secției locale a Băncii de Stat, odată cu valorile (titlurile de valoare).

Intră în categoria valorilor: aurul, argintul, fabricatele din aceste metale, pietrele prețioase, perlele etc. Clasificarea și aprecierea acestor valori se fac după concluziile specialiștilor.

La locul de unde au fost ridicate, valorile se sigilează în prezența martorilor, iar examinarea lor se face în biroul anchetatorului penal.

Deschiderea pachetului cu valori înainte de a fi examinate se face tot în prezența martorilor asistenți și a specialiștilor evaluatori invitați în acest scop.

2) Aceeași regulă se aplică și în cazul ridicării de valută străină, cecuri și alte documente și bancnote în valută sovietică și obligațiuni ale împrumutului de stat al U.R.S.S. Dacă bancnotele și celelalte titluri de valoare constituie probe materiale în cauză, ele urmează a fi predate secțiilor locale ale Băncii de Stat în pachete sigilate, după examinarea lor minuțioasă și consemnarea obligatorie a numerelor și seriilor.

În adresele de însoțire se face mențiune specială că banii sau scrisorile de valoare sînt probe materiale și se depun spre pă-

trare pînă la o dispoziție specială a procuraturii sau pînă la darea unei hotărîri de către organele judecătorești. Dacă acestea nu sînt probe materiale, se depun la secția Băncii de Stat lăra a fi sigilate, indicîndu-se suma totală. Banca de Stat este în drept să le pună în circulație. Obligațiunile împrumutului de stat se depun în toate cazurile la secția Băncii de Stat spre păstrare, însoțite de un inventar în care s-au trecut seriile respective.

3) Produsele și mărfurile industriale ridicate se depun spre păstrare la întreprinderile comerciale indicate de secția comercială raională sau orășenească. Produsele și mărfurile industriale care au servit ca mijloc de comitere a infracțiunii ori au păstrat pe ele urmele infracțiunii se trimit pentru analiza respectivă sau se ia numai proba necesară (mostră) pentru analizarea lor. În vederea unei eventuale repetări a analizei, se mai ia încă cîte o probă (mostră), care se păstrează atașată la dosar în pachete sigilate, pînă la rezolvarea definitivă a cauzei.

Vinzarea produselor și a mărfurilor industriale predate spre păstrare se face prin întreprinderile comerciale, conform ordinelor în vigoare ale Ministerului Comerțului și Uniunii centrale a cooperativelor din U.R.S.S., numai după ce sentința a rămas definitivă. Cînd dosarul se clasează, produsele se restituie proprietarilor lor. În anumite cazuri, ele se pun în vînzare la propunerea scrisă a procuraturii sau în baza încheierii tribunalului. Produsele ușor alterabile se vînd imediat.

Se cuvine să ne oprim în mod deosebit asupra conservării probelor materiale din cauzele penale, care se clasează din cauza nedescoperirii celor vinovați. Asemenea probe materiale cum ar fi, de pildă, îmbrăcămîntea în care cadavrul era îmbrăcat, în cauzele referitoare la omoruri nedescoperite săvîrșite asupra unor persoane necunoscute, sau instrumentele infracțiunii și alte obiecte în cauze referitoare la furturi sau jafuri rămase nedescoperite, trebuie conservate în condiții corespunzătoare în depozite speciale. Astfel de depozite sînt camerele speciale de păstrare a probelor materiale înființate pe lângă organele de miliție și care funcționează în baza unei instrucțiuni speciale.

Anchetatorii penali, atunci cînd merg la fața locului împreună cu organele de miliție, în cauzele privitoare la omoruri, sustrageri și jafuri, cînd nu pot identifica persoana victimei omorului sau cînd cei vinovați nu au fost găsiți, trebuie să vegheze cu toată strictețea la ridicarea tuturor probelor materiale și să ia măsuri pentru conservarea lor.

Practica arată că la examinarea medico-judiciară a cadavrelor și la autopsiile efectuate în cauzele privitoare la omor săvârșit asupra unor persoane neidentificate, nu întotdeauna, din păcate, sînt de față anchetatorii penali și reprezentanții organelor de miliție. Din această cauză, îmbrăcămintea victimelor omorului nu este examinată în mod corespunzător și nu se iau măsurile cuvenite pentru conservarea acestor probe materiale. Asemenea fapte sînt inadmisibile.

Trebuie să subliniem totodată și necesitatea de a folosi unele probe materiale în scopuri științifice.

Toate probele materiale care prezintă o valoare științifică se expediază, după rezolvarea definitivă a procesului în care figurează, serviciului de anchete al Procuraturii U.R.S.S., unde sînt studiate și apoi trimise la muzeu, pentru conservare specială.

Astfel de probe materiale sînt :

a) *Obiectele care arată ingeniozitatea infractorilor în folosirea tehnicii :*

1) instrumentele omorului — stileturi, pumnale, măciuci, cuțite de formă locală ;

2) instrumente destinate special pentru spargerea lacătelor, pereților, ușilor, tavanelor, caselor de fier ;

3) aparate și diferite instrumente care servesc ca șperacle universale, chei sau clești de o construcție specială ;

4) aparate pentru tot felul de falsificări de sigilii, mărci de control, plombe, ștampile, precum și modele de obiecte falsificate.

b) *Obiectele ce contribuie la descoperirea infracțiunilor :*

1) fotografiile infractorilor, ale victimelor, ale urmelor infracțiunii și locului săvîrșirii ei ;

2) înregistrările vizuale ale celor mai interesante expertize sub formă de fotografii, mulaje sau desene (de exemplu, ale amprentelor digitale, ale urmelor de picior de om, de animale, ale urmelor mijloacelor de transport etc.).

Cu ocazia expedierii probelor materiale de acest fel, trebuie să se anexeze respectivele extrase din dosar sau din sentința tribunalului, din care să se vadă cărui dosar aparțin și importanța lor pentru cauză.

IX. INSCRISURILE CA PROBE ÎN PROCESUL PENAL

I. IMPORTANȚA INSCRISURILOR

Inscrisurile care stabilesc anumite împrejurări ce au importanță pentru cauză constituie probe în procesele penale. Ele au o dublă importanță : în unele cazuri sînt probe scrise, în alte cazuri, probe materiale.

Dacă actul prin care se confirmă sau se infirmă un anumit fapt poate fi înlocuit în caz de pierdere cu alt act analog sau cu o copie a lui (de exemplu, comunicările instituțiilor de stat și ale organizațiilor sociale, actele de revizie etc.), el este considerat ca probă. Actul constituie o probă materială cînd are valoare probantă ca obiect ce nu poate fi înlocuit (de exemplu, un act fals, o scrisoare scrisă cu mîna proprie, jurnalul intim al inculpatului etc.).

Actele care servesc ca probe materiale trebuie anexate la dosar, după descrierea și examinarea lor detaliată, prin ordonanța anchetatorului penal, păstrîndu-se în condiții care să asigure deplina lor integritate. Actele care servesc ca probe scrise se anexează la dosar fără a se întocmi vreun proces-verbal special de examinate și fără ordonanța de anexare la dosar, la fel ca și depozițiile martorilor, concluziile experților și celelalte acte de anchetă.

Inscrisurile pot servi atît ca mijloc de comitere a infracțiunii, cît și ca mijloc de ascundere a acțiunilor delictuoase. Ele pot constitui un mijloc de comitere a infracțiunii în cazurile de falsificare a diferitelor hîrtii de valoare, a buletinelor de identitate, a adeverințelor din partea diferitelor instituții sau organizații de stat și sociale și a diferitelor acte destinate să ajute la sustragerea de bunuri din proprietatea socialistă, în cazurile de întocmire a diferitelor reclamații anonime, scrisori, note anonime cu caracter calomniator, șantajist, de amenințare sau cu alt conținut delictuos. Actele constituie un mijloc de ascundere a infracțiunii comise, atunci cînd la locul infracțiunii se lasă bilețele care au drept scop să îndrepte ancheta pe o cale greșită sau dacă se trimit scrisori cu un conținut vădit neadevărat, scontînd că ele vor cădea în mîinile organelor de anchetă și le vor induce în eroare (de exemplu, scrisori despre sinucidere compuse în numele victimelor,

înșințări neadeverate despre plecarea din localitatea respectivă, scrise de infractori în numele victimelor lor etc.).

Actele pot fi distruse sau deteriorate în mod intenționat de către infractori. Distrugerea se face de cele mai multe ori prin ardere, mai rar prin ruperea hirtiei. Deteriorarea se face prin raderarea textului sau prin vărsarea de cerneală ori tuș peste text.

Pot servi ca probe care prezintă importanță pentru cauza și diferite hirtii care nu și-au păstrat aspectul lor inițial și în special claritatea însemnărilor, din cauza umidității, murdăriei și a altor cauze provocate de păstrarea lor neglijentă.

Deteriorarea sau alterarea actelor nu împiedică întotdeauna organele de anchetă să se folosească de ele ca probe. Cu ajutorul expertizei criminalistice, se reușește în multe cazuri să se refacă textul ras sau peste care s-a turnat cerneală, să se reconstituie din bucăți un act întreg, să se citească un text ars pe jumătate. Trebuie să se știe însă cum trebuie păstrat un astfel de act în vederea cercetării științifice. Pentru folosirea ca probe în cauză a actelor false și deteriorate, trebuie să se recurgă la expertiza criminalistică respectivă.

2. NORMELE PROCESUALE DE ADUNARE, FIXARE ȘI CONSERVARE A INSCRISURILOR PROBE ÎN CAUZĂ

Inscrisurile care nu constituie probe materiale se anexează la dosar fără vreo formă specială de procedură. Anchetatorul penal nu trebuie să încarce dosarul anexînd la el acte de prisos, care nu au importanță de probe în cauză.

Actele ce constituie o anexă a concluziei expertizei efectuate în cauză sau o anexă a actului de revizie se atașează la dosar, atunci cînd sînt voluminoase, sub formă de anexe separate.

Normele procesuale de adunare și atașare a actelor ce constituie probe materiale sînt aceleași ca și cele privitoare la celelalte probe materiale și sînt expuse în capitolul precedent.

În privința actelor ce urmează a fi supuse unei analize speciale sau anexate la dosar ca probe materiale, anchetatorul penal trebuie să respecte următoarele reguli:

1) Procesele-verbale de examinare a actelor ce urmează a fi supuse unei analize speciale sau atașate la dosar ca probe materiale trebuie să cuprindă: a) indicații precise cu privire la starea

în momentul cînd au fost ridicate, primite sau prezentate; b) descrierea exactă a tuturor particularităților (rupturi, ștergături, etc., însemnări, indoituri etc.); dacă acestea nu există, în procesul-verbal trebuie să se menționeze că actele nu prezintă nici un defect de această natură.

2) Actul ce se trimite pentru analiză specială sau cel atașat la dosar se păstrează în așa fel, încît să nu fie supus nici unei schimbări. El nu poate fi cusut la dosar, ci pus într-un plic separat, pe care se menționează ce anume conține. Cînd plicul se adăpostește la dosar, trebuie să se bage bine de seama ca actul din plic să nu fie cu acest prilej expus deteriorării.

3) Este interzis să se facă pe act vreo adnotare sau însemnare, să se contureze locurile ce urmează a fi supuse cercetării, să se încerce dacă suge cerneală sau dacă se șterge, să se facă cu penița sau creionul vreo schimbare în aspectul inițial al documentului. Se recomandă ca actele deteriorate să fie așezate între două bucăți de sticlă curate și uscate, de un format mai mare decît actul. Dacă nu există sticlă la îndemînă, să se pună între două foi de carton curat. Aceasta apără actul de alte deteriorări. Actele arse în întregime sau pe jumătate se așază cu grijă într-o cutie cu vată și în acest fel urmează să fie trimise la laboratorul criminalistic pentru reconstituirea textului.

4) Pachetele cu acte care se expediază prin poștă împreună cu dosarul trebuie sigilate. Pentru aceasta, se pun în mod obligatoriu sub sigiliul de ceară niște materiale tari, pentru a se evita deteriorarea actelor. Cînd se închide pachetul cu dosarul, nu se admite cusutul, care poate produce deteriorarea probelor materiale. Dacă pachetul se expediază secret, în locul cusutului se aplică cinci sigilii de ceară.

După cum arată practica, nerespectarea de către anchetator a acestor cerințe fundamentale poate duce la aceea că actele devin inutilizabile, fie că își pierd valoarea de probe materiale, fie că se diminuează forța lor probantă.

3. PREGATIREA INSCRISURILOR PENTRU EXPERTIZA CRIMINALISTICĂ

Analizarea scrisului în vederea identificării autorului scrisorii este de competența expertizei criminalistice. Este însă greșită părerea că anchetatorul penal are un rol pasiv. Dimpotrivă.

determinarea obiectivelor expertizei care rezultă din activitatea anchetatorului penal are o importanță mare pentru rezultatele expertizei.

Se știe că, potrivit principiilor fundamentale ale criminalistici, identificarea persoanei după scris se face prin aplicarea metodei de identificare pe cale experimentală. Prin urmare, este nevoie de modele experimentale ale scrisului persoanelor bănuite a fi autorul respectivului manuscris sau al semnăturii falsificate.

De aceea, dacă nu se bănuiește o anumită persoană ca autor al înscrisului supus expertizei, trebuie descoperit cercul persoanelor bănuite de acest lucru și care, în limita posibilităților, trebuie să fie cât mai restrins. La aceasta să ajunge, pe de o parte, prin lămurirea împrejurărilor în care a fost descoperit înscrisul ce urmează a fi supus expertizei, iar pe de altă parte, prin examinarea indiciilor referitoare la conținutul scrisorii, la alte înscrisuri și la particularitățile scrisului. În privința scrisului este necesar ca anchetatorul să stabilească dacă acesta este format, neformat sau scris cu mîna stîngă.

Infrațiunile se comit din cauza anumitor *mobiluri* care constituie motivele acțiunii. De aceea, examinînd conținutul înscrisului, este important ca să se stabilească, în primul rînd, motivul comiterii infrațiunii. Pentru aceasta, trebuie să se analizeze cui îi poate folosi înscrisul incriminat. Pentru determinarea cercului de persoane printre care trebuie căutat autorul înscrisului, este necesar să se stabilească cine anume a putut cunoaște împrejurările necesare întocmirii textului, cine ar putea cunoaște modul de întocmire și perfectare a actului și, în cazul scrisorilor anonime cu conținut delictuos, cine poate cunoaște modalitatea de a-l face să ajungă la destinație etc.

Conținutul înscrisului poate indica ocupația celui ce l-a întocmit, gradul său de dezvoltare și cultură, care se oglindesc în trăsăturile stilului și știința de carte, în modul de formulare a textului, în întrebuintarea de expresii caracteristice, prescurtări de cuvinte, semne de punctuație etc. Trăsăturile scoase în relief prin examinarea conținutului înscrisului dau posibilitatea de a se trage concluzii cu privire la mediul din care face parte autorul scrisorii și uneori să se vizeze chiar o anumită persoană ca autor posibil.

Are o mare importanță însăși examinarea materialului pe care este întocmit actul și care poate arăta de unde e luată hîrtia (dintr-un caiet de școală, dintr-un bloc-notes, dintr-un registru

de birou, este un imprimat al unei instituții, o filă sau o parte din filă de tip poștal sau de hîrtie de scris), calitatea hîrtiei, aspectul ei exterior (curat, boțit, murdar etc.).

În scopul pregătirii de modele bune pentru cercetarea comparată, este necesar să se acorde atenție și peniței cu care a fost scris actul — dacă era ascuțită sau tocită (rondă) — cernelei — dacă este de culoare neagră, violet, verde sau roșie — creionului — dacă este de grafit sau chimic etc. *Aceste date privitoare la act trebuie să corespundă — în limitele posibilităților — cu modelele luate pentru analiza comparativă a scrisului, pentru a face confruntarea și fotografierea lor în aceleași condiții cu originalul.* Trăsăturile făcute cu o peniță tocită, numită rondă, se deosebesc prin porțiuni îngroșate (apăsări) pe părțile opuse tunjirilor; de exemplu, în ovalul literei „c”, se formează porțiuni îngroșate, una în fața celeilalte.

Este important apoi să se țină seama de deosebirile în privința perfecțiunii executării lui, pentru a se evita, de pildă, în cazul unui manuscris cu scris frumos, să se ia modele experimentale de la persoane care în mod vădit nu au un asemenea scris.

Pregătirea materialelor pentru expertiza grafică cere o atenție deosebită. De scrupulozitatea pregătirii depind în mare măsură și rezultatele examinării.

Pentru aceasta, anchetatorii penali trebuie să respecte următoarele reguli:

1) Pentru stabilirea autorului actului prin examinarea comparativă a scrisului, este necesar să se adune pentru expertiză două feluri de modele ale scrisului presupușilor autori ai actului în cauză și anume: a) modele executate după dictare; b) modele ale așa-numitului scris liber, executate de aceste persoane în împrejurări obișnuite pentru ele.

2) De regulă, modelul executat după dictare trebuie să cuprindă conținutul actului. Cînd se face aceasta, nu este permis ca textul actului să fie copiat sau să se arate semnătura care urmează să fie reprodusă. Conținutul trebuie dictat, fără a se arăta actul în cauză. Atunci cînd nu se admite ca învinuitul să cunoască conținutul actului, trebuie să i se dicteze un alt text, folosindu-se însă cuvintele, cifrele și denumirile care fac parte din textul documentului.

Se recomandă să se ia modelul scrisului după dictare, prin completarea unui chestionar cu următoarele întrebări: 1) numele, prenumele și numele tatălui; 2) vîrsta, cu indicarea zilei,

lunii și anului nașterii ; 3) locul nașterii ; 4) studiile, cu arătarea locului unde a învățat, câți ani a învățat și în ce an a terminat școala ; 5) profesiunea și stagiul în câmpul muncii ; 6) dacă are vederea perfectă, dacă este miop sau prezbit, dacă poartă ochelari ; 7) dacă nu-i sînt mîinile bolnave și cu care mîna scrie de obicei ; 8) dacă nu suferă de vreo boală de nervi etc.

Cînd lipsește imprimatul de anchetă tip, toate aceste întrebări se pun verbal, iar răspunsurile se scriu pe o foaie de hîrtie, care să fie aproximativ de aceeași calitate ca și hîrtia actului ce se cercetează. După completarea unui astfel de imprimat de anchetă, se dictează și conținutul actului în cauză. Dacă textul este prea lung, se vor dicta cîteva rînduri de la începutul actului, de la mijloc și de la sfîrșit. Cînd se observă că persoana care scrie după dictare caută în mod premeditat să execute literele încet, schimbînd configurația lor, trebuie grăbită dictarea, pentru ca atenția să-i fie concentrată asupra scrierii textului dictat și nu la preocuparea de a schimba scrisul.

Dacă se presupune că actul este scris cu mîna stîngă, trebuie să se ia, înafară de modelul indicat, și modelul scrisului executat cu mîna stîngă. Dacă textul examinat este executat prin imitarea literelor de tipar, se iau, pe lîngă modelele indicate mai sus, și modele executate cu litere de tipar. Cînd persoana de la care se ia modelul scrisului declară că nu poate scrie cu litere de tipar, i se dă ca material ajutător pentru a scrie aceste litere o carte sau un ziar. Nu este admisă copierea textului de pe original.

Scrisul cu mîna stîngă, spre deosebire de cel obișnuit, cu mîna dreaptă, se caracterizează prin așa-numita „oglindire“, denumire provenită de la aceea că se execută invers unele litere în cursul scrisului (asemănător reflectării în oglindă). Acest lucru se observă mai cu seamă în trăsăturile rotunjite : în locul mișcărilor spre dreapta, mîna face involuntar mișcarea la stînga și din această cauză se obține o îndoitură sau o trăsătură nedibace. Înafară de aceasta, cel care scrie în mod obișnuit cu trăsăturile înclinate spre dreapta, le schimbă involuntar sau vertical sau înclinat în partea stîngă. Scrisul capătă astfel o asemănare cu scrisul ataclic, adică cu scrisul persoanelor care abia învață să scrie sau care prezintă o perturbare a tactului scrisului, așa cum se întîmplă, de exemplu, cînd mîna este bolnavă sau în caz de oboseală din cauza muncii fizice. Persoanele care au pierdut mîna dreaptă în război, de pildă, deprinzîndu-se să scrie cu mîna stîngă, produc la început un scris cu trăsăturile specifice scrisului cu

mîna stîngă, dar accentuate, iar apoi, treptat, scrisul revine la forma în care ei scriau înainte cu mîna dreaptă.

3) Cu ocazia examinării unei semnături contestate, este necesar să se obțină cîteva semnături originale făcute de persoana în cauză și apoi să fie invitate toate persoanele ale căror semnături trebuie supuse examinării, pentru a reproduce de cîteva ori cu scrisul lor obișnuit, numele de familie al persoanei a cărei semnătură figurează pe actul examinat.

4) Modelele scrisului după dictare trebuie scrise cu cerneală sau cu creionul, după cum s-a scris actul supus cercetării, pe cît posibil însă de aceeași calitate și culoare cu acelea care s-au întrebuițat și la întocmirea actului în cauză. Modelele luate după dictare trebuie certificate cu semnătura persoanelor care le-au scris și a anchetatorului penal care le-a dictat.

5) Ca modele de scris liber pot servi reclamațiile, scrisorile, însemnările și orice corespondență, care sînt executate în mod neîndoelnic de persoana în cauză. Trebuie să se țină seama de timpul cînd au fost executate, pentru a obține ca modelele scrisului liber să fi fost executate în aceeași perioadă în care a fost întocmit actul examinat.

În cazul unor scrisori anonime cu conținut delictuos, cînd materialul pentru examinarea scrisului este adresa de pe plic, așa cum se întîmplă de obicei, este de dorit să se ia un model de aceeași natură, întrucît dispunerea cuvintelor care indică unde și cui îi este adresată scrisoarea constituie mai totdeauna o deprindere relativ constantă.

Cînd primește aceste modele, anchetatorul penal este obligat să se încredințeze dacă ele sînt scrise chiar de persoana al cărei scris trebuie examinat sau de altcineva.

Fiecare alegere de modele ale scrisului trebuie să capete forma legală conform procedurii, întocmindu-se un proces-verbal special, în care se consemnează împrejurările în care aceste modele au fost luate.

Înafară de stabilirea scrisului și a autorului lui, la examinarea actelor se pot ivi și alte chestiuni, în special chestiunea determinării vechimii aproximative a textelor scrise cu cerneală, a examinării tușurilor pentru ștampile etc. Chestiunea vechimii aproximative a textelor are importanță în cazul cînd actul are intercalări făcute ulterior sau cînd există bănuiala că o parte din textul inițial a fost îndepărtat și înlocuit cu un text nou etc.

Atunci cînd se trimit actele pentru examinarea vechimii aproximative a textelor, se vor da la expertiză — în măsura posibilităților — și alte acte scrise în același timp, cu aceeași cerneală și păstrate în aceleași condiții, pentru studierea lor comparată. Anchetatorul penal trebuie să arate, în adresa ce le însoțește, cum au fost păstrate acestea (în încăperi uscate sau umede, la întuneric sau la lumină, în sertarul biroului etc.).

Analizarea diferitelor tușuri de ștampile se face pentru a se stabili :

- a) dacă imprimările sînt făcute cu tușul respectiv ;
- b) dacă imprimările confruntate sînt făcute cu aceeași vopsea (tuș) ;
- c) pentru identificarea felului vopselii, atunci cînd există bănuiala că imprimatul este falsificat. Pentru efectuarea acestei analize, este necesar să se trimită pentru expertiză o sticlă cu tuș de ștampile și tușiera. Este foarte important să se stabilească, înainte de expedierea tușierei, dacă ea se întrebuințează de timp îndelungat și dacă nu s-a turnat în ea vreo substanță de altă culoare decît aceea ce urmează a fi supusă analizei.

Despre expertiza tehnică a tuturor felurilor de acte se arată în mod amănunțit mai jos.

X. EXPERTIZA

I. NOȚIUNEA DE EXPERTIZA

În art. 58 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. sînt specificate, printre alte probe, alături de depozițiile martorilor, de explicațiile inculpaților, de probele materiale și de probele scrise, și concluziile experților. După textul art. 63 din Codul de procedură penală, experții (persoanele cunoscătoare) sînt chemați la ancheta prealabilă sau în instanță pentru a observa și stabili împrejurări a căror recunoaștere cere cunoștințe speciale în știință, artă sau meserie. Expertul este obligat să ia parte la cercetări și constatări și să dea concluzii (art. 64, C. proc. pen.).

De multe ori, succesul anchetei depinde de justa înțelegere de către anchetatori a esenței expertizei și a limitelor de activitate ale expertului în procesul penal.

În activitatea complexă de anchetă, pentru stabilirea împrejurărilor cauzei, anchetatorul penal este nevoit mereu să facă apel la așa-numitele „raționamente empirice”. „Raționamentele empirice” sînt concluzii și aprecieri ce se bazează pe experiența colectivă și pe care noi le folosim pentru aprecierea veridicității diferitelor declarații ale martorilor și invinuților, precum și pentru stabilirea legăturii de cauzalitate dintre fapte izolate, atunci cînd la dosar exista numai probe indirecte.

La aprecierea veridicității depozițiilor marturilor, pornim de obicei de la poziții de felul acesta : persoana care nu este cointeresată într-un anumit rezultat al cauzei, în virtutea raporturilor ei personale cu părțile, da de obicei declarații juste ; dimpotrivă, persoana cointeresată în rezolvarea cauzei într-un anumit sens, este predispusă să nu facă depoziții juste. Tot raționamente empirice de acest fel avem cînd apreciem veridicitatea depozițiilor marturilor liniștiți și echilibrați, pe de o parte, nervoși, impresionabili și isterici, pe de altă parte.

Pe baza raționamentelor empirice, apreciem și gradul de veridicitate a depozițiilor persoanelor de diferite vîrste, ale persoanelor atinse de o boală fizică oarecare.

Astfel de raționamente facem și cînd avem în față cazuri de repetare continuă de fapte diferite, pentru a stabili legătura cauzală reciprocă. Aceste păreri empirice permit să se lege într-un singur lanț verigile izolate ale probelor indirecte.

Majoritatea acestor raționamente sînt furnizate de experiența vieții și rezultă din aprecierea relațiilor din viața de toate zilele. Cu cît anchetatorul penal are o experiență mai vastă, cu atît mai larg este orizontul său politic și intelectual, cu atît mai vaste sînt cunoștințele lui practice, cu atît mai justă este părerea lui despre diferite fapte. Nu se poate însă pretinde anchetatorului penal să aibă cunoștințe practice cu privire la cele mai diverse ramuri ale cunoașterii omenești, cum ar fi : științele naturale cu toate ramificațiile lor, științele economice, literatura, arta, tehnica etc.

Esența concluziei expertului constă tocmai în aceea că el comunică anchetatorului penal date pe care acesta din urmă nu le cunoaște și care sînt de competența expertului, ca unul ce posedă cunoștințe speciale în ramura respectivă.

Așadar, o trăsătură caracteristică a expertizei, care o deosebește de depozițiile martorului, constă în aceea că nu aduce la cunoștința anchetatorului penal numai o părere interceptată pe calea simțurilor, ca, de pildă, „acesta este alb”, „A are în mînă

un cuțit", ci un raționament ipotetic general sau o definiție („otrăvirea cu morfină lasă cutare urme", „coincidența unui anumit număr de caracteristici a două amprente digitale denotă identitatea lor").

Dar expertul nu se limitează de obicei numai la transmiterea datelor. Luându-le ca premiza majoră a silogismului, expertul pune la baza lor anumite fapte ale dosarului și dă tribunalului în concluziile sale o judecată particulară, *introducând oarecum prin aceasta un fapt nou în dosar.*

Să explicăm aceași teză printr-un exemplu tipic. Sub un copac, s-a găsit cadavrul unui om cu un laț la gât. Pe o cracă, deasupra lui, era legat un capat rupt al aceleiași frînghii. Examinând cadavrul și făcându-i autopsia, expertul medico-judiciar poate, pe baza datelor medicinei judiciare, să se limiteze numai la expunerea caracterelor urmei de strangulare în speța și să arate mai departe caracterele generale ale urmelor în cazurile de sinucidere prin spânzurare și caracterele acelorași urme în cazul unui omor prin strangulare cu ajutorul unui laț.

Din descrierea urmei de strangulare pe care o face medicul judiciar cu ocazia examinării cadavrului (mai bine chiar din desenul sau fotografia lui) și din descrierea celor două alternative de mai sus, anchetatorul penal poate să tragă singur concluzia dacă în speța este vorba de sinucidere sau omor. Uneori expertul poate să nu se limiteze numai la expunerea datelor teoretice referitoare la caracteristicile urmei de strangulare, ci să determine caracterele urmei de strangulare în speța și, pe baza datelor medicinei judiciare aplicate în cauză, să tragă concluzii dacă în cazul dat este vorba de o sinucidere sau de un omor.

Astfel, atunci când expertul face o expertiză la ordinul anchetatorului penal, el introduce în raport, în afară de datele științifice generale, și concluziile sale personale, care rezultă din aprecierea, ca specialist, a faptelor constatate. Prin aceasta parte a raportului sau, expertul se apropie de martor, pentru că el stabilește fapte pe care anchetatorul penal nu le cunoaște. Raportul de expertiză se deosebește însă esențial de depoziția unui martor. Acesta din urmă relatează anchetatorului penal fapte pe care le cunoaște independent de ancheta penală, iar expertul stabilește fapte pe baza materialului furnizat de anchetator și la ordinul acestuia. Martorul nu poate fi înlocuit, întrucât faptele despre care depune mărturie sînt înregistrate de el independent de anchetatorul penal. Expertul poate fi înlocuit, deoarece alegerea

unei persoane sau a alteia în calitate de expert este în funcție de anchetatorul penal. Martorul îl ajută pe anchetatorul penal să și îmbogățească cunoștințele privitoare la un fapt oarecare; expertul îi relatează date științifice practice și, după cum s-a aratat mai tator scoate doar în relief, printr-un procedeu tehnic oarecare, un fapt necunoscut pînă atunci, nu e vorba de expertiză și persoana respectivă nu poate fi considerată expert.

De aceea, nu va fi considerat, de pildă, ca expert fotograful judiciar care a făcut fotografia mărită a unui înseris sau a pus în evidență, prin întrebuintarea unor procedee deosebite, urme de ștersături sau de alterare a textului, ce nu sînt accesibile ochiului liber. Fotografiile de acest fel urmează a fi considerate probe materiale.

Din toate cele expuse mai sus, decurg următoarele reguli:

1) Anchetatorul penal nu poate să pună expertilor întrebări cu caracter juridic. În cazurile cînd pentru calificarea unui fapt oarecare este necesar să se cunoască norme, date și o anumită practică juridică, anchetatorul penal este obligat să le cunoască personal, ele făcînd parte din sfera cunoștințelor sale profesionale de jurist. Deci, nu se pot pune expertilor întrebări cu privire la calificarea infracțiunii, la forma vinei etc.

2) Anchetatorul penal nu poate să dea expertului sarcina de a stabili anumite fapte care trebuie stabilite de el însuși în cursul anchetei prin examinări, interogări, revizii¹⁾.

3) Anchetatorul penal nu trebuie să admită ca expertul să pună concluzii ce nu decurg din cunoștințele sale de specialitate, ci din examinarea întregului material faptic al anchetei.

Această ultimă interdicție nu contrazice prevederile legii de a se da posibilitate expertului să ia cunoștință de materialele de la dosar. O asemenea cunoaștere este necesară expertului pentru a se putea orienta în situație și a cunoaște faptele pentru a-și explica trebuie să aducă date științifice de specialitate. În afară de aceasta, îi este mai ușor să descopere noi fapte importante, dacă efectuează o examinare sau o altă cercetare pe

1) Hotărîrea Colegiului Feroviar al Tribunalului Suprem al U.R.S.S. din 26 februarie 1939 în procesul Sulpin arată: „Expertul, răspunzînd la întrebarea pusă de anchetatorul penal cu privire la stabilirea timpului de cadavru, Sulpin n-a mai făcut măsurarea can ferate, s-a ocupat de fapte ce n-o privesc, lămurirea acestora fiind de competența anchetatorului penal”

baza indicațiilor anchetatorului penal. Nu se poate admite sub nici o formă ca expertul să pună concluzii care depășesc cadrul specialității sale. Fiecare concluzie a sa trebuie să fie bazată pe date științifice din cadrul specialității sale și nu pe „logica lucrurilor”, pe „contrazicerile din depozitiile proprii ale învinuitului” sau pe „analiza tuturor împrejurărilor cauzei”.

Trebuie să ne oprim asupra unei concepții, fără îndoială falsă, care a căpătat o răspîndire destul de largă printre specialiștii din domeniul criminalistici și medicinei judiciare. Din păcate, o adoptă și unii anchetatori penali. Unii specialiști se consideră consultanți ai anchetatorului penal în problemele de anchetă. Sub influența acestei „teorii”, anchetatorii penali fără experiență, în loc să instituie expertize cu privire la probleme bine determinate, merg pe calea invitării experților consultanți. Ei transmit acestora conducerea anchetei, supunîndu-se orbește concluziilor lor.

Un exemplu de astfel de transformare a expertului în consultant găsim în următorul caz. Expertul, făcînd autopsia cadavrului cetățeanului K, a trimis anchetatorului penal actul de autopsie însoțit de concluziile sale. Anchetatorul penal i-a pus apoi expertului o serie de întrebări suplimentare.

1) **Întrebare:** „Pentru ce considerați dv. că orificiul de intrare al rănii făcută lui K se află pe suprafața posterioară a coapsei, iar orificiul de ieșire — pe suprafața anterioară?”

Răspuns: „Pentru că rana de pe suprafața posterioară a coapsei are 4 cm lungime, ceea ce corespunde lățimii bazei cuțitului-baionetă cu care s-a produs rana, iar orificiul de pe suprafața posterioară a coapsei are 1 cm lungime, corespunzînd cu lățimea capătului cuțitului-baionetă”.

2) **Întrebare:** „Pentru ce credeți că moartea lui K este violentă?”

Răspuns: „Această moarte este violentă, deoarece este provocată printr-o rănire cu cuțitul, care a avut drept consecință ruperea unui vas sanguin mare și a dat naștere unei hemoragii abundente”.

3) **Întrebare:** „Moartea lui K trebuie calificată ca sinucidere sau omor?”

Răspuns: „Moartea lui K nu poate fi calificată sinucidere, deoarece sinucigașii se rănesc de obicei la piept, cap sau abdomen. Uneori își taie artera cubitală a mîinii. Ei nu-și cauzează însă răni pe suprafața posterioară a coapsei. Inafară de aceasta,

efectuarea de către victimă a unei asemenea lovituri din spate, cu un cuțit foarte lung (de 42 cm fără miner), este foarte incomodă, iar rana ar avea o direcție de sus în jos. În cazul de față, amîndouă orificiile rănii se află aproape la același nivel”.

4) **Întrebare:** „Rănirea lui K poate fi calificată ca omor intenționat sau ca legitimă apărare?”

Răspuns: „Rana provocată lui K nu poate fi calificată ca omor intenționat, pentru că în caz de omor intenționat victima este lovită de obicei în cap, în piept sau abdomen și nu în coapsă. Probabil că soția lui K, într-un acces de surescitare în cursul unei bătaii avute cu soțul ei, a pus mîna pe cuțit și, fugind după K cu scopul de a-l alunga sau de a-l răni, l-a lovit de la spate în coapsă. Astfel, fapta ei se încadrează în prevederile art. 138 din Codul penal al R.S.F.S.R. Moartea lui K a fost provocată de pierderea prea mare de sînge din cauza tăierii unui vas sanguin important și prin neluarea la timp a măsurilor medicale necesare. Fără această împrejurare rănirea în cauză ar fi putut să fie calificată ca o rănire ușoară, prevăzută de art. 143 din Codul penal al R.S.F.S.R.”

Dintre toate aceste întrebări, prima, care arată lipsa de experiență a anchetatorului penal, se referă prin caracterul ei la domeniul cunoștințelor speciale ale expertului, respectiv ale medicului judiciar, astfel că putea să-i fie pusă.

A doua întrebare este foarte naivă, dar și ea poate fi considerată ca o întrebare ce nu depășește limitele cunoștințelor de specialitate ale expertului.

A treia întrebare, foarte frecventă în practica de anchetă, nu este justă. Anchetatorul penal, pentru a lămuri împrejurările în care a survenit moartea, poate pune expertului, medicului judiciar, întrebări care țin de specialitatea acestuia, adică despre localizarea rănii, direcția loviturii, iar cînd victima este împușcată — despre distanța de la care s-a tras etc. Însă întrebarea dacă în speță e vorba de sinucidere sau omor este o întrebare juridică și trebuie rezolvată de anchetatorul penal personal, pe baza tuturor împrejurărilor cauzei, printre care și a acelor care sînt stabilite de expertiză.

Trebuie menționat caracterul cu totul neștiințific al concluziilor expertizei în această problemă. Referirea la caracterul rănii provocată de cuțit, care n-ar fi tipică pentru sinucidere, nu dovedește nimic. Teza dedusă din experiența invocată aici de expert (sinuciderile se comit în cutare fel) constituie o generalizare

care nu ține seama de excepțiile posibile. A doua indicație a expertului referitoare la incomoditatea pentru om de a-și aplica o lovitură pe la spate cu un instrument lung ascuțit, precum și la direcția posibilă a canalului răni este de asemenea neconcludentă. Expertul pierde din vedere diferitele poziții posibile atât ale cuțitului, cât și ale corpului victimei, în momentul când s-a produs lovitura.

A patra întrebare pusă expertului de către anchetatorul penal este absolut inadmisibilă. Ea este pur juridică; anchetatorul penal a trecut în mod greșit asupra expertului obligația sa de a stabili calificarea juridică a faptei. Această calificare trebuie să se bazeze pe analiza juridică a tuturor împrejurărilor cauzei stabilite de anchetă.

Experții adepți ai „teoriei” de mai sus se consideră însă consultanți ai anchetatorului penal și nu refuză să pună „concluzii” în orice problemă care li se pune. După cum se vede din exemplul dat, în concluziile expertului se împletesc date medicale, psihologice și juridice. La aceasta se adaugă și analiza împrejurărilor de fapt ale cauzei, prin care expertul subliniază o versiune sau alta a faptului ce a avut loc. În exemplul dat, expertul vorbește despre posibilitatea unei bătăi între soții K, despre fuga soției după bărbatul care fugea etc.

Uneori toate aceste raționamente ale expertului pot fi în fond juste, dacă, după cum se întâmplă adesea, expertul a căpătat, printr-o practică îndelungată o anumită experiență în domeniul anchetei penale. Aceasta nu dă însă anchetatorului penal dreptul de a transmite obligațiile sale expertului. Pornind de la aceeași concepție că expertul este un consultant, anchetatorii penali cer adeseori fără nici o jenă ca expertul să confirme părerea lor subiectivă cu privire la caracterul infracțiunii și la persoana care a săvârșit-o, prin indicarea faptelor necesare pentru aceasta. Astfel, un anchetator penal pune expertului, printre alte întrebări, și pe aceasta: „Să se confirme că cheltuielile din fondul de pregătire a cadrelor pe anul 1945 au fost depășite cu suma de 55.500 ruble”. În alt caz, expertului i s-a dat sarcina „de a stabili răspunderea lui L pentru reținerea necompletă a impozitului cultural și pe venit de la colaboratori pe anii 1945 și 1946”. Fără discuție, cerințele de felul acesta sînt ilegale. În ele se manifestă în primul rînd tendința de acuzare a anchetatorului penal și în al doilea rînd neînțelegerea rolului expertului în procesul nostru penal.

2. CAZURILE ÎN CARE EXPERTIZA ESTE OBLIGATORIE

Legea cunoaște următoarele cazuri cînd expertiza este obligatorie:

1) pentru stabilirea cauzelor morții; 2) pentru stabilirea caracterului vătămarilor corporale; 3) pentru stabilirea stării psihice a învinutului sau martorului cînd sînt suspiciuni cu privire la responsabilitatea învinutului sau cu privire la capacitatea unei persoane anumite de a depune ca martor (nota la art. 61, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Conform Codului de procedură penală al Republicii Socialiste Sovietice Ucrainene, expertiza mai este obligatorie și: a) pentru stabilirea maturității sexuale a victimei în vîrstă de 14—16 ani, în cazul infracțiunilor prevăzute de art. 162 din Codul penal al R.S.S. Ucrainene, care corespunde cu art. 151 din Codul penal al R.S.F.S.R. (nota 1 la art. 64, C. proc. pen. al R.S.S. Ucrainene); b) pentru stabilirea gradului de veridicitate și de chibzuință a depoziției martorului minor (art. 162, C. proc. pen. al R.S.S. Ucrainene). În toate celelalte republici unionale anchetatorul penal invită întotdeauna un expert pentru stabilirea maturității sexuale a victimei, deoarece, fără un medic specialist, el nu poate rezolva această problemă. Despre participarea experților la interogarea martorilor minori s-a vorbit mai sus.

În toate celelalte cazuri, anchetatorul penal are latitudinea, atunci cînd trebuie să rezolve o problemă care necesită cunoștințe speciale, să ordone sau nu efectuarea unei expertize. În baza directivelor speciale date de organele de resort, expertiza este obligatorie și în cazurile de falsificare a biletelor de bancă și titlurilor de valoare de stat. Titlurile de valoare, asupra originalității cărora planează vreo suspiciune, se trimit spre cercetare secției de emisie de pe lângă Direcția Băncii de Stat a U.R.S.S. Practica judiciară a arătat că expertiza este obligatorie și în ceea ce privește starea sănătății victimei în cauzele referitoare la viol și a victimelor și învinuiților în cauzele referitoare la transmiterea de boli venerice.

3. CINE POATE FI EXPERT

Cu privire la chestiunea cine poate fi expert, legea se limitează la cerința ca persoanele numite în calitate de experți să

posede cunoștințe speciale în domeniul științei, artei sau meseriilor. Alegerea experților aparține de regulă anchetatorului penal.

Ținând seama de importanța covârșitoare a expertizei în proces, în Uniunea Sovietică s-a creat o rețea de instituții în care se cercetează problemele de medicină judiciară, de psihiatrie judiciară, de criminalistică. Anchetatorii penali și tribunalele trebuie să recurgă, de preferință, la personalul acestor instituții atunci când ordonă efectuarea unei expertize. Printre aceste instituții sînt institutele de medicină judiciară, institutul de psihiatrie judiciară „Serbski” din Moscova, laboratoarele de criminalistică de pe lângă institutele juridice, serviciile tehnico-științifice de pe lângă direcțiile miliției. Cea mai ramificată este rețeaua de experți medico-judiciari și psihiatri judiciari, cu reprezentanți la raioane și la regiuni.

În multe instituții de experți se practică sistemul confirmării concluziilor experților de către șefii de servicii sau chiar de șefii acestor instituții.

O asemenea practică nu este justă și este în contradicție cu legea. Efectuarea expertizei constituie îndeplinirea unui act procesual și nu a unui act de serviciu. Concluziile în probleme speciale se pun de anumiți specialiști și nu de instituție. Aceasta poate doar să creeze specialiștilor respectivi condiții pentru o muncă mai rodnică, care să garanteze îndeplinirea conștiințioasă a expertizelor ordonate de organele de anchetă penală sau de instanțe. Dar pentru concluziile puse într-o expertiză concretă răspunderea o are numai expertul care a efectuat-o.

4. CUM SE EFECTUEAZĂ EXPERTIZA

Cînd se găsește în fața unei împrejurări neclare, anchetatorul penal își pune în primul rînd problema dacă, pentru lămurirea acestei împrejurări, sînt sau nu necesare cunoștințe speciale. De justa rezolvare a acestei probleme depinde faptul dacă anchetatorul penal va ordona expertiza sau va recurge la alte metode de cercetare. „De multe ori se subapreciază importanța expertizei; anchetatorul penal caută să evite expertiza și, bazîndu-se mai mult pe propriile sale forțe, se supraapreciază în dauna calității cercetării, uitînd că expertiza deține într-o serie de ca-

zuri cheia pentru descifrarea celor mai încurcate și mai complicate probleme”¹⁾. Atunci cînd problema poate fi lămurită pe baza dovezilor de la dosar, expertiza nu este numai nefolositoare, dar chiar dăunătoare, deoarece tergiversează rezolvarea cauzei și nu aduce nimic esențial pentru lămurirea ei.

Iată un exemplu de acest fel. Cetățeană S., care lucra la poștă în cadrul serviciului mandate poștale, se face vinovată de delapidarea a 43.000 ruble. Prin verificarea actelor s-a constatat că învinuitei îi lipsesc 326 de mandate, care erau operate ca fiind achitate. La percheziția făcută la locuința ei, s-au găsit în cenușa din sobă o mulțime de bucăți mici de hîrtie arsă, din care o bună parte erau părți arse de mandate poștale; pe ele se păstrase încă ștampila poștei, o parte din textul mandatului poștal etc. Anchetatorul penal a trimis bucățile de hîrtie arse institutului de expertize științifico-judiciare, punînd întrebarea dacă aceste bucăți sînt sau nu părți din mandate poștale. Experții le-au examinat și au confirmat că ele sînt părți din mandate poștale. Acest procedeu a răpit mult timp, iar anchetatorul penal putea să examineze el însuși bucățile arse de hîrtie și să ajungă la aceeași concluzie, deoarece în cazul acesta nu era nevoie de cunoștințe sau de procedee tehnice speciale.

Analizînd împrejurările cauzei, anchetatorul penal poate considera că pentru rezolvarea anumitor chestiuni sînt necesare concluziile unei persoane competente. Atunci el trebuie să emită o ordonanță specială prin care dispune efectuarea expertizei. În această ordonanță se expun temeiurile pentru care s-a ordonat expertiza și întrebările (punctele) la care expertul trebuie să răspundă. Anchetatorul penal alege expertul, potrivit caracterului expertizei. Greșelile tipice ce se comit cu ocazia ordonării expertizei sînt: în primul rînd, alegerea unei persoane necorespunzătoare (profesorul de desen pentru identificarea scrisurilor, un vîntor amator pentru cercetarea unei arme) sau a unui expert care poate fi interesat în soluționarea cauzei într-un anumit sens (revizorul care a constatat deficitul la învinuit sau contabilul organizației ierarhic superioare) și în al doilea rînd, formularea generică și neclară a întrebărilor, iar uneori punerea de întrebări cu caracter juridic.

De pildă, într-o cauză privitoare la un accident mortal, care

1) Problemele de bază ale metodei de cercetare penală, ediția I-a, 1932.

a avut loc la un circ, anchetatorul penal a întocmit următoarea ordonanță :

„Ținând seama de faptul că este necesară efectuarea unei expertize tehnice, ordon : efectuarea expertizei în cauza privitoare la accidentul artistei V, invitând expertiza să pună concluzii la următoarele întrebări : 1) care a fost cauza accidentului artistei V ? ; 2) cum ar fi fost posibilă evitarea accidentului ? ; 3) cine poartă răspunderea accidentului ?

Incredințez efectuarea expertizei tov. inginer R“.

În această ordonanță lipsește cu totul descrierea accidentului. Anchetatorul penal trebuia să examineze personal locul accidentului, să interogheze martorii și, după ce ar fi reconstituit astfel tabloul general al celor petrecute, ar fi putut reda acest lucru în ordonanță. Dacă anchetatorul penal ar fi făcut toate acestea, prima întrebare pusă expertului ar fi căpătat o redactare concretă. Expertul tehnic nu trebuie să răspundă asupra cauzei accidentului în general, ci despre cauza unui fapt concret și anume, despre ruperea trapezului, ruperea frînghieii etc. A doua întrebare pusă de anchetator expertului prezintă importanță mai mult pentru activitatea viitoare a circuitului privind tehnica securității, decît pentru cauza respectivă. Ea putea fi totuși pusă, dacă ar fi fost redactată corect. Organele de anchetă fac de multe ori în urma cercetărilor propuneri foarte serioase instituțiilor sau întreprinderilor pentru îmbunătățirea muncii.

A treia întrebare a anchetatorului penal, tipică pentru anchetatorii lipsiți de experiență, este nejustă. Nu se poate trece asupra expertului obligația de a căuta pe cel vinovat de comiterea infracțiunii.

În cursul anchetei, anchetatorul penal trebuie să ia cunoștință de instrucțiunile respective (în cazul de față, de cele referitoare la tehnica securității și protecția muncii ; în alt caz, de cele privitoare la distribuirea îndatoririlor între casierul șef și casierul ajutor etc.). Cunoșcînd delimitarea atribuțiilor și a răspunderilor diverșilor funcționari în urma studierii instrucțiunilor necesare, anchetatorul penal stabilește, pe baza actelor și faptelor constatate în cauză, cerul persoanelor care nu și-au îndeplinit îndatoririle lor. Materialul cercetărilor, raportul de expertiză, depozițiile martorilor îi vor servi drept bază și pentru stabilirea caracterului vinei diverșilor participanți (intenția sau neglijența).

S-a arătat mai sus că este absolut inadmisibil să se dea expertului o sarcină de felul acesta : „Să se stabilească lipsa (sau

delapidarea) în gestiunea casierului N“. Anchetatorul penal care înclină în mod vădit să-l acuze pe învinuit îl împinge în felul acesta pe expert spre anumite concluzii, subminînd astfel încrederea tribunalului în ele. În același timp este inadmisibilă cealaltă extremă și anume, transmiterea materialului expertului fără a fixa nici o sarcină, cu o simplă notă care nu spune nimic : „pentru a pune concluzii“.

Desigur, există situații cînd anchetatorul penal se orientează greu în materialul complicat al unui dosar, pentru a pune expertului întrebări juste. În asemenea cazuri, el trebuie să invite o persoană cunoscătoare (chiar aceea pe care a desemnat-o ca expert), pentru a analiza împreună problemele ce decurg din circumstanțele infracțiunii și care urmează a fi rezolvate.

Disponînd efectuarea expertizei, anchetatorul penal este obligat să respecte drepturile învinuitului.

Înainte de a alege expertul, anchetatorul penal trebuie să-i verifice calificarea. Dar și atunci cînd se cere efectuarea expertizei la una din instituțiile speciale (institutul de medicină judiciară, laboratorul de criminalistică), anchetatorul penal nu trebuie să uite că expertul este întotdeauna o anumită persoană competentă, chiar dacă nu a ales-o el personal, ci conducătorul uneia din instituțiile amintite.

De aceea, numai această persoană trebuie să se prezinte la chemarea anchetatorului penal pentru a da lămuriri și a-și completa concluziile și numai aceasta răspunde pentru conștiințiozitatea concluziilor și de concordanța acestora cu datele științifice respective.

5 POZIȚIA PROCESUALĂ A EXPERTULUI

În virtutea particularităților expertizei, expuse mai sus, poziția procesuală a expertului se deosebește în mod radical de aceea a martorului. El are dreptul să ia cunoștință de acele date ale anchetei prealabile care îi sînt necesare, pentru a da concluzii complete și temeinice.

Anchetatorul penal stabilește ce anume materiale trebuie puse la dispoziția expertului. Dacă ei nu cad de acord, expertul este în drept să dreseze un proces-verbal despre imposibilitatea de a pune concluzii pentru că anchetatorul penal refuză să-i dea

materialele necesare pentru aceasta. Litigiul îl rezolvă procurorul (art. 171, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Uneori, expertul propune anchetatorului penal să lărgască cadrul anchetei prin includerea unor acte suplimentare. Asemenea propuneri fac foarte frecvent experții contabili. Anchetatorul penal, fiind de acord cu cererea expertului, adună personal materialele suplimentare și dispune să se facă o revizie, dacă aceasta este necesară. El nu poate însă însărcina pe respectivul expert contabil să ridice singur actele necesare din arhiva instituției unde a avut loc delapidarea. Printr-o astfel de însărcinare, expertul s-ar transforma într-un anchetator penal. Prin ordinul Procurorului U.R.S.S. nr. 61/19 din 17 octombrie 1936 se interzice categoric anchetatorului penal să pună pe seama expertului atribuții improprii acestuia, cum ar fi, de pildă, însărcinarea expertului de a ridica singur acte, de a face cercetări și ridicări de probe, de a discuta independent cu învinuiții sau cu martorii etc.

Când efectuarea expertizei se încredințează la doi sau mai mulți experți, apare încă o deosebire între aceștia și martori: anchetatorul penal trebuie să dea experților posibilitatea de a se sfătui între ei asupra tuturor întrebărilor ce li s-au pus. Dacă ajung la o singură concluzie, ei o expun în concluziile comune, semnate de toți; dacă nu există însă unitate de păreri, concluziile se expun și se semnează separat de către fiecare expert, sau de grupul de experți, dacă aceștia s-au împărțit în grupe (art. 173 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.). Anchetatorul penal trebuie să fie la curent cu lucrările experților și în măsura posibilităților să ia parte la cercetările pe care aceștia le fac.

Drepturile și obligațiile procesuale ale experților sînt studiate mai amănunțit în capitolul următor.

6. FORMELE PROCESUALE PENTRU EFECTUAREA EXPERTIZEI

Pentru instituirea și efectuarea expertizei, se redactează în general următoarele patru acte:

1) *Ordonanța* de efectuare a expertizei emisă de anchetatorul penal. În această ordonanță trebuie să se arate cine este numit expert și să se enumere întrebările ce i se pun pentru rezolvare. Dacă sînt multe întrebări, se permite ca expunerea lor să

se facă într-o listă separată, anexată la această ordonanță. Anchetatorul penal semnează ordonanța și o comunică învinuitului sub luare de semnătură.

2) *Procesul-verbal* de comunicare învinuitului despre instituirea expertizei. În acest proces-verbal se menționează că i s-au explicat învinuitului drepturile sale în legătură cu expertiza și se consemnează cererile pe care acesta le-a făcut. Procesul-verbal se semnează de către anchetator și învinuit.

Dacă cererile învinuitului se resping, anchetatorul penal trebuie să întocmească despre aceasta o ordonanță separată motivată, care se comunică acestuia sub luare de semnătură. Învinuitul are dreptul de contestație împotriva acestei ordonanțe la procuror.

3) *Procesul-verbal*, în care se arată prenumele, numele și prenumele tatălui, adresele experților și alte date referitoare la aceștia, din care să se poată trage concluzii asupra competenței lor în problemele puse. În același proces-verbal se menționează că s-a atras atenția experților asupra responsabilității ce și-o asumă pentru prezentarea de concluzii false. Experții semnează că au luat la cunoștință. Se mai menționează apoi că s-a pus în vedere experților ordonanța de efectuare a expertizei emisă de anchetatorul penal, se enumeră materialul pus la dispoziția lor pentru cercetare, se arată întrebările ce li s-au pus în mod suplimentar și se expun amănunțit toate actele efectuate de ei.

Procesul-verbal se semnează de anchetatorul penal și de experți. Dacă anchetatorul penal nu este de față la efectuarea expertizei, se arată în act (în cazurile acestea el poartă de obicei numele de „act”) din ordinul cui s-a făcut cercetarea. Actul se semnează de experți.

4) *Concluziile expertizei*, în care trebuie să se menționeze:

- a) în legătură cu ce (la cererea cui) se pun concluziile;
- b) durata de lucru a experților pentru efectuarea expertizei și timpul cînd s-au întocmit concluziile;
- c) ce date stau la baza concluziilor;
- d) concluzii asupra fiecărei întrebări, puse de anchetatorul penal.

După prezentarea concluziilor, anchetatorul penal poate pune fiecăruia dintre experți întrebări suplimentare referitoare la fondul concluziilor puse de aceștia (art. 162, 173, Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.). Aceste întrebări, precum și răspunsurile expertului trebuie consemnate într-un proces-verbal separat.

7. CONTRAEXPERTIZA

Printr-o ordonanță separată, anchetatorul penal poate considera expertiza ca nefiind edificatoare sau completă și poate dispune, din inițiativă proprie sau la cererea învinutului, o nouă expertiză (art. 174, Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.).

Dacă se efectuează o expertiză medico-judiciară, cererea pentru desemnarea de noi experți se adresează organelor superioare (regionale sau republicane) ale Ministerului Sănătății. Această regulă se bazează pe faptul că Ministerul Sănătății are la dispoziția sa un sistem vast de experți medico-judiciari. Aceasta nu privează însă pe anchetatorul penal de dreptul de a numi în anumite cazuri, pentru contraexpertiză, pornind de la particularitățile specifice ale cauzei și de la cererea învinutului, o comisie specială compusă din reprezentanți de înaltă calificare din domeniul științelor medicale.

Trebuie subliniat apoi faptul că atât concluziile primei expertize, cât și cele ale expertizei complementare nu sînt obligatorii din punct de vedere juridic pentru anchetator, deși în mod practic el împărtășește de obicei concluziile amănunțit motivate ale persoanelor cunoscătoare și cu autoritate.

8. RESPINGEREA CONCLUZIILOR EXPERTULUI DE CATRE ANCHETATORUL PENAL

Art. 298 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. stabilește o normă specială, conform căreia tribunalul poate respinge concluziile expertului.

Pe baza art. 57 din Codul de procedură penală, tribunalul nu poate să fie legat de nici una din probele administrate. El apreciază concludența și forța lor probantă pe baza convingerii sale intime.

Pentru a respinge un fapt arătat de un martor, tribunalului îi e suficient să exprime neîncredere în el („el minte” sau „el afirmă greșit că a văzut această întimplare”). Pentru respingerea concluziilor expertului, aceasta nu este însă de ajuns. Neîncrederea tribunalului în concluziile expertului trebuie motivată și motivele respingerii trebuie expuse într-o încheiere separată. Această dispoziție prevăzută de art. 298 din Codul de procedură penală se explică prin aceea că expertiza se bazează pe cunoștințele speciale ale unei persoane competente, pe care judecătorii de regulă nu le posedă.

În afară de aceasta, dispozițiile legii referitoare la persoana expertului asigură imparțialitatea și obiectivitatea acestuia în rezolvarea sarcinii ce i s-a dat.

Art. 298 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. vorbește numai despre tribunal, dar această dispoziție se extinde și asupra anchetatorului penal. Rezultă deci, după cum s-a mai spus, că anchetatorul penal nu este legat nici de concluziile primei expertize, nici de concluziile celei de-a doua expertize. De cele mai multe ori, anchetatorul penal, care a instituit o a doua expertiză efectuată de specialiști cu mai multă autoritate, din cauză că prima n-a fost completă sau edificatoare, împărtășește concluziile acesteia din urmă. Trebuie remarcat însă faptul că legea nu-l obligă să facă aceasta și dacă nici a doua expertiză nu-l satisface, el poate să o respingă, cu respectarea dispozițiilor prevăzute de art. 298 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

Care sînt motivele care pot sta la baza ordonanței anchetatorului penal de respingere a concluziilor expertizei?

Primul motiv constă în inexistența faptului stabilit de expert. De exemplu, într-o cauză privitoare la un omor, expertul specialist în dactiloscopie arată în concluziile sale că a găsit paisprezece elemente izolate ale amprentei digitale lăsate pe cuțitul ce constituie probă materială și că acestea coincid cu elementele corespunzătoare ale amprentei digitale a învinutului. Intrucît coinciderea a douăsprezece elemente a două amprente digitale este suficientă pentru a afirma că ambele amprente digitale sînt lăsate de același deget, expertul ajunge la

concluzia că amprenta digitală de pe cuțit aparține învinutului. Anchetatorul penal, studiind cu atenție ambele fotografii mărite ale amprentelor digitale anexate la actul de expertiză, a constatat că din coincidențele indicate de expert existau în realitate numai cinci. Cu alte cuvinte, faptul pe care s-a axat concluzia expertului asupra identității celor două amprente digitale nu există. În exemplul dat, anchetatorul penal nu atacă în aprecierea sa negativă asupra expertizei problema referitoare la justetea tezei ridicate de expert. Anchetatorul penal știe, ca și expertul, că dacă coincid 12 elemente a două amprente digitale, este dovedită identitatea lor. În cazul arătat mai sus, această teză nu se aplică însă, deoarece anchetatorul penal stabilește că numai 5 elemente ale celor două amprente digitale coincid.

Un al doilea motiv poate fi invalidarea de către anchetatorul penal a tezei pe care expertul a considerat-o drept bază a concluziei sale.

Astfel de situații se întâlnesc destul de des în cauzele în care expertiza grafică este efectuată de un expert insuficient de cunoscător. Un astfel de expert, stabilind o asemănare în înclinarea scrisului sau în particularitatea executării codiței la litera „O” în actul fals și în modelul scrisului executat de învinuit, trage concluzia că actul fals este scris de învinuit. În cazul acesta, deși recunoaște ca exact faptul descoperit de expert, adică coincidența uneia din trăsăturile scrisului executat de învinuit cu o trăsătură a scrisului persoanei care a făcut actul fals, anchetatorul penal constată totuși că teza pe care a adoptat-o expertul nu este încă concludentă, fiindcă coincidența unora din trăsăturile a două scrisuri nu dovedește identitatea lor.

Desigur, pentru temeinicia aprecierii negative a unei teze de acest fel adoptată de expert, este nevoie ca anchetatorul penal să aibă anumite cunoștințe din domeniul de specialitate al expertului.

Exemplul dat se întâlnește adesea în practică, însă el este prea elementar. În alte cazuri, pentru a stabili caracterul vicios al tezei ridicate de expert, anchetatorul penal trebuie să consulte literatura respectivă de specialitate sau, în cazul când problema este complicată și discutabilă, să numească o nouă expertiză. Anchetatorul penal nu poate lua fără rezerve drept adevăr orice teză pe care o ridică expertul, chiar dacă aceasta se referă la domeniul unei științe oarecare. El trebuie să verifice dacă nu cumva teza „științifică” data este depășită, înlă-

turată prin evoluția recentă a teoriei, așa cum se întâmplă adesea în domeniul tehnicii, în urma experienței practice a fruntașilor dintr-o anumită ramură a producției.

Un al treilea motiv care dă anchetatorului penal dreptul să respingă concluziile expertului este folosirea de către expert ca bază pentru concluzii nu numai a datelor din domeniul ramurii respective a științelor, ci și a diferitelor împrejurări ale cauzei. De multe ori, experții se referă atunci când își întemeiază concluziile lor la împrejurări care privesc persoana învinutului.

De pildă, în cauza privitoare la o delapidare de bani comisă de un casier, s-a născut întrebarea dacă contabilul din aceeași instituție n-a participat cumva la infracțiune. Expertul contabil a arătat în concluziile sale că participarea contabilului bănuit se dovedește prin comportarea lui și anume, prin aceea că n-a respectat declarația dată în fața anchetatorului penal, că nu va părăsi localitatea fără aprobarea acestuia.

La început, anchetatorul penal, iar apoi tribunalul au fost de acord cu expertiza. Tribunalul Suprem al U.R.S.S. a anulat însă sentința de condamnare, arătând viciul expertizei.

Al patrulea motiv pe care anchetatorul penal îl poate pune la baza concluziei de invalidare a expertizei este discordanța completă dintre concluziile expertului și întregul complex al împrejurărilor dosarului. Constatând pe baza unui astfel de motiv că concluzia expertului nu este justă, anchetatorul penal trebuie să fie însă foarte precaut, pentru a nu cădea singur în greșală. El nu poate, de exemplu, să respingă concluziile expertului psihiatru asupra faptului că învinuitul suferă de o boală psihică, întemeindu-se numai pe depozițiile martorilor despre „comportarea normală” a învinutului înainte și după comiterea infracțiunii. O astfel de motivare nu este justă, deoarece pentru determinarea stării psihice a învinutului sînt necesare cunoștințe de specialitate. Această stare nu se poate stabili prin depozițiile martorilor; pentru stabilirea ei este necesar să fie chemat un expert.

Iată și un alt exemplu. Într-o cauză privitoare la dispariția unor briliante, erau bănuite două persoane, dar vinovăția primei persoane excludea vinovăția celei de-a doua și invers. Una din ele a prezentat o chitanță din partea celeilalte despre primirea briliantelor spre păstrare. Aceasta a negat faptul, declarînd că chitanța este falsă. Expertul a pus însă concluzia că chitanța este autentică. Anchetatorul penal nu avea nici un mo-

tiv din cele enumerate mai sus pentru a respinge concluzia expertului.

Unele împrejurări de fapt ale cauzei pledau însă împotriva deținătorului chitanței. Continuând ancheta și verificând versiunea vinovăției acestuia, anchetatorul a descoperit o serie de fapte care l-au demascat și atunci l-a pus sub acuzare. El a recunoscut vinovăția sa și a restituit briliantele furate. Astfel, s-a dovedit în mod incontestabil greșeala expertizei. În cazul acesta și în cele similare, o astfel de greșeală a expertizei se explică evident prin imperfecțiunea metodelor de cercetare, ținând seama de insuficiența elementelor caracteristice ale scrisului cercetat.

La aprecierea expertizei, anchetatorul trebuie să-și pună problema: în ce măsură sînt perfecte metodele de cercetare folosite de către experți și, în concordanță cu aceasta, în ce măsură pot fi considerate concluziile expertizei drept fără greș.

În cazul cînd există la dosar două expertize contradictorii asupra aceleiași chestiuni, anchetatorul nu poate să adopte fără motivare concluziile uneia din aceste expertize. Cînd nu are motive pe care să se întemeieze, el trebuie să dispună o nouă expertiză pentru lămurirea contradicțiilor.

CAPITOLUL II

DIFERITE FELURI DE EXPERTIZĂ

I. PROBLEMELE FUNDAMENTALE ALE EXPERTIZEI MEDICO-JUDICIARE

1. ASFIXIA MECANICĂ

a) Cunoștințe generale

Prin asfixie se înțeleg, în genere, acele tulburări specifice respirației care pot merge pînă la încetarea ei (paralizia respirației). Cauzele asfixiei sînt variate: îmbolnăvirea organelor de respirație, a inimii, a creierului, vătămarile capului, gîtului și ale cavității toracice, intoxicarea cu otrăvuri (morfină, stricnină), împiedicarea mecanică a respirației pulmonare care provoacă așa-numita „asfixie mecanică”.

Intr-o asfixie ce avansează se observă anumite deranjări ale activității organelor de respirație, ale inimii, ale sistemului nervos, precum și schimbări în starea mușchilor.

În urma morții prin asfixie, cadavrul poartă anumite semne caracteristice: petele cadaverice clar exprimate, foarte răspîndite, de culoare vînat-închis-purpuriu (sau vinete și violete), evoluția încetinită a rigidității cadaverice și a răcirii cadavrului, subfuziuni sanguine (echimoze) pe gene și pe țesuturile de protecție a ochilor (conjunctivele ochilor), sub pleură, sub învelișul exterior al inimii (sub pericard) și în alte locuri (de exemplu, în regiunea petelor cadaverice, în tegumentele moi ale capului etc.), sînge lichid de culoare roșu-închis care supraincercă jumătatea dreaptă a inimii (în comparație cu jumătatea stîngă), hiperemia organelor interne (cu excepția splinei).

Toate aceste semne apar independent de cauza care a pro-

vocat asfixia. Prin urmare, expertul medico-judiciar, stabilind că moartea a avut loc din cauza asfixiei, trebuie să specifice, în afară de aceasta, care anume este cauza morții. Este necesar să se țină minte că diagnosticul „asfixie” nu servește prin el însuși drept bază pentru a se ajunge la concluzia că ea s-a produs neapărat prin violență.

Asfixia mecanică se produce întotdeauna în urma unei violențe externe. În ea se cuprind: spânzurarea, strangularea cu lațul sau cu mâinile, compresiunea cavității toracice și a abdomenului, astuparea orificiilor respiratorii (nasul și gura), înfundarea căilor respiratorii cu corpuri străine și înecarea.

b) Spânzurarea

La spânzurare, asfixia provine din cauza compresiunii organelor gâtului (căile respiratorii, vasele de sânge și nervii) cu un laț. Lațul se strânge pe gât din cauza greutateii corpului. Practica arată că pentru strângerea lațului la gât este suficientă numai greutatea capului. Aceasta se observă în cazurile de spânzurare în poziție culcată.

Evoluția asfixiei la spânzurare poate avea loc uneori numai din cauza compresiunii părții din față și a părților laterale ale gâtului.

Aceasta se întâmplă atunci când persoanele aflate în stare de inconștiență sau în imposibilitate de a se ajuta (beție, acces epileptic etc.) cad în așa fel, încât partea din față a gâtului se află pe marginea sau traversa mesei, taburetului etc.

În cazuri obișnuite de spânzurare, pe gât se găsește un laț, care lasă o urmă numită „șanțul de spânzurare”. Caracteristicile acestei urme depind în special de materialul lațului, de felul cum a fost pregătit și pus la gât, de poziția în care are loc spânzurarea, de durata rămînerii sub laț.

Materialele folosite pentru lațuri sînt foarte variate ca tărie. Materialele *moi* (un ștergar, un fular, ciorapi etc.) lasă pe gât un șanț slab pronunțat. Materialele *semitari* (de exemplu, frînghiile, curelele de piele) lasă în mod obișnuit un șanț vizibil, cu margini bine pronunțate, adînc, compact și de culoare diferită pe diverse porțiuni. Materialele *tari* (sîrmă etc.) formează șanțuri adînci, compacte, adesea precipitate.

După felul de executare, lațurile sînt simple, duble și mul-

tiple. Numărul șanțurilor de pe gât depinde de cel al lațurilor. Nu trebuie scăpat din vedere faptul că rîndul lațurilor duble și multiple stau uneori parțial sau total unul peste altul. În acest caz pe gât se formează șanțuri simple și pe alocuri șanțuri duble. Este posibil, însă, ca și lațul simplu, alunecînd pe gât, să producă pe alocuri două șanțuri.

Cînd se aplică lațul la gât, nodul lui se așază în spate sau pe laturi (așa-numita poziție tipică) sau din față (poziție atipică). Șanțul are o poziție oblică, de obicei ascendentă, în direcția locului unde se află nodul, unde adîncimea este mai mică decît pe suprafața opusă a gâtului.

Spânzurarea se poate produce în cele mai variate poziții ale corpului: suspendat, în picioare, șezînd, în genunchi, culcat etc.

Întotdeauna trebuie să se știe în ce poziție s-a produs spânzurarea și unde, în raport cu gâtul, era fixat capătul liber al lațului. Aceste date permit să se aprecieze just poziția lațului și, prin urmare, și a șanțului de pe gât.

Natural, greutatea mare a corpului strânge lațul (de exemplu, în poziția suspendat) și cu cît cadavrul va sta mai mult în laț, cu atît și șanțul va fi mai pronunțat.

La caracterizarea șanțului în acte trebuie să se indice poziția lui (pe diferitele suprafețe ale gâtului), direcția, lățimea, adîncimea, culoarea, lăria și detaliile lui: hemoragia, imprimarea materialului lațului etc.

Cînd se ia lațul de la gât, în cazurile obișnuite de spânzurare se observă: dispunerea ascendentă a șanțului (în partea medie și superioară a gâtului), direcția lui oblică și netezirea sau dispariția lui în regiunea unde se afla nodul lațului. Aceste semne se pot schimba în funcție de diferite cauze: închiderea șanțului în formă de inel, cînd lațul nu alunecă; poziția orizontală, joasă, cînd capătul liber al lațului este fixat în mod corespunzător etc. Medicul judiciar trebuie întotdeauna să stabilească în mod precis dacă șanțul a fost făcut în timpul cînd *victima era încă în viață sau după moarte*.

În primul caz, șanțul servește ca probă a cauzei morții — provenită prin compresiunea cu lațul. În al doilea caz, șanțul denotă proveniența lui întâmplătoare după moarte (de exemplu, din cauza gulerului de la gât) sau simularea intenționată a spânzurării, pentru a ascunde cauzele reale ale morții și pentru inducerea în eroare a organelor de anchetă.

Pentru a se putea stabili toate detaliile șanțului, anchetatorul penal este obligat să trimită expertului lațul cu care victima a fost spânzurată, în cazul când el a fost scos de pe gît la examinarea cadavrului la locul unde a fost găsit. E necesar a se menționa în mod special că la scoaterea lațului de pe gît *nu trebuie dezodate niciodată nodurile de pe laț*; acesta trebuie slăbit și scos sau tăiat în partea opusă a nodului.

Lațul scos de pe gîtul cadavrului constituie o probă materială care trebuie întotdeauna ridicată și atașată la dosarul de anchetă. Deși această împrejurare este îndeobște cunoscută, totuși ea este adesea neglijată și aceasta dă naștere la greutăți în expertiza medico-judiciară și duce la pierderea de nerecuperat a probelor materiale. O atenție deosebită trebuie să se dea *nodurilor de pe laț*, întrucît acestea pot da indicații cu privire la *profesiunea persoanei care le-a făcut*.

Prin expertiza corespunzătoare a nodurilor, s-au putut descoperi cazuri de omor sau de simulare de sinucidere prin spânzurare.

La examinarea exterioară a cadavrelor persoanelor moarte prin spânzurare, se descoperă uneori leziuni în diferite părți ale corpului. Aceste leziuni pot fi de origine diferită; ele pot exista înainte de spânzurare, pot apărea în timpul spânzurării — în perioada convulsivă a asfixiei, din cauza lovirii de obiecte dure înconjurătoare — pot proveni din cauza luptei și autoapărării, se pot forma cu ocazia scoaterii cadavrului din laț. *Expertul trebuie să lămurească dacă leziunile și cauzele lor au apărut în timpul vieții sau după moarte.*

La autopsia cadavrului unui spânzurat, se pot descoperi în regiunea gîtului hemoragii și leziuni (a cartilagiilor, vaselor), precum și semnele obișnuite ale morții prin asfixie.

În cele mai multe cazuri, spânzurarea este procedeul folosit în mod obișnuit de sinucigaș. Dar în anumite condiții și împrejurări, spânzurarea este un mod de a omori. Ea poate fi și rezultatul unui accident. Dacă este vorba de moarte violentă sau nu, se poate stabili numai după ce au fost strînse toate datele anchetei și după ce medicul judiciar și-a prezentat raportul. Această concluzie nu este de competența expertului, ci a anchetatorului penal.

c) Strangularea cu lațul

La strangularea cu lațul, la fel ca și la spânzurare, asfixia se produce din cauza compresiunii organelor gîtului. Deosebirea constă în faptul că la strangularea cu lațul acesta se strînge cu mina sau cu ajutorul unui dispozitiv oarecare; acțiunea greutății corpului asupra strîngerii lațului este exclusă.

Dacă la strangularea cu lațul corpul victimei este și ridicat puțin în sus de capătul lațului, se obține o combinație de strangulare și spânzurare.

Cînd strangularea a avut loc cu ajutorul lațului, spre deosebire de spânzurare, acesta e așezat de obicei în partea inferioară sau la mijlocul gîtului pe care îl înconjoară mai mult sau mai puțin orizontal, o dată sau de mai multe ori, formează un inel închis și se imprimă de regulă în piele mai uniform decît la spânzurare.

Dacă se ține seama de mecanismul care-l strînge (vezi mai sus), aceste particularități ale poziției lațului se vor reflecta în mod corespunzător asupra caracteristicilor șanțului de strangulare: poziția lui mai mult sau mai puțin joasă, orizontală, închiderea în jurul gîtului și uniformitatea imprimării.

Semnele enumerate mai sus nu apar întotdeauna sau nu toate deodată. De exemplu, cînd frînghia este aplicată pe gît în așa fel, încît se strangulează partea anterioară și părțile laterale ale gîtului, partea posterioară fiind rezemată de un obiect contondent, sau dacă persoana care trage capetele frînghiei nu o închide în laț, șanțul va apărea pe gît numai parțial și nu de jur împrejur. Același fenomen se observă și atunci cînd sub lațul așezat pe gît pătrund diferite obiecte, părți de îmbrăcăminte groasă, mîinile etc. Dacă la strangularea cu lațul capetele lui se trag imperfect orizontal în lături, șanțul poate căpăta o poziție puțin înclinată.

În cazurile de strangulare cu lațul, șanțul trebuie cercetat în mod amănunțit și descris așa cum s-a arătat cu privire la șanțul în cazurile de spânzurare. Trebuie supuse unei amănunțite analize pe cale de expertiză și toate vătămarile diferitelor părți ale corpului.

La autopsia cadavrului se observă în țesuturile moi și în organele gîtului hemoragii și vătămări la fel ca și la spânzurare, însă mai frecvente.

Practica medico-judiciară și de anchetă arată că strangularea cu lațul se întrebuințează mai frecvent ca mijloc de omor. Nu trebuie însă să se piardă din vedere faptul că se cunosc cazuri certe de accidente și de sinucidere prin strangulare cu lațul. S-au înfăptuit sinucideri prin legarea unui laț strâns la gât și sucirea lui cu ajutorul unui băț (un capăt al lațului fiind în mina sinucigașului, iar celălalt, vîrît sub băț), prin strîngerea lațului la gât cu ajutorul piciorului de care se fixa capătul liber al lațului etc.

d) Strangularea cu mîinile

Comprimarea cu mîinile (sau cu mîna) a părții anterioare a gîtului, în special în regiunea laringelui și a mănunchiului de vase și nervi, provoacă asfixia, căreia îi urmează moartea. În aceste cazuri, laringele și porțiunile învecinate sînt comprimate din părți și împinse înspre coloana vertebrală.

Din cauză că în regiunea amintită sînt situate bifurcații ale așa-numitului nerv vag, moartea poate avea loc din cauza unei strîngeri puternice, chiar de scurtă durată, a gîtului cu mîinile.

Urmele comprimării gîtului cu mîinile au formă de echimoze (vînatăi). Existența formei de semilună a excorațiunilor dovedește că strangularea s-a făcut cu vîrfurile unghiilor. În unele împrejurări, cînd pielea gîtului sau a mîinii ucigașului este apărută de diferite obiecte moi (guler, fular, mănuși etc.) sau cînd compresiunea gîtului este de foarte scurtă durată, la examinarea exterioară a cadavrului pot lipsi probele unei compresiuni a gîtului făcute cu ajutorul mîinilor. La autopsia cadavrului, se constată hemoragii în special în țesuturile moi ale gîtului, precum și leziuni ale laringelui.

Dacă cercetarea medico-judiciară a cadavrului constată că moartea a survenit din cauza asfixiei, ca urmare a compresiunii gîtului cu mîinile, în cazul dat este vorba de un omor. Sinuciderea prin strangulare cu mîinile este aproape de neînchipuit.

e) Compresiunea cavității toracice și a abdomenului

Cînd cavitățile toracică și abdomenul sînt comprimate în așa măsură, încît respirația devine imposibilă, asfixia evoluează și survine moartea. În astfel de cazuri, căile respiratorii superioare

(gura, nasul, laringele, traheea) pot fi absolut libere pentru pătrunderea aerului, însă asfixia va evolua totuși din cauza compresiunii cavității toracice și a abdomenului.

La această compresiune, în funcție de forța sa, sînt posibile leziuni variate, de la leziuni mici și echimoze (vînatăi) pînă la ruperea coastelor și a șirei spinării. Asemenea vătămări ale cavității toracice, șirei spinării și organelor interne pot provoca moartea prin ele înseși.

Compresiunea cavității toracice și a abdomenului are loc de cele mai multe ori la înghesuiri și la prăbușiri de teren, nisip etc. Prin urmare, ele se integrează de regulă în așa-numitele accidente. Cazuri de omor prin întrebuințarea violenței arătate mai sus, deși sînt descrise în literatură, se întîlnesc foarte rar.

f) Astuparea orificiilor respiratorii (nasul și gura)

E ușor de închipuit că, dacă nasul și gura ar fi bine astupate cu un obiect oarecare, accesul aerului în plămîni încetează, ceea ce are drept consecință asfixia și moartea.

Corpurile moi care astupă gura și nasul pot în general să nu producă răni în jurul lor. Dacă gura și nasul sînt astupate însă cu mîna, în aceste regiuni se pot forma echimoze și leziuni, unele în formă de semilună, ceea ce arată că au fost produse prin compresiunea cu unghiile. În toate cazurile, fără excepție, este necesar să se examineze mucoasa buzelor, a obrazilor și a gingiilor, precum și dinții. În aceste locuri se pot găsi leziuni, deoarece, atunci cînd se astupă gura și nasul cu diferite corpuri, buzele și obrazii pot fi apăsați de dinți și de gingii.

Sinuciderea prin astuparea nasului și gurii este puțin probabilă. Mai des se întîlnesc accidente, în care orificiile respiratorii sînt astupate de diferite obiecte, la persoanele care se află într-o stare de neputință sau în stare de inconștiență (copii minori, bolnavi, persoanele în stare de ebrietate etc.).

Se cunosc cazuri de moarte produsă în acest fel nu numai la persoanele din categoria amintită mai sus, ci și la oameni care sînt în stare să lupte și să se apere. La aceștia, astuparea orificiilor respiratorii este însoțită de obicei și de alte feluri de violență.

g) Infundarea căilor respiratorii cu corpuri străine (de alt gen)

Dacă cavitatea bucală și intrarea în laringe sau orificiul laringelui sau al traheei se astupă cu diferite obiecte, de cele mai multe ori moi sau semitari, accesul aerului în plămâni încetează, are loc asfixia și moartea. Uneori aceste obiecte ce pătrund în laringe și trahee sînt mici ca dimensiune și nu astupă întregul orificiu al acestor organe. Totuși, oprirea respirației poate avea loc.

În aceste cazuri, corpul străin provoacă excitarea nervilor ce se ramifică în pereții sectoarelor amintite ale căilor respiratorii superioare și ai sectoarelor legate de actul respirației.

Corpurile străine voluminoase pot fi observate cu ușurință; ele pot chiar să iasă parțial din gură. Obiectele mai puțin voluminoase și mărunte se află de obicei la intrarea în laringe, în trahee și chiar în bronhii.

Dacă obiectele care infundă căile respiratorii sînt un corp friabil (nisip uscat, grăunțe etc.) sau o masă semilichidă (de exemplu, la vomitare), acestea pătrund chiar și în bronhiile medii și mici. Ele pot fi descoperite numai prin cercetarea medico-judiciară completă a cadavrului.

De cele mai multe ori infundarea căilor respiratorii cu corpuri străine are loc în cazuri de accidente, de exemplu, cînd în căile respiratorii pătrund resturi alimentare (carne, ciuperci, varză, peștișori mărunți etc.) sau protezele dentare (în timpul somnului) sau diverse obiecte mici luate în gură (în special la copii).

Sînt cunoscute și cazuri de sinucidere prin infundarea căilor respiratorii cu diferite obiecte, cum ar fi, de pildă, un șomoig de fin, un dop, un cocoloș de vată etc.

Se cunosc de asemenea cazuri de omor; prin procedeul descris mai sus, al copiilor nou născuți. Omorîrea oamenilor maturi printr-un asemenea procedeu se întîmplă relativ rar.

h) Inecarea

Substanțele semilichide, după cum s-a arătat mai sus, pot pătrunde nu numai în căile respiratorii superioare, ci și în plămîni (în bronhiile mari, medii și mici). Se înțelege de la sine că lichidele au o proprietate mai mare de a pătrunde în plămîni prin ramificațiile bronhiilor.

În urma acestui fapt, se produce o tulburare a respirației, care pînă la urmă încetează. În asemenea cazuri, se spune că asfixia a avut loc ca rezultat al înecării.

Inecarea poate avea loc în orice lichid; se cunoaște înecarea în apă, ulei, petrol, în conținutul șanțurilor și în alte substanțe lichide.

Trebuie remarcat faptul că înecarea poate avea loc nu numai atunci cînd tot corpul omului este afundat în lichid, ci și atunci cînd este vîrit numai capul sau chiar numai orificiile respiratorii. Aceasta se întîmplă atunci cînd persoanele sînt în stare de inconștiență sau de neputință.

Numai faptul că s-a găsit cadavrul în apă nu poate duce la concluzia că moartea a survenit în urma înecului. Se știe că la persoanele bolnave de inimă sau cu boli ale sistemului vascular se poate întîmpla să survină o moarte subită în timp ce se află în apă (la scăldat). Pe de altă parte, pentru a camufla crima, unii infractori aruncă în apă cadavrul, cu scopul de a se crede că moartea e provocată de înec.

Prin examinarea (internă și externă) a cadavrului scos din apă, expertul poate constata dacă moartea a fost provocată de înec sau a provenit din cauză de boală (fără semne de înec) sau din alte feluri de violență, înafară de înec (de exemplu, din cauza strangulării cu mîinile, cu lațul, din cauza leziunilor mecanice, a otrăvurilor etc.).

Independent de cauzele morții, pe cadavrul scos din apă se pot găsi urmele acțiunii apei: paliditatea tegumentelor pielii, prezența așa-numitei „piele de gîscă”, zbîrcirea ei în unele locuri (sacul glandelor genitale, mamelele, buzele genitale), macerația, paliditatea, umflarea, iar cu timpul și căderea pielii de pe palme (în special de pe podul palmelor) și de pe tălpile picioarelor, formarea de colonii de alge, murdărirea cu nămol, nisip etc. Cînd cadavrul stă timp îndelungat în apă, se formează pe piele puncte tăbăcite. Aceste fenomene ajută ancheta să stabilească durata șederii cadavrului în apă.

Principalele probe ale morții provocate de înec, le stabilește expertul medico-judiciar cînd face autopsia organelor cadavrului (a căilor respiratorii superioare, a plămînilor, a inimii, a stomacului etc.). Expertul caută în plămîni și în stomac prezența lichidului care a provocat înecarea și constată schimbările legate de acțiunea acestui lichid.

În cazul când moartea a survenit prin înec, aprecierea de către expertiză a vătămarilor descoperite pe corp prezintă un interes deosebit. Acestea pot apărea în urma contuziilor provocate de suprafața apei sau de corpurile contondente proveniente de pe fundul bazinului, din cauza alunecării cadavrului la fund, când cursul apei este iute, din cauza lovirii de vasele în trecere, în urma căutării cadavrului cu ajutorul tatonărilor, de exemplu, cu cângile, în urma scoaterii cadavrului din apă, dacă a stat puțin în ea etc.

Expertul medico-judiciar stabilește dacă leziunile au fost provocate pe când victima era încă în viață sau după moarte. Cu privire la leziunile provocate pe când victima era în viață, el arată condițiile în care au luat naștere, gravitatea și importanța lor în survenirea morții, iar cu privire la vătămarile provenite după moarte, el caută explicația apariției lor, orientându-se după datele anchetei care caracterizează împrejurările în care a fost descoperit și scos cadavrul din apă sau din alt lichid.

Omorirea persoanelor mature prin înec se întâmplă relativ rar. Ea se poate produce într-o împrejurare deosebit de favorabilă, de exemplu, când ucigașul a ademenit victima în barcă, a plecat pînă la un loc adînc și a răsturnat-o sau în urma unui atac cu totul inopinat. Omorirea copiilor prin înec, în special a copiilor nou născuți, este mai frecventă.

Sinucigașii care au ales înecul ca mijloc de a-și curma viața ru fac această faptă numai în bazine mari și adînci, ci și acolo unde există cantități mici de apă, de exemplu, în pîrîiașe foarte mici, în butoaie și în găleți cu apă etc.

De cele mai multe ori, înecul este un accident legat de cele mai variate cauze: victima nu știe să înoate, nu cunoaște bazinul și specificul curentului apei, o îmbolnăvire subită, stare de ebrietate etc.

2. OTRĂVIREA .

a) Otrăvirea și îmbolnăvirile

Există boli care prezintă în evoluția lor simptome asemănătoare cu tulburările sănătății sau moartea provenită în urma acțiunii substanțelor otrăvitoare.

Această coincidență este unul din motivele fundamentale și frecvente ale cercetării și expertizei (în primul rînd medico-judiciare) a tuturor cazurilor așa-numitei morți subite. După cum se știe, această moarte provine din cauza unei boli, însă modul cum ea survine îi poate face pe cei din jur să creadă că ar fi avut loc prin otrăvire.

Cu ocazia autopsiei cadavrelor persoanelor moarte în aparență subită se întîlnesc uneori diferite urme de violență, printre care și otrăvirea.

Nu este greu să cunoaștem cauza pe baza căreia otrăvirea și îmbolnăvirea se pot asemăna între ele, dacă ținem seama că, atît în cazurile de boală, cît și în cazurile acțiunii otrăvurilor, se produc tulburări identice ale funcționării organelor și sistemelor organismului omului (creier, inimă, plămîni etc.).

În legătură cu aceasta, trebuie menționat că în organismul omului se pot forma, în caz de boală, substanțe vătămătoare (toxice) care acționează întocmai ca și anumite otrăvuri.

b) Date fundamentale despre otrăvuri și otrăviri

Otrăvirea în sensul propriu al cuvîntului înseamnă tulburarea sănătății sau moartea provocate de acțiunea otrăvii pătrunsă în organism dinafară.

Ca otrăvuri pot fi considerate acele substanțe care, acționînd pe cale chimică sau fizico-chimică, provoacă în anumite condiții otrăvirea. Pentru a se dovedi faptul otrăvirii, are o mare importanță constatarea și analiza condițiilor în care otrava și-a produs efectul sau, din contră, nu și-a produs efectul, deși a fost introdusă în organism.

Toxicologia actuală, adică știința despre otrăvuri și otrăviri, are cîteva ramuri în care se caracterizează împrejurările speciale în care otrăvirile iau naștere și devin obiecte de cercetare și de studiu. Acestea sînt: toxicologia judiciară, industrială, militară și alimentară. Cea mai mare importanță medico-judiciară o au toxicologia judiciară și cea alimentară.

După originea lor, otrăvirile se împart în:

a) otrăviri curente, care au loc în împrejurările omorului, sinuciderii sau accidentului;

b) otrăviri medicale, ce iau naștere din anumite cauze în timpul curei;

c) otrăviri profesionale, legate de condițiile de muncă și din cauza nerespectării tehnicii securității și protecției muncii;
d) otrăviri din obișnuință la toxicomani (alcoolici, morfinomani etc.);

e) otrăviri alimentare, provenite în urma consumării unor alimente. Despre justa interpretare a acestui termen se vorbește mai jos.

Această varietate a originii otrăvirilor arată prin ea însăși cât de complicată este constatarea lor. Dacă se mai adaugă și faptul că numărul substanțelor otrăvitoare puternice este foarte mare, este de la sine înțeles ce greutate prezintă cercetările și expertiza otrăvirilor.

Otrăvurile cele mai frecvente în practică pot fi împărțite în două categorii principale:

a) otrăvuri caustice, care se caracterizează printr-o acțiune puternică asupra locului de contact cu țesuturile corpului omului (iritare, arderi, distrugerii, mortificare etc.);

b) așa-numitele otrăvuri resorbabile, adică otrăvuri care provoacă otrăvirea numai după ce au fost absorbite și care produc slabe modificări sau chiar nu produc nimic în țesuturile organelor în care au fost introduse.

În categoria otrăvurilor tipic caustice intră: acidul sulfuric, acidul azotic, acidul acetic, potasiul caustic, sulfura caustică, amoniul caustic, amoniacul, sărurile caustice ale metalelor grele și unele substanțe organice, de pildă, acidul fenic.

La otrăvirea cu otrăvuri din această grupă se produc nu numai leziuni locale pe calea pe care au fost introduse în organism (de pildă, în cavitatea gurii, în esofag, în stomac și în intestine), ci se observă și o tulburare generală a sănătății persoanei respective.

Grupa otrăvurilor care produc otrăvirea numai după absorbție (otrăvurile resorbabile) se împarte în trei subdiviziuni:

a) otrăvurile hemolitice, care, după ce au fost absorbite, modifică compoziția și proprietățile sîngelui (de exemplu, hidrogenul arseniat, cloratul de potasiu și alți numeroși produși toxici care produc methemoglobina, oxidul de carbon);

b) otrăvuri distructive, care, după absorbția lor, distrug structura celulelor diferitelor organe. Printre aceste otrăvuri, se cunosc: metalele grele (de exemplu, preparatele cu mercur, coșitorul etc.), metaloizii (fosforul și arsenicul) și diverse combinații organice:

c) otrăvuri funcționale, adică acele otrăvuri care schimbă sau curmă funcția normală a celulelor din care se compun țesuturile și organele corpului omenesc. Otrăvurile funcționale sînt numeroase și dau simptome foarte variate de otrăvire, unele atît de caracteristice, încît numai după ele se poate stabili otrava care a provocat otrăvirea (de exemplu, atropina, opiumul, stricnina). Printre otrăvurile funcționale se întîlnesc mai des acidul carbonic, acidul cianhidric, sărurile lui, alcoolul etilic (din vin) și surogatele sale, alcaloizii vegetali (opiumul, morfina, cocaina, stricnina, atropina, aconitina etc.).

O importanță destul de mare și de sine stătătoare o prezintă chestiunea privitoare la otrăvirile cu alimente. Acest termen se întrebuintează greșit atunci cînd e folosit pentru orice otrăvire legată de hrană.

Adevărată otrăvire cu alimente poate fi considerată numai aceea care se produce prin mîncarea preparată din produse otrăvitoare (bureți, ciuperci otrăvitoare, bureți pestriți, zbirciogi etc.) sau cînd în mîncare pătrund din întîmplare amestecuri otrăvitoare (de exemplu, din cauza acțiunii chimice reciproce a alimentelor și a vasului). Acest fel de otrăviri cu alimente este relativ rar.

Mult mai frecvent se întîlnesc *infecțiile alimentare*, care produc ca o urmare a pătrunderii în organismul omului, o dată cu mîncarea, a microorganismelor care provoacă boli (de exemplu, paratifosul, febra tifoidă, dizenteria etc.) sau *intoxicațiile alimentare* provocate de otrăvuri produse de bacterii aflate în mîncare (mai des, botulotoxinul).

În categoria otrăvirilor cu alimente nu pot fi incluse defel acele cazuri cînd otrava chimică se pune, cu intenția de a otrăvi, în mîncare, care joacă aici numai rolul de mediu în care se introduce otrava.

c) Condițiile necesare acțiunii otrăvii

În condițiile necesare acțiunii otrăvii intră cantitatea, calitatea, starea fizică și proprietățile otrăvii, substanțele care o însoțesc, căile de introducere, starea și particularitățile organismului în care se introduce otrava, precum și unii factori externi.

Cu privire la substanțele medicamentoase care acționează

puternic și sînt otrăvitoare, există în medicină teoria dozelor (cantităților). Sînt doze indiferente, terapeutice (medicale), toxice (otrăvitoare) și mortale. Doza toxică sau mortală a fiecărui medicament sau otravă se stabilește în mod de sine stătător și variază în funcție de substanță.

Pentru expertiză calitatea otrăvii are importanță din punct de vedere al particularității structurii chimice a otrăvii și din punct de vedere al variabilității proprietăților toxice ale otrăvii în funcție de o serie de cauze, cum ar fi, de pildă, condițiile de păstrare.

Otrăvurile există în stare gazoasă, lichidă și solidă, dar, pentru acțiunea lor asupra organismului omului, este necesar ca să se dizolve în apă lipoizii sau grăsimile existente în organismul omului. Inafară de aceasta, pentru ca puterea toxică a otrăvii să acționeze, trebuie să se creeze în organism o concentrație corespunzătoare, care depinde de ritmul de absorbție și de eliminare a ei. În condiții identice, primul loc în privința vitezei de acțiune îl dețin otrăvurile gazoase, apoi cele lichide și la urmă cele solide.

Otrăvurile, în special acelea a căror doză mortală este foarte mică, se administrează foarte des împreună cu o altă substanță oarecare. Aceste substanțe merită a fi luate în seamă, pentru că pot influența asupra evoluției otrăvirii, grăbind-o (de exemplu, la otrăvirile cu cianură de potasiu în vin oțet) sau întîrziind-o (de exemplu, morfina în cafeaua tare).

Căile de introducere a otrăvurilor în organism sînt diferite: prin piele, subcutanat, intramuscular, în sînge, prin organele respiratorii, pe cale bucală și prin celelalte organe ale aparatului digestiv (esofagul, stomacul sau rectumul și părțile lui învecinate), prin căile urinare și altele. Stabilirea căilor prin care otrava a pătruns în organism prezintă o mare importanță pentru înțelegerea cauzelor apariției (sau neapariției) otrăvirii, viteza evoluției și rezultatele ei.

Starea și particularitățile organismului pot influența asupra evoluției otrăvirii. În această privință au importanță: vîrsta, greutatea și temperatura corpului, starea maladivă sau normală a întregului organism și a organelor izolate, în momentul cînd pătrunde otrava. Pentru evoluția și rezultatul otrăvirii prezintă importanță starea organelor de secreție, în special a rinichilor. În caz de otrăvire, sexul nu joacă o importanță esențială.

Un interes incontestabil îl prezintă cazurile de sensibilitate

individuală deosebită față de otrăvuri, luate în doze chiar mai mici decît cele medicale, sau, dimpotrivă, cazurile de deprindere cu otrăvurile, cînd pentru acțiunea toxică sau medicală se cer doze mai mari; sînt cunoscute asemenea deprinderi cu arsenic, spirt de vin, morfină, cocaină și cu alte substanțe.

Asupra otrăvirii au influență și factorii mediului înconjurător, de pildă, presiunea atmosferică în scădere sau urcare, temperatura aerului ridicată sau scăzută, umiditatea etc.

d) Evoluția și rezultatele otrăvirilor

La unele otrăvuri, evoluția otrăvirii în timpul vieții victimei este foarte evidentă din punct de vedere clinic și da posibilitatea să se pună imediat un diagnostic just. În multe cazuri tabloul clinic prezintă asemănare fie cu unele boli, fie cu simptomele altor otrăvuri și din această cauză este greu să se precizeze dacă a avut loc o otrăvire. De aceea, în cazul otrăvirilor se cere să se efectueze, pentru precizarea diagnosticului, cercetări clinice de laborator, precum și analiza chimică, în primul rînd, a masei vomitive, a apei provenite din spălături stomacale și a secrețiilor (urina și materiile fecale).

La o otrăvire se pot distinge întotdeauna în evoluția ei următoarele stadii: 1) de la administrarea otrăvii pînă la apariția primelor simptome de otrăvire; 2) apariția primelor simptome de otrăvire; 3) evoluția completă a simptomelor caracteristice otrăvirii; 4) descreșterea acțiunii otrăvirii; 5) rezultatul otrăvirii. Toate aceste stadii depind în mod incontestabil, în ceea ce privește viteza apariției și durata lor, de condițiile acțiunii otrăvii despre care s-a spus mai sus, precum și de transformările pe care le suferă otrava în organism. În urma unei otrăviri, victima poate să se vindece complet, poate rămîne cu tulburări maladive sau poate să moară. În legătură cu aceasta, se disting două categorii: otrăviri nemortale și otrăviri mortale. Otrăvirea nemortală, în caz de expertiză pentru stabilirea gravității vătămărilor produse, poate fi examinată, cercetată și apreciată, conform principiilor expertizelor de această natură.

e) Modurile de dovedire a otrăvirii

De regulă, stabilirea otrăvirilor se bazează pe complexul metodelor de anchetă și concluziile expertizei.

Pentru efectuarea expertizei în cazurile de otrăvire, sînt necesare: date referitoare la împrejurările în care s-a produs, depozițiile persoanelor care au fost de față la otrăvire și moarte, descrierea evoluției clinice a otrăvirii pe cînd victima era în viață, rezultatele examinării medico-judiciare a cadavrului, precum și rezultatele cercetărilor chimico-judiciare de laborator și ale altor cercetări de laborator efectuate în funcție de posibilități și de necesitate.

La examinarea locului în care s-a produs moartea, dacă se presupune că a avut loc o otrăvire, trebuie să se cerceteze cu atenție dacă nu au rămas eventuale resturi de *otrăvă pe mîini*, sau pe alte părți ale corpului celui decedat, *pe haine și în buzunare*, precum și *în mîncare și băutură*, în vase sau în diferite ambalaje, cum ar fi, de pildă, cutiuțe, sticlute, fiole, hîrtiuțe ce servesc pentru ambalarea prafurilor etc.

La locul morții se pot descoperi în apropierea cadavrului sau în alte încăperi *mase vomitive*, precum și *secreții* ale organismului omului. Cînd se găsesc probe materiale de felul celor indicate mai sus, acestea trebuie ridicate imediat și trimise pentru analiză sectorului chimico-judiciar de pe lîngă laboratorul medico-judiciar regional sau republican (în republicile socialiste sovietice autonome).

Refetele, însemnările despre otrăvuri etc., găsite la fața locului, trebuie ridicate, comunicîndu-se existența lor expertului medico-judiciar înainte de începerea examinării cadavrului. Expertul trebuie să ia cunoștință la timp și de depozițiile martorilor și ale acelor persoane care sesizează sau caracterizează simptomele otrăvirii pe care le-au observat. Aceste informații necesită din partea expertului o apreciere critică, dar ele pot, în complexul celorlalte date, să-i fie totuși de folos.

Dacă în legătură cu otrăvirea s-a dat ajutor medical la locuință, la dispensar sau la spital, toate *actele medicale* (fișe medicale, istoricul bolii etc.) în care se trec simptomele otrăvirii (aspectul clinic) și natura ajutorului acordat, antidoturi administrate etc. trebuie puse la dispoziția medicului expert.

Pentru constatarea otrăvirii are o importanță foarte mare examinarea medico-judiciară a cadavrului. Ea trebuie organizată și condusă în așa fel, încît în timpul examinării să nu pătrunda în corp substanțe otrăvitoare străine (de pe masă, de pe mînuși etc.) și să nu se distrugă otrăvurile din cadavru (de exemplu, prin spălarea cu apă etc.). Examinarea medico-judiciară a

cadavrului poate da expertului temeluri puternice (după modificările organelor, după mirosul specific etc.) pentru a trage concluzii asupra otrăvirii și chiar asupra otrăvii concrete (substanțe caustice, acidul acetic, acidul fenic, spirtul de vin, eterul, otrăvuri nemolitice etc.). În acest caz, expertul recurge la analiza chimico-judiciară pentru precizarea și confirmarea concluziilor sale. În cazurile de otrăvire cu anumite otrăvuri, în special cu alcaloizi vegetali (morfină, stricnină etc.), în țesuturile și organele cadavrului nu se observă modificări deosebite, astfel ca analizele chimico-judiciare în laborator și alte analize de laborator capătă o însemnătate deosebită.

Pentru analiza chimico-judiciară se scot din cadavru țesuturile și organele de la locul unde a fost introdusă otrava și de acolo unde ea s-a oprit sau pe unde a fost eliminată. În conformitate cu paragrafele 87 și 88 din „Regulile examinării medico-judiciare a cadavrelor”, organele se expediază pentru analiza chimico-judiciară în borcane de sticlă absolut mată, largi la gît, închise cu dopuri ermetice sau cu dopuri simple, curate, năntrebuițate. Se pun în borcane separate: 1) stomacul cu tot conținutul; 2) aproximativ un metru din intestinul subțire din partea unde este mai modificat, cu tot conținutul lui; 3) circa o treime din ficat și cu bășica fierii; 4) un rinichi și toată urina. În funcție de particularitățile otrăvirii, se mai pot lua circa un metru din intestinul gros cu conținutul acestuia, o parte din țesutul plămînilor cu cel mai mult sînge, toată splina, inima și sîngele aflat în ea, o parte din creier și din măduva spinării. De asemenea, pot fi luate, la indicațiile expertului, și alte părți care nu sînt menționate aici, cum ar fi: pielea, țesutul celular și mușchii de la locul pe unde se presupune că s-a introdus otrava, păr, bucăți de oase etc.

„Fiecare borcan se numerează, însemnîndu-se pe el: 1) ce fel de părți ale corpului conține; 2) cantitatea ca greutate și volum; 3) de la ce cadavru provine; 4) cînd a avut loc autopsia. Borcanele se trimit la laborator însoțite de o adresă și o copie de pe actul de examinare medico-judiciară a cadavrului. În adresă se arată: din ce cadavru sînt luate părțile, în cîte borcane au fost puse, ce anume cuprinde fiecare borcan, în ce cantitate — ca greutate și ca volum — cu ce fel de otrăvuri se bănuiește că a avut loc otrăvirea și care otrăvuri pot fi excluse”.

Conservarea organelor interne trimise pentru cercetarea medico-judiciară este admisă numai dacă se toarnă spirt recti-

ficat pur în fiecare borcan pînă se acoperă conținutul borcanului. Parte din acest spirt se trimite separat, o cantitate de cel puțin două sute centimetri cubi, într-un vas de sticlă curat, spre a fi supus analizei chimico-judiciare, pentru control.

Rezultatele analizei chimico-judiciare a organelor interne, privite izolat de celelalte materiale de expertiză, nu pot servi drept dovadă de otrăvire. Se știe că în unele cazuri de otrăviri neîndoielnice, rezultatul analizei poate fi negativ, de exemplu, cînd otrava a rămas în organism într-o cantitate foarte mică sau a fost eliminată în întregime în timpul vieții sau nu era de origine chimică, ci bacteriologică. Uneori rezultatul pozitiv al analizei chimico-judiciare nu dovedește că a avut loc otrăvirea, de pildă, în cazul cînd otrava a fost luată ca medicament sau cînd a pătruns din întâmplare, la autopsia cadavrului, la împachetarea ciganelor etc.

Rezultatele analizei chimico-judiciare trebuie supuse unei aprecieri corespunzătoare în lumina celorlalte materiale de la dosar.

În afară de analiza chimică, pentru confirmarea (sau excluderea) otrăvirii se pot întrebuița și alte metode de laborator: spectrale, histologice, botanice și farmacognostice, microbiologice și biologice (verificarea experimentală pe animale). Alegerea metodelor și combinarea lor sînt determinate de obicei de caracterul otrăvii presupuse că a provocat otrăvirea în cauză.

Otrăvurile care se deosebesc ușor după culoare, după gust specific sau după miros nu pot servi, de regulă, unui ucigaș. Totuși, dacă proprietățile specifice ale otrăvii sînt mascate prin alte substanțe — de pildă, otrava se pune în mîncare sau în băutură, se oferă prin înșelăciune sub formă de medicament — și aceste otrăvuri pot fi folosite pentru omorîre.

Sinucigașii întrebuițează, pentru ca să-și curme viața, substanțele cele mai variate, indiferent de însușirile lor; uneori iau otrăvuri cu acțiune rapidă, alteori din acelea cu acțiune lentă.

Accidentele din viața de toate zilele sînt de obicei legate de întrebuițarea greșită a substanțelor otrăvitoare și a acelor care acționează puternic — de exemplu, substanțele destinate omorîrii șobolanilor, a insectelor — de defectele instalațiilor de încălzire și ale rețelei de distribuție a gazelor, de păstrarea neglijentă a substanțelor caustice, de strecurarea întâmplătoare a otrăvurilor.

În privința otrăvirilor cu medicamente, practica cunoaște cel mai frecvent cazurile care au loc în urma prescripțiilor greșite

de medicamente (în doze mai mari), în urma întrebuițării medicamentelor alterate ca urmare a înlocuirii, prin neglijența farmacistului, a unei substanțe cu alta care provoacă otrăvire etc.

3. RANIRI CU ARME DE FOC

Rănirile cu arme de foc sînt acele vătămări cauzate de gloanțele armelor de foc. În condiții de pace, se observă îndeosebi răniri provocate de împușcături cu pistoale, cu revolvere și, foarte rar, de arma cu alică.

În practica de anchetă este nevoie să se rezolve de cele mai multe ori cu ajutorul expertizei medico-judiciare chestiunile privitoare la *direcția împușcăturii, la distanța de la care s-a tras, la sistemul armei și la muniții*. Direcția împușcăturii se determină prin confruntarea găurilor de la intrarea și ieșirea glonțului.

Glonțul care intră în corp întinde tegumentele, le rupe și, pătrunzînd mai adînc, duce cu sine mici bucățele de piele; drept rezultat, se formează o gaură în formă rotundă, ovală, cu margini neegale și cu defecte ale țesutului în centrul ei. Lipsa unei părți oarecare din tegumente la gaura de intrare se numește „minus țesutul”. Din cauza contactului suprafeței laterale a glonțului cu pielea, are loc abraziunea epidermei, care, în urma contracției pielii, capătă formă de inel sau o formă ovală de culoare roză, avînd lățimea de aproximativ 1—2 mm. Acesta este cercul abraziunii, care, cînd se usucă, devine tare și capătă o culoare brun-roșcată.

Cînd glonțul pătrunde în corp prin haină, el duce cu sine bucăți și fire mici din țesătura hainei, care se opresc uneori acolo unde începe canalul rănii, iar alteori, cînd canalul este foarte scurt, acestea pot fi urmărite de-a lungul canalului întreg. Cînd pe traiectoria glonțului se află sub piele un os, glonțul îl distruge și duce cu sine în canalul rănii frînturi de os, care se descoperă cu ajutorul analizei.

La ieșirea din corp, glonțul întinde pielea dinăuntru și o rupe, fără a forma defectul „minus țesutul”. Gaura de la ieșire are aspectul unei crăpături în formă de stea, în formă de unghi etc. Dimensiunile găurii de la ieșire se măresc dacă o dată cu glonțul ies frînturi de os; acestea influențează asupra formei găurii.

Pe țesutul osos, de exemplu, pe oasele craniului, gaura de la intrare are forma unui con, a cărui bază este îndreptată în direcția mersului glonțului în cavitatea craniului. Gaura de la ieșire are tot formă conică, însă baza ei nu este îndreptată spre cavitatea craniului, ci înafară. Dimensiunile găurii de la ieșire sînt cu mult mai mari decît ale găurii de la intrare.

Distanța de la care s-a tras se determină după așa-numiții factori suplimentari ai împușcării. Cînd împușcătura are loc din apropiere, se asociază acțiunii glonțului influența reciprocă a gazelor prafului de pușcă și a resturilor solide rămase de la explozia prafului de pușcă, ce apar în contuziile tegumentelor și în sedimentele de pe marginile găurii de la intrare.

Acțiunea contuzională a gazelor prafului de pușcă apare pe o distanță foarte mică, în limitele a cîtorva centimetri. Ea se manifestă prin hemoragii în straturile superioare ale pielii de pe marginile găurii de la intrare, iar uneori prin formarea așa-numitelor pete de pergament.

Cînd împușcătura se produce de la distanță, gaura de la ieșire este puțin mai mare decît gaura de la intrare.

Modificări deosebite de caracteristice ale tegumentelor și țesuturilor vecine se observă atunci cînd împușcătura are loc în imediata apropiere, adică atunci cînd gaura țevii armei este lipită de piele. La împușcăturile din imediata apropiere în regiunea frontală sau în tîmplă cu revolverul sistem „Nagan” sau cu pistolul „TT.”, se formează răni de dimensiuni mari, în formă de stea. Cînd împușcătura din imediata apropiere se face cu o armă de același sistem în cavitatea toracică, gaura de la intrare este rotundă sau ovală, fără ruperi mari pe margini.

La împușcătura din imediata apropiere, gaura de la ieșire este cu mult mai mică decît gaura de la intrare.

În cazuri foarte rare, cînd glonțul se află în punctul de cădere al traiectoriei și lovește un corp, produce numai o contuzie, care se manifestă în abraziune și hemoragii sau în vătămarea straturilor de la suprafața pielii. Aceeași acțiune a glonțului se observă la așa-numitele răniri tangențiale, cînd rana are forma unui jghebulț la suprafață.

Sistemul armei și al munițiilor se determină după factorii suplimentari ai împușcării. În cazurile cînd glonțul străbate

corpul victimei, puterea de pătrundere a armei se poate aprecia după gradul de distrugere a organelor și țesuturilor.

La așa-numitele răniri oarbe, glonțul trebuie neapărat găsit în corp, fapt care este uneori foarte greu de îndeplinit fără radiografie și radioscopie.

Chestiunea privitoare la *capacitatea victimei de a efectua acțiuni independente imediat după ranire* se determină în funcție de organul care este vătămat și de rapiditatea cu care rănirea acestui organ aduce victima în stare de inconștiență.

Cînd există mai multe răni de armă de foc provocate de la o distanță foarte mică, anchetatorul penal se poate întreba dacă victima a putut să efectueze ea însăși împușcăturile. După cum arată practica medico-judiciară, sinucigașul, după ce și-a tras cîteva gloanțe în cavitatea toracică, care ating inima și plămîinii, mai are uneori puterea să-și tragă un glonț și în cap. Se cunosc cazuri cînd după răniri produse în creier de glonțul unei arme de calibru mijlociu, victima a mai fost în stare să-și tragă în cap și un al doilea glonț.

Pentru a putea stabili dacă în speță a avut loc o sinucidere, un omor sau vătămare a integrității corporale din imprudență, este necesar să se cunoască datele privitoare la localizarea găurii de la intrare, distanța de la care s-a tras și direcția traiectoriei glonțului, datele cercetării locului săvîrșirii infracțiunii, precum și celelalte materiale ale cauzei.

Cînd împușcăturile au fost trase de la o distanță foarte mică sau din imediata apropiere a capului, pe mîna cu care s-a tras cu pistolul se găsesc stropi de sînge, bucăți de substanță cerebrală, fiinturi foarte mici de oase, care sînt aruncate afară din gaura de pătrundere a glonțului. Aceste urme au o mare importanță în rezolvarea problemei, dacă în speță a avut loc o sinucidere.

Distanța de la care s-a tras cu o *armă cu alicel* se stabilește după gradul de împrăștiere a alicelor, care, intrînd în corp, produc răni corespunzătoare. Alicele, după ieșirea din țeava armei, zboară un timp oarecare grămadă și, intrînd în corp, formează o gaură mare cu margini festonate. Astfel de găuri se pot observa cînd s-a tras în victimă de la o distanță de cel mult jumătate de metru și la încărcătură s-a întrebuițat praf de pușcă negru. Cînd s-a folosit praf de pușcă fără fum, astfel de găuri se produc dacă s-a tras de la o distanță de cel mult patru metri. Pe măsura îndepărtării alicelor de țeavă, ele încep să se împrăștie, iar în jurul găurii mari de la intrare se formează un număr mai mare

sau mai mic de găuri. Pe corp se găsesc și găuri făcute de alice izolate, plasate una de alta la diferite distanțe.

Distanța de la care s-a tras cu arma cu alice se stabilește prin compararea rezultatelor unor împușcături experimentale făcute cu aceeași armă, care a fost atașată la dosar, cu rezultatele obținute în urma examinării victimei.

Cartușele majorității armelor de vânătoare se încarcă cu praf de pușcă negru. Funinginea prafului de pușcă negru este de culoare neagră și strălucește. Când s-a tras în victimă de la distanță mică, în regiunea rănilor se găsesc, pe lângă urme de funingine, și urmele acțiunii flăcării, care se concretizează prin schimbarea culorii hainei și a părului sau prin carbonizarea locală a acestora. Caracteristicile de mai sus ale împușcăturii de la distanță apropiată cu arma cu alice, cartușul fiind încărcat cu praf negru, se observă numai atunci când s-a tras de la o distanță de cel mult un metru.

4. MOARTEA PROVENITA DE PE URMA ACȚIUNII TEMPERATURII RIDICATE ȘI A CELEI SCAZUTE

a) Arsurile

Urmele temperaturii mari apar pe corpul omului sub formă de arsuri, provenite de la flacăra obiectelor de metal, de sticlă și altele sau de la un lichid fierbinte.

Se disting patru grade de arsuri: hiperemia, flictena (formarea de bășici), necroza și carbonizarea.

Pericolul arsurilor nu depinde atât de gradul de arsură, cât de mărimea suprafeței arse și de complicațiile ce urmează (infecțarea suprafeței plăgilor arsurii, pneumonia etc.). În afară de aceasta, la aprecierea consecințelor unei arsuri, este necesar să se țină seama de etatea victimei și de particularitățile individuale ale organismului.

Moartea în urma arsurilor cu flăcări și a opăririlor cu lichid clocotit survine de obicei peste câteva zile sau chiar săptămâni, din cauza intoxicației cu substanțe otrăvitoare ce se produc prin descompunerea albuminei, datorită acțiunii directe a flăcării sau lichidului clocotit pe tegumente și țesuturile învecinate. Sînt

foarte rare cazurile cînd moartea provocată de arsuri are loc imediat, din cauza șocului.

Arsurile cu flăcări și opăririle cu lichid clocotit sînt de obicei un rezultat al accidentelor.

Cazurile de sinucidere prin arsuri sau opărire cu lichid clocotit sînt foarte rare.

Cazurile de omor prin opărire cu lichid clocotit se întîlnesc extrem de rar, de obicei la copii mici. De multe ori ucigașul înscenează un accident.

b) Insolății și congestii termice

O formă de moarte provocată de acțiunea temperaturilor mari este moartea de pe urma insolăției și a congestiilor termice.

Insolăția are loc vara, pe vreme însorită și foarte caldă, în împrejurări care îngreunează puternic eliminarea căldurii. La autopsia cadavrelor persoanelor decedate în urma insolăției, se găsește o hiperemie puternică a învelișului creierului.

Congestie termică capătă persoanele care lucrează la cazane cu temperaturi înalte, atunci cînd se depun mari eforturi fizice la o mare umiditate a aerului. Congestiile termice provoacă foarte rar decesul.

La persoanele care suferă de inimă, de maladie hipertonică, de inflamația cronică a rinichilor, supraîncălzirea corpului pe timp călduros de vară, în sala cazanelor sau în baie, nu constituie cauza morții, ci un prilej al morții subite.

c) Moartea provocată de incendiu

Moartea provocată de incendiu survine aproape întotdeauna din cauza otrăvirii cu oxid de carbon (asfixia).

La autopsia cadavrelor persoanelor moarte în incendiu este necesar să se examineze căile respiratorii, laringele, traheea, bronhiile, pe pereții căroră și în masa mucoasă se găsesc dungi negre și pete de funingine, formate din particule foarte mici de cărbune.

La analiza sîngelui luat din cavitățile inimii și din vasele sanguine așezate în adîncime, se găsește carboxihemoglobina (combinația oxidului de carbon cu hemoglobina).

Constatarea funinginei în căile respiratorii, a oxidului de carbon în sânge, precum și arsurile din timpul vieții pe tegumentele victimei dovedesc numai faptul că la izbucnirea incendiului victima se afla în viață. Existența acestor elemente nu exclude și posibilitatea ca victima să fi fost supusă înainte de incendiu unei acțiuni violente (rănire, ruptura oaselor craniului, luarea de morfină, de substanțe somnifere etc.) și de la care moartea nu a survenit imediat după ce a avut loc, ci peste un timp oarecare, cînd s-a adăugat și influența fumului și a flăcărilor. Se știe că sinucigașii dau foc uneori casei și apoi își trag un glonț în cap, în piept. În unele cazuri ucigașul, după ce-și lovește victima în cap sau o înjunghie, dă foc și casei. În astfel de cazuri și în altele analoge, la examinarea cadavrelor suficient de bine conservate, se constată, pe lângă caracteristicile care arată că moartea a survenit din cauza incendiului, și diferite feluri de vătămări produse în timpul vieții, cauzate de mină proprie sau de o mină străină. În unele cauze, la analiza chimică a organelor interne se găsesc substanțe otrăvitoare.

Pe cadavrele carbonizate la maximum, aflarea caracteristicilor morții violente este unevoioasă, întrucît ele dispar din cauza acțiunii flăcărilor. Pe de altă parte, la arderea cadavrelor iau naștere vătămări și hemoragii asemănătoare cu cele care se produc în timpul vieții.

Modificările ce le suferă cadavrele sub acțiunea îndelungată și puternică a flăcărilor sînt variate. Pielea se usucă, capătă o culoare deschisă sau brun-închisă și crăpături. Mușchii sînt uscați, cu fibrele deșirate, adesea carbonizați; din cauza contractării mușchilor de la îndoituri, cadavrul ia „poziție de boxer”, oasele scheletului au culoarea galben-deschis sau brun-închis, se frîng și se fărîmîțează cu ușurință.

Organele interne au aspectul fierturii, sângele din inimă și vase se usucă, capătă o culoare roșială-brună. În cavitatea craniului, la locurile unde au acționat flăcările direct pe os, se formează hemoragii de culoare brun-roșie, în formă uscată. Uneori cadavrul se micșorează pînă într-atît, încît la prima vedere este greu să se determine dacă este al unui bărbat matur sau al unui adolescent.

Printr-o examinare amănunțită a cadavrului se poate stabili dacă vătămarile corporale au fost cauzate după moarte sau în timpul vieții. Analiza chimică a organelor interne dă în unele cazuri indicații prețioase asupra caracterului faptului ce a avut

loc. Pe cadavrele persoanelor moarte din cauza incendiului au loc vătămări după moarte din cauza prăbușirii plafonului, a pereților etc. Originea acestor vătămări este ușor de stabilit, dacă se ia în considerare că aceste cadavre au fost găsite sub dărîmăturile scîndurilor, barelor, grinzilor etc.

În incendiile din localuri publice (teatre, cinematografe etc.) moartea poate surveni prin asfixie din cauza strivirii cavității toracice, cînd spectatorii dau buzna gramada spre ieșire, înghesuindu-se puternic unii pe alții. Moartea provocată de incendii este de obicei rezultatul unui accident.

În cazul cînd prin examinarea cadavrelor se stabilește că lipsesc caracteristicile morții provocată de incendiu, expertul are dreptul să tragă concluzia că moartea a avut loc înainte. La examinarea cauzelor de această natură, trebuie să se aibă în vedere că infractorii dau uneori foc la locuință pentru a-și ascunde crima.

În multe cazuri infractorii ard cadavrul sau părți de cadavru în cuptor. La examinarea cenușii, se găsesc bucăți de oase, uneori resturi de organe interne, care trebuie trimise la analiză.

d) Moartea provenită prin răcire

Moartea provenită prin răcire survine ca rezultat al istovirii termice, adică datorită faptului că cedarea căldurii corpului depășește cu mult refacerea ei.

Prin răcire mor mai ales cei subțiri îmbrăcați, istoviți, rătați pe timp de noapte sau pe timp de viscol; fiind tare obosiți, ei se așază jos sau se culcă și, adormind, mor. Din aceeași cauză mor adeseori persoanele în stare de ebrietate, atunci cînd adorm pe frig.

Moartea provenită prin răcire nu survine numai pe timp de iarnă, ci și toamna și primăvara, la temperatura de plus 5°—7°, atunci cînd anumite condiții măresc cedarea căldurii corpului. Aceasta se întîmplă cu bolnavii, cu cei slăbiți, cu cei istoviți, cu cei subțiri îmbrăcați și cu persoanele aflate în stare de ebrietate, cînd cad în ripă, în locuri mlăștinoase și altele asemănătoare, unde adorm.

La autopsia cadavrelor de persoane moarte din cauza răcirii, se găsește o abundență pronunțată de sânge vinos în or-

ganele interne și așa-numitele pete „Vișnevski” (hemoragii de culoare brună în mucoasa stomacului, cu aspect de picături de drojdie de cafea). Aceste pete, puse în legătură cu locul unde a fost găsit cadavrul și împrejurările faptului în sine, capătă o importanță deosebită la stabilirea diagnosticului morții provenită prin răcire. Dacă se ia în considerare și poziția caracteristică a cadavrului în momentul când a fost găsit (membrele aduse spre trup), se poate pune fără greșală diagnosticul morții prin răcire. Trebuie să remarcăm că petele „Vișnevski” nu se găsesc pe mucoasa stomacului cadavrelor noilor născuți, găsiți în zăpadă sau în locuri reci și umede.

După cum s-a arătat mai sus, moartea provenită prin răcire este de obicei rezultatul unui accident.

Despre omor prin mijlocirea răcirii se poate vorbi numai la noii născuți, lăsați în zăpadă sau în locuri reci și umede. Autopsia cadavrului nu poate însă stabili dacă moartea noului născut a survenit numai din cauza răcirii.

5. MOARTEA PROVOCATĂ DE CURENT ELECTRIC

Efectul curentului electric asupra organismului este condiționat de o serie de factori: tensiunea, forța și direcția curentului, durata și localizarea acțiunii, rezistența organismului și starea lui generală. Prin existența acestor factori numeroși se explică variația traumelor electrice și a consecințelor lor, cu care au de-a face medicul de clinică și medicul judiciar.

Curentul electric începând de la 50 pînă la 60 volți este periculos în unele cazuri pentru viață; curentul electric începând de la 120 volți este mortal.

La acțiunea curentului electric asupra organismului se observă contractarea convulsivă a mușchilor, tulburarea activității plămînilor, a inimii și în special a sistemului nervos central.

După părerea majorității cercetărilor, cauza morții provocată de curentul electric este asfixia, ca urmare a paraliziei centrului respirator. Această se confirmă prin existența simptomelor morții produse prin asfixie, constatată la autopsia cadavrelor.

Moartea provocată de curentul electric este foarte rapidă, în raport cu momentul începerii acțiunii curentului. Cazurile de moarte tardivă provocată de curentul electric se explică prin

îmbolnăviri survenite din cauza curențării. Semnele provocate de curentul electric pe legumele în locurile de contact sînt condiționate de energia termică și de forța mecanică.

La o temperatură relativ joasă, care ia naștere acolo unde are loc contactul pielii cu sursa curentului, se formează arsurile electrice (bășicuțe și umflături uscate, dese, de culoare alb-cenușie, gălbuie, brun-roșcată). La o temperatură foarte mare, se observă carbonizarea pielii, a țesuturilor învecinate (mușchii, oasele) și chiar topirea oaselor.

Uneori, acolo unde a avut loc contactul pielii cu sursa de curent, se formează leziuni, zgirieturi, răni mici, în unele cazuri, conductorul de care s-a atins victima se imprimă în piele. În cazul unui contact îndelungat cu un curent de mare tensiune, țesuturile moi se distrug și chiar ard.

6. MOARTEA PROVOCATĂ DE TRĂSNET

Moartea provocată de trăsnet nu prezintă greutatea specială pentru a fi recunoscută. Descoperirea cadavrelor după furtună, pe cîmp, în pădure, rezultatele examinării obiectelor înconjurătoare, de pildă, arborii despicați și carbonizați, uneori crăpăturile în pămînt, urmările arsurilor pe cadavru, hainele, uneori topirea părților metalice de pe îmbrăcăminte — toate acestea, la care se adaugă simptomele morții prin asfixie descoperite la examinarea cadavrului duc la constatarea că moartea a avut loc în urma trăsnetului. Trebuie să semnalăm că se întîlnesc uneori cazuri de moarte provocată de trăsnet fără ca acțiunea lui să fi lăsat vreo urmă pe cadavru și îmbrăcăminte. Lipsa oricăror alte cauze de moarte, stabilite la examinarea cadavrului, precum și împrejurările în care a avut loc moartea și examinarea locului întîmplării permit, în măsură suficientă, să se pună diagnosticul că moartea a survenit din cauza trăsnetului.

7. VĂTĂMARI CAUZATE DE MIJLOACE DE TRANSPORT

În cazuri de moarte provenită de pe urma vătămărilor cauzate de mijloace de transport, este necesar să se stabilească dacă leziunile de pe corp sînt cauzate într-adevăr de un vehicul

în timpul mersului. De obicei, autenticitatea vătămării cauzate de mijloace de transport se constată foarte ușor. Scurgerile mari de sânge, distrugerea tegumentelor pielii și a țesuturilor învecinate, leziunile mari aflate pe ele, ruperea corpului în două părți, despărțirea capului sau a membrilor de corp, numeroasele fracturări ale oaselor scheletului, distrugerea, strivirea și ruperea organelor interne — toate acestea constituie o dovadă convingătoare că a avut loc o vătămare cauzată de mijloace de transport. Uneori pe piele se observă răni provocate prin tăiere de așa-numitele proeminente ale șinelor. Dacă adăugăm la aceasta ruperea caracteristică a hainelor, murdărirea lor și a corpului cu unsoare de mașină, cu părți de metal sau de noroi, toate semnele enumerate mai sus caracterizează complet o tipică vătămare cauzată de mijloacele de transport.

Cu toate acestea, nu este atât de ușor de stabilit autenticitatea vătămarilor provocate de mijloace de transport, în special atunci când se constată vătămări locale, limitate numai la regiunea capului, care se aseamănă foarte mult cu rănilor provocate de contuzii sau prin lovirea cu obiecte tari, grele. Aceste vătămări se întâlnesc atunci când victima, după o lovitură puternică în regiunea capului, provocată de un accesoriu proeminent al unui vehicul, este aruncată într-o parte.

În astfel de cazuri, este necesar să se cerceteze cu atenție îmbrăcămintea și să se facă examinarea amănunțită a cadavrului, în special a pielii capului, precum și a părții de pe cap, pentru a se descoperi pe ele eventualele particule sau corpuri străine (de exemplu, cărbune, unsoare de mașină, vopsea etc.), care pot indica proveniența acestor vătămări. Atenția trebuie îndreptată și asupra acelor leziuni de pe față, mâini și alte părți ale corpului, unde epiderma a fost jupuită în felul acesta ca niște petice.

La stabilirea autenticității vătămarilor cauzate de mijloace de transport, trebuie să se țină seama și de proveniența vătămarilor existente pe corpul victimei încă din timpul vieții. Anemia clar exprimată a țesuturilor și a organelor interne și hemoragia în regiunea vătămarilor indică proveniența lor din timpul vieții.

La examinarea care se face la fața locului, este necesar să se verifice și să se stabilească dacă cadavrul este rece sau cald, în întregime sau parțial. Aceasta permite, chiar fără exa-

minarea ulterioară a cadavrului, să se afle de îndată caracterul adevărat al accidentului.

Iată un exemplu. Un oarecare paznic își verifică într-o zi de vară sectorul. La întoarcere, el a fost ajuns din urmă de primul tren plecat în acea zi de la Moscova. Parcurgând o distanță oarecare, paznicul descoperă pe drumul de fier abia parcurs de tren părți de corp, transformate într-o masă diformă; hainele de pe cadavru erau rupte și murdare de unsoare de mașină și de nisip. Paznicul a comunicat descoperirea sa milițianului de serviciu de la miliția căilor ferate din cea mai apropiată stație, care a sosit imediat la fața locului. La examinarea cadavrului, s-a constatat că toate părțile corpului erau reci de tot. De la trecerea trenului și până la sosirea milițianului de serviciu, n-au trecut însă mai mult de 25—30 minute. În acest interval de timp părțile cadavrului nu se puteau răci și anchetatorul penal a stabilit în mod just că s-a așezat cadavrul sub tren cu scopul de a înscena un accident. La cercetarea ulterioară a cauzei, versiunea anchetatorului penal s-a dovedit a fi pe deplin justă.

Pentru a stabili care vehicul a cauzat vătămarea, automobilul sau tramvaiul, trebuie să ne orientăm după următoarele date. Vătămarile provocate de tramvai sînt mai grave decât vătămarile cauzate de automobil. La vătămarile cauzate de tramvai are loc separarea extremităților, a capului sau despărțirea cadavrului în bucăți, ceea ce nu se întâmplă la cele cauzate de automobil. În afară de aceasta, rănilor tegumentelor pielii cauzate de tramvai au caracterul de răni cu rupturi pe dimensiuni mari; pe diferite părți ale cadavrului și pe haine se descoperă de obicei unsoare de mașină, particule de metal. Astfel de urme nu se găsesc pe cadavrele persoanelor ce au suferit un accident de automobil. În astfel de cazuri, pe haine sau pe tegumentele pielii cadavrelor se află uneori imprimările formei radiatorului, proeminentele de pe cauciucuri etc., ceea ce demonstrează în mod evident că rănilor sînt provocate de automobil.

Imprimările proeminențelor de pe cauciucuri sau urmele provenite de la roțile unei căruțe, descoperite pe pământ lângă cadavre, puse în legătură cu toate împrejurările cauzei, pot arăta dacă rănilor sînt cauzate de automobil sau de căruță.

Moartea provocată de vătămări cauzate de mijloace de

transport este de obicei rezultatul unui accident. Totuși, se întâlnesc cazuri în care, pentru a simula o sinucidere, cadavrul este aruncat sub vehicule în mers, în special sub tren, foarte rar sub tramvaie și în cazuri excepționale, sub camion.

Numai pe baza examinării cadavrului — a caracteristicilor vătămarilor și a poziției lui în momentul când a fost descoperit — nu se poate vorbi cu certitudine absolută despre o sinucidere.

Sinuciderea se stabilește cu depozitii de martori și pe baza studierii persoanei celui mort. În cazuri excepționale, sinuciderea se poate constata după acțiunile victimei înainte de a fi avut loc sinuciderea. De exemplu, unii sinucigași își leagă picioarele, miinile sau își acoperă și își leagă capul cu o bluză, manta, balistă, ștergar și apoi se culcă pe calea ferată.

Omorurile prin intermediul mijloacelor de transport se întâlnesc rar și se pot stabili numai pe cale de anchetă, prin depozitiile martorilor, ale participanților la infracțiune sau printr-o analiză minuțioasă a împrejurărilor cauzei.

8. MOARTEA SUBITĂ

Moarte subită se numește acea moarte care survine în mod subit, fiind provocată de boli cronice, deși în aparență victima făcea impresia unei ființe sănătoase. Din categoria morții subite face parte și moartea survenită în urma bolilor acute, când normal evoluția bolii nu poate duce la un sfârșit mortal, neașteptat, fulgerător.

Moartea subită poate fi provocată de diferite împrejurări externe: mersul rapid, munca fizică încordată, întrebuințarea alcoolului în cantități prea mari, emoția sufletească, ridicarea bolnavului din pat înainte de timp etc. Foarte adesea însă, moartea subită survine și fără vreun motiv vizibil.

Moartea subită poate avea loc la orice vîrstă.

Printre bolile cronice care constituie cauza morții subite primul loc îl ocupă bolile sistemului cardio-vascular. Scleroza vaselor, pe tărîmul căreia iau naștere anevrisme, congestii cerebrale, hemoragii în pancreas, cardiofibroza, slăbirea mușchilor inimii pot constitui adesea o cauză a morții subite. De multe ori, moartea subită provine de la degenerescența mușchiului, defectele supapelor inimii, îmbolnăvirile pericardului.

La moarte subită poate duce uneori și echinococul. Tuberculoza cronică a plămînilor, echinococul plămînilor pot de asemenea constitui o cauză a morții subite.

Dintre bolile cronice ale creierului și ale învelișurilor sale, uneori, abcesele cronice, tumorile creierului, encefalitele, hidropizia creierului, epilepsia și paraziții (echinococul, cisticercul) duc la moartea subită.

Ulcerul stomacal și duodenal, precum și ulcerule de natură T.B.C. la intestine se complică uneori cu hemoragii progresive mortale. În unele cazuri, aceste boli sfîrșesc cu o peritonită progresivă mortală. Hemoragiile abundente în cavitatea abdominală, ca rezultat al unei rupturi spontane a splinei malarice și al ruperii spontane a tumorii vasculare (hemangioma), provoacă de asemenea moartea rapidă.

Dintre bolile cronice care constituie o cauză a morții subite în anii copilăriei timpurii, putem numi rahitismul.

Unele boli acute, prin ele însele, sau cînd organismul este slăbit de alte boli (de exemplu, tuberculoza, diabetul, arterioscleroza etc.), cauzează moartea subită, neașteptată în mod obișnuit. În categoria acestor boli intră, de exemplu, forma fulgerătoare a meningitei.

O cauză a morții subite pot fi și miocarditele, care apar ca o complicație a unei boli infecțioase, chiar atunci cînd bolnavul are o stare relativ satisfăcătoare.

Hemoragia abundentă și perforarea ulcerelor în febra tifoidă provoacă moartea subită, neașteptată.

Unele forme ale gripei, complicate cu pneumonia, pot să constituie cauza morții subite. La alcoolici, pneumonia, care evoluează relativ favorabil, poate să provoace moartea subită, neașteptată.

La sugaci, moartea subită poate surveni nu numai de pe urma unei pneumonii, ci și din cauza unei bronșite, în special cînd aceștia suferă în același timp și de rahitism. O cauză frecventă a morții la sugaci o constituie bolile acute ale tubului stomaco-intestinal.

Ruperea trompei în cazurile de sarcină extrauterină, însoțită de hemoragie în cavitatea abdominală, duce la moartea subită, dacă ajutorul medical nu intervine la timp.

Cu cele arătate mai sus nu se epuizează enumerarea cauzelor care provoacă moartea subită.

În unele cazuri, moartea subită provenită din cauze legate de boală dă naștere la suspiciuni de moarte violentă. În alte cazuri, se încearcă a se explica moartea fulgerătoare, neașteptată, prin oarecare omisiuni din partea personalului medical curant sau de deservire. Aceste împrejurări constituie temeiul principal pentru examinarea cadavrelor persoanelor moarte subit.

Scopul autopsiei cadavrelor este de a stabili dacă moartea este provocată într-adevăr de cauze legate de boală și dacă sfârșitul mortal este condiționat de caracterul bolii sau dacă moartea a fost consecința unei acțiuni violente sau a omisiunii delictuoase din partea personalului medical.

9. AVORTUL CRIMINAL

După lege, avortul sau nașterile înainte de termen pot fi făcute pe calea operației de către medici în împrejurări respective, când sarcina amenință viața mamei, precum și în alte împrejurări prevăzute în „Despre regulile de aprobare a operației pentru întreruperea artificială a sarcinii (avorturi) după indicațiile medicului” (Hotărîrea Sovietului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 8 septembrie 1939 — Colecția de Hotărîri a U.R.S.S. 1939, nr. 51, art. 436).

Dacă avortul artificial se face din alte cauze, el este considerat criminal, independent de împrejurarea în care se face sau de persoana care îl face.

La judecarea cauzelor privitoare la avorturi criminale, este necesar, înainte de toate, să se dovedească că avortul a avut într-adevăr loc. Mai este necesar să se stabilească dacă avortul n-a fost cumva provocat de vreo boală, dacă a fost provocat în mod artificial și, în fine, care au fost consecințele pentru femeia în cauză în urma avortului artificial.

Stabilirea *faptului avortului* se face prin examinarea fătului, a secrețiilor care însoțesc avortul și prin examinarea femeii, bănuită că și l-a provocat.

Prin examinarea fătului se determină vîrsta și, corespunzător acesteia, în a cîta lună de sarcină a avut loc avortul. În afară de aceasta, examinarea fătului permite să se stabilească dacă nu prezintă cumva leziuni de natură a indica eliminarea lui *mecanică* sau dacă nu există diferite anomalii de dezvoltare sau modificări patologice ale fătului, în urma cărora ar

fi putut avea loc un avort spontan. Pentru a descoperi modificările patologice, se face examinarea fătului și a placentei.

Secrețiile constituie rar obiectul examinării, deoarece atît ele, cît și urmele lăsate se distrug imediat după avort.

Examinarea femeii bănuită că a eliminat fătul în mod artificial are drept scop să constate în uter urmele care indică un avort provocat recent.

Această examinare este cu atît mai eficace, cu cît are loc îndată după avort.

Hemoragiile de lungă durată, abundente, starea salpirigelor, umflarea sînilor, starea sănătății și în special micșorarea progresivă a dimensiunilor uterului, stabilită prin examinări repetate, denotă că este vorba de un avort provocat recent.

Uneori, examinarea locului unde s-a săvîrșit avortul artificial dă indicații prețioase asupra provocării lui (instrumentele medicale întrebuintate pentru provocarea avortului etc.).

Stabilind urmele avortului provocat recent, este necesar să se determine dacă acesta nu a avut cumva loc spontan, din cauză de boală, sau dacă s-a făcut artificial.

Cauzele avortului spontan sînt: monstruozitatea dezvoltării fătului, o boală a fătului, boli ale învelișurilor fătului și ale placentei.

Avortul spontan poate avea loc și din cauza unor boli ale mamei (sifilisul, boli infecțioase acute, tuberculoza în ultimul stadiu, defecte de decompensare ale inimii, nefrita, forme grele ale diabetului, endometritile etc.). Otrăvirile grele și traumele psihice grele pot duce și ele la avortul spontan.

La unele femei se observă predispoziția spre așa-numitele avorturi obișnuite, creată de starea patologică a organismului.

Mijloacele artificiale întrebuintate cu scopul de a provoca avortul sînt foarte variate. Ele se pot împărți în trei grupe: toxice, fizice și mecanice.

Mijloacele toxice sînt substanțele medicale și otrăvitoare care, dacă nu se iau în doze toxice, nu provoacă avortul. Acesta se produce în urma acțiunii otrăvitoare asupra organismului mamei. Substanțele medicale și otrăvitoare administrate intern, dintre care majoritatea au proprietăți iritante, influențează în mod direct sau reflex asupra centrilor nervoși care reglementează activitatea reductibilă a uterului și a sistemului vascular și, drept rezultat, uterul se micșorează și are loc eliminarea fătului. La unele femei, avortul este provocat chiar și

de doze neloxice ale substanțelor medicale și otrăvitoare, din cauza sensibilității speciale a organismului lor față de aceste substanțe.

Printre substanțele luate cu scopul de a provoca avortul se află: chinina, ienupărul de Don, tuia, tisa, săruri de arsenic, de cupru, de fosfor etc.

Mijloacele fizice folosite pentru provocarea avortului artificial sînt: masajul uterului, diferite instrumente pentru încălzit, băi, salturi de la înălțimi, instilația vaginului etc.

În același scop, se practică introducerea de laminare în gîtul uterului sau dilatatoare „Hegard“, precum și introducerea de sonde în cavitatea uterului sau infuzii în această cavitate a unor lichide cu un amestec de diferite substanțe (iod, mangan, săpun etc.) și perforarea membranelor fetale.

Procedeele mecanice de provocare a avortului sînt cele mai răspîndite în ultima vreme.

Consecințele avortului artificial sînt variate și depind de metoda întrebuintată pentru eliminarea fătului.

Substanțele medicale sau otrăvitoare, luate în mari cantități, provoacă otrăviri grele, care pot duce la moartea femeii. Se cunosc cazuri cînd moartea a survenit din cauza otrăvirii cu arsenic, sublimat, leșie, fosfor, chinină. Masajul uterului și salturile de la înălțimi provoacă uneori hemoragii mari. La introducerea corpurilor străine în cavitatea uterului se produce în unele cazuri perforarea bolților vaginului, a gîtului și a pereților uterului, ceea ce provoacă peritonita și chiar hemoragia mortală. Deseori, introducerea de corpuri otrăvitoare în cavitatea uterului provoacă o endometrită septică.

Introducerea în cavitatea uterului de lichide cu ajutorul unui balon de cauciuc duce adesea la embolia gazoasă a inimii și plămînilor, care, de regulă, provoacă moartea în timpul manipulării sau imediat după terminarea acestor manipulări.

În unele cazuri, moartea, ca urmare a emboliei gazoase, survine după cîteva ore.

Pentru stabilirea locului unde avortul a fost provocat, este necesar să se aibă în vedere posibilitatea survenirii tardive a morții (în decurs de cîteva ore) din cauza emboliei gazoase.

10. VIOLUL

Se numește viol comiterea actului sexual sau încercarea de a-l comite fără consimțămîntul femeii.

În cauzele privitoare la viol, este necesar în primul rînd să se stabilească dacă contactul sexual a avut într-adevăr loc, dacă el a fost de bună voie sau a fost comis fără consimțămîntul femeii, să se determine mijloacele întrebuintate pentru comiterea violului și, în fine, să se stabilească dacă nu există cumva consecințe grave pentru victimă din cauza contactului sexual care a avut loc.

Ca indiciu al contactului sexual pot servi schimbările de pe mucoasa vulvară a intrării în vagin, pe himen și pe membrana mucoasă a vaginului. Pe membrana mucoasă a vaginului și a intrării în vagin se găsește o hiperemie mai mult sau mai puțin însemnată, uneori leziuni, ca echimoze (vînatăi), ruperi. Pe himen se află ruperi. Sperma găsită pe organele exterioare, în vagin și pe îmbrăcăminte denotă de asemenea comiterea actului sexual.

La copii, din cauza dezvoltării insuficiente a organelor sexuale, contactul sexual se manifestă prin hiperemia accentuată a membranei mucoase la intrarea în vagin, pe buzele mari și mici și prin prezența spermei în jurul organelor sexuale și pe haine. În cazuri extrem de rare, se observă că himenul nu este întreg și prezintă leziuni mari concomitente, nu numai pe pereții vaginului, ci și pe țesuturile învecinate.

La virgine, actul sexual este însoțit de ruperea himenului, de hiperemia membranei la intrarea în vagin și uneori de vătămări adînci ale pereților vaginului. În afară de aceasta, pe organele sexuale și pe haine se găsește spermă. La femeile care duc o viață sexuală, schimbările se limitează la hiperemia membranei vaginului și la prezența spermei în vagin, pe organele sexuale, în jurul lor și pe haine.

Violul se comite prin întrebuintarea forței fizice sau prin amenințare și alte mijloace de influență psihică.

Cînd se recurge la forța fizică, pe corpul victimei rămîn urme de violență, în special pe coapse, în jurul organelor sexuale, apoi pe față, în jurul nasului și gurii, pe mîini, uneori pe spate și pe alte părți ale corpului. Acestea sînt leziuni, vînatăi, mai rar rani, contuzionate și rupte.

Dacă infractorul ametește victima cu o lovitură în cap, pe

învelișurile moi ale capului se pot forma umflături, vinătăi și uneori răni contuzionate. Se produc vătămări numeroase pe corpul victimei în special atunci când violul a fost comis de un grup, când victima se împotrivește infractorilor.

În mod obișnuit se consideră că un bărbat nu poate viola o femeie de o forță fizică egală cu a lui. Totuși, în unele împrejurări bărbatul de aceeași forță fizică ca și femeia poate comite cu ea un act sexual, întrebuițind violența. Aceasta se întâmplă, de exemplu, în cazurile când violul este comis în locuri unde țipelele femeii, chemările ei de ajutor rămân fără rezultat, iar femeia, după o luptă îndelungată, pierde puterea de a se mai opune și cedează violenței.

La examinarea femeilor violate, uneori nu se găsesc leziuni, vinătăi și alte urme de violență care să indice rezistența ei împotriva infractorului. Aceasta se întâmplă când violul are loc prin amenințare sau prin altă influență psihică, sub presiunea căreia femeia este silită să accepte contactul sexual. Amenințarea și alte mijloace de influență psihică se exercită în special asupra copiilor.

Tot ca viol este considerat și contactul sexual care are loc fără nici o împotrivire sau cu o împotrivire foarte mică cu femei bolnave din punct de vedere psihic, precum și cu femei care se află în imposibilitate de a se apăra (leșin, boli grave etc.).

Femeile aflate în stare de ebrietate accentuată pot fi violate fără nici o rezistență din partea lor. Femeia căsătorită poate fi violată în timpul somnului fără vreo opunere din partea ei; ea ia violul comis asupra ei drept act sexual cu soțul. Este imposibil însă de violat o femeie virgină când doarme, fără ca ea să se împotrivească, deoarece se trezește nu numai din cauza durerii provocată de presiunea asupra himenului, ci și din cauza atingerii organelor sexuale.

Consecințele grave ale violului pot fi: femeia rămâne însărcinată, se îmbolnăvește de boli venerice, capătă o inflamație purulentă a organelor genito-urinare și uneori psihoze reactive.

Pentru constatarea sau excluderea sarcinii, victima este supusă unui examen ginecologic, după o lună și jumătate sau două luni, iar pentru constatarea bolilor venerice, victima este trimisă la un specialist de boli venerice. Odată cu apariția primelor simptome ale inflamației purulente a organelor genito-urinare, victima trebuie pusă sub observația medicilor specia-

liști. Când se produc psihoze reactive, victima este îndreptată imediat la un psihiatru.

În cercetarea cauzelor privitoare la viol, trebuie să se aibă în vedere ca uneori femeile fac plângeri neintemeiate în legătură cu comiterea unei violențe sexuale asupra lor sau că părinții reclama fără temei faptul violării copiilor lor. Motivele unor astfel de reclamații sînt destul de variate: rușinea, răz-bunarea, scopuri venale etc. Alienate care se află sub influența halucinațiilor reclamă în mod neintemeiat că au fost violate de rude, cunoștințe și chiar de medicii curanți.

Uneori, pentru a înscena violul, reclamantele își provoacă leziuni, vinătăi, tăieturi, pun spermă pe haine. Alteori, susțin că au fost nevoite să accepte, din cauza amenințărilor, contactul sexual sau spun că erau în stare de leșin și în alte împrejurări de care s-ar fi folosit infractorul. Caracterul real al unor asemenea reclamații se stabilește prin analizarea tuturor împrejurărilor cauzei reclamate, apelîndu-se în mod obligatoriu la medicii experți.

Examinarea victimelor trebuie făcută cît se poate mai repede după prezentarea reclamației privitoare la viol, pentru ca urmele violului să nu piardă caracteristicile provenienței lor recente. Când examinarea victimei este tardivă, medicul este lipsit de posibilitatea de a determina vechimea urmelor violului și chiar de a constata existența unora din ele (hiperemia, leziunile superficiale, vinătăile).

Dacă victima indică persoana care a violat-o, aceasta trebuie examinată în mod obligatoriu, pentru a se constata dacă există sau nu leziuni, vinătăi, răni pe corpul ei, care s-ar fi putut forma în timpul luptei cu victima, precum și cu scopul de a găsi pe hainele sale pete de sînge.

11. EXAMINAREA CADAVRELOR TAIATE ÎN BUCĂȚI

Tăierea în bucăți a cadavrului, urmată de împrăștierea diferitelor părți ale acestuia, se face de către criminal cu scopul de a ascunde omorul, de a îngreuna descoperirea locului unde s-a comis infracțiunea și a cadavrului victimei, de a face imposibilă identificarea persoanei acesteia. Astfel de acțiuni ale criminalului depind de locul unde a făcut tăierea în bucăți și de terenul unde are de gînd să arunce părțile cadavrului

Cadavrele se taie în bucăți mai ales prin disecția cu cuțitul la încheieturi sau prin tăierea cu fierăstrăul. În unele cazuri, s-a îndepărtat de pe părțile izolate ale cadavrului pielea împreună cu mușchii. În alte cazuri, s-au scos și s-au tăiat organele interne. Din toate părțile izolate s-a înlăturat sângele.

Modul de tăiere a cadavrului indică împrejurarea în care ea s-a făcut. De pildă, tăierea simplă și tăierea cadavrului cu fierăstrăul permit să se creadă că criminalul a făcut acest lucru fără teama că ar putea atrage asupra sa atenția lumii din cauza zgomotului produs. Tăierea cadavrului la încheieturi arată că a lucrat într-o încăpere unde trebuia să procedeze cu foarte mare precauție, pentru a nu atrage atenția persoanelor străine.

Criminalul taie cadavrul în părți foarte mici pentru că îi este foarte greu să scoată pe neobservate din încăpere părți ale cadavrului și să le transporte pînă la locul unde intenționează să le arunce. Dacă criminalul nu se teme de posibilitatea identificării persoanei defunctului și, în legătură cu aceasta, de descoperirea infracțiunii, el taie cadavrul numai cu scopul de a-l ridica neobservat din încăperea unde a comis infracțiunea, nu-i desfigurează fața și nu distruge nici semnele deosebite, cînd acestea există. Dacă știe că prin stabilirea persoanei defunctului se va descoperi și criminalul, el face imposibilă recunoașterea persoanei, îi desfigurează fața, îi taie pielea, despică oasele faciale, jupoaie pielea feței și a capului sau îi opărește fața cu apă clocotită. În afară de acestea, el desființează, printr-un procedeu sau altul, semnele caracteristice de pe corp. Uneori, urmărind același scop, infractorul aruncă capul separat de corp în locuri unde este greu sau chiar imposibil să fie descoperit.

Părțile tăiate ale cadavrului sînt învelite și împachetate de criminal în obiectele care i-au aparținut lui sau victimei, iar uneori în obiecte noi, anume achiziționate în acest scop. Alteori, pentru a induce ancheta în eroare, criminalul achiziționează de pe piață lucruri și obiecte vechi, care nu au nici o legătură cu profesiunea și cu viața lui obișnuită. Ipotezele de mai sus sînt în funcție de aprecierile organelor de anchetă. O atenție deosebită trebuie acordată modului de împachetare, legare și înnodare. În afară de aceasta, este necesar să se examineze toate obiectele ambalajului, pentru a se putea desco-

peri eventual unele adrese, inscripții, nume, numere de telefon etc.

Timpul necesar împrăstierii părților cadavrului depinde de locul unde s-a comis crima, precum și de localitatea unde criminalul intenționează să le ducă. Dacă criminalul nu se teme că va fi descoperit, el scoate părțile cadavrului și le aruncă la orice oră din zi sau noapte.

Părțile cadavrului tăiat, după ce sînt împachetate, se aruncă de obicei în locurile pe care criminalul le consideră mai puțin observate. În orașe, părțile de cadavru sînt transportate la periferie, aruncate în șanțuri, latrine uestchise, iar uneori sînt lăsate în locurile cele mai aglomerate, unde, din cauza specificului locului, obiectele lăsate nu atrag îndată atenția asupra lor. Astfel de locuri sînt gările, trenurile, tramvaiele etc.

La sate, părțile de cadavru sînt aruncate în pădure, pe cîmp, în iazuri, în fîntîni etc.

În unele cazuri, locul unde s-au descoperit părțile cadavrului arată pe ce căi și de unde au fost ele aduse. De exemplu, părți mari de cadavru, împachetate cu neglijență, descoperite departe de calea ferată, ne fac să presupunem că ele n-au fost transportate pe calea ferată, ci au fost aduse dintr-o localitate din apropiere.

La examinarea părților de cadavre tăiate în bucăți trebuie să ne convingem înainte de toate dacă ele aparțin aceluiași cadavru. Aceasta se stabilește în mod curent prin verificarea faptului dacă marginile părților tăiate coincid sau nu cu marginile locului de unde au fost tăiate. Pentru aceasta, părțile de cadavru găsite trebuie păstrate în lichide de fixare, pînă cînd se vor găsi și părțile care lipsesc. În loc de conservarea părților cadavrului, se poate proceda la fotografierea lor în mod corespunzător (marginile părților, separate, pe același plan cu linia gradată), avîndu-se în vedere ulterioara confruntare a fotografiilor locurilor de despărțire cu fotografia marginilor părților ce lipsesc și care pot fi descoperite mai tîrziu.

Pentru stabilirea identității persoanei după părțile cadavrelor tăiate în bucăți este necesar să se determine sexul, vîrsta, înălțimea și să se consîmneze detaliat semnalmente. Cînd se descoperă numai extremitățile sau părți izolate de corp, rezolvarea acestor chestiuni este mai mult sau mai puțin aproximativă.

Sexul cadavrului, cînd există numai extremitățile, se stabilește cu o anumită probabilitate, după gradul de rotunjime a acestor extremități, după dezvoltarea țesutului adipos, a musculaturii și a părului.

Vîrsta cadavrului se determină după dimensiunile oaselor, după punctele de osificație, culoarea pielii și elasticitatea ei, dezvoltarea musculaturii și după schimbările, datorite vîrstei, ale organelor interne. Înălțimea se stabilește după lungimea oaselor tubulare.

Părul, fruntea, sprîncenele, nasul, buzele, dinții, bărbia, urechile, nările, semnele particulare se trec în procesul-verbal de examinare cu respectarea regulilor de întocmire a acestuia. Se notează prezența, obișnuită sau abundentă, a părului pe piept și pe burtă. La mîini se descrie dimensiunea, forma, felul și așezarea bătăturilor și a cicatricelor provenite de pe urma tăieturilor sau vătămărilor. Se notează apoi prezența unor vopsele și a altor diferite substanțe care pot indica o anumită profesie a victimei. La picioare se notează modificările patologice ale pielii, starea unghiilor, lungimea și forma tălpii piciorului.

La descrierea extremităților tăiate este necesar să se noteze circumferința lor la diferite niveluri, grosimea țesutului adipos, gradul de dezvoltare a musculaturii, a părului de pe corp, lungimea oaselor tubulare.

Timpul aproximativ al morții se determină după gradul de răcire a membrilor descoperite, după starea de rigiditate a cadavrului, după petele cadaverice și după gradul de schimbare a părților intrate în putrefacție.

Autopsia capului și trupului se face în conformitate cu regulile medico-judiciare privitoare la examinarea cadavrelor.

II. EXPERTIZA PSIHIATRICO-JUDICIARA

I. ORGANIZAREA EXPERTIZEI PSIHIATRICO-JUDICIARE

a) Problemele expertizei psihiatrico-judiciare

Principalele probleme pe care le rezolvă expertiza psihiatrico-judiciară sînt: determinarea stării psihice a persoanelor aflate în cercetare sau în stare de judecată atunci cînd starea

lor psihică prezintă semne anormale, rezolvarea problemei responsabilității lor în momentul comiterii infracțiunii și în perioada expertizei, precum și indicarea măsurilor medico-preventive în legătură cu persoanele considerate iresponsabile.

Cînd rezolvă problema privitoare la responsabilitate, expertul psihiatru determină, din punct de vedere psihiatric, starea psihică în care se afla persoana supusă expertizei în momentul comiterii infracțiunii sau în momentul efectuării expertizei și dacă a putut, fiind într-o anumită stare psihică, să-și dea seama de acțiunile sale sau să fie stăpîn pe ele.

Considerarea celui învinuit ca iresponsabil este de competența organelor de anchetă sau a organelor judecătorești. De aceea, în toate cazurile cînd în expunerea ulterioară se vorbește despre rezolvarea de către expert a chestiunii cu privire la responsabilitate, se are în vedere concluzia acestuia asupra stării psihice a învinuitului și a capacității sale de a-și da seama de acțiunile sale și de a le stăpîni. Organele judecătorești și de anchetă se sprijină totuși pe concluzia autorizată a expertizei psihiatrice, care, ca oricare altă probă, urmează să fie apreciată de organele de anchetă și de justiție în coroborare cu alte probe și cu analiza critică a conținutului însuși al concluziei.

Pentru militari, pe lângă chestiunile indicate mai sus, expertiza psihiatrică mai rezolvă și chestiunea cu privire la aptitudinea persoanei în cauză pentru serviciul militar.

Pot fi obiect al expertizei psihiatrico-judiciare și condamnații care își execută pedeapsa, precum și martorii. În privința condamnaților, expertiza psihiatrico-judiciară rezolvă chestiunea necesității eliberării lor înainte de termen din cauza îmbolnăvirii lor psihice (art. 457, C. proc. pen.).

Expertiza psihiatrico-judiciară a martorilor se ordonă în cazurile cînd starea lor psihică provoacă îndoieli, care pun problema veridicității depozițiilor lor.

În asemenea cazuri, sarcina expertizei psihiatrico-judiciare constă în a determina dacă martorul nu suferă cumva de o boală psihică care să poată influența asupra veridicității depozițiilor sale.

b) Temeiuri pentru ordonarea expertizei psihiatrico-judiciare

Dispunerea expertizei psihiatrico-judiciare poate fi determinată de conduita anormală a unei persoane în timpul anche-

tei sau în locul de deținere (vezi „Bolile psihice”), precum și de declarația învinuitului, a martorului sau a rudelor cu privire la faptul că persoana în cauză suferă de o boală psihică, în special atunci când această declarație este confirmată prin prezentarea dovezilor oficiale respective. În unele cazuri, însuși caracterul infracțiunii, cruzimea ei excepțională, lipsa de mobil etc. pun la îndoială starea psihică a învinuitului.

c) Regulile de dispunere a expertizei psihiatrico-judiciare

Dreptul de a dispune efectuarea expertizei psihiatrico-judiciare aparține organelor de anchetă, procurorului și organelor de justiție (art. 193, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.). În conformitate cu Codul de procedură penală (nota la art. 63, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.), organele de anchetă sînt obligate să dispună efectuarea expertizei psihiatrico-judiciare în toate cazurile cînd există suspiciune asupra stării psihice a învinuitului sau a persoanei ce urmează a fi ascultată ca martor.

Dreptul de a solicita dispunerea efectuării expertizei îl are învinuitul în persoană și rudele sale. În afară de aceasta, inițiativa dispunerii efectuării expertizei psihiatrico-judiciare poate să poarnească de la medicul locului de deținere a învinuitului.

Cînd învinuitul începe să manifeste simptomele vreunei boli psihice, medicul trebuie să aducă aceasta la cunoștința anchetatorului penal.

Pentru dispunerea expertizei psihiatrico-judiciare, anchetatorul penal întocmește ordonanța respectivă. În ea se arată pe scurt împrejurările cauzei, motivele trimiterii la expertiză, precum și problemele supuse expertului spre rezolvare. Se înțelege de la sine că anchetatorul penal are dreptul să pună expertului numai problemele care sînt de competența sa. Aceste probleme sînt:

- 1) starea psihică a învinuitului în momentul actual și în perioada comiterii infracțiunii;
- 2) responsabilitatea învinuitului în momentul actual și în perioada comiterii infracțiunii;
- 3) măsurile medicale necesare în cazul cînd învinuitul va fi considerat de anchetatorul penal sau de justiție ca iresponsabil. Cu privire la militari, anchetatorul penal trebuie să pună și

întrebarea dacă învinuitul este apt sau nu pentru serviciul militar. Cînd expertiza se referă la cazuri de sinucidere, anchetatorul penal poate pune întrebarea dacă sinuciderea nu este cumva în legătură cu vreo boală psihică.

Cînd se trimit martori la expertiza psihiatrico-judiciară, în fața expertului nu trebuie pusă problema referitoare la veridicitatea depozițiilor, ci problema referitoare la faptul dacă martorul nu suferă cumva de dezechilibru psihic, care ar putea influența asupra veridicității depozițiilor.

În conformitate cu art. 196 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., anchetatorul penal este obligat să adune date referitoare la starea psihică a învinuitului nu numai „pe calea examinării de către medicul-expert, ci și prin interogarea învinuitului, a celor apropiați lui și a altor persoane”. De aceea, cînd trimite la expertiza psihiatrico-judiciară pe învinuit sau martor, anchetatorul penal adună date obiective cît mai complete, care să caracterizeze starea psihică a învinuitului (martorului) în general, iar la învinuit, în special în momentul comiterii infracțiunii.

Între aceste date se cuprind:

1) adevăruri medicale privitoare la internarea învinuitului (martorului) în clinici psihiatrice sau la tratamentul urmat la dispensarul psihiatric;

2) caracterizarea persoanei învinuitului (martorului), în special a conduitei sale în viața de toate zilele și la locul de muncă;

3) date privitoare la abuzul de narcotice, alcool și altele;

4) particularitățile conduitei învinuitului în momentul comiterii infracțiunii etc.

O mare importanță au datele ce caracterizează conduita învinuitului în momentul comiterii infracțiunii, atunci cînd este vorba de un dezechilibru temporar al activității psihice (beție patologică, stare crepusculară etc.).

În astfel de cazuri, este necesar să se stabilească, în măsura posibilităților, prezența sau absența simptomelor fizice ale stării de beție, prezența sau lipsa orientării în mediul înconjurător, mobilul acțiunilor criminale și starea învinuitului după comiterea infracțiunii (somnia, irascibilitate etc.). Valoarea expertizei psihiatrico-judiciare depinde în bună măsură de amploarea materialului adunat de anchetatorul penal.

d) Regulile efectuării expertizei psihiatrico-judiciare

Regulile efectuării expertizei psihiatrico-judiciare sînt cele prevăzute de Codul de procedură penală și de instrucțiunile speciale „Despre efectuarea expertizei psihiatrico-judiciare în U.R.S.S.” din 17 februarie 1940. Instrucțiunile disting cinci feluri de expertize psihiatrico-judiciare:

- 1) expertiza în cabinetul anchetatorului penal;
- 2) expertiza la dispensar;
- 3) expertiza în staționar (spitalicească);
- 4) expertiza în instanța de judecată;
- 5) expertiza în lipsă.

Expertiza în cabinetul anchetatorului penal este prevăzută de art. 162 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. De obicei, ea poartă un caracter preliminar, deoarece condițiile pentru efectuarea expertizei îngreunează examinarea multilaterală a persoanei în cauză, pentru a se trage o concluzie completă. Numai în cazuri absolut clare, expertul poate da o concluzie definitivă cu privire la responsabilitate sau iresponsabilitate.

Ori de cîte ori se nasc suspiciuni, expertul conchide asupra necesității de a-l îndrepta pe învinuit la expertiza în staționar, unde există posibilitatea unei examinări mai aprofundate.

În unele cazuri, este mai bine ca inculpatul să fie trimis pentru expertiză la dispensar.

În conformitate cu instrucțiunile din 17 februarie 1940, expertiza psihiatrico-judiciară se efectuează la dispensar de către o comisie compusă din trei medici psihiatri.

Medicul raportor face examenul preventiv al persoanei supuse expertizei, ia cunoștință de dosarul penal și întocmește istoricul bolii, despre care prezintă comisiei un referat. Astfel, comisia de la dispensar pune concluzii pe baza unei singure examinări a persoanei supuse expertizei. De aceea, în toate cazurile discutabile care necesită examinări speciale (a sîngelui, lichidului cefalo-rahidian), comisia de la dispensar nu dă o încheiere definitivă și stabilește necesitatea efectuării expertizei staționare.

Expertiza în staționar oferă posibilități maxime pentru examinarea clinică amănunțită a persoanei supuse expertizei. În timpul cît este internată în spital, persoana supusă expertizei se află sub supravegherea permanentă a medicului și a personalului medical.

Medicul care conduce expertiza întocmește istoricul detaliat al bolii, adună date cît mai complet posibil cu privire la persoana supusă expertizei și face analizele de laborator necesare. Instrucțiunile din 17 februarie 1940 prevăd pentru examinare termenul de o lună.

După expirarea acestui termen, persoana supusă expertizei este trimisă în fața comisiei de experți compusă din trei medici psihiatri, care dau o încheiere în speță.

Expertiza psihiatrico-judiciară în staționar se face în institute speciale, în secțiile de psihiatrie judiciară ale spitalelor de psihiatrie sau în secțiile obișnuite ale acestor spitale.

Expertiza psihiatrico-judiciară în lipsă se dispune în acele cazuri cînd învinuitul, din cauza distanței mari, nu poate fi adus la expertiză sau atunci cînd, după moartea vreunei persoane, se cere să se determine dacă aceasta a suferit sau nu în timpul vieții de dezechilibru psihic, fapt important, de pildă, în cauzele privitoare la sinucideri. Expertiza în lipsă se face pe baza depozitiilor martorilor, pe bază de documente (scrisori și jurnale ale persoanei supuse expertizei, adeverințe medicale etc.).

Amploarea materialului documentar pentru expertize de felul acesta are o importanță foarte mare.

O condiție necesară pentru valabilitatea expertizei psihiatrico-judiciare o constituie cunoașterea de către expert a materialelor dosarului penal. Acest drept al expertului este prevăzut de art. 171 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. Cînd anchetatorul penal nu prezintă expertului materialul necesar, acesta are dreptul să refuze să dea concluzii (nota la art. 171, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Concluzia expertizei psihiatrico-judiciare în cazul diferitelor feluri de expertize se expune într-un act, care, în conformitate cu instrucțiunile din 17 februarie 1940, se compune din următoarele părți:

1) introducerea, cuprinzînd indicații asupra timpului și locului efectuării expertizei, compunerea comisiei de experți, numele și prenumele, numele tatălui, vîrsta persoanei supuse expertizei, expunerea pe scurt a cuprinsului dosarului penal, precum și indicarea persoanei care l-a îndreptat pe învinuit la expertiză și pentru care motiv;

2) anamneza (date asupra vieții din trecut și bolilor suferite, date cu privire la istoricul bolii psihice actuale, dacă există);

3) descrierea stării psihice, neurologice și fizice a persoanei supuse expertizei, precum și a datelor speciale ale analizelor făcute în laborator;

4) încheierea.

Această ultimă parte conține răspunsurile la toate întrebările puse de anchetatorul penal. Aici trebuie să se arate diagnosticul bolii psihice (dacă ea există), trebuie răspuns la întrebarea privitoare la responsabilitatea învinutului în momentul comiterii infracțiunii și în perioada expertizei, precum și la întrebarea privitoare la faptul dacă persoana supusă expertizei suferă sau nu de tulburări psihice care influențează asupra veridicității depunșilor sale ca martor. În cazurile necesare, trebuie luate măsurile cu caracter medical (punerea sub tutela rudelor, tratamentul obișnuit, tratamentul forțat). Când este vorba de militari, în încheiere trebuie să se pună concluzia dacă persoana în cauză este sau nu aptă pentru serviciul militar, referindu-se la articolele din ordinele în vigoare.

Anchetatorul penal este obligat să aprecieze în mod critic concluzia expertizei psihiatrico-judiciare, ca și concluziile oricăror alți experți. În cazul când anchetatorul penal consideră concluzia experților necompletă sau necorespunzătoare cu materialele din dosarul penal, el are dreptul să dispună efectuarea unei noi expertize și emite în acest sens o ordonanță motivată (art. 174, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.). A doua expertiză în cazuri foarte complicate are loc, conform cu instrucțiunile din 17 februarie 1940, la Institutul de psihiatrie judiciară „Prof. Serbski” din Moscova.

Pentru a aprecia în mod critic concluzia expertizei psihiatrico-judiciare, anchetatorul penal trebuie să aibă cunoștințe elementare în domeniul psihiatriei judiciare.

2. PROBLEMELE DE BAZĂ ALE PSIHIATRIEI JUDICIARE

a) Bolile psihice

După cum se știe, creierul este baza materială a activității psihice. De aceea, la baza bolilor psihice stă, în primul rând, tulburarea activității creierului. Totuși, pentru evoluția bolii psihice are o importanță foarte mare starea generală a organismului.

Bolile psihice sînt o îmbolnăvire a întregului organism, dar cu afectarea în mod special a creierului.

Cauzele bolilor psihice sînt foarte variate.

Psihiatria burgheză atribuie o importanță deosebită eredității. Moștenirea bolilor psihice se tratează din punct de vedere al teoriei idealiste a organism-mendelismului despre „substanța eredității” invariabilă cuprinsă în genuri și care nu se supune legilor evoluției organismului. Psihiatria sovietică nu negă ereditatea, dar, bazîndu-se pe învățătura materialista a lui Miciurin-Lisenko, recunoaște în întregime rolul hotărîtor și influența condițiilor materiale exterioare ale activității vitale asupra formării bazei ereditare a organismului.

Trebuie să deosebim afecțiunea embrionului în pîntecele mamei de transmiterea ereditară. Cauza unei astfel de afecțiuni poate fi, de exemplu, sifilisul părinților (în special al mamei) sau influența diferitelor otrăvuri asupra embrionului (alcoolul, intoxicația de tuberculoză etc.).

Fac parte din cauzele externe traumele psihice și fizice, infecțiile (de exemplu, sifilisul) și intoxicațiile (de exemplu, cu otrăvuri narcotice: alcoolul, cocaina, morfina etc.).

După caracterul evoluției, bolile psihice pot fi temporare sau cronice. Dintre bolile psihice temporare fac parte stările reactive, psihozele acute alcoolice etc. Bolile psihice cronice pot avea un caracter progresiv, de pildă, schizofrenia, paralizia progresivă sau staționară.

La bolile ce progresează, numite boli procesuale, schimbările psihice au tendința de creștere, uneori pînă la o ruinare profundă. Formele staționare ale bolilor psihice se caracterizează prin persistența defectului psihic și prin lipsa schimbărilor psihice progresive. Exemplu de boală mintală cronică staționară este imbecilitatea înăscută.

Bolile psihice procesuale evoluează prin accese între care se observă perioade de îmbunătățire (remisie). În aceste perioade, se observă întreruperea procesului maladiv, iar simptomele dezechilibrului mintal sînt sau slab exprimate sau lipsesc complet. Totuși, fiecare acces următor duce de obicei la agravarea bolii psihice.

O astfel de evoluție a bolii se observă adesea la schizofrenie.

b) Simptomele cele mai importante ale bolilor psihice

1) Simptomele fizice

La o serie de boli psihice, legate de predispoziția ereditară sau de afecțiunea embrionului, se observă simptome fizice, care indică dezvoltarea defectuoasă a organismului. Dintre ele fac parte constituția defectuoasă a corpului, diferite devieri în construcția craniului, forma neregulată a urechilor, cerul gurii înalt etc. Simptomele mai caracteristice, legate de afecțiunea sistemului nervos central, sînt, de exemplu, forma neregulată a pupilelor și lipsa reacției lor la lumină, inegalitatea reflexelor genunchilor, paralizările extremităților, tulburările vorbirii etc.

2) Simptomele psihice

Iluziile senzoriale. La multe boli psihice se observă așa-numitele iluzii senzoriale: iluziile și halucinațiile. Se numește iluzie perceperea denaturată și greșită a unui obiect oarecare existent în realitate. De exemplu, dacă omul ia conturul unei tufe drept figură de om, aceasta va fi o iluzie. Iluziile se pot observa și la oamenii sănătoși, în special în stare de emoție și de așteptare încordată.

Spre deosebire de iluzii, halucinațiile sînt percepții fictive, adică percepții cărora nu le corespunde nici un fapt sau obiect existent în realitate. Bolnavii care suferă de halucinații aud, de exemplu, voci omenesti, deși nimeni nu se află în apropiere, sau văd pe pereți oameni, persoane înspăimîntătoare. Halucinațiile se împart după organele simțurilor. Astfel, sînt halucinații auditive, vizuale, olfactive, de gust și cinestezice, precum și halucinații care cuprind toate simțurile.

Halucinațiile auditive se manifestă prin aceea că bolnavii aud sunete și voci, uneori mai multe voci în același timp. În unele cazuri, aceste voci ordonă bolnavului să facă o faptă oarecare (halucinații imperative). Sub influența „vocilor”, bolnavii comit uneori acțiuni. De exemplu, un bolnav s-a urcat sub influența halucinațiilor auditive pe o locomotivă de pe linie și a pus-o în mișcare. Halucinațiile auditive se întîlnesc adesea la bolnavii de schizofrenie și de halucinație alcoolică.

Halucinațiile vizuale pot avea uneori un caracter mai ele-

mentar (focul, o pată colorată etc.), alteori un caracter complicat. În cazul din urmă, bolnavii văd un complex de imagini vizuale (cameni, animale, scene întregi care amintesc cinematograful). Halucinațiile vizuale sînt deosebit de caracteristice stării de „delirium tremens”.

Celelalte halucinații (cinestezice, de gust etc.) se întîlnesc mult mai rar.

Ideile delirante reprezintă judecăți greșite care decurg din starea maladivă și care sînt susceptibile a fi corectate. Conținutul ideilor delirante este extraordinar de variat. La bolnavii psihici se observă idei delirante de grandoare, de persecuție, de raport, de influență fizică, delir ipohondric etc. Bolnavii care suferă de delirul grandoarei se consideră oameni mari, posesori de bogății imense etc. Delirul de raport se exprimă prin aceea că bolnavii raportează toate fenomenele înconjurătoare la eul lor. În tot ceea ce au citit și văzut, acești bolnavi văd o aluzie la conduita lor, la soarta lor etc. La mania persecuției, bolnavii au convingerea că sînt urmăriți de diferite persoane sau de o bandă de răufăcători.

Bolnavii care suferă de delirul influenței fizice se plîng că cineva influențează asupra lor cu ajutorul unor aparate miste-rioase, al razelor, electricității etc. În fine, bolnavii de delirul ipohondric bănuiesc că sînt bolnavi de o anumită boală internă, de exemplu, de cancer, de tuberculoză etc. Ideile delirante pot constitui un izvor de acțiuni periculoase. Bolnavii de idei delirante persistente intră în categoria bolnavilor psihici periculoși, care au nevoie de un tratament obligatoriu și îndelungat.

3) Tulburări ale intelectului

În mod schematic, se obișnuiește să se facă deosebire între facultățile formale ale intelectului (memoria, aptitudinea de a număra) și intelectul însuși, în care se cuprind funcțiile creatoare, gîndirea.

Tulburarea memoriei, respectiv slăbirea ei, se observă adesea la tulburările creierului. La bolile de senilitate și la arterio-scleroză suferă mai ales memoria în ceea ce privește evenimentele curente, dar în legătură cu cele petrecute în trecut memoria se conservă destul de bine.

Pierderea din memorie a evenimentelor dintr-o anumită

perioadă de timp se numește *amnezie*. De exemplu, după o beție puternică, după un acces epileptic sau după o emoție puternică, se uită atît evenimentele îndepărtate ce se referă la această perioadă, cît și suferințele sufletești legate de aceste evenimente.

În practica psihiatriei judiciare, se întîlnesc adesea citate în legătură cu amnezia. Aceste citate trebuie privite cu mult spirit critic, deoarece scuza uitării împrejurărilor infracțiunii este procedeul cel mai ușor, al autoapărării.

4) Tulburarea gândirii

Tulburarea gândirii la alienații mintali are un caracter cantitativ sau calitativ. Dezechilibrul cantitativ al gândirii se manifestă prin schimbarea ritmului ei.

Există gândire întîrziată sau, dimpotrivă, accelerată. La gândirea accelerată se observă de obicei distragerea ei. În acest caz orice impresie nouă abate gândurile în altă direcție. La un ritm deosebit de accelerat, gândirea își pierde consecvența sa logică și ia caracterul „saltului de idei”. Tulburări de felul acesta ale gândirii se pot întîlni la psihoza maniacă-depresivă.

În tulburările calitative ale gândirii intră, înainte de toate, *deșirarea*, care se întîlnește la bolnavii de schizofrenie. La gândirea deșirată se observă imbinarea absurdă a ideilor, care depinde de tulburările calitative și nu de accelerarea ritmului. Vorbirea bolnavilor ce au o gândire deșirată reprezintă adesea o culegere de cuvinte fără legătură. În anumite cuvinte, bolnavii pun uneori un sens special. De exemplu, un bolnav de schizofrenie, internat la Institutul „Prof. Serbski”, cerea plictisitor „să nu-l topească în metal”. O dată el a explicat cauza temerilor în felul următor: „Acesta este un institut cu seceră făcută din cineva... înseamnă că din mine vor face o seceră”¹⁾.

Printre schimbările calitative ale gândirii, se consideră și incapacitatea, care se întîlnește la epileptici, de a distinge principalul de secundar.

Povestind despre ceva, bolnavii de felul acesta se pierd în detalii mici, secundare.

¹⁾ „Serbskovo” în limba rusă se poate traduce și „seceră din cineva” (n. t.).

5) Tulburarea vieții emotive

În această categorie intră în primul rînd indispozițiile, *depresiunile*. Se numește *depresiune* starea de melancolie însoțită, de obicei, de întîrzierea ritmului activității psihice. Bolnavii de depresiune răspund la întrebări cu întîrziere, cu voce stîmă, expresia feței lor este mîlțată. Ei au înclinațiune spre o apreciere pesimistă, lugubră, a ceea ce-i înconjoară, spre idei de autoacuzare. Starea de depresiune duce uneori la sinucidere.

Dispoziția ridicată, cu excitația tuturor funcțiilor psihice, poartă numele de stare *maniacală*. La stările maniacale se observă o autoapreciere ridicată, accelerarea ritmului proceselor psihice, tendința spre activitate, somnul prost.

Pentru psihiatria judiciară are o mare importanță irascibilitatea emotivă ridicată. La unele persoane se observă tendința spre declanșări emotive puternice, chiar la un motiv exterior neînsemnat, de cele mai multe ori sub forma unor izbucniri furioase. Irascibilitatea emotivă ridicată de felul acesta ia naștere în urma bolilor grele ale creierului (traumele, sifilisul), precum și ca o consecință a particularităților caracterului, agravate adesea prin absența unei juste orientări sociale, prin destrăbălare.

Din cele arătate mai sus, rezultă necesitatea unei atenții mărite la aprecierea psihiatrico-judiciară a infracțiunilor comise în stare de afecție, adică în stare de puternică emoție sufletească născută impetuos. Nu orice stare de afecție constituie o bază pentru a considera pe cel învinuit ca iresponsabil, deși legea o consideră în unele cazuri ca o circumstanță atenuantă (de exemplu, omorul în stare de tulburare ivită brusc, art. 138, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.). Cu totul altă însemnătate are așa-numitul *afect patologic*. Această stare se caracterizează prin tulburarea profundă a conștiinței, prin acțiuni automate și se termină, de obicei, printr-o puternică istovire fizică și psihică sau printr-un somn adînc. După starea de afect patologic vine amnezia. *Afectul patologic* trebuie privit ca o tulburare malativă a activității psihice, care exclude responsabilitatea.

Printre tulburările diferite ale vieții emotive, este necesar să se amintească și despre *starea absentă a reacției emotive*, care se întîlnește adesea la bolnavii de schizofrenie. Ea se manifestă prin aceea că bolnavii nu reacționează emotiv nici la evenimentele externe, nici la conflictele interne. Tot ceea ce se petrece în jurul lor, chiar faptele care-i privesc îndeaproape, îi lasă nepă-

sători. Existența unei absențe a reacției emotive de felul acesta este un indiciu serios că persoana în cauză suferă de schizofrenie.

6) Tulburarea voinței

Tulburările voinței se manifestă în primul rând prin accelerarea sau slăbirea impulsurilor voliționale.

Intensificarea impulsurilor voliționale se observă în tendința ridicată spre activitate și mișcare. Bolnavii devin niște persoane ce nu pot sta locului; tot timpul se află în mișcare, fără a se simți obosiți.

Slăbirea impulsurilor voliționale se exprimă prin pasivitate, prin stare inertă, prin mișcare lentă. Bolnavii cu asemenea tulburări voliționale stau mult timp în pat, nu se spală, nu se îngrijesc, pierd aptitudinea de a manifesta cea mai mică activitate.

Sub raportul psihiatric-judiciar, o tulburare volițională foarte importantă este caracterul influențabil ridicat, adică supunerea excesivă unei influențe străine. În vîrsta copilăriei caracterul influențabil ridicat este un fenomen obișnuit; la persoanele mature însă aceasta indică o stare psihică deficientă. Această deficiență se poate manifesta printr-o lipsă de maturitate psihică (psihopatia, isteria), printr-o insuficiență mintală (oligofrenia) sau poate fi consecința unei boli psihice grele, de exemplu, a unei paralizii progresive. Persoanele cu caracterul influențabil ridicat pot constitui un instrument în mâinile infractorilor cu experiență. În timpul anchetei, ele cad ușor de acord cu diferite observații ale anchetatorului penal și pot da declarații neveridice sub formă de autoacuzare sau de acuzare a altora.

Acea tulburare a voinței, opusă influențabilității, se numește *negativism*. Ea se manifestă prin aceea că bolnavii se opun la orice și comit adesea acțiuni direct opuse acelor care le sînt sugerate ca să le execute. Negativismul se întâlnește la bolnavii de schizofrenie.

7) Porniri impulsive

Un interes deosebit îl prezintă așa-numitele porniri *impulsive* în rîndul cărora intră pornirile patologice spontane, care se realizează de cele mai multe ori fără un control suficient al conștiinței. Face parte din categoria pornirilor impulsive și piroma-

nia — pornirea spre incendieri; într-o serie de cazuri, piromania are o nuanță sexuală și contemplarea focului este însoțită de eliminarea spermei. Piromania se întâlnește mai des la adolescenții insuficient dezvoltați din punct de vedere psihic (psihopatia, encefalita etc.). Tot ca porniri impulsive se consideră pioriomania — îndemnul periodic pentru vagabondaj — și cleptomania — impulsul patologic spre furtul lucrurilor netrebuincioase; adevărata cleptomanie se întâlnește foarte rar.

8) Perversiuni sexuale

Diferitele *perversiuni sexuale* (perversiuni genitale) se aseamănă cu pornirile impulsive.

Onanismul (masturbația) se întâlnește uneori la copii și tineri. Onanismul trebuie considerat patologic (o anomalie) atunci cînd devine o formă obișnuită a satisfacerii sexuale și cînd este expresia autoerotismului (înclinația sexuală îndreptată asupra propriei persoane). De autoerotism este legat și *exhibiționismul*, adică tendința de a-și descoperi organele sexuale în fața persoanelor de sex opus. *Fetișismul* se numește îndreptarea pornirii sexuale asupra unei anumite părți a corpului sau spre un obiect aparținînd unei femei (la bărbați). Obiecte ale pornirii sexuale în asemenea cazuri sînt ciorapii, pantofii etc.

Sadismul este satisfacerea sexuală produsă prin cauzarea unei dureri obiectului înclinației sale.

O varietate a sadismului este „delectarea cu omorul”, care se întâlnește rar. Omorurile sadice au de obicei un caracter foarte crud și sfîrșesc uneori prin actul sexual cu persoana omorîtă.

Mazochismul este o satisfacere sexuală ca urmare a unei dureri cauzate de o altă persoană.

Homosexualismul este înclinația sexuală pentru persoanele de același sex. În majoritatea cazurilor, homosexualismul ia naștere sub influența impresiilor din afară: influența pervertitoare a unui homosexual, onanismul reciproc etc. Totuși o parte din homosexuali manifestă o predispoziție specială: tipul feminin al construcției corpului, depunerea grăsimii și creșterea părului după tipul feminin etc.

Aprecierea psihiatrico-judiciară a pornirilor impulsive, printre care și a celor sexuale, depinde de terenul pe care iau naștere. Dacă o astfel de pornire ia naștere pe baza unei boli psihice

accentuate, expertiza psihiatrico-judiciară conchide asupra iresponsabilității persoanei în cauză.

Persoanele psihopatice (vezi „Psihopatia”), care manifestă uneori porniri impulsive, sînt în majoritatea cazurilor considerate responsabile.

9) Tulburarea conștiinței

La unele tulburări psihice, se observă întunecarea clarității conștiinței, tulburarea orientării în mediul înconjurător și, uneori, în propria personalitate.

Conduita bolnavilor cu conștiința tulburată are un caracter cînd dezordonat, cînd rațional în aparență, în fapt însă automat, inconștient. Conștiința tulburată a bolnavului poate fi completată de stările delirante sau halucinatorii, sub influența cărora se produc acțiuni periculoase și agresive.

c) Formele cele mai importante ale tulburărilor psihice

1) Schizofrenia

Schizofrenia este o boală psihică cu caracter progresiv și care duce la ruina psihică.

Schizofrenia își are de obicei obîrșia în vîrsta copilăriei. Boala începe fie sub formă acută, fie treptat. În unele cazuri, schizofrenia se manifestă prin accese care alternează cu perioade de ușurare (remisie). Totuși, fiecare acces lasă o stare psihică mai mult sau mai puțin schimbată. Simptomul principal al schizofreniei este scindarea psihicului. Bolnavii încetează oarecum a mai fi stăpîni pe idcile, dorințele și acțiunile lor. Ei se plîng adesea că cineva le conduce acțiunile, că au idei străine, că se află sub o stare hipnotică. Conduita bolnavilor atrage atenția prin caracterul straniu al felului lor de comportare, schimonosiri, tendința de a rămîne în poze nenaturale, comiterea de acțiuni neașteptate și nemotivate.

Gîndirea și vorbirea bolnavilor de schizofrenie capătă de cele mai multe ori un caracter incoerent, întrerupt. Bolnavii devin închiși și vin în contact foarte greu cu cei din jurul lor. La majoritatea bolnavilor de schizofrenie se observă idei delirante și halucinații. Bolnavii susțin că sînt umăriți, că se acționează

asupra lor cu aparate speciale, că sînt otrăviți cu gaze, că li se pune otravă în mincare etc. Pentru schizofrenie sînt foarte caracteristice halucinațiile auditive, care poartă adesea un caracter imperativ (de ordonare). Bolnavii ascultă vocile care le ordonă să întreprindă o anumită acțiune. Aceste halucinații imperative, în special în stadiul inițial al bolii, pot fi cauza unor acțiuni periculoase (încercare de omor sau sinucidere). Pe măsură ce se dezvoltă procesul de schizofrenie, se conturează tot mai mult ruina psihică. Bolnavii devin tot mai indolenți și mai pasivi, iar fenomenele de absență a reacțiilor emotive sînt în creștere.

Astăzi, schizofrenia se vindecă prin introducerea unor mici cantități de insulină, prin provocarea acceselor convulsivelor mijloacelor chimice (camfor, cardiazol) sau curentului electric. Această terapie, numită terapie electrică, dă uneori rezultate bune. Se vindecă mai ușor bolnavii cu boală recentă.

Ca boală psihică progresivă, schizofrenia exclude responsabilitatea cazurilor. Numai la un procent mic din cazuri, unde accesul schizofrenic suportat nu lasă în psihic cicatrici de puțin însemnate, iar starea de remisie (îmbunătățirea) poartă un caracter constant și îndelungat, aprecierea psihicului judiciară poate fi alta. Totuși, expertiza psihiatrică rezolvă definitiv problema responsabilității acestor bolnavi de schizofrenie mai pe baza unei examinări spitalicești îndelungate.

Bolnavii de schizofrenie obsedați de idei delirante și de halucinații pot prezenta un pericol pentru cei din jur.

De aceea, expertiza psihiatrico-judiciară privitoare la schizofrenicii iresponsabili dă o încheiere cu privire la necesitatea tratamentului forțat.

În Institutul „Prof. Serbski” a fost supus expertizei bolnavul P, învinuit de omorirea cunoscutului urolog profesorul N. Ucigașul s-a tratat cîteva ani la profesor în legătură cu senzații neplăcute în regiunea organelor sexuale. Nesimțind ușurarea, P ajunge la părerea că profesorul răspîndește înadins boli venerice cu ajutorul mijloacelor de prevenire a sifilisului. P atrage tot mai mulți clienți. Într-o zi, se prezintă la vizită la profesor și-l omorî, provocîndu-i cîteva răni cu cuțitul în regiunea abdomenului. În instanță, P declară că a comis omorul cu scopul de a salva omenirea de crimele profesorului N. La examinarea ce a avut loc la Institutul „Prof. Serbski”, P a dat dovadă de idei delirante constante și sistematice. Spunea că este victima profesoru-

lui N, care i-a provocat în mod artificial îmbolnăvirea glandei prostatei. El socotea că atunci a procedat bine când a comis omorul. Pe medici îi privea cu neîncredere.

Comisia de expertiză l-a considerat pe P bolnav psihic schizofrenic și l-a trimis pentru tratament forțat și de lungă durată.

2) Epilepsia

Epilepsia se manifestă prin accese convulsive, tulburări temporare ale conștiinței sau ale dispoziției; schimbări de caracter. Ea poate duce la imbecilitate.

De obicei, accesul epileptic ia naștere pe neașteptate, fără nici o cauză exterioară, uneori în somn. La unii epileptici, accesul este precedat de prevestiri (aura) sub formă de halucinații elementare (îlățit, foc), sub forma de senzații neobișnuite în corp sau sub formă de acte motrice inconștiente (alergare). Accesul începe prin pierderea pe neașteptate a cunoștinței și prin slăbirea musculaturii, care duce la caderea bolnavului. După aceea, întreaga musculatură a corpului se încordează, corpul se întinde, capul se da într-o parte, maxilarele se încheiează strâns, pe față apare culoarea vînată, pupilele sînt lărgite și nu reacționează la lumină. Peste aproximativ treizeci de secunde, apar contractări dezordonate ale diferiților mușchi, care trec treptat prin contractări ritmice la îndreptarea extremităților și a întregului corp (spasme clonice). În acest timp, se întâmplă uneori ca epilepticul să elimine urina și materiile fecale. Pe buze apare din cauza mușcăturilor limbii o spumă de culoare roză. Treptat, spasmele și mușchii slabesc, accesul trece, iar epilepticul cade într-un somn profund. Durata accesului epileptic este de 2—5 minute.

În afară de „accesele mari” descrise mai sus, epilepticii au „accese mici”. Ele se deosebesc prin aceea că pierderea cunoștinței este de durată scurtă, iar spasmele se limitează la o anumită grupă de mușchi și nu cuprind tot corpul. O varietate a accesului mic este și acea stare în care bolnavul pierde pentru o clipă firul ideilor. El nu cade însă la pămînt.

Simptomele psihice ale epilepsiei se manifestă prin tulburări periodice ale dispoziției și conștiinței. Tulburările epileptice ale dispoziției se caracterizează prin stări nemotivate de melancolie, care durează de la cîteva ceasuri pînă la cîteva zile. Mai rar se observă accese ale dispoziției exagerate.

Tulburările crepusculare ale conștiinței pot lua naștere înainte de acces și după acces, dar mai des ele înlocuiesc paroxizmul și, în asemenea cazuri, poartă numele de „accese psihice”.

Bolnavii cu conștiința tulburată nu se orientează în mediul înconjurător, suferă de idei delirante și halucinații. Tulburarea conștiinței poate fi însoțită de o stare de irascibilitate, de afecte de supărare și de furie oarbă. În asemenea cazuri, epilepticii devin extrem de agresivi și prezintă un mare pericol pentru cei din jur. În alte cazuri, epilepticii în stare de conștiință tulburată săvîrșesc, oarecum în mod automat, o serie de acțiuni destul de complicate, de exemplu, o călătorie pe calea ferată sau în tramvai etc. Stările de conștiință tulburată pot dura de la cîteva ore pînă la cîteva zile.

În unele cazuri, la epilepsie se dezvoltă și schimbări constante ale psihicului, care se manifestă printr-o extraordinară încetineală și încorsetare a tuturor proceselor psihice.

Epilepticul stagnează parcă la diferite impresii, nu poate distinge principalul de secundar. Din această cauză apar detaliile exagerate și amănuntele secundare în timpul unei povestiri. Epilepticii se disting prin minuțiozitate și pedantism de prisos. Purtarea epilepticului se caracterizează adesea prin maleabilitate în raporturile cu cei din jur, prin înclinația de a întrebuița diminutive. În dosul acestei stări aparente se ascunde însă mereu o mare răutate și o dispoziție pentru grave izbucniri afective.

În cursul bolii, intelectul scade treptat, iar bagajul de cunoștințe devine foarte sărac.

Epilepsia începe de obicei în fragedă copilărie, dar în unele cazuri accesesele apar destul de tîrziu. Frecvența acceselor este foarte variată. Fenomenele de imbecilitate nu se manifestă în toate cazurile. Uneori, epilepticii cu accese frecvente dau dovadă de o completă integritate psihică.

Epilepsia se tratează cu preparate de brom, luminal și prin dietă (mîncare fără sare).

Numai existența simptomelor epilepsiei nu exclude responsabilitatea. Pentru declararea epilepticului ca iresponsabil, se cere existența în momentul comiterii infracțiunii a unor tulburări provizorii ale activității psihice (stare crepusculară) sau pronunțate fenomene de imbecilitate.

În Institutul „Prof. Serbski” a fost supus expertizei un oarecare N, chemat în judecată pentru încălcarea dispozițiilor art. 136 din Codul penal al R.S.F.S.R. Din cercetările făcute în cauză

reieșea că N a făcut o vizită prietenului său K. Acesta din urmă a plecat de acasă pentru o bucată de timp, iar N a rămas cu soția și copilul celui plecat. Când K s-a reîntors și a deschis ușa, N s-a năpustit asupra lui pe neașteptate, l-a lovit în cap, apoi a sărit pe geam și a fugit.

În camera vecină, K a găsit cadavrele soției și copilului său. Criminalul a folosit ca instrument pentru omor un ciocan care era pe jos, alături de victime. În diferite locuri de pe ambele cadavre, erau bătute un mare număr de cuie.

Arestat peste câteva zile, N se dezvinovătea că nu are ținare de minte. Atunci a fost trimis la expertiză. În cursul expertizei s-a constatat că N suferă de epilepsie. Lipsa de mobil și absurditatea omorului, precum și faptul că nu-și amintea de cele comise, demonstau că N se afla în momentul comiterii infracțiunii în stare crepusculară a conștiinței. Expertiza a constatat că a comis infracțiunea în stare de tulburare temporară a activității psihice. Respectivul N a fost considerat iresponsabil și trimis spre tratament obligatoriu.

3) Psihoza depresivo-maniacală

Psihoza depresivo-maniacală se manifestă prin accese de presive și maniacale, care se repetă la anumite intervale. Durata accesului este de câteva săptămâni sau câteva luni. Frecvența acceselor este foarte variată. Între accese se observă așa-numitele intervale lucide. Aprecierea psihiatrico-judiciară a bolnavului de psihoză depresivo-maniacală depinde de faptul dacă infracțiunea este comisă în perioada accesului bolii sau în intervalul lucid. În primul caz, infractorul se consideră iresponsabil, iar în al doilea caz, responsabil.

4) Bolile organice ale creierului

La baza acestor boli stau modificările materiale ale substanței cerebrale, provocate de diferite cauze. Din punct de vedere psihiatric, cel mai mare interes prezintă: paralizia progresivă, arterioscleroza, traumele și encefalitele.

Paralizia progresivă ia naștere la persoanele care au suferit de sifilis, peste opt-zece ani după îmbolnăvire. De paralizie progresivă se îmbolnăvesc aproximativ 4% din sifilitici. În majoritatea cazurilor, boala evoluează în mod treptat. În stadiile pri-

mare, apare oboseala mare, irascibilitatea, dureri de cap, somnul prost. După aceea și destul de curînd, apar simptomele imbecilității vertiginoase. Bolnavii devin brutali, lipsiți de tact, neglijează obligațiile lor față de familie și față de serviciu, comit fapte inutile etc. Ei nu sînt conștienți de boala lor. Adesea, bolnavii se află în stare de blîndețe și sînt mulțumiți de toată lumea.

Pentru paralizia progresivă sînt foarte tipice ideile delirante de grandoare. Concomitent cu acestea se schimbă și înfățișarea fizică a bolnavului. Pupilele nu reacționează la lumină. Mișcărilor devin nesigure, iar mersul șovăielnic, vorbirea se tulbură, scrisul devine inegal și apar omisiuni de litere și silabe întregi.

Toate aceste fenomene cresc treptat și, în decurs de aproximativ doi ani, paralizia progresivă netratată duce la moarte, manifestînd fenomene de descompunere psihică și fizică.

În anul 1917 s-a descoperit o metodă nouă pentru vindecarea paraliziei progresive, prin vaccinarca malariei. Cercetările ulterioare au confirmat marea eficacitate a acestui procedeu și acum paralizia progresivă se vindecă cu succes prin vaccinarca malariei și a oricăror altor boli infecțioase care produc o temperatură mare. Cu toate acestea, după vindecare rămîne un anumit defect psihic.

Aprecierea psihiatrică întîmpină greutăți în cazurile de paralizie progresivă tratată. Paralizia progresivă netratată exclude, în toate cazurile, responsabilitatea. În ceea ce privește paralizia progresivă tratată, expertiza își poate spune părerea cu privire la responsabilitate numai în cazurile cînd nu există un defect psihic pronunțat și cînd n-au trecut după tratament mai mult de doi ani. Asemenea cazuri sînt puține la număr. De mare ajutor în stabilirea diagnosticului paraliziei progresive sînt examenele singelui și ale lichidului cefalo-rahidian.

Arterioscleroza este îngroșarea pereților arterelor din cauza depunerii pe ele a produselor schimbului dereglat de substanțe.

Peretele modificat al arterelor își pierde din elasticitatea sa, devine fragil. Orificiul arterei modificate se îngustează, ceea ce duce la tulburarea alimentării regulate cu sînge a unui anumit organ sau țesut. Cînd se afectează arterele creierului, apar modificări, mai mult sau mai puțin pronunțate, ale psihicului. Arterioscleroza se dezvoltă de obicei la o vîrstă înaintată, după vîrsta de patruzeci-cincizeci de ani. Mersul bolii este lent. Simptomele subiective ale arteriosclerozei evolutive a creierului sînt: amețeli, zgomot în urechi și senzația furnicării în părțile

extreme ale corpului. Obiectiv, se observă fenomene de îmbătrânire prematură, indolența reacțiilor pupilare, creșterea reflexelor de la genunchi, adesea tensiune ridicată. Din punct de vedere psihic, se observă o oboseală accentuată, slăbirea memoriei, scăderea activității creatoare, îngustarea cercului de interes.

Dispoziția este adesea deprimantă, cu trăsături de irascibilitate, de lăcrămare. Simțul critic față de starea sa nu este derulat, personalitatea rămâne intactă.

Numai în cazurile când arterioscleroza creierului a ajuns departe, se observă fenomene de imbecilitate pronunțată. Când are loc afecțiunea vaselor mari ale creierului, se poate produce ruperea pereților vaselor și hemoragia în țesutul creierului. În aceste cazuri se dezvoltă simptome mai brutale în formă de paralizie a părților extreme ale corpului, tulburarea vorbirii, imbecilitatea etc.

Pe terenul arteriosclerozei creierului pot evolua și psihoze veritabile. Ca momente de predispoziție pentru evoluția arteriosclerozei servesc traumele psihice, sifilisul, unele boli cronice, otrăvirea îndelungată cu unele otrăvuri (de exemplu, cu plumb, fumatul etc.).

Tratamentul constă în luarea de măsuri dietetice și medicamente cu iod. Aprecierea psihiatrico-judiciară a arteriosclerozei creierului depinde de gradul schimbărilor psihice. În cazul prezenței imbecilității pronunțate sau a psihozei, expertiza pune concluzia de iresponsabilitate. În celelalte cazuri, bolnavii de arterioscleroză sunt în general socotiți responsabili.

Traumele creierului apar ca rezultat al vătămării capului cu o armă de foc, cu obiecte netăioase, cu curent electric de înaltă tensiune, din cauza zguduirii puternice a corpului în timpul căderii sau sub acțiunea unui curent de aer.

Traumele creierului se împart în traume deschise și traume închise. Traumele deschise sunt cele legate de distrugerea oaselor craniene, de exemplu, ca rezultat al rănirii în urma străpungerii glonțului. Traumele creierului care nu sunt însoțite de distrugerea oaselor craniene se numesc traume închise.

Simptomele principale ale perioadei acute a traumei sunt întunecarea, mai mult sau mai puțin îndelungată, a conștiinței, vărsăturile, accelerarea sau încetinirea pulsului, urcarea sau scăderea tensiunii arteriale. După dispariția fenomenelor acute, încep să apară simptomele legate de vătămarea diferitelor porțiuni ale creierului. O dată cu aceasta, se dezvoltă o stare de slă-

biciune, de oboseală accentuată și de mare inconsecvență emolivă. De obicei, evoluția bolii traumatice este favorabilă când fenomenele maladive scad treptat.

Totuși, în cazurile de vătămare gravă a creierului, au loc uneori tulburări post-traumatice cronice ireversibile. Printre acestea se cuprind: 1) encefalopatia traumatică; 2) epilepsia traumatică; 3) imbecilitatea traumatică.

Encefalopatia traumatică se caracterizează prin surmenaj rapid, printr-o stare accentuată de istovire, prin dureri de cap perseverente, prin amețeli. Ritmul psihic este de obicei încetinit, iar memoria și atenția sunt slăbite. Se mai observă și o mare inconsecvență afectivă.

Epilepsia traumatică se dezvoltă peste câteva luni sau chiar ani după trauma de care a suferit cel în cauză. Accesele spasmodice sunt foarte variate. Unele din ele amintesc accesele epileptice obișnuite, altele decurg fără pierderea conștiinței și sunt însoțite de convulsii într-o grupă oarecare de mușchi. Schimbările psihicului se manifestă mai cu seamă prin surescitare accentuată, prin surmenajul în muncă, prin înclinația pentru manifestări isterice.

Imbecilitatea traumatică se poate dezvolta îndată după traumă sau treptat, peste un anumit timp. Ea se manifestă prin scăderea intelectului, lipsa reacțiilor afective, răutate, îngustarea cercului de interes. În cazul afecțiunii părților frontale ale creierului, imbecilitatea se dezvoltă pe fondul unei dispoziții ridicate, cu nuanțe de îndobitocire, de indolență.

Pe terenul vătămarilor traumatice ale creierului se dezvoltă cu ușurință diferite manifestări isterice, care complică tabloul clinic.

În practica psihiatrico-judiciară, avem de-a face uneori cu consecințele îndepărtate ale traumei.

Sunt considerați ca iresponsabili numai bolnavii de traumă care prezintă modificări mari ale personalității lor. În timpul războiului, expertiza psihiatrico-judiciară a bolnavilor de traumă prezintă mari dificultăți, deoarece la expertiză vin și cazuri recente de traumă. La persoanele în această situație se pot manifesta cu ușurință, sub influența factorilor externi, tulburări temporare ale activității psihice (tulburarea conștiinței, beția patologică etc.). De aceea, în aceste cazuri trebuie să se procedeze cu multă grijă la aprecierea stării psihice în momentul comiterii infracțiunii.

Encefalita este un proces de inflamație a creierului, de origine diversă.

Encefalita poate apărea ca o complicație a vreunei boli infecțioase. Aceste encefalite poartă numele de encefalite secundare sau parainfecțioase. Cauza encefalitei secundare poate fi orice infecție (pojarul, scarlatina, gripa, vărsatul de vînt etc.). Encefalita secundară se observă mai des în copilărie. În perioada acută a encefalitei, bolnavul are temperatura ridicată, durere de cap, conștiința tulburată, vărsături, spasme generale și locale. După însănătoșire, rămîn uneori anumite fenomene: paraliziiile extremităților, strabismul, surzenia, orbirea, accese spasmodice etc. De multe ori are de suferit și intelectul. Adesea se remarcă schimbări în caracter sub formă de surescitare accentuată, impulsivitate și dezlănțuirea înclinațiilor celor mai josnice (sexualitatea accentuată, lăcomia etc.). În unele cazuri, se remarcă o dispziție accentuată și înclinația spre indobitocire.

Encefalita epidemică sau letargică este o formă independentă a encefalitei. Encefalita epidemică nu afectează scoarța creierului, ci părțile așezate mai adînc, așa-numitele noduri de sub scoarță. Tocmai prin aceasta se și explică originalitatea tabloului clinic.

În stadiul acut, simptom caracteristic al encefalitei epidemice este paralizia mușchilor oculomotori. Foarte curînd se ivesc tulburări ale funcției somnului. În unele cazuri apare starea de somnolență patologică, de lungă durată. Bolnavii dorm mai multe zile la rînd. În alte cazuri, din contră, apare o insomnie de lungă durată. În fine, poate fi tulburată succedarea justă a somnului și a stării de veghe; în timpul zilei apare starea de somnolență, iar în timpul nopții bolnavul suferă de insomnie.

Perioada acută a encefalitei epidemice trece în stadiul cronic. Acest stadiu poate evolua sub două forme. Una din ele se caracterizează printr-o stare de inerție totală, expresia feței în formă de mască, lipsesc mișcările și impulsivitatea, se încetinește ritmul proceselor psihice. Cealaltă formă se caracterizează prin variate mișcări violente, prin frisoane și schimbări specifice ale caracterului, care se manifestă printr-o stare de plictiseală extremă, surescitare și înclinația spre acțiuni impulsive.

Expertiza psihiatrico-judiciară are de-a face, de obicei, cu fenomenele restante ale encefalitei secundare sau cu stadiul cronic al encefalitei epidemice. Aprecierea psihiatrico-judiciară depinde de profunzimea modificărilor psihice. Bolnavilor de ence-

falită considerați iresponsabili li se recomandă tratamentul forțat.

5) *Oligofrenia*

Oligofrenia este imbecilitatea înăscută. Simptomele oligofreniei se ivesc în fragedă copilărie, cînd dezvoltarea psihică și fizică întîrzie. Copiii oligofreni încep să meargă și să vorbească tîrziu, rămînînd în urmă cu dezvoltarea mintală. Din punct de vedere fizic, se observă adesea constituția neregulată a corpului, forma neregulată a craniului, stîngăcia mișcărilor etc. După gradul de pronunțare a debilității mintale, oligofrenia se împarte în trei forme: 1) idioția; 2) imbecilitatea; 3) debilitatea.

Idioția este forma cea mai grea a oligofreniei. Idioții au un pronunțat caracter de debilitate mintală, vorbirea lor aproape că nu se dezvoltă, le lipsește practica socială.

Din punct de vedere al gravității, imbecilii constituie grupul de mijloc, iar debilii, grupul cel mai ușor.

Debilii pot poseda un bagaj destul de însemnat de cuvinte, uneori se adaptează destul de bine din punct de vedere practic, dau dovadă chiar de o anumită șiretenie și dibăcie, iar gîndirea lor se distinge prin concretizare și primitivism. Le lipsește însă capacitatea de gîndire abstractă, de formare a noțiunilor abstracte.

Pe lîngă simptomele de debilitate mintală, bolnavii oligofreni dau dovadă și de modificări ale caracterului. Unii din ei sînt irascibili, grijulii; alții, dimpotrivă, atrag atenția prin marea lor indolență, prin imobilitate și prin stupiditate emotivă. Sub raport judiciar-psihiatric, prezintă interes starea de sugestibilitate accentuată, proprie majorității bolnavilor de oligofrenie. Din cauza acestei facultăți, oligofrenii se supun cu ușurință influenței străine, putînd fi utilizați ca executanți ai infracțiunilor. Cercetarea oligofrenicilor trebuie făcută cu mare precauție, deoarece ei urmează cu ușurință calea celor ce le pun întrebările și dau naștere la versiuni false.

La baza oligofreniei sînt diferite cauze; de cele mai multe ori, oligofreniile sînt legate de afecțiunea embrionului și, în special, de sifilisul ereditar.

Responsabilitatea oligofrenicilor depinde de gradul de accentuare a debilității mintale. Idioții și imbecilii sînt iresponsabili, dar debilitatea moderată nu exclude responsabilitatea.

6) Alcoolismul

Alcoolul este o otravă narcotică, care are o influență specială asupra sistemului nervos și adesea este cauza tulburărilor psihice. Datele experimentale arată că și cantități minime de alcool au o acțiune negativă asupra capacității muncii intelectuale. Luat în cantitate mare, gradul intoxicației cu alcool crește.

Abuzul îndelungat de alcool duce la slăbirea activității psihice, manifestându-se prin slăbirea sentimentelor morale, egoism, irascibilitate, slăbirea memoriei etc. Din punct de vedere fizic, la alcoolicii cronici se observă adesea îmbolnăvirea sistemului cardio-vascular, a rinichilor, a ficatului, a organelor respiratorii, tremurarea mâinilor, dureri la extremități.

Pe terenul alcoolismului cronic, pot lua naștere psihoze. Dintre aceste stări fac parte, în primul rînd, alienația mintală (delirium tremens). La alienația mintală se observă tulburarea conștiinței și apoi halucinații vizuale, clare și bogate, adesea sub forma de animale mici. Bolnavii sînt neliniștiți, agitați, n-au somn, temperatura este puțin ridicată, se manifestă o tremurare generală. Boala durează cîteva zile și se termină cu însănătoșirea. Halucinațiile cauzate de alcool sînt în special cele auditive. Bolnavul are conștiința clară și, de obicei, e stăpînit de idei delirante că este urmărit. Boala durează săptămîni în șir și în unele cazuri ia un caracter de lungă durată, putînd continua luni și chiar ani.

Un pericol deosebit prezintă la alcoolici *delirul geloziei*. În general, alcoolicii suferă de ideile geloziei.

Slăbirea puterii sexuale și conflictele din familie în legătură cu beția dau naștere la premise psihologice pentru bănuiele de gelozie. În unele cazuri, aceste idei de gelozie capătă prin absurditatea și forța lor de a cuprinde în întregime persoana caracterul unui adevărat delir. Bolnavul este gelos pe soție față de rudele cele mai apropiate, o urmărește, vede în toate dovada infidelității ei.

De multe ori ideile delirante de gelozie duc la acțiuni agresive împotriva soției sau împotriva rivalului bănuît.

Un mare interes judiciar-psihiatric îl prezintă așa-numita *dipsomanie* sau beția neîntreruptă. La dipsoman, patima de a bea ia naștere pe neașteptate, apare sentimentul melancoliei și dorința nestăpînită pentru alcool.

De obicei, accesul patimii beției durează cîteva zile și poate fi însoțit de fenomene de alienație mintală. După aceea, patima beției se întrerupe și dipsomanul, în cursul unui timp determinat, uneori foarte lung, nu recurge deloc la alcool, pînă ce nu survine un nou acces.

Aprecierea judiciar-psihiatrică a alcoolismului se reduce la următoarele: în conformitate cu nota la art. 11 din Codul penal al R.S.F.S.R., *starea de beție nu exclude responsabilitatea*. Existența simptomelor de alcoolism cronic sau chiar de degrație alcoolică nu exclude responsabilitatea. Cînd infracțiunea este însă comisă sub stare de psihoză alcoolică (alienație mintală, dipsomanie etc.), subiectul infracțiunii trebuie considerat ca iresponsabil.

Îmbătarea patologică este o stare de tulburare provizorie a activității psihice, care ia naștere în legătură cu consumul alcoolului cînd există predispoziția corespunzătoare.

Predispoziția pentru îmbătarea patologică ia naștere sub influența unei serii de factori, care slăbesc sistemul nervos central. Asemenea factori sînt: surmenajul, insomnia îndelungată, foamea, slăbirea în urma unei infecții, boala de intestine, acțiunea unei temperaturi ridicate, emoția sufletească puternică sau încordarea emotivă de lungă durată.

Acțiunea acestor factori se intensifică în mod deosebit acolo unde ei își exercită influența asupra unei stări, deja existente, de deficiență a sistemului nervos, condiționată de traume suferite, de bolile creierului etc.

De obicei, predispoziția pentru îmbătarea patologică nu iz naștere sub influența unui din factori, ci sub influența concomitentă a mai multor factori.

La cei predispuși pentru îmbătarea patologică, chiar consumul unei mici cantități de alcool poate provoca un acces de tulburare psihică, care se deosebește, printr-o serie de simptome esențiale, de starea de îmbătare obișnuită. Tabloul clinic al îmbătării patologice are o serie de variante. Cele mai importante din ele sînt: 1) forma epileptoidă și 2) forma delirantă.

Forma epileptoidă a îmbătării patologice amintește starea crepusculară la epilepsie (vezi „Epilepsia”). În această formă, conștiința este tulburată profund, orientarea în mediul înconjurător se pierde. Conduita persoanelor aflate în stare de îmbătare patologică este determinată nu de influența situației din afară, ci de stările sufletești malade. Aceste persoane ba se salvează

de niște inamici închipuiți, ba manifestă acțiuni agresive nemotivate. Într-o serie de cazuri, conduita lor capătă caracterul unor acțiuni destul de complicate și aparent raționale.

De exemplu, ele pot parcurge distanțe destul de mari fără a se rătăci, pot încărca arma, încuia ușa etc. În astfel de cazuri, simptomele fizice de îmbătare (clătinarea în mers, tulburarea vorbirii etc.) de multe ori lipsesc. Persoanele în stare de îmbătare patologică nu fac de obicei impresia unor oameni beți, însă atrag atenția celor din jur prin paliditatea și expresia neobișnuită a feței. Spre deosebire de starea de beție obișnuită, vorbirea lor este săracă. Ele acționează în tăcere sau pronunță fraze izolate, fără legătură.

De cele mai multe ori, îmbătarea patologică se termină printr-un somn adânc și uitarea celor petrecute (amnezia).

Tulburările de conștiință la *forma delirantă a îmbătării patologice* poartă un caracter mai puțin accentuat.

Orientarea în mediul înconjurător nu se pierde în întregime, dar percepția realității se deformează din cauza prezenței iluziilor și a ideilor delirante.

Bolnavului i se pare că cei din jur îi poartă dușmănie, că este amenințat de un pericol. În acest sens interpretează el toate acțiunile și discuțiile persoanelor din jur. De cele mai multe ori, se dezvoltă o stare de groază mare. Apărându-se de urmăritori închipuiți, bolnavii trec uneori la acțiuni agresive și comit fapte periculoase (omor, rănire). Starea lor malativă durează în general câteva ore și se termină prin somn. Spre deosebire de forma epileptoidă a îmbătării patologice, amintirea telor petrecute nu dispăre în întregime. Bolnavii țin minte o serie de episoade, dar, alături de aceasta, evocă și fapte ireale. Bolnavii povestesc despre atacul împotriva lor din partea unor persoane oarecare sau despre alte evenimente care în realitate nu au avut loc.

Din cele arătate mai sus, se vede că îmbătarea patologică prezintă o tulburare sufletească provizorie, deosebită calitativ de îmbătarea simplă.

De aceea, și aprecierea psihiatrico-judiciară a îmbătării patologice este alta decât aceea în cazurile de îmbătare simplă. Persoanele care au comis o infracțiune în stare de îmbătare patologică sunt *declarate iresponsabile*. În privința lor se iau măsuri medicale, sub formă de tratament impus. În unele cazuri nu este însă nevoie de un astfel de tratament.

Starea de îmbătare patologică ia naștere de obicei sub influența acțiunii prielnice și concomitente a unei serii de factori și de aceea ea se repetă foarte rar la una și aceeași persoană. Acolo unde îmbătarea patologică apare la o persoană pînă atunci sănătoasă, fără înclinații spre abuzul de alcool, și sub influența coincidenței întîmplătoare a unor factori vătămători (de exemplu, surmenajul și insomnia la drum); pericolul de repetare a unei asemenea stări este foarte mic și întrebuițarea tratamentului impus nu este indicat.

În Institutul „Prof. Serbski” a fost supus expertizei un oarecare B, de 33 ani, învinuit că a omorît un inginer. În trecut, la B nu s-a manifestat nici un simptom de tulburare psihică.

Faptul s-a petrecut în următoarele împrejurări. Plecînd în delegație, B se oprește într-un oraș. Simțindu-se obosit, pleacă să caute un hotel și pe drum bea țuică și bere. Mai departe, nu-și amintește. Pe baza materialelor de la dosar, s-a stabilit că, în jurul orelor 11 noaptea, B a adus cu el, în localul unei brutării, sub amenințarea armei, pe un inginer pe care nu-l cunoștea, de loc. Spunîndu-i că este un om periculos, B i-a ordonat inginerului să se dezbrace, l-a udat cu apă și l-a obligat să se șteargă cu un ziar. După aceea i-a dat o bucată de pîine și i-a spus: „Na, crapă”. B-a așezat pe cîntar și l-a omorît cu cîteva gloanțe. Milițianului sosit la fața locului i-a înmînat revolverul cu cuvintele: „Eu mi-am făcut datoria”. După arestare, a adormit adînc.

Comisia de experți a stabilit că B se afla, în momentul comiterii omorului, în stare de îmbătare patologică.

7) Psihopatiile

Psihopatiile se deosebesc de bolile psihice, în sensul restrîns al acestui cuvînt, prin lipsa de acțiune a bolii. Simptomele psihopatiei se manifestă prin dezvoltarea anormală a anumitor însușiri ale caracterului. Astfel de simptome ca delirul, halucinațiile, debilitatea mintală nu sînt proprii psihopaților. Cu alte cuvinte, psihopatiile ar ocupa o poziție intermediară între sănătatea psihică și bolile psihice și fac parte din domeniul așa-numitelor stări limitrofe. Pentru psihopați este caracteristică dezvoltarea neuniformă a părților izolate ale sferei emotivo-voliționale. Devierile în domeniul sferei emotivo-voliționale sînt foarte variate: excitabilitate emotivă pronunțată sau, din contră, indife-

rență emotivă, diferite devieri în domeniul impulsivității (vezi „Porniri impulsive”), înclinație pentru desen, pentru pozare, falsitate patologică, înclinație pentru fantezie etc. Intelectul nu prezintă de obicei tulburări grosolane. Totuși, conduita psihopaților este adesea determinată nu de intelect, ci de particularitățile sferei lor emotivo-voliționale. De aici, adaptabilitatea proastă a unor psihopați la condițiile care cer o încordare volițională sistematică, de exemplu, față de disciplina muncii, față de serviciul militar etc.

Psihopații nu sînt niște bolnavi psihici, în sensul propriu al acestui cuvînt, și au nevoie nu atît de tratament, cît de educație.

Pe aceste considerente se face și aprecierea lor judiciaropsihiatrică. Psihopații sînt considerați de obicei ca *responsabili*. Excepție fac psihopații a căror boală este foarte accentuată și care, după gradul de diformitate a psihicului, pot fi egalați cu bolnavii psihici.

8) Reacțiile psihogene

Reacțiile psihogene sînt tulburări maladive ale activității sufletești, care iau naștere sub influența traumei psihice. Se știe că afecțiunile acute puternice sau încordările emotive de lungă durată pot provoca modificări însemnate în organism și tulburări în funcțiile sistemului nervos. În aceste cazuri, suferințele psihice capătă un caracter malativ. Unele reacții psihogene sînt forme patologice de apărare împotriva unei situații amenințătoare venite din afară. Astfel este, de exemplu, starea de stupefacție psihogenă, care se caracterizează prin imobilitate totală și prin împiedicarea funcțiilor vorbirii, care scoate parcă cu totul pe bolnav din situația neplăcută pentru el.

Reacțiile psihogene se pot dezvolta și la oamenii sănătoși; de cele mai multe ori, ele iau naștere pe terenul instabilității psihice existente anterior (psihopatia, debilitatea survenită în urma infecției, rănirea capului produsă anterior etc.).

Reacțiile psihogene intră în categoria unor tulburări psihice vindecabile, provizorii. De obicei, ele iau sfîrșit prin însănătoșire, de îndată ce încetează acțiunea situației care le-a provocat.

În practica judiciaropsihiatrică, avem de-a face adeseori cu reacții psihogene, care iau naștere după comiterea infracțiunii, în legătură cu arestarea și frica de pedeapsă.

Tabloul reacțiilor psihogene care se desfășoară în condițiile

deținerii în închisoare este foarte variat. De obicei, ele se disting printr-o mare claritate, expresivitate, teatralitate. Bolnavii dau răspunsuri greșite la întrebările cele mai simple (debilitate mintală) sau dau dovadă de o conduită copilărească, se joacă cu jucăriile (puerilism) sau se află în stare de imobilitate totală (stupefacție psihologică).

Unii bolnavi au halucinații și exprimă idei delirante, al căror conținut oglindește de obicei suferințele legate de arestarea și deținerii lor. Totuși, în condițiile unei gravități aparente a tabloului clinic, aceste fenomene trec în majoritatea cazurilor foarte ușor, o dată cu schimbarea situației.

Aprecierea judiciaropsihiatrică a reacțiilor psihogene are criteriile ei și prezintă adesea mari greutăți.

În primul rînd, în covîrșitoarea majoritate a cazurilor, reacțiile psihogene se dezvoltă după comiterea infracțiunii în legătură cu arestarea și deținerii. De aceea, expertiza nu trebuie să rezolve o problemă cu privire la starea psihică a persoanei în momentul comiterii infracțiunii, ci cu privire la posibilitatea pentru învinuit de a apărea în fața anchetei sau a tribunalului și cu privire la posibilitatea rămîinerii sale în condițiile închisorii.

Reacțiile psihogene se referă la stările maladive curabile și de aceea, în majoritatea cazurilor, ele se vindecă după tratamentul corespunzător la dispensarul de psihiatrie. Prin aceasta se determină și conținutul majorității concluziilor expertizei psihiatrico-judiciare cu privire la cazurile reacțiilor psihogene.

În unele cazuri, în special acolo unde reacția psihogenă se dezvoltă pe terenul unei stări psihice deficiente (psihopatia, trauma creierului etc.) și este însoțită de istovire fizică, starea bolnavicioasă poate lua totuși un caracter foarte perseverent și de lungă durată, chiar ani de zile. În astfel de cazuri, deținerii învinuitului la închisoare și anchetarea lui devin în general imposibile. De aceea, în asemenea situații, de obicei rare, expertiza psihiatrico-judiciară poate pune concluzii de iresponsabilitate în momentul cînd se pronunță sentința.

Isteria intră de asemenea în grupul reacțiilor psihogene, însă ea ocupă un loc aparte.

Cauzele isteriei nu constau în greutatea situației exterioare, ci în conflictele interioare, înrădăcinate în particularitățile a însăși persoanei istericului.

Istericii sînt oameni cu psihicul slab, care abia sînt în stare să suporte greutățile vieții. Înfățișarea psihică a istericului se ca-

racterizează prin trăsăturile lipsite de maturitate, prin nestatornicia emotivă, prin egoismul extrem, prin capriciozitatea și prin tendința constantă de a atrage asupra lui prin ceva atenția celor din jur.

În situații grele, istericii sînt incapabili să învingă greutățile care au luat naștere în mod obișnuit și caută ieșirea prin „recurgerea la boală”. Dorința de a se îmbolnăvi îl duce pe isteric la apariția simptomelor maladive cu caracter psihic și fizic.

Simptomele isteriei sînt foarte variate. Sub influența emoțiilor psihice, se pot dezvolta în isterie accese convulsive, paralizile extremităților, surdo-muțenia, orbirea, tulburarea sensibilității, tulburările activității organelor interne etc. Toate aceste fenomene nu sînt legate de modificări organice ale sistemului nervos central. Ele au un caracter temporar și uneori pot fi înlăturate pe cale de sugestie. Din punct de vedere psihic, sînt deosebit de tipice tulburările conștiinței, în timpul cărora istericul nu se orientează în mediul înconjurător și trăiește o situație legată de trauma psihică suferită sau de realizarea dorințelor sale.

De exemplu, istericul îmbolnăvit pe front percepe și resimte, în stare de conștiință tulburată, circumstanțele de război; mama care și-a pierdut copilul, și fiind într-o astfel de stare, își vede copilul viu, îl leagănă, îl dezmiardă etc.

În ceea ce privește aprecierea judiciar-psihiatrică, prezența isteriei nu constituie o bază pentru iresponsabilitate. Fac excepție cazurile în care infracțiunea este comisă în stare de tulburare crepusculară a conștiinței. Dar astfel de cazuri se întîlnesc foarte rar. De cele mai multe ori, simptomele isterici se dezvoltă după comiterea infracțiunii în legătură cu tragerea la răspundere, arestarea etc.

De aceea, expertiza trebuie să rezolve chestiunea privitoare nu la starea psihică a învinutului în momentul comiterii infracțiunii, ci posibilitatea anchetării istericului, a prezenței acestuia la tribunal, a detențiunii sale etc. Întrucît simptomele isteriei au un caracter vindecabil, în majoritatea cazurilor, istericii sînt readuși, după tratamentul corespunzător, la locul de detențiune. În cazuri izolate, în special acolo unde isteria se dezvoltă pe un teren slab (modificări legate de vîrstă, istovire fizică, psihopatia accentuată), starea maladivă poate lua un caracter atît de persistent și de îndelungat, încît deținerea în închisoare devine imposibilă. Astfel de cazuri sînt tratate de articolul 11 din Codul

penal, în capitolul care vorbește despre îmbolnăviri în momentul pronunțării sentinței.

d) Simularea tulburării psihice

Simularea tulburării psihice nu se observă atît de des. Este însă necesar să se ia în considerare că frecvența simulărilor variază în funcție de diferitele evenimente ale vieții social-politice. De exemplu, războiul mărește de obicei numărul simulărilor.

Pot simula oameni complet sănătoși, dar simularea se observă mai des la acele persoane care, din punct de vedere psihic, nu sînt complet sănătoase (psihopații, oligofrenii etc.). Uneori recurg la simulări și nebunii în toată puterea cuvîntului.

Noțiunea de simulare include în ea diversele forme de conduită prefăcută. Se deosebesc:

- 1) simularea anamnezei, adică comunicarea de date false cu privire la viața din trecut și la boile suferite;
- 2) simularea medicamentoasă;
- 3) simularea tulburării psihice însăși.

Prima formă de simulare nu necesită explicații. Datele false pot fi aduse la cunoștința medicului atît de persoana supusă anchetei, cît și de rudele ei.

Tot în această categorie se pot include și referirile false ale persoanei anchetate la o stare, chipurile, maladivă, din perioada comiterii infracțiunii. Invocarea amneziei în practica judiciar-psihiatrică este destul de frecventă.

Mult mai rar se întîlnesc simulările medicamentoase, adică întrebuițarea pentru scopuri de simulare a diferitelor mijloace medicale. În acest caz, pot fi folosite atropina, care lărgeste pupilele, cocaina, care înăbușă senzațiile de foame și ușurează suportarea ei, diferite medicamente somnifere etc.

Cel mai mare interes practic îl prezintă simularea tulburării psihice însăși. Această formă de simulare este foarte variată.

Simularea unei forme tipice oarecare de tulburare psihică, care să se desfășoare după un plan dinainte stabilit, se observă relativ rar. Astfel de simulare cere o mare pregătire și o cunoaștere îndeaproape a psihiatriei clinice. De cele mai multe ori se întîlnesc simularea tulburărilor celor mai elementare, cum ar fi accesele, stări de excitație, de surdo-muțenie, de paralizie și manifestări de debilitate mintală.

La alegerea formei de conduită la simulare, un mare rol joacă experiența din trecut a persoanei ce simulează, de exemplu, cunoștințe căpătate în urma internării în spitalul de psihiatrie și ideile existente în cercurile largi ale populației despre bolile psihice. În concordanță cu aceasta, simularea are adesea un caracter grotesc, de caricatură. Persoana care simulează holbează ochii, rîde fără sens, dă înadins răspunsuri absurde, se unge cu excremente și își produce vătămări superficiale.

La simularea îndelungată a unei tulburări psihice, se prezintă de obicei o stare de indolență, de imobilitate, de tăcere însoțită de refuzul de a avea orice contact cu personalul medical. Aceasta se explică prin faptul că simularea unei astfel de stări este legată de un risc mai mic de a se trăda printr-o frază oarecare lipsită de precauție. Cît privește starea de excitație trebuie spus că prezentarea ei într-o perioadă de timp mai îndelungată nu este posibilă, din cauza istovirii inevitabile care survine în asemenea cazuri.

Pentru recunoașterea simulării este necesară o examinare la dispensar. În multe cazuri, cînd simularea are caracter de caricatură, caracter primitiv, ea poate fi recunoscută fără mari greutate. Se întîlnesc însă cazuri de simulare foarte iscusită, făcută în urma unei pregătiri speciale, cînd greutățile punerii diagnosticului sînt foarte mari.

Pentru recunoașterea simulării, este nevoie să se țină seama de următoarele norme:

1) De obicei, cel ce simulează nu reprezintă totalitatea caracteristicilor clinice ale unei forme oarecare de boală psihică, ci numai unele simptome izolate ale ei.

2) Persoana care simulează reproduce adesea simptome incompatibile cu boala psihică pe care o simulează, ele fiind luate de la diferite forme de tulburări psihice.

3) Starea maladivă în reprezentarea persoanei care simulează poartă de obicei un caracter fix, stereotip și este lipsită de acea dinamică proprie formei de îmbolnăvire simulate. La aceasta trebuie să se mai adauge deosebirea dintre conduita persoanei examinate în prezența medicilor, în lipsa lor și, pe lîngă aceasta, comunicarea de fapte vădit născocite din biografia ei etc. Nu trebuie să se dea o mare importanță recunoașterii simulării. Este necesar însă să se aibă în vedere pe de o parte că cei ce simulează rar își recunosc simularea și pe de altă

parte că unii bolnavi psihici, de exemplu, schizofrenicii, se auto-denunță uneori din motive patologice că simulează.

Mari greutate întîmpină recunoașterea așa-numitei simulări pe teren patologic, adică simularea la bolnavii mintali (oligofreni, psihopați etc.).

Acest gen de simulare se poate exprima fie prin intensificarea arbitrară a tulburărilor maladive existente, fie prin producerea de simptome care nu au legătură cu forma dată a bolii. Prima variantă a simulării pe teren patologic se întîlnește des în practica judiciar-psihiatrică. Astfel, oligofrenicii accentuează adesea tabloul deficienței lor mintale, arterioscleroticii manifestă tulburări accentuate ale memoriei, schizofrenicii, aflați în stadiul de remisie, reproduc simptomele stării de izbucnire psihică acută, suferită mai înainte etc. Simulările de felul acesta sînt greu de recunoscut, pentru că se bazează pe suferințe patologice existente în realitate și au un aspect foarte convingător. Tot aici intră și cazurile cînd cel examinat suferă de o oarecare tulburare psihică trecătoare, de exemplu, delirium tremens, iar după vindecare, continuă înadins să manifeste simptomele dispărute. Simularea unor simptome străine bolii de bază se recunoaște cu destulă ușurință.

Cu ocazia recunoașterii simulării, trebuie să se aibă în vedere că unii, realmente bolnavi psihici, pot face impresia că simulează, din cauza particularităților conduitei lor. Aceasta se referă în special la schizofrenici, care se comportă uneori foarte manierat și teatral, parcă bătîndu-și dinadins joc de medic.

Foarte mari greutate prezintă deosebirea simulării de reacțiile psihogene. În aceste cazuri sînt posibile treceri de la o stare la alta. De exemplu, simularea poate deveni cu timpul atît de automată și de fixată, încît persoana care simulează încetează de a mai fi stăpîină pe conduita ei și simularea se transformă astfel în reacție isterică. Este posibilă și trecerea inversă, adică persoana care a suferit o reacție psihogenă continuă după vindecare în mod conștient comportarea patologică.

Cu toate aceste greutate, delimitarea simulării de reacțiile psihogenice este în unele cazuri foarte importantă. De exemplu, la expertiza psihiatrico-judiciară a militarilor, diagnosticul simulării capătă o responsabilitate specială, deoarece simularea cu scopul de a se eschiva de serviciul militar este calificată drept infracțiune prevăzută de art. 193 p. 12 din Codul penal.

Astfel, la expertiza psihiatrico-judiciară a cazurilor de simulare se ivesc adesea în fața expertului probleme grele. Simplul fapt al constatării existenței simulării nu rezolvă deloc aprecierea judiciar-psihiatrică. Expertul trebuie să mai stabilească ce se ascunde în dosul acestei simulări.

Rezolvarea chestiunii privitoare la responsabilitatea celui care simulează depinde de faptul dacă persoana în cauză este sau nu bolnavă mintal. În același timp, conduita la simulare îngreunează adesea recunoașterea schimbărilor psihice ale celui ce simulează și a gradului lor. În majoritatea cazurilor, observațiile dispensarului permit însă rezolvarea justă a chestiunii privitoare la responsabilitatea celor supuși examinării și care dau dovadă de simulare în conduita lor.

Pentru o deplină lămurire a chestiunii simulării, este necesar să amintim faptul că, în practica judiciar-psihiatrică se întâlnește fenomenul opus simulării și anume „disimularea”. Prin acest termen se înțelege acea conduită a bolnavilor care este îndreptată în scopul de a ascunde tulburările maladiive existente. Cu alte cuvinte, disimularea constă în simularea de către alienații mintali a unei sănătăți psihice inexistente. Schizofrenicii, în special, sînt predispuși spre disimulare. Unii din ei ascund cu dibăcie și mare grijă delirul și halucinațiile și declară cu insistență că sînt sănătoși.

La baza disimulării schizofrenicilor se află de obicei dorința bolnavului de a nu se împăca cu ideea bolii pe care o are și tendința de a o învinge într-un fel oarecare. Pentru aceasta, unii schizofrenici explică manifestările anormale din conduita lor prin simulare și nu din cauza bolii.

Iată pentru ce, la constatarea simulării, trebuie să ne comportăm cu mare precauție și să avem întotdeauna în vedere posibilitatea schizofreniei.

III. EXPERTIZA CONTABILĂ

1. PARTICULARITĂȚILE ȘI IMPORTANȚA EXPERTIZEI CONTABILE

Contabilitatea este una din științele social-economice. Sarcina ei este de a ține evidența valorică a gestiunii oricărei uni-

tăți economice și a schimbărilor ce se produc în cadrul acelei unități, ca rezultat al efectuării diferitelor operații economice. Expertiza contabilă trebuie privită ca o concluzie a specialistului în domeniul evidenței contabile, necesară în unele cazuri anchetatorului penal cînd anchetează infracțiuni economice.

Obiectul expertizei contabile este, în marea majoritate a cazurilor, un grup de înscrisuri, care oglindesc o singură operație economică sau un complex de astfel de operații. Numai în cazuri relativ rare, expertiza contabilă se mărginește la analiza unuia sau a câtorva înscrisuri. De aceea, această expertiză este de cele mai multe ori foarte complicată.

Spre deosebire de alte feluri de expertiză, expertiza contabilă studiază în majoritatea cazurilor nu un factor izolat, ci un proces mai mult sau mai puțin îndelungat al activității economice. Aceasta cere din partea anchetatorului penal ca să pregătească cu mare atenție materialele pentru expertiză și să strîngă actele privitoare nu numai la unii factori izolați (de exemplu, falsurile, sustragerea din casă a unei anumite sume de bani etc.), ci și la întreaga organizare a activității economice (de exemplu, repartizarea obligațiilor între salariați, situația controlului etc.). Înainte de a se ordona expertiza contabilă este necesar să se verifice amănunțit toate probele cu privire la condițiile în care a decurs operația economică supusă anchetării.

Expertiza contabilă trebuie ordonată numai atunci cînd anchetatorul penal a adunat tot materialul și a anchetat toate împrejurările legate de obiectul expertizei.

Expertiza contabilă determină dacă operațiile financiare și de credit anchetate sînt în concordanță cu legile existente și cu dispozițiile departamentelor de resort.

Una din sarcinile expertizei contabile este aceea de a pune concluzii cu privire la starea organizării și evidenței contabile și despre modul de folosire a evidenței ca metodă de control asupra activității unității economice anchetate.

2. DATE FUNDAMENTALE DESPRE EVIDENȚA CONTABILĂ

Anchetatorul penal, care se folosește în cercetarea infracțiunilor economice de datele evidenței contabile, trebuie să aibă cunoștințe elementare în domeniul teoriei și tehnicii evidenței contabile.

Evidența contabilă este în primul rând o metodă de oglindire în expresii valorice a unei activități economice. Nici un alt indice nu este potrivit pentru acest scop, deoarece numai cu ajutorul indicelui valoric este posibilă o evidență uniformă a tuturor operațiilor efectuate cu mijloace și surse diferite ale unei unități economice.

În al doilea rând, evidența contabilă regulat ținută este cea mai eficace metodă de control asupra activității unei unități economice în ansamblul ei și asupra operațiilor izolate.

a) Bilanțul și părțile lui

Actul de bază al evidenței contabile, care oglindește în expresii valorice situația unei unități economice într-un anumit moment al activității, este *bilanțul*.

Orice unitate economică posedă în tot timpul existenței ei anumite mijloace, care provin din diferite surse.

În momentul organizării unității economice și, ulterior, la începutul fiecărei perioade contabile (începutul lunii, trimestrului, anului), situația mijloacelor economice și a surselor lor se oglesc în bilanț ca într-o fotografie. Dacă confruntăm câteva „fotografii” de felul acesta, făcute consecutiv la un interval oarecare de timp, putem urmări schimbările care au avut loc în această perioadă în obiectul „fotografiat”.

Aceste „fotografii” sînt tabelele numite „bilanțuri”.

Deci *bilanțul este un tabel care caracterizează situația mijloacelor economice și a surselor lor pentru o anumită perioadă din activitatea unei unități economice*.

Ca orice tabel, bilanțul are o formă bine stabilită.

Intrucît mijloacele unei unități economice sînt privite sub două unghiuri de vedere — al repartizării și al provenienței lor — forma bilanțului este foarte simplă. Tabelul de bilanț se împarte în două părți: partea stîngă, în care se trece felul repartizării mijloacelor, și partea dreaptă, în care sînt prezentate aceleași mijloace din punct de vedere al *surselor* lor.

Partea stîngă a bilanțului se numește „activ”, iar partea dreaptă, „pasiv”.

Mijloacele economice arătate în partea stîngă a bilanțului, în „activ”, se subîmpart după cum urmează:

1) *Mijloacele de bază*. Se consideră mijloace de bază clă-

dirile, construcțiile și toate instrumentele de muncă (printre care și inventarul unității economice) în valoare de cel puțin 200 ruble și care pot fi folosite în cadrul unității cel puțin un an. De exemplu, un strung în valoare de 250 ruble va fi trecut la mijloacele de bază după următoarele criterii: este o unealtă de muncă, costă peste 200 ruble și durata lui de folosire este mult mai mare de un an.

În același timp stanța, care se uzează rapid, fiind întrebuințată la prelucrarea la rece a metalului, chiar dacă are o valoare de 10.000 ruble, nu poate fi raportată la mijloacele de bază, deoarece, deși este o unealtă de muncă în valoare de peste 200 ruble, termenul ei de uzură e însă mai scurt de un an.

2) *Fondul de rulment*. Se consideră fond de rulment toate mijloacele economice ce se folosesc într-un singur proces de producție, repartiție sau consum. În fondul de rulment intră inventarul de mică valoare, care costă mai puțin de 200 ruble, precum și inventarul cu uzură mare într-un termen mai mic de un an.

Astfel, se cuprind în fondul de rulment: materia primă, semifabricatele, producția neterminată, producția finită, mărfurile, mijloacele bănești, conturile, cheltuielile și inventarul de mică valoare și acel care se uzează repede.

3) *Mijloacele blocate*. Se consideră mijloace dezafectate acea parte din fondul de rulment care a fost scoasă din procesul economic și nu participă la acesta.

Intră în această categorie: pierderile, cheltuielile anticipate, titlurile și obligațiunile de valoare aparținînd unității economice etc.

Aceleași mijloace economice, privite din punct de vedere al provenienței lor, se trec în partea dreaptă a bilanțului, la „pasiv”, și se compun din următoarele:

1) *Mijloacele proprii*, adică acele mijloace ale unității economice, care i se pun la dispoziție pentru tot timpul existenței ei.

Din acestea fac parte:

a) *fondurile*, adică acele mijloace care rulează în mod permanent (de exemplu, fondul statutar) și fondurile cu destinație specială (de exemplu, fondul de premiere);

b) *rezervele*, adică fondurile de rezervă, din care se fac unele plăți ce nu pot fi plătite din alte fonduri și pentru acoperirea pierderilor;

c) *creditele pe termen lung*, acordate unității pe un termen mai mare de un an.

2) *Mijloacele de utilizare*, adică acele mijloace care se află temporar la o unitate economică, pe care aceasta le folosește în procesul de producție, dar care urmează a fi restituite.

Din aceste mijloace fac parte :

a) *împrumuturi pe termen scurt*, acordate unității în mod provizoriu de către bancă sau altă organizație economică și care urmează a fi restituite în termen de cel mult un an ;

b) *creditorii*, adică mijloacele care aparțin altor organizații sau persoanelor particulare și care urmează de asemenea să fie restituite.

3) *Profitul*. Se consideră profit în economia sovietică acel total de mijloace care a fost realizat de o unitate economică drept rezultat al raționalizării muncii, al ridicării productivității și altor factori, care influențează asupra reducerii cheltuielilor și care aduc economii față de plan.

Astfel, tabelul de bilanț se prezintă în felul următor :

Activ	Suma	Pasiv	Suma
Mijloace de bază Fondul de rulment Mijloace blocate		Mijloace proprii Mijloace de utilizare Profituri	
TOTAL		TOTAL	

Totalul activului și totalul pasivului bilanțului sînt întotdeauna egale, deoarece suma mijloacelor arătate în fiecare din cele două părți ale bilanțului este una și aceeași.

În afară de mijloacele care aparțin unității economice, pot fi în folosința sau în administrarea ei mijloace care aparțin altor organizații sau persoanelor particulare, de exemplu, mijloace de bază închiriate, materiale luate pentru prelucrare etc.

Aceste mijloace, ca unele ce nu aparțin unității economice respective, se trec după *totalul bilanțului*. Tot după totalul bilanțului se trec și imprimatele și actele cheltuielilor a căror evidență se ține foarte strict (biletele de tramvai, de teatru etc.).

b) Conturile bilanțului: debitul, creditul, soldul

Subîmpărțirea mijloacelor unei unități economice și a surselor pe grupe nu este suficientă pentru evidența operațiilor efectuate cu ele. Trebuie să se țină seama că în aceleași grupe se cuprind valori diferite prin importanța lor economică și gospodărească, cum ar fi, de exemplu, cladirile și inventarul economic în grupa mijloacelor de bază, sau materia primă și mijloacele bănești în grupa fondurilor de rulment etc.

În legătură cu aceasta, bilanțul se defalcă într-un mare număr de părți mai mici, deosebite între ele din punct de vedere economic și gospodăresc. De exemplu, disponibilul bănesc aflat în casă se evaluează separat de disponibilul aflat la bancă, iar fondul statutar se evaluează separat de fondul de amortizare etc.

Fiecare parte de acest fel a bilanțului se numește *contul bilanțului*. Astfel, un cont de bilanț este o parte din bilanț, în care se ține evidența diferitelor operații economice ce se efectuează cu mijloacele sau cu sursele mijloacelor respective, pentru care s-a deschis contul dat.

Operațiile economice pot aduce numai două schimbări în mijloacele sau în sursele de mijloace a căror evidență se ține : creșterea sau descreșterea lor.

Drept rezultat al acestor schimbări, se formează un rest, care e denumit în contabilitate cu termenul italian „soldo”.

Din punct de vedere tehnic, este recomandabil a se ține evidența creșterii mijloacelor sau a surselor de mijloace separat de descreșterea lor.

În scopul evidenței separate a creșterii și descreșterii fiecărui fel de mijloace sau a surselor de mijloace, tabelul întocmit pentru fiecare cont separat al bilanțului se împarte în două părți : partea stîngă care se numește „debit” și partea dreaptă care se numește „credit”.

În funcție de ceea ce se calculează în contul dat al bilanțului, conturile se subîmpart în : *conturile bilanțului activ* și *conturile bilanțului pasiv*.

Folosirea conturilor bilanțului pentru evidența schimbărilor ce iau naștere drept rezultat al ogîndirii în conturile operațiilor economice se face în mod diferit. Acest lucru se stabilește în funcție de apartenența fiecărui cont la numărul conturilor activului sau pasivului bilanțului.

Astfel, în conturile *activului bilanțului*, restul și creșterea mijloacelor se trec la debitul conturilor, iar descreșterea, la credit și, dimpotrivă, restul și creșterea surselor de mijloace în conturile *pasivului bilanțului* se trec în creditul conturilor, iar descreșterea, la debit.

Dacă însemnăm creșterea cu semnul + (plus); iar descreșterea cu semnul — (minus), se obține următoarea schemă:

Un cont oarecare al activului bilanțului		Un cont oarecare al pasivului bilanțului	
Debit	Credit	Debit	Credit
Rest +	—	—	Rest +

c) Sistemul dublei înregistrări

Sistemul de bază al evidenței operațiilor în conturile bilanțului este *sistemul dublei înregistrări*.

Acest sistem constă în aceea că fiecare operație evaluată se înregistrează concomitent în debitul unui cont și în creditul altui cont în sumă egală. Faptul că primul cont se află la activul bilanțului și secundul la pasivul acestuia nu încalcă acest sistem. Sistemul dublei înregistrări permite să se țină echilibrul între părțile bilanțului, independent de operațiile care sînt supuse evidenței.

În procesul evidenței operațiilor economice după sistemul dublei înregistrări între conturile în care aceste înregistrări se efectuează, ia naștere o legătură provizorie numită *corespondență între conturi*.

Pentru fiecare departament sau grup de departamente se elaborează și se aprobă de Ministerul Finanțelor al U.R.S.S.: o enumerare riguroasă de conturi ale bilanțului și simbolurile (numere) în cifre atribuite fiecărui cont, după care trebuie să se orienteze întreprinderile și organizațiile acestui departament. În această enumerare nu este admis să se introducă nici o modificare. Prin aceasta, se obține unitatea de formă și de metodă a evidenței contabile în U.R.S.S.

Asemenea enumerări ale conturilor bilanțului, care sînt în același timp și planuri de evidență, se numesc planuri de cont. Pentru completarea planurilor de cont, organizațiile și întreprinderile primesc de la departamentele lor schema tip a cores-

pondenței de cont, după care trebuie să se orienteze în procesul evidenței.

Dăm un exemplu de evidență a operațiilor economice și de corespondență între conturi.

Condițiile:

1) după situație, la 1 februarie 1948, excedentul de mijloace și al resurselor de mijloace ale unității economice constă din: mașini — 5.000 ruble; materiale — 13.000 ruble; sold în contul de plată la Banca de Stat — 7.000 ruble; fondul statutar — 22.000 ruble; creditorii — 3.000 ruble;

2) în februarie 1948, s-au efectuat următoarele operații:

a) în contul creșterii fondului statutar s-a primit o mașină nouă în valoare de 1.000 ruble;

b) în contul andosament s-au cumpărat materiale în valoare de 2.000 ruble;

c) datoria de 1.600 ruble necerută de creditor s-a trecut la profit din cauza expirării termenului de prescripție;

d) după contul andosament s-a plătit creditorului datoria de 1.400 ruble.

Sarcina:

1) se va întocmi bilanțul pe data de 1 februarie 1948;

2) se va face corespondența între conturi pe februarie 1948;

3) se vor deschide conturile și se vor înregistra operațiile în ele;

4) se va întocmi bilanțul pe data de 1 martie 1948.

Rezolvare:

1) BILANȚUL PE DATA DE 1 FEBRUARIE 1948

ACTIV		PASIV	
Mașini	5.000	Fondul statutar	22.000
Materiale	13.000	Creditorii	3.000
Cont curent la Banca de Stat	7.000		
Total . . .	25.000	Total . . .	25.000

2) CORESPONDENȚA ÎNTRE CONTURI

Operația a)	Debitul contului mașinilor	ruble	1.000
	Creditul contului fondului statutar	"	1.000
Operația b)	Debitul contului materialelor	"	2.000
	Creditul contului curent	"	2.000
Operația c)	Debitul contului creditorilor	"	1.600
	Creditul contului veniturilor	"	1.600
Operația d)	Debitul contului creditorilor	"	1.400
	Creditul contului curent	"	1.400

3) DESCHIDEREA CONTURILOR ȘI OGLINDIREA OPERAȚIILOR ÎN ELE
Contul mașinilor

DEBIT		CREDIT
Excedent la 1.II.1948	R. 5.000	—
Operația a)	R. 1.000	—
	Total R. 6.000	Excedentul debitului la 1.III.1948 R. 6.000

Contul materialelor

DEBIT		CREDIT
Excedent la 1.III.1948	R. 13.000	Excedentul debitului
Operația b)	R. 2.000	la 1.III.1948 R. 5.000
	Total R. 15.000	

Creditul contului curent la Banca de Stat

DEBIT		CREDIT
Excedent la 1.III.1948	R. 7.000	Operația b) R. 2.000
	Total R. 7.000	Operația d) R. 1.400
		Total . . . R. 3.400
		Excedentul debitului la 1.III.1948 R. 3.600

Contul fondului statutar

DEBIT		CREDIT
Excedent la 1.III.1948	R. 23.000	Excedent la 1.II.1948 R. 22.000
		Operația a) R. 1.000
		Total . . R. 23.000

Contul creditorilor

DEBIT		CREDIT
Operația c)	R. 1.600	Excedent la 1.II.1948 R. 3.000
Operația d)	R. 1.400	Total . . . R. 3.000
	Total . . R. 3.000	

Contul venitului

DEBIT		CREDIT
Excedent credit la 1.III.1948	R. 6.000	Operația c) R. 1.600
		Total . . . R. 1.600

4) BILANȚUL LA 1 MARTIE 1948

ACTIV		PASIV
Masini	R. 6.000	Fondul statutar R. 23.000
Materiale	R. 15.000	Venitul R. 1.600
Cont de plată la Banca de Stat	R. 3.600	Total . . . R. 24.600
Total . . .	R. 24.600	

În exemplul dat s-au arătat cele patru feluri existente de operații care determină :

- 1) creșterea concomitentă a mijloacelor și a surselor de mijloace (operația „a”) ;
- 2) descreșterea concomitentă a mijloacelor și a surselor de mijloace (operația „d”) ;
- 3) transferarea mijloacelor (operația „b”) ;
- 4) transferarea surselor de mijloace (operația „c”).

Sistemul dublei înregistrări și diferitele metode de folosire a debitului și creditului conturilor activului și pasivului bilanțului fac posibilă menținerea valorii egale a părților bilanțului când are loc contul operațiilor de orice tip.

d) Evidența sintetică și analitică, soldul închis și desfășurat

Fiecare cont al bilanțului se poate împărți într-o serie de conturi mai mici ; de exemplu, contul mașinilor se poate împărți în conturile mașinilor de diferite fabricații ; contul materialelor — în conturi de cuie, de sîrmă, de sticlă etc. Conturile închise ale bilanțului, care întrunesc conturi mici, se numesc conturi *sintetice* (în exemplul nostru, contul de mașini, contul de materiale). Conturile particulare cuprinse în contul sintetic se numesc conturi *analitice* (în exemplul nostru, contul mașinilor de diferite fabricații, contul de cuie, contul de sîrmă, contul de sticlă).

Nu se pot ține în evidență comună cuiele și sticla, nu se

pot amesteca sumele primite în cont de la Ivanov cu sumele primite în cont de la Petrov și, de aceea, nu ne putem mărgini la evidența sintetică și este necesar să avem și o evidență analitică.

Lipsa evidenței analitice poate să ducă la faptul că datele înregistrate just din punct de vedere aritmetic nu pot oglindi situația reală a unității economice în fond.

În evidența contabilă se notează două grupe de conturi sintetice, în care se pot oglindi atât mijloacele, cât și sursele de mijloace ale unității economice.

Aceste conturi se numesc *active-pasive* și se subîmpart în *conturi de realizare* și *conturi de plăți*. Conturile de realizare se numesc acele conturi în care se oglindesc rezultatele activității unității economice: conturile de venituri și cheltuieli, realizarea mărfurilor etc. În conturile de plăți se țin în evidență calculele cu debitorii și cu creditorii.

Vom lămuri acest lucru prin următoarele exemple.

1) În contul de realizare al vânzării mărfurilor, când marfa este vândută în pierdere, se formează un sold de debit, iar când marfa este vândută cu profit, soldul va fi de credit. În cazul întâi, acest cont va fi trecut la mijloacele dezafectate la activul bilanțului, iar în cazul al doilea, la diviziunea „venituri” la pasivul bilanțului.

2) În contul calculelor reciproce ale întreprinderii cu trustul, când întreprinderea este datoare trustului, va rezulta un sold de credit, iar contul va fi la pasivul bilanțului întreprinderii și, dimpotrivă, datoria trustului se va oglindi la întreprindere ca sold de debit și contul va fi la activul aceluiași bilanț.

În limitele contului sintetic, în unele conturi analitice se poate forma sold de debit, iar în altele conturi, sold de credit. La întocmirea bilanțului, în care se cuprind numai conturile sintetice, soldul poate fi arătat prin două procedee: 1) se trec separat la activ totalurile soldurilor debit după conturile analitice și la pasiv se trec în același timp totalurile soldurilor credit, după celelalte conturi analitice; 2) diferența dintre totalurile soldurilor debit ale unora și a soldurilor credit ale altor conturi analitice, unite printr-un singur cont sintetic. Prima poartă numele de *sold deschis*, iar cea de-a doua, *sold desfășurat*.

În bilanț, soldul închis se arată numai după conturile de realizări, cu condiția anexării la bilanț a specificării profiturilor

și pierderilor. După conturile plăților trebuie să se arate în mod obligatoriu *soldul desfășurat*, deoarece soldul închis al acestor conturi denaturează bilanțul.

De fapt, dacă închidem datoria nesigură la debitor în sumă de 10.000 ruble și datoria reală față de creditori în sumă de 12.000 ruble, la pasivul bilanțului se formează un sold după contul creditorilor în sumă de 2.000 ruble. Acest procedeu va denatura situația reală a lucrurilor, deoarece datoria de debitor poate să fie fără șanse și va fi trecută la pierderi, pe când datoria reală față de creditori nu va fi de 2.000 ruble, ci de 12.000 ruble.

În practică se întâmplă adesea că pe calea închiderii neconformă cu normele contabile a soldului în conturile de plăți se camuflază diferite abuzuri.

e) Inscrisurile, importanța lor și tehnica evidenței

Dacă bilanțul, după cum am vorbit mai sus, este fotografia situației unei unități economice, actul este fotografia operației economice în evidența contabilă.

Orice înscris, în care este oglindită operația efectuată, trebuie să satisfacă următoarele cerințe:

1) să fie alcătuit în momentul efectuării operației;

2) să oglindească clar sensul și volumul operației;

3) să conțină toate elementele prevăzute de forma sa;

4) să fie formulat clar din punct de vedere juridic, adică înscrisul să fie datat și semnat de persoanele care au efectuat operația, iar dacă el este legat de transferul de valori în bani, în mărfuri sau în materiale și în bunuri, să cuprindă, în afară de aceasta, semnăturile persoanelor responsabile de gestiunea materială, participante la operație, și să fie vizat de ordonanțarea creditelor și de contabilul principal sau de contabilul șef.

Inscrisul formulat just și corespunzând realității trebuie să intre imediat la contabilitatea unității economice pentru verificare și prelucrare contabilă.

În afară de mici excepții, atât formele actelor, cât și ordinea întocmirii lor nu au standarde. De aceea, anchetatorul penal ia cunoștință în fiecare caz aparte de sistemul de documentare și de felul de circulație a actului, întrebuintate la unitatea economică a cărei activitate anchetatorul penal este obligat să o studieze în cadrul anchetei.

Pe fiecare act ce intră la contabilitate sau pe situația centralizată a actelor similare prin conținutul lor, se aplică ștampila standard, așa-numită „decontare” (de la cuvântul conto), care are următorul cuprins:

Nr. . . .		Data	
Debit		Credit	
Nr. conturilor	suma	Nr. conturilor	suma
Total		Total	

Semnătura contabilului

Ștampila se completează în felul următor: numărul și data din registrul de înregistrare, unde se înscrie totalul după fiecare operație în cont; numărul conturilor și sumele după debit și după credit, în funcție de cuprinsul actului și în raport cu corespondența tip dintre conturi.

Pe baza corespondenței dintre conturi, indicată în ștampila de decontare, documentul intră în lucru: a) la jurnalul de control al evidenței sintetice, unde se trec numerele conturilor în corespondență, numărul actului și suma; b) la evidența analitică, unde, în afară de cele menționate, se mai trece conținutul în rezumat al operației. După aceasta, documentul intră la arhiva contabilității. La sfârșitul lunii, pe baza însemnărilor în fiecare evidență analitică, se întocmesc borderouri de circulație după conturile analitice în forma următoare:

Nr. conturilor	Denumirea conturilor	Soldul de început de lună		Circulațiile în cursul lunii		Soldul de sfârșit de lună	
		Debit	Credit	Debit	Credit	Debit	Credit

După aceasta, se calculează totalurile în registrul de înregistrare, în borderourile de circulație, în conturile analitice și în registrul de control; totalurile se confruntă, se întocmește borderoul de circulație după conturile bilanțului în aceeași formă și, în sfârșit, se capătă bilanțul de sfârșit de lună.

Astfel, mișcarea actului și operația de la întocmirea actului până la întocmirea bilanțului poate fi prezentată în schema prevăzută la pag. 377.

f) Drepturile, obligațiile și răspunderea funcționarilor însărcinați cu întocmirea conturilor

Drepturile, obligațiile și răspunderea funcționarilor însărcinați cu întocmirea conturilor sînt reglementate de următoarele acte normative (de bază):

1) Hotărîrea nr. 3271 a Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. din 17 septembrie 1947, prin care se aprobă regulamentul cu privire la contabilii principali (șefi) din instituții, întreprinderi și organizații de stat, cooperatiste și sociale (Colecția de Hotărîri a U.R.S.S., 1947, nr. 81, art. 150).

2) Regulamentele Comisariatului Poporului pentru inspecția muncitorească și țărănească și ale Băncii de Stat a U.R.S.S. de la 6 aprilie 1931, cu privire la responsabilitatea funcționarilor însărcinați cu întocmirea conturilor și a evidenței contabile (Buletinul de legi financiar-economice nr. 13/931, pag. 50).

3) Indrumări date de Plenul Tribunalului Suprem al U.R.S.S. în cea de-a 35-a sesiune din 28 octombrie 1931 (Buletinul de legi financiar-economice nr. 32/931, art. 67).

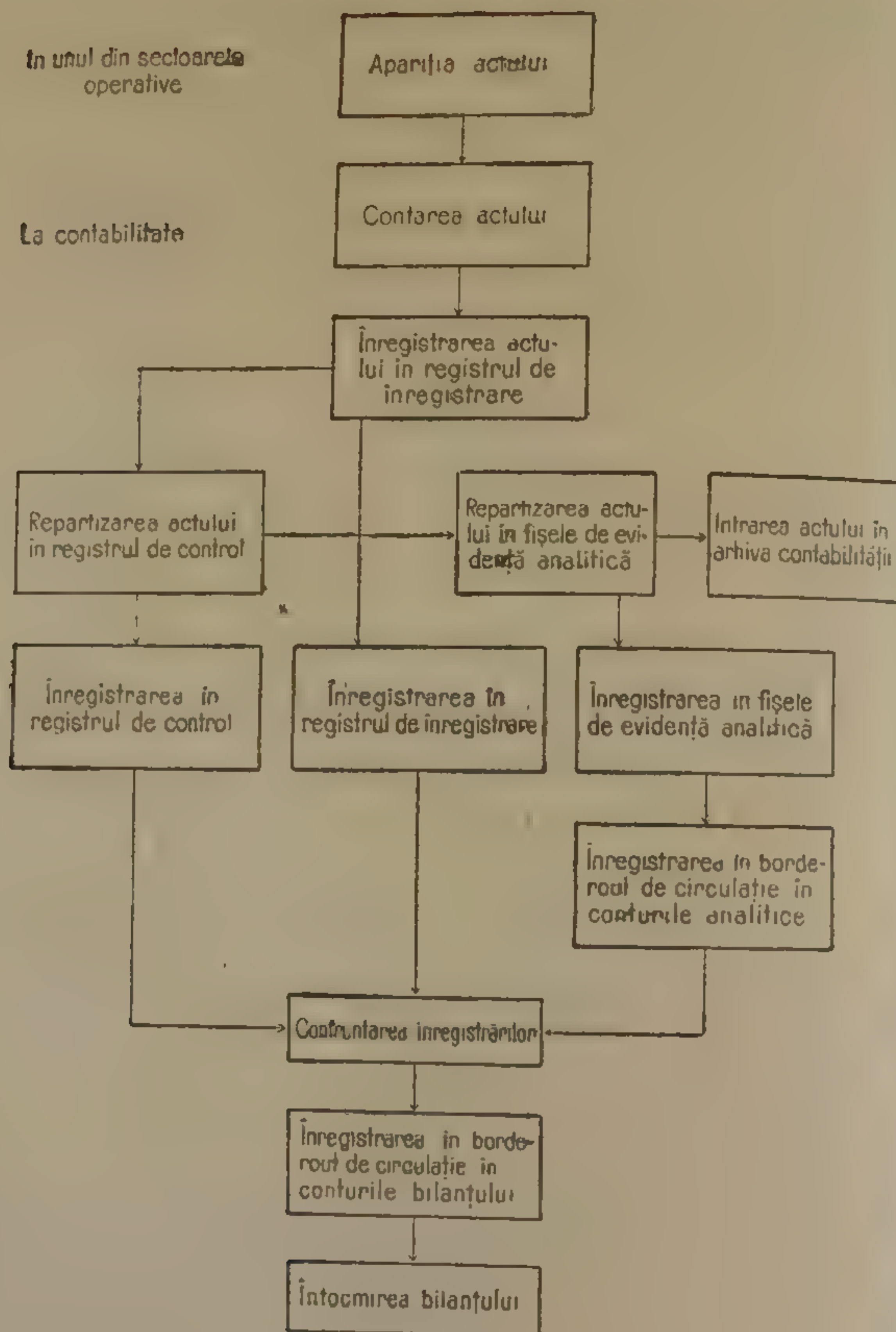
4) Indrumări date de Plenul Tribunalului Suprem al U.R.S.S. în cea de-a 42-a sesiune din 27 februarie 1933 (Buletinul de legi financiar-economice nr. 10, art. 40).

5) Indrumări date de Plenul Tribunalului Suprem al U.R.S.S. în cea de-a 43-a sesiune din 28 mai 1933 (Buletinul de legi financiar-economice nr. 18/933, art. 40).

6) Hotărîrea C.E.C. și S.C.P. al U.R.S.S. din 27 noiembrie 1933 cu privire la răspunderea pentru prezentarea de date de evidență contabilă false, precum și pentru nerespectarea formelor și a termenelor de prezentare a materialelor de evidență contabilă (Colecția de legi, 1933, nr. 70, art. 417).

7) Circulara Ministerului de Finanțe al U.R.S.S. din 10 noiembrie 1947 cu privire la întărirea luptei împotriva încălcărilor disciplinei de credit, de casă și financiară (Colecția de norme financiar-economice, 1948, nr. 1, pag. 31).

Pentru orientare în materialul legislativ privind problemele de evidență, finanțe și de contabilitate, se recomandă ancheta-



torilor penali „Colecția celor mai importante norme pentru evidența contabilă”, editura Gosplan, Moscova, 1948, colecție sistematizată, dar incompletă. În problemele evidenței construcției capitale, se recomandă „Construcția capitală. Colecția celor mai importante norme de orientare”, editura Gosplan, Moscova, 1948. Totodată, trebuie să se ia cunoștința de ordinele, instrucțiunile și circularile din domeniul evidenței contabile a departamentului de care depinde organizația economică a cărei activitate este anchetată de anchetatorul penal.

3. REVIZIA ȘI EXPERTIZA CONTABILĂ

a) Organizarea controlului și a reviziei în U.R.S.S.

Cea de-a doua modalitate de supraveghere a activității economice, nu mai puțin importantă decât evidența, constă în revizia actelor și controlul lor.

În momentul de față, revizia și controlul sînt organizate în Uniunea Sovietică în felul următor:

1) Controlul de stat și reviziile de stat, cărora le sînt supuse, fără excepție, toate întreprinderile, organizațiile și instituțiile, se efectuează de către Ministerul Controlului de Stat al U.R.S.S. și de către Ministerul Controlului de Stat al republicilor unionale, în conformitate cu Decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 septembrie 1940 „Despre înființarea Comisariatului Poporului Controlului de Stat al U.R.S.S.” și cu Regulamentul privitor la activitatea acestuia.

Reviziile de stat efectuate de aparatul Ministerului Controlului de Stat se ordonă de Ministerul Controlului de Stat. În planul de lucru al acestui minister nu este însă prevăzută revizia tuturor întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor.

2) Reviziile departamentale se fac de revizorii de departamente. Acest aparat există în toate organizațiile și instituțiile, în conformitate cu Hotărîrea Consiliului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 15 aprilie 1936 „Despre controlul financiar interdepartamental și despre revizia documentelor la instituții, întreprinderi, organizații economice și de construcții”.

Reviziile departamentale trebuie să cuprindă în cursul anu-

lui, fără excepție, toate întreprinderile, organizațiile și instituțiile din Uniunea Sovietică.

3) Reviziile în sectorul socialist se fac cel puțin o dată pe an, de către comisiile de revizie ale organizațiilor socialiste și cooperatiste, alese în adunări generale.

b) Revizia și expertiza contabilă

Revizia și expertiza contabilă se deosebesc mult una de alta, atât prin fondul lucrării făcute de revizori și de experți, cât și din punct de vedere al procedurii.

Deosebirile principale ale reviziei documentelor și expertizei contabile constau în următoarele:

REVIZIA	EXPERTIZA CONTABILĂ
1) Revizia se face în două cazuri: pînă la apariția procesului penal, cînd ea nu este cerută de anchetatorul penal, și în cursul anchetei, la cererea anchetatorului penal.	1) Expertiza contabilă are loc numai în cursul anchetei și la cererea anchetatorului penal.
2) Scopul reviziei este de a alege grupul de acte pentru revizie și de a verifica dacă actele respective s-au întocmit potrivit normelor legale.	2) Scopul expertizei contabile este de a obține concluziile expertului la întrebările anchetatorului penal, puse de acesta pentru lămurirea unor probleme contabile ivite în cursul anchetei.
3) Revizia se face de către revizorii de stat, de departamente sau din sectorul socialist. Revizorul este un funcționar.	3) În conformitate cu ordinul Procuraturii U.R.S.S. din 15 noiembrie 1938, expertiza contabilă se face de către specialiști calificați în contabilitate, care sînt aleși și numiți de anchetatorul penal. Expertiza este o instituție procedurală.
4) Revizorul alege actele în mod independent și le verifică, ca formă și fond. Cu cît revizorul va da dovadă de mai multă independență în această direcție, cu atît mai bune vor fi rezultatele reviziei.	4) Expertiza contabilă lucrează pe bază de materiale concrete alese de anchetator și pune concluzii la un număr limitat de întrebări cuprinse în ordonanța anchetatorului penal privitoare la numirea expertizei.

REVIZIA	EXPERTIZA CONTABILĂ
5) Revizia descoperă abuzurile făcute.	5) Expertiza contabilă pune concluzia în fond, pe baza materialelor deja adunate și care i-au fost prezentate, fără a depăși limitele întrebărilor i-au fost puse.
6) Rezultatele reviziei se consemnează de către revizor în actul de revizie, document ce caracterizează activitatea organizației revizuite și care reprezintă o expunere sistematizată a încălcărilor stabilite de revizor.	6) Drept rezultat al cunoașterii materialului ce i-a fost pus la dispoziție de anchetatorul penal, expert trage concluzia pe bază cunoștințelor sale speciale în domeniul evidenței și experienței practice.
7) Actul de revizie este un document original, după care anchetatorul penal se conduce în anchetarea infracțiunii. El verifică în cursul anchetei și în special pe cale de expertiză contabilă faptele cuprinse în acest act.	7) Concluziile expertizei contabile cuprind analiza materialelor supuse expertizei și constatarile expertului. Ele pot fi puse la baza concluziei de acuzare și a sentinței tribunale. Concluzia expertizei nu este o autoritate pentru anchetatorul penal și pentru tribunal. Dezacordul trebuie să fie însă bine motivat.
8) Revizorul poate fi interogat de anchetatorul penal și de tribunal în calitate de martor, pentru precizarea datelor obținute în timpul reviziei.	8) După predarea concluziei de către contabilul expert, anchetatorul penal îl poate interoga numai în calitate de specialist în limitele competenței sale și a cunoștințelor de specialitate și numai în legătură cu materialul cauzei și cu concluzia pusă de el.
9) La tribunal, revizorul, care are calitatea de martor, este scos din sala de ședințe a tribunalului în cursul audierii celorlalți martori.	9) Contabilul expert asistă la ședința tribunalului în tot timpul debaterii procesului.
10) În sala de ședințe, revizorul are un rol pasiv; el este interogat în calitate de martor.	10) Pentru lămurirea împrejurărilor izolate ale procesului, expertul participă la interogarea în sala de ședințe a inculpaților și martorilor în limitele competenței sale și pune concluzii în proces ca specialist.

Deosebirile enumerate mai sus între revizie și expertiza contabilă nu dau anchetatorului penal dreptul de a întruni în aceeași persoană pe revizor și pe contabilul expert.

Documentul care delimitează noțiunile de revizie și expertiză contabilă este circulara Procuraturii U.R.S.S. nr. 61/19 din 7 octombrie 1936.

c) Intocmirea actelor cu materialul reviziei

Dosarele privitoare la infracțiunile economice cuprind de regulă materialele verificării documentare a faptelor infracțiunii anchetate.

În marea majoritate a cazurilor, actul de revizie stă la baza acestor materiale. Numai pentru anchetarea cauzelor cu conținut faptic elementar și simplu, actul de revizie poate fi înlocuit printr-un document special. De exemplu, lipsa de bani numerar din casă, fără alte complicații, se stabilește prin actul de verificare a soldului casei, însoțit de explicația casierului.

Anchetatorul penal este obligat să ceară ca actul de revizie să fie complet din punct de vedere al conținutului, să fie de bună calitate și prezentat citit, cu atât mai mult cu cât nu există un model unic de redactare a actelor de revizie.

Actul de revizie cuprinde următoarele date :

- 1) timpul și locul întocmirii lui ;
- 2) numele și funcția (cu indicația locului unde face serviciul) revizorului, împuternicirile sale ;
- 3) denumirea completă a organizației revizuite sau a sectorului de organizație ;
- 4) perioada pentru care s-a făcut revizia ;
- 5) data începerii și terminării efectuării reviziei ;
- 6) caracteristica reviziei : de plan sau extraplan (inopinată). În cazul din urmă, revizorul trebuie să arate textual sarcina ce i s-a trasat ;
- 7) caracteristica măsurii în care materialul sectoarelor separat revizuite ale unității economice au fost cuprinse în revizie (revizia totală sau parțială) ;
- 8) metodele întrebuintate de revizor la efectuarea reviziei (revizie totală sau la alegere) ;
- 9) enumerarea materialelor supuse reviziei ;
- 10) cine a dat revizorului explicații de fond asupra materialelor revizuite ;
- 11) prin ce date se confirmă lipsa de valori, în cazul când această lipsă este descoperită de revizor ;

12) dacă inventarierea este bine făcută și, în caz contrar, în ce constau încălcările regulilor inventarierii ;

13) dacă la inventariere au luat parte persoanele care răspund din punct de vedere material, precum și dacă au asistat și alți funcționari ;

14) dacă persoanele care răspund din punct de vedere material au prezentat unele acte suplimentare ;

15) dacă aceste acte n-au fost luate în seamă de revizor și din ce cauză ;

16) cine, pentru ce sumă și pentru ce perioadă este răspunzător din punct de vedere material ;

17) actul trebuie semnat de revizor, de conducătorul unității economice revizuite, de contabilul principal (șef) și de persoanele răspunzătoare din punct de vedere material ;

18) în cazul când nu se ajunge la un acord asupra actului, conducătorul unității economice, contabilul principal (șef) și persoanele răspunzătoare din punct de vedere material fac mențiune despre aceasta la semnarea actului. În cazul acesta, ei trebuie să prezinte explicațiile lor revizorului, care este obligat să le atașeze la act ;

19) asupra acestor explicații, revizorul trebuie să pună concluziile sale.

Pentru intentarea acțiunii penale privitoare la infracțiunile economice, anchetatorului penal trebuie să i se prezinte următoarele acte, în conformitate cu „Instrucțiunile despre anchetarea și examinarea cauzelor privitoare la delapidări și furturi” ale Procuraturii U.R.S.S. și Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. din 31 martie 1939 cu nr. 63/24 :

a) actul reviziei ;

b) explicația persoanei care răspunde pentru valorile materiale ;

c) borderoul de inventariere, semnat de membrii comisiei de inventariere și de persoana răspunzătoare din punct de vedere material ;

d) borderoul de confruntare ;

e) concluzia revizorului asupra esenței explicațiilor persoanelor răspunzătoare din punct de vedere material ;

f) documentele prezentate de persoana răspunzătoare din punct de vedere material, dar respinse de contabilitate ;

g) documentele asupra cărora există îndoieli în ceea ce privește autenticitatea lor.

d) Normele de ordonare a reviziei la cererea anchetatorului penal

Anchetatorul penal este obligat să ceară efectuarea reviziei de resort în următoarele cazuri :

1) În cazul când primește de la organizația de stat sau socială un material de revizie incomplet sau necorespunzător din punct de vedere calitativ, dacă lacunele nu pot fi completate pe calea interogării revizorului sau prin cererea de documente suplimentare.

2) Dacă ancheta penală a fost pornită în baza altor sesări decît revizia, este necesar a se ordona o revizie pentru precizarea faptelor stabilite și descoperirea de noi fapte de abuz.

3) Când anchetatorul penal are nevoie să stabilească în decursul cercetării :

a) dacă există lipsuri sau surplusuri de valori în bani sau în mărfuri și materiale ;

b) care este volumul acestor valori ;

c) în ce măsură sînt răspunzătoare din punct de vedere material persoanele care au administrat aceste valori în diferite perioade ;

d) care este situația evidenței contabile în organizația dată.

În toate cazurile enumerate mai sus, expertiza contabilă nu poate pune concluzii înainte de a i se prezenta materiale de revizie de bună calitate. Numirea expertizei va duce numai la aceea că respectivul contabil expert va fi nevoit să îndeplinească funcții de revizie care nu-l privesc.

Pentru cererea de numire a reviziei, anchetatorul penal se adresează conducătorului organizației imediat superioare căreia îi este subordonată unitatea economică supusă reviziei.

4. PREGATIREA, NUMIREA ȘI EFECTUAREA EXPERTIZEI CONTABILE

a) Cazurile care cer numirea expertizei contabile

Expertiza contabilă trebuie să fie numită numai în cazurile când anchetatorul penal are într-adevăr nevoie ca un contabil specialist să rezolve o chestiune esențială pentru cauză, legată de cunoștințele speciale de contabilitate.

În practică, se încalcă uneori dispozițiile art. 63 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. prin aceea că anchetatorul

penal ordonă expertiza în loc de revizie chiar și pentru efectuarea de simple calcule aritmetice.

De exemplu, ar fi nedrept să se dispună expertiza contabilă pentru stabilirea lipsei de mărfuri sau de bani, pe care o presupune anchetatorul penal, sau pentru determinarea cantității de mărfuri intrate. Atît într-un caz cit și în altul, expertiza nu este bineînțeles necesară ; în primul caz trebuie făcută revizia, iar în cel de-al doilea este suficientă examinarea documentelor de intrare și totalizarea cifrelor cuprinse în ele.

Expertiza contabilă se ordonă în următoarele cazuri :

1) când învinuitul prezintă acte ce n-au fost acceptate de contabilitate sau de revizor, iar litigiul dintre contabilitate sau revizor pe de o parte și învinuit pe de altă parte îl poate soluționa numai un specialist ;

2) când materialul de anchetă contrazice materialul de revizie ; de exemplu : revizia, pe baza datelor contabilității, a stabilit mari lipsuri de materiale, însă martorii arată că evidența a fost neglijată, iar lipsurile provin numai din cauza acestei împrejurări ;

3) când revizia lasă nerezolvate chestiuni în litigiu, care nu pot fi rezolvate pe cale de revizie, cum ar fi, de exemplu, chestiunea calculării modificării prețurilor ;

4) când în cursul anchetei apar în fața anchetatorului penal chestiuni izolate, care pot fi rezolvate numai de un specialist, de exemplu, chestiunea cu privire la justa alcătuire a actelor și a înregistrării lor contabile.

În cauze deosebit de complicate în care se ordonă efectuarea reviziei, se recomandă ca să se organizeze pentru revizori consultații cu un contabil expert cu experiență, ceea ce poate preveni într-o serie de cazuri necesitatea numirii expertizei contabile. Dar consultarea contabilului expert nu-i dă acestuia dreptul să preia conducerea reviziei.

Înainte de a hotărî dacă este sau nu nevoie de a se ordona expertiza contabilă, anchetatorul penal trebuie să aprofundeze problema dacă nu este cumva posibil să se limiteze în cazul dat numai la revizie.

Cînd la dosar se află actul de revizie, el trebuie studiat amănunțit de către anchetatorul penal ; în toate problemele neclare trebuie interogați revizorii și funcționarii unității revizuite. De asemenea, trebuie efectuate toate celelalte acte de anchetă necesare pentru lămurirea tuturor împrejurărilor cauzei.

b) Materialele necesare pentru expert

Expertiza contabilă poate fi ordonată numai atunci când anchetatorul penal va strânge tot materialul necesar pentru expertiză. Cu această ocazie, trebuie să se aibă în vedere că de materialul adunat depinde în bună parte calitatea expertizei.

Actele constituie materialul de bază pentru expertiza contabilă.

Atunci când anchetatorul penal hotărăște să dispună o expertiză pentru anumite probleme, el trebuie să-și reprezinte clar volumul materialelor necesare expertului. Dacă volumul acestor materiale nu este prea mare, le ridică în prealabil pentru a le prezenta expertului în cabinetul său. Când volumul materialului documentar este atât de mare, încât ridicarea nu este cu putință, anchetatorul penal se deplasează la unitatea unde se află actele, le examinează și le ridică pe acelea care sînt necesare expertului.

Cu ocazia selecționării materialelor necesare expertizei, anchetatorul penal poate întâmpina greutăți în determinarea volumului lor. În cazul acesta, se recomandă să fie invitat pentru consultație un contabil expert cu experiență, care să-l ajute la selecționarea actelor.

Numai actele nu sînt suficiente pentru expertiză. Contabilul expert trebuie să studieze dosarul anchetei, deoarece într-o serie de cazuri depozițiile martorilor, declarațiile învinuiților și alte materiale de anchetă au o importanță hotărîtoare la aprecierea de către expert a diferitelor fapte. Astfel, pentru determinarea calității inventarierii efectuate, contabilul expert trebuie să ia cunoștință de depozițiile membrilor comisiei de inventariere și ale martorilor care au fost de față la efectuarea inventarierii. De aceea, anchetatorul penal este obligat să pregătească pentru expert, în afară de materialul documentar, și materialul corespunzător de anchetă, care lămurește împrejurările cauzei.

Expertului i se prezintă :

- a) actul de revizie cu explicațiile funcționarilor din unitatea supusă reviziei ;
- b) actele necesare expertizei ;
- c) procesele-verbale de interogare, examinare și alte materiale de anchetă care au importanță pentru punerea concluziilor de către expert.

Dacă la dosarul de anchetă se află materiale secrete, acestea trebuie prezentate expertului numai în caz de necesitate și cînd se numește ca expert o persoană care are voie să lucreze cu acte secrete.

c) Alegerea expertului

Alegerea expertului contabil este o acțiune de răspundere. În bună parte, calitatea concluziilor expertizei depinde de justa alegere a expertului.

Numindu-l pe expert, anchetatorul penal trebuie în primul rînd să se convingă dacă specialistul respectiv satisface cerințele puse de lege expertului.

Este evident că revizorii care au efectuat revizia în cauză sau persoanele care lucrează în aceeași instituție unde au avut loc fraudele nu pot fi numiți în calitate de experți.

Expert poate fi un contabil calificat, un cunoscător în problemele financiare sau un economist cu o pregătire teoretică sau cu un stagiu îndelungat în munca practică în posturi de conducere de aceeași specialitate și cu o experiență practică în munca de expert.

Intrucît evidența diverselor ramuri ale economiei naționale își are caracteristicile ei, expertul contabil trebuie să fie un specialist în domeniul în care are loc expertiza. Astfel, în procesele de abuzuri din comerț, poate fi expert un contabil care cunoaște bine evidența comercială etc.

La efectuarea expertizei în cauze foarte complicate sau mari, se numesc în calitate de experți persoane care au *stagiu în munca de expert*. În funcție de caracterul cauzei și de volumul lucrării, pot fi invitați concomitent mai mulți experți.

Se recomandă să se invite la efectuarea expertizei contabile persoane care lucrează permanent în acest domeniu. Experții începători trebuie atașați pe lîngă experții cu experiență, punîndu-i în prealabil în cunoștință cu normele de bază ale Codului de procedură penală al R.S.F.S.R. sau ale celorlalte republici unionale.

d) Ordonanța de numire a expertizei

Întrebările anchetatorului penal formulate în ordonanța de numire a expertizei constituie pentru expert planul său de lucru și la acestea se vor pune concluziile expertizei.

Numirea expertului, fără a i se determina de către anchetatorul penal sarcinile sale precise, este absolut inadmisibilă. Aceasta poate duce la faptul că anchetatorul va pune în sarcina expertului o parte din atribuțiile sale, îl va sili să se „descurce din dosar“, adică îl va transforma în revizor.

Atunci când anchetatorul penal întâmpină greutăți în formularea întrebărilor, se recomandă să schițeze în prealabil — până la numirea expertizei — întrebările, iar apoi, cu ajutorul expertului, să precizeze redactarea lor definitivă. Prin aceasta se obține o formulare clară din punct de vedere contabil a sarcinii pusă în fața expertului.

Dar și în acest caz anchetatorul penal rămâne autor al întrebărilor, expertul avînd numai rolul de consultant. De aceea, anchetatorul penal trebuie să știe în mod precis ce anume vrea să lămurească pe calea expertizei contabile.

E imposibil să se prevadă o enumerare completă a tuturor întrebărilor pe care anchetatorul penal le poate pune în fața expertizei contabile.

Există însă cerințe cu caracter general, pe care trebuie să le satisfacă oricare chestionar pus expertizei contabile și anume:

1) Întrebările nu trebuie să-l scoată pe expert din limitele competenței sale, nu trebuie să-l transforme nici în anchetator penal, nici în revizor, nici în expert de o altă specialitate.

Nu se pot pune, de exemplu, expertului contabil următoarele chestiuni: „Pentru ce are casierul lipsă de bani?“, „Să se stabilească dacă sînt lipsuri de mărfuri în magazie“, „Semnătura de pe act este a învinuitului?“

2) Întrebările trebuie formulate clar, precis, laconic și corect în așa fel, încît răspunsurile date să fie cît mai categorice. Nu se poate, de exemplu, pune expertului sarcina stabilirii volumului lipsei. Această chestiune trebuie formulată aproximativ în următoarea redactare: „Să se precizeze volumul lipsei de mărfuri în magazia N pe timpul de la 1.I.1946 pînă la 1.VII.1946, ținînd seamă de obiecțiile învinuitului Ivanov împotriva rezultatelor inventarierii scoase de contabilitate la data de 1.VII.1946“.

3) Numărul întrebărilor trebuie să fie minim, iar fiecare întrebare să decurgă în mod logic din întrebarea precedentă și tot în mod logic să precedeze pe cea următoare.

Formulînd definitiv întrebările, anchetatorul penal întocmește ordonanța de numire a expertizei.

Ordinea procedurală de alcătuire a actelor expertizei a fost expusă mai sus.

Dacă anchetatorul penal hotărăște mai multe expertize concomitente în aceeași cauză, de exemplu, expertiză contabilă și economică, expertiză contabilă și tehnică, expertiză contabilă și grafică, întrebările prezentate experților de diferite specialități trebuie să fie bine încheiate și puse în concordanță între ele.

În acest scop, se recomandă anchetatorului penal să-i consulte în prealabil pe experți cu privire la întrebările sale și să le dea acestora posibilitatea să precizeze formularea întrebărilor, redactarea și consecvența expunerii lor.

Cînd în fața anchetatorului penal apar probleme noi, se întocmește o nouă ordonanță, prin care acestea se supun suplimentar spre rezolvare experților.

e) Locul unde lucrează expertul

Expertul contabil trebuie să lucreze de regulă în localul procuraturii, unde i se pun la dispoziție toate materialele necesare, cu participarea directă a anchetatorului penal la lucrările sale și în prezența învinuitului, în cazurile necesare. Din punct de vedere practic, aceasta nu se poate realiza întotdeauna, fiindcă volumul actelor necesare expertului este atît de mare, încît este imposibil sau ne logic să fie transportate în cabinetul anchetatorului penal.

În afară de aceasta, expertul contabil trebuie să se folosească mereu, în decursul muncii sale, de informațiile și explicațiile funcționarilor de la contabilitate și ale altor funcționari din unitatea în cauză, iar chemarea lor permanentă la cabinetul anchetatorului penal ar fi dificilă. Din această cauză, se admite ca expertul să lucreze în unitatea unde s-a comis infracțiunea. În acest caz, anchetatorul penal eliberează expertului o împuternicire, care-i dă dreptul să ia cunoștință de toate materialele necesare în munca sa.

După cum s-a arătat mai sus, toate materialele necesare pentru expertiză trebuie ridicate și examinate în prealabil de către anchetatorul penal și prezentate expertului, pentru ca acesta din urmă să nu le caute singur, transformîndu-se în revizor.

Se interzice în mod categoric să se înmineze expertului contabil dosarul anchetei sau acte izolate de anchetă.

f) Colaborarea în muncă a anchetatorului cu expertul

Independent de locul unde lucrează expertul contabil, anchetatorul penal îi dă posibilitatea să ia cunoștință de materialele de anchetă necesare muncii sale. Expertul are dreptul să-și scoată note și extrase.

Anchetatorul penal este în drept să aducă la cunoștința expertului toate versiunile sale în legătură cu faptul anchetat, fără să-i impună însă vreuna din ele.

După ce transmite expertului ordonanța de numire a expertizei și-i face cunoscut conținutul dosarului, anchetatorul penal nu trebuie să rămână inactiv pînă la primirea concluziilor expertizei. Numai împlinirea activității de anchetă cu munca expertului și supravegherea de către anchetator a orientării muncii acestuia pot da rezultate rapide și de bună calitate în cauza respectivă.

În tot timpul muncii expertului, anchetatorul trebuie să aibă cu el o legătură permanentă, informîndu-l asupra datelor noi obținute de ancheta și informîndu-se, la rîndul său, despre stadiul expertizei. Printr-o asemenea organizare a muncii expertul poate să verifice rapid prin expertiză versiunile anchetei, care apar în cursul cercetărilor, iar anchetatorul poate cerceta și el repede faptele descoperite de către expertiză.

Nu se poate încredința expertului ridicarea înscrisurilor. Dreptul ridicării înscrisurilor este dat de către Codul de procedură penală anchetatorului penal și orice atribuire altei persoane a acestui drept este ilegală. Dacă expertul socotește necesară anexarea la dosar a unor documente pe care își întemeiază raportul său, el trebuie să arate anchetatorului necesitatea ridicării lor. Ridicarea se efectuează însă de către anchetatorul penal, în conformitate cu dispozițiile art. 175—188 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. și ale articolelor corespunzătoare din Codul de procedură penală al republicilor unionale.

Dacă la efectuarea percheziției sau la cercetările de la fața locului anchetatorul penal întâmpină greutăți în stabilirea volumului actelor care trebuie ridicate pentru a fi anexate la dosar, el poate să cheme un expert pentru trierea lor. Expertul nu poate fi însă transformat în martor asistent.

Anchetatorul penal poate să cheme un expert contabil pentru a participa la interogarea învinuților și a martorilor în problemele de competența expertului. Expertul are dreptul să pună

din proprie inițiativă anchetatorului chestiunea interogării învinuților în prezența sa, pentru a lămuri unele împrejurări ale cauzei, cum ar fi, de exemplu, stabilirea metodelor folosite la inventariere, greșelile comise etc. Atunci cînd participă la interogare, expertul contabil nu are dreptul să interogheze singur; el pune toate întrebările sale cu permisiunea anchetatorului și prin acesta.

Este indicat să se cheme expertul pentru a participa la ridicarea actelor.

Cînd expertul contabil este chemat de anchetator pentru a participa, în cadrul anchetei prealabile, la interogări, percheziții, ridicări de acte și de obiecte și cercetări la fața locului, anchetatorul trebuie să consemneze aceasta în actul care se întocmește cu ocazia efectuării acțiunii respective (în procesul-verbal de interogare, în procesul-verbal de percheziție etc.).

g) Formele de participare a învinutului în munca expertizei contabile

Participarea învinutului în munca expertizei contabile este permisă numai sub controlul anchetatorului penal.

Este absolut interzis ca anchetatorul penal să permită expertului să ia legătură directă cu învinutul.

Participarea învinutului în munca expertului contabil nu trebuie înțeleasă în sensul unei prezențe obligatorii și permanente a acestuia în decursul întregii munci a expertului.

În practică se disting trei forme de participare a învinutului la munca expertizelor contabile:

1) cînd învinutul este prezent și se găsește în stare de libertate;

2) cînd învinutul este arestat;

3) cînd învinutul nu a fost găsit de către anchetatorul penal.

Atunci cînd învinutul se găsește în stare de libertate, se procedează în felul următor. Anchetatorul penal cheamă la el pe învinut și pe expert și pune în vedere celui dintîi să dea lămuririle necesare în toate chestiunile îndoielnice sau în litigiu. La fiecare asemenea chemare, i se dă posibilitate învinutului să prezinte documente suplimentare.

Lămuririle învinutului se trec de către anchetatorul penal în procesul-verbal de interogare a învinutului, în prezența ex-

pertului. Documentele prezentate se primesc de către anchetatorul penal și, dacă acesta găsește necesar să le atașeze la dosar, face mențiune în procesul-verbal de examinare și dă ordonanța de atașare la dosar a actelor respective.

Dacă învinuitul se găsește arestat, anchetatorul penal organizează întâlnirea acestuia cu expertul, atunci când expertul contabil a luat cunoștință în suficientă măsură de materialele dosarului. Explicațiile învinuitului se trec de către anchetatorul penal în procesul-verbal.

Când învinuitul care este deținut se referă la oarecare acte, se specifică acest lucru în procesul-verbal, cu denumirea lor și a locului unde se găsesc. După aceasta, anchetatorul penal ia toate măsurile pentru a cere aceste acte și a le pune la dispoziția expertului contabil. Acest fel de întâlniri ale expertului cu învinuitul trebuie să se repete ori de câte ori este necesar.

Atît în primul cît și în cel de-al doilea caz, raportul de expertiză se aduce la cunoștința învinuitului după terminarea muncii expertului contabil. Dacă acesta dorește să dea lămuriri în legătură cu expertiza, ele se vor trece în procesul-verbal de interogare a învinuitului.

Atunci când învinuitul nu a fost descoperit, activitatea expertului contabil se desfășoară și în lipsa acestuia. După găsirea învinuitului, anchetatorul penal îi aduce la cunoștință raportul de expertiză și trece în procesul-verbal de interogare explicațiile acestuia. Pe baza lămuririlor învinuitului, expertul contabil face, dacă este nevoie, o expertiză suplimentară.

h) Expertiza suplimentară

Expertiza contabilă suplimentară se face în următoarele cazuri:

1) când, pe baza concluziilor raportului principal de expertiză, învinuitul a dat lămuriri care necesită efectuarea unor cercetări suplimentare. Aceasta formează de altfel obiectul expertizei suplimentare;

2) când, după efectuarea expertizei în cursul anchetei prealabile, apar în fața anchetatorului penal noi probleme care necesită concluziile unui expert contabil.

Raportul de expertiză contabilă suplimentară se întocmește ca și la prima expertiză. Efectuarea expertizei suplimentare se

încredințează expertului contabil care a pus concluziile în prima expertiză.

Temeiurile și procedura numirii expertizei suplimentare sînt arătate mai sus.

5 METODICA MUNCII EXPERTULUI CONTABIL

Cunoașterea problemelor fundamentale ale metodologiei muncii expertului contabil trebuie să ușureze anchetatorului penal colaborarea sa cu expertul contabil.

Mai jos se dau lămuriri asupra problemelor principale și mai des întîlnite în expertiza contabilă și se face o expunere sumară a metodelor muncii expertului contabil pentru rezolvarea acestor probleme.

a) Verificarea înscrisurilor și notelor cu privire la fiecare din întrebările puse de anchetator

Expertul răspunde la toate problemele puse de anchetatorul penal numai după ce studiază în prealabil actele care se referă la problema dată. Expertul studiază înscrisurile atît din punct de vedere al justeii lor întocmiri, cît și din punct de vedere al fondului operațiilor reflectate în acte. Prin examinarea minuțioasă a fiecărui act, se poate stabili dacă ele au fost întocmite în mod just. Stabilirea justeții operațiilor cuprinse în acte se realizează prin două metode:

- 1) *verificarea prin confruntare a actelor;*
- 2) *analiza operației reflectate în act.*

Verificarea actelor prin confruntare se realizează prin confruntarea mai multor exemplare ale unuia și aceluiași act sau ale mai multor acte referitoare la aceeași operație și care se găsesc la diferite servicii ale unității economice respective sau la diferite alte organizații.

De exemplu, factura cu care au fost trimise mărfurile de la magazinul nr. 1 la magazinul nr. 2, înregistrată la ieșirea mărfii din magazinul nr. 1, se verifică prin confruntare cu exemplarul facturii cu care a fost înregistrată la intrarea mărfii în magazinul nr. 2. Operația de livrare la bufet a produselor din magazia cantinei se verifică prin confruntarea exemplarului facturii

de ieșire, care se găsește în magazie, cu exemplarul aceleiași facturi care se găsește la bufet.

În unele cazuri o asemenea verificare a actelor nu-și atinge scopul și atunci expertul recurge la *analiza operației* respective. De exemplu, una din probele falsei întocmiri a actelor anexate la darea de seamă privitoare la justificarea avansului poate fi lipsa banilor la gestionar, la data trecută pe actele justificative. Pentru a stabili acest lucru, expertul trebuie să constate, după date, mișcarea sumelor gestiunii deținătorului avansului.

Stabilirea exactității reflectării operației în evidența contabilă se poate face de către expert prin confruntarea actelor cu datele din fișele analitice de la contabilitate, din listele de circulație a banilor și mărfurilor și din jurnalul de control. Expertul efectuează asemenea confruntare în funcție de împrejurările cauzei prin cercetarea tuturor actelor contabile sau prin sondaj.

Expertul verifică minuțios forma și fondul tuturor înscrisurilor prezentate de învinuit și neprimite de către revizor sau contabilitatea unității. Expertul analizează explicațiile și declarațiile esențiale în cauză ale învinuitului și martorilor prin prisma documentelor existente. În afară de aceasta, el se poate folosi de declarațiile învinuitului și ale martorilor pentru a lămurii și unele împrejurări ale cauzei.

b) Stabilirea răspunderii materiale pe perioade

Expertul contabil defalcă pe perioade materialul de inventariere verificat atunci când este necesar să stabilească pe perioade răspunderea materială a unor salariați.

De exemplu, lipsa din magazin pentru perioada 1 octombrie 1946 — 1 iulie 1947 este de 20.000 ruble. În magazin au lucrat ca gestionari directorul Ivanov — în decursul întregii perioade — și adjuncții lui: Sergheev — de la 1 octombrie 1946 până la 23 decembrie 1946 — și Nicolaev — de la 7 decembrie 1946 până la 1 iulie 1947. La 23 decembrie 1946 a fost efectuată inventarierea periodică a mărfurilor, al cărei rezultat nu a fost trecut în evidență. Expertul contabil este obligat în acest caz să defalce răspunderea materială în felul următor: de la 1 octombrie până la 23 decembrie 1946, când gestionari au fost Ivanov și

Sergheev, și de la 24 decembrie 1946 până la 1 iulie 1947, când gestionari au fost Ivanov și Nicolaev.

Concluziile expertului contabil, cuprinse în raportul său de expertiză, trebuie să fie confirmate prin tabele, din care să reiasă mișcarea acelor valori pe perioadele de inventariere pentru care se dă raportul.

Continuând exemplul nostru, expertul trebuie să întocmească următoarele tabele:

1. SITUAȚIA REZULTATELOR LA 24.12.1946

Rest mărfuri potrivit datelor inventarierii	
din 01.10.1946	12 000
Intrat mărfuri de la 01.10. până la 23.12.1946	67 000
Mărfuri scăzute de la 01.10. până la 23.12.1946	68 000
Pierderi normale	1 000
Rest potrivit datelor contabilității la	
24.12.1946	10 000
Rest potrivit datelor inventarierii	7 000
Mărfuri lipsă	3 000

2. SITUAȚIA REZULTATELOR LA 01.07.1947

Rest mărfuri potrivit datelor inventarierii	
din 24.12.1946	7 000
Intrat mărfuri de la 24.12.1946 până la 01.07.1947	150 000
Mărfuri scăzute	129 500
Pierderi normale	2 500
Rest potrivit datelor contabilității la	
02.07.1947	25 000
Rest potrivit datelor inventarierii	8 000
Mărfuri lipsă	17 000

c) Stabilirea persoanelor răspunzătoare din punct de vedere material

Răspunderea materială a salariaților se stabilește de către expertiza contabilă potrivit cu ordinele, dispozițiile și instrucțiunile existente în sistemul respectiv, cu privire la împărțirea sarcinilor între anumiți angajați. Răspunderea materială se stabilește în modul următor:

1) Prin procesul-verbal de predare-primire a bunurilor întocmit la intrarea în funcție.

2) Prin ordinele de numire a diferiților salariați în munci cu răspundere materială și de desfacere a contractelor cu aceștia.

Expertiza contabilă se orientează după aceste acte la stabilirea persoanelor răspunzătoare din punct de vedere material. În unele cazuri un salariat, care prin funcția sa nu este răspunzător din punct de vedere material, poate fi tras la răspundere prin concluzia expertizei contabile, datorită participării lui la săvârșirea infracțiunii. De exemplu, vânzătorul, care prin funcția sa nu este o persoană cu răspundere materială, devine totuși răspunzător dacă prin expertiza contabilă se stabilește că el a primit mărfurile după listele de inventariere, a semnat actele de intrare și ieșire a mărfurilor în cursul perioadei de inventariere și le-a predat la sfârșitul acestei perioade, conform tablourilor de inventariere.

Expertul contabil nu are dreptul să împartă în mod artificial o răspundere materială între persoanele care răspund solidar.

În exemplul nostru arătat mai sus vor fi răspunzători din punct de vedere material pentru lipsa mărfurilor din magazin la 24.12.1946 în valoare de 3.000 ruble directorul magazinului Ivanov și adjunctul său Sergheev, iar pentru lipsa de la 02.07.1947 în valoare de 17.000 ruble, același director al magazinului și adjunctul său Nicolaev. Este inadmisibilă împărțirea artificială în continuare a răspunderii materiale între Ivanov și Sergheev sau între Ivanov și Nicolaev.

d) Calcularea plusurilor și a minusurilor

Dreptul de a compensa lipsurile cu plusurile aparține conducătorului organizației și numai la mărfurile și materialele cu același nume și de același sort, cu condiția ca ele să aibă o evidență separată din punct de vedere cantitativ. Conducătorul organizației nu are dreptul să compenseze plusurile pentru acoperirea minusurilor de mărfuri și materiale pentru perioade învecinate de inventariere.

Expertul contabil are dreptul să efectueze un calcul mai larg al resortării, dacă în baza actelor există temeuri documentare.

De exemplu, dacă expertul contabil stabilește existența unei confuzii în denumirea materialelor făcute în limitele întregii lor grupe, atât în acte cât și în evidență, el are dreptul să recalculeze resortarea pentru toată grupa în întregime.

Dacă se stabilește cu această ocazie prin depozitiile mem-

brilor comisiei de inventariere că inventarierea intermediară a fost efectuată în mod nesatisfăcător, cu violarea regulilor stabilite, expertul contabil este obligat să compenseze reciproc rezultatele inventarierii perioadelor învecinate.

e) Verificarea modului de întocmire a evidenței și a situației ei

Studiind actele, expertul contabil stabilește în ce situație se găsește evidența în unitatea economică respectivă și dacă ea a îndeplinit funcția de control.

Indicii unei situații satisfăcătoare a evidenței sînt:

- 1) întocmirea satisfăcătoare a înscrisurilor și reflectarea lor la timp în evidență;
- 2) existența evidenței analitice a operațiilor;
- 3) întocmirea la timp și de bună calitate a dărilor de seamă periodice.

f) Verificarea actelor prezentate de către învinuiți

Actele prezentate anchetatorului de către învinuit se transmit de către acesta expertului contabil și urmează a fi supuse unei studieri și verificări minuțioase din punct de vedere al formei și al fondului operațiilor pe care ele le reflectă. Expertul contabil este obligat să-și pună concluziile corespunzătoare pentru fiecare act în parte. Primind actul, expertul arată în mod amănunțit ce schimbări aduce el în situația întocmită anterior prezentării lui. În cazul cînd actul prezentat de către învinuit nu este bun din punct de vedere al formei sau al conținutului și nu poate fi acceptat, expertul arată pe larg toate motivele pentru care consideră actul ca nevalabil.

Pentru aprecierea definitivă a actului, este necesară, uneori, verificarea lui pe cale de anchetă. În asemenea cazuri, anchetatorul efectuează verificarea înainte ca expertul să-și pună concluziile.

g) Verificarea declarațiilor învinuiților și a depozitiilor martorilor

Toate declarațiile învinuiților și depozitiile martorilor care au legătură cu problemele analizate de către expert trebuie verificate minuțios de către expert numai atunci cînd ele pot fi ve-

rificate prin expertiză. De exemplu, un magaziner învinuit declara ca materialul eliberat de el din depozit în atelier, pe baza unei facturi pierdute și neînregistrate nici la depozit și nici în evidența contabilă, trebuie să-i fie scăzut. Expertul contabil este obligat în acest caz să verifice prin confruntare cantitatea materialului ieșit din depozit, cu cantitatea materialului primit de către atelier. În urma verificării, declarația învinuitului va fi infirmată sau confirmată.

Într-un alt caz, un martor pretinde că în lista de inventariere de la începutul perioadei de inventariere nu au fost incluse materialele sosite în perioada precedentă, ceea ce ar explica existența plusului de materiale la sfârșitul perioadei analizate. Expertul contabil este obligat să stabilească momentul sosirii acestor materiale și să verifice dacă sînt trecute în stocul listei de inventariere la începutul perioadei analizate.

h) Imprejurări noi în cauză descoperite în cursul expertizei

În procesul examinării materialelor, expertul contabil poate descoperi existența unor abuzuri necunoscute anchetatorului și care nu au fost incluse pe lista de întrebări dată expertului sau care au fost săvîrșite de persoane care n-au fost trase încă la răspundere sau săvîrșite în perioadele care nu fac obiectul direct al activității expertului.

Stabilind, de exemplu, timpul înregistrării primirii unor materiale în plus, expertul descoperă că acestea nu au fost înregistrate la timpul lor într-o perioadă precedentă, cînd pentru aceste bunuri răspundeau alte persoane care nu mai lucrează în întreprindere și în care nu au fost incluse în ancheta penală respectivă.

În acest caz, expertul contabil este obligat să aducă imediat la cunoștința anchetatorului, în formă scrisă, abuzurile descoperite, fără a intra în analiza lor. Primind această comunicare, anchetatorul dispune organizației superioare să facă o verificare a operațiilor din perioada în care expertul a descoperit abuzurile.

6. ÎNTOCMIREA ACTELOR CU PRIVIRE LA REZULTATELE EXPERTIZEI CONTABILE

Concluziile expertizei contabile trebuie să fie întocmite de către expertul contabil pe baza materialelor de la dosar și a lu-

turor documentelor prezentate expertizei, ținînd seama și de explicațiile învinuitului pe care le-a analizat.

Prin conținutul lor, concluziile expertizei contabile trebuie să satisfacă următoarele cerințe:

1) Concluziile trebuie să fie concise și documentate din punct de vedere contabil.

2) Ele trebuie să fie întemeiate pe acte și fapte stabilite și confirmate, cu trimiteri la paginile dosarului, dacă ele se găsesc la dosar, sau la numerele, datele și locul unde se găsesc, dacă nu sînt anexate la dosar.

3) În concluzie, expertul contabil trebuie să dea răspunsuri complete la toate întrebările puse expertizei de către anchetator.

4) Raționamentele expertului neîntemeiate pe materialele și actele de la dosar, precum și răspunsurile lipsite de siguranță se exclud din concluzie.

5) Dacă în concluzie se fac trimiteri la legi, decizii, instrucțiuni etc., expertul este obligat să treacă denumirea, numărul, data și articolul pe care își bazează concluziile sale.

6) În concluzia expertizei contabile nu trebuie să fie făcută calificarea juridică a acțiunilor salariaților în cauză, cum ar fi, de exemplu: „abuzul de serviciu“, „delapidarea“, „furtul“, „neglijența“ etc.

7) Răspunderea materială a diferiților salariați trebuie precizată atît în timp cît și în privința volumului răspunderii.

8) Termenii contabili trebuie înlocuiți pe cît posibil cu noțiuni obișnuite care lămuresc conținutul lor; de pildă, termenul „sold“ se înlocuiește cu cuvîntul „rest“, termenul „activ“ se înlocuiește cu expresia „repartizarea fondurilor“.

9) Concluziile expertizei trebuie să reiasă din analiza materialelor expuse în raport.

Se poate recomanda următoarea schemă pentru concluziile expertizei contabile.

Partea introductivă:

a) denumirea actului de anchetă (concluziile expertizei contabile);

b) prenumele, numele, numele tatălui expertului, adresa, numărul telefonului;

c) denumirea și numărul dosarului, numele învinuiților și articolele din Codul penal în baza cărora sînt trași la răspundere; de exemplu: „Dosarul penal nr. 325 al Procuraturii raionului

Kirov al oraşului Moscova, referitor la învinuirea lui Mihailov A. V. în baza art. 2 al decretului Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat şi obştesc” şi învinuirea lui Vasiliev A. N. pe baza art. 111 din Codul penal al R.S.F.S.R.

Partea I

„*Temeiul expertizei*”. Se indică data ordonanţei anchetatorului referitoare la ordonarea expertizei contabile.

Partea a II-a

„*Împrejurările cauzei*”. Se expun pe scurt împrejurările cauzei în legătură cu care a fost ordonată expertiza. Această parte a concluziilor este necesară pentru determinarea exactă a situaţiei cauzei la începutul expertizei.

Partea a III-a

„*Sarcina expertizei*”. În această parte se trec textual întrebările puse expertului prin ordonanţa anchetatorului penal de efectuare a expertizei.

Partea a IV-a

„*Enumerarea materialelor prezentate şi a listei persoanelor care au dat lămuriri expertului*”. În prima parte, se face o enumerare a materialelor prezentate expertului, redactată pe scurt, dar complet. În partea a doua, se enumeră salariaţii care au dat lămuriri expertului în timpul muncii sale.

Partea a V-a

„*Analiza materialelor prezentate*”. Această parte este centrul concluziilor şi cuprinde analiza actelor prezentate şi a împrejurărilor cauzei. Această parte se expune în ordinea întrebărilor puse de anchetator şi la care trebuie să răspundă expertiza. La sfârşitul analizei materialului, se face la fiecare întrebare în parte un scurt rezumat cu expunerea împrejurărilor stabilite şi a concluziilor expertului. Dacă în afară de concluzii se prezintă în anexe speciale un material cifric bogat, expertul face, în locurile corespunzătoare din textul concluziilor, trimitere la numărul anexei.

Partea a VI-a

„*Concluziile expertizei*”. Concluziile se expun în aceeaşi succesiune ca şi la analiza materialelor şi conţin într-o formă foarte concisă expunerea concluziilor expertizei. Dacă la concluzii sînt anexe speciale cuprinzînd situaţii cu cifre sau alte date, expertul trece la sfârşitul concluziilor enumerarea acestor anexe.

Concluziile se semnează de către expertul contabil şi se datează cu data înmînării lor anchetatorului.

7. Analizarea de către anchetator a concluziilor expertizei contabile

Concluziile expertizei contabile nu pot fi primite de către anchetator „pe încredere” şi folosite ca atare în mod mecanic în concluziile de acuzare sau în ordonanţa de clasare a dosarului. Concluziile expertizei, ca şi orice altă probă în cauză, trebuie să fie verificate minuţios şi critic de către anchetator.

Anchetatorul penal trebuie :

1) Să examineze atent cuprinsul concluziilor, pentru a se convinge :

- a) dacă au fost date răspunsuri la toate întrebările puse ;
- b) cît de categorice sînt aceste răspunsuri ;
- c) dacă nu există contradicţii în expunere ;
- d) dacă materialele pe care se bazează concluziile expertizei sînt suficiente, prin volumul şi caracterul lor, pentru concluziile la care a ajuns expertul ;
- e) dacă metodele întrebuintate de expert corespund celor de care are dreptul să se folosească expertiza contabilă.

2) Să prezinte concluziile expertizei contabile învinuiţilor, să primească de la ei lămuriri şi să ceară de la expert concluzii suplimentare asupra acestor lămuriri, dacă ele conţin contradicţii faţă de concluziile expertizei.

3) Să confrunte concluziile expertizei cu alte probe ferm stabilite în cauză.

4) Dacă între concluziile expertizei şi alte probe în cauză sînt contradicţii, anchetatorul trebuie să stabilească cît sînt ele de mari şi, dacă au importanţă esenţială pentru cauză, să re-verifice probele care contrazic concluziile expertizei.

5) Dacă anchetatorul socoteşte după reverificare că concluziile expertizei sînt juste, el trebuie să-şi fundamenteze punctul

său de vedere din actul de acuzare sau din ordonanța de clasare a dosarului pe aceste concluzii.

Cînd anchetatorul descoperă unele împrejurări noi, care nu au format obiectul analizei expertizei, ordonă o *expertiză suplimentară*, în conformitate cu indicațiile date mai sus.

Cînd anchetatorul nu este de acord cu concluziile expertizei, el are dreptul să ordone o expertiză suplimentară fie să deschidă acțiunea penală, fie să claseze dosarul, în pofida acestor concluzii. În ultimul caz, anchetatorul trebuie să motiveze amănunțit, cu trimitere la probele corespunzătoare, dezacordul său cu concluziile expertizei contabile și să indice temeiurile concrete care-l pun în situația de a infirma concluziile:

Dacă în cauză sînt două rapoarte de expertiză contabilă care se contrazic, se recomandă ordonarea unei expertize de control numai pentru întrebările în rezolvarea cărora au avut loc divergențe între experți.

Pentru efectuarea expertizei de control, se invită un expert contabil calificat și experimentat.

IV. EXPERTIZA GRAFICA (grafologia judiciară)

1. IMPORTANȚA EXPERTIZEI GRAFICE

Unul din cele mai răspîndite mijloace de descoperire a multor feluri de infracțiuni este identificarea vinovatului după scris.

În majoritatea cazurilor, expertiza grafică este folosită la cercetarea unor posibile falsuri și a manuscriselor cu conținut delictuos. Dar necesitatea identificării unei anumite persoane după scris nu este condiționată numai de scopul descoperirii vinovatului. Scrisul scrisorilor, al diferitelor bilețele și uneori de pe mici bucăți de hîrtie servește în multe cazuri la descoperirea unor împrejurări esențiale pentru cauză, cum se întîmplă, de exemplu, la stabilirea faptelor în sinuciderile reale sau în cele simulate, ori la identificarea cadavrelor necunoscute.

2. ELEMENTELE DE BAZĂ ALE SCRISULUI ȘI MIJLOACELE PENTRU SCHIMBAREA LUI

Timp de mulți ani, scrisul a fost studiat numai din punct de vedere al *formei exterioare* a literelor, pentru că exista convin-

gerea că, la fiecare persoană care știe să scrie, formele literelor rămîn întotdeauna aceleași și nu se aseamăna cu formele literelor scrise de alte persoane.

Practica a arătat greșeala acestui punct de vedere. Grafologia științifică modernă privește scrisul ca un *întreg sistem de mișcări* propriu celui care scrie și dependent de anumite cauze

Unele condiții care influențează asupra caracteristicilor mișcării la scris și prin urmare asupra scrisului în întregime rămîn în decursul unei perioade de timp mai mult sau mai puțin îndelungat relativ stabile, în timp ce altele se modifică în concordanță cu împrejurările concrete în care scrie omul.

Condițiile relativ stabile, care caracterizează scrisul unei anumite persoane în timpul procesului scrierii, sînt: starea generală a sănătății, văzul, construcția fiziologică a mîinii, deprinderile scrisului căpătate prin studiu și practică.

În cea de-a doua grupă de condiții care influențează scrisul intră, înainte de toate, dorința proprie a celui care scrie de a-și schimba scrisul obișnuit. În aceeași grupă de condiții intră:

- starea fizică și dispoziția celui care scrie;
- poziția sa în timpul scrisului (șezînd, stînd în picioare sau stînd culcat), obiectivul și cuprinsul scrisorii, calitatea peniței, cernelii sau hîrtiei, iuțeala sau încetineala scrisului și o serie de alte împrejurări.

Scrisul fiecărui om are un important număr de caractere stabile, care pot fi ușor distinse. De aceea, simpla cunoaștere a scrisului unei persoane dă adesea posibilitatea recunoașterii scrisului său la prima vedere. O asemenea recunoaștere este înlesnită de caracterele generale care aparțin aspectului exterior al textului scris: dimensiunea, viteza cu care s-a scris, încordarea, înclinarea și apăsarea.

Dimensiunea scrisului se stabilește după *înălțimea* literelor scrisului. În funcție de înălțimea mai mare sau mai mică, scrisul se caracterizează ca mare, mic sau mijlociu.

Viteza scrisului se stabilește prin *lărgimea* distanței dintre trăsăturile principale ale literelor. În funcție de lărgimea sau îngustimea distanței, scrisul se caracterizează ca întins, strîns sau mijlociu.

Încordarea scrisului se stabilește după gradul *legăturii* literelor între ele și în funcție de capacitatea autorului, exprimată în textul scris, de a lega un număr mai mare sau mai mic de litere.

Scrisul se caracterizează după încordare ca încordat, întretăiat sau mijlociu.

Inclinarea scrisului se stabilește prin *unghiul* format de trăsăturile principale ale literelor față de linii și rînduri. În funcție de poziția acestor trăsături, spre dreapta sau spre stînga unghiului drept sau în unghi drept, scrisul se caracterizează ca aplecat spre dreapta, aplecat spre stînga sau drept.

Apăsarea scrisului se stabilește prin *grosimea* (gradul accentuării) principalelor trăsături. Scrisul se caracterizează în funcție de aceasta ca gros, subțire sau mijlociu.

Cînd infractorul își diformează artificial scrisul, se schimbă aproape întotdeauna tocmai acele trăsături care sînt ușor de distins, în special dimensiunile literelor, inclinarea trăsăturilor principale față de liniile rîndurilor sau chiar încordarea, adică legătura literelor. Asemenea gen de schimbări se practică de obicei cu scopul de a face scrisul de nerecunoscut și se întîlnește, de exemplu, în scrierea scrisorilor anonime cu caracter delictuos. În asemenea cazuri, scrisul mare se schimbă într-unul mic sau dimpotrivă, din întins în strîns, din încordat în întretăiat, din inclinat spre dreapta în drept sau în inclinat spre stînga, din gros, adică cu apăsare mare, în subțire și invers. În unele cazuri infractorii folosesc în locul scrisului obișnuit sau schimbat un scris artificial, de exemplu, de tipar, de desen etc.

Un alt mod de schimbare intenționată a scrisului este imitarea unui scris străin. Aceasta se întîlnește mai des la falsificarea de semnături și mai rar la falsificarea de texte întregi.

3. METODICA EFECTUĂRII EXPERTIZEI SCRISULUI

Ordinea pregătirii înscrisurilor și a modelelor scrisului care urmează a fi supuse examinării expertizei a fost expusă într-un capitol precedent.

Înscrisurile care sînt probe materiale (corpuri delictive) și înscrisurile care sînt modele pentru examinarea scrisului se trimit pentru expertiză la laboratorul criminalistic. Procesul-verbal care se întocmește aici trebuie să fie însoțit de fotografiile demonstrative și de descrierea examinării comparative.

Metoda prin *confruntare* a formelor literelor pentru identificarea unei persoane după scris, care a fost practică în decurs

de mai multe sute de ani, este astăzi cu totul neconcludentă. În trecut, ea a fost izvorul multor grave erori judiciare. Deci, dacă raportul este întocmit după metoda expertizei *caligrafice*, adică prin simpla indicare că mai multe litere ale manuscrisului sau ale semnăturilor seamănă, și pe baza aceasta se trage concluzia asupra identității scrisului, asemenea concluzii nu pot prezenta încredere, așa cum s-a spus la expunerea bazelor teoretice ale metodei identificării.

Nu este concludentă nici expertiza scrisului executată după metodele descrierii literelor sau grafometriei, pentru că se studiază nu caracterele scrisului în ansamblu, ci caracterele luate din litere separate, în primul caz, sau după dimensiunile lor, în al doilea caz.

Expertiza grafologică, denumită și *psihografologică*, încearcă să găsească identitatea autorului unei scrisori după scris, prin compararea însușirilor psihice ale autorului manuscrisului sau semnăturilor, în conformitate cu teoriile grafologice existente (psihografologia). Dacă grafologul găsește aceste însușiri asemănătoare în scrisoare și în model, el pune concluzii de identitate și invers. Dar, așa cum s-a arătat mai sus, scrisul se schimbă sub influența celor mai diferite cauze, inclusiv cele de ordin psihologic. De aceea expertiza grafologică (psihografologică) nu poate fi socotită științific fundamentată, ceea ce a fost dovedit de nenumărate ori în practică cu exemple de concluzii greșite.

În realitate, scrisul nu este o reprezentare tip a formelor literelor și nici unirea lor mecanică, ci un *sistem întreg de mișcări* adaptat la exprimarea în scris a graiului viu. Fiind legat de sensul și obiectivul înscrisului, scrisul nu poate fi studiat pentru identificare separat de conținutul celor scrise și de condițiile în care s-a efectuat. Una și aceeași persoană poate să scrie adresa pe un plic sau să semneze pe coperta unui caiet cu un scris citet, frumos și în același timp să pună în plic o scrisoare sau să treacă însemnări în caiet scrise cu caractere necitețe. O mare deosebire se observă în felul în care și scrie prenumele una și aceeași persoană într-un text și la semnătură.

Stabilirea identității autorului unei scrisori sau, invers, negarea identității necesită aplicarea unei metode experimentale de identificare, care cere expertului îndeplinirea unei *munci experimentale complexe*, cunoscută sub denumirea de prelucrare prealabilă a scrisului. Experimentele servesc pentru separarea, stu-

dierea și aprecierea caracterelor speciale și generale ale scrisului și scrisorii în interdependență, condiționarea și stabilitatea lor. Bazate pe această prelucrare, rezultatele analizei comparate, reprezentate în tabele fotografice, arată demonstrativ, cu ajutorul mențiunilor corespunzătoare, caracterele stabile care coincid: gradul de formare a scrisului, direcția mișcărilor în timpul scrisului, corelația lor după liniile bazei scrisului și ale terminațiilor superioare ale trăsăturilor, după unghiul de înclinare, după legături etc., precum și amănuntele ce se oglindesc mai ales în mișcările reflexe neobservate pentru cel care scrie și deprinderile mărunte ale scrisului. Motivele concluziilor expuse în raport devin demonstrative, ușurând astfel munca anchetatorului, procurorului și instanței în aprecierea concluziilor experților.

În practică, se întâlnesc cazuri când materialele strânse ca modele de comparație sînt greșite sau insuficiente și aceasta influențează asupra rezultatelor analizei. De aceea, cu ocazia trimiterii documentelor pentru expertiza scrisului, anchetatorul penal trebuie să acorde toată atenția pregătirii minuțioase a modelelor necesare expertului.

Dacă caracterele necesare pentru stabilirea identității sau lipsei identității sînt insuficiente, concluziile pot fi numai *probabile*, dar nu certe. Prin urmare, expertul trebuie să precizeze dacă concluziile sale sînt certe sau probabile, cu indicarea datelor științifice pe baza cărora și-a întemeiat concluzia.

V. EXPERTIZA TEHNICĂ A INSCRISURILOR

1. DOMENIUL ÎN CARE SE APLICA EXPERTIZA TEHNICĂ A INSCRISURILOR

În domeniul expertizei tehnice a înscrisurilor intră următoarele probleme:

- 1) stabilirea existenței falsului și a mijloacelor prin care s-a executat;
- 2) analizarea materialului înscrisului;
- 3) refacerea înscrisurilor deteriorate și a conținutului lor;
- 4) stabilirea vechimii înscrisului și a mențiunilor pe care le cuprinde;
- 5) descifrarea scrisului secret;

6) expertiza înscrisurilor executate cu ajutorul mașinilor de scris și tehnicii tipografice.

Infractorii falsifică înscrisuri prin ștersături, deteriorare cu substanțe chimice, spălare, schimbări, adăugiri și intercalări în conținut, prin copiere cu ajutorul metodelor tehnice, prin lipirea sau schimbarea de pagini, prin falsificarea imprimatelor, tiparelor și a ștampilelor etc.

2) METODICA EFECTUARII EXPERTIZEI TEHNICE A INSCRISURILOR

a) Stabilirea ștersăturilor

Ștersătura provoacă inevitabil o deteriorare mai mică sau mai mare a suprafeței hîrtiei, care constă în dispariția lustrului, mărirea absorbției, ridicarea fibrelor, deteriorarea plasei sau linii de siguranță și o oarecare micșorare a grosimii hîrtiei. Deteriorarea lustrului se observă pe calea examinării cu ajutorul luminării laterale; fibrele ieșite înafară se descoperă cu lupa sau printr-o mărire neînsemnată la microscop; micșorarea grosimii hîrtiei se poate vedea prin examinarea în zare a locurilor șterse din document. Când în locul șters a fost scris un nou text, se constată o împrăștiere a cernelii. Uneori, cu toată ștersătura, rămîn urmele textului inițial; dacă textul șters a fost scris cu creionul, este posibilă citirea lui după urmele apăsării de pe cealaltă parte a înscrisului. La expertiza înscrisurilor cu ștersături, fotografia analitică își găsește o mare aplicare (pentru întărirea urmelor slab vizibile ale însemnărilor inițiale).

b) Analizarea înscrisurilor alterate cu substanțe chimice

Pentru analizarea înscrisurilor despre care se presupune că au fost supuse alterării cu substanțe chimice, se ivesc următoarele sarcini criminalistice:

- 1) stabilirea faptului alterării;
 - 2) identificarea substanțelor care au fost întrebuințate pentru alterare;
 - 3) aflarea textului înlăturat, după urmele care s-au păstrat.
- Sînt caracteristice alterării: formarea petelor la suprafața

hîrtiei din cauza acţiunii substanţelor chimice, apariţia pe hîrtie a unor porţiuni mate ca urmare a deteriorării hîrtiei, decolorarea linierii, a plasei de siguranţă, descoperirea urmelor substanţelor care au fost folosite pentru alterare, existenţa urmelor slabe sau ascunse ale textului alterat. Caracterele alterării se stabilesc prin examinarea înscrisurilor la o luminare în poziţie oblică cu raze ultraviolete, prin fotografierea cu filtru luminos, prin probe chimice menite să stabilească prezenţa substanţelor chimice etc.

Aflarea textului alterat se obţine de multe ori prin examinarea la raze ultraviolete, cu condiţia ca substanţa care s-a format după acţiunea substanţei chimice asupra materialului liniilor să se deosebească după fluorescenţa sa de alte porţiuni ale suprafeţei documentului; textul alterat apare astfel, în lumina razelor ultraviolete, în forma unor linii deschise pe un fond mai închis sau în forma unor trăsături mai întunecate pe fondul slab fluorescent al documentului. Dacă textul alterat nu se descoperă nici la razele ultraviolete şi nici cu ajutorul fotografiei, se recurge la restabilirea lui cu ajutorul reactivilor chimici. În acest caz, succesul depinde de măsura în care substanţa chimică a distrus materia colorată a liniilor şi de măsura în care sînt îndepărtate rămăşiţele materialului liniilor, după decolorare.

Uneori, textul alterat se descoperă după cîtva timp, datorită oxidării în contact cu aerul. În unele cazuri, îmbunătăţirea vizibilităţii urmelor rîndurilor se obţine printr-o umezire uşoară.

Pentru stabilirea substanţei cu care a fost efectuată alterarea, se folosesc metodele microchimice (schimbarea culorii sau căderea cristalelor caracteristice la acţiunea anumitor reactivi asupra locului din document care a fost supus alterării): reactivul se toarnă pe document în picături, iar reacţia se observă cu lupa sau microscopul. Aceste analize se efectuează numai de către un specialist chimist.

c) Descoperirea schimbărilor în conţinut şi a adăugirilor în înscrisuri

La rezolvarea acestei probleme se ţine seama de următoarele:

1) deosebiri de scris între textul iniţial şi însemnările ulterioare făcute de altă persoană;

2) deosebiri în plasarea textului iniţial şi a adăugirilor. Foarte des se descoperă diferenţa de viteză (din cauza spaţiului

însuficient pentru intercalare) şi necoincidenţa liniilor bazei rîndurilor;

3) deosebiri în privinţa materialului folosit la scris (întrebuinţarea altei cerneli sau altui creion);

4) vechimea diferită a înscrisurilor (după gradul diferit de oxidare a cernelii în rînduri);

5) deosebiri între succesiunea întretăierii rîndurilor şi ordinea firească a înscrisurilor (de exemplu, sfîrşitul textului este adăugat după întocmirea înscrisului şi unele rînduri ale cuvintelor adăugate stau deasupra semnăturii sau a ştampilei).

Analizarea întretăierii rîndurilor face parte din sarcinile cele mai grele ale expertizei criminalistice a înscrisurilor. Observarea cu ochiul liber, cu lupa sau microscopul nu dă totdeauna o reprezentare exactă a realităţii, deoarece impresia făcută este în unele cazuri determinată de corelaţia culorii şi a intensităţii rîndurilor. Fotografierea obişnuită nu dă rezultate suficient de sigure. Stabilirea consecvenţei întreruperilor rîndurilor este posibilă uneori: 1) după întinderea cernelii rîndurilor ulterioare pe rîndul scris anterior; 2) după relieful relativ al rîndurilor; 3) după prezenţa particulelor de grafit prinse de peniţă în direcţia mişcării mîinii (acest caracter se observă la microscop); 4) după urmele săriturii instrumentului de scris peste adînciturile rîndurilor făcute anterior cu creionul la executarea rîndurilor ulterioare.

d) Stabilirea executării semnăturii prin copiere

Infractorul falsifică semnătura prin copiere de pe un model autentic, prin reproducere (desen) sau prin întrebuiţarea metodelor tehnice (copierea în zare peste hîrtia de copiat). Desena-rea este caracterizată de urmele opririlor peniţei sau creionului, care nu corespund mişcărilor naturale la scris, de urmele îndreptărilor, de lipsa de fermitate a trăsăturilor şi alte semne ale încetinelii scrisului, precum şi de direcţia diformată a mişcării la executarea unor anumite litere în comparaţie cu semnăturile autentice. Cînd s-a făcut o desenare prealabilă cu creionul, cu vîrful peniţei uscate şi altele, se observă urmele apăsării vîrfului, care de multe ori nu coincid cu desenul trăsăturilor ulterioare. La desenarea prealabilă cu creionul sau prin hîrtia de copiat rămîn pe documentul falsificat, pe trăsăturile ulterioare sau alături de

ele particule de grafit sau de substanțe colorate ale hîrtiei de copiat. Aceste particule pot fi descoperite prin examinarea înscrisurilor la microscop sau cu ajutorul fotografiei (microfotografia, fotografierea la raze infraroșii).

Cîteva semnături autentice ale uneia și aceleiași persoane nu corespund în dimensiunile și contururile tuturor amănuntelor lor. De aceea, deplina coincidere a trăsăturilor cîtorva semnături bănuite, făcute în numele persoanei respective, poate fi indiciu că au fost falsificate prin copiere după același model cu ajutorul metodelor tehnice (comparația se efectuează prin suprapunerea la lumină a dispozitivelor pregătite la aceeași scară pe clișeuri transparente). În urma percheziției la persoanele care au falsificat o semnătură străină prin copiere, se poate de multe ori găsi documentul cu semnătura autentică ce a servit de model pentru copiere și care, supus unei examinări atente, prezintă uneori pe semnătură urmele copiatului (urme de apăsare ale vîrfului creionului sau penitei). La percheziția ce se face acestor persoane se descoperă uneori foi de hîrtie pe care vinovații au efectuat exerciții de copiere înainte de a falsifica semnătura pe însuși documentul în cauză.

e) Analiza criminalistică a imprimatelor, sigiliilor și ștampilelor

Aici pot fi puse următoarele probleme criminalistice: scoaterea la iveală a textului insuficient de clar al imprimărilor, determinarea corespunderii sau necorespunderii între ele a unor imprimări, stabilirea falsului.

Pentru citirea textului neclar imprimat se folosește fotografia separatoare de culori și fotografia la raze infraroșii. Uneori, pentru scoaterea la iveală a textului este suficientă examinarea prin filtru luminos, care mărește contrastul între tipărire și fond (de exemplu, prin sticlă galbenă).

Falsificarea imprimării sigiliului și ștampilelor se efectuează de către infractori prin trei mijloace:

1) prin confecționarea de clișee false (din cauciuc, lemn, metal, hîrtie și altele);

2) prin copierea imprimărilor unei ștampile autentice pe o suprafață umezită sau pe o peliculă viscoasă și recopierea imprimărilor negative obținute pe înscrisul fals;

3) prin desenarea imprimărilor direct pe înscrisul fals.

În primul caz, la compararea imprimatului suspect cu cel adevărat, se observă cu atenție dimensiunile generale ale imprimărilor, mărimea razei cercurilor, distanța dintre cuvinte și litere, concordanța rîndurilor și a desenelor, coincidența sau diferența în plasarea textului, coincidența defectelor întîmplătoare ale ștampilelor. Pentru această muncă, este bine să se întrebuișteze fotografii mărite, pe care pot fi făcute linii ajutătoare care ușurează suprapunerea imprimărilor.

Servesc drept criterii ale falsificării imprimărilor sigiliilor și ștampilelor: deosebirea față de original în privința particularităților arătate mai sus, urmele de desen de mină, conturul vag al literelor și al desenelor. Uneori se falsifică numai o parte a imprimării, de exemplu, un sector mic al imprimării ștampilei rotunde pe fotografie. În astfel de cazuri criteriile falsului sînt: neconcordanța razelor arcului, violarea continuității liniei la punctele de atingere a părților desenate ulterior față de imprimarea originală, deosebirea în grosimea liniilor, în forma literelor, în intervalele dintre cuvinte, în distanța între litere, nesiguranța mișcărilor la executarea trăsăturilor, deosebire în nuanța colorantului.

În cazurile cînd imprimarea este recopiată, criteriile de recunoaștere a falsului sînt paloarea și lățirea imprimărilor, precum și urmele atingerii peliculei lipicioase sau umede de suprafața înscrisului.

f) Examinarea materialelor folosite la executarea falsului

Pentru falsificarea unui înscris se folosesc astfel de materiale ca: hîrtia, cerneala, minele de creion etc.

Se face *expertiza* hîrtiei în următoarele scopuri:

1) pentru stabilirea originii hîrtiei;

2) pentru compararea hîrtiei actelor aflate la dosar cu hîrtia descoperită la bănuil sau cu hîrtie de o anumită calitate (de exemplu, la identificarea falsurilor de hîrtie monedă);

3) pentru stabilirea ștersăturilor și a alterărilor cu substanțe chimice;

4) pentru stabilirea vechimii actului.

În cadrul expertizei se examinează culoarea hîrtiei, lustrul, transparența, grosimea, tăria, gradul încleierii, compoziția încleierii, compoziția masei de hîrtie, fibrele, substanțele compo-

nente, linierea și altele. Culoarea se stabilește după ochi, prin compararea cu modelele diferitelor imprimări, sau cu instrumente speciale. Grosimea se măsoară cu micrometrul (cu o precizie de la 0,01 la 0,001 mm). Gradul de înclieiere se stabilește după lățimea cernelii (la examinarea cu lupa sau cu microscopul), după adâncimea pătrunderii cernelii în grosimea hîrtiei, după durata timpului necesar unei picături de lichid să treacă prin hîrtie. Compoziția înclieierii se stabilește cu mijloace chimice. În mod obișnuit hîrtia se înclieiază cu saciz, dar se folosesc și cleiuri de piele, gelatină și altele.

Pentru determinarea calității hîrtiei, analiza cea mai importantă este aceea a compoziției masei de hîrtie pentru stabilirea naturii fibrelor de hîrtie, a mijlocului de prelucrare și a altor substanțe componente.

În prezent, hîrtia se fabrică de regulă din fibre de lemn amestecate cu alte materiale de natură fibroasă. Compoziția fibrelor (brad, stejar, plop, in, bumbac etc.), proporția diferitelor fibre, precum și mijlocul de prelucrare a lor se stabilesc la microscop după caracterele morfologice ale fibrelor și prin vopsirea lor cu diferite reactivi (clor, zinc, iod, soluție de iodură de clor și altele).

Substanțele componente (caolinul, azbestul, creta etc.) se adaugă în masa de hîrtie pentru a-i da acesteia o mai mare densitate, pentru îmbunătățirea calității de imprimare și pentru economisirea de materiale fibroase mai prețioase. Cantitatea și compoziția calitativă a substanțelor componente se stabilesc prin analiza cenușii obținute prin arderea unei bucăți de hîrtie supusă expertizei.

Uneori este important să se stabilească dacă foaia de hîrtie pe care s-a scris actul în cauză face parte din aceeași coală de hîrtie găsită la banuit. Pentru rezolvarea acestei probleme, înafară de comparația materialului, se pun alături marginile rupturii sau ale tăieturii.

Atunci cînd se bănuiește că actul cercelat a fost șters sau alterat, analiza hîrtiei are drept scop să stabilească starea suprafeței actului: dacă există deteriorări mecanice, dacă s-a înclaturat cleiul, dacă există pete de substanțe chimice sau schimbări locale ale fluorescenței (a se vedea mai jos).

Pentru stabilirea vechimii înscrisului, se cercetează după următoarele elemente de bază: dacă există anumite semne de apă, care este compoziția masei de hîrtie, prin ce metode a fost

lucrată și altele. Rezultatele obținute permit uneori să se deducă faptul că data documentului nu corespunde realității, de pildă, atunci cînd hîrtia pe care s-a întocmit actul în cauză a fost fabricată pentru prima oară după data arătată în act.

Analiza *cernelii*, a creionului și a altor materiale cu care s-a scris se face:

1) pentru a se compara aceste materiale cu cerneala sau creionul găsite la bănuît sau cu anumite materiale de aceeași natură (de exemplu, cu cernelurile de documente);

2) pentru a stabili dacă unele acte sau anumite părți ale aceluiași act au fost executate cu diferite materiale de scris (de exemplu, cînd se descoperă modificări în conținut sau adăugiri);

3) pentru a stabili dacă textul respectiv este scris direct cu creionul sau cu ajutorul hîrtiei de copiat (de exemplu, în cazurile falsificării semnăturilor cu ajutorul hîrtiei milimetrice).

Cunoașterea materialului cu care s-a scris folosește la restabilirea urmelor slab vizibile ale textului, ajutînd la alegerea celui mai eficient mijloc pentru aceasta.

Analizarea materialelor cu care s-a scris se efectuează și pentru stabilirea vechimii însemnărilor și a actului.

Cernelurile de scris moderne se împart în trei categorii principale: fiero-taninoase, camforoase și aniline. Primele două feluri se întîlnesc în prezent foarte rar în Uniunea Sovietică.

Cele mai răspîndite cerneluri aniline sînt cele violete, albastre, verzi și roșii.

Cernelurile au în compoziția lor materiale de trei feluri (fără a ține seama de apă): substanțe colorante, substanțe care dau densitate, substanțe conservante.

Servesc ca substanțe colorante pentru cernelurile fiero-taninoase acidul tanic fieros, pentru cele camforoase (se fabrică din lemn) — hematitul (oxidul de fier), pentru cele de anilină — coloranții cărbunelui de piatră (de exemplu, metilenul violet, metilenul albastru, metilenul verde etc.).

Substanțele care dau densitate cernelii sînt dextrina, guma arabică etc.

Substanțele conservante (acidul carbonic, acidul oxalic etc.) se adaugă în cerneală pentru a se împiedica stricarea ei în flacoane în decursul timpului (împotriva formării mușgaiurilor și a descompunerii substanțelor colorante organice).

Cernelurile simple de anilină se prepară uneori fără adău-

girea substanțelor care dau densitate și a substanțelor conservante, numai prin dizolvarea substanțelor colorante în apă.

Cele mai trainice sînt cernelurile fiero-taninoase, iar cele mai puțin stabile sînt cele de anilină, în special cele violete obținute din metilenul violet.

Tușul se deosebește de cerneluri. Actualul tuș negru se fabrică din funingine.

În practica criminalistică, diferențierea felului cernelii se face pe cale chimică: se supun unul sau mai multe rînduri din text acțiunii unor anumiți reactivi, care se toarnă deasupra în picături mici (acizi, baze etc.), și se observă rezultatele cu lupa sau la microscop (decolorare, modificarea nuanțelor rîndurilor). Reacția indică un fel sau altul de cerneală. Pentru diferențierea prealabilă a cernelii se folosește și fotografia separatoare de culori și fotografierea la raze ultraviolete și infraroșii.

Creioanele sînt de trei feluri: de grafit negru, colorate, de copiat (așa-numitele chimice). Minele creioanelor de grafit se compun în mod obișnuit din grafit și caolin. De cantitatea acestuia din urmă depinde gradul tăriei creionului. În creioanele colorate intră coloranți, în cea mai mare parte de natură minerală. Mina creioanelor de copiat se fabrică din grafit, talc și coloranți de anilină (creioane de copiat de grafit) sau fără adăugirea grafitului (creioane speciale de copiat).

Constatarea deosebirilor între texte scrise cu creionul se efectuează prin analize microscopice, micro-chimice și spectroscopice. Textele scrise cu diferite creioane de grafit sînt greu de deosebit unele de altele, cu toate că au fost propuse unele metode de deosebire după amestecul de grafit (fier și altele) și după proporțiile în care se află grafitul și caolinul. Textele scrise cu diferite creioane colorate pot fi deosebite după coloranți. Identificarea colorantului se face prin mijloace chimice și prin analiza spectrală, prin fotografiere. Textele scrise cu creionul de copiat se deosebesc de cele scrise cu creionul de grafit și de cele scrise cu creioane colorate obișnuite. Tăria la copiat servește și pentru diferențierea creioanelor de copiat de diferite calități. Creioanele de copiat pot fi deosebite și după substanța colorantă. Pentru a rezolva problema dacă textele sînt scrise direct cu creionul sau prin plumbagină, înscrisul se analizează cu lupa sau la microscop. Cînd textul a fost făcut prin plumbagină, se va constata: neclaritatea conturilor, urmele substan-

ței plumbaginei înafara marginilor rîndurilor, structura amorfă a substanței trăsăturilor scrise peste plumbagina, spre deosebire de structura cristalină a trăsăturilor creioanelor de grafit.

g) Citirea textului acoperit de o pată

În practica criminalistică este necesar uneori să se stabilească dacă sub pata existentă pe suprafața unui act se mai poate deosebi un text oarecare și care anume.

Aceasta se întîmplă atunci cînd se presupune că infractorul a turnat substanțe colorate sau a șters însemnări, pentru a ascunde date compromițătoare sau pentru a schimba conținutul înscrisului. Cercetarea inițială a actului în cauză constă în examinarea lui cu ajutorul filtrului de lumină, în examinarea lui pe față și pe verso la o lumină laterală (căutarea urmelor de apăsare), în examinarea lui în zare și la raze ultraviolete.

Pentru citirea unui text acoperit de o pată, criminalistica dispune de trei mijloace: fotografierea, decolorarea chimică a straturilor petei și metoda copierii. Folosirea unui mijloc sau a altuia depinde în special de corelația dintre culoarea și compoziția substanței petei și a substanței cu care s-a scris actul. Lucrarea se face în laborator.

În primul rînd, se întrebuițează fotografia separatoare de culori (cu filtru de lumină) și cu raze infraroșii. Dacă aceasta metodă nu dă rezultate bune, se recurge la alte mijloace.

Metoda copierii se folosește atunci cînd substanța petei nu se diluează sau se diluează slab în apă, iar substanța trasaturilor așezate dedesubt se pretează bine la copiere. În unele cazuri, cînd textul este executat cu un creion de grafit și acoperit cu cerneală de anilină, se poate face decolorarea chimică a petei cu ajutorul reactivilor corespunzători. Acest mijloc provoacă însă deteriorarea înscrisului și, în cazul unei întrebuintări greșite, poate să deprecieze valoarea lui ca probă materială. Citirea unui text acoperit de o pată trebuie să fie încredințată unui expert încercat.

Metoda de descoperire a textelor acoperite sau șterse se folosește și pentru citirea rîndurilor acoperite de imprimările sigiliilor și ștampilelor.

h) Reconstituirea textelor documentelor arse

Păstrarea și restaurarea documentelor care au suferit de pe urma temperaturilor înalte au importanță în criminalistică pentru stabilirea conținutului hîrtilor arse găsite la cercetarea locului infracțiunii sau la percheziție, în special pentru restabilirea documentelor personale arse, a corespondenței compromițătoare, sau pentru lămurirea originii unui dop ars de armă de foc de fabricație proprie, care a fost descoperit la locul crimei etc.

Schimbările care survin în hîrtie sub influența temperaturii ridicate pot fi împărțite în trei faze: uscarea, carbonizarea și transformarea în cenușă.

Hîrtia care a fost carbonizată capătă o culoare maro-închis și apoi neagră. Ea se strînge puternic, capătă crăpături și după aceea devine sfărîmicioasă.

La transformarea în cenușă are loc distrugerea materialului în continuare; cărbunele care s-a format în stadiul precedent arde, dar, datorită existenței în compoziția masei de hîrtie a substanțelor minerale și a proporțiilor și însușirilor lor, foaia de hîrtie își păstrează și la transformarea în cenușă forma ei exterioară; rămășițele de cenușă au culoarea cenușiu-deschis, galben-cenușiu și albă. Hîrtia prefăcută în cenușă este atât de sfărîmicioasă, încît la o atingere neatență se transformă în praf.

Acțiunea temperaturii înalte are urmări și asupra materialului cu care s-a scris și depinde înainte de toate de substanța întrebuintată la scris. Relativ mai stabile sînt textele executate cu un colorant de tipografie, cu un creion de grafit și cu creioane colorate care conțin coloranți neorganici. Printr-o stabilitate bună se distinge scrisul executat cu cerneală fiero-taninoasă și cu tuș negru. O stabilitate tehnică mult mai mică au trăsăturile scrise cu cerneală anilină, în special cu cea violetă pe bază de metil violet. Ridicarea de la locul infracțiunii sau la percheziție a hîrtilor care au ars trebuie să fie încredințată specialiștilor criminaliști. Inscrisurile transformate în cenușă trebuie să fie bine strînse, atunci cînd sînt ridicate, între două sticle fixate pe margine cu clei. Inscrisurile carbonizate se depun într-o cutie cu vată și se duc în laboratorul criminalistic, unde se efectuează prelucrarea lor. Pentru a îndrepta documentele arse, trebuie să fie umezite în prealabil cu apă din pulverizator sau cu vaporii de apă; uneori e necesar să se umezească hîrtia carbonizată cu

o soluție de 15—20% glicerină diluată în apă, cu ajutorul unei pensule moi sau din pulverizator. Îndreptarea hîrtilor carbonizate care se strîng sau se scorojesc se efectuează prin strîngerea lor cu grijă între sticle sau prin înclăierea cu ajutorul unei substanțe speciale într-o copertă transparentă (de exemplu, pe o placă de celuloid).

Vizibilitatea literelor pe hîrtia arsă poate fi obținută ca urmare a deosebirii de culori a urmelor literelor și a fondului, a contrastului între strălucirea și reliefurile literelor (urmele de apăsare).

Citirea textului documentelor arse se efectuează prin fotografiere la o lumină laterală, prin fotografiere cu aplicarea filtrelor luminoase și cu ajutorul fotografiei separatoare de culori. Se recomandă și alte metode de scoatere la iveală a textului în documentele arse: spălarea funinginei, prelucrarea cu reactivi chimici, transformarea în cenușă (așezarea înceată între două sticle). Dacă rămășițele documentelor găsite reprezintă bucăți separate, ultimul stadiu al muncii este montarea acestor bucăți, ceea ce se face în fotografie.

i) Relevarea textelor executate cu cerneală invizibilă

Ca cerneală invizibilă (simpatică) se întrebuintează diferite lichide incolore sau slab colorate. După uscare, semnele devin aproape invizibile, iar cînd se întrebuintează metode speciale, devin complet invizibile. Examinarea suprafețelor pe care s-a scris cu cerneală simpatică, pentru a se scoate la iveală urmele literelor sau semnelor ascunse, se face prin luminarea oblică sau cercetarea în fața luminii. Pentru relevarea însemnărilor secrete se folosesc și examinarea la raze ultraviolete (deosebită de fluorescentă), fotografia separatoare de culori, afumarea cu iod, încălzirea, prăfuirea cu prafuri și substanțe, dezvoltarea chimică (reacții chimico-colorante cu substanța cernelurilor simpatice).

Pentru a reduce la minimum riscul de a vătăma documentul, se efectuează în prealabil probe preliminare (se toarnă pe act numai o picătură dintr-o anumită substanță reactivă). Urmele slabe ale textului scos la iveală pot fi întărite prin fotografiere.

j) Analiza scrisului de mașină

La examinarea criminalistică a scrisului de mașină se rezolvă următoarele probleme: la ce sistem de mașină a fost scris documentul; dacă el a fost scris la o anumită mașină; dacă diferite părți ale documentului au fost scrise în același timp; dacă documentul a fost scris de o anumită persoană.

Stabilirea sistemului mașinii după felul textului se efectuează după ansamblul și tipul semnelor, precum și după specificul desenului unor semne. Cu această ocazie, este necesar să se aibă în vedere că uzinele care fabrică mașini de scris nu confecționează întotdeauna și literele, ci le primesc de multe ori de la alte întreprinderi, ceea ce face să nu existe legătură strânsă între sistemul mașinii și felul scrisului. Trebuie să se aibă în vedere și posibilitatea unor schimbări totale sau parțiale ale literelor cu ocazia reparării mașinii.

Identificarea mașinii, după un text scris la ea, se efectuează după astfel de criterii ca: deformarea literelor, deplasarea lor, urmele reparatului și altele.

Deformarea poate fi produsă de căderea unor mici piese sau de strimbarea literelor. Deplasarea literelor se manifestă prin mutarea lor la dreapta sau la stânga, în sus sau în jos, sau în întoarcerea lor pe axă verticală.

Scrierea în diferite perioade de timp a diferitelor părți ale actului se stabilește prin existența unor abateri de la caracterul paralel al rindurilor, necorespunderea liniilor bazei rîndului sau necorespunderea intervalelor între litere.

Pentru a constata semnele arătate mai sus la analizarea scrisului de mașină, este necesar să se confecționeze fotografii mărite (de patru-cinci ori) ale obiectelor analizate.

La stabilirea *datei* cînd a fost scris actul la mașina de scris, trebuie să se țină seama de timpul fabricării mașinii sau literei de un tip anumit, de data cumpărării mașinii, de data reparării, schimbării panglicii și a hîrtiei de copiat, de gradul uzurii panglicii, de calitatea și culoarea ei, de culoarea hîrtiei de copiat, toate acestea în comparație cu materialele care s-au întrebuintat în instituția respectivă în perioada dată.

Pentru stabilirea faptului dacă actul este scris de către persoană în cauză, se compară tehnica și deprinderile scrisului.

La strîngerea modelelor comparative pentru expertiza tex-

tului scris la mașină, trebuie să se reproducă copia imprimată a tuturor caracterelor existente pe claviatura mașinii respective, unul după altul, rînd după rînd; să se reproducă la această mașină textul actului analizat, iar în caz de imposibilitate, al unui extras din el sau, la alegere, un text nou. Cu această ocazie, spre deosebire de strîngerea modelelor de manuscrise, textul trebuie să fie executat nu după dictare, ci transcris după modelul propus, cu respectarea amplasării, a ortografiei etc.

La luarea acestor modele de la o anumită persoană, pentru a stabili dacă textul suspect a fost executat de către aceasta, se execută o dictare și se respectă regulile generale aplicate la strîngerea modelelor comparative de manuscrise. Se iau de asemenea și modele de acte scrise liber la mașină de către persoana respectivă în aceeași perioadă în care s-a lucrat actul supus analizei.

VI. EXPERTIZA ARMELOR DE FOC ȘI A MUNIȚIEI

1. EXPERTIZA ARMELOR DE FOC CU ȚEAVA GHINTUITĂ

Cînd se descoperă o armă, înainte de a se ordona expertiza, ea trebuie examinată în mod minuțios, în eventualitatea găsirii unor urme care pot fi prin ele însele obiectul analizei (urme de degete, substanță cerebrală, sînge, păr etc.).

În fiecare caz de expertiză, se verifică dacă părțile principale ale armei sînt originale; aceasta se consemnează în proces-verbal.

a) Constatarea faptului dacă s-a tras cu o anumită armă

Atunci cînd se trimite o armă la expertiză, prima problemă care se pune este aceea dacă s-a tras cu ea. Această problemă se rezolvă prin analiza depunerilor de pe canalul țevii. Dacă în acest strat se descoperă, pe cale chimică, rămășițele prafului de pușcă, este neîndoielnic că s-a tras de curînd cu acea armă. Dacă nu sînt urme de praf de pușcă și nici urme de unsoare, nu se poate afirma că s-a tras cu respectiva armă, deși acest lucru nu este exclus, deoarece afumarea produsă de praful de pușcă a putut fi îndepărtată prin ștergerea atentă cu o cârpă.

Dacă nu se descoperă urme de praf de pușcă, dar se constată existența unei unsori proaspete, problema rămâne deschisă, întrucât arma putea să fi fost curățită și după ce s-a tras cu ea.

Pentru stabilirea tuturor acestor date, canalul țevii armei examinate se șterge prin introducerea repetată a unei cirpe absolut curate (să nu fie de lână), dintr-un material alb, pînă cînd cirpa iese curată.

Infățișarea și intensitatea culorii de pe fiecare bucată de cirpă se studiază și se descrie separat. După aceea se fac probele chimice, cu fiecare cirpă în parte. Pentru a exclude eventualitatea unei reacții pozitive a însuși materialului cirpei, se fac reacții de control paralele cu bucăți curate din materialul respectiv.

Această bucată curată de material trebuie să fie anexată la cirpele trimise de anchetator spre examinare, atunci cînd el însuși a fost nevoit să curețe țeava pentru că trebuia să facă o tragere experimentală sau pentru ca să nu ruginească canalul țevii din cauza condițiilor neprielnice de păstrare sau din cauza drumului prea lung ce urmează să fie parcurs de armă pînă la locul expertizei.

b) Stabilirea stării de funcționare a armei

Stabilirea stării de funcționare a armei este obligatorie în toate cazurile de expertiză, oriunde ar avea ea loc. În stare de funcționare se socotește acea armă care are toate piesele necesare și în bună stare. Arma care nu are toate piesele sau are piese defecte poate totuși în anumite condiții să fie aptă pentru tragere. Acest fel de armă se definește în actul de expertiză ca armă defectă, însă aptă pentru tragere, și se arată în ce anume constă defectul. Faptul că se poate trage cu arma trebuie să fie confirmat printr-o tragere experimentală. În cazul cînd arma nu este în bună stare, ci neaptă pentru tragere, expertul trebuie să arate cum împiedică piesele defecte acțiunea celorlalte părți ale armei (atît a mecanismului de tragere, cît și a celui de siguranță), ce anume piese nu funcționează și în ce anume constă defectul lor, care piese lipsesc etc. Expertul mai stabilește și caracterul defectului, cauza probabilă și vechimea defectului, posibilitatea îndepărtării piesei defecte și schimbarea unei piese care funcționează cu alta care nu funcționează etc.

c) Stabilirea posibilității de a se trage cu o armă defectă

Deși defectă, o armă poate în unele cazuri să fie aptă pentru trageri. În legătură cu aceasta, anchetatorul penal trebuie să pună expertului întrebarea dacă s-a putut trage cu arma defectă. Atunci cînd acest lucru nu s-a făcut, expertul trebuie să controleze singur această posibilitate. Dacă arma nu este în bună stare, dar este aptă pentru tragere, expertiza descrie în ce condiții și în ce poziție a armei este posibilă efectuarea tragerii. Acest lucru se confirmă printr-o tragere experimentală.

d) Stabilirea posibilității producerii unei împușcături din întîmplare cu o armă în bună stare

Impușcăturile din întîmplare cu o armă în bună stare se produc, în general, ca urmare a manipulării imprudente sau năpricute a armei, sau în virtutea unui complex de împrejurări nefavorabile.

Expertiza trebuie să arate acele particularități ale construcției care permit posibilitatea unei împușcături din întîmplare, să definească condițiile în care această împușcătură poate să se producă, iar atunci cînd există date corespunzătoare, să stabilească dacă a avut într-adevăr loc o împușcătură din întîmplare.

De exemplu, dacă automatul (pistol-mitralieră) tip 1940 (P.P.D.) sau tip 1941 (P.P.S.) nu are siguranța pusă, fiind încărcat, și este lovit cu patul de pămînt, perculator alunecă înapoi în virtutea greutateii sale și, întorcîndu-se la peretele din spate, introduce cartușul în detunător, distruge capsă și are loc împușcatura.

Unele pistoale cu cocoș vizibil, între care și pistolul tip 1930 „T.T.”, dacă nu au siguranța pusă și cartușul se găsește în detunător, pot să ia foc prin lovirea cocoșului.

La unele pistoale fără cocoș, printr-o lovitură puternică (de



Fig. 88. Toc de pistol rupt de împușcatura. În el se afla un pistol „T.T.” cu cartușul băgat pe țeavă și cocoșul ridicat. Impușcatura s-a produs la căderea de pe divan a tocului cu pistolul în el.

exemplu, prin cădere), poate să sară din loc siguranța, din care cauză se eliberează percutorul și, dacă este încărcat, se produce împușcătura.

Dacă pistolul se găsește în toc în momentul când ia foc, faptului împușcării din întâmplare se poate constata după urme obişnuite de împușcătură și chiar prin prezența urmelor anumitor părți ale armei pe pielea tocului. (Fig. 88 și 89)

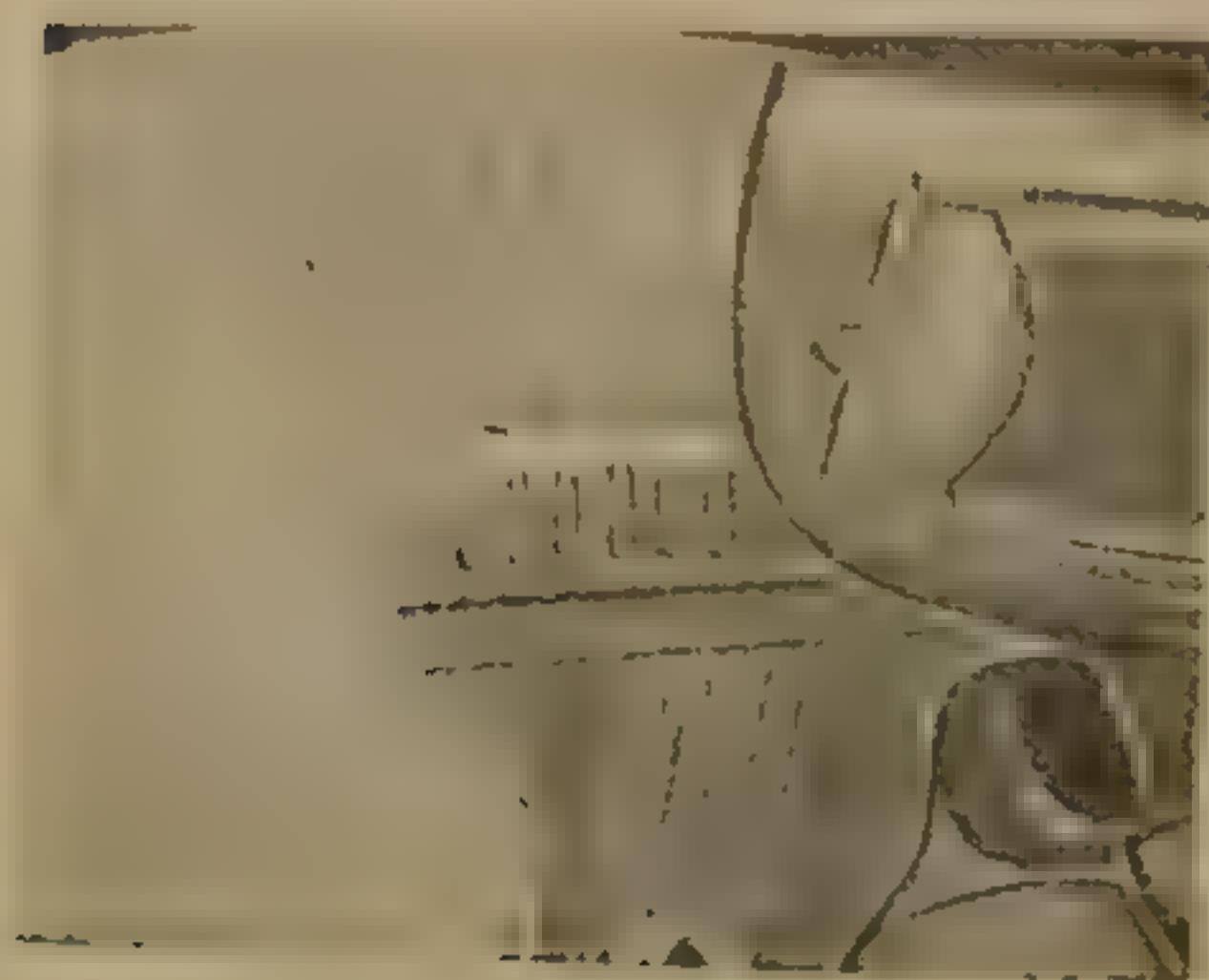


Fig. 89. Imprimarea formei cocoșului pe suprafața interioară a aceluiași loc, produsă în urma reculului pistolului.

În primul rând, cu o armă defectă se poate trage câteodată dacă se pune arma într-o anumită poziție (de exemplu, dacă se scutură în prealabil cu energie, dacă se apleacă țeava în jos etc.).

În al doilea rând, arma defectă poate să ia foc de la sine când se află în anumite poziții sau în caz de lovire, când cartușul e împins în deunător, cade cocoșul, se rupe suportul lui sau percutorul.

La cercetarea unor asemenea exemplare de armă, expertul arată condițiile în care este posibilă împușcătura din întâmplare, confirmând concluziile sale cu împușcături experimentale. Atunci când sînt date obiective, el constată faptul împușcării care a avut loc din întâmplare.

Expertiza, care a stabilit posibilitatea împușcării din întâmplare cu o armă în bună stare, trebuie să fie confirmată printr-o împușcătură experimentală.

e) Stabilirea posibilității împușcării din întâmplare cu o armă defectă

Cu o armă defectă este posibil să se producă o împușcătură din întâmplare în două feluri.

f) Stabilirea timpului cînd a avut loc împușcătura

De foarte multe ori se dă spre rezolvare expertizei problema stabilirii vechimii împușcării. Pînă în prezent mijloacele criminalistice nu îngăduie încă să se răspundă cu deplină certitudine la această problemă. În unele cazuri, pe baza observațiilor empirice și prin luarea în considerare a condițiilor în care s-a găsit arma după împușcătură, se pot indica temeuri pentru o orientare strictă.

Cînd împușcătura a avut loc de curînd, mirosul prafului de pușcă și prospețimea urmelor lui pot constitui criterii pentru a se stabili acest lucru. Cînd se observă urme de praf de pușcă și rugină pe ștergătoarele care au fost trecute prin canalul țevii, se poate trage concluzia că împușcătura a fost trasă de mai mult timp.

g) Stabilirea mărcilor de fabricație bătute, pilită și distruse de pe părțile metalice ale armei (numărul, seria, anul fabricației etc.)

Marca de fabricație bătută sau pilită de pe părțile exterioare ale armei poate fi uneori stabilită în urma demontării ei, dacă infractorul n-a distrus-o și pe partea interioară, ascunsă, a armei.

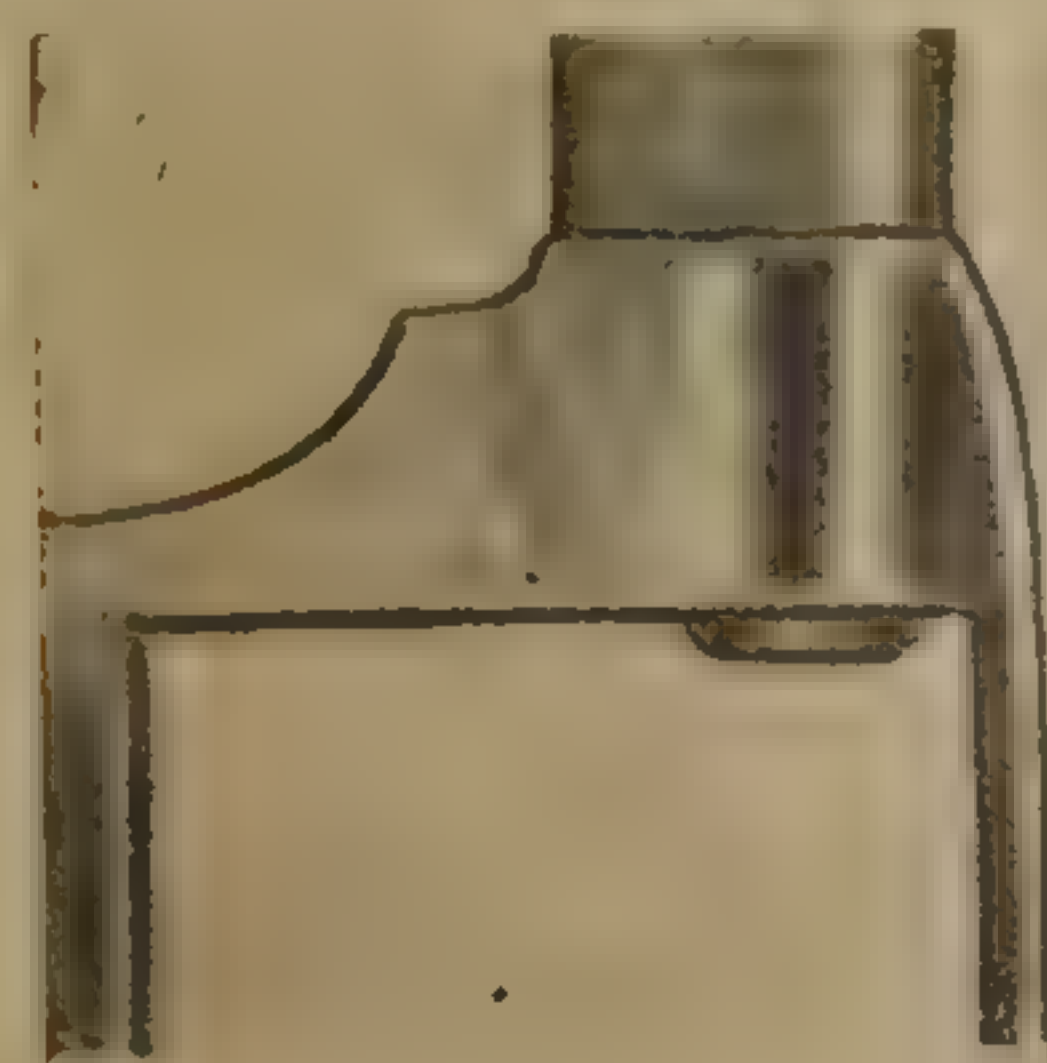


Fig. 90. Rama revolverului sistem „Nagan” avînd seria pilită.



Fig. 91. Restabilirea prin corodare a sericii pilită de pe rama revolverului din fig. 90.

Dacă acest mijloc nu dă rezultate, în unele cazuri este posibil să se stabilească marca de fabricație distrusă sau bătută, pe calea unei prelucrări speciale a metalului. Acest procedeu constă în șlefuirea și poleirea locului unde se găsea înainte marca de fabricație, cu degresarea și tratarea locului cercelat (de exemplu, ștergerea cu acid acetic, azotic și spirt). În urma acestor operații, locurile presate ale metalului, care corespund configurației mărcii, pot să apară, întrucât sînt supuse unui alt grad de alterare decît restul metalului. (Fig. 90 și 91). Marca descoperită se fotografiază de îndată, pentru că ea poate să dispară imediat și pentru totdeauna.

2. EXPERTIZA MUNIȚIILOR ARMELOR TĂIATE

a) Expertiza tuburilor

Tubul descoperit la locul săvîrșirii infracțiunii se descrie cu arătarea caracteristicilor lui generale și a locului exact unde a fost găsit. Înainte de a fi pus la păstrare, se pune în el o notă de hîrtie făcută sul, în care se menționează locul unde a fost descoperit.

Dacă tuburile trase au fost găsite în încărcătorul revolverului, ele nu se scot de acolo pînă cînd nu are loc expertiza. Cînd trebuie să fie însă scoase neapărat, se bagă în fiecare tub o notiță cu arătarea ordinei în care au fost în încărcător (pe direcția mișcării încărcătorului).

La cercetarea experimentală, se studiază următoarele caractere ale tubului tras: 1) forma, 2) diametrul și celelalte dimensiuni, 3) materialul din care este făcut, 4) modul în care este fixat glonțul în cartuș, 5) marca de fabricație, 6) cîteodată greutatea, 7) urmele de pe el.

Urmele de zgîrieturi și de apăsare apar pe corpul, capul și capsă tubului cu ocazia introducerii cartușului în detunător, cu ocazia tragerii și cu ocazia aruncării lui din detunător.



Fig. 92. Diferite forme și dimensiuni de tuburi la diferite sisteme de cartușe

Pe corpul tubului tras pot rămîne urme de la: 1) buzele magaziei încărcătorului sau ale cutiei încărcătorului, 2) de pe pereții detunătorului sau orificiile butoiului, 3) de la ghiara extractoare.



Fig. 93. Urmele arcului încărcătorului și ale ghiarei extractoare, pe fundul tubului folosit la tragerea cu pistolul „T.T.”

Pe fundul tubului pot fi urme de la: 1) ghiara extractoare, 2) arcul încărcătorului, 3) sprijinitorul cartușului (tăietura din față a închizătorului).

Pe capsă (sau pe fundul tubului) pot să fie urme: 1) de la sprijinitorul cartușului, 2) de la percutor.

Cele mai prețioase urme pentru expertiză și în același timp cele mai des întîlnite dintre cele enumerate mai sus sînt urmele de la sprijinitorul cartușului și de la percutor.

Problema sistemului armei întrebuintate se poate stabili după tuburile trase, în urma studierii amănunțite a caracteristicilor și urmelor care indică unele particularități tipice ale armei în cauză. Aceste caracteristici trebuie studiate fiecare separat și în complexul lor.

În categoria acestor caracteristici intră: 1) forma tubului, 2) mărimea tubului, 3) forma, caracterul și situația urmelor de la ghiara extractoare și arcul încărcătorului, 4) particularitățile urmelor punctului de sprijin al cartușului, 5) particularitățile urmelor de la percutor, 6) direcția, unghiul și distanța extracției automate a tubului, care se stabilesc după locul unde se găsește tubul aruncat, după ce s-a stabilit traiectoria glonțului și pe cît posibil locul de unde s-a tras.

Stabilirea sistemului armei întrebuintate după tuburi este posibilă în toate cazurile, mai ales atunci când s-au folosit tuburi cilindrice cu cartușe foarte răspindite (6,35 mm, 7,65 mm, 9 mm) sau atunci când urmele sînt slab imprimate sau nu sînt tipice.

Expertizei criminalistice îi revine foarte des sarcina să identifice arma după tubul tras. În multe cazuri, expertiza este în stare să dea răspunsuri bune la aceste probleme, mai ales atunci când urmele lăsate pe capsă tubului sînt specifice unui anumit tip de armă.

Urmele de pe tubul tras se confruntă cu urmele de pe tuburile obținute în urma unor trageri experimentale. Cîteodată, urmele de pe tuburi corespund întocmai cu multe reliefuri ale acelor părți ale armei care le-au produs, de exemplu, cu percutorul.

Rezultatele confruntării se demonstrează pe fotografii făcute la aceeași scară și în aceleași condiții de luminozitate. Actul expertizei trebuie să fie însoțit de fotografiile pe care se demonstrează coincidența diferitelor detalii ale celor două obiecte care se compară. Această coincidență poate să fie arătată prin metoda reperelor (marcarea prin linii numerotate a particularităților care coincid) sau prin metoda comparației (alăturarea a două fotografii, în care se vede existența unei particularități și pe o fotografie și pe cealaltă). Pe fișele fotografice trebuie să se pună și diferite fotografii de control, fără nici o însemnare pe ele.

În multe cazuri, concluziile acestor expertize au un caracter categoric.

Atunci când urmele sînt slab exprimate pe tubul găsit sau în cazul unei insuficiente individualizări a reliefului părților armei, expertiza poate să indice numai un anumit grad de coincidență sau să constate imposibilitatea identificării armei.

Excluderea armei bănuite se face prin aceleași metode.

În cazurile când tuburile găsite la locul infracțiunii și cele descoperite la învinuit constituie o probă indirectă în cauză, se pune de obicei problema identității tuburilor de mai sus.

Pentru stabilirea, după tuburile trase, a felului cartușelor întrebuintate, ne orientăm după forma lor, după dimensiunile cartușelor, după metoda fixării glonțului în cartuș, după materialul cartușului și semnele de marcă.

Pentru obținerea tuburilor trase experimental, trebuie folosite cartușe de luptă (în nici un caz cartușe oarbe sau cartușe

cu praf mai puțin), care au tuburi și mai ales capse la tel sau asemănătoare cu cele descoperite (în special după material).

Cînd este necesar să se stabilească direcția, unghiul și distanța extracției tubului tras, împușcătura experimentală se face pe terenuri corespunzătoare, unde nu poate să aibă loc o necădere și unde tuburile care cad rămîn pe loc.

De regulă, se fac cel puțin trei împușcături experimentale.

Impușcătura experimentală o face însuși anchetatorul, pentru a obține tubul în scopul comparației prealabile cu tubul descoperit și pe care sînt anumite urme bine conturate sau în acele cazuri cînd arma nu poate să fie trimisă la expertiză, de exemplu, cînd sînt foarte multe exemplare de arme bănuite sau cînd este necesar să se verifice armele unei întregi companii.

Impușcătura experimentală se efectuează cu arma curățată și necurățată.

După împușcătură, arma trebuie să fie curățată.

b) Expertiza glonțului

Glonțele trase, descoperite la locul infracțiunii, se ridică cu respectarea tuturor măsurilor de siguranță. După aceea, se descriu caracteristicile generale ale glonțului, locul exact unde a fost găsit, materialul în care a fost găsit, precum și direcția și adîncimea în gaură pe care a făcut-o. După aceasta, fiecare glonț se învește separat într-o hîrtie, pe care se scrie locul unde a fost descoperit.

La cercetarea experimentală, glonțul tras se studiază în ceea ce privește: 1) forma, 2) diametrul și celelalte dimensiuni, 3) felul (destinație specială, exploziv de război etc.), 4) materialul părților componente, mai ales al învelișului, 5) modalitatea de fixare în tub, 6) felul învelișului la fundul glonțului, 7) forma fundului, 8) semne de marcă pe fund, 9) greutatea, 10) urmele.

Pe glonț se observă de obicei urmele trecerii prin canalul țevii; pe traiectorie se pot forma urme noi, ca urmare a trecerii prin substanța unui corp oarecare. Urmele trecerii prin canalul țevii constituie un grup de zgîrieturi care apar pe suprafața exterioară a glonțului, ca rezultat al frecării lui de pereții canalului (de cîmpuri de reliefuri, șanțuri și nemijlocit de pereți, cînd șanțurile sînt șterse). Urmele trecerii printr-un corp oarecare pot să fie exprimate prin anumite defecte pe suprafața glonțului și

prin substanța corpurilor care se așază pe glonț când pătrunde sau se lovește de acestea.

Sistemul armei întrebuintate poate fi stabilit după glonțul tras, pe baza studierii: 1) formei și dimensiunilor glonțului, 2) cantității, direcției și caracterului urmelor produse de margini, 3) lărgimii șanțurilor, 4) unghiului de înclinare a șanțurilor, 5) modului de fixare a glonțului în tub, 6) greutateii glonțului.

Intrucât forma canalului țevii poate să fie aproape la fel la diferite sisteme de armă de același calibru sau de calibre foarte apropiate și pentru că la tragere pot fi folosite cartușe care au gloanțe la fel, expertiza este de foarte multe ori în măsură să dea numai concluzii asupra grupului de sisteme cărora aparține arma și numai în unele cazuri să stabilească cu precizie un anumit sistem de armă.

Atunci când urmele nu sînt îndeajuns de exprimate sau cînd are loc o deformare a glonțului, identificarea poate fi făcută cu un anumit grad de probabilitate sau poate fi cu totul imposibilă.

Trebuie să se aibă întotdeauna în vedere că la tragere s-ar putea întrebuinta cartușe cu gloanțe care nu sînt pentru acel sistem de armă (cartușe înlocuite).

Expertului i se cere de multe ori să facă identificarea armei după gloanțele trase. În majoritatea cazurilor se poate rezolva pozitiv această problemă și să se dea un răspuns categoric, întrucît anumite detalii caracteristice ale urmelor pe glonț pot să apară numai de la o anumită țevă de armă.

Identificarea se face prin compararea urmelor de pe glonțul descoperit cu cele de pe gloanțele care se obțin în urma unor trageri experimentale.

Comparația se demonstrează cu ajutorul fotografiilor suprafeței glonțului, care se fac în aceleași condiții de luminozitate și mărime.

Identitatea armei se consideră stabilită atunci cînd liniile desenelor de bază de pe suprafața unui glonț se potrivesc cu liniile desenelor de pe celălalt glonț (o identitate absolută nu poate să fie niciodată).

Tehnica obținerii desenelor care sînt pe suprafața glonțului este foarte diferită.

Cele mai răspindite metode sînt următoarele:

1) Confruntarea a două gloanțe comparate la microscopul de comparație și fotografierea lor prin acest microscop.

2) Obținerea imaginii învelișurilor desfășurate ale gloanțelor,

lor, pe calea fotografierii cu un aparat special și prin transpunerea ulterioară a fotografiilor după metoda lunecării.

3) Fotografierea diferitelor părți ale glonțului cu confruntarea ulterioară a părților analoge.

4) Pilirea și îndreptarea învelișurilor gloanțelor cu facerea fotografiilor și confruntarea lor după metoda lunecării.

5) Lipirea glonțului pe suprafața corespunzătoare, cu scopul obținerii unei imprimări a învelișurilor, fotografierea acestor figuri și confruntarea lor după aceeași metoda.

Pe lângă fotogramele făcute după una sau mai multe metode arătate mai sus, la actul de expertiză se atașează și fotografii de control nesuprapuse.

Atunci cînd caracterele urmelor de pe glonțul descoperit nu sînt destul de bine pronunțate, fapt care poate să depindă de multe cauze, concluzia expertizei poate să arate numai un grad oarecare de coincidență, iar uneori să constate absoluta imposibilitate de a identifica arma.

Excluderea armei se efectuează după aceeași metodă.

Dacă după săvîrșirea infracțiunii arma a fost folosită de multe ori pentru trageri sau țeva a suferit acțiunea ruginii din cauza condițiilor în care a fost păstrată, identificarea este cîteodată cu totul imposibilă.

Expertiza gloanțelor deformate sau a fragmentelor lor se efectuează de cele mai multe ori pentru a stabili: 1) felul glonțului întrebuintat, 2) dacă a ricoșat, 3) cauzele deformării sau explodării glonțului.

Felul glonțului întrebuintat poate fi stabilit numai atunci cînd s-au păstrat caracteristicile lui de bază, de exemplu, vîrfurile, urmele fixării în tub, fundul cu marca, miezul perforant etc. În cazul deformării puternice a glonțului fără pierderea substanței, ne putem orienta după materialul și greutatea lui.

Problema ricoșării se poate rezolva uneori pe baza studierii caracterului deformării glonțului și a particularităților urmelor de pe suprafața lui.

Problema cauzelor deformării glonțului trebuie să fie pusă expertizei numai ca o presupunere: deformarea respectivă este oare rezultatul întîlnirii glonțului cu un anumit obstacol concret?

Urmele complimentare pe glonț sub forma unor particule lipite, substanță cerebrală, fire de păr, praf de sticlă etc., indică piedicile respective prin care a trecut glonțul. Aceasta o mai

arată și unele lipsuri de pe suprafața glonțului; de exemplu, la trecerea glonțului prin sticlă, pe învelișul lui se fac, de regulă, foarte multe zgîrieturi, în care poate fi găsit praf de sticlă.

Studierea particulelor care s-au lipit de glonț se face pe calea examinării la microscop și uneori prin fotografierea microscopică.

Necesitatea stabilirii felului cartușului întrebuintat după glonțul tras apare de obicei atunci când identitatea cartușelor descoperite la învinuit cu cartușele folosite la tragere constituie o probă indirectă împotriva lui.

Stabilirea după gloanțe a felului cartușelor întrebuintate poate fi făcută în unele cazuri pe baza studierii unor caractere din cele enumerate mai sus.

La obținerea gloanțelor experimentale se folosesc cartușe de război cu o încărcătură completă de praf. Cartușele trebuie să aibă gloanțe identice sau măcar asemănătoare cu cele descoperite.

Tragerea experimentală trebuie să se facă într-un panou de vată sau în apă; numai în cazuri extreme, deși aceasta nu este de dorit, tragerea se poate face în nisip etc.

Felul panoului de tragere trebuie descris în raportul de expertiză. De regulă, se fac cel puțin trei împușcături experimentale.

Impușcătura experimentală o face câteodată chiar anchetatorul penal, în scopul comparării prealabile a glonțului, după unele urme caracteristice puternic pronunțate, sau în cazurile când arma nu poate fi trimisă la expertiză.

Înainte și după tragerea experimentală, arma trebuie să fie curățată.

c) Expertiza cartușelor înlocuite

Se numesc cartușe înlocuite acele cartușe care, deși nu sînt pentru arma respectivă, au putut fi folosite sau au fost folosite chiar pentru împușcare.

Se pot socoti cartușe înlocuite: 1) cartușele făcute de fabrică, 2) cartușele lucrate acasă din părți ale cartușelor de fabrică de diferite modele, 3) cartușele de fabrică adaptate de

ateliere, prin prelucrare mecanică, pentru arma respectivă, 4) cartușele cu gloanțe și chiar tuburi lucrate în mod meșteșugăresc.

Întrebuintarea cartușelor înlocuite se stabilește pe baza aspectului general original al diferitelor particularități ale urmelor lăsate pe tuburile trase și pe gloanțe, iar câteodată și prin existența resturilor muniției rămase în armă. De exemplu, la întrebuintarea cartușelor de fabrică care au gloanțe cu un calibru mai mare decît cel al armei (împușcături din pistol „T.T.”, calibrul 7,62 mm, cu cartușe pentru arme de 9 mm), glonțul făcut din plumb se lungeste considerabil, iar la glonțul care are învelitoarea din alt metal, miezul de plumb se rupe din învelitoare, iar cu el o parte din aceasta, în timp ce altă parte rămîne în tub. (Fig. 94 și 95).

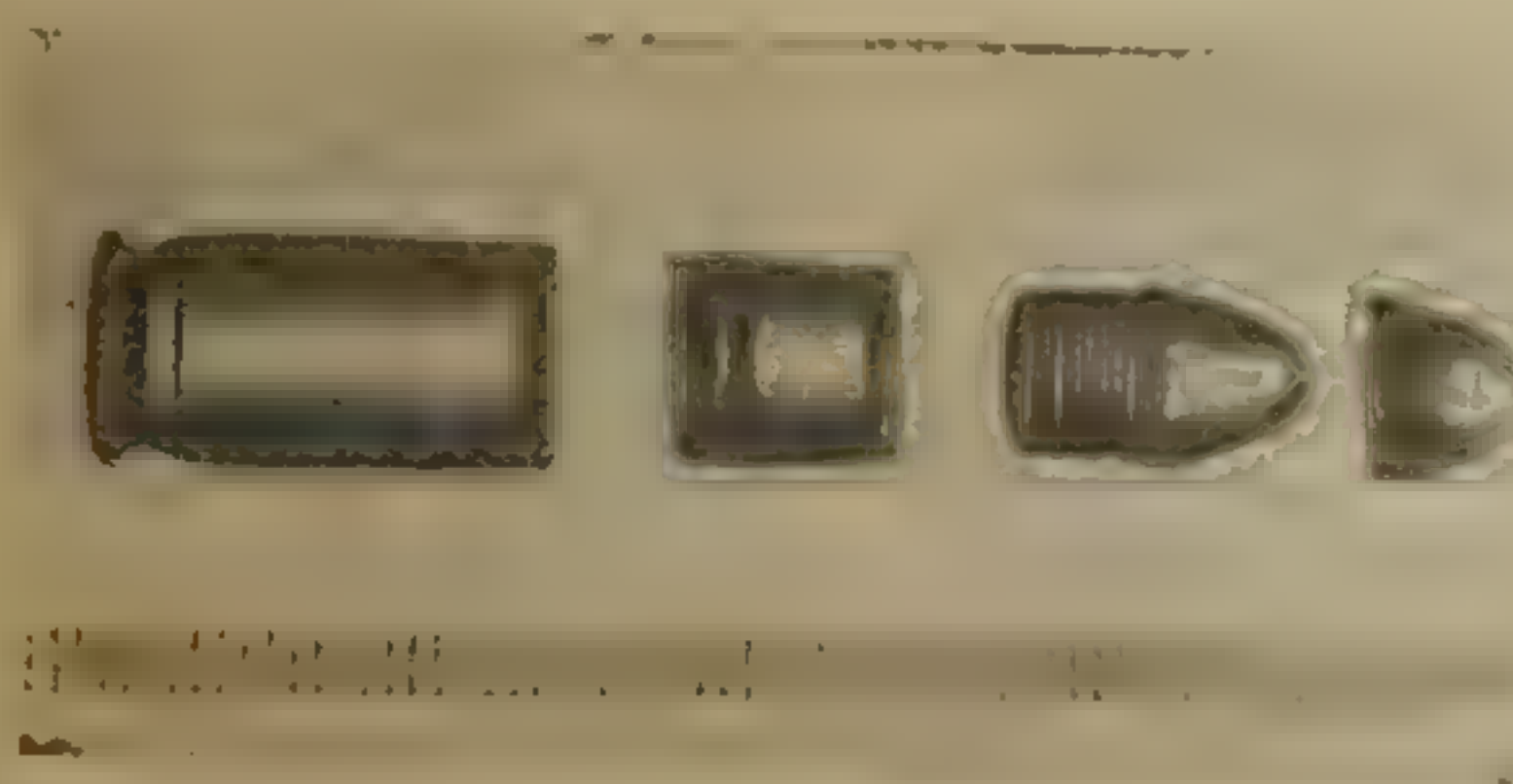


Fig. 94. Resturile unui cartuș de revolver cu glonț perforant pentru armă de calibru 9 mm, folosit la o tragere cu pistolul „T.T.” de calibru 7,62 mm (Institutul de medicină judiciară).

La tragerea cu cartușe de un calibru mai mic decît arma, de exemplu la tragerea cu cartușe pentru pistolul „T.T.” (calibrul 7,62 mm) cu o armă de calibru 9 mm, pe învelitoarea cartușului se formează urme caracteristice, iar tubul se lărgeste sub presiunea gazelor. (Fig. 96).

La folosirea cartușelor cu gloanțe care nu corespund unei anumite arme, pe învelitoarea cartușului apar urme care nu sînt proprii gloanțelor respective la tragerea cu arma ce le corespunde.

În alte cazuri, aceste cartușe, din cauză că nu corespund cu detunătorul, se deformează și își schimbă forma sub acțiunea gazelor produse de praful de pușcă.

Prelucrarea mecanică sau de mină a anumitor părți ale cartușului schimbat se recunoaște după formă.

În cazurile când diametrul glonțului este foarte apropiat sau corespunde pe deplin cu calibrul armei folosite, faptul întrebuirii unui cartuș schimbat se poate constata prin stabilirea neconcordanței caracterelor generale ale glonțului cu urmele apărute pe suprafața lui (de exemplu, prezența urmei a cinci șanțuri pe un glonț pentru



Fig. 95. I. Un glonț cu miez obișnuit (de plumb) de cartușe de revolver pentru o armă de calibru 9 mm folosit într-o tragere cu o armă de calibru corespunzător („Walter R. 38”).

II. Un glonț de același fel folosit la tragerea cu o armă de calibru 7,62 mm „T.T.”

III. Un glonț de cartuș de revolver pentru o armă de calibru 7,62 mm, folosit la tragere cu arma care-i corespunde („T.T.”)

gan” pe gloanțele pentru „T.T.”).

Atunci când cartușul înlocuit a fost întrebuit într-o armă care are aceeași construcție a canalurilor țevii, este greu să se stabilească acestea după glonț și uneori chiar imposibil.

Prin întrebuirea cartușelor înlocuite, pot fi găsite uneori în detunător părți din învelișul glonțului, de exemplu, la împușcături cu cartușe de calibru 9 mm dintr-o armă de calibru 7,62 mm. În unele cazuri, s-a găsit în detunător întregul tub deformat de presiunea gazelor.

Dacă pe gloanțele trase sau pe tuburile schimbate sînt urme

șanțuri pe un glonț pentru pistol „T.T.”, care are patru șanțuri, sau prezența unor urme deosebite de pe marginile țevii „Na-



Fig. 96. Stînga — tubul unui cartuș de revolver pentru o armă de calibru 7,62 mm, folosit la tragerea cu o armă de calibru 9 mm („Mauser” calibru 9 mm). Țevușoara acestui tub este lărgită.

Dreapta — același tub folosit la tragerea cu arma care-i corespunde („T.T.”)

de la părțile corespunzătoare ale armei, aceasta poate fi identificată. De aceea, împușcătura experimentală se face cu cartușe înlocuite asemănătoare, precum și cu cartușe destinate pentru arma bănuită.

d) Stabilirea apartenenței glonțului tras la tubul găsit

La anumite feluri de cartușe, glonțul se fixează în tub într-un mod special — prin centrare — și aceasta lasă urme de apăsare pe tub și, corespunzătoare lor, pe glonț.

Studierea urmelor de la centrare pe glonțul și tuburile trase se efectuează pe baza următoarelor criterii: 1) numărul urmelor, 2) configurația generală a urmelor, 3) așezarea urmelor față de fundul glonțului și pereții tubului, 4) distanța dintre urme, 5) diferențele microscopice specifice în urma centrării.

Compararea prealabilă a urmelor se face prin diferite metode de examinare și măsurătoare, iar cea definitivă, prin fotografiere.

Cîteodată imprimarea urmelor de pe tub pe glonț, datorită mai multor cauze (de exemplu, din cauza materialului tubului sau a învelișului glonțului sau din cauza acțiunii gazelor prafului de pușcă etc.), poate să nu fie pronunțată sau chiar să fie deformată.

În aceste cazuri, identificarea nu este posibilă sau se poate vorbi numai de un anumit grad de coincidență.

Stabilirea apartenenței glonțului tras unui anumit tub poate să apară ca o problemă distinctă și chiar ca un element de identificare a armei, de exemplu, atunci când există glonțul tras și tubul și când urmele necesare identificării armei au rămas numai pe unul din aceste obiecte.

Folosirea acestei metode de confruntare, complementară la cele descrise mai sus, mărește considerabil gradul de veridicitate a concluziilor expertizei.

Dacă în magazia revolverului tuburile trase au rămas la locul lor, pe calea stabilirii că glonțul și tubul aparțin reciproc aceluiași cartuș, se poate determina ordinea de succesiune a vătămarilor produse de armă.

Aceeași împrejurare poate fi stabilită cu un suficient grad de probabilitate prin confruntarea gloanțelor găsite cu tuburile extrase automat sau cu mina din diferite părți ale locului săvîrșirii infracțiunii, de pildă, pe drumul parcurs de infractor.

Actele expertizei asupra corespunderii glonțului cu tubul trebuie să fie însoțite de fotografii.

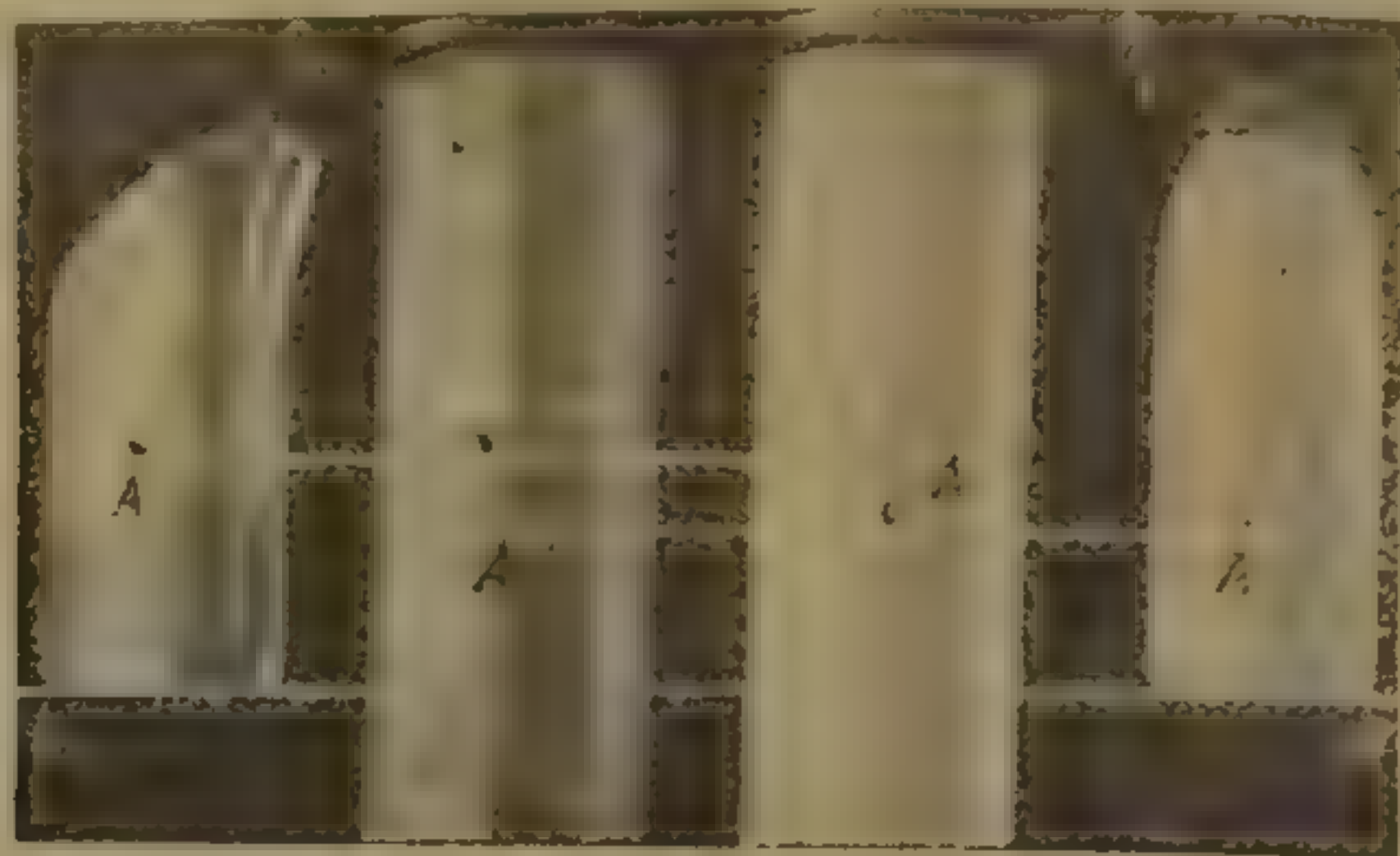


Fig. 97. Stabilirea faptului dacă glonțul tras aparține tubului tras după înălțimea centrării (Institutul de medicină judiciară).

3 EXPERTIZA MUNIȚIEI ȘI A ARMELOR DE VINĂTOARE

a) Expertiza armelor de vânătoare

Problemele expertizei armei de vânătoare și metoda de examinare în cadrul expertizei nu se deosebesc, în general, de cele ce au fost expuse mai sus în legătură cu armele ghintuite.

b) Expertiza tubului armei de vânătoare

Cele mai răspândite modele ale armelor de vânătoare au țeava netedă, dar se întâlnesc și arme de vânătoare care au pe lângă o țeavă sau două țevi netede și o țeavă ghintuită (arma cu trei țevi) sau care au ambele țevi ghintuite (carabină).

Expertiza tuburilor de la armele cu țevile netede nu se deosebește de expertiza tuburilor de la armele cu țevile ghintuite.

Tuburile armelor cu țevile netede sînt fie de carton, fie metalice. Partea inferioară a corpului și capul cartușului de carton sînt metalice.

Tuburile cartușelor pentru armele cu țevi netede, și mai ales cele metalice, se folosesc de mai multe ori. La reincărcarea tubului folosit, capsă stricată se înlocuiește cu una nouă. În acest fel, corpul și capul tubului pot să aibă, pe ele nu numai urme de la întrebuițarea lor repetată, dar și urme de la diferite modele de arme.

Capsa tubului va avea întotdeauna urme specifice. De aceea, dacă nu sînt date obiective care să arate că tubul pentru țeava netedă a fost folosit pentru prima oară, se supun examenului în cadrul expertizei numai urmele de pe capsă.

Pe lângă urmele de pe capsă arătate mai sus, se poate cerceta încă o urmă și anume, urma de la mașina de capsat făcută la încărcarea tubului.

c) Expertiza gloanțelor cu și fără cămașă de la armele de vânătoare

Gloanțele cartușelor sînt învelite și semiînvelite și se examinează după aceeași metodă descrisă la expertiza gloanțelor armelor cu țeava ghintuită.

d) Expertiza gloanțelor de plumb pentru armele de vânătoare

Gloanțele de plumb destinate armelor cu țevi netede sînt de diferite modele.

Cele mai răspândite gloanțe de fabricație proprie sînt rotunde, iar cele de fabrică sînt de tipul „Jakan” și „Vişleben”.

Glonțul „Jakan” este unit cu dopul de cîneapă și intră împreună cu acesta în corpul perforat. De obicei, acest glonț, datorită construcției lui, se rupe la pătrunderea în corp în fragmente separate sau se deformează.

Glonțul „Vişleben” este unit cu dopul de lemn și pătrunde împreună cu glonțul în corpul străpuns.



Fig. 98. Glonț sferic (rotund) de plumb, de fabricație proprie, și un dop din hirtie de ziar de fabricație proprie

Pe baza examinării gloanțelor întregi sau a fragmentelor lor, precum și a părților de dopuri care le aparțin, expertiza poate să indice, și aceasta nu întotdeauna, numai felul glonțului și calibrul armii folosite. În cazul cînd s-au întrebuițat gloanțe de fabricație proprie, este de dorit să se compare compoziția lor chimică cu compoziția chimică a gloanțelor găsite la învinuit sau cu materia primă din care acesta confecționează gloanțele. Această cercetare se face pe cale micro-chimică sau spectrografică. Este de preferat ultima metodă, pentru că prin ea este posibilă obținerea unui tablou mai complet al elementelor chimice care sînt cuprinse în obiectul cercetat.

În unele cazuri, gloanțele de fabricație proprie și chiar cele de fabrică pot să corespundă, din punct de vedere al felului cum au fost confecționate, cu gloanțele găsite la învinuit.

e) Expertiza mitraliilor și alicelor

Alicele și mitraliile pot fi de producție meșteșugărească și de fabrică. Alicele de producție meșteșugărească au diferite forme, iar cele de fabrică sînt întotdeauna rotunde și lucitoare, datorită șlefuirii suprafeței lor. (Fig. 99).

După alicele trase se poate rezolva (și aceasta nu întotdeauna, întrucît această muniție se deformează foarte ușor în corp) numai o singură problemă și anume, aceea cu privire la felul alicelor și al mitraliilor întrebuițate.

Alicele și mitraliile de fabricație proprie, uneori și cele de fabrică, pot să corespundă în unele cazuri din punct de vedere al modului în care au fost confecționate cu munițiile găsite la învinuit.

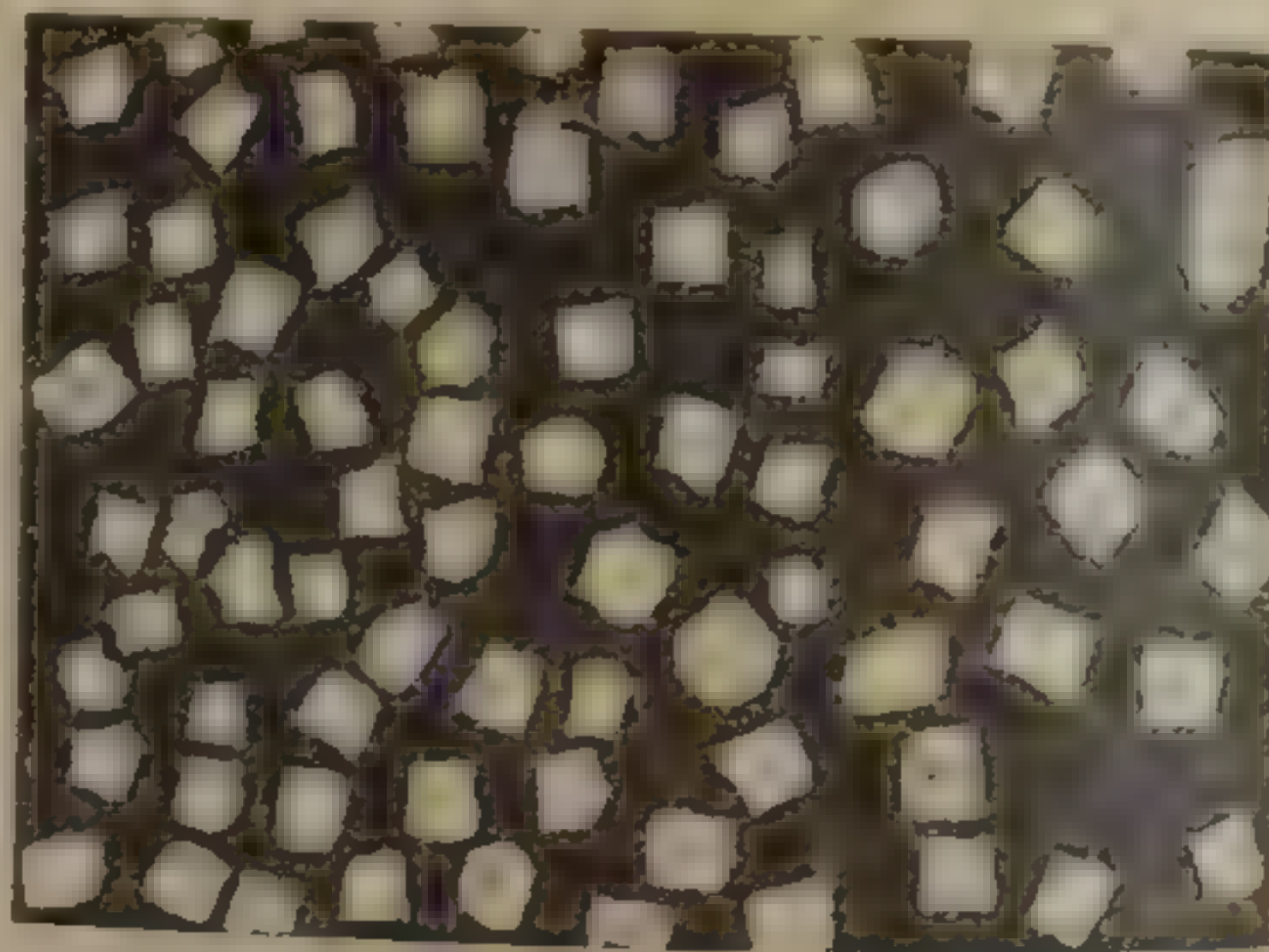


Fig. 99. Diferite modele de alice de fabricație proprie și de fabrică.

Atît alicele industriale, cît și cele de fabricație proprie trebuie să fie comparate, în ceea ce privește compoziția chimică, cu muniția sau materialele din care ele au fost confecționate și găsite la învinuit. Comparația se face pe calea analizei micro-chimice sau spectrografice.

f) Expertiza dopurilor care zboară afară la împușcarea cu o armă de vînătoare

La cartușele de vînătoare încărcate cu alică se disting două feluri de dopuri: a) un dop pe alică; b) un dop pe praful de pușcă.



Fig. 100. Resturile unui dop de fabricație proprie, găsit lângă cadavru (Institutul de medicină judiciară).

La cartușul de vînătoare cu glonț de plumb există numai un singur dop — pe praful de pușcă — care poate constitui o parte a însuși glonțului („Jakan“, „Vişleben“).

Dopul sau căptușeala de pe alică se desface la împușcare în

bucățele foarte mici și de aceea, de regulă, nu figurează nicio dată ca obiect de examinat la expertiză. *Dopul de pe brațul de pușcă* zboară împreună cu glonțul sau cu alicele din țeava armei. În funcție de anumite condiții, el poate să ardă în întregime sau parțial, să se rupă în bucăți sau să rămână întreg.

Dopul întreg sau bucăți din el se pot adesea găsi nu departe de locul împușcăturii sau chiar în corpul străpuns.

Dopurile sînt făcute din cele mai diferite materiale: cele in-

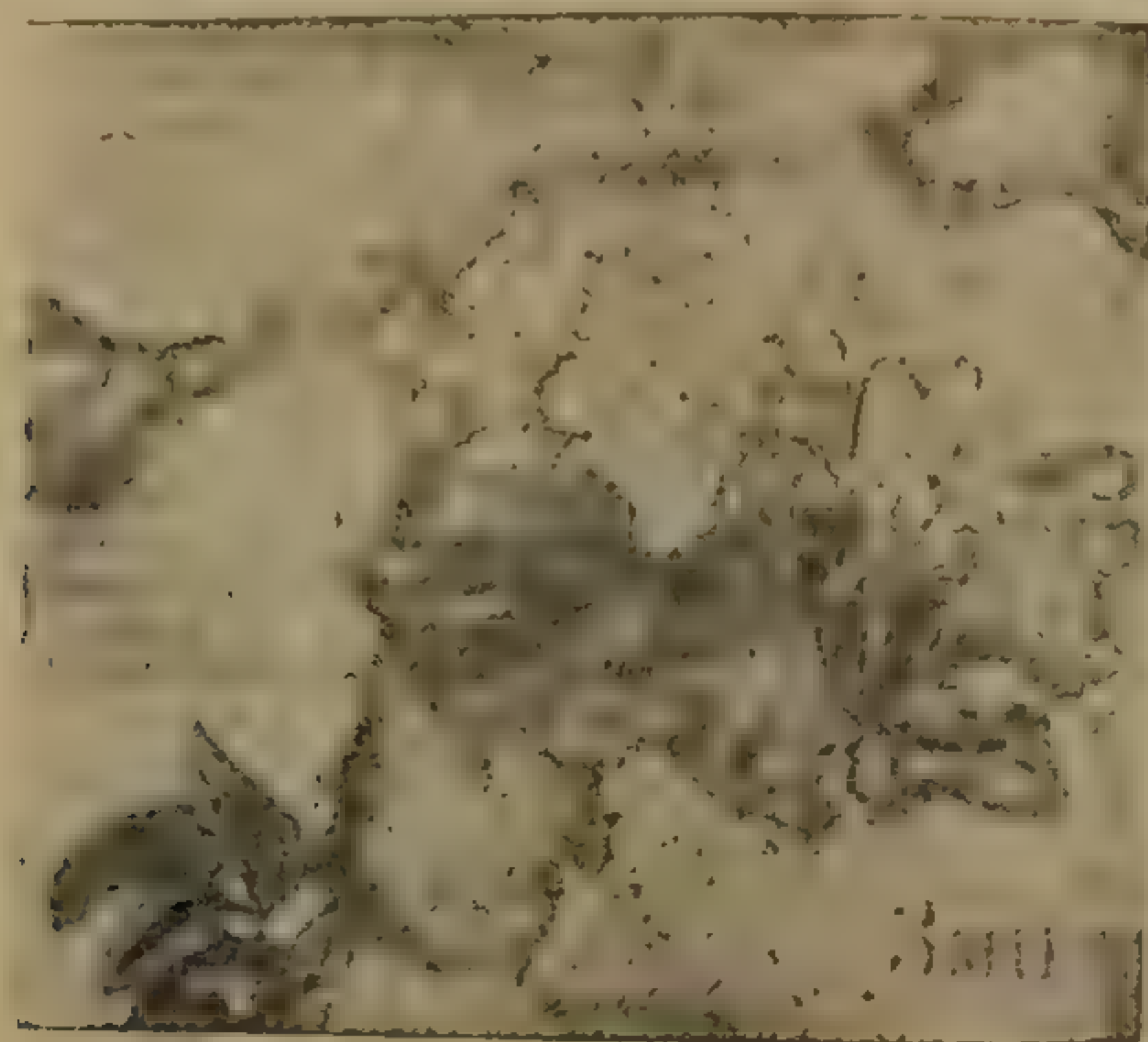


Fig. 101. Reconstituirea din resturile de dop, la care se referă fig. 100, a paginii unei cărți. Această pagină lipsea din cartea ce aparținea fiicei celui bănuit de omor (Institutul de medicină judiciară).

dustriale sînt de obicei din pastă; cele de fabricație proprie, din dopuri de plută, cîrpă sau hîrtie etc.

În urma studierii de către expert a dopurilor folosite, se poate cîteodată stabili: a) calibrul armei din care a fost trasă împușcătura (cu aproximație), b) identitatea materialului dopului cu materialul găsit la învinuit, c) felul prafului de pușcă folosit la împușcare.

Stabilirea aproximativă a calibrului armei după dopuri este

posibilă uneori prin comparare cu dopurile industriale și cele de plută.

Dopurile din hîrtie pot să fie din cărți, ziare, caiete și alte obiecte găsite la învinuit. Se cunosc cazuri cînd dopurile au fost făcute din înscrisuri care au indicat pe proprietarul cartușelor. (Fig. 100 și 101).

Felul prafului cu care a fost încărcat cartușul (cu fum, fara fum, mărimea și chiar forma grăuntelui de praf) se poate stabili după imprimările de pe dopurile de plută.

Locul unde se descoperă dopul armei de foc ajută la stabilirea locului unde s-a aflat cel care a împușcat, întrucît dopul armei nu zboară mai departe de cîțiva metri.

4. EXPERTIZA ARMELOR ȘI A MUNIȚIILOR DE FABRICAȚIE PROPRIE

Problemele și expertiza acestui fel de probe materiale au fost, în general, cuprinse în expunerea anterioară.

Uneori, în timpul examinării armelor și munițiilor de fabricație proprie, se pot naște pe lingă aceasta și întrebări cu privire la materialul din care sînt fabricate sau dacă ele nu constituie cumva părți ale unor anumite obiecte.

5. MODEL DE CHESTIONAR CARE POATE FI SUPUS SPRE REZOLVARE EXPERTIZEI PRIVITOARE LA CERCETAREA ARMELOR DE FOC ȘI A MUNIȚIILOR

- 1) Este oare arma respectivă armă de foc?
- 2) Cărui model aparține arma de foc respectivă?
- 3) S-a efectuat împușcătura din arma respectivă?
- 4) A putut fi efectuată împușcătura atunci cînd se presupune?
- 5) A fost uns canalul țevii și ce fel de unsoare a fost întrebuințată?
- 6) Arma se găsește în bună stare și este aptă pentru tragere?
- 7) Este posibil să se producă o împușcătură din întîmplare din arma respectivă și în ce condiții?

8) Este posibilă efectuarea unei împuşcături din întâmplare din arma respectivă în condițiile date?

9) Ce însemnări de marcă a avut arma respectivă înainte ca ele să fie distruse sau sparte?

10) Care armă sau ce fel de armă s-a întrebuințat pentru tragere, judecând după felul tubului?

11) Dacă a fost folosit tubul găsit în tragerea din arma respectivă?

12) Ce fel de cartușe s-au întrebuințat pentru tragere, judecând după tubul găsit?

13) Face oare parte tubul folosit din categoria tuburilor cartușelor respective?

14) Care armă sau ce model de armă s-a întrebuințat pentru împuşcare, judecând după modelul tubului sau după părțile lui?

15) A fost oare întrebuințat glonțul tras la împuşcătura din arma respectivă?

16) Ar fi putut să se producă deformarea dată a glonțului în asemenea condiții?

17) Nu sînt oare pe glonț urme care să indice că a trecut printr-un anumit obstacol?

18) Nu sînt oare pe glonț urme care să indice obstacolele prin care a trecut?

19) Cărui model aparține glonțul respectiv?

20) Ce glonț a fost folosit la împuşcătură, judecând după rămășițele lui?

21) Nu face parte glonțul cu care s-a efectuat împuşcătura dintre gloanțele cartușelor respective?

22) Din ce material este fabricat glonțul dat și dacă nu este o parte dintr-un anumit obiect?

23) Este destinat glonțul dat pentru a fi tras din arma respectivă?

24) Este destinat tubul dat pentru a fi tras din arma respectivă?

25) Este posibil ca aceste cartușe să se întrebuințeze pentru tragere din arma respectivă?

26) Care a fost ordinea efectuării vătămărilor pricinuite de o armă de foc, judecând după urmele centrării pe gloanțe și tuburi?

27) Nu a fost întrebuințată mașina respectivă pentru montarea capsei tubului respectiv?

28) Judecând după felul în care s-au confecționat glonțul, mitraliile sau alicele date, nu sînt ele de același gen cu anumite gloanțe, mitralii și alice?

29) Nu este identică compoziția chimică a glonțului de plumb, a mitraliilor sau alicelor supuse expertizei cu compoziția chimică a unor anumite gloanțe, mitralii, alice sau modele de plumb?

30) De care calibru a fost arma întrebuințată, judecând după dopul găsit?

31) Din ce material sau din ce obiect este fabricat dopul găsit?

32) Nu este oare materialul dopului găsit identic cu un anumit material?

33) Nu este oare dopul găsit o parte a unui anumit obiect?

34) Ce fel de praf de pușcă s-a întrebuințat, judecând după imprimările de pe dopul de plută și dacă corespund aceste imprimări acestui praf de pușcă?

VII. EXPERTIZA CRIMINALISTICĂ A URMELOR DE MINA

1. FELURILE ȘI IMPORTANȚA EXPERTIZEI URMELOR DE MINA

Expertiza urmelor de mină se ordonă:

- a) pentru identificarea persoanei care a lăsat aceste urme;
- b) pentru stabilirea naturii substanței colorate cu urme de mină.

În primul caz, identificarea poate avea loc:

1) după desenele papilare de pe degetele mîinii — expertiza dactiloscopică;

2) după desenele papilare și liniile flexibile (cutele îndoit) în palme — expertiza palmei;

3) după pori — expertiza porilor;

4) după lungimea și lărgimea falangelor degetelor — expertiza falangometrică;

5) după forma și dimensiunile întregii părți superioare a palmei mîinii — expertiza manoscopică.

Toate felurile de identificare a persoanei după urmele de mină se fac în laboratoarele criminalistice de pe lângă institutele juri-

dice de cercetări științifice și institutele superioare de învățământ, în institutele de expertiză științifico-judiciare (Kiev, Odesa, Har-kov) și în secțiile și birourile tehnico-științifice ale organelor Ministerului Afacerilor Interne.

Stabilirea naturii substanței colorate cu urme de mână, atunci când există o prezumție de existență a singelui, cade în sarcina unei expertize biologice. Expertiza biologică se efectuează în laboratoarele medico-judiciare și în institutele de expertiză științifico-judiciare.

2. PROBELE MATERIALE CARE SINT SUPUSE CERCETĂRII

Când se ordonă expertiza urmelor de mână în scopul identificării persoanei care le-a lăsat, trebuie trimise expertului:

a) corpurile delictu cu urmele de mână, iar în cazul imposibilității scoaterii totale sau parțiale a acestor obiecte — o peliculă pe care sînt imprimate urmele de mîini găsite;

b) fotografiile făcute la locul descoperirii și desene cu urmele mîinilor care formează obiectul expertizei;

c) impresiunile mîinilor (corespunzător întregii mîini, palmei, degetelor) luate de la persoana căreia se presupune că îi aparțin urmele descoperite;

d) impresiunile de control ale mîinilor acelor persoane care, după împrejurările cauzei, au putut avea acces în încăperea sau la obiectele pe care s-au găsit urmele;

e) procesul-verbal de descoperire a urmelor mîinilor sau extrasul din procesul-verbal respectiv.

La ordonarea expertizei pentru stabilirea naturii substanței colorate cu urmele de degete, trebuie trimis expertului însuși obiectul cu urma. Dacă urma nu este utilă pentru identificarea persoanei, se poate face o răzătură a locului cu urma sau se poate copia pe o hîrtie de filtru umedă. Răzătura se păstrează într-o eprubetă sigilată.

3. EXPERTIZA DACTILOSCOPICA

Identificarea după desenele de pe degete se efectuează astfel:

Înainte de toate, se stabilește dacă sînt utile urmele găsite pentru identificarea după desenele papilare. După aceea, se stabilește cu care degete și de la care mână au fost lăsate urmele. Pentru aceasta, ne ghidăm după locul unde au fost găsite urmele, după situația aproximativă a unei urme față de celelalte, după dimensiunile și formele urmelor, precum și după construcția desenelor. Compararea urmelor de mână cu imprimările degetelor celui bănuit se realizează pe fotografii mărite. Pe aceste fotografii se compară mai întîi contururile generale și apoi amănunțele desenului, cu luarea în mod obligatoriu în considerație a răspîndirii acestor amănunți, comparînd poziția unora față de celelalte. Caracterele corespunzătoare se marchează cu săgeți ridicate, numerotate. Pentru a avea deplina convingere a identificării, este suficientă coincidența, adică aceeași răspîndire relativă, a cel puțin 12 detalii.

Intrucît pentru identificare sînt suficiente 12 detalii, desenul falangei finale a degetului mîinii are în medie aproximativ 12 detalii, identificarea infractorului după urmele degetelor mîinii se asigură nu numai prin găsirea întregii amprente a unui deget, dar chiar și a unei părți dintr-o asemenea amprentă, dacă în urma respectivă se pot deosebi detalii separate.

Uneori, în practica de anchetă se întîlnesc amprente pe care, din cauza defectuozității sau a insuficienței clarității, nu se pot distinge cele 12 detalii. Se pune atunci întrebarea: ce se face în asemenea cazuri? Să presupunem că pe amprenta găsită la locul infracțiunii s-au descoperit 8—10 detalii. Aceasta încă nu arată deloc inutilitatea amprente pentru identificare. Mai întîi, desenul poate să conțină unele caractere rare, de pildă, urme de cicatrice și altele; în al doilea rînd, înafara localizării detaliilor, se poate compara direcția liniilor, mărimea unghiurilor în locurile ramificate.

Cînd se constată coincidența a mai puțin de 7—8 detalii, identificarea unei asemenea amprente nu este suficient de convingătoare. În aceste cazuri, se poate recurge la poroscopie (cercetarea urmelor porilor).

La locul infracțiunii se descoperă de multe ori nu una, ci mai multe amprente ale unuia și aceluiași deget sau ale diferitelor degete ale infractorului. Dacă la locul infracțiunii se găsește aceeași urmă de mai multe ori, iar pe una din ele se văd părți de desen care nu s-au întipărit la alta, se pot înmulți coincidențele găsite. Dacă există în același timp amprente ale mai multor degete ale

unei persoane, se întărește veridicitatea identificării după detaliile unui desen prin coincidența detaliilor obținute în timpul comparării amprentelor altor degete.

Totuși, când sînt cîteva amprente digitale diferite împrăștiate și dacă la fiecare din ele coincide numai un mic număr de detalii, problema identificării trebuie tratată cu băgare de seamă.

Actul expertizei dactiloscopice se compune din text și dintr-o fișă fotografică, pe care, într-o parte, se înșiruie fotografiile mărite ale urmei, iar pe cealaltă parte fotografiile, făcute, la aceeași scară, ale desenului degetului corespunzător al persoanei care trebuie identificată. Pe fotografie, expertul marchează cu săgeți numerotate coincidențele găsite de el.

Prezența urmelor mîinii învinutului la locul infracțiunii probează numai faptul că respectivul a fost în acel loc sau că s-a atins de un anumit obiect. Rămîne să se stabilească dacă amprenta descoperită n-a putut lua cumva naștere nu în momentul săvîrșirii infracțiunii, ci mai devreme sau mai tîrziu, fără a avea legătură cu infracțiunea. Rezolvarea acestei probleme revine anchetatorului penal.

4. EXPERTIZA URMELOR PALMEI

Dacă există pe urmă desen papilar suficient de clar, identificarea imprimării palmei se face după aceleași principii ca și la amprente de degete. În desenele palmei se întîlnesc aceleași detalii ca și cele de pe degete. Drept orientare, servesc aici urmele cutelor îndoite, imprimate în urmă în forma unor linii albe largi. Prin ungerea desenului papilar, se compară întinderea liniilor flexibile (întipărirea cutelor îndoite), suprafața și forma palmei. Uneori, se pot fixa unele particularități, cum sînt, de exemplu, urme de cicatrice.

5. EXPERTIZA FALANGOMETRICA

La această expertiză, care se efectuează în acele cazuri cînd se găsesc urme de la mai multe falange ale degetelor, se compară lungimea și lățimea falangelor.

Deosebiriile clar pronunțate în aceste caractere dau posibili-

tatea să se excludă apartenența impresiunilor mîinii unei anumite persoane. Coincidența acestor caractere nu este suficientă prin ea singură pentru o identificare pozitivă și poate servi doar ca material ajutător.

VIII. ALTE FELURI DE EXPERTIZE CRIMINALISTICE

1. EXPERTIZA URMELOR DE PICIOARE OMENEȘTI

Urmele picioarelor de om sînt o parte componentă a tabloului general de la locul unde s-a produs evenimentul.

Numai dacă sînt studiate în cadrul acestui tablou, se poate înțelege și prețui în deplină măsură importanța lor. De aceea, cînd se ordonă expertiza pentru studierea urmelor de picior, este de dorit să se asigure participarea expertului chiar din prima etapă a strîngerii probelor corespunzătoare, adică în cursul cercetării locului comiterii infracțiunii.

Expertul poate ajuta anchetatorului penal în căutarea urmelor de picior și, avînd în vedere cercetarea de laborator ce urmează să aibă loc, să-i indice cele mai potrivite urme pentru acest lucru.

Uneori este necesar să se aplice chiar la locul examinat metodele de cercetare de laborator, pentru descoperirea și fixarea urmelor de picior. Aceste metode sînt necesare de cele mai multe ori pentru scoaterea la iveală a urmelor colorate, dar invizibile.

Este cunoscut faptul că urmele colorate devin invizibile atunci cînd culoarea lor și culoarea fondului pe care se găsesc se răspîndite sînt la fel sau aproape la fel. Procesul descoperirii urmelor invizibile se reduce la despărțirea culorii urmelor de culoarea fondului lor.

Criminalistica modernă cunoaște trei categorii de mijloace de deosebire a culorilor: fotografice, chimice și mecanice.

Mijloacele fotografice de deosebire a culorilor se bazează pe însușirea plăcii fotografice (sau a celuloidului) de a percepe, în anumite condiții, culorile, altfel decît le percepe ochiul omului.

Mijloacele chimice de diferențiere a culorilor se bazează pe însușirea unor substanțe identice sau asemănătoare după cu-

loare, dar de genuri deosebite după compoziția chimică, de a-și schimba culoarea în mod felurit sub influența unora și aceluiași reacții fizice sau chimice. De exemplu, o urmă udă, rămasă pe o dușumă uscată de faianță albă, se distinge slab în condiții obișnuite. Pentru descoperirea acestei urme, expertul poate aplica următoarea metodă: toată suprafața locului unde se bănuiește că se găsește urma se supune acțiunii hidrogenului sulfurat. Porțiunea în cauză se acoperă cu un clopot de sticlă, care se umple cu gaz cu ajutorul unui tub de cauciuc din aparatul Kipp. Hidrogenul sulfurat se va uni cu apa, dar nu va produce nici o reacție asupra substanței dușumelei. După aceea, suprafața respectivă este stropită, cu ajutorul unui pulverizator, cu soluții neutre, acide sau combinații alcaline de plumb. În urma acțiunii acestora, apa cu hidrogenul sulfurat se va colora în negru, iar fondul rămâne alb, fără nici o schimbare.

Mijloacele mecanice de diferențiere a culorilor au la bază folosirea deosebirii dintre trănicia substanței care formează urma și a substanței obiectului pe care este răspândită această urmă.

Ajutorul expertului pentru a diferenția culorile prin mijloace mecanice trebuie folosit atunci când urmele sînt foarte fragile și anchetatorul penal nu poate să le descopere din cauză că nu are suficientă practică.

Rezultatele descoperirii chimice și mecanice a urmelor se fixează cu ajutorul fotografiei. Expertiza urmelor de picior este necesară și atunci cînd la aceste urme trebuie să se stabilească care este genul și tipul încălțăminte pe care a purtat-o omul ce a lăsat urmele. Expertul poate să rezolve această problemă prin confruntarea tiparelor de volum sau de suprafață ale urmei (forme, fotografii) cu datele tabelelor indicatoare ce se găsesc în laboratoarele criminalistice.

Pe lângă tabelele indicatoare, se folosesc în acest scop și colecțiile cu tiparele stasurilor de încălțăminte.

Cu ajutorul expertizei se realizează identificarea obiectelor care au lăsat urme, adică identificarea încălțăminte, a picioarelor desculte sau a picioarelor încălțate numai cu ciorapi. Dacă urmele sînt făcute de încălțăminte sau de picioare încălțate cu ciorapi, identificarea se efectuează pe baza particularităților individuale diferite ale obiectelor confruntate. Cînd la locul infracțiunii rămîn urme de picioare desculte, identificarea se face pe baza analizării comparative a desenelor de pe pielea persoanei care a lăsat urma cu întipărirea acestor desene în urme.

Se supun examinării obiectele care au lăsat urme, fotografia acestor obiecte și fotografia urmelor.

Rezultatele examinării comparate se ilustrează prin fișe fotografice corespunzătoare. În aceste fișe, se dă, la scară egală, fotografia obiectelor care au lăsat urmele, împreună cu fotografia acestor urme, iar părțile care coincid de la unele și de la altele se marchează cu săgeți și cu aceleași litere sau cifre. Cu ajutorul expertizei urmelor de picior de pe un drum și prin studiul anumitor urme, separat sau în totalitatea lor, se poate stabili: 1) cu ce viteză și în ce direcție s-a mișcat omul care a lăsat urmele, 2) timpul relativ al apariției, 3) atunci cînd sînt urme de picioare desculte — înălțimea aproximativă a omului.

Studiind particulele de corpuri străine prinse de picioarele oamenilor, expertul poate stabili cîteodată unde au călcat aceste picioare și de unde a venit omul. Spre deosebire de anchetatorul penal, care poate să studieze asemenea particule numai pe calea observării nemijlocite, expertul își întemeiază concluziile sale pe cercetarea lor chimico-microscopică.

Cercetarea microscopică se îmbină în mod obișnuit în practica expertizei criminalistice cu fotografia, adică cu executarea de microfotografii ale obiectelor cercetate. Aceste fotografii se anexează ca material ilustrativ la actele expertizei.

2. EXPERTIZA URMEI LASATE DE DINȚII OMULUI

Urmele de dinți se studiază îndeosebi cu ajutorul metodelor de cercetare de laborator. În sarcina anchetatorului penal intră numai strîngerea obiectelor respective și luarea măsurilor corespunzătoare ca să nu se strice. Atunci cînd aceasta nu se poate realiza cu mijloacele expertizei, el procedează la fixarea acestor urme și obținerea, cu ajutorul unui material plastic, a amprentelor de control pentru cercetarea comparată.

Toate celelalte operații cu aceste urme trebuie încredințate expertizei. Expertizele de acest gen le efectuează criminaliștii în colaborare, cînd este necesar, cu medicii judiciari și medicii dentiști.

După urmele dinților, expertiza poate să identifice persoana, adică să stabilească dacă omul respectiv a lăsat urmele dinților pe obiectul cercetat.

Studiind obiectele puse la dispoziție de către anchetatorul penal, expertul se folosește de modelele pregătite de către acesta sau de modelele pregătite în cursul expertizei. Rezultatele acestei cercelări se ilustrează cu ajutorul unor fișe fotografice, care se anexează la actul expertizei. După urmele dinților, expertul poate să stabilească, în unele cazuri, forma obrazului, dimensiunile arcului dinților și specificul pronunției omului care a lăsat aceste urme (sisiit, peltic). Uneori se poate stabili după aceste urme existența dinților artificiali.

Plasarea și forma urmelor de dinți permit să se stabilească cu mijloacele expertizei și modul de acțiune al persoanei căreia îi aparțin dinții, cu alte cuvinte, cum și în ce condiții au fost lăuate urmele. Cu ajutorul analizei chimico-microscopice a corpurilor străine care pot să apară atît pe dinții omului, cît și pe urmele lăuate de acești dinți, expertiza apreciază cîteodată originea acestor substanțe. Astfel, în unele cazuri se poate stabili ce a mîncat omul care a lăsat urmele de dinți studiate. Rezultatele examinării microscopice se înregistrează pe microfotografii.

3. EXPERTIZA URMELOR DE SÎNGE

Urmele de sînge pot face obiectul a două feluri de expertiză: medico-judiciare și criminalistică. Tot ce privește cercetarea componentei substanței care formează urmele de sînge intră în competența expertizei medico-judiciare. Rezolvarea problemelor legate de studierea configurației acestor urme formează obiectul expertizei criminalistice. În unele cazuri, pentru rezolvarea cîl mai bună a acestor probleme, sînt necesare ambele feluri de expertiză. Dacă urmele de sînge sînt descoperite sau se presupune că există astfel de urme la locul infracțiunii, este foarte indicată participarea expertului medico-judiciar la cercetarea locului. Expertiza medico-judiciară nu este lipsită de posibilitatea de a pune concluzii și asupra acelor obiecte care au fost luate de la locul infracțiunii, fără participarea nemijlocită în această operație a înșiși experților.

Expertiza criminalistică pune în mod obișnuit concluzii asupra urmelor de sînge atunci cînd aceste urme constituie unul din elementele tabloului de la locul săvîrșirii infracțiunii. De

aceea, atunci cînd concluziile expertizei trebuie să se bazeze pe studierea configurației urmelor de sînge, se recomandă participarea experților criminaliști la cercetarea locului.

Expertiza criminalistică a urmelor de sînge fixează configurația lor. În cazul cînd urmele sînt vizibile, se folosește în acest scop fotografia obișnuită liniară. Urmele de sînge invizibile și spălate se fotografiază prin folosirea uneia din metodele fotografiei analitice. În mod obișnuit se folosește fotografierea la raze ultraviolete. Expertiza criminalistică nu este lipsită de posibilitatea de a pune concluzii și asupra fotografiilor, desenelelor și a descrierilor verbale ale urmelor de sînge făcute de către anchetatorul penal la locul descoperirii lor. Expertiza criminalistică, în colaborare cu expertiza medico-judiciară, poate să stabilească, după configurația urmelor de sînge, în ce stare se găsea, în momentul formării acestor urme, obiectul pe care au fost ele descoperite, în ce ordine de succesiune au fost făcute, în ce poziție se găsea sau în ce direcție și cu ce viteză se mișca omul care le-a lăsat, precum și celelalte aspecte ale formării lor.

4. EXPERTIZA URMELOR INSTRUMENTELOR DE SPARGERE

La cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii și a probelor materiale în momentul descoperirii unor urme de instrumente de efracție, se recomandă să fie chemat expertul criminalist.

Aceasta permite expertului să lămurească corelația tuturor obiectelor, să se orienteze în aspectul general al elementelor materiale ale efracției și, în caz de nevoie, să dea sprijin anchetatorului penal în strîngerea materialului pentru expertiză. După urmele instrumentelor efracției, expertul poate să stabilească genul instrumentelor de la care au rămas urmele și în ce ordine s-au produs aceste urme, dacă spărgătorul stăpînește deprinderile speciale ale unei anumite profesiuni legale sau delictuoase.

Dacă la dispoziția expertului se găsesc pe lingă urmele instrumentelor efracției sau mulajele (modelele) acestor urme și instrumentele efracției care au, după presupunerea anchetatorului penal, legătură cu cauza respectivă, el poate să efectueze identificarea acestor instrumente. Cu alte cuvinte, studiind urma sau imaginea urmei, precum și instrumentul efracției, expertul poate stabili dacă urma respectivă a fost făcută cu

instrumentul în cauză. Succesul acestui gen de expertiză depinde de măsura în care s-au imprimat în urmă particularitățile instrumentului care a produs-o.

Condiții bune pentru identificarea instrumentelor de sparger se întâlnesc mai des în cazurile când urmele respective se găsesc în materiale care posedă bune însușiri plastice, de exemplu, pe un lemn moale.

Identificarea instrumentelor spargerii se realizează de obicei prin examinarea comparată a formelor exterioare ale obiectelor confruntate (instrumentul și urma), pe baza studierii imaginilor în relief și plane (fotografice). Se ia în considerare și mecanica formării urmelor respective, adică dacă ele sînt rezultatul unei deformări, a unei frecări sau a unei tăieri. Rezultatele acestei examinări se fixează în forma fișei fotografice.

În unele cazuri, la identificarea instrumentelor spargerii se folosește analiza spectrală. Această analiză dă posibilitatea să se confrunte materialul unui anumit instrument al efracției cu particulele materialului instrumentului efracției descoperite în urmă și materialul obiectului în care se găsește urma, cu particulele corpurilor străine care s-au prins de instrumentul respectiv.

Analiza spectrală pentru identificarea instrumentelor efracției este, de regulă, insuficientă, deoarece stabilește coincidența sau necoincidența numai a particularităților de gen ale obiectelor confruntate. De aceea, ea trebuie considerată numai ca unul din mijloacele ajutătoare care poate să ușureze identificarea instrumentelor efracției. Pentru rezolvarea negativă a problemei apartenenței urmei unui anumit instrument al efracției, datele obținute prin analiza spectrală pot fi considerate ca suficiente. Executarea unor efracții deosebit de caracteristice prin tehnica lor se înregistrează și se verifică după așa-zisa înregistrare a mijloacelor acțiunilor infracționale „M.O.S.” (vezi mai sus). Această înregistrare permite expertului, atunci când se descoperă o nouă efracție de același tip, să aprecieze în ce măsură ambele efracții sînt asemănătoare după modurile săvîrșirii lor, adică după metodele tipice ale acțiunii infracționale. În acele cazuri când se descoperă așa-numitul plasture, adică o țesătură acoperită cu o substanță cleioasă care servește la spargerea geamului, expertul poate stabili atât compoziția țesăturii, cât și compoziția acestei substanțe, precum și originea lor. Pen-

tru aceasta, se folosește analiza chimico-microscopică. Rezultatele acestei analize se fixează prin microfotografii.

În competența expertizei intră de asemenea toate întrebările la care se poate răspunde prin cercetarea părților interioare ale lacătelor. Operațiile legate de cercetarea părților interioare ale lacătului nu trebuie efectuate de anchetatorul penal personal. Studiind obiectele respective, expertiza poate stabili dacă lacătul a fost deschis sau spart, dacă lacătul a fost deschis cu cheia sa, cu o cheie falsă sau cu un obiect străin (cu un cui sau cu o sîrmă).

În unele cazuri, infractorii introduc în lacăte corpuri străine, pentru a obține imaginea părților interioare ale acestor lacăte. Expertiza criminalistică poate, ca și în cercetarea plasturilor, să stabilească compoziția și originea acestor substanțe. Rezultatele acestei analize se fixează cu ajutorul microfotografiei.

5. EXPERTIZA URMELOR MIJLOACELOR DE TRANSPORT

Criminaliștii efectuează expertiza urmelor mijloacelor de transport, atunci când este nevoie, în colaborare cu inginerii specialiști în materie de transport, în special în autotransport. Expertiza are sarcina să stabilească, după urmele mijloacelor de transport, ce fel de mijloc de transport a lăsat urmele și care anume, concret, este acel mijloc de transport care le-a lăsat, precum și împrejurările în care s-au format aceste urme.

Prima sarcină poate fi rezolvată pe baza materialelor prezentate expertului de către anchetatorul penal. Participarea expertului la cercetarea de la fața locului este indicată în asemenea caz, dar nu este absolut necesară.

Rezolvarea celei de a doua sarcini cere ca expertul să fie chemat să participe la cercetarea locului unde au fost găsite sau se presupune a fi urmele respective. Expertiza urmelor mijloacelor de transport poate stabili genul și tipul mijlocului de transport care a lăsat urmele (printre care și marca mașinii) și chiar a identifica obiectul respectiv, de exemplu, dacă urmele de copită descoperite la locul infracțiunii sînt ale unui anumit cal. În afară de aceasta, expertiza urmelor mijloacelor de transport poate stabili în ce direcție și cu ce viteză s-a deplasat

mijlocul de transport, iar atunci când se încrucișază diferite urme de mijloace de transport, în ce ordine s-au format.

Expertiza stabilește identitatea mijloacelor de transport după urme cu ajutorul aceluiași metode care se aplică și la identificarea urmelor de încălțăminte. Problemele privitoare la genul mijlocului de transport și la deplasarea acestuia se rezolvă pe baza datelor indicatoare corespunzătoare și a modelelor materiale care se găsesc în instituțiile criminalistice.

6. EXPERTIZA PRAFULUI, A MURDĂRIEI ȘI A PARULUI

De regulă, analiza criminalistică a prafului, murdăriei, părului și a altor corpuri de acest fel se efectuează pentru a se stabili natura fiecăruia din ele, în scopul identificării ulterioare, iar atunci când sînt amestecate între ele, pentru a fi categorisite în modul convenit. De exemplu, ca urmare a examinării criminalistice, praful poate fi despărțit în particule minerale, animale, vegetale etc. Examinarea ulterioară a părților astfel categorisite constituie sarcina unor expertize speciale.

În cazurile când pentru examinarea unor mici probe materiale se folosește microscopul, rezultatele se fixează prin microfotografii. În toate celelalte cazuri, probele materiale se fixează cu ajutorul fotografiei liniare.

7. EXPERTIZA CORPURILOR DELICTE ÎN CAUZELE PRIVITOARE LA INCENDIERI

Ancheta în cauzele de dare de foc cere să se folosească diferite feluri de expertize. În cazul când se descoperă substanțe ce se aprind singure sau când se presupune că incendiul a izbucnit din cauza încălzirii defectuoase, din cauza instalației electrice etc., trebuie să se invite, în calitate de experți, ingineri specializați în tehnica prevenirii incendiilor. Dacă cauza presupusă a incendiului a fost un defect al utilajului industrial, experții trebuie numiți dintre inginerii care cunosc bine acest utilaj. În sfîrșit, în cazurile când probele materiale sînt mecanisme și materiale speciale de incendiu, examinarea acestor obiecte trebuie încredințată criminaliștilor. În toate cauzele privitoare

la incendieri, expertul trebuie chemat la cercetarea locului. Cercetînd situația la fața locului și modul de răspîndire în acest loc a mijloacelor de incendiere, el poate să descopere izvorul izbucnirii incendiului și felul cum s-a propagat focul. În afară de aceasta, expertul ajută anchetatorului penal să selecționeze obiectele care urmează să fie examinate în laborator.

Expertiza criminalistică poate stabili, cu ajutorul analizei de laborator a mijloacelor de incendiere, cît de perfecționate au fost aceste mijloace, în ce fel au fost folosite, pe ce durată de timp a fost calculată acțiunea lor și care le este originea. Unul din mijloacele obișnuite ale expertizei criminalistice este examinarea chimico-microscopică. Rezultatele ei se fixează cu ajutorul microfotografiei.

IX. EXPERTIZA TEHNICO-JUDICIARĂ

1. IMPORTANȚA ȘI CONȚINUTUL EXPERTIZEI TEHNICO-JUDICIARE

Expertiza tehnico-judiciară se folosește în acele cauze penale în care e nevoie să se ceară avizul unui specialist asupra esenței unor fapte, fenomene sau situații din domeniul industriei sau tehnicii, a căror lămurire nu este posibilă fără experiență și cunoștințe speciale tehnico-științifice.

Nu trebuie confundată expertiza tehnico-judiciară cu expertizele tehnice care se fac din proprie inițiativă de către departamente sau cu expertizele tehnice organizate de organele de control tehnic în cazurile special stabilite de lege sau printr-o hotărîre specială a guvernului. Expertiza tehnică se efectuează de către departamente din diferite motive, de exemplu, în scopul stabilirii calității producției pentru formularea reclamațiilor față de furnizori, pentru stabilirea cauzelor avariei mecanismelor, prăbușirii clădirilor sau construcțiilor și, în unele cazuri, cînd administrația face cercetări în cadrul serviciului, înainte de sesizarea organelor de anchetă.

Se știe că înainte de a fi confirmate, proiectele de construcție a întreprinderilor industriale, a stăvilarelor de apă și a altor instalații se supun expertizei preliminare tehnice, economice sau de altă natură, iar observațiile făcute de experți servesc ca bază pentru confirmarea sau respingerea proiectului, pentru re-

facerea și îndreptarea lui. Darea în exploatare a noilor întreprinderi, a noilor tipuri de strunguri, mașini, este precedată de studierea lor de către experții tehnici corespunzători numiți de guvern, minister sau de direcția generală respectivă. Norma efectuării expertizelor de serviciu nu este reglementată de către legislația procesuală penală. Experții numiți de către servicii nu pot fi considerați ca experți judiciari, iar avizele lor nu pot fi socotite avize ale unei expertize tehnico-judiciare.

Expertiza tehnico-judiciară este numai acea expertiză tehnică pe care o ordonă anchetatorul penal, procurorul sau tribunalul într-o anumită cauză penală. Aceasta nu înseamnă că anchetatorul penal trebuie să privească cu neîncredere orice expertiză făcută de serviciu și să conteste din capul locului forța probantă a faptelor stabilite de ea. Persoanele care au efectuat această expertiză trebuie interogate nu în calitate de experți, ci ca martori. Actele și declarațiile lor pot fi verificate, cînd este necesar acest lucru, prin ordonarea unei expertize tehnico-judiciare. Expertizele tehnice se folosesc mai ales în cauzele privitoare la o producție de proastă calitate, incompletă sau neconformă cu staturile. Expertiza tehnică în aceste cauze lămurește problemele care au contingentă cu :

- a) calitatea producției, dacă producția este într-adevăr de proastă calitate, necompletă sau necorespunzătoare cu staturile;
- b) cauzele producției de proastă calitate (materia primă de proastă calitate, încălcarea intenționată a procesului tehnologic etc.), consecințele scoaterii unei producții de proastă calitate.

În cauzele privitoare la o gospodărire criminală în întreprinderile industriale, expertiza tehnică se ordonă de cele mai multe ori în același timp cu expertiza economică, pentru a se stabili :

- a) cauzele pierderilor întreprinderii ;
- b) justetea organizării procesului de producție și a laturii sale principale — procesul tehnologic ;
- c) justetea organizării muncii diferitelor ateliere sau întreprinderi pe baza gospodăririi chibzuite, pentru stabilirea cauzelor depășirii indicilor de plan, a costului producției, a risipei de materiale etc.

Expertiza tehnico-judiciară se efectuează de obicei în cauzele privitoare la încălcări criminale ale regulilor tehnicii securității și protecției muncii.

Expertiza tehnică își găsește o largă aplicare în cauzele

privitoare la catastrofe de cale ferată, la avarii ale vaselor flotei maritime și fluviale, în cauzele privitoare la avarii și catastrofe criminale legate de exploatarea avioanelor, în cauzele privitoare la accidente de automobil.

Anchetatorul penal este de multe ori nevoit să recurgă la expertiza tehnică în cauzele privitoare la proasta gospodărire, la construcții de proastă calitate, în cauze privitoare la fraude, delapidări și furturi în organizațiile de construcții. Expertiza tehnică ordonată în aceste categorii de cauze lămurește și pune concluzii în următoarele probleme : dacă clădirile și instalațiile ridicate corespund cu proiectele în baza cărora au fost construite; dacă s-au respectat sau nu normele de consum al materialelor de construcție; dacă corespunde cantitatea forțelor de muncă cheltuită la lucrarea respectivă cu normele în vigoare; care este calitatea instalațiilor construite, în întregul lor și în părți separate; care sînt cauzele care au dus la scumpirea construcției față de planuri și devize; care sînt cauzele depășirii consumului de materiale etc.

Expertiza tehnică poate fi ordonată în cauzele privitoare la incendii pentru a stabili, de pildă, posibilitatea autoaprinderii materialelor sau a incendierii provenită de la instalația electrică, pentru a stabili violarea regulilor pentru prevenirea incendiilor în timpul construirii clădirilor industriale și de locuit etc.

Se cunosc cazuri cînd expertiza tehnică se ordonă în cauze privitoare la sustrageri de materiale în întreprinderi producătoare de bunuri de larg consum (haine, încălțăminte etc.), cînd pentru a stabili cantitatea materialelor necesare de fapt și cantitatea consumată pentru fabricarea mărfurilor sînt necesare cunoștințe speciale în domeniul producției respective. De exemplu, într-o cauză s-a stabilit că responsabilul și maestrul croitor al unui atelier de croitorie se ocupau în mod sistematic cu furtul stofelor din atelier, acoperindu-l cu prisoasele create prin mărirea cantității de stofă dată pentru cusutul hainelor de damă. Anchetatorul penal a invitat în calitate de expert un creator de modele dintr-o altă croitorie, specialist de înaltă calificare. Expertul a stabilit, pe baza experiențelor, cantitatea exactă de stofă consumată pentru cusutul unei haine și cantitatea de stofă sustrasă — 421 m. Argumentele expertului au fost atit de evidente și convingătoare, încît învinuiții, care au luat parte la efectuarea expertizei, și-au recunoscut vina.

2. ÎN CE STADIU AL ANCHETEI PENALE POATE FI ORDONATA EXPERTIZA TEHNICA

Expertiza tehnico-judiciară se ordonă în cauzele penale în acel stadiu al anchetei când devine clar că o serie de împrejurări importante, pentru lămurirea și înțelegerea cărora sînt necesare cunoștințe tehnice, nu pot fi stabilite de către anchetatorul penal prin alte mijloace de probă înafară de expertiză. În mod obișnuit, acest moment survine după interogarea martorilor, a învinutului sau a persoanei bănuite de săvîrșirea infracțiunii, după ce anchetatorul penal a strîns în cauză documentația tehnică și alte materiale care se referă la problemele cercetate.

Uneori, anchetatorul penal e nevoit să recurgă la consultarea specialiștilor chiar de la începutul anchetei. Această necesitate se ivește în cazurile când ancheta începe cu cercetarea la fața locului (cauze privitoare la o explozie în mine, la o ciocnire de trenuri, la catastrofe, la accidente de automobil etc.).

În timpul cercetării de la fața locului, anchetatorul penal descrie cît mai complet tot ceea ce a observat acolo, dar el poate să scape din vedere anumite împrejurări, datorită faptului că nu are cunoștințe tehnice speciale. În momentul sosirii anchetatorului penal la locul incidentului, sosesc și reprezentanți ai serviciului, între care pot fi și specialiști corespunzători. Uneori, anchetatorul penal cheamă personal la fața locului pe specialiștii din acel serviciu.

Acești specialiști reprezentanți ai serviciului nu trebuie confundați însă cu *experții*. Reprezentanții serviciului pot fi interesați în rezolvarea cauzei sau pot fi insuficient de competenți. Dacă la locul săvîrșirii infracțiunii va sosi un specialist calificat, inspector al inspecției tehnice respective, anchetatorul penal are posibilitatea, fără să recurgă la ajutorul expertului, să se folosească de sfaturile și lămuririle acestui inspector. În unele cazuri, însuși caracterul faptului petrecut este de așa natură, încît el cere de la început prezența unui expert calificat cu o înaltă pregătire.

Merită atenție următorul exemplu. Într-o cauză privitoare la un incendiu, izbucnit într-o mină în urma arderii unui cablu, anchetatorul penal nu a chemat de la început un expert specialist în electricitate pentru a cerceta împreună locul infracțiunii. Deși anchetatorul penal și-a concentrat în mod just atenția asupra cablurilor și a descris cu grijă starea lor, întrucît nu era

specialist, el a scăpat din vedere două amănunte prețioase: dacă cablul se găsea în baie sub tensiune și care este secțiunea cablului. Ulterior, cînd a fost ordonată în cauză expertiza tehnică, i s-a cerut expertului să stabilească tocmai aceste date. Încercarea de a restabili această lacună cu alte mijloace de cercetare nu a dus la nici un rezultat și expertul, lipsindu-i aceste date, nu a putut să-și dea avizul asupra cauzelor aprinderii cablului¹⁾.

Dacă anchetatorul penal ar fi chemat expertul pentru a participa la cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii, acesta ar fi atras atenția anchetatorului asupra acestor împrejurări esențiale în cauză.

Într-o altă cauză, privitoare la prăbușirea acoperișului unei cantine, anchetatorul penal a invitat să participe la examinarea locului unde s-a produs accidentul pe cei care au efectuat lucrările și care s-au ocupat în mod nemijlocit de construirea cantinei. În cursul cercetării, conducătorul lucrărilor a atras în mod insistent atenția anchetatorului penal asupra faptului că dărîmarea acoperișului a avut loc în urma unei supraîncălcări a coloanelor de betoni care susțineau acoperișul, prin depunerea unui strat gros de zăpadă. La aceasta s-a mai adăugat și marea presiune exercitată de un vînt de puterea unui uragan. Argumentele conducătorului de lucrări păreau atît de evidente și convingătoare, încît creau impresia că ele arată adevăratele cauze ale prăbușirii acoperișului. Procurorul, luînd însă în mod j... în considerare interesul pe care-l avea conducătorul de lucrări în soluția cauzei, a propus anchetatorului penal să numească o expertiză tehnico-judiciară. Venind la fața locului împreună cu anchetatorul penal și studiînd împrejurările accidentului, expertul a ajuns la alte concluzii. El a stabilit că la proiectarea clădirii s-a ținut seama nu numai de posibilitatea căderii zăpezii și a acțiunii vîntului, dar și de alți factori și, de aceea, coloanele au fost proiectate cu un coeficient de siguranță de 5—6 ori mai mare. S-a stabilit că însuși proiectul a fost redactat în deplină concordanță cu cerințele condițiilor tehnice și că nu are calcule greșite sau alte defecte, dar, la executarea lui, conducătorul de lucrări a săvîrșit însă două mari greșeli: a) nu a pus plăcile de oțel de 12 mm pe coloanele de platou pentru a sprijini grinzele și din această cauză greutatea nu a mai fost repartizată pe

1) S. A. Golunski și B. M. Saver — Criminalistica, sub redacția academicianului A. I. Vișinski, M. 1939, pag. 254—257.

întreaga coloană, ci numai pe acea parte cu care venea în contact grinda, ceea ce reducea simțitor rezistența coloanei; b) scheletul metalic al coloanelor era așezat la intervale de 40 cm, dar, potrivit calculului tehnic și proiectului, el trebuia așezat la intervale de 24 cm. De asemenea, la una din grinzile metalice principale s-a constatat că s-au folosit grinzi de dimensiuni diferite: una nr. 20, alta nr. 22. Acest lucru a produs o diferență de înălțime de 2 cm, ceea ce la rândul ei a provocat o supraîncordare locală, care a contribuit la prăbușirea coloanei ¹⁾.

Anchetatorul penal, nefiind specialist în construcții tehnice, nu a putut observa aceste împrejurări, iar conducătorul de lucrări, fiind personal răspunzător pentru abaterile delictuoase de la proiect, arătate mai sus, nu numai că nu a atras atenția anchetatorul penal asupra acestora, ci, dimpotrivă, a căutat să-l îndrepte într-o direcție falsă.

3. ALEGEREA EXPERTULUI ȘI CONDIȚIILE CARE SE CER ACESTUIA

Atunci când se ordonă o expertiză tehnică, alegerea expertului are o mare importanță. Expertul trebuie să fie în primul rând specialist în acel domeniu, pentru ca să poată da baze științifice rezolvării problemelor puse. Expertul trebuie să aibă cultură tehnică superioară corespunzătoare, experiență practică sau o pregătire științifică specială. Cu cât sînt mai complexe problemele puse în cauza respectivă, cu atît mai mari trebuie să fie cerințele față de expert în ceea ce privește pregătirea specială și experiența.

După cum se știe, expertul trebuie să fie obiectiv și neinteresat în rezultatul cauzei. De aceea, într-o cauză care privește, de pildă, pe șeful de atelier, nu pot fi chemați în calitate de experți inginerii aceleiași întreprinderi, iar într-o cauză care privește pe conducătorii uzinei — reprezentanți din secțiile acesteia. Experții trebuie să fie aleși din alt serviciu, din institutul de cercetări științifice corespunzătoare, din institutele tehnice și din alte instituții științifice, pentru ca ei să nu fie interesați în soluționarea cauzei. Nu pot fi chemați în calitate de experți inspectorii tehnici ai inspecțiilor sindicale sau de stat, în cazurile

¹⁾ V. Boriscglebski — Culegere de anchete penale, ediția a II-a, Habarovsk, 1942, pag. 41—42.

cînd ei au luat parte la cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii și și-au dat avizul asupra cauzelor unei anumite împrejurări cercetate, de exemplu, asupra cauzelor mutilării sau rănirii în urma violării regulilor tehnicii securității și protecției muncii.

Dacă expertul are nevoie, înainte de a-și pune concluziile, să efectueze analiza materialelor, să ia probe etc., este bine să fie chemat un expert din instituția care dispune pentru aceasta de baza necesară, de exemplu, laborator, stațiune experimentală etc. Aceasta nu exclude însă posibilitatea de a invita un expert din organizațiile care nu au aceste mijloace speciale necesare efectuării de analize pentru expertiză. În asemenea cazuri, anchetatorul penal trebuie să asigure expertului posibilitatea efectuării examinărilor necesare în laboratoarele și institutele corespunzătoare etc. Astfel de laboratoare tehnico-științifice pentru efectuarea experiențelor tehnice, a măsurătorilor, a analizelor, a probelor tehnologice etc. se pot găsi pe lângă marile uzine, în institutele tehnice de cercetări științifice, în institutele de învățămînt tehnic. Informații cu privire la cele mai apropiate laboratoare, institute științifice sau institute de învățămînt superior se pot obține întotdeauna de la specialiștii întreprinderii respective, de la inspectorii tehnici și alții. La alegerea laboratoarelor și a experților dintre specialiștii care lucrează în cadrul lor, trebuie luate informații dacă nu cumva aceștia au anumite legături cu uzina în cauză, de exemplu, dacă nu le deservesc cumva pe bază de contract, dacă nu au efectuat anumite analize cerute etc. În cazul cînd există asemenea legături, expertul trebuie înlocuit. Atunci cînd este necesar să se rezolve în cauză probleme care depind de diferite specialități, de exemplu, de domeniul mecanicii, electrotehnicii, este bine să se numească pentru fiecare domeniu un expert specialist cu pregătire corespunzătoare. Fiecare expert dă de obicei în aceste cazuri avizul în specialitatea sa și poartă răspunderea personală pentru avizul dat.

4. PREGĂTIREA MATERIALELOR NECESARE EXPERTIZEI TEHNICE ȘI FORMULAREA ÎNTREBĂRILOR PUSE EXPERTILOR

Dacă anchetatorul penal a invitat expertul chiar de la începutul anchetei, cercetarea locului săvîrșirii infracțiunii și

strângerea materialului pentru expertiză sînt într-o considerabilă măsură ușurate prin consultarea acestuia. Expertul nu apare însă întotdeauna în cauză chiar de la începutul cercetărilor și nici nu este întotdeauna necesar acest lucru. În majoritatea cazurilor, anchetatorul penal hotărăște ordonarea expertizei tehnice abia în cursul cercetărilor și lui îi revine sarcina să hotărască ce anume întrebări trebuie puse expertului și ce materiale trebuie remise acestuia. Volumul acestor materiale este determinat înainte de toate de caracterul cauzei și de conținutul întrebărilor puse în fața expertizei.

Așa cum a arătat practica, în funcție de caracterul cauzei și de conținutul întrebărilor, expertul își poate formula concluziile:

a) fără o studiere specială a materialelor cauzei sau a altor acte;

b) pe baza studierii materialelor cauzei, a actelor, a proceselor-verbale de cercetare a locului săvîrșirii infracțiunii, a probelor materiale, precum și pe baza experiențelor tehnice făcute în mod special, a măsurărilor tehnice, a analizelor, a probelor tehnologice și a altor cercetări efectuate în laboratoare speciale înzestrate cu mijloace corespunzătoare.

Să examinăm separat fiecare din aceste cazuri.

1) Expertul dă aviz cu caracter tehnic informativ fără o specială studiere a materialelor. Astfel, el poate aviza, pe baza cunoștințelor speciale pe care le are, cu privire la, de exemplu, calitatea pe care trebuie să o aibă lămpile de iluminat întrebuintate în minele de cărbuni, dispozitivele de apărare pe care trebuie să le aibă muncitorii care lucrează la laminarea metalului etc.

Trebuie totuși avut în vedere că anchetatorul penal e nevoit să recurgă la asemenea avize ale expertului numai atunci cînd nu a găsit în instrucțiunile sau directivele tehnice corespunzătoare datele necesare sau cînd informațiile care i-au fost prezentate de către instituție sau de martori sînt contestate de învinuți, iar pentru rezolvarea definitivă a problemei este necesar avizul competent al expertului.

2) Cea mai tipică expertiză tehnică este aceea în care expertul nu comunică numai date tehnice informative, dar efectuează și analize și stabilesc legătura cauzală dintre unele procese tehnice de producție și altele și dintre anumite fenomene chimice și fizice. De exemplu, pentru a stabili cauza exploziei

unui cazan, expertul studiază acele fenomene chimice și fizice care pot fi cauza unei explozii: presiunea ridicată a vaporilor, provocată de o supraîncălzire a cazanului peste temperatura limitei stabilite sau provocată de slăbirea rezistenței metalului de metal al cazanului, ca urmare a oxidării, uzurii sau a altor principii. Cu această ocazie, anchetatorul penal stabilește cu ajutorul expertului și legătura cauzală dintre explozie și acțiunea sau inacțiunea anumitor persoane, adică stabilește dacă și cum a putut să observe aceste fenomene, să le prevadă, să le evite, să le înlăture etc.

În cauze privitoare la o producție de calitate proastă, anchetatorul stabilește cu ajutorul expertului legătura cauzală dintre rebutul producției și calitatea materiei prime sau dintre condițiile produselor și nerespectarea procesului tehnologic etc. Pentru a răspunde la asemenea întrebări, expertul trebuie să cunoască pe deplin toate împrejurările cauzei, toate actele și deciziile de anchetator, toate condițiile de muncă din întreprindere în care s-au fabricat bunuri de calitate proastă.

Natura și numărul actelor ce urmează a fi remise expertului depind de specificul fiecărei cauze penale, de conținutul întrebărilor puse expertului, de specificul întreprinderii, de activitatea cercetată. Se pot da totuși unele criterii cu caracter general, care pot, într-o anumită măsură, să ajute pe anchetator să pregătească materialele pentru expertiza tehnică în orice cauză. În industrie, în mine, în petrol sînt strict reglementate regulile proiectării, ale procesului de producție, ale procesului tehnologic, ale metodelor de control pentru îndeplinirea lor; sînt stabilite de asemenea staturile care reflectă aceste procese; sînt strict reglementate regulile tehnicii securității și protecției muncii etc. În funcție de caracterul violării care face obiectul anchetei, expertul poate să aibă nevoie pentru darea avizului său de regulile și instrucțiunile arătate mai sus. De exemplu, la anchetarea unei cauze concrete de încălcare a regulilor tehnicii securității și protecției muncii, expertului îi vor fi necesare în primul rînd regulile de protecție a muncii la agregatul sau strungul respectiv. Într-o cauză privitoare la producția de mărfuri de calitate proastă, condiționată de violarea delictuoasă a procesului tehnologic, adică a mijlocului de prelucrare a materialului, trebuie strînsă în primul rînd documentația tehnologică, în care se vor cuprinde: staturile unionale (G.O.S.T.) sau staturile departamentale referitoare la tipul de

producție dat, desenele tehnice ale produselor și ale detaliilor de bază, desenele tehnice ale stocului, schemele montărilor, condițiile tehnologice ale materialelor, semifabricatelor și produselor finite, instrumentele tehnice etc.

Atunci când ia cunoștință de regulile care reglementează un sector sau un anumit fel de producție sau de regulile tehnicii securității și protecției muncii, anchetatorul trebuie să observe de către cine sînt alcătuite aceste reguli și dacă au fost aprobate în conformitate cu normele în vigoare (de șeful de atelier, de inginerul șef al uzinei, de tehnologul principal al uzinei, de către inspectorul tehnicii securității, de direcția generală, de către minister și, în unele cazuri, de către guvernul U.R.S.S.).

Astfel, pentru industria constructoare de mașini, ramura de frunte a industriei sovietice, sînt fixate norme precise de aprobare a construcțiilor și a condițiilor tehnice ale procesului de producție. Prin Hotărîrea Sovietului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 8 decembrie 1940, se dispune:

„Construcțiile, desenele tehnice principale și condițiile tehnice (puse de acord cu ministerul respectiv care face comanda) pentru mașini ușoare și de transport, tractoare, vagoane, locomotive, strunguri de tăiere a metalelor (strunguri cu înălțimea centrelor de 300 mm sau mai mult, diferite automate, semiautomate de frezat sau de tăiere cu fierăstrăul), turbine, burlane de zburii de presiune mijlocie și înaltă, electromotoare normale, mașini de dărăcit, mașini de țesut, biciclete (bărbătești și de damă) și ceasuri (de buzunar, deșteptătoare, de mină) se aprobă de către Comisariatul Poporului (astăzi minister).

Construcțiile, desenele tehnice principale și condițiile tehnice pentru autobuze, combine, motoare diesel, generatoare, transformatoare, cabluri de forță, locomotive industriale și vagoane, aparate de radio, lămpi electrice, mașini pentru așchieria metalelor (strunguri cu înălțimea centrelor pînă la 300 mm, raboteze, bormașine, mașini de tăiat roți dințate, strunguri revolver), războaie de țesut lînă și in, patefoane, motociclete și mașini de cusut (casnice, de calitate a doua) se aprobă de către șeful Direcției Generale¹⁾.

Desenele tehnice pentru toate celelalte mașini produse în

¹⁾ Despre respectarea disciplinei tehnologice — Hotărîrea Sovietului Comisarilor Poporului al U.R.S.S. din 8 decembrie 1940.

serie se semnează de către constructorul principal și se aprobă de către director sau de către inginerul șef al uzinei.

Deoarece munca tehnică în producție se împarte în zeci, sute, uneori chiar și mii de procese de producție, anchetatorul trebuie să strîngă numai acele acte și materiale privitoare la procesele de producție care au legătură directă cu cauza. Cum se poate determina aceasta? O vom lămuri cu ajutorul exemplului următor. Să presupunem că o uzină de mașini agricole a produs batoze de calitate proastă. În mod obișnuit, actul inițial care stabilește defectele producției finite este reclamația celui care a comandat și primit producția. În cazul nostru, în reclamație trebuie să fie arătate care părți ale batozei prezintă defecte. Să presupunem că sînt defecte roțile de angrenaj care mișcă circular valul treierătorii.

În acest caz, anchetatorul penal trebuie să-și concentreze atenția asupra acelor acte care reflectă procesele de producție pentru fabricarea roților de angrenaj și nu asupra tuturor actelor ce se întocmesc în uzina care a fabricat batoza. Anchetatorul trebuie să determine, în afară de acestea, și probele materiale care sînt necesare să fie predate expertului. Aceste probe materiale pot fi proiectele, desenele tehnice, piesele mașinii, materialele din care au fost fabricate, instrumentele cu care au fost prelucrate etc. Uneori, acestea pot fi strunguri, agregate, care se găsesc în uzină și care trebuie examinate de către expert la fața locului. În unele cazuri, unele piese ale acestor mașini trebuie trimise, după indicațiile expertului, institutelor sau laboratoarelor speciale pentru analiză.

Examinarea probelor materiale de către expertiza tehnică poate avea caractere diferite, în funcție de împrejurările concrete ale cauzei. În anumite cazuri, cercetarea poate avea caracterul unei experiențe tehnice, a cărei sarcină este stabilirea concordanței dintre producția finită (materia primă, semifabricatele, instrumentele de producție) și normele calitative. Asemenea experiențe sînt foarte complicate. De exemplu, la verificarea durabilității metalului, analiza multilaterală a calității sale presupune o serie de experiențe — chimice, mecanice, metalografice, termice, röntgenografice și altele. În alte cazuri, examinarea are caracterul unor măsurători tehnice, care se efectuează de obicei pentru a constata *dimensiunile exacte* ale pieselor strungurilor, cu scopul stabilirii preciziei muncii lor. Examinarea poate avea și caracterul unor *analize chimice*, pentru

a stabili, de pildă, compoziția chimică a metalelor, a aerului, a gradului de îmbinare a acestuia cu umezeală, cu praf.

Fără îndoială că anchetatorul care se va bizui numai pe forțele și cunoștințele sale în rezolvarea acestor probleme poate să facă greșeli mari. De aceea, el este obligat să se consulte în mod amănunțit cu expertul asupra faptului dacă au fost strânse în măsură suficientă materialele pentru expertiză și ce anume materiale trebuie încă cerute. Schițându-și dinainte întrebările care urmează să fie puse expertului, anchetatorul penal trebuie, înainte de a le fixa definitiv prin ordonanța sa, să se consulte cu expertul în privința conținutului și redactării lor. Când acesta ridică obiecții serioase și fondate, trebuie să facă modificările sau completările corespunzătoare.

X. EXPERTIZA AGROTEHNICA

1. DOMENIUL APLICĂRII EXPERTIZEI AGROTEHNICE

Expertiza agrotehnică se face, de regulă, în anchetarea cauzelor privitoare la :

- a) stricarea semințelor de cereale și ale altor plante sau la stricarea produselor agricole;
- b) nerespectarea normelor asolamentului;
- c) greșita prelucrare a pământului și efectuarea defectuoasă a semănăturilor;
- d) îmburuienirea câmpurilor și infectarea cerealelor cu dăunători și boli ale culturilor agricole;
- e) strângerea defectuoasă a recoltei, furturi și pierderi mari de recoltă;
- f) proasta păstrare și folosire a îngrășămintelor minerale.

Următoarele probleme pot face obiectul expertizei agrotehnice :

1) Întregul complex al problemelor care privesc organizarea muncilor agricole, în ceea ce privește cultivarea plantelor de cultură și păstrarea recoltei obținute :

- a) planificarea asolamentului;
- b) respectarea termenului de începere și terminare a muncilor diferitelor culturi;

c) întrebuințarea mașinilor agricole, a altor utilaje agricole și a forței de muncă;

d) respectarea îngrijirii culturilor (lupta cu dăunători culturilor agricole, plivitul, îngrășămintele etc.) ;

e) pregătirea la timp a hambarelor și a altor încăperi pentru păstrarea produselor agricole;

f) calitatea recoltei;

g) calitatea lucrării pământului, reparării hambarelor etc.

2) Toate problemele legate de stabilirea calității muncii :
cute pentru cultivarea, prelucrarea, păstrarea cerealelor și altor plante de cultură sau stabilirea calității culturilor agricole;

a) posibilitatea de întrebuințare a cerealelor și a plantelor ca sămânță;

b) calitatea semănatului și a strînsului recoltei;

c) calitatea îngrășămintelor minerale și a altor îngrășăminte.

2. PRINCIPALELE PARTICULARITĂȚI ALE EXPERTIZEI AGROTEHNICE

Agrotehnica studiază metodele de cultivare a plantelor în diferite soluri și în diferite condiții climatice, pentru obținerea de recolte mari și de bună calitate. Pentru fiecare cultură există diferite metode, în funcție de condițiile diferite ale cultivării ei. Cantitatea recoltei și calitatea ei nu depind de metodele agrotehnice izolate, ci de justa împletire a acestor metode, de sistemul în care se îmbină metodele agrotehnice. O agrotehnică unică, tip, nu există și nu poate exista. Fiecare colhoz, pentru condițiilor sale, aplică diferite reguli agrotehnice concrete în funcție de sol, condițiile diferite ale anului, umiditate, temperatură, lungimea perioadei călduroase etc.

Ministerul Agriculturii al U.R.S.S., Ministerul Agriculturii republicilor unionale, secțiile agricole de la regiune și ținut dau în mod obișnuit indicațiile agrotehnice generale, care sînt apoi concretizate de către fiecare gospodărie agricolă pe baza condițiilor locale.

Regulile agrotehnice pentru fiecare gospodărie concretă se prelucreează de către agronomul de circumscripție și se aprobă de către agronomul de la secția agricolă raională.

Pînă în prezent, fiecare gospodărie nu are totuși reguli agrotehnice proprii și se conduce în executarea lucrărilor agricole după regulile agrotehnice, generale, stabilite de către sec-

țiile raionale agricole pentru grupuri separate de gospodării sau pentru toate gospodăriile situate pe teritoriul raionului.

Această situație provoacă o serie de greutăți când trebuie să se stabilească care anume reguli agrotehnice n-au fost respectate și ce urmări dăunătoare a avut acest lucru. De aceea, se cere din partea anchetatorului penal o cercetare deosebit de minuțioasă, pentru lămurirea următoarelor probleme:

a) dacă regulile agrotehnice model pentru efectuarea unor anumite lucrări agricole corespund condițiilor concrete ale gospodăriei respective;

b) dacă a fost vreo abatere de la regulile agrotehnice model, care anume și de ce au fost ele condiționate;

c) dacă au fost sancționate sau nu abaterile de la regulile agrotehnice de către agronomul de circumscripție sau raion sau de către alți specialiști în agricultură și după ce criterii s-au condus ei când au luat aceste măsuri.

3 ALEGEREA EXPERTILOR

La alegerea experților, anchetatorul penal trebuie să aibă în vedere următoarele împrejurări:

1) Personalul agrotehnic de la secțiile agricole raionale, regionale și de la direcțiile agricole de ținut, de la ministerele de agricultură ale republicilor are ca obligație nu numai sarcina prelucrării regulilor agrotehnice respective, dar și organizarea tuturor muncilor agricole cu respectarea regulilor agrotehnice și controlul asupra îndeplinirii lor. Astfel, tehnicienii desemnați de către organele agricole poartă într-o anumită măsură răspunderea pentru abaterile comise în gospodăriile pe care le deserveșc și care se află sub controlul lor. Această situație se referă în măsură egală și la personalul agrotehnic al sovhozurilor, care poartă răspunderea pentru justa organizare a muncilor agricole în gospodăriile în care lucrează.

2) Nu orice agronom, chiar dacă are pregătirea specială superioară, poate da un aviz de necontestat în toate problemele agrotehnice, pentru că e posibil să nu aibă cunoștințe și experiență suficientă într-un anumit domeniu al agriculturii.

După specialități, agronomii se împart în următoarele grupe principale:

a) agronomi pentru culturi de câmp

b) agronomi horticultori și legumicultori

c) agronomi economiști

d) agronomi zootehnici

3) Conform celor arătate mai sus, trebuie numiți în calitate de experți specialiști competenți în agrotehnica din raioanele învecinate sau din alte servicii (de exemplu, dacă este vorba de o cauză privitoare la abateri de la regulile agrotehnice în colhoz trebuie chemat, în calitate de expert, agronomul din sovhoz).

4 PARTICULARITĂȚILE PREGĂTIRII PENTRU EXPERTIZA

Expertiza agrotehnică se ordonă de obicei după ce au fost efectuate principalele acte de cercetare (interogarea martorilor, a învinuților și a altora).

Pentru a asigura alegerea celor mai potrivite probe, trebuie să înlesnească obținerea unui aviz complet al experților, materialele necesare trebuie strinse și ridicate în multe cazuri cu participarea specialiștilor agronomi. Trebuie îndemnată și activitatea cu participarea obligatorie a specialiștilor:

1) examinarea cimpurilor, pentru a se stabili calitatea cultivării solului;

2) examinarea însămînțărilor, pentru a se stabili calitatea semănatului, gradul de încolțire și pierderile în timpul stingerii recoltelor;

3) examinarea cerealelor și a altor culturi agricole;

4) examinarea construcțiilor agricole și a mașinilor agricole care s-au întrebuințat la lucrarea solului și a culturilor agricole;

5) examinarea îngrășămintelor minerale și a altor îngrășăminte;

6) examinarea încăperilor folosite pentru pastrarea produselor agricole.

Atunci când este necesar, anchetatorul trebuie să ridice pentru analiză:

1) probe de cereale și de alte plante agricole, pentru a le trimite la laboratoarele de control al semințelor;

2) probe de îngrășăminte minerale și de alte îngrășăminte, pentru a le trimite la laboratoarele chimice.

Dacă ridicarea acestor probe nu se poate efectua cu ajuto-

rul specialiștilor, anchetatorul poate, în conformitate cu art. 74 și 78 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., să le ridice singur. În acest caz el trebuie să se consulte în mod obligatoriu cu un specialist agronom în privința calității probelor și a împachetării lor. În afară de aceasta, anchetatorul strânge, pentru a le prezenta expertului, actele necesare, jurnale și registre, care reflectă anumite măsuri agrotehnice sau calitatea semințelor și a altor materiale întrebuițate la cultivarea plantelor.

Din inițiativa anchetatorului sau la cererea expertului, se poate efectua, în prezența acestuia, interogarea unor martori și învinuți în problemele care cad în competența expertului.

Acum ne vom ocupa de problema particularităților pregătirii și efectuării expertizei agrotehnice în diferite cauze privitoare la infracțiuni în acest domeniu.

5. CAUZE PRIVITOARE LA LUCRAREA NECORESPUNZĂTOARE A PĂMÎNTULUI

Pentru expertiza agrotehnică în cauzele privitoare la lucrarea necorespunzătoare a pământului, trebuie pregătite materiale privind următoarele probleme:

1) Acte care să ajute la stabilirea metodelor de lucrare a pământului pentru însămînțarea unei anumite culturi în porțiunea cercetată sau în întreaga gospodărie, și anume: regulile agrotehnice stabilite pentru unitatea agricolă respectivă, hotărârile conducerii colhozului, ordinele sau dispozițiile directorului sovhozului sau ale agronomului șef, principalele reguli agrotehnice de prelucrare a solului elaborate de secția agricolă raională, de la regiune sau ținut. În afară de probele scrise, anchetatorul penal este obligat să stabilească, prin interogarea martorilor, dacă ordinea stabilită pentru lucrarea solului a fost cunoscută conducătorilor gospodăriei și executanților de fapt.

2) Acte care confirmă existența faptului nerespectării metodelor stabilite de lucrare a pământului: actele de recepție a lucrărilor efectuate de la brigadieri sau tractoriști, însemnările din registre sau condici (caiete) privitoare la evidența muncii, atât a brigăzii în întregime, cât și a fiecărui colhoznic, tractorist sau muncitor al sovhozului în parte.

3) Declarațiile martorilor asupra felului cum s-a efectuat în mod practic lucrarea pământului. La interogare este necesar

să se stabilească dacă nu s-a efectuat cumva arătura în figuri, adică arătura fără ocolirea cîmpului. Acest lucru este interzis atât pentru tractoare, cât și pentru plugurile cu tracțiune animală, pentru că la o asemenea arătură la locurile de întoarcere rămân porțiuni nearate, greșuri, care sînt focare de buruieni și insecte vătămătoare.

4) Procesul-verbal de cercetare a cîmpurilor arate, întocmit cu participarea specialistului, în care se arată precis metoda cu care a fost efectuată munca, adîncimea lucrării, existența sau lipsa greșurilor, întinderea cîmpurilor lucrate în mod necorespunzător.

În cauzele de acest gen, se pot pune expertului următoarele întrebări:

1) dacă metodele folosite la lucrarea terenului, a p... cercetate sau a întregii gospodărie, corespund regulilor agrotehnice ce asigură obținerea unei recolte înalte a culturii respective;

2) ce încălcări ale regulilor stabilite pentru lucrarea pământului au fost săvîrșite în porțiunea cercetată;

3) care din aceste încălcări au avut urmări dăunătoare;

4) care sînt aceste urmări dăunătoare (care au survenit sau care ar putea să survină) și ce pagube materiale au fost pricinuite gospodăriei (sau pot fi pricinuite).

6. CAUZELE PRIVITOARE LA PROASTA CALITATE A ÎNSĂMÎNȚĂRILOR

La anchetarea cauzelor privitoare la proasta calitate a însămînțărilor, trebuie pregătite pentru expertiza agrotehnică următoarele materiale:

1) Actele care confirmă calitatea semințelor însămînțate. Comitetul unional al stasurilor de pe lângă Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. a stabilit stasul pentru soiurile de semințe bune de însămînțat și calitățile fiecărui soi în parte. Colhozurile și sovhozurile sînt obligate să facă condiționarea semințelor conform normei stabilite și înainte de însămînțări să le verifice la laboratoarele de control al semințelor. În aceste laboratoare, proba fiecărui grup de semințe supus analizei se păstrează timp de două luni după însămînțare. În afară de aceasta, la fiecare grupă de semințe verificate se întocmesc buletine de analiză, care se păstrează în gospodăria care a efectuat semănă-

turile și în laboratorul de control al semințelor. Aceste acte trebuie luate și atașate la dosar.

2) Actele și declarațiile martorilor, care confirmă că însămînțarea a fost realmente efectuată cu semințele aprobate de laboratoarele de control al semințelor. Pentru stabilirea acestui fapt, este bine să fie ridicate, dacă e posibil, resturi de semințe cu care au fost efectuate însămînțările (astfel de resturi pot fi găsite în semănătoare, în magazia de cereale etc.) și să se efectueze, cu ajutorul laboratorului de control al semințelor, analize pentru a identifica probele de semințe analizate înainte de însămînțare cu resturile găsite.

3) Actele și declarațiile martorilor, din care să se constate care a fost norma de semănat stabilită și cine a stabilit această normă, ce cantitate de sămînță a fost realmente însămînțată. Actele care precizează aceste date sînt:

a) regulile agrotehnice și normele de semănare a unei anumite culturi, aprobate pentru gospodăria respectivă sau pentru grupul de gospodării al raionului;

b) hotărîrile în aceste probleme ale conducerii colhozului, dispozițiile directorului, ale organului raional, deciziile comitetului executiv raional, dispozițiile și indicațiile organizațiilor regionale sau de ținut;

c) facturile de eliberare a semințelor pentru semănat, dările de seamă ale brigadierilor cu privire la mărimea suprafeței însămînțate și a semințelor folosite;

d) datele contabile cu privire la munca persoanelor care au efectuat însămînțările (însemnările brigadierilor, cărțile de muncă ale colhoznicilor, datele contabile cu privire la munca brigăzilor de tractoare).

4) Actele și declarațiile martorilor asupra metodelor de însămînțare folosite, cu ce fel de semănători s-au efectuat însămînțările, asupra calității și adîncimii la care s-au introdus semințele. Există cîteva feluri de însămînțare: prin împrăștiere, în cruciș, în rînduri strîmte, în rînduri largi, în formă de panglică, în formă de cuib și altele. Pentru stabilirea felului semănăturii, este necesar — pe lîngă declarațiile martorilor — să se efectueze împreună cu un specialist și examinarea cîmpului. Cu ocazia acestei examinări, se stabilește și modul în care s-a făcut acoperirea semințelor cu pămînt.

Totodată, se va face și examinarea semănătorilor care s-au întrebunțat pentru însămînțarea sectorului examinat.

În cauzele privitoare la proasta calitate a însămînțărilor, pot fi puse expertului următoarele întrebări:

1) dacă calitatea semințelor cu care s-a făcut însămînțarea corespunde cu staturile aprobate;

2) dacă s-au stabilit în mod just normele însămînțării pentru calitatea semințelor respective;

3) dacă s-au respectat normele însămînțării și, în caz negativ, ce abateri s-au făcut;

4) ce alte încălcări ale regulilor agrotehnice au fost făcute la efectuarea însămînțărilor;

5) care din aceste încălcări au atras (sau pot atrage) după sine urmări dăunătoare și care anume sînt aceste urmări dăunătoare;

6) ce pagube materiale au fost pricinuite gospodăriei în urma abaterilor constatate de la regulile agrotehnice în efectuarea însămînțărilor.

7. CAUZE PRIVITOARE LA ÎMBURUIENIREA CÎMPURILOR ȘI LA INFECTAREA CEREALELOR CU DAUNĂTORI ȘI BOLI ALE PLANTELOR AGRICOLE

Atunci cînd pregătește materialele pentru expertiza agrotehnică în cauzele privitoare la îmburuienirea cîmpurilor și de infectare a cerealelor cu dăunători și boli ale plantelor agricole, anchetatorul penal trebuie să aibă în vedere că buruienile din semănături micșorează recolta și înrăutățesc calitatea ei. Unele semințe de buruieni pot ajunge în făină și o fac otrăvitoare, inaptă pentru a fi folosită la mincare.

Toate măsurile de luptă contra buruienilor pot fi împărțite convențional în preventive și de exterminare.

Între măsurile preventive se cuprind:

a) curățirea semințelor;

b) curățirea drumurilor, a locurilor virane, a haturilor și a șanțurilor înainte de înflorirea buruienilor;

c) aducerea pe cîmp a bălegarului care nu conține semințe de buruieni;

d) facerea la timp a însămînțărilor;

e) stringerea la timp a recoltei.

Între măsurile de exterminare se cuprind :

a) efectuarea unor asolamente regulate cu ogoare negre și cu ierburi perene;

b) folosirea unui sistem just de lucrare a pământului;

c) îngrijirea la timp a culturilor.

În afară de aceasta, în lupta contra dăunătorilor și bolilor plantelor agricole, se aplică metode fizico-mecanice și chimice, pentru a preîntîmpina infectarea și distrugerea dăunătorilor agricoli sau un început de infectare.

Anchetatorul penal este obligat, în astfel de cauze, să pregătească pentru expertiza agrotehnică materiale, acte și declarații ale martorilor, care să stabilească pe deplin :

a) cum și cînd a avut loc curățirea semințelor și care a fost calitatea lor;

b) cînd a fost efectuată însămînțarea, care a fost calitatea lucrării pământului;

c) ce fel de bălegar a fost adus pe cîmp, unde a fost păstrat, dacă a fost curățat de buruieni și în ce cantitate a fost adus pe cîmp;

d) cînd a început strîngerea recoltei;

e) ce măsuri s-au luat, atît pentru preîntîmpinarea, cît și pentru distrugerea dăunătorilor și a bolilor plantelor agricole.

În unele cazuri, aceste materiale pot fi obținute prin examinarea drumurilor, a șanțurilor care înconjoară cîmpul, a haturilor, a bălegarului sau a locului păstrării lui, a calității și modului în care a fost lucrat cîmpul etc.

În cauzele de acest gen, expertului îi pot fi puse următoarele întrebări :

1) dacă s-au folosit în mod just și pe deplin măsurile de luptă împotriva dăunătorilor și a bolilor plantelor agricole;

2) dacă aceste măsuri au fost suficiente pentru o luptă eficientă contra îmburuienirii cîmpurilor sau contra infectării cerealelor;

3) ce anume încălcări ale regulilor agrotehnice au dus la îmburuienirea cîmpurilor sau la infectarea cerealelor;

4) ce suprafață poate fi socotită îmburuienită și în ce măsură această îmburuienire a influențat sau poate influența scăderea recoltei;

5) ce cantitate de cereale trebuie socotită infectată; gra-

dul de infectare a cerealelor și în ce scopuri mai pot fi folosite aceste cereale;

6) care este paguba materială pricinuită gospodăriei, ca rezultat al insuficienței lupte contra dăunătorilor sau contra bolilor plantelor agricole.

8. CAUZE PRIVITOARE LA FURT DE CEREALE ÎN TIMPUL STRÎNGERII RECOLTELOR

În timpul strîngerii recoltei, anchetatorul penal are de anchetat de obicei cauze privitoare la furtul de cereale în perioada treierii și a transportului cerealelor în magazii, precum și cauze privitoare la alterarea și pierderile însemnate de cereale. De cele mai multe ori, ascunderea furturilor sau pierderilor de cereale în perioada strîngerii recoltei se face prin micșorarea intenționată a datelor cu privire la recolta realmente obținută. În aceste cazuri, pentru a stabili recolta reală de pe un anumit sector al cîmpului respectiv, dacă întreaga recoltă a fost debilitată, e nevoie să se recurgă la ajutorul expertizei agrotehnice.

Pentru a obține concluziile expertului, anchetatorul trebuie să pregătească următoarele materiale și să stabilească următoarele împrejurări :

1) Actele și depozițiile martorilor, care stabilesc date preliminare asupra recoltei. Înainte de începerea culesului, comisia care stabilește recolta este obligată să examineze situația cîmpurilor și, pe baza treieratului de probă din diferite sectoare și a analizei calității cerealelor, trebuie să stabilească în prealabil cantitatea la hectar a cerealelor. Stabilirea producției la hectar și treieratul de probă se fixează în anumite acte. Anchetatorul penal trebuie deci să stabilească :

a) dacă în colhoz, sovhoz și pe lângă comitetul executiv al sovietului raional există o comisie de stabilire a recoltei la hectar și cine sînt membrii acestei comisii;

b) cînd și prin ce metodă a stabilit comisia recolta obținută în gospodăria respectivă și pe sectorul pe care a fost săvîrșit furtul;

c) în ce acte a fost consemnată stabilirea prealabilă a recoltei; aceste acte trebuie ridicate.

2) Actele și depozițiile martorilor cu privire la mijloacele folosite la strîngerea recoltei : cu ce fel de mașini agricole a fost

efectuată strângerea recoltei și care a fost starea tehnică a acestor mașini; cînd a fost efectuată strângerea recoltei și cît timp a durat; care au fost ambalajele și mijloacele de transport la arie.

Mașinile agricole folosite la strângerea recoltei, ambalajul și mijloacele de transport trebuie examinate, iar în cazurile necesare, trebuie să se facă expertiza tehnică corespunzătoare, cu participarea agronomului, pentru a stabili starea tehnică a mașinilor agricole.

3) Actele și declarațiile martorilor care stabilesc cantitatea cerealelor aduse în snopi la locul treierii (la arie). Astfel de acte pot fi:

a) dările de seamă ale brigăzilor de tractoare și colhoznice asupra muncilor îndeplinite (numărul de hectare de pe care a fost strînsă recolta);

b) facturile și alte documente care confirmă cantitatea cerealelor primită de cîrăuși, șoferi etc.;

c) actele care confirmă primirea cerealelor la arie.

4) Actele și declarațiile martorilor asupra cantității reale de cereale treierate.

Nu se poate să ne mărginim numai la actele întocmite de către muncitori, tractoriști și de brigăzile de treier, ci trebuie să se efectueze, cu participarea specialistului, verificarea prin experiență a cerealelor efectiv ieșite de la o anumită cantitate de snopi. În acest caz, anchetatorul este obligat să organizeze un treier de probă, în condiții cu totul corespunzătoare cu acelea în care a avut loc treierul anterior, adică cu aceleași mijloace, pe o vreme analogă și, pe cît posibil, cu cereale de la aceleași culturi, strînse de pe același sector.

5) Actele și declarațiile martorilor care indică mijloacele și procedeele folosite la aducerea cerealelor treierate de la arie în magazie, precum și cantitatea de cereale trimisă de la arie.

În cauzele de asemenea gen, pot fi puse expertului următoarele întrebări:

1) ce cantitate de cereale trebuia să obțină gospodăria în porțiunea de pe care s-a strîns recolta;

2) care este diferența între cantitatea de cereale debitată și recolta realmente obținută și, dacă există această diferență, care sînt pagubele în urma nerespectării regulilor agrotehnice de strîngere a recoltei, a regulilor de transport și a altor munci efectuate înainte de treierul culturilor de cereale;

3) dacă aceste încălcări au putut să ducă la pierderea cantității de cereale lipsă.

9. CAUZE PRIVITOARE LA PIERDERI DE CEREALE ÎN PERIOADA STRINGERII RECOLTEI

În cauzele de pierderi de cereale în timpul strîngerii recoltei, anchetatorul trebuie să pregătească pentru expertiza agrotehnică următoarele materiale:

1) Actele și declarațiile martorilor cu privire la timpul cînd a început strînsul recoltei și repartitia loturilor de muncă la cosit, la facerea clăilor, la transportul cerealelor.

2) Actele și declarațiile martorilor cu privire la mijloacele și calitatea muncii efectuate, la transport, la facerea căpițelor de cereale și la măsurile care au fost luate în lupta contra pierderilor (greblarea spicelor, adaptarea de lăzi pentru captarea grăunțelor etc.).

3) Procesul-verbal de cercetare, cu participarea specialistului, a cîmpului de pe care s-a strîns recolta, prin care să se stabilească dacă s-au făcut bine căpițele și șurele de cereale și dacă ele nu au fost ridicate de pe cîmp. Examinarea cîmpului pentru stabilirea pierderilor trebuie făcută deosebit de minuțios. În procesul-verbal de cercetare trebuie să se consemneze exact dimensiunile suprafețelor cercetate și așezarea lor față de întregul sector examinat, cantitatea exactă de grăunțe descoperită pe porțiunile examinate. Pe lângă specialistul agronom și martori, la cercetare trebuie neapărat chemați conducătorii gospodăriei respective (directorul sovhozului, președintele colhozului, agronomul sovhozului, agronomul de circumscripție care deservește colhozul respectiv), precum și persoanele care au condus direct strîngerea recoltei de pe porțiunea în cauză și care poartă răspunderea pentru pierderile de cereale.

În cauzele de acest gen, pot fi puse expertului următoarele întrebări:

1) dacă pierderile de cereale au avut loc în procesul strîngerii recoltei și al treierii;

2) în ce măsură s-au produs aceste pierderi și în timpul căror munci;

3) încălcarea căror reguli agrotehnice a dus la pierderea de cereale în procesul strîngerii recoltei;

4) care este paguba pricinuită gospodăriei prin pierderea de cereale.

10. CAUZE PRIVITOARE LA ALTERAREA CEREALELOR PE CÂMP

La cercetarea cazurilor de alterare a cerealelor pe câmp (neculese, adunate în căpițe și clăi) sau la arie, în vederea obținerii concluziilor expertului cu privire la cauzele alterării, anchetatorul penal trebuie să pregătească materialele care indică:

1) când a început strângerea recoltei și repartizarea forțelor de muncă pentru îndeplinirea muncilor legate de strângerea recoltei;

2) care era starea semănăturilor în momentul începerii strîngerii recoltei, condițiile atmosferice în momentul strîngerii;

3) care era starea tehnică a uneltelor agricole întrebuintate la strângerea recoltei;

4) în cât timp s-au legat snopii și s-au făcut căpițele și clăile de cereale; calitatea muncii efectuate.

Timpu legării snopilor și facerii căpițelor de cereale se poate stabili după actele contabile privitoare la muncile îndeplinite de brigada care a strîns recolta. Calitatea muncii îndeplinite trebuie stabilită prin examinarea snopilor, a căpițelor și clăilor, cu participarea obligatorie a specialiștilor. Atunci cînd alterarea cerealelor are loc în clăi sau în căpițe, cercetarea trebuie să aibă ca obiectiv și stabilirea cantității de cereale alterate. În acest scop, trebuie calculată precis cantitatea snopilor, a clăilor și căpițelor alterate. În afară de aceasta, trebuie luați snopi de la fiecare claie sau de la mai multe căpițe, pentru a le trimite la analiză în laboratorul de control al semințelor. Luarea de snopi pentru analiza calității semințelor trebuie trecută în procesul-verbal corespunzător.

În același fel, adică prin cercetări, luare de probe și interogare de martori, anchetatorul penal trebuie să stabilească cantitatea și gradul de alterare a cerealelor necosite și nestrînse sau care se găsesc pe arie.

În cazul alterării cerealelor la arie, în afară de cercetarea cerealelor, se efectuează și examinarea stării ariei în care au fost depuse cerealele pentru treieris.

În cauzele de acest gen, expertului îi pot fi puse următoarele întrebări:

1) dacă muncile pentru strîngerea recoltei au fost în timp și dacă s-a respectat ordinea stabilită pentru munci;

2) dacă a fost just întrebuintată forța de muncă existentă la strîngerea recoltei;

3) în ce stadiu al strîngerii recoltei și în ce cantitate a fost supuse alterării cerealele;

4) dacă alterarea cerealelor a fost o urmare a nerespectării regulilor agrotehnice și a căror reguli anume;

5) care este gradul de alterare a cerealelor, dacă pot fi întrebuintate și în ce scop;

6) în ce măsură s-a pricinuit o pagubă materială gospodăriei.

11. CAUZE PRIVITOARE LA ALTERAREA PRODUSELOR AGRICOLE ÎN TIMPUL PĂSTRĂRII

Atunci cînd sînt prost păstrate, cerealele pot să mîiască, să se aprindă, să încolțească, să se degradeze din cauza dăunătorilor de hambar, să-și piardă capacitatea de încolțire. Principalele cauze de distrugere și de vătămare a cerealelor sînt:

a) umiditatea ridicată;

b) existența unor amestecuri dăunătoare;

c) nerespectarea condițiilor stabilite pentru transportarea cerealelor;

d) păstrarea cerealelor într-un strat prea gros;

e) starea neigienică a încăperii și infectarea ei cu dăunători și germenii ai bolilor plantelor agricole;

f) reaua ventilație a încăperii.

În cazul cînd se descoperă faptul alterării cerealelor în timpul păstrării lor, anchetatorul penal este dator să pregătească următoarele materiale pentru expertiza agrotehnică:

1) Actele și declarațiile martorilor asupra calității cerealelor în momentul predării lor la depozit și anume: buletinele de analiză ale laboratorului de control al semințelor pentru fiecare partidă de cereale date în păstrare și actele pe baza cărora persoana materialmente răspunzătoare a primit cerealele în păstrare.

2) Actele și declarațiile martorilor cu privire la măsurile de pregătire a depozitului pentru primirea cerealelor (actele și

documentele de plată pentru efectuarea muncilor de reparare, curățire, dezinfectare a depozitului etc.).

3) Actele și declarațiile martorilor asupra rezultatelor examinării depozitelor în momentul descoperirii cerealelor alterate; cum au fost plasate produsele agricole după calități, care a fost grosimea stratului de cereale din magazie etc.

4) Procesul-verbal de examinare a depozitului, efectuată de către anchetatorul penal în momentul punerii în mișcare a acțiunii penale.

5) Procesul-verbal de ridicare a cerealelor care au fost supuse alterării și analiza calității probei de cereale ridicate, efectuată de către laboratorul de control al semințelor. Examinarea depozitului și ridicarea de cereale pentru analiză se efectuează, pe cât posibil, cu participarea unui specialist.

6) Declarațiile martorilor și actele care indică modul în care au fost transportate cerealele la depozit, timpul când s-a făcut transportul, starea ambalajului și a mijloacelor de transport în momentul transportului.

7) Actele și declarațiile martorilor cu privire la măsurile luate pentru îngrijirea cerealelor în silozate (actele și documentele de plată pentru efectuarea muncilor de îngrijire a cerealelor).

În cauzele de această natură, expertului îi pot fi puse următoarele întrebări:

1) dacă cerealele examinate au corespuns condițiilor stabilite în momentul primirii lor spre păstrare;

2) care au fost abaterile de la condițiile stabilite, săvârșite la primirea cerealelor și dacă aceste abateri au putut să atragă alterarea cerealelor;

3) dacă au fost luate toate măsurile necesare pentru asigurarea feririi cerealelor de alterare și de vătămare de către dăunători;

4) care au fost abaterile de la regulile de păstrare a cerealelor și care din ele au atras după sine alterarea;

5) care este gradul de alterare și cantitatea de cereale alterate; dacă cerealele alterate pot fi întrebuințate și în ce scop;

6) care este cuantumul pagubelor pricinuite gospodăriei.

12. CAUZE PRIVITOARE LA AMESTECAREA SEMINȚELOR SELECȚIONATE CU CELE NESELECȚIONATE

Pentru faptul amestecării la elevatoare și magazine „Zotzerno”¹⁾ și „Goßsortfond”²⁾ a diferitelor calități de cereale prevăzute cu certificate de selecționare și pentru amestecării cerealelor selecționate cu cele neselecționate, este stabilită o tragere la răspundere penală.

Stringerea recoltei de pe parcelele de culturi mințe și a semănăturilor recunoscute ca selecționate și sovhozuri trebuie făcută separat. Semințele ale fiecărei culturi trebuie depuse și păstrate în magazine, atât în colhozuri și sovhozuri, cât și în magazinele de colectare a diferitelor produse agricole.

În cauzele privitoare la amestecarea semințelor selecționate, anchetatorul trebuie să pregătească pentru experți tehnici următoarele materiale:

1) Actele și declarațiile martorilor cu privire la faptul dacă s-au respectat normele stabilite pentru stringerea recoltei de pe parcelele de culturi pentru semințe și pentru transportul cerealelor de sămânță.

2) Buletinele de analiză care arată starea cerealelor mințe în momentul predării lor spre păstrare.

3) Procesul-verbal de cercetare a locului unde se păstrează cerealele pentru sămânță și declarațiile martorilor care să indice dacă acesta a fost locul permanent de păstrare, înainte de stabilirea faptului amestecului cerealelor selecționate cu cele neselecționate sau cu neselecționate.

4) Buletinele de analiză a probelor de cereale amestecate. În cauzele de acest gen, expertului îi pot fi puse următoarele întrebări:

1) ce fel de calități de semințe au fost amestecate;

2) dacă aceste semințe pot fi întrebuințate la însămînțare;

3) ce urmări dăunătoare pot avea loc dacă se întrebuințează la însămînțare semințe amestecate;

4) ce norme de păstrare a semințelor selecționate n-au fost respectate, de s-a ajuns la amestecarea acestora.

Acele cauze în care se ivește necesitatea efectuării exper-

¹⁾ Comitetul pentru colectarea cerealelor.

²⁾ Fondul de semințe selecționate al Statului.

tizei agrotehnice, enumerarea materialelor care trebuie pregătite de către anchetator pentru expert, precum și enumerarea întrebărilor care pot fi puse expertului nu se limitează numai la cele arătate mai sus.

Având în vedere specificul fiecărei cauze, anchetatorul trebuie, atunci când e nevoie, să ceară o consultație de la un specialist cu privire la volumul materialelor necesare pentru expertiză, ordinea și modul obținerii lor.

XI. EXPERTIZA VETERINARĂ ȘI ZOOTEHNICĂ

1. IMPORTANȚA EXPERTIZEI VETERINARE ȘI ZOOTEHNICE

Practica a arătat că, la anchetarea cauzelor privitoare la tăieri clandestine și schilodiri intenționate de animale, la comportare tihărească și la neglijență delictuoasă față de cai, la epizootii și la îmbolnăviri de vite și păsări, ca rezultat al abaterilor de la regulile zootehnice și veterinare cu privire la întreținerea lor, apare necesitatea efectuării de expertize zootehnice și veterinare, pentru cercetarea și descoperirea probelor infracțiunii.

Expertiza zootehnică și veterinară în cauzele privitoare la infracțiuni în domeniul creșterii și întreținerii animalelor este, în multe cazuri, partea cea mai importantă a anchetei. Anchetatorul penal trebuie:

- a) să hotărască ce anume expertiză trebuie efectuată — zootehnică sau veterinară — sau și una și alta în același timp;
- b) să aleagă un expert competent și obiectiv;
- c) să stabilească momentul ordonării expertizei;
- d) să pregătească materiale de bună calitate, pe care să le remită expertului pentru a obține concluziile acestuia;
- e) să hotărască ce anume chestiuni concrete trebuie date spre rezolvare expertilor.

2. DOMENIUL DE APLICARE ȘI OBIECTELE EXPERTIZEI VETERINARE ȘI ZOOTEHNICE

Expertiza veterinară pune concluzii privitoare la cauzele epizootiei sau îmbolnăvirii animalelor, la caracterul bolilor lor,

la justa organizare a regimului de izolare, la întrebuințarea și întreținerea animalelor bolnave sau suspecte ca bolnave, precum și privitoare la faptul dacă pot fi utilizate, din punct de vedere sanitaro-veterinar, ca hrană sau ca materii prime de origine animală.

Expertiza zootehnică pune concluzii cu privire la justetea organizării creșterii animalelor, din punct de vedere al respectării regulilor zootehnice și zooigienice, și stabilește dacă s-a respectat regimul întreținerii și îngrijirii animalelor și păsărilor, dacă s-a întrebuințat nutrețul în mod just și rațional, dacă încăperile existente corespund cerințelor unei întrețineri normale a animalelor etc.

Pornind de la aceste norme fundamentale și ținând seama de problemele ce s-au ridicat în timpul anchetei în cauza concretă, anchetatorul trebuie să hotărască care anume expertiză trebuie făcută.

Obiectele expertizei veterinare sînt:

- 1) animalele și păsările;
- 2) produsele de origine animală (carne, lapte, ouă) și fabricatele din aceste produse (cîrnați, afumături, unt, brînză etc.);
- 3) materia primă de origine animală (piele crudă, blană de oaie, blănuri, lînă, păr de porc, oase, coarne, copite, pui, pene, deșeuri utile de grăsimi și alte rămășițe obținute la prelucrarea și transformarea materiilor prime de origine animală);
- 4) bazele de nutreț, pășunile, locurile de adăpat, drumul parcurs de cirezile de animale, toate felurile de nutrețuri, inventarele, atelajele și harnașamentele, precum și încăperile pentru întreținerea animalelor și păsărilor, punctele de tăiere a animalelor, cimitirele de animale, locul păstrării produselor și a materiilor prime de origine animală, din punct de vedere al respectării regulilor sanitaro-veterinare.

Obiectele expertizei zootehnice sînt:

- 1) toate felurile de încăperi întrebuințate pentru întreținerea animalelor agricole (țarcuri pentru vite, grajduri, stîne, crescătorii de păsări etc.);
- 2) bazele de nutreț, pășunile, locurile de adăpost, drumurile parcurse de cirezile de animale;
- 3) toate felurile de nutreț întrebuințat pentru hrana animalelor agricole și modul de organizare a alimentării animalelor;
- 4) inventarul folosit la îngrijirea animalelor, echipamentul și harnașamentul lor;

5) organizarea muncii în fermele de vite (mecanizarea proceselor de producție, plata muncii, regulamentele de ordine interioară).

Enumerarea obiectelor expertizei veterinare și zootehnice arătate mai sus nu este completă. La cercetarea cauzelor concrete, se poate ivi, în funcție de împrejurări, și necesitatea examinării și a altor obiecte. De exemplu, pentru lămurirea cauzelor răspîndirii bolilor infecțioase la animale, obiectele expertizei veterinare pot fi, pe lângă animale, și toate obiectele care le înconjoară (bălegarul, rămășițele de nutreț, așternutul etc.).

3. ALEGEREA EXPERTULUI

Justa alegere a specialistului pentru efectuarea expertizei veterinare sau zootehnice are o importanță deosebită.

În art. 1 al Regulamentului veterinar al U.R.S.S., se spune:

„Medicina veterinară de stat are ca sarcină *elaborarea și aplicarea* în economia națională a U.R.S.S. a măsurilor veterinare care să asigure sănătatea animalelor și a păsărilor, mării prime de origine animală de bună calitate din punct de vedere sanitaro-veterinar și ocrotirea populației de bolile comune oamenilor și animalelor”.

Astfel, medicina veterinară de stat nu este numai organul care controlează aplicarea măsurilor veterinare de către conducătorii gospodăriilor, dar și organul care asigură elaborarea și aplicarea acestor măsuri.

Aceasta înseamnă că personalul medical veterinar de stat, de la felcerul veterinar și pînă la lucrătorii Direcției generale veterinare din Ministerul Agriculturii al U.R.S.S., este într-o măsură sau alta *răspunzător* de aducerea la îndeplinire a măsurilor veterinare care asigură dezvoltarea creșterii animalelor.

Aceleași sarcini au și cadrele de zootehnicieni. Circumscripțiile unice zootehnico-veterinare și punctele zootehnico-veterinare sînt create în scopul unei bune organizări a îngrijirii, întreținerii, hrănirii și reproducției animalelor și păsărilor din colhozuri și din alte gospodării care cresc animale, precum și a animalelor care se găsesc în proprietatea personală a colhoznicilor, în scopul preîntîmpinării îmbolnăvirii și acordării ajutorului la timp animalelor și păsărilor bolnave.

La alegerea expertului, anchetatorul trebuie să aibă în ve-

dere că personalul zootehnic și veterinar este pe deplin *răspunzător* de aplicarea măsurilor zootehnice și agrotehnice în sectorul lui de muncă și, de aceea, este interesat de felul cum vor fi rezolvate cauzele privitoare la infracțiunile legate de încălcarea regulilor veterinare și zootehnice din acest sector.

Expertii din domeniul medicinei veterinare și zootehnice trebuie aleși dintre specialiștii care lucrează în alte sectoare sau în alte servicii. De exemplu, dacă se anchetează o *cauză* privitoare la o epizootie în masă într-un colhoz, din cauza *îmbolnăvirii*, expertul chemat să stabilească cauzele care au dat naștere acestei situații trebuie să fie un zootehnician sau medic veterinar din cel mai apropiat sovhoz. Lucrătorii sectorului zootehnico-veterinar din zona de deservire în care intră colhozul respectiv nu pot fi chemați în calitate de experți, pentru că ei au sarcina să ia parte la fixarea rațiilor de nutreț pentru vite și la stabilirea planurilor de hrană, la organizarea justei hrăniri a vitelor conform normei, la pregătirea nutrețurilor pentru hrană, la supravegherea repartiției și fixării nutrețurilor pentru ferme în conformitate cu planurile de hrană aprobate de conducătorii colhozurilor, la realizarea controlului asupra justei păstrări și a consumului de nutreț în colhozurile în care lucrează, precum și în alte gospodării. La alegerea expertului, anchetatorul poate, în anumite cazuri, să se adreseze, pentru a i se recomanda sau repartiza expertul, la Direcția generală veterinară din Ministerul Agriculturii al U.R.S.S. sau la direcțiile veterinare ale ministerelor unionale și ale republicilor autonome, precum și la secțiile agricole de ținut sau regionale.

4. PARTICULARITĂȚILE PREGĂTIRII EXPERTIZEI

Hotărînd efectuarea expertizei, anchetatorul trebuie să stabilească precis care anume chestiuni vrea să lămurească cu ajutorul expertizei și să analizeze minuțios care anume materiale trebuie pregătite pentru expert. Aceste materiale vor fi strînse și ridicate cu participarea obligatorie a specialiștilor corespunzători.

Se ridică cu participarea obligatorie a specialiștilor materialele patologice ale vitelor, cînd se cere să se determine sau să se confirme cauzele îmbolnăvirii sau epizootiei acestora. Ridicarea și ambalarea materialelor patologice, pentru a fi trimise medicului veterinar al sectorului zootehnic-veterinar, al punctului zootehnic-veterinar sau altui specialist chemat pentru

aceasta, se fac respectându-se „Regulile de ridicare și de expediere a materialului patologic pentru analize de laborator”, aprobate la 25 mai 1942 de către Direcția generală veterinară a Comisariatului Poporului pentru Agricultură al U.R.S.S.

Dezgroparea animalelor, când este necesar să se ia materialul patologic de la cadavrele vitelor moarte sau pentru examinarea lor, trebuie efectuată cu participarea specialistului zootehnic sau veterinar. Ridicarea greșită, insuficientă și după timpul potrivit a materialelor patologice, ambalarea greșită și trimiterea cu întârziere la laboratoare pot duce la pierderea probei necesare, uneori chiar a celei principale, cu privire la cauzele morții sau îmbolnăvirii vitelor.

Specialiștii trebuie să participe și la ridicarea probelor de nutreț și băutură, când este nevoie să se stabilească dacă acestea corespund pentru hrana vitelor. Ridicarea și ambalarea probelor de nutreț și băutură pentru a fi trimise la analiză se efectuează cu participarea zootehnicianului.

Specialiștii trebuie să participe în mod obligatoriu la examinarea :

a) șeptelului de vite și păsări pentru stabilirea situației zootehnico-veterinare generale a animalelor ;

b) a grajdurilor, a fermelor de vite, de păsări, a pășunilor, precum și a instalațiilor sau a harnașamentelor sau a oricărui alt inventar, în scopul stabilirii stării zootehnice, zooigienice și sanitaro-veterinare a acestora ;

c) a actelor, jurnalelor și registrelor respective, care reflectă starea sanitaro-veterinară și zootehnică a animalelor și a gospodăriei în întregime.

Numai după ce au fost strinse toate materialele necesare pentru efectuarea expertizei, anchetatorul formulează întrebările asupra cărora expertiza trebuie să-și pună concluziile. Dacă anchetatorul întâmpină greutăți în formularea întrebărilor, el poate consulta un expert. Redactarea definitivă a întrebărilor și înșiruirea lor intră însă în competența anchetatorului.

Acum vom trece la examinarea particularităților pregătirii și efectuării expertizei zootehnice sau veterinare în diferite categorii de infracțiuni.

5. CAUZE PRIVITOARE LA MOARTEA, EPIZOOTIA SAU LA ÎMBOLNAVIREA ANIMALELOR

Pentru obținerea concluziilor expertului în cauzele privitoare la pieirea, epizootia sau îmbolnăvirea animalelor, anchetatorul este obligat să pregătească următoarele materiale :

1) avizul laboratorului veterinaro-bacteriologic, dat pe baza analizei materialului patologic al animalelor moarte sau bolnave ;

2) avizul laboratorului bacteriologic asupra calității nutrețului sau băuturii, dat pe baza analizei probelor de nutreț sau băutură cu care au fost hrănite vitele moarte sau bolnave ;

3) actele cu privire la originea, vîrsta, specia, starea sănătății și regimul întreținerii animalului sau animalelor examinate pînă la îmbolnăvirea lor sau pînă în momentul epizootiei.

Aceste acte sînt :

a) actul de proprietate a animalelor sau extrase din acest act ;

b) procesul-verbal de examinare a registrelor contabile sau a jurnalelor ;

c) actele examinării stării animalelor, precum și a încăperilor și inventarului, făcute de către inspecția zootehnico-veterinară înaintea apariției evenimentului care face obiectul cercetării ;

d) actele care confirmă faptul că s-a cerut ajutor veterinar de către conducătorii gospodăriilor pentru animalele care au murit sau care sînt bolnave și din care se vede ce fel de ajutor a fost dat (copii după istoricul bolii de la spitalul veterinar, procesul-verbal de cercetare a registrelor-jurnale pentru înscrierea tratamentelor ambulatorii a animalelor) ;

e) declarațiile martorilor cu privire la regimul de hrană, îngrijire, întreținere și exploatare a animalelor și la comportarea lor înainte de epizootie sau de îmbolnăvire.

Anchetatorul trebuie să pregătească și alte acte care caracterizează starea generală a animalelor, precum și starea generală tehnică și zooigienică a locului unde sînt ținute, a construcțiilor și a inventarului fermelor de vite, de păsări, a stinelor, pășunilor etc., din gospodăria unde a avut loc epizootia sau îmbolnăvirea animalelor.

Pentru obținerea concluziilor expertului cu privire la cau-

zele unei epizootii în rindurile tineretului cabalin, întrucât epizootia este în majoritatea cazurilor urmarea abaterilor de la regulile îngrijirii, întreținerii și hranei, anchetatorul este obligat să strângă cât se poate mai multe materiale care să reflecte această stare de lucruri.

Enumerarea de mai sus a materialelor necesare pentru obținerea concluziilor expertului în aceste cauze nu este completă. La fiecare cauză concretă, anchetatorul trebuie, în conformitate cu art. 171 din Codul penal al R.S.F.S.R., să strângă și alte materiale absolut necesare expertului, în funcție de împrejurările stabilite de cercetări și de cerințele acestuia.

În cauzele privitoare la epizootii sau la îmbolnăvirea animalelor, pot fi puse expertizei următoarele întrebări:

a) În cazuri de pieire sau îmbolnăvire din cauza vătămarilor

- 1) cînd a survenit moartea animalului, socotindu-se din momentul descoperirii cadavrului;
- 2) dacă se găsesc vătămări pe cadavre;
- 3) ce vătămări s-au produs înaintea morții și care după moarte;
- 4) cu ce fel de instrument sau obiect au fost produse vătămarile;
- 5) cît de repede au provocat vătămarile moartea animalului;
- 6) care este gravitatea vătămarilor: constituie ele un pericol pentru viața animalului sau i-au produs numai o tulburare a sănătății;
- 7) dacă vătămarile descoperite au putut fi pricinuite de însuși animalul în cauză sau de către alte animale;
- 8) dacă ajutorul veterinar a fost dat la timp și în măsură satisfăcătoare animalului care a suferit vătămarea și dacă acest ajutor a putut să preîntîmpine epizootia sau tulburarea de lungă durată a sănătății animalului;
- 9) care a fost cauza epizootiei sau a tulburării sănătății animalului.

b) În cazuri de pieire sau îmbolnăvire din cauza abaterilor de la regimul de hrană

- 1) ce nutreț a fost folosit, de a avut loc pieirea sau îmbolnăvirea animalului (animalelor);
- 2) dacă au fost just stabilite rațiile și regimul hranei;
- 3) ce abateri de la regulile pregătirii hranei sau de la regimul alimentației au dus la pieirea sau boala animalului;
- 4) dacă s-a dat ajutorul veterinar necesar și dacă animalul ar fi putut fi salvat de la pieire.

c) În cazuri de pieire sau îmbolnăvire din cauza unei exploatare neraționale

- 1) dacă munca a corespuns puterii fizice a animalului (animalelor);
- 2) ce abateri s-au comis de la regimul exploatării și odihnei animalului mort sau bolnav;
- 3) cum s-au reflectat aceste abateri asupra stării sănătății animalului;
- 4) dacă persoana căreia i s-au dat în îngrijire animalele putea să observe înrăutățirea sănătății acestora și ce măsuri trebuiau luate pentru a preîntîmpina pieirea sau boala animalului.

d) În cazuri de boli infecțioase ale animalelor

- 1) dacă au fost luate suficiente măsuri profilactice pentru preîntîmpinarea răspîndirii bolilor din momentul descoperirii lor;
- 2) ce abateri de la regimul întreținerii, îngrijirii, hrănirii și izolării animalului s-au comis;
- 3) care din aceste abateri au fost cauzele principale de răspîndire a bolilor infecțioase;
- 4) dacă tratamentul animalelor bolnave s-a făcut just.

G. CAUZE PRIVITOARE LA SUSTRAGERI SAU LA FURTURI DE VITE

Practica anchetării cauzelor privitoare la furturi și sustrageri de vite a arătat că aceste infracțiuni se maschează de

cele mai multe ori prin neînregistrarea intenționată a tineretului, prin întocmirea de acte fictive cu privire la epizootie și tăierea forțată a vitelor etc.

În astfel de cauze, expertiza zootehnică sau veterinară se ordonă, în primul rând, pentru stabilirea modului în care se ține evidența creșterii numărului animalelor și pentru stabilirea normelor de scădere a cărnii de la animalele tăiate.

În aceste cazuri, anchetatorul trebuie să pregătească pentru expertiză următoarele materiale:

1) actele de evidență a animalelor femele, actele care caracterizează starea sănătății și actele care confirmă sarcina femelelor;

2) actele și depozitiile martorilor, prin care se stabilește sistemul de contabilizare a sporirii numărului animalelor (registrul-inventar pentru evidența animalelor, registrul-inventar pentru evidența noilor născuți, actele de deces al noilor născuți în momentul nașterii și altele);

3) informații cu privire la vîrsta, starea sănătății și greutatea vie a animalelor în privința cărora s-au dresat acte de epizootie sau de tăiere obligatorie și care sînt bănuite a nu fi conforme cu realitatea, fapte confirmate cu acte și declarații de martori;

4) actele de intrare-ieșire cu privire la produsele căpătate de la vitele ucise (carne, piele etc.).

În cauzele privitoare la sustrageri și furt de vite, se pot pune expertului următoarele probleme:

1) să stabilească înmulțirea reală a vitelor într-o anumită perioadă;

2) să stabilească greutatea reală a animalului ucis;

3) să stabilească situația evidenței înmulțirii unor anumite animale din gospodăria respectivă; dacă sînt abateri, care sînt acestea și ce urmări au avut (sau pot avea).

7. CAUZE PRIVITOARE LA AVORTURILE IEPELOR

Pentru ca expertiza să dea rezultatele necesare în cauzele privitoare la avorturile iepelor sau la pieirea în masă a tineretului, trebuie pregătite următoarele materiale:

1) materialele inspecției veterinare cu privire la cercetarea

perioadei de gestație a iepelor care au avortat și indicațiile cu privire la asistența ce li s-a acordat;

2) documentele și depozitiile martorilor, cu privire la starea generală a sănătății iepelor cu mînji;

3) actele și depozitiile martorilor, cu privire la regimul real de muncă al iepelor în timpul gestației și cu privire la timpul cînd acestea au fost eliberate de muncă¹⁾;

4) actele și depozitiile martorilor, care stabilesc precis la ce anume munci au fost întrebuințate iepelile pline după a șasea lună de sarcină: dacă aceste munci n-au cerut eforturi necorespunzătoare stării lor (smucituri, întoarceri bruște, mers re-pede), precum și absența îndelungată din gospodărie (mai multe zile); normele de folosire în muncă a iepelor care au mînji;

5) materialele care stabilesc norma reală de întreținere, de îngrijire, de hrănire a iepelor cu mînji (repartizarea iepelor pe lingă anumiți grăjdari și cărauși, regimul hrănirii și adăpării);

6) procesul-verbal de examinare a iepelor care au avortat, înlocuit cu participarea specialiștilor veterinari, în care se stabilește existența sau absența vătămarilor mecanice;

7) avizul laboratorului veterinaro-bacteriologic care a cercetat fătul avortat²⁾.

În cauzele privitoare la avortarea iepelor și a altor animale, expertului îi pot fi puse următoarele întrebări:

1) dacă avortarea animalului este rezultatul unor cauze obiective, care nu depind de respectarea regulilor veterinaro-sanitare și zootehnice, de particularitățile individuale ale animalului, sau este rezultatul abaterilor de la regulile stabilite;

2) dacă au avut loc abateri de la regulile veterinaro-sanitare sau zootehnice și zoologice în ceea ce privește întreținerea, îngrijirea, exploatarea, hrana animalului însărcinat și care anume abateri;

3) care abateri de la regimul exploatării, întreținerii, îngrijirii, hrănirii animalului însărcinat au provocat avortarea.

¹⁾ Potrivit instrucțiunilor, iepelile pline se eliberează de munci grele în a șasea lună de gestație, iar în perioada cuprinsă între cele două luni înainte de fătare și 15 zile după, ele sînt scutite de orice fel de muncă.

²⁾ Conducătorul gospodăriei este obligat să trimită imediat fătul lepădat de lapă la laboratorul veterinaro-bacteriologic pentru analiză.

8 CAUZE PRIVITOARE LA FURT ȘI SUSTRAGERI DE NUTREȚ

Furtul și sustragerea de nutreț se ascund în unele cazuri prin trecerea fictivă la consumul pentru hrană a cantității sustrase.

Avizul expertizei zootehnice în cauzele de acest gen se cere în special pentru lămurirea problemei dacă toată cantitatea de nutreț înregistrată a putut fi într-adevăr consumată pentru hrana animalelor existente.

În aceste cazuri, pentru expertiză trebuie pregătite:

1) actele care arată mișcarea animalelor în perioada care îl interesează pe anchetator, în ceea ce privește numărul, vîrsta, rasa etc.;

2) planurile de hrană și actele care confirmă cantitatea și calitatea nutrețului consumat și a rămășițelor;

3) actele care confirmă rațiile de hrană stabilite pentru fiecare fel de categorie de animale;

4) actele și declarațiile mărtorilor cu privire la respectarea reală a rațiilor stabilite și a normelor hranei animalelor;

5) procesul-verbal de examinare a animalelor (cu participarea zootehnicianului sau a medicului veterinar), în care s-a stabilit modul în care s-a făcut hrănirea lor.

În cauzele privitoare la furt sau sustrageri de nutreț, expertizei îi pot fi puse următoarele probleme:

1) care a fost cantitatea, precum și calitatea reală a nutrețului existent în gospodărie într-o anumită perioadă;

2) care au fost normele de nutreț date în 24 ore pentru anumite animale într-o anumită perioadă, avîndu-se în vedere calitatea nutrețului respectiv;

3) ce cantitate de nutreț, ținînd seama de calitatea lui, d. numărul animalelor și de vîrsta lor, ar fi trebuit să fie consumată ca hrană în condiții normale;

4) dacă toată cantitatea de nutreț care se spune că a fost consumată a putut fi realmente întrebuințată ca hrană pentru animalele care au existat în gospodărie.

Enumerarea categoriilor de cauze în care se ivește necesitatea efectuării expertizei veterinare și zootehnice, precum și enumerarea materialelor care trebuie obținute de către anchetator pentru a obține concluziile necesare ale expertului nu sînt complete. La cercetarea cauzelor cu privire la infracțiuni în domeniul creșterii animalelor, anchetatorul penal, luînd în con-

siderație specificul respectivei cauze, trebuie să cerceteze laia existentă în acest domeniu, instrucțiunile, etc. Atunci cînd e necesar, el trebuie să consulte un specialist atît asupra volumului materialelor necesare pentru expertiză, cît și asupra ordinei și modului strîngerii lor.

Enumerarea întrebărilor de mai sus și pe care anchetatorul poate să le pună expertului nu este limitativă. În funcție de circumstanțele concrete ale cauzei, numărul întrebărilor poate fi mărit și problemele concretizate.

XII. EXPERTIZA ECONOMICO-JUDICIARĂ

1. SARCINILE PRINCIPALE ALE EXPERTIZEI ECONOMICO-JUDICIARE

Obiectul expertizei economico-judiciare este activitatea economică a unei unități economice. Cele mai curențe probleme care se rezolvă de expertiza economico-judiciară sînt:

1) stabilirea justeții planurilor industriale, economice, financiare ale întreprinderii;

2) stabilirea concordanței dintre dările de seamă ale unității economice și îndeplinirea acestor planuri, gradul îndeplinirii lor reale;

3) stabilirea calității planificării;

4) analiza situației financiare a unității economice

Expertiza economico-judiciară se ordonă atunci cînd, în cursul cercetărilor, devine necesar să se rezolve probleme speciale în domeniul planificării și analizei economice a activității unei unități economice.

Dacă în cursul reviziei făcute la cererea anchetatorului se ridică probleme cu caracter economic, se recomandă ca revizorul să consulte un expert economist înainte de terminarea reviziei.

2. PREGĂTIREA PENTRU EXPERTIZĂ

Expertiza economico-judiciară se ordonă numai atunci cînd anchetatorul a strîns tot materialul necesar expertului. Principalele materiale de care are nevoie expertiza economico-judiciară sînt actele legate de plan și gestiune — planul anual

industrial, comercial sau financiar, planurile operative trimestriale și lunare, balanțele de plan și gestionare, calculațiile de plan și gestionare, gestiunea anuală, gestiunile trimestriale etc. Documentele inițiale sînt necesare expertului economist numai în anumite cazuri.

Materialele pe care le pregătește anchetatorul pentru expertul economist trebuie prezentate în original (primele exemplare), legalizate, cu ștampilele și iscăliturile respective. Volumul materialelor necesare expertizei este apreciat de anchetator, însă se recomandă ca acesta să se pună de acord cu expertul. Anchetatorul penal trebuie să aducă la cunoștința expertului economist și materialele anchetei. Cînd la dosar există acte secrete, anchetatorul numește în calitate de economist expert o persoană căreia îi este permis accesul la corespondența secretă.

Se numește în calitate de expert un specialist în materie de plan sau finanțe. Această persoană trebuie să îndeplinească cerințele generale ce se pun în fața unui expert, precum și următoarele cerințe speciale:

1) Expertul economist trebuie să fie o persoană cu o cultură economică superioară și un stagiul de muncă practică în funcții de conducere în domeniul planificării și finanțelor.

2) Expertul economist chemat să cerceteze materiale privitoare la planificare sau la îndeplinirea planului trebuie să cunoască principalele probleme tehnologice ale producției respective. În orice caz, calificarea lui trebuie să-i permită să analizeze cu ușurință bazele tehnologiei producției respective.

3) Pentru expertiza economico-judiciară în chestiuni complexe, se recomandă numirea ca expert a unei persoane cu experiență în efectuarea expertizelor.

În competența expertizei economico-judiciare intră rezolvarea următoarelor probleme principale:

1) stabilirea justetei planurilor industriale, comerciale sau financiare și a planurilor operative trimestriale și lunare, plecînd de la indicii tehnico-economici ai muncii întreprinderii;

2) analiza îndeplinirii planului de producție la prețul de cost, la prețuri fixe, în ceea ce privește volumul fizic și pe sortimente;

3) stabilirea cauzelor neîndeplinirii planului în raport cu mijloacele de bază, cu materialele și cu forța de muncă;

4) analiza prețului de cost al producției pe plan și pe gestiune, în total și pe elemente;

5) analiza situației financiare și a rezultatelor activității unității economice;

6) aprecierea lucrărilor de planificare în unitatea economică respectivă, stabilirea lipsurilor planificării și stabilirea în care aceste lipsuri ușurează săvîrșirea infracțiunilor;

7) delimitarea din punct de vedere al timpului și al volumului a răspunderii materiale a salariaților unității economice, în conformitate cu legislația existentă, cu ordinele, dispozițiile și instrucțiunile departamentale.

Documentația necesară expertului economist este cu mult mai mică decît cea necesară expertului contabil. De aceea, expertiza economico-judiciară se efectuează în localul procuraturii.

Anchetatorul trebuie să țină o legătură strînsă cu expertul în cursul efectuării expertizei. Această legătură constă în aceea că anchetatorul îl informează sistematic pe expert despre noile împrejurări ale cauzei pe care le descoperă și care au o importanță pentru expertiza care se efectuează și la rîndul său primește de la expert informații asupra faptelor stabilite. Este indicat ca expertul economist să asiste la interogările învinutului și martorilor în problemele care privesc expertiza economico-judiciară. La interogări, expertul economist poate, cu aprobarea anchetatorului, să pună întrebări celor interogați. Învinutul poate fi lăsat să participe, sub controlul anchetatorului, la munca expertizei economico-judiciare. Nu este permis să fie însărcinat expertul să obțină în mod nemijlocit lămuriri de la învinuit în absența anchetatorului. Metodele de lucru ale expertului economist cu învinutul sînt analoge cu metodele recomandate în privința expertizei contabilo-judiciare.

3. METODICA EFECTUARII EXPERTIZEI ECONOMICO-JUDICIARE

a) Analiza planului industrial, comercial sau financiar și îndeplinirea lor

La analiza planului industrial, comercial sau financiar, expertul stabilește:

1) concordanța planului cu sarcina guvernamentală sau cu cifrele de control;

2) concordanța și legătura reciprocă a diferitelor părți ale planului;

3) justetea planului, în funcție de capacitatea planificată a instalațiilor și utilajelor, de asigurarea cu contracte cu furnizorii pentru livrarea de materii prime și materiale, precum și de planul de muncă;

4) justetea calculului de plan a prețului de cost al producției

Analiza îndeplinirii planului industrial, comercial sau financiar se efectuează în felul următor:

1) se stabilește influența fiecăruia din factorii de producție și anteriori producției, care depind de fondurile de bază, de materia primă și materiale, precum și de forța de muncă, asupra îndeplinirii planului;

2) se stabilește legătura reciprocă dintre gradul de îndeplinire a programului de producție sau a planului comercial și situația financiară a unității economice;

3) se analizează prețul de cost real al producției în ansamblu, pe elemente separate, pe baza calculului de gestiune.

b) Analiza economică a gestiunii întreprinderii

Analiza economică a gestiunii întreprinderii se efectuează de către expertul economist în felul următor:

1) se stabilește utilajul cu care este asigurată întreprinderea și gradul de folosire a capacității lui;

2) se stabilește gradul îndeplinirii planului de aprovizionare cu materie primă și materiale, precum și a planului de desfacere a producției;

3) se analizează modul realizării planului de muncă și de salarii;

4) se analizează îndeplinirea programului de producție sau a planului comercial;

5) se examinează cheltuielile de producție și cheltuielile de circulație;

6) se stabilește situația financiară a unității economice pe baza analizei balanței;

7) se analizează rezultatele activității unității economice.

Toate celelalte probleme privitoare la efectuarea expertizei și la întocmirea actelor de expertiză se rezolvă la fel ca la expertiza contabilo-judiciară.

CAPITOLUL III

PRINCIPALELE PROBLEME PROCESUALE LEGATE DE PUNEREA SUB INVINUIRE

I. PUNEREA SUB INVINUIRE

1. CONDIȚIILE NECESARE PUNERII SUB INVINUIRE

La deschiderea acțiunii penale, nu se cunoaște întotdeauna cine anume a săvârșit infracțiunea pentru care s-a deschis acțiunea. Uneori trebuie să treacă mult timp, să se efectueze o serie întreagă de acte de anchetă, pînă se reușește să se stabilească vinovatul. Pentru aceasta, trebuie să se facă interogarea martorilor, cercetarea locului unde s-a săvârșit infracțiunea, percheziționarea unor anumite încăperi, căutarea, strîngerea și aprecierea probelor materiale și scrise, precum și efectuarea altor acte de anchetă, care dau posibilitate să se stabilească cine anume este vinovat de săvîrșirea infracțiunii. Iată pentru ce între momentul pornirii acțiunii penale și punerea în cauză a învinuitului trece uneori o perioadă lungă de timp.

Desigur că sînt și cazuri cînd amîndouă aceste momente se confundă și în momentul pornirii acțiunii penale există deja probe incontestabile, care dovedesc că o anumită persoană a săvîrșit infracțiunea. În acest caz, ancheta se simplifică simțitor.

Este necesar să ne oprim la problema modului de interogare a persoanelor bănuite de săvîrșirea unei infracțiuni oarecare, în privința cărora nu sînt încă strînse date suficiente pentru formularea învinuirii. De cele mai multe ori aceste persoane

sînt interogate ca persoane bănuite, fără a li se atrage atenția asupra răspunderii ce o au pentru darea de mărturii mincinoase. În aceste cazuri trebuie să ne conducem după circulara Procuraturii U.R.S.S. nr. 41/26 din 5 iunie 1937, în care se spune următoarele:

„În multe cauze, se observă că anchetatorii penali sau alți funcționari care efectuează anchete interoghează diferite persoane în calitate de persoane bănuite. În mod obișnuit, se interoghează în calitate de persoane bănuite acele persoane asupra cărora există indicii, în materialele adunate de procuror și de anchetatorul penal, că ar fi săvîrșit infracțiunea, dar care nu pot fi încă puse sub învinuire, pentru că materialul existent nu este complet și suficient de verificat. Prin aceasta, o serie de cetățeni, care nu sînt trași la răspundere penală în calitate de învinuiți și cărora nu le-a fost comunicată învinuirea, intră într-o situație neprecisă de persoane bănuite și stau uneori în această situație vreme îndelungată, fiind lipsite de drepturile acordate de lege învinuiților. Socotind că o asemenea practică este inadmisibilă în practica anchetei noastre, *ordon*:

La interogarea cetățenilor bănuți de săvîrșirea unei infracțiuni, nu se permite ca aceștia să fie denumiți „bănuți” și, în general, să se înlăture din practica de anchetă figurarea la cercetare a vreunei persoane în situația de „bănuț”. Dacă în legătură cu o anumită persoană sînt date care indică că ea a săvîrșit o infracțiune, persoana respectivă să fie trasă la răspundere penală și interogată în calitate de învinuit”.

De aici trebuie trasă concluzia că, în fazele anchetei penale, anchetatorul poate să efectueze interogarea unor persoane numai în calitate de martori sau de învinuiți, cu excepția experților, care, se înțelege de la sine, trebuie ascultați în calitate de experți.

Atîta timp cît un cetățean nu este chemat să răspundă în calitate de învinuit, atîta timp cît nu i-a fost comunicată învinuirea, el poate fi interogat numai în calitate de martor. În calitate de învinuit pot fi interogate persoanele cărora, conform art. 128 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. și articolelor corespunzătoare din codul de procedură penală al altor republici unionale, le-a fost comunicată învinuirea.

Excepție în această privință sînt numai cazurile de interogare a acelor persoane împotriva cărora, în conformitate cu art. 146 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. sau arti-

celele corespunzătoare din codul de procedură penală al altor republici unionale, a fost luată o măsură de siguranță, înainte de punerea lor sub învinuire. În aceste cazuri excepționale, persoanele asupra cărora a căzut bănuiala că au săvîrșit o anumită infracțiune și în legătură cu care a fost luată o măsură de siguranță oarecare trebuie interogate în calitate de învinuiți înainte de comunicarea învinuirii. Trebuie avut în vedere că aceste persoane pot figura în calitate de învinuiți fără a li se comunica învinuirea cel mult 14 zile.

În ce stadiu al anchetei poate fi pusă sub învinuire o persoană? Anchetatorul penal pune o persoană sub învinuire atunci cînd capătă convingerea, pe baza probelor de la dosar, că infracțiunea este săvîrșită de persoana în cauză și cînd sînt suficiente probe pentru aceasta.

În lege, această situație este formulată în felul următor: „Cînd există *date suficiente care dau temei pentru punerea în vedere a învinuirii de săvîrșire a infracțiunii*, anchetatorul întocmește o ordonanță motivată de punere a persoanei respective sub învinuire” (art. 128, C. proc. pen.).

Ce trebuie să se înțeleagă prin cuvintele „date suficiente”? Înseamnă oare aceasta că anchetatorul penal trebuie să dispună, înainte de punerea în vedere a învinuirii, de toate probele necesare pentru trimiterea învinuitului în judecată, pe baza cărora să-și formeze convingerea fermă de vinovăția persoanei în cauză, sau sînt suficiente numai date care stabilesc probabilitatea săvîrșirii infracțiunii de către acea persoană?

Credem că în acest stadiu al anchetei este necesar, pentru a declara pe cineva învinuit, să existe numai anumite probe, care să dea temei anchetatorului să tragă concluzia de vinovăție a persoanei respective, deși ele ar fi încă insuficiente pentru trimiterea acesteia în judecată. În acest caz, probele suplimentare necesare trebuie obținute de către anchetator în decursul cercetărilor ulterioare.

Înainte de comunicarea învinuirii și de punerea sub învinuire, anchetatorului îi pot lipsi date care să-i permită cunoașterea infracțiunii săvîrșite în toate amănuntele ei și deci calificarea infracțiunii să nu concorde exact cu acțiunea săvîrșită. Datele cunoscute determină numai caracterele generale, fără analiza amănunțită a infracțiunii, care a avut loc în realitate. Nu este nimic defectuos într-o asemenea calificare necompletă a infracțiunii, pentru că ulterior este posibil să se precizeze

calificarea și, la nevoie, să se formuleze o nouă învinuire. O singură condiție trebuie să aibă însă în vedere anchetatorul când pune sub învinuire o persoană oarecare: *să existe temeiuri și material probatoriu suficient, care să dovedească că persoana implicată este vincută de săvârșirea infracțiunii.*

Punerea sub învinuire se face prin trei acte procesuale:

- 1) ordonanța de punere sub învinuire
- 2) comunicarea ordonanței învinuitului
- 3) interogarea învinuitului.

2. ORDONANȚA DE PUNERE SUB INVINUIRE

Ordonanța de punere sub învinuire este unul din cele mai importante acte ale anchetei prealabile. Numai din acest moment anchetatorul poate realiza față de învinuit dreptul său de aplicare a măsurilor preventive, iar învinuitul capătă anumite drepturi de apărare garantate de lege.

Anchetatorul penal trebuie să acorde o atenție deosebită redactării ordonanței de punere sub învinuire. O astfel de ordonanță trebuie să întrunească următoarele elemente:

- 1) derumirea ordonanței;
- 2) indicarea organului care întocmește ordonanța, timpul și locul întocmirii ei;
- 3) prenumele, numele și numele tatălui învinuitului;
- 4) timpul, locul și alte împrejurări ale săvârșirii infracțiunii, în măsura în care sînt cunoscute anchetatorului;
- 5) temeiurile pe baza cărora persoana în cauză se pune sub învinuire.

O deosebită atenție trebuie să se acorde punctelor 4 și 5. Anchetatorul penal va face o expunere amănunțită, într-o formulare precisă, a esenței și a tuturor condițiilor în care a fost săvârșită infracțiunea, în limitele în care o cunoaște. Este cu totul nepermis să se întocmească o ordonanță de punere sub învinuire, care să nu conțină nimic concret și care să expună elementele unei anumite infracțiuni într-o formă generală, cu terminologia legii, fără analiza faptelor învinuitului, pe baza cărora el este tras la răspundere penală.

Iată un exemplu de astfel de ordonanță:—

„Anul 1947, luna iulie, ziua 22. Anchetatorul penal al procuraturii orașului N, jurist clasa a II-a L, examinînd materialul

de anchetă din dosarul b privitor la fostul responsabil C al dispoziției agenției N, am stabilit ca numitul C, fiind în funcția susmenționată, s-a ocupat în mod sistematic, împreună cu alte persoane, cu furtul de bunuri din proprietatea socialistă. C, împreună cu alte persoane, a sustras în total suma și cai, aparținînd agenției N, în valoare de 7200 ruble. Ca urmare a celor expuse, pe baza art. 128 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., am hotărît: să pun sub învinuire pe C, comunicînd al decretului Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc”. Anchetator, jurist clasa a II-a L.”

Să analizăm această ordonanță. C este tras la răspundere penală pentru una din cele mai grave infracțiuni cunoscute de legea noastră — furtul din proprietatea de stat. Cu toate acestea, nici unul din elementele necesare pentru stabilirea infracțiunii pedepsite de art. 2 al decretului din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc” nu este arătat cu precizie în această ordonanță. C a lucrat împreună cu alte persoane. Cînd a săvârșit infracțiunea (înainte sau după apariția decretului din 4 iunie 1947) și cu cine a colaborat? Despre aceasta ordonanța nu pomenește nici un cuvînt. C a sustras bunuri *în mod sistematic*. În ce constă acest caracter sistematic, cînd au fost săvârșite sustragerile? Din ordonanță nu reiese.

Să vedem acum o altă ordonanță.

„Anul 1948, 6 decembrie. Anchetatorul penal al procuraturii raionului N, jurist clasa a III-a N, examinînd ancheta efectuată în cauza privitoare la incendiarea magaziei colhoznicului M și avînd în vedere că există suficiente temeiuri pentru a formula contra cetățeanului S învinuirea că respectivul, între orele 17 și 18 din ziua de 12 noiembrie 1948, în satul Viazovka, a stropit cu gaz și a incendiat, din răzbunare, magazia ce aparține colhoznicului M, care a ars în întregime, și bazat pe dispozițiile articolelor 128 și 129 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., am hotărît: să trag la răspundere penală pe cetățeanul S. Stepan Ivanovici, pentru incendiarea magaziei colhoznicului M, formulîndu-i învinuirea pe baza părții a doua a art. 175 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.”

Această ordonanță este concretă, expune în mod complet elementele infracțiunii și temeiurile în baza cărora s-a făcut

tragerea la răspundere penală. Această ordonanță arată, în primul rând, faptul că momentul comunicării învinuirii a fost ales suficient de chibzuit, când materialul necesar pentru demascarea lui S a fost strâns și, în al doilea rând, că anchetatorul care a întocmit această ordonanță a înțeles importanța procesuală și practică a acestui act de cercetare.

3. COMUNICAREA ORDONANȚEI DE PUNERE SUB ÎNVINUIRE ÎNVINUITULUI

Ordonanța de punere sub învinuire trebuie comunicată învinuitului în decurs de 48 ore din momentul întocmirii ei. Comunicarea constă în aceea că anchetatorul citește învinuitului ordonanța, îi explică dreptul ce-l are de a prezenta probe în apărarea sa și îi ia semnătură că ordonanța i-a fost adusă la cunoștință. Cerința esențială a comunicării învinuirii este respectarea termenului stabilit de lege.

Al treilea act procesual legat de comunicarea învinuirii este interogarea învinuitului, care trebuie făcută nu mai târziu de 24 ore de la prezentarea sau aducerea lui.

II. MĂSURILE PREVENTIVE

1. TEMEIURILE PENTRU LUAREA MĂSURILOR PREVENTIVE

Intră în obligațiile organelor de anchetă prealabilă să ia măsuri care să garanteze că persoana învinuită de săvârșirea unei infracțiuni oarecare se va prezenta înaintea instanței, că nu se va sustrage cercetării și judecății, și care să înlăture posibilitatea săvârșirii unor noi infracțiuni de către învinuit. În acest scop, procurorul, anchetatorul penal, organele de anchetă și tribunalul au dreptul să hotărască pentru învinuit o măsură preventivă. Nu trebuie să uităm însă că legea nu obligă să se ia măsuri preventive pentru fiecare învinuit. Dacă nu sînt temeiuri pentru luarea măsurii preventive, se ia de la învinuit semnătură că el se va prezenta la cercetare și în fața instanței (art. 143, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Luarea acestei semnături nu este o măsură preventivă și da posibilitate învinuitului să se folosească de o libertate deplină, să-și schimbe locul domiciliului său după cum crede de cuviință, obligîndu-l numai să aducă din timp la cunoștință organelor de anchetă și judecătorești această schimbare de domiciliu, pînă în momentul rezolvării definitive a cauzei. În cazul cînd învinuitul nu-și respectă obligația luată privitor la prezentare, anchetatorul sau tribunalul au dreptul să dispună o măsură preventivă în privința acestuia. Învinuitul este prevenit despre aceasta în momentul cînd i se ia semnătura, făcîndu-se mențiune în textul actului.

Cînd trebuie să rezolve problema necesității luării unei măsuri preventive, anchetatorul trebuie să aibă în vedere următoarele împrejurări:

- 1) gravitatea infracțiunii imputate învinuitului;
- 2) dacă a fost săvîrșită intenționat sau din imprudență;
- 3) dacă infracțiunea a fost săvîrșită de către o singură persoană, de un grup sau de o bandă;
- 4) dacă învinuitul este organizator, autor, complice sau tănuitor;
- 5) motivele și cauzele pentru care a fost săvîrșită infracțiunea;
- 6) dacă infracțiunea a fost săvîrșită în mod repetat sau pentru prima dată;
- 7) dacă infracțiunea a fost săvîrșită din interes material sau din alte impulsuri josnice;
- 8) dacă infracțiunea a fost săvîrșită cu o cruzime deosebită, cu violență sau cu rafinament;
- 9) dependența victimei de învinuit (de serviciu, aflarea în subordine, stare de neajutorare);
- 10) dacă infracțiunea a fost săvîrșită prin depășirea limitelor apărării necesare (legitimă apărare);
- 11) dacă infracțiunea a fost săvîrșită sub influența amenințărilor, constrîngerilor, dependenței materiale sau de serviciu;
- 12) dacă au existat cumva concursuri de împrejurări grele în viața învinuitului;
- 13) vîrsta învinuitului.

Indiferent de caracterul infracțiunii săvîrșite, măsura preventivă poate fi luată numai împotriva acelor persoane în privința cărora există dovezi care probează că ele au săvîrșit in-

fracțiunea. Astfel, temeinicia învinuirii este unul din factorii de bază în rezolvarea problemei privitoare la luarea de măsuri preventive.

Practica confirmă că cel mai mare număr de arestări ilegale și apoi de eliberări de sub pază a celor arestați nelegal au loc ca urmare a unei aprecieri fără discernământ a materialului real care stabilește temeinicia învinuirii.

Persoana care a săvârșit infracțiunea poate încerca să se sustragă cercetărilor și judecății și prin aceasta să evite să răspundă pentru infracțiunea săvârșită. Luarea măsurilor preventive are drept scop preîntâmpinarea acestei posibilități. Acest factor trebuie luat în mod deosebit în considerare atunci când învinuții nu au o ocupație precisă și nu au domiciliu stabil.

La rezolvarea problemei privitoare la luarea de măsuri preventive, anchetatorul este obligat să ia în considerare și posibilitatea învinuitului de a împiedica descoperirea adevărului prin influențarea și cumpărarea martorilor, amenințarea acestora și a victimei, ascunderea urmelor infracțiunii etc.

Influențează asupra dispunerii măsurii preventive și temerea că învinuitul rămas în libertate va săvârși o nouă infracțiune.

2. FELURILE MASURILOR PREVENTIVE

Legea procesuală sovietică cunoaște următoarele feluri de măsuri preventive:

- a) declarația de nepărsire a localității
- b) garanția personală și materială
- c) cautiunea
- d) arestul la domiciliu
- e) arestarea (art. 144, C. proc. pen.)
- f) supravegherea îndeaproape din partea comandantului unității pentru ostași, sergenți și plutonieri care-și fac serviciul militar în cadrul forțelor armate (aplicația art. 144, C. proc. pen.).

Atunci când dispune una din măsurile preventive, anchetatorul penal dă o ordonanță corespunzătoare. Când se dispune măsura preventivă a arestării, anchetatorul trebuie să obțină aprobarea procurorului. Celelalte măsuri le aplică singur.

Să ne oprim asupra fiecăreia din aceste măsuri preventive.

a) Declarația de nepărsire a localității

Socotind necesar să limiteze, în interesul cercetărilor libertatea de mișcare a învinuitului, anchetatorul dă o ordonanță prin care se dispune luarea declarației de nepărsire a localității. Pe baza acesteia, ia de la învinuit o declarație scrisă că nu va părăsi domiciliul pe care l-a ales el sau anchetatorul. Dacă învinuitul dorește să plece în altă parte în mod definitiv sau temporar, el poate s-o facă numai cu aprobarea anchetatorului sau a tribunalului. Încălcarea arbitrară de către învinuit a declarației de nepărsire a localității atrage după sine aplicarea altor măsuri preventive mai aspre, despre care fapt învinuitul este prevenit verbal și în scris în declarația de nepărsire a localității.

b) Garanția personală

Garanția personală constă în aceea că anumite persoane, care se bucură de încredere din partea organelor de anchetă sau judecătorești, dau asigurări că învinuitul nu se va sustrage de la anchetă și judecată și că se va prezenta la prima chemare a anchetatorului sau a tribunalului. Numărul garanțiilor nu este limitat, dar, așa cum arată legea, ei trebuie să fie în orice caz nu mai puțini de doi. Dorința garantului de a lua pe învinuit sub garanția sa se trece într-un proces-verbal. Garanții trebuie înștiințați că poartă răspundere penală pentru sustragerea învinuitului de la anchetă și judecată, în conformitate cu partea întâi a art. 92 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. Despre aceasta se face mențiune în declarația care li se ia.

c) Garanția materială și cautiunea

Garanția materială constă în aceea că prezentarea învinuitului la anchetă și judecată este garantată de anumite persoane cu anumite bunuri pe care le posedă și cu care răspund atunci când acesta se va sustrage. La darea garanției materiale, anchetatorul este obligat să se convingă, în primul rând, dacă aceste bunuri există în realitate și, în al doilea rând, dacă ele aparțin garantului.

Cautiunea este foarte asemănătoare cu garanția materială.

Deosebirea dintre garanția materială și cauțiune constă în aceea că, la garanția materială, bunul rămâne la dispoziția garantului, în timp ce la cauțiune suma de bani stabilită se depune în contul tribunalului respectiv. Dacă drept cauțiune se depune un anumit bun, el se predă în păstrare unei organizații oarecare.

Anchetatorul fixează suma garanției materiale sau a cauțiunii în funcție de natura învinuirii, de situația materială a garantului sau a aceluia care dă cauțiunea și de alte împrejurări ale cauzei.

La primirea garanției materiale sau a cauțiunii, anchetatorul întocmește un proces-verbal, care este semnat de către garant sau de cel care dă cauțiunea. O copie a procesului-verbal se eliberează garantului sau celui care dă cauțiunea.

Dacă garanția primită este un bun imobil, anchetatorul este obligat să notifice garanția la biroul local de notariat, care nu va mai întocmi după aceea nici un contract de înstrăinare a acestui bun, fără aprobarea organelor de anchetă sau de judecată. Dacă se primește ca o garanție un bun mobil, anchetatorul îl sechestrează imediat și îl lasă în păstrare garantului, pe baza unei chitanțe de depozit.

La darea de cauțiune, se anexează la procesul-verbal chitanța prezentată de către cel care dă cauțiunea și care confirmă faptul că el a depus suma respectivă.

Când învinuitul se sustrage de la anchetă și judecată, bunurile sau suma de bani cu care s-a garantat prezentarea învinuitului se percep în folosul statului, pe baza ordonanței anchetatorului sau a încheierii instanței. La fel se procedează când este vorba de cauțiune: se trece în folosul statului bunul depus sau suma adusă în depozit.

d) Arestul la domiciliu

Arestul la domiciliu înseamnă privarea de libertate a învinuitului prin izolarea sa în casă. De obicei, el se aplică persoanelor care fac parte din corpul ofițeresc, precum și altor persoane învinuite în cazuri de îmbolnăvire. Când se ia măsura de arest la domiciliu, poate fi fixată, printr-o hotărâre a organelor de anchetă, și o pază la locuința învinuitului (la casă,

cameră). Anchetatorul poate însă socoti că arestul la domiciliu este o măsură preventivă eficientă și fără fixarea unei paze.

e) Arestarea preventivă

Arestarea preventivă este legată de privațiunea de libertate a persoanei, a cărei inviolabilitate este garantată cetățenilor de către Constituția stalinistă.

Trebuie avut întotdeauna în vedere că deținerea sub pază este măsura preventivă cea mai aspră și că scopul ei principal este acela de a înlătura posibilitatea ca învinuitul să săvârșească o infracțiune mai gravă sau să se sustragă de la anchetă și judecată. Arestarea preventivă se poate aplica, în conformitate cu art. 158 din C. proc. pen. al R.S.F.S.R., numai în cazurile când s-a săvârșit o infracțiune pentru care tribunalul poate da o pedeapsă privativă de libertate pe un termen de cel puțin un an. Astfel, dacă sancțiunea prevăzută în articolul din Codul penal, în baza căruia a avut loc punerea sub învinuire, nu prevede o privațiune de libertate mai mare de un an, anchetatorul nu are dreptul să dispună arestarea preventivă.

Anchetatorul poate să hotărască arestarea preventivă în următoarele cazuri:

1) când învinuitul a săvârșit o infracțiune gravă, de pildă, infracțiunile contrarevoluționare, furtul din proprietatea de stat, omorul cu intenție, șantajul, luarea de mită, fabricarea clandestină a rachiului ca ocupație obișnuită, specula ca ocupație obișnuită și alte infracțiuni pentru care legea stabilește o pedeapsă aspră;

2) când învinuitul are legături în mediul infractorilor, nu are domiciliu stabil și ocupație precisă;

3) când învinuitul se sustrage de la prezentarea înaintea tribunalului sau s-a abătut de la o măsură preventivă mai ușoară aplicată anterior;

4) când învinuitul care se găsește în stare de libertate poate împiedica descoperirea adevărului în cauza respectivă.

Art. 127 din Constituția stalinistă stabilește că nimeni nu poate fi lipsit de libertate decât cu aprobarea procurorului sau prin hotărârea tribunalului. Astfel, în stadiul anchetei prealabile.

arestarea preventivă a învinuitului poate fi efectuată numai cu aprobarea procurorului.

Potrivit ordinului Procurorului General al U.R.S.S., arestarea în timpul anchetei penale se aprobă de către procurorul rațional. Procurorii adjuncți nu au dreptul să dea astfel de aprobări. Aprobarea poate fi dată înainte sau după arestare. Aprobările posterioare se dau în cazurile de reținere a infractorului la locul infracțiunii sau imediat după săvârșirea ei. În toate celelalte cazuri, după ce a sîrîns materialul necesar și a ajuns la concluzia necesității arestării învinuitului, anchetatorul trebuie să prezinte procurorului întregul material împreună cu ordonanța sa și numai după primirea aprobării, să efectueze arestarea. Înainte de a aproba arestarea unei persoane, procurorul trebuie să verifice minuțios învinuirea, adică să verifice dacă în cauză au fost strînse suficiente probe, care să dovedească că infracțiunea a fost săvîrșită de către învinuitul respectiv.

De regulă, măsurile preventive, și în special privațiunea de libertate, se aplică numai învinuiților, adică persoanelor împotriva cărora s-a întocmit ordonanța de punere sub învinuire și cărora le-a fost notificată această ordonanță. Legea permite, ca excepție, așa-numita arestare preventivă prevăzută de art. 145 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. Ea poate fi folosită numai în acele cazuri cînd ancheta n-a strîns încă material suficient, pe baza căruia persoana respectivă să fie pusă sub învinuire, dar cînd la dispoziția organelor de anchetă se găsesc date care dau temei să se bănuiască că persoana în cauză a săvîrșit infracțiunea, că rămînerea ei în stare de libertate poate prezenta un serios pericol pentru ordinea de drept sovietică și că ea se poate sustrage justiției. În aceste cazuri, anchetatorul penal are dreptul să țină persoana respectivă în stare de arest timp de 14 zile (după Codul de procedură penală al R. S. S. Ucrainene, numai 10 zile), fără comunicarea învinuirii, cu condiția ca în limita acestui termen să-l pună pe arestat sub învinuire și să-i comunice învinuirea. Dacă în acest termen nu este posibilă punerea sub învinuire, trebuie anulată măsura preventivă luată. Și în aceste cazuri, arestarea poate fi aplicată numai cu aprobarea procurorului.

3. ÎNTOCMIREA ACTELOR LEGALE PENTRU LUAREA MĂSURII PREVENTIVE

Dispunerea unei măsuri preventive se face printr-o ordonanță specială, care trebuie să fie motivată. Ordonanțele privitoare la luarea unei măsuri preventive, în care se face numai trimiterea la articolul din Codul penal sau se indică în general elementele infracțiunii, de exemplu, „se acuză de crimă de omor“, „bănuie de delapidare“ etc., trebuie considerate ca nemotivate.

Ordonanța prin care se dispune o măsură preventivă trebuie să cuprindă următoarele date:

- 1) cînd, de către cine și unde se emite ordonanța;
- 2) descrierea concretă a elementelor infracțiunii imputate învinuitului și trimiterea la articolul din Codul penal în care se încadrează infracțiunea respectivă;
- 3) temeiurile pe baza cărora se ia măsura preventivă respectivă;
- 4) cu privire la cine se dispune măsura preventivă, prenumele, numele și numele tatălui învinuitului, vîrsta, locul nașterii, domiciliul, apartenența politică;
- 5) locul de deținere a învinuitului, dacă măsura preventivă care se dispune este arestarea.

Procurorul aprobă această ordonanță, trecînd în rezoluția sa funcția ce o deține, ora, data, luna și anul cînd dă aprobarea.

Cerința de a motiva ordonanța prin care se dispune o măsură preventivă nu înseamnă însă că trebuie lămurite pe deplin împrejurările cauzei. Este suficient ca din motivarea ordonanței să reiasă în mod concret ce anume se impută învinuitului (de exemplu, delapidarea unei sume de 28.000 ruble, uciderea lui Sidorov etc.).

Ordonanța prin care se dispune o măsură preventivă trebuie întocmită pentru fiecare învinuit separat. Acest lucru este deosebit de important atunci cînd măsura preventivă este arestarea, pentru că în acest caz copia de pe ordonanță se trimite la penitenciarul respectiv, unde ea este anexată la dosarul fiecărui deținut. De aceea, ordonanța de arestare trebuie întocmită pentru fiecare persoana deținută sub arest.

Ordonanța prin care se dispune arestarea se întocmește de către anchetator în trei exemplare: primul exemplar rămîne la dosarul de anchetă, al doilea exemplar se trimite împreună cu

arestatul la locul de deținere, iar al treilea exemplar se anexează la dosarul de supraveghere.

Dacă procurorul socotește că nu sînt temeiuri pentru a se dispune arestarea preventivă, el nu aprobă ordonanța și expune motivele în rezoluția sa de pe ordonanță.

4. SCHIMBAREA MASURILOR PREVENTIVE. PRELUNGIREA TERMENULUI DE ARESTARE

Măsura preventivă poate fi schimbată în cursul anchetei. În funcție de ceea ce descoperă ancheta, o măsură preventivă mai ușoară poate fi schimbată cu una mai aspră și, dimpotrivă, o măsură preventivă mai aspră poate fi schimbată cu una mai ușoară sau chiar complet suprimată.

Persoana arestată de către anchetator nu poate fi ținută sub stare de arest un timp nelimitat. Tărăgănarea anchetării cauzelor celor arestați este nepermisă. Procurorul trebuie să asigure ca să se ancheteze în primul rînd cauzele în care sînt arestați. Lupta hotărîtă contra trăgănării în anchetarea cauzelor orlor arestați este una din sarcinile principale ale anchetatorului și procurorului. Pe anchetatorii penali care trăgănează în mod nejustificat ancheta în cauzele cu arestați procurorul trebuie să-i tragă cu severitate la răspundere.

Legea stabilește că termenul maxim al deținerii preventive nu poate depăși două luni (după Codul de procedură penală al R.S.S. Bielorusie, o lună). Termenul de deținere sub arest poate fi prelungit în unele cazuri de către procurorul regiunii (de ținut, al republicii autonome) pentru încă o lună. O nouă prelungire a termenului poate fi aprobată numai de procurorul republicii unionale sau de procurorul principal al unei procuraturi speciale (a forțelor armate, a transportului feroviar, a flotei fluviale și maritime).

Cererea de prelungire a termenului arestării trebuie făcută cel puțin cu șapte zile înainte de expirarea termenului legal de arestare. Ordonanța prin care se cere prelungirea termenului de arestare se întocmește de către anchetator și trebuie să fie motivată, arătîndu-se ce acte de anchetă au fost efectuate, din ce cauze nu s-a putut termina ancheta în termenul legal, care anume acte de anchetă au rămas încă de îndeplinit și ce timp

este necesar pentru aceasta. Ordonanța se face în trei exemplare. Unul rămîne la procuror la dosarul de supraveghere, iar două exemplare se trimit procurorului în drept să prelungească termenul de ținere sub stare de arest. Atunci cînd se primește aprobarea pentru prelungirea termenului de deținere sub pază, anchetatorul penal încunoștințează imediat pe șeful locului de deținere, cu indicarea datei pînă la care este prelungit termenul. Ordonanța de prelungire a termenului deținerii sub stare de arest cu aprobarea procurorului se anexează la dosarul de anchetă.

5. MODUL DE TRANSPORTARE A ARESTAȚILOR DE LA UN LOC DE DEȚINERE LA ALTUL

În unele cazuri, este necesar în cursul anchetei ca învinuitul deținut în stare de arest să fie dus dintr-un loc într-altul, uneori la distanțe foarte mari. Cu acest prilej se ridică necesitatea trimiterii deținutului cu vagonul penitenciar.

Trimiterea cu vagonul penitenciar este o chestiune foarte complicată și costă scump statul. De aceea, la trimiterea arestaților cu vagonul penitenciar trebuie să se recurgă numai în cazurile de *absolută necesitate*. Pentru ca trimiterea deținuților cu vagonul penitenciar să se facă numai după o temeinică apreciere a necesității, Procurorul General al U.R.S.S. a dat numai procurorilor de regiune (de ținut), ai republicilor autonome și ai republicilor unionale, în limitele competenței lor, dreptul să aprobe transportul deținuților dintr-un loc în altul. Procurorii raionali nu au acest drept. Cînd are nevoie să transfere niște deținuți cu vagonul penitenciar, anchetatorul penal întocmește în acest sens o ordonanță în patru exemplare. Două exemplare se trimit procurorului regional. La primirea aprobării procurorului regional sau superior acestuia, o copie de pe ordonanță se trimite spre executare șefului locului de deținere unde se găsește arestatul care urmează să fie transferat cu vagonul penitenciar. O a doua copie a ordonanței se anexează la dosarul de supraveghere al procurorului raional. Ordonanța originală, cu aprobarea pentru trimitere cu vagonul penitenciar, se anexează la dosar.

III. SUSPENDAREA INVINUITULUI DIN FUNCȚIA OCUPATĂ

Legea îl obligă pe anchetator, atunci când pune sub învinuire un salariat public, să examineze și să rezolve problema dacă învinuitul poate continua să-și ocupe funcția sa sau trebuie să fie suspendat din funcția ocupată (art. 142, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.). Suspendarea din funcție se aplică numai fața de acei învinuiți în privința cărora a fost luată o măsură preventivă nelegată de privațiunea de libertate. Învinuiții care sînt deținuți în stare de arest sînt suspendați din funcția lor prin însuși faptul arestării. Următoarele împrejurări pot servi drept temei pentru suspendarea învinuitului din funcție:

1) Caracterul acțiunilor delictuoase sau criminale ale învinuitului fac imposibilă rămînerea sa în funcție (de exemplu, directorul unui spital ginecologic s-a ocupat în spital cu provocarea de avorturi criminale).

2) Rămînerea învinuitului în funcție poate influența mersul anchetei, pentru că el ar putea, de exemplu, să facă presiuni nelegale asupra persoanelor din subordine sau să încerce să schimbe sau să distrugă actele de serviciu care îl demască.

Luînd hotărîrea de suspendare a învinuitului din funcție, anchetatorul întocmește pentru aceasta o ordonanță specială în trei exemplare, în care trebuie arătate motivele suspendării din funcție. Primul exemplar rămîne la dosar, al doilea se trimite conducătorului întreprinderii, organizației sau instituției în care face serviciul învinuitul, iar al treilea se predă procurorului pentru a-l anexa la dosarul de supraveghere.

Conducătorul instituției, întreprinderii sau organizației, primind ordonanța anchetatorului de suspendare a învinuitului din funcție, este obligat s-o execute.

Dacă nu este de acord cu ordonanța, conducătorul instituției, întreprinderii sau organizației are dreptul să facă recurs la procuror, fără a opri însă executarea ei. Trebuie avut în vedere faptul că suspendarea din funcție nu este o concediere sau o schimbare a muncii; ea reprezintă numai o măsură preventivă, temporară, aplicată în perioada anchetei și a judecării. Dintre greșelile cele mai frecvente în legătură cu suspendarea din funcție, este necesar să fie menționată aceea că anchetatorul întoc-

mește uneori ordonanța de suspendare din funcție înainte de punerea salariatului sub învinuire, ceea ce este ilegal.

IV. STABILIREA DREPTULUI DE CONSTITUIRE CA PARTE CIVILĂ

Multe infracțiuni au ca urmare nu numai tulburarea activității normale a unei instituții sau întreprinderi, nu numai violarea drepturilor cetățenilor garantate de lege, dar și pricinuirea unor vătămări sau daune materiale victimei.

Modul de compensare a acestor vătămări sau daune este reglementat de dreptul civil. Art. 403 din Codul civil al R.S.F.S.R. stabilește că „cel care a pricinuit o daună persoanei sau patrimoniului altuia este obligat să compenseze paguba pricinuită”, iar art. 409 și 408 din Codul civil al R.S.F.S.R. arată că „compensarea pagubei produse trebuie să constea în restabilirea stării anterioare, iar dacă această restabilire nu este posibilă — în compensarea pagubelor pricinuite” și că „persoanele care au pricinuit împreună o pagubă răspund în mod solidar față de victimă”.

În statul nostru sînt două feluri de proprietăți:

a) proprietatea socialistă, care există fie sub forma proprietății de stat (ca bunuri ale întregului popor), fie sub forma proprietății cooperatist-colhoznice (proprietatea colhozurilor, a uniunilor cooperatiste);

b) proprietatea personală a cetățenilor asupra ciștigurilor din muncă și a economiilor, asupra casei de locuit și a gospodăriei auxiliare, asupra obiectelor casnice și de consum, asupra obiectelor de întrebuințare personală și confort (art. 5 și 19 din Constituția U.R.S.S.).

În funcție de natura proprietății, victimele care au drept la compensarea pagubei pricinuite prin acțiunile învinuitului sînt fie persoane juridice, deținătorii proprietății socialiste (instituții, întreprinderi, colhozuri, cooperative etc.), fie persoane fizice, adică cetățenii a căror proprietate individuală a suferit pagube materiale.

Acțiunea civilă în cauza penală este cerința părții vătămate de pe urma infracțiunii, de a i se compensa daunele materiale

pricinuite. Această cerere urmează a fi examinată împreună cu procesul penal.

Art. 14 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. stabilește că „victima care a suferit vătămări și pagube de pe urma infracțiunii are dreptul să intenteze, împotriva învinutului și a persoanelor care poartă răspunderea materială pentru acțiunea sa, o acțiune civilă care, independent de valoare, se judecă împreună cu procesul penal de instanța care judecă procesul”.

În cauzele penale, partea vătămată are dreptul să se constituie parte civilă din momentul pornirii acțiunii penale și pînă la începerea dezbaterilor în fața instanței de judecată.

Astfel, acțiunea civilă poate fi formulată:

- 1) la pornirea acțiunii penale;
- 2) în orice stadiu al anchetei prealabile pînă în momentul terminării anchetei (pînă la îndeplinirea cerințelor art. 206, C. proc. pen.);
- 3) în fața instanțelor de judecată pînă la începerea dezbaterilor judecătorești (art. 15, C. proc. pen.).

În primele două cazuri, acțiunea civilă se adresează anchetatorului care conduce ancheta, iar în ultimul caz, în mod nemijlocit tribunalului în cercetarea căruia a ajuns cauza penală. Atunci cînd anchetează într-o anumită cauză, anchetatorul penal trebuie să aibă întotdeauna în vedere dispozițiile legii cu privire la dreptul părții vătămate de a cere compensarea pagubei produse prin infracțiune și să tindă să stabilească:

- 1) dacă paguba materială pricinuită părții vătămate a fost rezultatul acțiunii (inacțiunii) infracționale pentru care învinutul este tras la răspundere penală;
- 2) dacă paguba materială este produsă, care este cuantumul ei.

Stabilind în decursul anchetei aceste două împrejurări și anume, faptul că paguba materială a fost pricinuită și cuantumul ei, anchetatorul penal ajunge la concluzia că partea vătămată are dreptul să formuleze acțiunea civilă în procesul penal.

În acest caz ancheta trebuie să aducă la cunoștința părții vătămate dreptul ei la compensarea pagubei.

Art. 119 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. arată: „Stabilind din ancheta efectuată într-o cauză că prin săvîrșirea infracțiunii au fost pricinuite victimei vătămări sau pagube, anchetatorul penal este obligat să-i aducă acesteia la cunoștință

că are dreptul să formuleze pretenții civile și despre acest lucru trebuie să facă vorbire în procesul-verbal”.

În mod practic, anchetatorul penal trebuie să cheme victima și să-i explice că are dreptul să intenteze acțiune civilă. Despre această chemare trebuie întocmit un proces-verbal, care semnează de către victimă și anchetator. Dacă din anumite motive chemarea victimei nu este posibilă, anchetatorul ar trebui să-i trimită acesteia o lămurire în scris cu privire la dreptul ce le are de a intenta acțiune civilă.

Acțiunea civilă formulată în fața anchetatorului penal trebuie să fie examinată de către acesta și rezolvată printr-o hotărîre motivată, în sensul că recunoaște victima ca parte civilă sau nu o recunoaște ca atare (art. 120, C. proc. pen.). Anchetatorul are dreptul să nu recunoască victimei dreptul de a intenta acțiune civilă, dacă din împrejurările cauzei nu sînt temeiuri pentru intentarea acțiunii civile, precum și în cazurile cînd acțiunea este intentată de o persoană incapabilă. La primirea reclamată de la partea civilă, anchetatorul trebuie să ceară ca acțiunea să conțină următoarele:

- a) denumirea precisă a reclamantului, adică a persoanei (fizice sau juridice) care formulează acțiunea civilă, statutul și reprezentantul acestuia, dacă acțiunea se introduce de către acesta;
- b) denumirea exactă a pîrîtului, adică a persoanei la răspundere prin acțiune;
- c) indicarea precisă a domiciliului sau a locului de muncă, unde exercită funcția sau profesia reclamantul și pîrîtul;
- d) expunerea faptelor care servesc drept probă pentru acțiune și indicarea probelor pe care se sprijină cererile;
- e) pretențiile reclamantului cu arătarea sumelor cerute (art. 47).

Art. 36 din Codul penal spune că „valoarea acțiunilor civile se stabilește:

- a) în acțiunile în care se cer sume de bani și bunuri, prin suma cerută sau prin valoarea bunului cerut, stabilită la început de către reclamant;
- b) în acțiunile în care s-au introdus mai multe acțiuni civile separate, prin suma globală a tuturor pretențiilor”.

Ordonanța anchetatorului penal de recunoaștere a victimei ca parte civilă în cauză are o importanță practică deosebită, pentru că atrage după sine aplicarea măsurilor preventive în scopul asigurării reale a acțiunii civile intentate.

V. APLICAREA SECHESTRULUI PE AVERE

Aplicarea sechestrului pe avere se face în scopul asigurării acoperirii pagubei materiale pricinuite de acțiunile (inacțiunile) infracționale ale învinutului sau pentru a asigura executarea sentinței în caz de condamnare la confiscarea averii.

Este necesar să se aibă în vedere că punerea la timp și integral a sechestrului pe averea învinutului și ridicarea obiectelor de preț de la acesta constituie o obligație foarte importantă a anchetatorului. Aceste măsuri sînt deosebit de însemnate cînd se pune problema compensării pagubelor pricinuite prin furtul de bunuri proprietate de stat sau obștească. Ridicarea obiectelor de preț este o măsură serioasă în lupta contra infracțiunilor, în special contra furturilor și a speculei.

Stabilind în cursul anchetei prealabile faptul pricinuirii de pagube materiale victimei (persoană fizică sau juridică), prin acțiunile învinutului, anchetatorul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea reală a acțiunii civile, sechestrînd bunurile de preț aparținînd învinutului, oriunde s-ar găsi ele. El este obligat să ia aceste măsuri și în cazul cînd acțiunea civilă nu este încă formulată, dar sînt temeiuri pentru a presupune că ea va fi intentată.

Anchetatorul trebuie să facă descinderi și să asigure integritatea bunurilor învinutului și în cazul cînd, pentru infracțiunea săvîrșită de către acesta, instanța poate să-i aplice pedeapsa confiscării averii.

Principala sarcină a anchetatorului în privința măsurilor de asigurare a acțiunii civile și a eventualei sentințe de confiscare a averii constă în luarea de măsuri efective și la timp pentru descoperirea și păstrarea valorilor materiale și preîntîmpinarea posibilității ascunderii averii și a altor obiecte de preț de către persoanele participante la săvîrșirea infracțiunii.

De regulă, aplicarea sechestrului se poate face după comunicarea învinuirii. Totuși, în cauzele privitoare la furt din pro-

prietatea socialistă, de înșelare a consumatorilor la masă, ar și cîntărire, de însușire a bunurilor de consum și a marurilor industriale, de speculă, măsurile de asigurare a acțiunii civile și a confiscării posibile a averii prin sentință trebuie luate imediat de către anchetator (chiar înainte de formularea învinuirii), îndată ce a stabilit persoanele care poartă răspunderea materială pentru bunurile lipsă sau persoanele bănuite de săvîrșirea infracțiunii.

Prin instrucțiunile Procuraturii U.R.S.S. și Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. nr. 49/1-a-21 din 28 februarie 1939 privind anchetarea și examinarea cauzelor privitoare la delapidări și furturi în cooperarea de consum și în sistemul comerțului de stat, se stabilește că organele de anchetă sînt obligate, conform Hotărîrii Comitetului Executiv Central al U.R.S.S. din 10 august 1927, să aplice, în scopul asigurării pretențiilor civile, un sechestru asigurător pe toate bunurile înfracționare, fără excepție, pe averea membrilor familiilor persoanelor înseamne în privința cărora s-a stabilit că sînt victime de infracțiuni provizate din delapidare sau furt.

De aceea, în cauzele de acest gen, este de multe ori nimerit să se pună sechestru pe avere chiar de la începutul anchetei și, în special, o dată cu efectuarea percheziției. Aceasta nu înseamnă însă că urmărirea averii în scopul asigurării acțiunii civile trebuie să se limiteze la percheziționarea învinutului și a altor persoane unde se presupune că există valorile furate. În fiecare cauză privitoare la infracțiuni care au avut ca urmare și o pagubă materială, anchetatorul trebuie să depună o muncă complicată și migăloasă pentru stabilirea tuturor locurilor unde se găsesc lucruri de valoare.

Categoriile de bunuri care nu pot fi urmărite și prin urmare nici sechestrate sînt prevăzute în „Lista bunurilor care nu pot fi urmărite în baza titlurilor executorii și similare”, aprobată prin Hotărîrea Consiliului de Miniștri al R.S.F.S.R. din 28 iulie 1947.

Pentru descoperirea obiectelor de valoare și pentru luarea de măsuri ca acestea să nu fie ascunse, anchetatorul penal trebuie să strîngă în mod special, în cursul anchetei prealabile, datele necesare cu privire la locul unde aceste bunuri pot fi găsite. Pentru aceasta, el trebuie să studieze felul de viață al învinutului, să stabilească nu numai locul domiciliului său permanent, dar și locuințele unde acesta poate locui temporar, legăturile de rudenie și cunoștințele și, în general, să stabilească

persoanele sau organizațiile la care se pot păstra bunuri de valoare ce aparțin învinutului.

Anchetatorul trebuie să aibă în vedere că învinutului poate fi lăsat drept loc de păstrare a unor bunuri de valoare și încăperile unde prestează serviciul. Este de altfel cunoscut faptul că învinutului păstrează uneori obiecte de valoare la locul serviciului, sub aparență că ele aparțin unității la care lucrează, de pildă, în magazine, case, safeuri, birouri etc. În unele cazuri, rudele sau cunoșcuții infractorului primesc de la el diferite obiecte spre păstrare la locurile lor de muncă, de pildă, în hambare, în camerele de bagaje, în baze, în depozite etc. De aceea, în cursul anchetei, anchetatorul trebuie întotdeauna să se intereseze dacă învinutului are rude și care-i sînt persoanele apropiate sau cunoșcuții la care ar putea păstra diferite bunuri.

Stabilirea prealabilă minuțioasă a locurilor unde se găsesc bunurile învinutului este necesară și în cazurile cînd această avere este trecută pe numele altuia sau cînd hîrțile și obiectele de valoare se găsesc date spre păstrare fie la casele de economii, fie la muntele de pietate pe numele altor persoane.

Sechestrul pe avere se instituie prin efectuarea unui inventar al bunurilor găsite și prin luarea unui angajament de la persoana la care se găsesc aceste bunuri că nu va dispune de ele.

Din punct de vedere procesual, sechestrul pe avere se legalizează prin întocmirea următoarelor acte:

- a) ordonanța de aplicare a sechestrului;
- b) inventarul averii;
- c) chitanța de păstrare.

Stabilind că într-un loc oarecare se păstrează un bun sau obiecte de valoare care urmează a fi inventariate, anchetatorul întocmește o ordonanță de aplicare a sechestrului, care trebuie să conțină indicații cu privire la baza și temeiurile pentru care se instituie sechestrul și unde se găsește averea asupra căreia trebuie pus. Dacă sechestrul se instituie pentru asigurarea acțiunii civile, în ordonanță trebuie să se arate și valoarea acestei acțiuni. Atunci cînd anchetatorul penal știe că există la persoana în cauză sau în magazia respectivă anumite obiecte de valoare, ordonanța de punere a sechestrului pe avere trebuie să conțină denumirea concretă a acestor obiecte asupra cărora se pune sechestrul.

Dacă prin punerea sechestrului asupra averii se asigură pretențiile civile, în ordonanță trebuie să se arate că intră în in-

ventar bunuri de valoare corespunzătoare cu valoarea acțiunii. Dacă se asigură o eventuală confiscare a averii, trebuie arătat în ordonanță că este supusă sechestrului întreaga avere care aparține învinutului. Dacă anchetatorul nu cunoaște precis ce bunuri se găsesc la adresa unde trebuie să se efectueze inventarierea averii învinutului sau dacă nu știe unde vor fi descoperite bunurile pe care le caută, va indica în ordonanță că este supusă sechestrului toată averea și obiectele de valoare care vor fi descoperite „oriunde s-ar găsi și oricare ar fi”.

Sechestrul asupra averii se efectuează prin întocmirea inventarului bunurilor. În procesul-verbal de inventariere trebuie menționate următoarele date:

- 1) anul, luna, data și locul întocmirii inventarierii bunurilor;
- 2) funcția, gradul și numele persoanei care efectuează inventarierea bunurilor;
- 3) prenumele, numele și numele tatălui, precum și domiciliul martorilor invitați să participe la întocmirea inventarului;
- 4) temeiul efectuării inventarului (trimiterile la ordonanța de aplicare a sechestrului asupra averii);
- 5) denumirea posesorului averii asupra căreia se pune sechestrul;
- 6) indicația cu privire la asigurarea cărei acțiuni civile și în limita cărei sume se pune sechestrul (cînd se pune sechestrul pentru asigurarea eventualei confiscări a averii pe baza sentinței tribunalului, se face vorbire despre aceasta);
- 7) denumirea exactă a fiecărui obiect trecut în inventar, cu arătarea caracteristicilor sale individuale (din ce material, ce culoare), calitatea lui, durabilitatea și gradul de uzură, cantitatea (în lungime sau greutate) etc.;
- 8) evaluarea fiecărui obiect descris;
- 9) prenumele, numele și numele tatălui custodelui, locul unde muncește și domiciliul;
- 10) explicațiile date custodelui asupra obligațiilor lui în ceea ce privește păstrarea averii asupra căreia a fost aplicat sechestrul și răspunderea pentru deteriorarea intenționată și înstrăinarea averii dată în păstrare;
- 11) observațiile și plîngerile cu privire la nejusta întocmire a inventarului averii, făcute de cei prezenți în timpul inventarierii;

12) iscăliturile anchetatorului, proprietarului averii (sau a reprezentantului său) și martorilor asistenți.

Procesul-verbal de inventariere a averii se întocmește în două exemplare, dintre care unul se anexează la dosar, iar celălalt se eliberează pe bază de chitanță persoanei care a primit lucrurile spre păstrare. Această persoană este prevenită astfel asupra răspunderii penale pentru deteriorarea sau înstrăinarea averii încredințate ei spre păstrare. Chitanța de păstrare pe care o dă custodele se anexează la dosar.

La trecerea în inventar a unor obiecte de valoare și lucruri, anchetatorul trebuie să indice nu numai denumirea lor, dar și caracteristicile individuale necesare pentru a fi recunoscute și care să excludă posibilitatea substituirii lor sau alte abuzuri. Se poate interzice folosirea obiectelor inventariate, dacă, după natura acestora, folosirea este urmată de o scădere a valorii lor. Obiectele trecute în inventar pot fi sigilate și atunci trebuie făcută mențiunea respectivă în procesul-verbal. Dacă în timpul inventarierii terțe persoane invocă drepturi asupra averii, aceasta se trece totuși în inventar, făcându-se însă mențiune în procesul-verbal despre pretențiile ridicate. Numai tribunalul, la reclamația persoanelor interesate, rezolvă problema cui aparține averea și dacă trebuie scoasă din inventar.

Evaluarea averii trecute în inventar se face după prețurile din comerțul de stat. În caz de necesitate, sînt chemați să participe la evaluare evaluatorii magazinelor de consignații, ai centrelor de colectare ale statului, ai muntelui de pietate, lucrători ai comerțului de stat etc.

Nu pot fi date în custodie valorile și obiectele scoase din circuitul particular (art. 23 și 56 din Codul civil al R.S.F.S.R.). În afară de aceasta, în conformitate cu instrucțiunile Procuraturii U.R.S.S. și Comisariatului Poporului pentru Justiție nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943 „Cu privire la ridicarea, păstrarea și predarea probelor materiale, a obiectelor de valoare și a altor bunuri de către organele de anchetă și de judecată”, la punerea sechestrului și la inventarierea averii trebuie ridicate obiectele și hîrțile de valoare, carnetele de economii, sumele de bani și bunurile cele mai prețioase. Tot restul averii sechestrată se dă spre păstrare membrilor familiei proprietarului averii sau administrației imobilului. În cazurile necesare, trebuie luate măsuri de asigurare a integrității bunurilor inventariate și date spre

păstrare, prin depunerea lor în magazine speciale, sigilare etc. Cînd nu este posibilă lăsarea bunurilor inventariate spre păstrare la locul de inventariere, ele trebuie ridicate.

În conformitate cu art. 183 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., anchetatorul trebuie să întocmească un proces-verbal cu privire la ridicarea obiectelor de valoare, a mărfurilor și altor bunuri, efectuată în timpul punerii sechestrului pe avere. Cînd se ridică un mare număr de diferite obiecte, trebuie întocmit un inventar special, care se anexează la procesul-verbal de ridicare și în care se menționează acest lucru. Procesul-verbal de ridicare, precum și inventarul întocmit, trebuie semnate de persoana care efectuează ridicarea, de cel puțin doi martori asistenți, precum și de persoana de la care se ridică obiectele sau de membrii familiei sale. În cazul absenței acestora, semnează reprezentantul administrației imobilului sau al sovietului sătesc.

Copiile procesului-verbal și inventarului se dau persoanei de la care s-a efectuat ridicarea averii sau membrilor familiei sale.

Obiectele de valoare și diferitele bunuri ridicate la punerea sechestrului pe avere trebuie sigilate de către persoana care efectuează ridicarea, iar sigiliul să fie pus în așa fel, încît obiectele sigilate să nu poată fi schimbate cu altele, fără deteriorarea sigiliului.

Sigilarea trebuie menționată în procesul-verbal. La ridicarea metalelor prețioase (aur, argint, platină și metale din grupa platinei), a pietrelor prețioase și a perlelor, a obiectelor fabricate din acestea, a obiectelor în care sînt metale prețioase, pietre și perle, precum și a monezilor emise înainte de revoluție, trebuie arătat în mod detaliat în procesul-verbal denumirea obiectelor de valoare, particularitățile lor individuale, caracterele distinctive și, pe cît posibil, mărimea, greutatea și volumul. Stabilirea metalului (aur, argint și altele) se face prin probe sau cu avizul unui specialist. Numai cu avizul specialiștilor se efectuează și stabilirea pietrelor prețioase și a perlelor. În cazuri excepționale, cînd nu există posibilitatea de a se chema specialiști la locul efectuării inventarului, trebuie să se menționeze în proces-verbal numai culoarea metalului și a pietrei. În aceste cazuri, expertiza acestor obiecte trebuie să aibă loc imediat după ridicarea lor.

La ridicarea produselor și a mărfurilor industriale, trebuie să se arate în inventar:

a) denumirea, greutatea și cantitatea mărfurilor, în ce stare se găsesc, cum sînt ambalate și, pe cît posibil, calitatea lor ;
b) denumirea, cantitatea, dimensiunile (lungimea, lățimea), calitatea, sortimentul și starea mărfurilor industriale sau a confecțiilor ridicate.

Ca și la ridicarea de bijuterii, în caz de necesitate, trebuie chemate persoane competente corespunzătoare la examinarea produselor și a mărfurilor industriale.

Obligațiile împrumuturilor de stat ridicate la facerea inventarului trebuie trecute într-un inventar special, fiecare separat, specificîndu-se denumirea împrumutului, numărul seriei și al obligației, precum și valoarea lor nominală. Carnetele de economii și de depuneri și acreditivele se trec în proces-verbal, menționîndu-se pe numele cui, cînd și de către care organ financiar au fost date, ce sumă este înscrisă ca sold în momentul ridicării.

Obiectele și hîrțile de valoare ridicate, precum și bunurile asupra cărora se pune sechestrul trebuie examinate, la prezentarea lor organelor de anchetă, de către persoana care efectuează cercetarea, în prezența a cel puțin doi martori, iar în cazurile necesare, și a expertului, întocmîndu-se în mod obligatoriu procesul-verbal de cercetare. În acest proces-verbal trebuie să se arate cînd, de către cine, unde și în prezența cui au fost examinate obiectele, de unde au venit sau au fost luate, dacă au fost sigilate sau nu, particularitățile sau caracteristicile lor, iar atunci cînd e nevoie, greutatea și dimensiunile. După examinarea obiectelor de valoare și a bunurilor ridicate, ele trebuie din nou sigilate, lucru care se menționează în procesul-verbal de cercetare. După examinare, obiectele de valoare trebuie predate în pachete sigilate (colete) filialei locale a Băncii de Stat. Toate acestea trebuie depuse în termen de 24 ore : valuta straină în bancnote și monede, cecurile și alte documente de plată exprimate în valută straină (acțiuni, obligațiuni ale instituțiilor straine), biletotele în valuta sovietică și obligațiunile împrumuturilor de stat ale U.R.S.S. (instrucțiunile Comisariatului Poporului pentru Finanțe și Administrației Băncii de Stat a U.R.S.S. nr. 165/553 din 2 octombrie 1938).

Produsele și mărfurile industriale ridicate, inclusiv cele care au fost în consum, trebuie predate imediat după ridicarea lor spre păstrare întreprinderii comerciale stabilite de către secția comercială a sovietului orașenesc. Produsele alterabile pot fi

vîndute populației prin magazinele corespunzătoare. Produsele și mărfurile industriale predate întreprinderilor comerciale trebuie în mod obligatoriu cîntărite și numărate de către reprezentantul întreprinderii. Anchetatorul penal trebuie să primească de la întreprinderea comercială o chitanță de primire a mărfurilor, care se anexează la dosar (paragrafele 39 și 40 din instrucțiunile Procuraturii U.R.S.S. și Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943).

Restituirea obiectelor de valoare ridicate și a mărfurilor se face pe baza ordonanței anchetatorului, cu respectarea regulilor arătate în instrucțiunile Comisariatului Poporului pentru Finanțe al U.R.S.S. și Administrației Băncii de Stat cu nr. 165/553 din 2 octombrie 1938 (în legătură cu obiectele de valoare și ordinele Comisariatului Poporului pentru Comerț și ale Uniunii Centrale a cooperativelor privind mărfurile de consum și industriale).

În locul produselor alterabile se restituie proprietarilor lor fie aceleași produse în aceeași cantitate, fie echivalentul lor bănesc.

Punerea sechestrului asupra depunerilor de bani din casele de economii, asupra conturilor de depuneri la bancă, asupra mandatelor poștale și telegrafice se efectuează prin trimiterea ordonanței de sechestr la casa de economii, la filiala băncii sau la oficiul poștal telegrafic respectiv.

În același mod se efectuează și punerea sechestrului asupra bunurilor descoperite la muntele de pietate, date în păstrare sau amanetate. Cînd trebuie să se pună sechestrul asupra caselor de locuit sau a construcțiilor, după ce primește de la secția de gospodărie comunală a sovietului orașenesc (în localitățile rurale, de la sovietul sătesc) adresa prin care se confirmă că respectiva construcție aparține persoanei a cărei avere este supusă sechestrării, precum și un extras din registrul de transcripții, anchetatorul penal trimite ordonanța de aplicație a sechestrului la biroul de noiariat din raionul în care se află imobilul.

La întocmirea inventarului casei de locuit sau a construcției, valoarea lor se stabilește după evaluarea asigurării sau a inventarierii.

VI. SUSPENDAREA ANCHETEI

În unele cazuri, ancheta prealabilă nu poate fi terminată din cauza unor împrejurări care nu depind de anchetator, deși acesta a obținut suficiente date pentru a putea formula învinuirea. Aceste cazuri sînt enumerate de lege și anume:

1) cînd nu este cunoscut locul unde se află persoana care trebuie trasă la răspundere penală;

2) în cazul tulburărilor psihice ale acesteia sau al altor stări de boală grea, confirmate de medic.

În primul caz, anchetarea cauzei se suspendă pînă la găsirea învinuitului; în cel de al doilea, pînă la înlăturarea cauzelor care împiedică terminarea cercetărilor, adică pînă la însănătoșirea învinuitului sau la îmbunătățirea stării sănătății sale. Pentru orice alte cauze, ancheta nu poate fi suspendată.

Dacă persoana care trebuie trasă la răspundere penală a plecat într-o misiune de serviciu pentru un termen îndelungat, anchetatorul nu are dreptul să suspende ancheta. El trebuie să ia măsuri pentru a o rechema, fie să aștepte întoarcerea ei din misiune, dacă aceasta este posibil în funcție de împrejurările cauzei, fie să trimită o comisie rogatorie la locul unde se află învinuitul.

Este nejustă suspendarea anchetei prealabile și în cazul cînd se efectuează, pe baza ordonanței anchetatorului, expertiza psihiatrică în spital. În aceste cazuri, ancheta continuă, pentru că însăși efectuarea expertizei este un act de anchetă. Nu trebuie confundată în nici un caz aflarea învinuitului într-un spital psihiatric pentru examinare cu starea de boală grea, care constituie o bază pentru suspendarea anchetei.

Dacă un învinuit este grav bolnav, dar în cauză mai sînt implicate și alte persoane, anchetatorul nu are dreptul să suspende ancheta. Dacă înainte de terminarea anchetei învinuitul bolnav nu s-a însănătoșit, anchetatorul trebuie să despartă actele care îl privesc pe acesta într-un dosar separat și numai rezolvarea acestuia se suspendă pînă la însănătoșirea învinuitului. În privința celorlalte persoane, ancheta trebuie terminată.

Suspendarea anchetei este îngăduită de următoarele condiții:

a) Cercetările în cauză trebuie continuate pînă la stabilirea răspunderii penale a persoanei respective, adică trebuie strînse

toate probele necesare pentru punerea sub învinuire și comunicarea ei.

b) În cazul cînd nu se știe unde se află învinuitul, ancheta se suspendă numai după expirarea termenului legal. În decursul acestui termen, anchetatorul este obligat să ia măsurile necesare pentru anchetarea completă a împrejurărilor cauzei și pentru găsirea învinuitului.

c) Boala persoanei care urmează să fie trasă la răspundere penală trebuie să fie confirmată cu probe corespunzătoare.

Să examinăm fiecare din aceste condiții în parte.

Din textul art. 202 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. se vede că motivele care atrag suspendarea anchetei sînt împrejurări care nu depind de anchetă, ci de persoana care urmează a fi trasă la răspundere penală într-o cauză concretă. Nu întotdeauna, în momentul ivirii acestor împrejurări, persoana împotriva căreia se duce ancheta figurează de acum în calitate de învinuit. Deseori se întîmplă că învinuirea nu este încă comunicată. Fără îndoială că suspendarea anchetei va avea sens numai atunci cînd sînt strînse suficiente date pentru comunicarea învinuirii acestei persoane. În caz contrar, cauza privitoare la respectiva persoană trebuie clasată.

Anchetatorul care a suspendat ancheta trebuie să dispună de suficiente probe pentru a putea întocmi ordonanța de punere sub învinuire a persoanei în cauză. De aici decurge concluzia că anchetatorul trebuie să întocmească ordonanța de punere sub învinuire înainte de a suspenda ancheta, dacă persoana în cauză n-a fost pusă încă sub învinuire. Spre deosebire de cauzele obișnuite, în care învinuiții sînt prezenți, această ordonanță se comunică învinuitului numai după înlăturarea împrejurărilor care au dus la suspendarea anchetei.

O altă condiție cerută de lege pentru a se putea suspenda o anchetă atunci cînd nu se cunoaște locul unde se află învinuitul este aceea că suspendarea nu poate fi hotărîtă decît după trecerea timpului stabilit de Codul de procedură penală pentru efectuarea anchetei. În decursul acestui termen, anchetatorul este obligat să ia toate măsurile pentru descoperirea și anchetarea celui urmărit. În acest timp, anchetatorul duce în mod activ ancheta pentru a strînge toate probele necesare. Dacă se ține seama că o cauză poate să rămînă uneori suspendată destul de mult timp, este ușor de înțeles că amînarea strîngerii și verificării probelor pînă la înlăturarea cauzelor care atrag după sine suspen-

darea anchetei poate avea drept consecință faptul ca urmele infracțiunii să dispară, martorii să plece în altă parte sau să uite ceea ce cunosc în cauză, expertiza să nu mai fie, poate, în stare să dea un aviz complet etc. De aceea, legea îl obligă pe anchetator să facă ancheta în termenul stabilit, independent de absența învinușilor, și să strângă toate probele necesare înainte de suspendarea ei. Dacă este necesar să se continue ancheta și după expirarea termenului legal, anchetatorul trebuie să facă demersul respectiv pe baza acelorași temeiuri ca și în cauzele în care învinușii sunt prezenți.

Efectuarea anchetei în termenul legal pînă la stringerea tuturor probelor necesare este obligatorie și atunci cînd ancheta se suspendă din cauza îmbolnăvirii grave a învinuitului. În acest caz nu este necesar și nu are nici un sens să se întrerupă ancheta pînă la însănătoșirea învinuitului. Ea trebuie continuată în mod activ, pentru ca înainte de suspendare să fie strînse suficiente probe pentru judecată.

În sfîrșit, legea stabilește că nu orice certificat de boală dă o bază suficientă pentru suspendarea anchetei. Este necesar ca boala să fie confirmată de un medic aflat în serviciul statului. Cu alte cuvinte, boala trebuie să fie confirmată de un expert medico-judiciar sau de către un medic care lucrează într-un spital sau policlinică, adică de către un medic care răspunde față de stat pentru avizul dat. Anchetatorul trebuie să se îngrijească ca medicul sau medicii chemați să stabilească starea sănătății învinuitului să fie suficient de competenți, deoarece pe baza avizului lor va fi suspendată ancheta.

Orice tulburare psihică servește drept bază pentru suspendarea anchetei pe timpul cît această tulburare există. Cînd este vorba de altă boală, rezolvarea admisibilității suspendării anchetei este mult mai complexă. În lege se spune că boala trebuie să fie gravă. Îmbolnăvirea învinuitului, de exemplu, de gripă sau de reumatism în formă acută nu constituie o bază pentru suspendarea anchetei. În aceste cazuri, anchetatorul trebuie să suspende terminarea anchetei pînă la însănătoșirea învinuitului, continuînd însă în acest timp celelalte acte de ancheta. Boli care atrag după sine suspendarea anchetei pot fi, de pildă, paralizia membrelor, tuberculoza în formă gravă, o boală de inimă în formă gravă etc. Medicul care dă avizul trebuie să certifice că starea gravă a învinuitului împiedică interogarea sau efectuarea altor acte de anchetă care cer participarea acestuia.

Legea prevede că anchetatorul are dreptul, dacă este necesar, să-l interneze pe învinuit într-un spital, pentru stabilirea caracterului bolii sale.

În acest caz, anchetatorul stabilește dacă boala constituie o bază pentru suspendarea anchetei în urma avizului instituției medicale.

Organele care au dreptul să suspende ancheta sînt anchetatorul, procurorul și tribunalul. Suspendarea se face de către anchetator prin întocmirea unei ordonanțe speciale, care se compune din următoarele elemente:

a) partea introductivă, în care se arată de către cine, cînd și unde a fost dată ordonanța și în care cauză;

b) partea descriptivă, în care se expune fondul cauzei și temeiurile pentru care ancheta urmează a fi suspendată;

c) partea rezolutivă, în care se expune hotărîrea anchetatorului cu privire la suspendarea anchetei.

După suspendare, dosarul cauzei trebuie să rămîină la anchetatorul în a cărui cercetare s-a găsit, cu excepția cazurilor prevăzute în ordinul Procurorului General al U.R.S.S. Dosarul suspendat se păstrează de către anchetator pînă la expirarea prescripției prevăzute de art. 14 din Codul penal al R.S.F.S.R., adică zece ani pentru cauzele privitoare la infracțiuni pentru care poate fi dată o pedeapsă mai mare de cinci ani; cinci ani pentru cauzele privitoare la infracțiuni pentru care poate fi dată o pedeapsă pînă la cinci ani; trei ani dacă pentru infracțiunea respectivă tribunalul poate da o pedeapsă privativă de libertate pînă la un an sau o pedeapsă mai ușoară.

Atunci cînd ancheta este suspendată din cauza bolii învinuitului, ea trebuie reîncepută o dată cu însănătoșirea lui. Dacă se va stabili că învinuitul suferă de o boală psihică cronică incurabilă, anchetatorul trimite dosarul cu avizul său procurorului, pentru a fi înaintat tribunalului, în scopul aplicării măsurilor cu caracter medical. În acest aviz, trebuie arătate toate împrejurările care probează faptul infracțiunii și vinovăția persoanei respective și expuse motivele pentru care anchetatorul a socotit imposibilă trimiterea învinuitului în judecată. Dacă este de acord cu avizul anchetatorului, procurorul îl confirmă și clasează dosarul sau îl înaintează tribunalului pentru aplicarea măsurilor cu caracter medical.

Ancheta suspendată trebuie reîncepută dacă dispar împrejurările care au atras suspendarea și anume, atunci cînd se des-

copera domiciliul învinuitului sau când acesta se însănătoșește. La redeschiderea anchetei, anchetatorul întocmește o ordonanță motivată, în care trebuie să arate ce împrejurări au constituit la timpul lor temeiul pentru suspendarea anchetei și ce date și fapte se găsesc la dispoziția lui pentru reînceperea anchetei în cauză.

VII. INVESTIGAȚII PENTRU GĂSIREA ÎNVINUITULUI

În unele cazuri, anchetatorul trebuie să ordone investigații pentru găsirea învinuitului.

Uneori, persoana care trebuie pusă sub învinuire se ascunde, prevăzând posibilitatea urmăririi penale. Alteori, învinuitul se ascunde după comunicarea învinuirii. Cîteodată persoana care trebuie trasă la răspundere penală nu urmărește să se sustragă de la cercetări și nu s-a ascuns, dar anchetatorul nu-i cunoaște domiciliul.

În toate aceste cazuri, anchetatorul trebuie să ia în considerare toate măsurile operative necesare pentru găsirea învinuitului. Unii anchetatori socotesc că investigațiile pentru găsirea învinuitului sînt de competența exclusivă a organelor de investigații, că sarcina lor este să facă ancheta numai în legătură cu persoanele prezente și, în cazul când învinuitul s-a ascuns, nu le rămîne decît să seziseze organele competente să efectueze investigații, iar ancheta să fie suspendată pînă cînd va fi descoperit învinuitul. Acest punct de vedere este greșit. Anchetatorul trebuie să facă tot ce depinde de el pentru a stabili singur domiciliul învinuitului. El, care cunoaște mai bine decît oricare altul cauza în amănunt, știe întotdeauna mai bine și ce mijloace și metode trebuie folosite pentru a se face lumină în cauză.

Anchetatorul trebuie să întreprindă neapărat următoarele acțiuni:

a) Să interogheze rudele învinuitului, pe cei care au lucrat împreună cu el și pe cunoscuți în legătură cu locul probabil unde acesta se ascunde. Este necesar ca anchetatorul să hotărască dinainte cine anume trebuie interogat în aceasta privință, evitînd „să-l sperie” pe învinuit, ceea ce nu numai că n-ar ajuta la găsirea lui, ci, dimpotrivă, ar putea să-l facă pe acesta, aflînd de măsurile anchetatorului, să se sustragă de la cercetări.

b) Să trimită comisie rogatorie organelor competente ale procuraturii sau miliției din localitatea unde se bănuiește că se află învinuitul, cu rugămîntea de a verifica dacă acesta există într-adevăr acolo.

În adresa privitoare la comisia rogatorie trebuie arătate împrejurările cauzei și măsurile concrete care se cer realizate pe loc (percheziții, cercetări, luarea de interogatorii), prevenindu-se, încă cînd este nevoie, ca măsurile respective să fie luate în așa fel, încît învinuitul să nu bănuiască ca organele de anchetă au descoperit domiciliul său.

În cazurile necesare, în adresa privitoare la comisia rogatorie se indică și măsurile preventive care trebuie luate la descoperirea învinuitului și se anexează ordonanța cu privire la luarea acestor măsuri.

c) Să efectueze, cu aprobarea procurorului, ridicarea corespondenței personale, poștale sau telegrafice, sosita de la persoana căutată sau trimisă pe adresa acesteia. Cînd cînd în mod sistematic corespondența, anchetatorul poate să stabilească locul unde se ascunde învinuitul și să ia măsuri pentru arestarea lui.

d) Să verifice din cînd în cînd dacă învinuitul nu a apărut cumva la locuința sa sau la rude și cunoscuți. Această verificare poate fi efectuată prin chemarea administratorului imobilului în fața anchetatorului, prin vizita acestuia la administrația imobilului sau prin cercetările organelor de miliție.

Mijloacele de investigație enumerate nu epuizează toate metodele posibile care se folosesc în funcție de cauza concretă. Acest fel de investigație se numește de obicei „activă”.

La expirarea termenului stabilit de lege pentru anchetă, cînd au fost strînse toate probele necesare, cercetările trebuie suspendate. Aceasta nu înseamnă însă ca anchetatorul nu trebuie să se mai intereseze de această cauză. El trebuie să utilizeze din cînd în cînd mijloacele investigației active; în principiu, investigațiile trec însă asupra organelor speciale din cadrul Ministerului Afacerilor Interne al U.R.S.S.

Investigațiile se fac după ce anchetatorul cere aceasta prin așa-numita cerere de investigație, care, spre deosebire de investigația activă, se numește „scrisă”. Trebuie să se țină seama că în unele cauze, cum ar fi, de pilda, cele privitoare la omor, jaf etc., anchetatorul trebuie să facă, paralel cu investigația activă, și o investigație scrisă, fără a aștepta expirarea termenului legal

pentru efectuarea anchetei și suspendarea ei. Investigația scrisă este de două feluri: locală și unională. Investigația locală se efectuează pe regiune, ținut, republică unională sau autonomă și se ordona atunci când se bănuiește că învinuitul domiciliază în cuprinsul acestor unități administrative. Investigația unională se efectuează, așa cum se vede din denumire, pe scară unională și se ordona atunci când nu sînt date asupra domiciliului învinuitului. Independent de faptul dacă investigațiile pentru găsirea învinuitului se vor efectua local sau unional, ordonarea investigațiilor se face după o procedură stabilită stricte. Pentru începerea investigațiilor, anchetatorul trebuie să întocmească patru acte:

- a) ordonanța de suspendare a anchetei și de ordonare a investigațiilor de căutare;
- b) ordonanța de punere sub învinuire;
- c) ordonanța de dispunere a unor măsuri preventive, pentru înlăturarea posibilităților de sustragere a învinuitului de la prezentarea sa în fața anchetatorului și a tribunalului;
- d) cererea de căutare.

Toate aceste acte se semnează de către anchetator. Procurorul aprobă numai cererea de căutare, iar atunci când măsura preventivă este arestarea, aprobă și ordonanța de arestare. Înainte de a hotărî măsura preventivă care trebuie luată în privința învinuitului, atunci când se ordonă căutarea lui, anchetatorul trebuie să aibă în vedere că nu este întotdeauna necesară arestarea. Aceasta depinde de caracterul infracțiunii săvîrșite și de datele personale ale celui căutat.

Cererea de căutare nu este un act procesual. Formularul ei este elaborat de către Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. și pus de acord cu Procuratura U.R.S.S. Completarea amănunțită a acestui formular este o chestiune de mare însemnătate, ținînd seama de complexitatea și importanța însărcinărilor date organelor de investigație. Completarea minuțioasă a formularului cererii de căutare cu răspunsuri la toate întrebările ce le cuprinde (date de anchetă ale învinuitului, semnalmente individuale, date asupra domiciliului său probabil, formularea învinuirii, indicații cu privire la măsuri preventive și la eventuala aducere a învinuitului cu ambulanța penitenciară și altele) condiționează în principiu succesul căutării, pentru că cererea de căutare este unicul act pe baza caruia se efectuează investigațiile. Dacă pentru completarea minuțioasă a formularului cererii de

căutare este necesară efectuarea unor acte de anchetă suplimentare, acestea trebuie făcute. În afară de aceasta, anchetatorul trebuie să anexeze la cererea de căutare o bună fotografie a învinuitului, pe cît posibil de dată recentă. Dacă există numai fotografii mici, ele trebuie date la mărît.

Procurorul General al U.R.S.S. și Ministerul Afacerilor Interne al U.R.S.S. au dat instrucțiuni potrivit cărora arestarea și aducerea învinuitului cu ambulanța penitenciară nu pot fi făcute fără aprobarea procurorului din localitatea unde a fost reținut cel căutat, independent de ordonanța anchetatorului în această privință. Această ordine a fost stabilită pentru a se evita greșelile și arestările ilegale. Practica cunoaște cazuri cînd persoana descoperită nu era cea căutată, deși datele de anchetă corespundeau, sau persoana respectivă nu trebuia să fie arestată în acel moment. Uneori starea sănătății celui căutat sau anumite împrejurări familiale împiedică arestarea lui.

Căutarea învinuitului se efectuează de către organele de investigație, în conformitate cu instrucțiuni speciale. Aceste organe sînt obligate să raporteze rezultatele anchetatorului penal care a dispus investigațiile. Independent de primirea raportului, anchetatorul trebuie să se intereseze din cînd în cînd de mersul căutării. Dacă anchetatorul are la dispoziție noi date cu privire la locul unde se află cel căutat, el trebuie să le comunice organelor de investigație, ca o completare la cererea de căutare. Investigațiile se efectuează în decursul termenului de prescripție stabilit de lege pentru infracțiunea respectivă.

INCHEIEREA ANCHETEI PREALABILE

I. DECLARAREA ANCHETEI PREALABILE CA INCHEIATA

I. IMPORTANȚA PROCESUALĂ

Socotind că ancheta este completă și că probele obținute sînt suficiente pentru trimiterea în judecată a învinuitului, anchetatorul încheie ancheta prealabilă. În legătură cu aceasta, anchetatorul penal trebuie, conform normelor legale, să îndeplinească o serie de acte procesuale. El trebuie să aducă la cunoștință învinuitului faptul că ancheta a fost terminată și că dosarul va fi trimis pentru a fi judecat de către tribunal. În același timp, el este obligat să explice învinuitului că are dreptul să ia cunoștință de toate materialele dosarului și să facă cerere pentru completarea anchetei, iar după aceasta, să-i ofere posibilitatea reală de a cunoaște toate actele de la dosar. Este greu de apreciat în măsură suficientă importanța acestei etape în cursul anchetei prealabile. Înainte de toate, învinuitul, care pînă atunci a cunoscut numai de ce este învinuit, are acum posibilitatea să cunoască toate probele pe care se întemeiază învinuirea. El capătă posibilitatea să cunoască cum a luat naștere cauza, care sînt probele strinse de către anchetator pentru învinuirea sa și cele care-i sînt favorabile, în ce ordine de succesiune a avut loc ancheta etc.

Se înțelege de la sine că învinuitul se poate folosi în deplină măsură de dreptul la apărare atunci cînd cunoaște nu numai *pentru ce* este acuzat, dar și *pe ce se întemeiază învinuirea*.

Înarmat cu cunoașterea dosarului, el are reala posibilitate de a face demersuri pentru completarea anchetei. Învinuitul este în drept să socotească că cererile sale vor fi satisfăcute dacă împrejurările arătate de el au o importanță esențială pentru cauză și nu au fost anchetate pînă atunci.

Numai cu condiția satisfacerii acestor demersuri se poate socoti că în stadiul anchetei prealabile s-a făcut totul pentru a se stabili adevărul, iar aceasta, la rîndul ei, constituie o garanție a succesului judecării cauzei.

Prezentarea anchetei efectuate învinuitului este o verificare, în felul ei, a muncii anchetatorului.

Luarea în considerare a demersurilor învinuitului pentru completarea cercetărilor și satisfacerea acelor dintre ele care au importanță pentru cauză înlătură orice surprize care ar putea să aibă loc în caz contrar în ședința de judecată și care să atragă după sine restituirea dosarului pentru completarea cercetărilor.

Uneori, prezentarea dosarului anchetei încheiate învinuitului constituie un mijloc pentru evitarea trimiterii acestuia fără temeii în judecată. Luînd cunoștință de materialele cauzei, învinuitul are dreptul să prezinte obiecțiile sale față de probele administrate. Verificarea acestor obiecții poate să dovedească justetea lor și în acest caz se înlătură posibilitatea trimiterii la judecată a unui dosar neîntemeiat. Cunoașterea de către învinuit a materialelor anchetei prealabile încheiate are importanță nu numai pentru acesta, dar și pentru anchetator, al cărui țel principal este descoperirea adevărului obiectiv.

2. CONDIȚIILE ÎN CARE SE PREZINTĂ ÎNVINUITULUI MATERIALELE ANCHETEI PREALABILE INCHEIATE

Pentru ca anchetatorul să poată prezenta învinuitului materialele anchetei încheiate, este necesar ca :

- a) probele strinse să fie suficiente pentru trimiterea în judecată a învinuitului ;
- b) ancheta prealabilă să fie încheiată.

Ancheta prealabilă poate fi considerată ca încheiată cînd au fost anchetate toate elementele cauzei, adică stabilită acțiunea infracțională (acțiunile infracționale), dacă a fost descoperită persoana (persoanele) care a săvîrșit infracțiunea, dacă este

stabilită vina concretă a fiecăruia dintre învinuți, dacă sînt lămurite locul, timpul și împrejurările în care a fost săvîrșită infracțiunea și, în sfîrșit, dacă sînt stabilite motivele care au îndemnat pe învinuit să săvîrșescă infracțiunea, în cazul cînd ea a fost săvîrșită cu intenție.

Toate aceste elemente ale cauzei trebuie să fie întărite prin probe. Convingerea anchetatorului, care a făcut o muncă grea, nu pentru el, ci pentru instanță, trebuie să se formeze ca rezultat al aprecierii probelor fixate în procesele-verbale de interogare, de cercetare, în concluziile expertizelor etc.

Legea cere ca ancheta prealabilă să fie socotită ca încheiată numai atunci cînd au fost strînse suficiente probe pentru trimiterea în judecată a învinuitului.

Nu este permis să se prezinte învinuitului materialele anchetei înainte de timp, pentru că acest lucru poate să stingherească într-o serie de cazuri mersul normal al anchetei.

3. PROCESUL-VERBAL DE PREZENTARE A MATERIALELOR DE LA DOSAR ÎNVINUITULUI

Prezentarea materialelor de la dosar învinuitului se consemnează într-un proces-verbal, în care trebuie să se arate numele anchetatorului, gradul și funcția lui, data și locul unde s-a desfășurat prezentarea dosarului învinuitului. În procesul-verbal trebuie să se consemneze și faptul că i s-a explicat învinuitului dreptul său de a lua cunoștință de materialele de la dosar și de a face demersuri pentru o anchetă suplimentară a împrejurărilor care au importanță pentru cauză.

În același proces-verbal trebuie să fie trecut și faptul că învinuitul și-a exprimat dorința să cunoască materialele din dosar. Dacă învinuitul a refuzat, indiferent din ce motive, să ia cunoștință de actele de la dosar, este necesar să se specifice aceasta în procesul-verbal, redîndu-se cu cuvintele învinuitului motivele pentru care refuză să ia cunoștință de dosar. Procesul-verbal se semnează de către anchetator și de către învinuit.

Atunci cînd învinuitul a luat cunoștință de actele de la dosar, după studierea materialelor se trece în procesul-verbal timpul cît a durat luarea la cunoștință a actelor, specificîndu-se orele

și minutele, precum și numărul volumelor și paginilor examinate de învinuit.

Toate cererile formulate de către învinuit trebuie să fie trecute în procesul-verbal. Se consemnează și declarația învinuitului că nu are de făcut demersuri pentru anchetă suplimentară. Procesul-verbal trebuie să fie semnat așa cum s-a arătat mai sus.

Intrucît prezentarea materialelor anchetei prealabile încheiate constituie o garanție procesuală esențială pentru învinuit, iar încălcarea acestei garanții atrage în mod obișnuit după sine restituirea dosarului pentru noi cercetări, anchetatorul este obligat să asigure respectarea întocmai a normelor procedurii penale și să întocmească în modul convenit procesul-verbal de prezentare a materialelor cauzei învinuitului.

4. TEHNICA PREZENTĂRII ÎNVINUITULUI A MATERIALELOR DE LA DOSAR

Tehnica luării la cunoștință de către învinuit a materialelor anchetei efectuate are o importanță primordială. La îndeplinirea acestui act de anchetă, este necesar să se respecte următoarele condiții:

a) Înainte de prezentarea materialelor de la dosar învinuitului, dosarul trebuie pus în ordine, adică să fie cusut și numărotat, iar opisul întocmit.

b) Prezentarea materialelor învinuitului trebuie să se facă personal de către anchetator. Prezența anchetatorului este necesară pentru a veni în ajutorul învinuitului atunci cînd ia cunoștință de materialele dosarului. Anchetatorul trebuie să vegheze apoi ca învinuitul să nu strice dosarul (să nu introducă modificări, să nu rupă foi etc.). Cînd anchetatorul nu poate din anumite motive să fie prezent, el trebuie să încredințeze unei persoane de răspundere, special instruită, aducerea la cunoștință a dosarului. În orice caz, anchetatorul este obligat să întocmească personal procesul-verbal de prezentare învinuitului a dosarului anchetei prealabile încheiate.

c) Dacă în speță sînt implicați mai mulți învinuiți, luarea la cunoștință a actelor de la dosar trebuie să se realizeze individual și nu concomitent. Numai atunci cînd dosarul este format

din mai multe volume, se permite ca doi sau mai mulți învinuiți să ia cunoștința în același timp de diferite volume ale dosarului, cu condiția ca fiecare învinuit să examineze toate volumele. În acest caz, anchetatorul trebuie să observe ca învinuiții care s-au așezat să nu discute între ei. Dacă învinuitul a luat cunoștința de dosar prin citirea lui cu glas tare de către anchetator, acest lucru trebuie să se treacă în procesul-verbal, arătându-se pentru ce s-a recurs la acest mijloc (slaba vedere a învinuitului, neștiința de carte, cererea învinuitului etc.)

d) Învinuitul nu trebuie grabit în timp ce ia cunoștința de materialele dosarului. Se poate întâmpla, desigur, ca învinuitul să taraganeze în mod intenționat citirea dosarului. În aceste cazuri, fără a i se leza drepturile, se poate limita în mod rațional cercetarea dosarului. Nu trebuie însă limitat timpul de examinare în dauna intereselor legale ale învinuitului. Dimpotrivă, trebuie să i se dea posibilitatea deplină să cunoască întreaga anchetă, să i se dea ajutorul necesar (în cazul celor cu puțină știință de carte), să i se dea posibilitatea să ia note, să facă însemnări etc. Nu trebuie să se permită însă scoaterea de copii de pe actele de cercetare.

e) Atunci când dosarul are mai multe volume și pentru cunoașterea lui se cer două sau mai multe zile, este bine să se facă un grafic, în care să se treacă cât timp a citit învinuitul dosarul în fiecare zi. Învinuitul trebuie să semneze zilnic în grafic, aceasta fiind necesar la întocmirea procesului-verbal de prezentare a anchetei prealabil încheiate, pentru a nu se strecara confuzii cu privire la timpul cât a durat citirea materialelor dosarului.

5. EXAMINAREA ȘI REZOLVAREA CERERILOR ÎNVINUITULUI

Toate cererile formulate de către învinuit trebuie să fie mințes cercetate și studiate. Atunci când anchetatorul le satisface, el redeschide ancheta fără a da o ordonanță specială în acest sens. În cazul acesta, anchetatorul nu este legat numai de îndeplinirea cererilor formulate de învinuit. El are dreptul, în legătură cu aceste cereri formulate, să efectueze o serie de noi acte de anchetă din inițiativa proprie. La terminarea anchetei suplimentare, se prezintă învinuitului materialele suplimentare de la dosar.

Când anchetatorul apreciază că cererile învinuitului nu sînt întemeiate, întocmește în legătură cu aceasta o ordonanță motivată. Dacă anchetatorul găsește posibilă satisfacerea tuturor cererilor formulate de învinuit, el le anchetează numai pe acestea, iar pe celelalte le respinge, întocmind o ordonanță motivată. Ordonanța prin care se refuza satisfacerea cererilor învinuitului trebuie să fie comunicată acestuia sub luare de semnătură.

Dacă cererile de completare a anchetei nu sînt formulate de către învinuit, materialele obținute în urma anchetei suplimentare trebuie aduse la cunoștința tuturor învinuiților, nu numai celor care au făcut cererile respective, chiar dacă ceilalți n-au formulat asemenea cereri.

Învinuitul poate să formuleze noi cereri de completare a anchetei după ce prima cerere a fost satisfăcută. Aceste cereri pot reieși nu numai din materialele anchetei suplimentare, ci și din toate datele de la dosar. Pentru a preîntîmpina taragănarea intenționată a anchetei de către învinuit, anchetatorul trebuie să-l prevină chiar de la început ca el să prezinte toate cererile de îndată. Totuși, indiferent de numărul cererilor, anchetatorul trebuie să le rezolve, pornind de la sarcina sa de a lămuri adevărul.

De regulă, nu se permite atașarea la dosar a unor materiale noi, după ce s-a comunicat învinuitului că ancheta este încheiată. Dacă din anumite motive anchetatorul va socoti necesar să atașeze noi materiale (documente, chitanțe), el este obligat să le prezinte învinuitului pentru a lua cunoștința de ele, întocmind pentru aceasta un proces-verbal corespunzător, conducîndu-se după regulile arătate mai sus. Procesul-verbal de prezentare a dosarului anchetei încheiate învinuitului trebuie să fie ultimul act care precedează concluziile de învinuire.

II. CONCLUZIILE DE ÎNVINUIRE (Ordonanța de trimitere în judecată)

I. IMPORTANȚA CONCLUZIILOR DE ÎNVINUIRE

Concluziile de învinuire constituie actul procesual cu care se termina ancheta prealabilă, atunci când anchetatorul ajunge la convingerea că dosarul trebuie trimis spre judecare instanței.

Pentru a întocmi concluziile de învinuire, anchetatorul trebuie să analizeze întreg materialul anchetei, să facă aprecierea probelor strinse și să se convingă definitiv că ele stabilesc *faptul* infracțiunii, *persoana* vinovată de săvârșirea ei și *împrejurările* în care a fost săvârșită.

În concluziile de învinuire se arată locul, timpul și împrejurările săvârșirii acțiunii infracționale, se efectuează analiza probelor, atât a celor care acuză, cât și a celor care apără, și se stabilește calificarea juridică a infracțiunii imputate învinutului.

Pentru ce se întocmesc concluziile de învinuire?

Se știe că cercetarea judecătorească începe cu citirea concluziilor de învinuire, ca și cum ele ar pune instanța în curent cu cauza care face obiectul examinării judiciare. Cu cât este mai bine generalizat, sistematizat și analizat materialul probator în concluziile de învinuire, cu atât apare mai clar, pentru completul de judecată și persoanele prezente în sală, în ce constă esența infracțiunii care trebuie examinată de către instanță. Cu aceasta nu se epuizează însă importanța concluziilor de învinuire. Reprezentând o expunere clară, concentrată a tuturor datelor obținute în timpul anchetei, concluziile de învinuire ușurează instanței și părților posibilitatea folosirii materialului probator, de cele mai multe ori foarte voluminos. Deosebit de mare este importanța practică a unor concluzii de învinuire bine întocmite, când dosarul este complex și mare și conține diferite materiale probatorii.

Ca document care însumează și sistematizează materialele dosarului, concluziile de învinuire au o importanță procesuală deosebită pentru învinuit.

Formula acuzării expusă în concluziile de învinuire definește limitele sentinței judecătorești. Instanța nu are dreptul să judece și să dea sentință pentru infracțiuni neincluse în dispozitivul concluziilor de învinuire. Citind concluziile de învinuire, atât învinuitul, cât și apărătorul său pot observa la ce se reduce în ultimă instanță acuzarea asupra căreia și-a fixat atenția ancheta și care va fi obiectul judecării în instanță.

2 CADRUL CONCLUZIILOR DE INVINUIRE

Concluziile de învinuire trebuie limitate în cadrul ordonanței de punere sub învinuire și anchetatorul nu are dreptul să iasă din acest cadru.

În concluziile de învinuire pot fi incluse faptele care au fost imputate la timpul lor învinutului, când i s-a prezentat învinuirea. Fapte noi, care nu i-au fost imputate mai înainte, nu pot fi incluse în concluziile de învinuire, deși ar fi suficiente probe care să le confirme. Aceste fapte noi pot fi incluse numai în cazul când i se vor imputa învinutului și aceste fapte, când va fi interogat în calitate de învinuit, iar explicațiile lui cu privire la aceste fapte vor fi verificate. De exemplu, dacă învinuitul a săvârșit două acțiuni infracționale — un omor și o tâlhărie — dar în decursul cercetărilor i-a fost prezentată învinuirea numai pentru omor, în concluziile de învinuire poate fi formulată numai învinuirea pentru omor. Dacă sînt strinse la dosar suficiente probe cu privire la faptul că această persoană a săvârșit și o tâlhărie, anchetatorul trebuie să-i prezinte învinuirea pentru aceasta și să-l interogheze pentru tâlhărie. Numai cu această condiție anchetatorul are dreptul să introducă în concluziile de învinuire și învinuirea pentru tâlhărie.

Așa cum am arătat mai sus, concluziile de învinuire stabilesc cadrul viitoarei sentințe. Judecarea se poate efectua numai asupra faptelor care sînt imputate învinutului prin concluziile de învinuire. Instanța poate achita pe inculpat și să declare că în acțiunile sale lipsesc elementele infracțiunii sau să socotească învinuirea nedovedită. Ea poate declara pe inculpat vinovat parțial sau deplin. Dar instanța nu poate declara vinovat pe inculpat pentru ceea ce nu este scris în concluziile de învinuire, chiar dacă în timpul anchetei prealabile i s-a imputat învinutului o anumită infracțiune.

Astfel, concluziile de învinuire definesc cadrul viitoarei examinări judiciare, peste limitele căreia instanța nu poate să pășească la darea sentinței. Tot ceea ce anchetatorul a pierdut din vedere, din neglijență sau din altă cauză, la întocmirea concluziilor de învinuire nu poate fi completat în instanță. Dacă instanța trage totuși concluzia că este necesar să se lărgască cadrul acuzării, ea este obligată să retrimită dosarul pentru noi cercetări, după care urmează întocmirea unor noi concluzii de învinuire. De data aceasta, judecata se va face în cadrul noilor concluzii de învinuire.

Dacă, în exemplul de mai sus, i s-a prezentat inculpatului atât învinuirea pentru omor, cât și pentru tâlhărie, dar în concluziile de învinuire s-a trecut numai învinuirea pentru omor, instanța nu-l poate socoti vinovat de săvârșirea ambelor infracțiuni. Ea

trebuie să trimită dosarul pentru noi cercetări sau să rezolve numai învinuirea de omor

Legea, care a condiționat inadmisibilitatea examinării de către instanță a unor învinuiri care nu sînt cuprinse în concluziile de învinuire, apără interesele învinuitului. Indiferent de caracterul revelator pe care-l poartă concluziile de învinuire, de țaria probelor strînse de către anchetator, de analiza convingătoare a probelor, concluziile de învinuire servesc în același timp inculpatului și pentru apărare. Mulțumită lor, învinuitul poate cunoaște de ce este învinuit, ce probe cu privire la vinovăția sa se prezintă instanței pentru verificare și aceasta îi înlesnește posibilitatea să-și organizeze apărarea.

3. CONȚINUTUL CONCLUZIILOR DE INVINUIRE

În conformitate cu art. 207 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., concluziile de învinuire se compun din două părți: partea descriptivă sau istorică și dispozitivul.

În partea descriptivă se expun împrejurările și cadrul infracțiunii săvîrșite, date cu privire la cine, cînd, unde, în ce fel și din ce motive a fost săvîrșită infracțiunea și care sînt probele pe care se sprijină expunerea. În partea descriptivă trebuie date răspunsuri la cele șapte întrebări din formular, după cum am arătat mai sus: ce a fost săvîrșit, cine a săvîrșit infracțiunea, unde și cînd a fost săvîrșită, în ce fel, cu ce scop și cu ajutorul căror mijloace. În partea descriptivă trebuie să se arate și ce argumente aduce învinuitul în apărarea sa sau în negarea învinuirii prezentate și în ce măsură argumentele respective sînt confirmate sau infirmate de către materialele de la dosar. În partea descriptivă trebuie trecute, în sfîrșit, datele care-l caracterizează pe învinuit.

Dispozitivul concluziilor de învinuire se compune din datele anchetei asupra învinuitului și formularea învinuirii. În dispozitiv se arată și instanța care trebuie să judece cauza.

Formularea învinuirii este o expunere concisă a esenței infracțiunii arătate pe larg în partea descriptivă și calificarea ei juridică. Această formulare trebuie să corespundă împrejurărilor cauzei expuse în partea descriptivă, precum și terminologiei legii penale în care se încadrează învinuirea prezentată. De

pildă, nu poate fi formulată învinuirea ca inacțiune, cînd în partea descriptivă se prezintă fapte și abuzuri, chiar dacă anchetatorul va încadra în ultimă instanță acțiunea învinuitului în dispozițiunile art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R.

În practica de anchetă se întîlnesc contraziceri între partea descriptivă și dispozitivul concluziilor de învinuire. De exemplu, anchetatorul unui raion a expus în partea descriptivă împrejurările violării de către N a fiicei sale vitrege minore, iar în dispozitiv a formulat învinuirea drept pervertire a minorei. Asemenea contraziceri sînt nepermise.

Întocmind concluziile de învinuire, anchetatorul trebuie să aibă întotdeauna înaintea ochilor Codul penal. Nu-i este permis să se bazeze pe memorie. Poți să cunoști bine legea și totuși să greșești, cînd o aplici la fapte concrete, fără s-o recitești. Trebuie să între în obișnuința anchetatorului să lucreze cu Codul penal și Codul de procedură penală. Aceasta privește în special punerea sub învinuire și întocmirea concluziilor de învinuire, cînd neîncadrarea exactă a faptelor expuse de anchetator în dispozițiile legale poate duce la urmări juridice foarte importante.

Cerința tehnică cea mai importantă la întocmirea concluziilor de învinuire este indicarea paginilor dosarului, cînd se face trimiterea la anumite probe. Aceasta o cere art. 207 din Codul de procedură penală în mod direct, cînd spune că „textul concluziilor de învinuire trebuie să conțină trimiteri la paginile dosarului, unde se găsește confirmarea celor afirmate în concluziile de învinuire”. Indicarea paginilor dosarului la menționarea probelor ușurează în mod deosebit studierea dosarului și posibilitatea verificării concluziilor de învinuire.

Nu toți anchetatorii penali înțeleg importanța acestei cerințe a legii. Unii o îndeplinesc formal, iar alții fac trimiteri în același timp la un mare număr de pagini din dosar, fie la sfîrșitul concluziilor de învinuire, fie la sfîrșitul părților lui. Aceasta nu aduce nici un ajutor real instanței și părților și de aceea nu are nici o importanță practică.

4. ANEXELE CONCLUZIILOR DE INVINUIRE

În concluziile de învinuire trebuie să se anexeze lista persoanelor care urmează să fie chemate în instanță; în listă se

arată adresa lor și se face trimitere la paginile dosarului unde sînt indicate.

În afară de aceasta, la concluziile de învinuire se anexează următoarele note informative:

a) cu privire la timpul de cînd sînt învinuiții deținuți sub stare de arest;

b) cu privire la probele materiale și la locul unde ele se află;

c) cu privire la măsurile preventive luate în cursul anchetei;

d) cu privire la acțiunea civilă, dacă aceasta a fost intentată;

e) cu privire la cheltuielile de judecată (indemnizația martorilor, a experților).

La concluziile de învinuire trebuie anexată și o notă cu privire la desfășurarea anchetei prealabile, lucru cerut prin instrucțiunile Procuraturii U.R.S.S. nr. 20 din 21 aprilie 1943. În această notă se arată data cînd a fost săvîrșită infracțiunea, data punerii în mișcare a acțiunii penale, data primirii de către anchetator a dosarului, data prezentării spre aprobare procurorului a concluziilor de învinuire, data primirii aprobării, data prezentării învinuirii, data dispunerii măsurilor preventive și data încheierii anchetei prealabile.

Lista persoanelor care trebuie chemate în instanță în calitate de martori sau experți trebuie să fie strict limitată numai la acele persoane necesare pentru cauză. În nici un caz nu trebuie trecuți în ea martorii care au fost interogați în cursul anchetei și ale căror mărturii nu au legătură directă cu cauza, sau sînt neesențiale, sau repetă depozițiile altor martori. Nu trebuie chemați nici martorii care dau depoziții cu privire la fapte secundare confirmate de alte probe care se găsesc la dosar. Limitînd lista martorilor care urmează să fie chemați în ședința de judecată, anchetatorul trebuie să respecte obiectivitatea și să includă în ea nu numai pe martorii care confirmă acuzarea în mod direct sau indirect, dar și pe acei care dau mărturii în folosul învinuitului, stabilesc alibiul său, îi dau o caracterizare pozitivă etc.

5. METODELE DE ÎNTOCMIRE A CONCLUZIILOR DE ÎNVINUIRE

Există două metode de întocmire a concluziilor de învinuire: cea cronologică și cea sistematică.

Prin folosirea metodei cronologice, concluziile de învinuire se întocmesc în succesiunea în care a decurs ancheta. Arătînd la început temeiurile în baza cărora s-a pornit acțiunea penală, anchetatorul arată în continuare cum a decurs ancheta și formulează partea descriptivă în ordinea în care a strîns probele în cauză.

Cînd anchetatorul întocmește concluziile de învinuire prin metode sistematice, el descrie întîmplările în ordinea în care a luat naștere intenția infracțională și s-a săvîrșit acțiunea imputată învinuitului. După ce descrie elementele infracțiunii, anchetatorul aduce probele pe baza cărora se întemeiază versiunea expusă de el, indicațiile învinuitului etc. Asemenea concluzii de învinuire au o serie de avantaje, însă întocmirea lor este mult mai dificilă.

Metoda sistematică se poate folosi mai bine în cauzele simple, în special cele care privesc viața de toate zilele, cînd învinuirea se confirmă prin probe directe. În cauzele mai complexe, compuse din mai multe episoade, bazate în majoritate pe probe indirecte, este mai ușor să se folosească metoda cronologică, grupînd probele pe episoade separate.

Concluziile de învinuire pot fi întocmite și cu ajutorul metodei mixte, adică cu aplicarea concomitentă și alternativă a ambelor metode. Metoda mixtă se folosește în mod obișnuit atunci cînd în concluziile de învinuire trebuie să se expună mai multe fapte.

În aceste cazuri, greutatea întocmirii părții descriptive constă în aceea că expunerea succesivă a împrejurărilor tuturor acțiunilor infracționale poate să ducă la confuzii, pentru că învinuitul săvîrșește în același timp mai multe acțiuni infracționale. De aceea, este mai bine să se întocmească asemenea concluzii de învinuire pe fapte, expunînd fiecare din ele în mod cronologic sau sistematic, cum e mai lesne de făcut.

6. TEHNICA ÎNTOCMIRII CONCLUZIILOR DE ÎNVINUIRE

Întocmirea concluziilor de învinuire cere multă pricepere. Nu este lucru ușor să cuprinzi întregul material, uneori extraordinar de vast, strîns în cursul anchetei, să-l sistematizezi și să-l expui în așa fel, încît concluziile de învinuire să fie o descriere bună a faptelor stabilite în cauză.

De aceea, este foarte important să se folosească o anumită tehnică a pregătirii materialelor pentru întocmirea concluziilor de învinuire, care să ușureze munca și să dea posibilitate să se întocmească în bune condițiuni concluziile. Dacă dosarul nu este complicat, sistematizarea materialelor și expunerea lor nu constituie o greutate deosebită. De exemplu, nu este greu să redactezi concluzii de învinuire dacă este vorba de un fapt simplu, confirmat de probe directe, sau dacă în cauză este implicată o singură persoană. Atunci când în speță sînt implicați mai mulți învinuiți, când infracțiunile săvîrșite de către aceștia se compun din mai multe acțiuni care nu se confirmă întotdeauna prin probe directe și când volumul dosarului este mare, concluziile de învinuire întocmite fără o pregătire corespunzătoare nu sînt de obicei bune.

În aceste cazuri, anchetatorul trebuie să se pregătească în mod minuțios pentru întocmirea concluziilor de învinuire, să clarifice materialele probatorii, să întocmească planul concluziilor și numai după aceea să treacă la redactarea lor.

a) Clasificarea materialelor anchetei

Înainte de toate, anchetatorul trebuie să întocmească un fel de fișe personale pentru fiecare învinuit. De regulă, aceste fișe personale se completează treptat în cursul anchetei și servesc ca material auxiliar la întocmirea planului de anchetă, a planului de interogări etc. Înainte de întocmirea concluziilor de învinuire, anchetatorul este obligat să examineze minuțios dosarul și să completeze fișele personale cu faptele scăpate din vedere, atribuite unui învinuit sau altuia, și cu trimiterile la probele care au fost strinse pentru fiecare din aceste fapte. În cazurile cînd acțiunile infracționale au fost săvîrșite de mai mulți învinuiți în complicitate, este necesar să se repete notările în fișele personale ale fiecăruia dintre ei. Este bine ca în aceste fișe personale ale învinuiților să se treacă separat episoadele infracțiunii. În același mod trebuie împărțit pe fișe personale întregul material probator existent și anume: declarațiile învinuiților, ale martorilor, probele materiale, documentele scrise și altele. Trebuie împărțit pe fișe personale nu numai materialul probator care dovedește săvîrșirea infracțiunilor de către învinuit, dar și toate probele care atenuează vina învinuiților sau care duc la achitarea lor.

Cînd face însemnări în fișele personale, anchetatorul trebuie să menționeze paginile dosarului din care au fost luate împrejurările notate, pentru ca ulterior, la întocmirea concluziilor de învinuire, să poată găsi repede actele respective din dosare.

Este bine de asemenea ca anchetatorul să treacă în rezumat, la sfîrșitul fișelor personale, cuprinsul explicațiilor învinuiților în apărarea lor și să menționeze tot acolo cu ce materiale se confirmă sau se infirmă aceste explicații.

Aceste fișe personale vor fi de folos ulterior și procurorului, cînd va apărea în instanță în calitate de acuzator.

b) Întocmirea planului concluziilor de învinuire

În urma studierii dosarului și după întocmirea însemnărilor ajutătoare, anchetatorul concepe planul concluziilor de învinuire. Un plan amănunțit ușurează serios munca anchetatorului. El trebuie să oglindească succesiunea expunerii din concluziile de învinuire, metoda pe care o alege anchetatorul în cauza respectivă — cronologică, sistematică sau mixtă.

c) Expunerea concluziilor de învinuire

Expunerea concluziilor de învinuire trebuie să reflecte în mod obiectiv materialele dosarului. Acel anchetator care caută să mărească în concluziile de învinuire gravitatea infracțiunii prin denaturarea faptelor și prin cuvinte umflate procedează greșit.

Să dăm un exemplu. Anchetatorul a stabilit că un oarecare H și-a însușit din depozitul pe care-l conducea două perechi de cizme. Căutînd să mărească gravitatea infracțiunii săvîrșite, anchetatorul a formulat concluziile de învinuire în felul următor: „H, abuzînd de situația sa de serviciu, a sustras în mod sistematic bunuri din depozitul încredințat lui. De exemplu, la 17 martie 1946, a sustras două perechi de cizme”. Deși în cazul de mai sus a avut loc numai un singur fapt de furt, anchetatorul l-a dat ca exemplu, iar acțiunea infracțională a calificat-o infracțiune repetată. Se înțelege că o asemenea formulare neobiectivă nu este permisă.

Concluziile de învinuire nu trebuie să se prezinte ca o povestire. De asemenea, nu este necesar să cuprindă diferite amăn-

nunte de prisos. Descrierea amănuntelor, a diferitelor mărunțisuri în concluziile de învinuire poate să se reflecte în mod negativ asupra clarității expunerii și să complice munca instanței și a părților, cărora le va fi greu să găsească în vălmășagul de amănunte și mărunțisuri necesarul esențial și real pentru cauză.

Concluziile de învinuire trebuie să fie puse de acord în mod strict cu materialele dosarului. Nu este permis ca ele să conțină afirmații neintemeiate, adică afirmații care nu sunt bazate pe probe. Nu se permite, de exemplu, să se facă în concluzii o caracterizare negativă a învinuitului, dacă aceasta nu există în dosar.

Un rol însemnat în aprecierea calității concluziilor de învinuire îl joacă limba și stilul. Actul trebuie scris într-o limbă simplă, pe cât posibil cu fraze scurte, construite cu o consecvență logică, în așa fel ca fiecare idee să rezulte logic din cea precedentă.

După întocmirea lor, concluziile de învinuire se cos la dosar, iar dosarul se trimite procurorului.

III. CLASAREA CAUZEI

I. TEMEIURILE NECESARE PENTRU CLASAREA CAUZEI

În conformitate cu art. 3, 4 și 204 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., cu adnotația la art. 3, 8, 11 și 12 din Codul penal al R.S.F.S.R., o cauză în curs de anchetă se clasează în următoarele împrejurări:

- a) moartea învinuitului;
- b) împăcarea învinuitului cu victima în cauzele de învinuire privată,
- c) lipsa plîngerii victimei în cauzele de învinuire privată și de învinuire privată cu caracter public;
- d) scurgerea prescripției;
- e) lipsa elementelor infracțiunii în acțiunile imputate învinuitului;
- f) amnistia;
- g) lipsa de importanță a faptelor săvîrșite de învinuit și lipsa urmărilor dăunătoare ale acțiunii sale, care, deși conține formal elementele unei infracțiuni, nu are însă caracter de pericol social;

h) pierderea înainte de începerea anchetei a caracterului de pericol social al infracțiunii, ca urmare a schimbării legii penale sau în virtutea situației social-politice care s-a schimbat:

- i) existența unei sentințe anterioare;
- j) minoritatea învinuitului;
- k) starea de tulburare psihică a învinuitului;
- l) insuficiența probelor pentru punerea sub învinuire sau pentru trimiterea în judecată.

Este necesar să ne oprim pe larg asupra fiecăruia din temeiurile de clasare a cauzei enumerate mai sus.

a) Moartea învinuitului

Independent de faptul dacă o infracțiune săvîrșită de o persoană este dovedită sau nu, atunci cînd aceasta moare, nu se mai pornește acțiunea penală, iar dacă ea este de acum pornită, se clasează, în orice stadiu ar fi ancheta, pentru că efectuarea cercetărilor este fără sens. Cu toate acestea, pornirea acțiunii penale în cauze privitoare la infracțiuni săvîrșite de decedați este permisă în anumite cazuri excepționale. Atunci cînd de rezultatul acestei cauze depinde rezolvarea altor cauze, în care sînt interesate și alte persoane, deschiderea acțiunii este chiar necesară. De exemplu, sentința judecătorească față de anumite persoane a fost întemeiată pe depozițiile unor martori sau pe avizul unui expert, iar ulterior s-a descoperit că martorii au depus mărturie falsă sau că expertul a dat un aviz fals. În acest caz, chiar dacă martorul sau expertul au murit, trebuie pornită acțiunea penală și, în funcție de rezultatele cercetărilor (adică, dacă se confirmă sau nu acest fapt), va fi desființată sau lăsată în vigoare sentința întemeiată pe depozițiile martorului decedat sau pe avizul expertului decedat. De asemenea, acțiunea penală poate fi pornită și împotriva unor judecători și după moartea lor, dacă s-a constatat că la darea unei sentințe ei au primit mită etc., pentru că în acest caz depinde de rezultatele cercetărilor rezolvarea problemei desființării sau rămînerii în vigoare a sentinței dată de către judecătorii respectivi. În sfîrșit, în practică sînt cunoscute cazuri cînd pentru rude nu este indiferent motivul pentru care s-a clasat acțiunea. Acestora nu le este indiferent faptul dacă cauza a fost clasată din cauza morții învinuitului sau pentru lipsa elementelor infracțiunii în acțiunile sale. De aceea,

legea prevede posibilitatea efectuării cercetărilor în infracțiunile săvârșite de către o persoană decedată la cererea rudelor sale, a cunoscuților apropiați sau a organizațiilor obștești din care a făcut parte decedatul, în scopul reabilitării sale.

b) Impacarea învinutului cu victima în cauzele de învinuire privată

Cauze de învinuire privată se numesc acele cauze pornite numai la plângerea victimei. Fac parte dintre acestea: cauzele de învinuire la vatamări corporale intenționate, care nu au primit calificarea de omucidere (partea a doua a art. 143, C. pen.), la lovitură (partea întâi a art. 146, C. pen.), la insulte (art. 159 și 160, C. pen.), la calomnie (art. 161, C. pen.). În aceste cauze, victima are dreptul să-și susțină învinuirea în instanță, iar în caz de împăcare cu învinutul, aceste cauze se clasează în etapele stadiului procesului, dar înainte de definitivarea sentinței. Cauzele de învinuire privată nu încetează prin împăcarea părților atunci când procuratura intervine în proces în scopul apărării interesului public și susține învinuirea în numele statului.

c) Lipsa plingerii victimei în cauzele de învinuire privată și de învinuire privată cu caracter public

Dintre cauzele de învinuire privată cu caracter public fac parte: violul (partea întâi a art. 153, C. pen.), lezarea drepturilor de autor (art. 177, C. pen.) și folosirea abuzivă în scop de concurență neloială a unei mărci străine, a unei mărci de fabrică, a unui desen model, a unei firme străine sau a unui nume străine (art. 178, C. pen.).

Cauzele de învinuire privată cu caracter public se desclădesc de cele private prin aceea că împăcarea victimei cu învinutul nu constituie temei pentru clasare. Ambele categorii de cauze se pun însă în mișcare numai la plângerea victimei. De aceea, dacă astfel de cauze au fost pornite fără o plângere a victimei, se clasează.

d) Scurgerea termenului de prescripție, prin care se stinge răspunderea penală

Cînd trece termenul de prescripție după săvîrșirea infracțiunii, tragerea la răspundere penală nu mai are rațiune. Prescripțiile diferă în funcție de gravitatea pedepsei stabilite pentru infracțiunea respectivă.

Conform art. 14 din Codul penal, ancheta penală trebuie să aibă loc, iar acțiunea penală trebuie clasată:

a) cînd au trecut zece ani din momentul săvîrșirii infracțiunii pentru care instanța poate da o pedeapsă privată de libertate mai mare de cinci ani;

b) cînd au trecut cinci ani din momentul săvîrșirii infracțiunii pentru care instanța poate da o pedeapsă privată de libertate mai mică de cinci ani;

c) cînd au trecut trei ani din momentul săvîrșirii infracțiunii pentru care instanța poate pronunța o pedeapsă privată de libertate pînă la un an sau o pedeapsă mai ușoară.

Pentru aplicarea prescripției acțiunii penale, trebuie îndeplinite două condiții:

1) În cursul prescripției să nu fie efectuate cercetări de urmărire în cauza respectivă.

2) În acest timp, infractorul respectiv să nu săvîrșască altă infracțiune de același gen sau una tot atît de gravă.

În cauzele privitoare la infracțiuni contrarevoluționare, problema aplicării prescripției se rezolvă de către instanțe pentru fiecare caz în parte.

e) Lipsa elementelor infracțiunii în acțiunile imputate învinutului

Lipsa din acțiunile învinutului a elementelor infracțiunii, așa cum sînt ele stabilite de lege, înlătură posibilitatea pornirii acțiunii penale. În practică, la pornirea acțiunii penale nu se poate ști încă în mod precis dacă faptul ce urmează a fi cercetat atîrnește elementele unei infracțiuni. Dacă în cursul anchetei se va stabili lipsa elementelor infracțiunii, cauza urmează să fie clasată. Dam un exemplu. A este învinuit că a omorît pe B. Cercetările au stabilit că B s-a sinucis. Cauza aceasta trebuie clasată pentru lipsa elementelor vreunei infracțiuni. Să luăm alt caz. Casierul V are o lipsă de 20 000 ruble și este învinuit că și-a însușit această sumă de bani. Ancheta a stabilit însă că niște

bandiți au săvârșit un atac înarmat asupra lui V în drumul său de la bancă la locul de muncă și l-au jefuit. În acest caz, ancheta penală împotriva lui V trebuie clasată, pentru lipsa elementelor infracțiunii, dar cauza trebuie anchetată mai departe în legătură cu bandiții.

f) Amnistia

Conform art. 14 și 49 din Constituția U.R.S.S., dreptul de a acorda amnistie îl are Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. și Prezidiul Sovietelor Supreme ale republicilor unionale. Amnistie sunt generale și parțiale. Amnistie generală se da printr-un decret care stinge răspunderea penală a unor anumite categorii de infractori, pentru anumite feluri de infracțiuni. Exemplu de amnistie generală îl poate servi decretul de amnistie din 7 iulie 1945 dat de către Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. în urma victoriei asupra Germaniei hitleriste.

Amnistie parțială — grațiere — se dă printr-o hotărâre a Prezidiului Sovietului Suprem respectiv care înlătură răspunderea penală a unei anumite persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni concrete.

Dacă amnistia înlătură pedepsirea infracțiunii săvârșite de către învinuit înainte de apariția decretului, cauza urmează să fie clasată. Învinuitul are însă dreptul să se opună la clasarea dosarului pe acest temei, dacă el socotește că în acțiunea sa lipsesc elementele infracțiunii. În acest caz, dacă anchetatorul a ajuns la concluzia că vinovăția învinuitului este dovedită, la terminarea anchetei trebuie să trimită dosarul cu concluziile de învinuire prin procuror la tribunalul respectiv, care trebuie să examineze cauza în fond și să dea sentința corespunzătoare, de achitare sau condamnare. În ultimul caz, instanța trebuie să arate în sentință faptul eliberării condamnatului de pedeapsă prin amnistie.

g) Lipsa de importanță a acțiunilor învinuitului

Clasarea dosarului trebuie să aibă loc și în cazurile când acțiunile învinuitului conțin în mod formal elementele unei infracțiuni prevăzute în partea specială a Codului penal, dar, în virtutea văditei lipse de importanță și a lipsei urmărilor dăuna-

toare, nu au caracter de pericol social (observația la art. 6, C. pen. al R.S.F.S.R.).

Pentru clasarea acestor cauze, este necesară prezența neapărată a două condiții: lipsa urmărilor dăunătoare și vădita lipsă de importanță.

Intrucât legea consideră că în cazul existenței acestor două condiții acțiunea nu poate fi socotită pericol social (adica infracțiune), asemenea cauze trebuie clasate pentru lipsa elementelor infracțiunii (paragraful 5, art. 4, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Unii anchetatori penali, clasând o cauză prin aplicarea observației la art. 6 din Codul penal, menționează deseori în ordonanța de clasare că elementele infracționale imputate învinuitului sunt totuși stabilite, lipsindu-l însă pe învinuit de posibilitatea de a contesta învinuirea ce i se aduce, întrucât cauza nu se trimite în instanță. În legătură cu aceasta, Procuratura U.R.S.S., prin circulara nr. 41/26 din 5 iunie 1937, combate o asemenea practică și dispune:

„Să nu se cuprindă în ordonanțele de clasare a cauzelor indicații asupra unor împrejurări cu caracter compromițător pentru cei puși sub învinuire sau pentru persoanele care trebuie puse sub învinuire (diferite abuzuri etc.).

La clasarea unei cauze pentru lipsa de importanță a faptelor care constituiau obiectul anchetei (observația la art. 6 din Codul penal al R.S.F.S.R. și la articolele corespunzătoare din Codul penal al celorlalte republici unionale), să nu se arate în ordonanță că unele fapte ar fi dovedite, că ele au avut loc în realitate și că au fost săvârșite de persoanele respective. Ordonanța trebuie să se limiteze numai la mențiunea că faptele care au fost obiectul anchetei nu pot fi considerate ca infracțiuni în virtutea lipsei lor de importanță și că, pentru aceasta, cauza se clasează”.

h) Clasarea cauzei pe baza art. 8 din Codul penal al R.S.F.S.R.

Art. 8 din Codul penal al R.S.F.S.R. prevede clasarea cauzei în cazurile când infracțiunea a pierdut în momentul anchetării caracterul de pericol social, ca urmare a modificării legii penale sau în virtutea unui fapt care a schimbat situația social-politică. Aceasta constituie baza obiectivă pentru clasarea unor astfel de cauze.

Art. 8 din Codul penal prevede și o bază subiectivă pentru clasarea cauzei: dacă persoana care a săvârșit infracțiunea nu poate fi considerată, după părerea instanței, socialmente periculoasă în momentul arătat. Pe această bază, cauza nu poate fi clasată în stadiul anchetei, întrucât art. 8 din Codul penal face trimitere la „părerea instanței”.

i) Existența unei sentințe pronunțate anterior

În conformitate cu art. 3 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., dosarul trebuie clasat atunci când s-a pronunțat în privința învinutului o sentință judecătorească definitivă pentru aceeași infracțiune care face obiectul anchetei.

În cauzele de acest gen, se permite efectuarea unor noi cercetări numai pentru lămurirea unor noi împrejurări, a căror stabilire este necesară pentru anularea unei sentințe nejuste. Asemenea împrejurări sînt: abuzurile din partea judecătorilor care au pronunțat sentința; sperjurul sau darea unui aviz fals de către expert; falsitatea probelor pe care este întemeiată sentința; noi împrejurări care n-au putut fi cunoscute instanței atunci cînd a pronunțat sentința.

j) Minoritatea învinutului

Conform art. 12 din Codul penal al R.S.F.S.R., minorii, începînd de la vîrsta de 12 ani, care au săvârșit furturi, au pricinuit violențe, vătămări corporale, omoruri sau tentative de omor, sînt pasibili de răspundere penală cu aplicarea oricăror pedepse. Prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 10 decembrie 1940 „Despre răspunderea penală a minorilor pentru acțiunile care pot să ducă la catastrofe de cale ferată”, minorii care au împlinit vîrsta de 12 ani sînt pasibili de a fi trasi la răspundere penală și pentru acțiunile care pot duce la deraieri de trenuri (deșurubarea liniilor, punerea pe linie a diferitelor obiecte etc.).

În conformitate cu decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 31 mai 1941, minorii de la vîrsta de 14 ani răspund penal pentru toate infracțiunile. De aceea, dacă în cursul anchetei se va stabili că învinutul nu a împlinit 14 ani și este acuzat de săvîrșirea unor infracțiuni care nu sînt prevăzute de

art. 12 din Codul penal și de decretul Prezidiului Sovietului Suprem din 10 decembrie 1940, cauza pornită trebuie clasată.

Cauzele în care sînt implicați minori care n-au împlinit vîrsta de 12 ani trebuie clasate, indiferent de învinuirea ce li se aduce.

k) Starea de tulburare psihică a învinutului

Legislația penală stabilește că numai oamenii sănătoși din punct de vedere psihic, adică persoanele responsabile, pot fi supuse pedepsei pentru acțiunile lor, care prezintă un pericol social. Art. 11 din Codul penal al R.S.F.S.R. stabilește că persoanelor iresponsabile, declarate ca atare, conform normelor stabilite (prin expertiza psihiatrico-judiciară), nu le pot fi aplicate pedepse penale, ci numai măsuri cu caracter medical. Aceasta se referă în măsură egală atât la persoanele iresponsabile în momentul săvîrșirii infracțiunii, cît și la acelea care au devenit iresponsabile după săvîrșirea infracțiunii.

Este necesar să se sublinieze că beția nu constituie o bază pentru declararea învinutului ca iresponsabil. Constituie excepții cazurile de beție patologică.

În cazurile cînd învinutul este declarat iresponsabil, instanța îi poate aplica măsuri cu caracter medical: tratament obligatoriu sau internarea în spital, precum și izolarea. În cazurile cînd, pe baza concluziilor expertizei psihiatrico-judiciare, nu este necesar să se aplice învinutului măsuri cu caracter medical, adică atunci cînd învinutul nu constituie un pericol pentru societate, dar se găsește sub tutela rudelor și sub observarea medicului psihiatru raional, anchetatorul clasează cauza pe baza părții a doua a art. 203 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

l) Insuficiența probelor

Punctul „b” al art. 204 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. prevede clasarea cauzei pentru insuficiența probelor necesare trimiterii învinutului în judecată. Clasarea cauzelor pe această bază poate avea loc numai cu două condiții: a) să existe probe ale elementelor infracțiunii; b) aceste probe să fie insuficiente pentru trimiterea în judecată a învinutului.

Pe baza punctului „b” al art. 204 din Codul de procedură penală, trebuie să se claseze și cauzele în care anchetatorul nu a obținut probele necesare pentru stabilirea persoanei infractorului, adică în cazurile când nu se descoperă vinovații care au săvârșit infracțiunea.

Unii anchetatori, clasând cauzele prin aplicarea prevederilor punctului „b” al art. 207 din Codul de procedură penală, arată totuși în ordonanța de clasare existența unor date compromițătoare pentru învinuți și astfel, fără a avea temei, aruncă asupra acestora o pată rușinoasă. De exemplu, un anchetator a arătat în ordonanța de clasare a unei cauze: „La furtul de mărfuri industriale au luat parte, împreună cu învinuții T, și I și E. Totuși, ancheta *nu a strins* (sublinierea autorului) suficiente date pentru trimiterea în judecată a lui I și E și, de aceea, bazat pe punctul „b” al art. 204 din Codul de procedură penală, ordonăm clasarea anchetei în privința lui I și E”.

Este absolut limpede că a afirma participarea lui I și E la furtul de mărfuri industriale, în ordonanța de clasare a cauzei, este nejust și nepermis.

2 CLASAREA CAUZELOR CIND ESTE VORBA DE O ABATERE DISCIPLINARA

Prima adnotație de la art. 112 din Codul penal al R.S.F.S.R. stabilește că nu sînt trași la răspundere funcționarii pentru: „neglijențele și abaterile de serviciu, care, după nivelul gravității lor, nu cer aplicarea măsurilor de apărare socială și atrag după sine răspunderea disciplinară pe cale ierarhică”. Răspunderea disciplinară este stabilită și în partea a doua a art. 120 din Codul penal al R.S.F.S.R.

Uneori se poate observa imediat, din materialele venite la procuratură, că nu este vorba de o infracțiune, ci de o abatere disciplinară. În acest caz, procurorul refuză pornirea acțiunii penale.

Alteori, abia în urma anchetei se descoperă existența abaterii disciplinare. Atunci cauza urmează să fie clasată.

Anchetatorul clasează cauzele în care constată existența unor abateri disciplinare pentru lipsa elementelor infracțiunii, dar pornește concomitent ancheta disciplinară.

Este necesar să se aibă în vedere că un conducător de instituție sau întreprindere nu este legat de ordonanța anchetatorului de deschidere a anchetei disciplinare și aplicarea amenziilor o hotărăște el singur, după aprecierea sa, în funcție de împrejurările cazului în speță.

Dăm următorul caz din practica de anchetă.

Deși i s-a pus de două ori în vedere de către pompieri să repara coșul unei case de lemn cu două etaje, directorul adjunct al unei întreprinderi n-a îndeplinit aceste cerințe legale, motivînd aceasta prin lipsa cărămizilor. După trei luni de la întocmirea celui de al doilea proces-verbal, a luat naștere un incendiu, ca urmare a defecțiunii coșului, și întreaga casă a fost distrusă. Directorul adjunct al întreprinderii a fost trimis în judecată, iar împotriva directorului întreprinderii, care a știut de defecțiunea coșului și despre pericolul de incendiu, nu s-a luat nici un fel de măsură penală, pornindu-se o acțiune disciplinară. Conducătorul organului superior nu a fost de acord cu propunerea anchetatorului, motivînd refuzul său de a trage la răspundere disciplinară pe director prin aceea că întreprinderea nu a avut reparate cărămizi. La intervenția procurorului, ministerul a dispus amendarea directorului întreprinderii, iar conducătorului organului superior i s-a atras atenția că subapreciază importanța măsurilor de prevenire a incendiilor.

3 INTOCMIREA ACTELOR DE CLASARE A CAUZEI CU RESPECTAREA NORMELOR PROCESUALE

Conform art. 204 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., anchetatorul penal are dreptul să claseze o cauză.

Este complet nejustă practica unor procurori care interzic anchetatorilor să claseze un dosar fără acordul lor sau care cer ca ordonanța anchetatorilor de clasare a cauzei să le fie prezentată spre aprobare.

Pentru clasarea unei cauze, anchetatorul întocmește o ordonanță motivată, în care expune esența cauzei și împrejurările cele mai importante stabilite prin anchetă, cu arătarea probelor (prin trimiterea la paginile dosarului). Ordonanța trebuie să cuprindă motivele clasării, adică fundamentarea concluziei cu privire la lipsa de elemente pentru trimiterea în judecată, și

baza clasării, cu trimitere la articolul corespunzător din Codul de procedură penală.

La întocmirea ordonanței de clasare a cauzei, anchetatorul trebuie să rezolve următoarele probleme:

1) Cu privire la ridicarea măsurii preventive ordonate împotriva învinutului.

Acest lucru se arată în dispozitivul ordonanței. Dacă învinutul se găsește arestat, anchetatorul trebuie să întocmească o ordonanță de desființare a măsurii preventive și de eliberare de sub pază a învinutului, trimițând o copie spre executare șefului locului de deținere.

2) Cu privire la soarta probelor materiale, a bunurilor și a obiectelor de valoare inventariate și puse sub sechestru.

În conformitate cu art. 223 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R. și cu instrucțiunile Procuraturii U.R.S.S. și Comisariatului Poporului pentru Justiție al U.R.S.S. nr. 90/86 din 17 noiembrie 1943:

a) instrumentele infracțiunii care prezintă interes din punct de vedere al criminalisticii se trimit secțiilor tehnico-științifice ale organelor de miliție (actualmente, la Institutul criminalistic unional de cercetări științifice al Procuraturii U.R.S.S.), iar celelalte se distrug;

b) obiectele a căror circulație este interzisă se predau instituției corespunzătoare sau se distrug;

c) celelalte probe materiale și orice alte bunuri se restituie proprietarilor sub luare de dovadă. În caz de litigiu asupra apartenenței acestor obiecte, problema se rezolvă pe cale judiciară. În dispozitivul ordonanței de clasare a cauzei se menționează și despre acest lucru.

3) Cu privire la pornirea acțiunii disciplinare, dacă faptele învinutului constituie o abatere disciplinară. Anchetatorul arată acest lucru în ordonanța de clasare a cauzei și trimite o copie la locul de muncă al celui cercetat.

Copiile de pe ordonanța de clasare a cauzei se trimit de către anchetator învinutului, părții civile și instituției care a făcut sezișarea ce a dus la pornirea acțiunii penale, iar în cauzele de învinuire privată și de învinuire privată cu caracter public, reclamantului. În ordonanță, trebuie să se arate dreptul persoanelor interesate de a ataca cu plîngere, în termen de cinci zile, ordonanța de clasare a cauzei la procurorul supraveghetor. O copie a ordonanței de clasare a cauzei se trimite, spre știință,

procurorului supraveghetor. Atunci cînd procurorul constată neîndeplinirea clasării cauzei, el dă o ordonanță motivată de desființare a ordonanței de clasare a cauzei dată de către anchetatorul penal. Redeschiderea anchetei într-o cauza clasată pentru nedescoperirea vinovatului sau pentru descoperirea de împrejurări noi se efectuează printr-o ordonanță motivată a procurorului sau a anchetatorului.

IV. TEHNICA ÎNTOCMIRII DOSARULUI

Principalele cerințe la întocmirea dosarului de anchetă sînt următoarele:

1) dosarul să aibă o înfățișare exterioară îngrijită și curată;

2) materialul să fie așezat în ordinea cea mai convenabilă pentru folosirea lui;

3) să existe în dosar mijloace de control, care să ușureze îndeplinirea oricărei munci de informare și care să înlăture abuzurile la folosirea dosarului pe toate drumurile pe care le parcurge, din momentul pornirii acțiunii și pînă la trimiterea lui la arhivă.

Îndeplinirea acestor cerințe se obține prin respectarea regulilor privitoare la întocmirea, cusutul, fixarea și inventarierea actelor din dosar.

1. ÎNTOCMIREA ACTELOR ANCHETEI

Înfățișarea exterioară îngrijită a dosarului depinde, în primul rînd, de atitudinea atenă față de întocmirea actelor, de păstrarea lor cu grijă și de coaserea lor cu atenție (sau legarea în scoarțe de carton).

Anchetatorul trebuie să caute ca întocmirea actelor să se facă pe foi de același format. Cînd aceasta nu este posibil, se recomandă ca actele să fie întocmite de către anchetator pe o foaie de hîrtie normală sau pe o jumătate de foaie (respectiv o pătrime, o optime). Dacă se procedează altfel, dosarul capătă un aspect zdrențaros și neîngrijit. Aceasta nu exclude, desigur, anexarea la dosar a actelor de orice mărime și format, prezen-

tate anchetatorului drept probe scrise. Dacă aceste probe scrise (actele reviziei, referințele, adeverințele etc.) sînt întocmite pe foi de format mare sau pe foi cu colțuri rupte sau strîmbe, ele trebuie îndreptate și tăiate cu băgare de seamă pe margini, desigur fără stricarea textului care se găsește pe aceste foi.

Procese-verbale și alte acte procesuale trebuie întocmite de către anchetator îngrijit, citeț, fără ștersături; ideile trebuie să fie expuse concis și clar. De regulă, actele trebuie scrise cu cerneală sau la mașină. Scrierea cu creionul a actelor de ancheta poate avea loc numai în cazuri excepționale (la cercetarea locului infracțiunii, la percheziție etc.). Dacă actul este scris cu creionul, se recomandă să se coasă înaintea lui o copie scrisă la mașină. Tot așa e bine să se procedeze și cînd e vorba de acte importante scrise de mînă cu cerneală.

Totdeauna îndreptările făcute de anchetator în act trebuie să fie trecute la sfîrșitul actului, înainte de semnătura lui și semnăturile persoanelor care participă la întocmirea actului respectiv (martori, experți, învinuiți etc.).

Golurile care rămîn între rînduri după terminarea unui paragraf trebuie liniate. Nu e voie însă să se sublinieze în text, cu cerneală sau cu creioane colorate, paragrafe, fraze sau cuvinte. Anchetatorul trebuie să-și amintească că înafară de el studiază dosarul o serie de alte persoane (procurorul, părțile, completul), iar locurile subliniate complică procesul studierii dosarului și distrag atenția cititorului de la restul textului, punîndu-l în situația de a se concentra asupra sublinierilor, deși acestea sînt făcute de cele mai multe ori nu cu scopul de a sublinia importanța, ci cu caracter de indicație.

La întocmirea actelor este necesar să se lase în partea de sus un spațiu suficient de lat, pentru ca să poată fi citite după ce vor fi cusute.

Toate paginile dosarului trebuie numerotate în ordine numerică. Dacă dosarul se compune din mai multe volume, numerotarea foilor trebuie începută în fiecare volum de la numărul unu. Nu se recomandă cusutul a mai mult de 200—300 file într-un volum.

Dacă în concluziile de învinuire dintr-un dosar compus din mai multe volume sînt trimiteri la paginile dosarului, ele trebuie să cuprindă și numărul volumului, și numărul paginii (de exemplu: vol. II, pagina 18).

Materialele dosarului trebuie puse în coperte solide și cusute bine, în ordinea aleasă de anchetator. Pe coperta exterioară se scrie numele și prenumele anchetatorului care a efectuat ancheta, numărul de ordine după registrul principal, prenumele, numele și numele tatălui învinuitului, articolul din Codul penal care prevede infracțiunea săvîrșită de învinuit, data pornirii acțiunii penale și a terminării anchetei, precum și numărul, în cifre, al paginilor conținute în dosar. Cînd sînt mai multe volume, se arată pe copertă, cu o cifră mare, numărul de ordine al volumului.

După ce toate materialele au fost cusute și numerotate, dosarul trebuie șnuruit, iar capetele șnurului parafate cu sigiliul de ceară roșie.

În partea interioară a ultimei coperte, anchetatorul arată numărul paginilor conținute și numerotate și confirmă aceasta prin semnătură.

2. MODUL DE ATAȘARE LA DOSAR ȘI DE TRIMITERE SPRE EXAMINARE A ACTELOR, A OBIECTELOR DE VALOARE ȘI A ALTOR OBIECTE CARE AU VALOARE DE PROBE MATERIALE

Tehnica atașării la dosar a scrisorilor, notițelor, bucăților de hîrtie, fotografiilor, facturilor, chitanțelor și a altor înscrisuri, precum și a instrumentelor infracțiunii și a altor obiecte care au pentru cauză importanță de probe materiale (art. 66, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.) constă în următoarele:

a) La prezentarea acestor înscrisuri sau obiecte anchetatorului, ele trebuie examinate și descrise pe larg în procesul-verbal de examinare și atașate la dosar printr-o încheiere specială (art. 67, C. proc. pen. al R.S.F.S.R.).

Înscrisurile se așază între foi de hîrtie curată, pe cît posibil fără a fi îndoite, și se pun într-un plic de format corespunzător. Plicurile se sigilează, se cos la dosar în urma încheierii de atașare și se numerotează cu numărul de ordine corespunzător al paginii dosarului. Este interzis să se facă pe înscrisuri orice fel de ștersături, adnotări sau noi îndoituri. Dacă se anexează la dosar un număr mai mare de scrisori și înscrisuri, ele trebuie sigilate într-un plic special care nu se coase la dosar, ci se trimite ca anexă împreună cu dosarul. Dacă sînt puține înscrisuri,

se face pe plic inventarul lor, cu arătarea denumirii și a numărului paginilor fiecărui act. Dacă sînt multe documente, descrierea lor se face pe o foaie separată, care se pune în plic împreună cu înscrisurile, iar pe plic se scrie: „Documente anexate ca probe materiale la dosarul nr. în învinuirea pe baza art. C. pen.”

b) Banii, obligațiunile împrumuturilor de stat și alte hirtii de valoare, carnete de economii, acreditive se pot anexa la dosar numai în cazurile cînd ele sînt probe materiale (de exemplu, bani cu semne special facute înainte de darea mitei etc.). Dacă banii, obligațiunile împrumuturilor de stat, acreditivele și alte hirtii de valoare sînt luate pentru a asigura acțiunea civilă sau eventuala confiscare a bunurilor, ele se depun spre păstrare, conform normelor stabilite, iar la dosar se atașează chitanța care confirmă predarea acestor valori.

c) Instrumentele infracțiunii sau obiectele care au păstrat urmele infracțiunii trebuie să fie sigilate într-un mod special și date spre păstrare în magazia probelor materiale. Obiectele care urmează să fie supuse analizei chimice sau microscopice trebuie împachetate în borcane curate de sticlă și astupate cu un dop de plută care se acoperă cu smoală sau ceară roșie. La păstrarea obiectelor care au urme de pete de sînge sau amprente digitale și care trebuie examinate, este necesar să se asigure o asemenea păstrare, încît petele de sînge și urmele de degete să nu dispară ca urmare a fenomenelor atmosferice și a altor cauze.

Fiecare pachet (obiect, borcan, eprubetă etc.) trebuie să aibă o etichetă cu mențiunea dosarului căruia îi aparține această probă materială, ce anume conține pachetul (borcanul, eprubeta), precum și numărul de ordine al înscrierii în registrul probelor materiale.

d) Documentele de partid și comsomol ridicate de la arestați trebuie trimise la comitetele raionale locale ale P.C.U.S. sau ale comsomolului, după apartenență.

Se anexează la dosar adeverința comitetului raional de primire a carnetului de partid sau de comsomol. Se interzice atașarea la dosar a carnetelor de partid sau de comsomol.

Cînd documentele de partid sau de comsomol constituie probe materiale (de exemplu, au urme de fals), anchetatorul le supune examinării, întocmește procesul-verbal de examinare și efectuează cercetările necesare prin experți, apoi sigilează documentele de partid într-un pachet special și, după ce le descrie,

le trimite spre păstrare cu mențiunea „secret” la comitetul raional al P.C.U.S. sau de comsomol. El înștiințează totodată comitetul raional respectiv asupra necesității păstrării neatinse a acestor documente pînă la darea sentinței.

e) Celelalte documente personale ridicate de la arestați, de pildă, buletinul, livretul militar, carnetul de sindicat, trebuie puse separat în plicuri sigilate, care se cos la sfîrșitul dosarului și se numerotează cu numărul de ordine al paginii dosarului. Pe plic, se notează toate documentele pe care le conține.

f) Anchetatorul este deseori nevoit să separe materialele anchetei în dosare speciale. În ordonanța întocmită în acest scop, înafară de expunerea temeiurilor pentru disjungerea materialelor, el trebuie să arate exact:

1) care anume acte urmează să fie separate și la ce pagini din dosar se găsesc aceste acte;

2) dacă materialele urmează să fie separate în copie sau în original.

Dacă din dosar se separă acte originale deja cusute și numerotate, dosarul trebuie să fie descusut, actele scoase, iar în locul lor puse adeverințe, prin care se arată că la pagina respectivă s-a aflat un anumit act și că el a fost scos pe baza ordonanței anchetatorului, care se găsește la pagina cutare.

3. ARANJAREA ACTELOR ÎN DOSAR

Pentru ca dosarul să poată fi studiat cu cea mai mică pierdere de timp, materialele cauzei anchetate trebuie să fie așezate după un anumit sistem.

Practica cunoaște două sisteme de aranjare a materialelor de anchetă: cronologic și tematic (pe episoade, pe grupe de învinuiți etc.).

Cel mai răspîndit și, fără îndoială, cel mai metodic și acceptabil, în special pentru cauzele simple, este sistemul așezării materialelor de anchetă în ordine *cronologică*. Acest sistem constă în aceea că toate actele se aranjează în ordine după timpul efectuării actelor sau după datele sosirii materialelor la anchetator. În acest sistem, procesul-verbal de interogare a martorului interogat, de exemplu, la 6 mai va fi cusut după procesele-verbale de interogare, ordonanțele sau alte acte procesuale întocmite la 5 mai sau mai devreme.

Superioritatea acestui sistem, în afară de simplitatea lui, constă în aceea că, în timpul studierii dosarului, există posibilitatea de a urma modul în care s-a desfășurat ancheta, cum s-au ivit și verificat diferitele versiuni ale anchetei, timpul și locul de unde a provenit o probă oarecare, felul în care a fost ea verificată, contrazicerile care au reieșit din depozițiile unor persoane oarecare interogate în cauză și cum au fost înlăturate, datele de care a dispus anchetatorul înainte de a lua o hotărâre sau de a săvârși vreun act procedural.

Lipsurile acestui sistem constau în răspîndirea în diferite locuri a actelor legate între ele prin conținut. De exemplu, răspunsul la o întrebare a anchetatorului va fi trecut nu după adresa care întreabă, ci la locul corespunzător datei primirii lui, iar între adresa-întrebare și adresa-răspuns vor fi cusute în dosar o serie de acte care nu au nici o legătură cu cuprinsul întrebării și al răspunsului. Actele cerute pe baza indicațiilor învinutului, trecute în procesul-verbal de interogatoriu, vor fi cusute nu după acesta, ci după alte acte procesuale, întocmite după interogatoriul învinutului, dar înainte de sosirea actelor cerute.

Această lipsă poate fi înlăturată într-o oarecare măsură prin aceea că pe actele legate între ele prin conținut se fac însemnările corespunzătoare cu privire la pagina dosarului în care se găsesc aceste acte (de exemplu, pe adresa-întrebare se face mențiunea la ce pagină a dosarului se găsește răspunsul la ea). În același timp, pe răspuns se înscrie numărul paginii din dosar în care se găsește întrebarea. Pe ordonanța prin care se dispune expertiza se scrie indicația că concluziile experților se găsesc la pagina cutare, iar pe concluziile experților se trece numărul paginii din dosar în care se găsește ordonanța prin care se ordona expertiza.

Uneori, ca o derogare de la respectarea strictă a succesiunii cronologice, ambele acte se cos unul după altul.

O asemenea împrăștiere a materialelor anchetei prezintă mari inconveniente în cauze complexe, privitoare la o serie de infracțiuni, la care n-au participat toți învinuiții împreună, deși în ansamblu toate acțiunile activității infracționale a învinuiților sînt legate printr-o intenție unică sau toți învinuiții sînt uniți într-o singură organizație infracțională (de exemplu, cauzele privitoare la banditism, la sustrageri organizate de bunuri proprietate de stat sau obștească etc.).

În cauzele de acest gen, se folosește în mod obișnuit așeza-

rea *sistematică* a materialului. În acest sistem de aranjare a materialelor în dosar, actele care privesc o anumită acțiune se concentrează într-un volum separat, independent de timpul sosirii lor la anchetator. În interiorul fiecărui volum, actele pot fi grupate fie într-o ordine cronologică, fie tematică sau după sistemul mixt. Așezarea materialului în interiorul fiecărui volum trebuie să asigure în orice caz o reprezentare clară a modului în care s-a desfășurat ancheta și a motivelor pentru care au fost efectuate diferite acte într-o etapă sau alta a anchetei.

Actele de anchetă care vor fi așezate într-un asemenea sistem pot fi întocmite în așa fel, încît ele să poată fi cuprinse în diferite volume. Dacă învinutul sau martorul trebuie interogată pentru mai multe fapte, este mai bine să se întocmească procesele-verbale de interogare pentru fiecare fapt în parte, pentru a avea posibilitatea să se includă aceste procese-verbale în volumele respective ale dosarului. Dacă în unul și același act sînt cuprinse însemnări referitoare la fapte diferite, într-unul din aceste volume se include actul original, iar în celelalte copii ale acestui act. Se recomandă să se formeze un volum deosebit pentru materialele care au legătură cu toate faptele infracționale. În acest volum se cos și ordonanțele anchetatorului pentru luarea măsurilor preventive, de comunicare a învinuirii, de facere a demersurilor pentru prelungirea termenului de anchetă etc., încheierea prin care se constată terminarea cercetărilor, precum și concluziile de învinuire.

Acest sistem este mai complicat decît primul, dar are în schimb avantajul că se concentrează într-un singur loc materialele care oglindesc fiecare fapt al cauzei, ceea ce ușurează studierea dosarului și folosirea materialelor anchetei.

Există și un al treilea sistem de aranjare a actelor, prin care materialele se grupează după categoriile actelor de anchetă. Materialul strîns în cauză se așază în următoarea ordine: la început se coase ordonanța de luare a măsurilor preventive și materialul care se referă la munca operativă efectuată și anume, procesul-verbal de percheziție, ordonanța de punere a averii sub sechestru și inventarierea acestei averi. După aceea, urmează ordonanța de comunicare a învinuirii, procesele-verbale de interogare a învinuiților, aranjate în ordine cronologică. După aceasta, se cos procesele-verbale de confruntare între învinuiți și martori și, mai departe, procesele-verbale de interogare a martorilor.

Acest sistem conține multe neajunsuri esențiale, îngreunează la maximum mersul just al anchetei și nu poate fi recomandat ca un sistem bun. Pentru ca acest sistem să dea o imagine justă a felului cum a început și s-a desfășurat ancheta, să arate de ce date și probe a dispus ancheta la un moment dat, ce a determinat luarea unei anumite măsuri și, dimpotrivă, pentru a înțelege ce măsuri de urmărire n-au fost luate la vreme, se cere studierea de nenumărate ori a întregului dosar, întocmirea de extrase și notițe pentru a se stabili mersul cronologic al anchetei și numai după aceea, să se efectueze o nouă apreciere a materialului studiat la prima citire.

4. ALCATUIREA OPISULUI DOSARULUI ȘI A TABLEI DE MATERII

Inventarul dosarului se face după ce s-a terminat ancheta, atunci când sînt cusute la dosar și numerotate toate actele de anchetă, inclusiv concluziile de învinuire. Inventarierea dosarului constă în enumerarea tuturor actelor din volumul respectiv, care se înscriu în ordinea în care sînt cusute și numerotate, cu trimiterea la paginile dosarului în care se găsesc.

Inventarul se face pe foi de hîrtie liniată, cusute la începutul dosarului, imediat după copertă, și care nu intră în numerotarea generală a paginilor.

Un opis de dosar are o astfel de formă :

Nr actului	Denumirea actului	Pagina din dosar
1	Ordonanța de pornire a acțiunii penale din 19 mai 1945	1
2	Actul de verificare a uzinei „Steklotar” din 10 mai 1945	2-18
3	Procesul-verbal de interogare a martorului Skorikov din 22 mai 1945	19-21

În cazul unui dosar mare, format din mai multe volume, care cuprinde faptele mai multor învinuiți ce au săvîrșit infracțiuni în diferite perioade de timp, în diferite puncte sau organizații, se recomandă ca, pe lângă inventarul dosarului, să se facă și o listă de control.

Lista de control se pune înaintea inventarului primului volum sau pe spatele copertei primului volum. Această listă de control îndeplinește rolul de tablă de materii a dosarului și da posibilitate cititorului să se orienteze rapid în numeroasele materiale din dosar și să găsească ușor actele necesare.

Dăm un model de asemenea tablă de materii.

TABLA DE MATERII A DOSARULUI Nr. 6

ASUPRA ABUZULUI DE PUTERE SAVIRȘIT DE LUCRATORI AI BIROULUI TRANSCAUCAZIAN „TRANSTORGSNAB”

Vol. I. Actul de revizie al biroului transcaucazian, din aprilie 1945, făcut de revizorul Loladze (pag. 2—168);

Actul de revizie al aceluiași birou, din octombrie 1945, făcut de către revizorul Gonorski (pag. 169—243).

Vol. II. Hotărîrea comisiei de balanțe de la Glavurs asupra neregulilor și abuzurilor în biroul transcaucazian (pag. 1—6);

Procese-verbale de interogare a revizorilor Loladze, Gonorski și a conducătorilor de la Glavurs, asupra rezultatelor activității economice a biroului (pag. 7—195).

Vol. III. Actele de anchetă referitoare la contractele ilegale întocmite de angajații Sabatahanov și Ceakvetadze în numele artelurilor fictive „Bumprom” și „Tvitșrom” (învinuiții Abathanov, Ceakvitadze și Akopov).

Vol. IV. Actele de anchetă referitoare la delapidarea banilor biroului transcaucazian, prin decontarea fictivă a conturilor artelului „Inșrom” și prin decontări fictive cu societatea în lichidare a orbilor (învinuiții Djaparidze, Kapilovici, Abathanov, Akopov).

Vol. V. Actele de anchetă referitoare la fabricarea produselor vinicole în baza comenzilor și la abuzurile comise cu această ocazie (învinuiții Akopov, Avetisov, Nersesian).

Vol. VI. Actele de anchetă referitoare la sustragerile de bani prin întocmirea de acte fictive la vinzarea produselor vinicole de către delegații O.R.S.-ului Selivanov, Borodianski, Kapilovici și alții.

Vol. VII. Materialele expertizei contabilo-economice.

Vol. VIII. Ordonanțele de comunicare a învinuirii și procesele-verbale de interogare a învinuiților Ceakvitaridze, Abathanov, Djaparidze, Kapilovici, Akopov, Avelisov, Nersesian, Borodianski, Selivanov (pag. 1—84) ;

Materialele referitoare la îndeplinirea cerințelor art. 206 din Codul de procedură penală (pag. 85—124);

Concluziile de învinuire (pag. 125—142).

ANEXE

MODELE ALE PRINCIPALELOR ACTE DE ANCHETĂ

1. Model

*de ordonanță pentru pornirea urmăririi
penale și de preluare a acesteia de către
anchetatorul penal.*

ORDONANȚA

de pornire a urmăririi penale și de preluare a acesteia
de către anchetatorul penal

Orașul Voskresensk, 17 august 1948.

Anchetatorul penal de pe lângă procuratura raionului Voskresensk, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Grigoriev, fiind chemat telegrafic de președintele Sovietului sătesc din Vîgodsk, m-am deplasat în satul Dubovka, unde am constatat la fața locului că pe data de 16 august 1948, pe una din străzile satului de mai sus, lângă casa cetățeanului Nicolaenko a fost ucis în cursul unei bătăi cetățeanul Nikitin Mihail Iurevici.

Văzînd că a fost săvîrșită infracțiunea prevăzută și sancționată de art. 137 din Codul penal al R.S.F.S.R. și avînd în vedere paragraful 2 al art. 91 și articolele 96, 108 și 110 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

AM HOTARIT :

1. Să pornesc urmărirea penală cu privire la uciderea lui Nikitin, infracțiune prevăzută și pedepsită de art. 137 din Codul penal al R.S.F.S.R.

2. Să preiau pentru cercetare această urmărire penală.

3. Copie de pe prezenta se va înainta procurorului raionului Voskresensk.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Grigoriev

2. Model

*de ordonanță de preluare a unei urmă-
riri penale de către anchetator.*

ORDONANȚA

de preluare a unei urmăriri penale

Orașul Ivanovo, 31 ianuarie 1948.

Anchetatorul penal de pe lângă procuratura raionului Ivanovo, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Kulikov, studiind actele dosarului privind îndeplinirea cu neglijență culpabilă a obligațiilor de serviciu de către funcționarii de la una din secțiile fabricii de prelucrare a lemnului „1 Mai”, din care cauză, la data de 20 ianuarie 1948, la susnumita fabrică a izbucnit un incendiu,

Având în vedere și ordonanța procurorului raionului Ivanovo din 29 ianuarie 1948, prin care, pe baza materialelor de la dosar, se deschide acțiunea penală cu privire la infracțiunea prevăzută și sancționată de art. 111 din Codul penal al R.S.F.S.R.

Având în vedere art. 110 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., pe baza căruia mi se încredințează cercetarea cauzei de mai sus

AM HOTARIT :

1. Să preiau cercetarea cauzei privitoare la incendiul de la fabrica „1 Mai” și să pornesc ancheta penală.

2. Copie de pe prezenta se înaintează procurorului raionului Ivanovo.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Kulikov

3 Model

*de ordonanță de preluare a dosarului
înaintat anchetatorului penal de către
Secția de Miliție, în baza art. 108 din
Codul de procedură penală*

ORDONANȚA

de preluare a anchetei

Orașul Ivanovo, 11 august 1948.

Anchetatorul penal din raionul Ivanovo, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Kulikov, cercetând actele dosarului primit de la Secția de Miliție a raionului Ivanovo, pe baza cărora Kosteanenko Dmitrii Ivanovici, Tonkonogov Pavel Parfenovici și Gusev Ilia Dmitrevici sînt învinuiți că au săvîrșit infracțiunea prevăzută de art. 59³ din Codul penal al R.S.F.S.R.,

Având în vedere că în această cauză, în baza art. 108 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., se cere a se efectua o anchetă prealabilă,

În baza art. 108 și 110 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

AM HOTARIT :

1. Să preiau cauza privitoare la învinuirea lui Kosteanenko Dmitrii Ivanovici și alții pentru savîrșirea infracțiunii prevăzută de art. 59³ din Codul penal al R.S.F.S.R. și să pornesc ancheta prealabilă.

2. Copie de pe prezenta se înaintează procurorului raionului Ivanovo.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Kulikov

4. Model

de proces-verbal prin care se consemnează de către anchetatorul penal denunțul verbal cu privire la săvârșirea unei infracțiuni.

PROCES-VERBAL

de consemnare a unui denunț verbal

Satul Nijnie Kotli, 16 septembrie 1948.

Anchetatorul penal al raionului Volodarsk, regiunea jurist clasa a III-a Samohin, aflându-mă în satul Nijnie Kotli, am consemnat, în conformitate cu art. 92 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., denunțul verbal făcut de cetățeană Petrova Xenia Alexeevna, a cărei identitate am stabilit-o cu adeverința nr. 87 din 10 august 1948, eliberată de către Sovietul sătesc din Nijnie Kotli

În conformitate cu art. 164 din Codul de procedură penală, i s-a pus în vedere cetățenei Petrova că în cazul că dă declarații mincinoase va răspunde potrivit art. 95 din Codul penal al R.S.F.S.R.

Petrova Xenia Alexeevna, născută în anul 1885 în satul Nijnie Kotli, raionul Volodarsk, regiunea de naționalitate rusă, colhoznică, fără partid, puțin știutoare de carte, văduvă, necondamnată, declară:

„Duminică (12 septembrie 1948) seara, pe la orele 10, pe când mă găseam în casa cetățeanului Seliverstov Petr Alexeevici, brigadier în colhoz, a intrat în casă magazinerul colhozului, Samoilov Alexei Stepanovici, care a schimbat câteva vorbe cu Seliverstov. Peste câteva minute, eu am plecat din casa lui Seliverstov și am observat că acesta și Samoilov transportau în hambar niste saci plini luați dintr-o caruță acoperită cu fin, care se gasea în curte. Cât timp am stat pe cerdacul casei, au fost transportați în hambar în total cinci saci.

Magazia colhozului nu se găsește în acea curte, ci în alt capăt al satului. Dorind să aflu ce s-a adus, m-am apropiat de caruță și am văzut că era griu, fiindcă în timpul transportului un sac s-a rupt și conținutul s-a vărsat în caruță.

Deoarece în acel timp nu se dădea colhoznicilor nici un fel de cereale, iar treieriișul era în toi pe ărie, cred că Samoilov a adus la Seliverstov griul furat de la colhoz.

Nu am comunicat cele observate de mine președintelui colhozului, deoarece el este văr cu Petr Seliverstov.

Procesul-verbal mi-a fost citit. Declar că cele spuse de mine s-au consemnat exact.

(semnătura persoanei care face denunțul)
Anchetator penal
jurist clasa a III-a Samohin

5. Model

*de ordonanță a anchetatorului penal
privitoare la trimiterea dosarului la
alt organ de anchetă, conform art. 125
din Codul de procedură penală.*

ORDONANȚA

Satul Kozirevo, 19 august 1948.

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Kozirevo, regiunea jurist clasa a II-a Kiselev, studiind dosarul de anchetă nr. 87 privitor la învinuirea cetățenei Sadovnikova A. O. și a altora pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 2 din decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc“

AM CONSTATAT :

Că Sadovnikova, lucrînd ca responsabilă a biroului de aprovizionare al Secției sanitare a orașului, întocmea în mod sistematic, în înțelegere cu Kalașnikov A. P., șeful garajului Secției sanitare, cereri de comandă fictive pentru produse industriale, din partea diferitelor instituții sanitare. În complicitate cu rudele lui Kalașnikov, Kaprov I. G. și soția lui, Karpova E. I., Sadovnikova și Kalașnikov vindeau produsele astfel obținute pe piață, iar banii rezultați îi împărțeau între ei.

Avînd în vedere că activitatea principală ilicită a fost săvîrșită de către Sadovnikova și Kalașnikov pe teritoriul raionului Zavoljie, unde se afla sediul biroului de aprovizionare al Secției sanitare a orașului, că urmărirea penală trebuie să se facă la locul săvîrșirii infracțiunii, că toate actele cu caracter urgent ale anchetei penale sînt efectuate la locul descoperirii infracțiunii,

Văzînd și dispozițiile art. 123 și 125 din Codul de procedură penală,

AM HOTARIT :

Să trimit dosarul de anchetă nr. 87, privind pe Sadovnikova și alții, învinuiți de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 2 din decretul Prezidiului Sovietului Suprem din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc“, procurorului raionului Zavoljie, regiunea . . . , pentru continuarea anchetei penale, fiind organ competent.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Kiselev

„De acord“
Procurorul raionului Kozirevo
jurist clasa I Matveev

3. Model

de ordonanță de punere sub învinuire.

ORDONANȚĂ

de punere sub învinuire

Satul Vereșciaghino, 20 aprilie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Vereșciaghino, regiunea jurist clasa a II-a Bestujev, studiind dosarul nr. 95 privitor la învinuitul Kartășev I. P., am stabilit că din actele anchetei penale rezultă dovezi suficiente cu privire la faptul că pe timpul cit numitul Kartășev a funcționat ca director al Combinatului Industrial din raionul Vereșciaghino, acesta a fabricat costume vătuite de proastă calitate, prin nerespectarea condițiilor tehnice prevăzute de STAS nr. 108—112.

Astfel, în executarea contractului încheiat la 26 iunie 1947 cu o întreprindere din Moscova pentru confecționarea echipamentului de protecție și a lenjeriei de pat, Kartășev i-a livrat la data de 6 ianuarie 1948 o cantitate de 500 costume vătuite (veste și pantaloni), iar la 26 ianuarie 1948, o cantitate de 490 costume vătuite, care au fost confecționate cu nerespectarea grosolană a condițiilor tehnice prevăzute de STAS nr. 108—112.

Fabricarea produselor de proastă calitate s-a datorat faptului că numitul Kartășev a dat dispoziții să se reducă cantitatea de vată prevăzută prin STAS pentru fiecare costum.

Față de cele expuse și în baza art. 128 și 129 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

AM HOTARIT :

1. Să introduc în cauza de față în calitate de învinuit pe Kartășev Ivan Petrovici, pe baza punctului 1 al art. 128 din Codul penal al R.S.F.S.R., și aceasta i se va aduce la cunoștință.

2. O copie de pe prezenta ordonanță se va înainta procurorului raionului Vereșciaghino.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Bestujev

Ordonanța mi-a fost adusă la cunoștință în ziua de 20 aprilie 1948.

Kartășev

7. Model

de obligație scrisă cu privire la prezentarea în fața organelor de anchetă penală și în fața instanțelor judecătorești.

DECLARAȚIE

cu privire la prezentarea în fața organelor de anchetă penală
și în fața instanțelor judecătorești

Astăzi 10 iulie 1948

Subsemnatul Murashkin Ivan Petrovici, domiciliat în orașul Puškino, str. Cehov nr. 5, apart. 10, dau prezenta declarație anchetatorului penal al procuraturii raionului Cikalov, regiunea ... jurist clasa a III-a Nagovițin, prin care îmi iau obligația de a ma prezenta pînă la terminarea anchetei penale și a judecării procesului privind învinuirea subsemnatului de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 111 din Codul penal al R.S.F.S.R. în fața organelor de anchetă penală și de judecată, la prima cerere a acestora. Ma oblig a aduce la cunoștința anchetatorului penal și instanței de judecată orice schimbare a domiciliului meu.

Mi s-au pus în vedere consecințele nerespectării obligației de față

Semnătura învinuitului: *Murashkin*
Anchetator penal
jurist clasa a III-a Nagovițin

8. Model

de ordonanță pentru stabilirea măsurii preventive de nepărăsire a localității de către învinuit.

ORDONANȚA

de stabilire a măsurii preventive

Satul Serovo, 15 mai 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Serovo, regiunea ... jurist clasa a III-a Elțov, cercetînd actele din dosarul nr. 25 cu privire la Ivanov Petr Stepanovici, fostul director al khozului „Iskra“, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R., constat că susnumitul are domiciliu stabil, un stagiu îndelungat în muncă, o familie numeroasă, că nu a mai fost trimis în judecată și, deși susnumitul a săvîrșit o infracțiune gravă, consider că nu este cazul să se aplice o măsură preventivă legată cu privațiunea de libertate și, în baza art. 146, 149 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

1. Pentru a preîntîmpina o eventuala sustragere de la prezentarea în fața organelor de anchetă penală și în fața instanței de judecată, sa-l oblig, ca masura preventivă, pe învinuitul Ivanov Petr Stepanovici să nu părăsească localitatea.
2. O copie de pe prezenta se va înainta procurorului raionului Serovo.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Elțov

Ordonanța mi-a fost adusă la
cunoștință, *Ivanov*

9 Model

*de declarație cu privire la nepărăsirea
localității.*

**DECLARAȚIE PRIVITOARE LA NEPĂRĂSIREA
LOCALITĂȚII**

Astăzi, 15 iulie 1948

Subsemnatul Tihonov Ivan Semenovici, domiciliat în orașul Ivanovo, str. Cehov nr. 15, apart. 20, dau prezenta declarație în fața anchetatorului penal al procuraturii raionului Gheorghievsk, regiunea jurist clasa a II-a Simonov, prin care mă oblig să nu părăsesc localitatea de domiciliu fără permisiunea anchetatorului penal sau a instanței judecătorești și să mă prezint la prima cerere a acestor organe. Mi s-a pus în vedere de către anchetatorul penal că, în caz de nerespectare a obligației de față, măsura preventivă de a nu părăsi localitatea va fi înlocuită, conform art. 149 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., cu o altă măsură mai severă.

Semnătura învinutului: *Tihonov*
Anchetator penal
jurist clasa a II-a Simonov

10. Model

*de ordonanță privitoare la arestarea
preventivă.*

„Se aprobă arestarea lui Semenov E. P.”
Procurorul raionului Voskresensk,
consilier juridic Kocetkov
16 august 1948

ORDONANȚA
privitoare la arestarea preventivă

Orașul Voskresensk, 16 august 1948.

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Voskresensk, regiunea jurist clasa a IV-a Soloviev, cercetînd dosarul anchetei penale privitoare la sustragerea de marfuri din magazinul nr. 2 al Uniunii raionale a cooperativelor de consum, am constatat următoarele:

1. În urma anchetei penale rezultă că cetățeanul Semenov Efim Prokofievici, născut în anul 1920, originar din satul Petrovskoe, raionul Riajsk, regiunea Reazan, de profesie croitor, este învinuit că, în înțelegere cu învinuitul din aceeași cauză penală Karpenko — directorul magazinului nr. 2 al Uniunii raionale a cooperativelor de consum — a participat în repetate rânduri, în perioada de la 20 iulie 1947 și pînă la 10 august 1948, la sustragerea din magazinul condus de Karpenko a diferitelor mărfuri ca: galoși, flanele de corp, veste, încălțăminte, cu-poane de stofă etc., din care o parte le-a vîndut împreună cu soția sa, Semenova Elena Vasilievna, în diferite piețe, iar o parte au fost găsite la locuința lui Semenov cu ocazia percheziției.

2. Față de cele de mai sus, i s-a pus în vedere lui Semenov E. P. învinuirea de săvîrșire a infracțiunii prevăzute în art. 17 din Codul penal al R.S.F.S.R. și în art. 3 din decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspun-

derea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obșlesc".
3. Semenov E. P. nu are un loc stabil de muncă, ciștigându-și existența, după cum rezultă din declarația lui, din muncă ocazională cu ziua.

Avînd în vedere cele de mai sus și găsind că, lăsîndu-l în stare de libertate, Semenov se poate sustrage de la ancheta penală și de la judecată, pe baza art. 146 și 158 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

1. Arestarea preventivă a cetățeanului Semenov Efim Prokofievici, măsură preventivă care urmează a i se comunica.

2. Ordonanța de față se va înainta directorului închisorii din Voskresensk pentru executare.

Anchetator penal
jurist clasa a IV-a Soloviev

A. ... de cuprinsul ordonanței, Semenov

1948

11. Model

de garanție personală

GARANȚIE PERSONALĂ

10 august 1948

Subsemnații Stepanov Semen Ivanovici, domiciliat în orașul Glazov, str. Donskaia nr. 20, apart. 18, director adjunct la Trustul industriei locale, cu buletinul de identitate numărul S.U. 24678 eliberat de miliția raională din Glazov la 16 ianuarie 1946 și legitimația de serviciu nr. 862 din 2 ianuarie 1948 eliberată de Trustul industriei locale, și Potapov Konstantin Vasilievici, domiciliat în orașul Glazov, str. Bolșaiia Kalujskaia nr. 18, apart. 15, contabil la Trustul industriei peștelui, cu buletinul de identitate numărul V. K. 7893 eliberat de Secția 18 miliție din orașul Leningrad la 26 februarie 1945 și legitimația de serviciu nr. 1054 din 17 martie 1948 eliberată de Trustul industriei peștelui, dăm prezenta garanție personală tov. Petrov, anchetator penal al procuraturii raionului Glazov, prin care garantăm prezentarea în fața organelor de anchetă și judecată a lui Karpov Nikolai Dmitrevici, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R., și ne obligăm a-l aduce la anchetă sau judecată la prima chemare.

Invinuitul Karpov va locui în orașul Glazov, str. Kalujskaia nr. 17/5, apart. 18. În cazul cînd Karpov își va schimba domiciliul, ne obligăm a înștiința de îndată despre aceasta organele de anchetă și judecată.

În conformitate cu art. 150 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., ni s-a adus la cunoștință răspunderea ce ne revine în cazul cînd Karpov N. D. se va sustrage de la anchetă sau judecată.

Giranți: Stepanov
Potapov

Anchetator penal
jurist clasa a IV-a Petrov

12. Model
de ordonanță privitoare la înlocuirea
unei măsuri preventive¹⁾.

ORDONANȚĂ

de înlocuire a unei măsuri preventive

Orașul Iviev, 8 iunie 1948

Anchetatorul penal al raionului Ivlev, regiunea . . . , jurist
clasa a III-a Abramov, cercetînd dosarul de anchetă privitor la
Petrov Ivan Ivanovici, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevă-
zute în art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R.,

AM CONSTATAT :

Că în privința învinuitului Petrov s-a luat drept măsură pre-
ventivă deținerea sub stare de arest, întrucît putea împiedica
cercetarea multilaterală a cauzei.

Avînd în vedere că în momentul de față ancheta penală este
terminată și ca atare menținerea acestuia în continuare sub stare
de arest nu mai este necesară și că prezentarea lui Petrov la ju-
decată poate fi asigurată pe deplin prin luarea declarației de
nepărăsire a localității, în baza dispozițiilor art. 161 din Codul
de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

1. Înlocuirea măsurii preventive luate anterior față de învi-
nuitul Petrov Ivan Ivanovici, născut în anul 1900, în satul Peski,
raionul Pustoșkin, regiunea Kalinin, și eliberarea lui de sub
arest. Se va lua declarația de nepărăsire a localității, fapt care
se va aduce la cunoștința învinuitului.

¹⁾ Pentru înlocuirea sau anularea măsurii preventive luate la propunerea
procurorului, anchetatorul penal este obligat să obțină din nou aprobarea
prealabilă a procurorului

2. Copii după prezenta ordonanță se vor trimite : a) procu-
rorului raionului Ivlev, pentru luarea la cunoștință, b) coman-
dantului închisorii din Ivlev, spre executare.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Abramov

Prezenta ordonanță mi-a fost adusă la cunoștință astăzi 8 iunie
1948, Petrov

13. Model

*de ordonanță a anchetatorului penal
privind suspendarea din funcție.*

ORDONANȚA

Orașul Iastrebov, 15 mai 1948

Anchetatorul penal principal al procuraturii regiunii
consilier juridic Kovalev, cercetînd actele dosarului nr. 25 pri-
vitor la abuzurile și atitudinea lipsită de grijă gospodărească a
unor salariați cu funcții de răspundere de la Uniunea raională
a cooperativelor de consum din raionul Izvelovsk, avînd în ve-
dere că în cauză este învinuit contabilul șef al Uniunii raionale
a cooperativelor de consum, Petrov Ivan Semenovici, de săvîrșirea
infracțiunii prevăzute în art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R.,
și care prin rămînerea în postul său în timpul anchetei preala-
bile ar putea îngreuna cercetarea multilaterală a cauzei, pe baza
dispozițiilor art. 142 din Codul de procedură penală

AM HOTARIT :

Pe timpul cît durează ancheta penală, cetățeanul Petrov
Ivan Semenovici va fi suspendat din funcția de contabil șef al
Uniunii raionale a cooperativelor de consum, pe care o ocupă în
prezent.

Copia prezentei ordonanțe se va trimite spre executare pre-
ședintelui Uniunii raionale a cooperativelor de consum din
Izvelov.

Anchetator penal,
consilier juridic Kovalev

14. Model

*de ordonanță privind aplicarea seches-
trului pe avere, în vederea asigurării
despăgubirilor civile*

ORDONANȚA

Orașul Eleț, 15 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Eleț, regi-
nea, jurist clasa a III-a Gavriliuk, cercetînd actele dosa-
rului nr. 64, privitor la Smirnov Iacov Semenovici, învinuit de
săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 111 din Codul penal al
R.S.F.S.R., și avînd în vedere că în urma acțiunilor delictuoase ale
lui Smirnov Iacov Semenovici, în calitate de șef al depozitului,
s-a cauzat fabricii un prejudiciu material în valoare de 21.000
ruble, pentru a asigura despăgubirile civile ce s-ar putea formula
față de Smirnov, în baza dispozițiilor art. 121 din Codul de
procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Aplicarea sechestrului pe averea cetățeanului Smirnov I. S.,
pînă la concurența sumei de 21.000 ruble, indiferent unde s-ar
găsi și indiferent în ce ar consta.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Gavriliuk

15. Model

de ordonanță de aplicare a sechestrului pe avere, în vederea asigurării executării sentinței penale de confiscare a averii.

ORDONANȚA

Satul Vorosilovo, 15 mai 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Vorosilovo, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Pavlov, cercetînd actele dosarului nr. 85 privind pe Stepanov Ivan Semenovici, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de art. 107 din Codul penal, și ținînd seama de faptul că acest articol din Codul penal prevede drept pedeapsă confiscarea averii, avînd în vedere și dispozițiile art. 121-a din Codul de procedură penală,

AM HOTĂRIT :

Aplicarea sechestrului pe averea învinuitului Stepanov Ivan Semenovici, indiferent unde s-ar găsi și indiferent în ce ar consta.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Pavlov

16. Model

de proces-verbal prin care se constată refuzul martorului de a face depozitie

PROCES-VERBAL

Orașul Ivanovo, 19 iulie 1948

Anchetatorul penal al raionului Ivanovo, regiunea . . . , jurist clasa a II-a Semenov, în conformitate cu dispozițiunile art. 60 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., am întocmit prezentul proces-verbal prin care se constată că cetățeanul Șirokov Lev Konstantinovici, domiciliat în str. Tihorețk nr. 13, apart. 8, fiind chemat în biroul meu pentru a fi audiat în calitate de martor în dosarul lui Nebolsin, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de art. 74, alin 2 din Codul penal al R.S.F.S.R., a declarat că refuză să dea depoziții în dosarul lui Nebolsin, intrucît nu vrea să și-l facă dușman pe acesta, deși i-am pus în vedere răspunderea ce-i revine, conform art. 92 din Codul penal al R.S.F.S.R., pentru refuzul de a face depoziții. A fost de față cetățeanul Ilin Ivan Vasilievici, domiciliat în str. Tihorețk nr. 15/6.

Totodată martorul n-a vrut să semneze prezentul proces-verbal cu privire la refuzul de a face depoziții. În baza art. 60 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., prezentul proces-verbal va fi înaintat Tribunalului popular, circumscripția a 3-a a raionului Ivanovo.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Semenov

Am asistat la întocmirea procesului-verbal și confirm cele consemnate în el, Ilin

17. Model

*de ordonanță privitoare la aducerea
marilorului.*

ORDONANȚA

Satul Selijarovo, 28 mai 1948

Anchetatorul penal al raionului Selijarovo, regiunea . . . ,
jurist clasa a III-a Sevelev, cercetînd actele dosarului nr. 45 pri-
vitor la Ivanov Petr Ivanovici, învinuit de violarea minorei Nina
Smirnova, infracțiune prevăzută și pedepsită de art. 153, alin. 1
din Codul penal al R.S.F.S.R., și văzînd că martorul Sevosteanov
Vadim Petrovici, citat pentru data de 22 mai orele 10 dim., nu
s-a prezentat, deși i s-a înmînat din timp citația, fără să aibă mo-
tive bine justificate, avînd în vedere și dispozițiunile art. 62 din
Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

1. Aducerea cetățeanului Sevosteanov Vadim Petrovici.
2. Trimiterea copiei de pe prezenta ordonanță comandan-
tului Secției de miliție a raionului Selijarovo, spre executare.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Sevelev

„Aprob“

Procurorul raionului Selijarovo
jurist clasa I Polivanov

18. Model

*de proces-verbal pr.n care e aduce
la cunoștința părții vătămate dreptul
ce-l are de a se constitui parte civilă.*

PROCES-VERBAL

Satul Idriți, 18 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Idriți, regi-
nea . . . , jurist clasa a III-a Naumenko, cercetînd actele de an-
chetă din dosarul nr. 148 privind pe Potemkin S. S., contabil al
Uniunii raionale a cooperativelor de consum, învinuit de săvîrși-
rea infracțiunii prevăzute de decretul Prezidiului Sovietului Su-
prem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală
pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc“, văzînd că, în
urma faptelor săvîrșite de Potemkin, Uniunea raională a coopera-
tivelor de consum a suferit prejudicii materiale, în conformitate
cu dispozițiunile art. 119 din Codul de procedură penală al
R.S.F.S.R., am pus în vedere cetățeanului Potapov I. G. — preșe-
dintele Uniunii raionale a cooperativelor de consum — că are
dreptul să se constituie parte civilă față de învinuitul Potemkin în
cadrul procesului penal, arătînd totodată și modul cum se face
această constituire.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Naumenko

Am citit prezentul proces-verbal, Potapov

19. Model

de ordonanță dată de anchetatorul penal prin care ia act de constituirea ca parte civilă.

ORDONANȚA

Satul Idriți, 18 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Idriți, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Naumenko, cercetînd cererea tov. Potapov Ivan Grigorievici, președintele Uniunii raionale a cooperativelor de consum din raionul Idriți, cu privire la constituirea ca parte civilă în dosarul nr. 149 privitor la învinuitul Potemkin S. S., contabil la aceeași Uniune raională a cooperativelor de consum, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutal de stat și obște”, și avînd în vedere că potrivit actului de revizie a activității financiaro-economice a Uniunii raionale a cooperativelor de consum și concluziilor expertizei contabile rezulta că, în urma acțiunilor criminale săvîrșite de Potemkin S. S., Uniunea raională a suferit pagube materiale în valoare de 67.000 ruble, în baza dispozițiilor art. 120 din Codul de procedură penală,

AM HOTARIT :

Să iau act de constituirea ca parte civilă a Uniunii raionale a cooperativelor de consum din raionul Idriți în cauza de față.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Naumenko

20. Model

de ordonanță prin care s-a dispus efectuarea expertizei medico-judiciare¹⁾.

ORDONANȚA

Orașul Morozovsk, 20 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Morozovsk, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Ustinov, cercetînd dosarul nr. 1085 cu privire la Sidorova Anna Emelianovna, învinuită de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de art. 136, lit. „d” din Codul penal al R.S.F.S.R., și constatînd că pentru stabilirea cauzei morții copilului învinuitei este absolut necesară concluzia unor specialiști, în baza dispozițiilor art. 63 și 169—172 din Codul de procedură penală,

AM HOTARIT :

1. Efectuarea în cauza de față a unei expertize medico-judiciare.
2. Se numește ca expert, medicul judiciar al raionului, Dr. Sergheeva V. F., candidată în științe medicale.
3. Expertul va răspunde la următoarele întrebări :
a) dacă nu cumva copilul a fost prematur și dacă a fost normal ;

¹⁾ Anchetatorul penal este obligat să încunoștințeze expertul de dispozițiunile cuprinse în art. 92, 95 și 96 din Codul penal al R.S.F.S.R., luînd de la el o declarație cu următorul conținut : „Subsemnatul (numele și prenumele), fiind numit ca expert în dosarul (se va menționa dosarul), am fost prevenit de răspunderea ce mi revine conform art. 92, 95 și 96 din Codul penal al R.S.F.S.R. în caz de refuz sau eschivare de la îndeplinirea îndatoririlor de expert, în cazul de punere, în mod intenționat, a unor concluzii false sau în caz de divulgare a datelor anchetei prealabile.

Data și semnătura expertului
Semnătura anchetatorului penal

b) când (înainte, în timpul sau după naștere) și din cauza a murit copilul;

c) care este cauza petelor de culoare albastră-purpurie de pe ceafă, a leziunilor de pe pielea feței, din jurul nasului, gurii și de pe pieptul cadavrului copilului numitei Sidorova A. E.;

d) dacă susmenționatele vătămături puteau proveni, după cum arată învinuita Sidorova, de pe urma acțiunii și mișcărilor ei făcute atunci când, fără să aiba vreun ajutor, a încercat să se elibereze și să scoată dintr-însa corpul copilului ce s-a oprit în timpul muncilor nașterii, după ce-i ieșise capul și a rămas în această poziție timp de aproximativ trei ore.

1. Expertul va lua cunoștință de: a) procesul-verbal de examinare a cadavrului copilului; b) procesul-verbal de interogare a învinuitei Sidorova; c) procesul-verbal de interogare a măritorei Grigorieva, care a venit prima la strigătele de ajutor ale învinuitei Sidorova și d) istoricul bolii de care suferă Sidorova, trimis de spitalul raional.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Ustinov

21. Model

de ordonanță prin care s-a dispus
efectuarea expertizei contabile.

ORDONANȚA

Orașul Belți, 10 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Belți, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Petrov, cercetând actele de anchetă din dosarul nr. 250 privind pe Ivanov I. I., președintele Uniunii raionale a cooperativelor de consum din raionul Belți, învinuit de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 3 al decretului din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obște”, și găsind că, pentru precizarea sumei care-i lipsește lui Ivanov, pentru verificarea justetei explicațiilor învinuitului, care afirmă că evidența contabilă a fost neglijent ținută la Uniunea raională a cooperativelor de consum, fapt care a dus la concluzii greșite cu ocazia reviziei, cât și pentru lămurirea nepotrivirilor ce există între actele de revizie și datele obținute în cadrul anchetei prealabile, este necesară efectuarea expertizei contabile și, în baza dispozițiilor art. 63 și 169 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT:

1. Efectuarea în cauza de față a expertizei contabile.
2. Se numesc ca experți: Murașev V. V., contabil șef la centrul raional de colectare a blănurilor, și Kovalev N. G., contabil-revizor la secția financiară a Comitetului executiv al raionului Belți.
3. Experții vor răspunde la următoarele întrebări:
 - a) dacă modul de organizare a evidenței și decontărilor contabile și de materiale de la Uniunea raională a cooperativelor

de consum corespunde sau nu cerințelor legale, regulilor și formelor stabilite; în caz că nu corespunde, se va arăta în mod concret care sînt aceste greșeli și lipsuri;

b) dacă greșelile și lipsurile existente au putut influența concluziile revizorilor, privind lipsa de mărfuri în valoare de 15.480 ruble;

c) cum se explică, pe de o parte, nepotrivirile între datele privitoare la cantitatea de mărfuri livrate de Uniunea raională a cooperativelor de consum, cooperativelor satești și actele obținute direct de la aceste cooperative de către organele de anchetă, iar pe de altă parte, cu actele contabile de la Uniunea raională a cooperativelor de consum;

d) dacă contabilitatea Uniunii raionale a cooperativelor de consum a controlat decontările reciproce cu cooperativele satești și care au fost rezultatele acestor verificări;

e) ce sume și ce mărfuri lipsesc la Uniunea raională a cooperativelor de consum și cine este răspunzător direct pentru aceste lipsuri.

4. Pentru clarificarea și lămurirea susmenționatele întrebări, experții vor lua cunoștință de următoarele acte:

a) actul de revizie de la 15 mai 1948 la Uniunea raională a cooperativelor de consum;

b) explicațiile lui Ivanov I. I. cu privire la actul de revizie;

c) acte și documente din care rezultă mișcarea mărfurilor la Uniunea raională a cooperativelor de consum, după inventarul de 325 pagini anexat la dosar.

5. Experții vor lua cunoștință de întregul material de evidență și decontări necesar și păstrat de Uniunea raională a cooperativelor de consum.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Petrov

22. Model

de proces-verbal prin care s-a adus la cunoștință invinuitului ordonanța prin care s-a dispus efectuarea expertizei contabile.

PROCES-VERBAL

Orașul Belți, 10 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Belți, regiunea, jurist clasa a III-a Petrov, am adus la cunoștință invinuitului Ivanov P. P. că a fost instituită în cauză expertiza contabilă, fiind însărcinați cu efectuarea ei tov. Murașev, contabil șef la centrul de colectare a blanurilor, și tov. Kovalev, contabil-revizor la secția financiară a Comitetului executiv al raionului Belți. Invinuitului i s-a citit ordonanța de instituire a expertizei contabile și i s-a pus în vedere că, în conformitate cu art. 169 și 171 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., are dreptul să recuze experții, să ceară numirea ca experți și a altor persoane, la alegerea lui, și să propună, în completare, întrebări noi experților.

Invinuitul Ivanov a declarat:

1. Nu recuz pe experții Murașev și Kovalev și nu cer completarea numărului experților în cauză.

2. Rog a se pune experților următoarea întrebare suplimentară: „Dacă cu ocazia efectuării reviziei s-a aplicat bine coeficientul de scădere normală a marfurilor”.

Procesul-verbal mi-a fost citit și cele consemnate în el sînt exacte, Ivanov.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Petrov

de consum corespunde sau nu cerințelor legale, regulilor și formelor stabilite; în caz că nu corespunde, se va arăta în mod concret care sînt aceste greșeli și lipsuri;

b) dacă greșelile și lipsurile existente au putut influența concluziile revizorilor, privind lipsa de mărfuri în valoare de 15.480 ruble;

c) cum se explică, pe de o parte, nepotrivirile între datele privitoare la cantitatea de mărfuri livrate de Uniunea raională a cooperativelor de consum, cooperativelor satești și actele obținute direct de la aceste cooperative de către organele de anchetă, iar pe de altă parte, cu actele contabile de la Uniunea raională a cooperativelor de consum;

d) dacă contabilitatea Uniunii raionale a cooperativelor de consum a controlat decontările reciproce cu cooperativele satești și care au fost rezultatele acestor verificări;

e) ce sume și ce mărfuri lipsesc la Uniunea raională a cooperativelor de consum și cine este răspunzător direct pentru aceste lipsuri.

4. Pentru clarificarea și lămurirea susmenționatei întrebări, experții vor lua cunoștință de următoarele acte:

a) actul de revizie de la 15 mai 1948 la Uniunea raională a cooperativelor de consum;

b) explicațiile lui Ivanov I. I. cu privire la actul de revizie;

c) acte și documente din care rezultă mișcarea mărfurilor la Uniunea raională a cooperativelor de consum, după inventarul de 325 pagini anexat la dosar.

5. Experții vor lua cunoștință de întregul material de evidență și decontări necesar și păstrat de Uniunea raională a cooperativelor de consum.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Petrov

22. Model

de proces-verbal prin care s-a adus
la cunoștință învinuitului ordonanța
prin care s-a dispus efectuarea exper-
tizei contabile.

PROCES-VERBAL

Orașul Belți, 10 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Belți, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Petrov, am adus la cunoștință învinuitului Ivanov P. P. ca a fost instituită în cauza expertiza contabilă, fiind însărcinați cu efectuarea ei tov. Murașev, contabil șef la centrul de colectare a blanurilor, și tov. Kovalev, contabil-revizor la secția financiară a Comitetului executiv al raionului Belți. Învinuitului i s-a citit ordonanța de instituire a expertizei contabile și i s-a pus în vedere că, în conformitate cu art. 169 și 171 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., are dreptul să recuze experții, să ceară numirea ca experți și a altor persoane, la alegerea lui, și să propună, în completare, întrebări noi experților.

Învinuitul Ivanov a declarat:

1. Nu recuz pe experții Murașev și Kovalev și nu cer completarea numărului experților în cauză.

2. Rog a se pune experților următoarea întrebare suplimentară: „Dacă cu ocazia efectuării reviziei s-a aplicat bine coeficientul de scădere normală a mărfurilor“.

Procesul-verbal mi-a fost citit și cele consemnate în el sînt exacte, Ivanov.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Petrov

23. Model

de ordonanță prin care se dispune
efectuarea unei percheziții.

ORDONANȚA

Orașul Krasnoarmeisk, 11 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Krasnoarmeisk, regiunea , jurist clasa a III-a Ușakov, cercetînd dosarul penal nr. 85 privind pe Ionin Mihail Ivanovici, învinuit de însușire de mărfuri din magazinul nr. 2 al Uniunii raionale a cooperativelor de consum, al cărui director era, fapt prevăzut și pedepsit de decretul Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 4 iunie 1947 „Despre răspunderea penală pentru sastragerile din avutul de stat și obștesc” și întrucît presupunem că în locuința lui Ionin (str. Cehov nr. 15, apart. 10) s-ar găsi o parte din mărfurile însușite, precum și alte probe materiale în cauză, în baza dispozițiilor din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTĂRIT :

Efectuarea percheziției la domiciliul lui Ionin Mihail Ivanovici din str. Cehov nr. 15, apart. 10.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Ușakov

Prezenta ordonanță mi-a fost adusă la cunoștință în ziua de 11 august 1948, Ionin

24. Model

de proces-verbal de percheziție.

PROCES-VERBAL DE PERCHEZIȚIE

Orașul Morozovsk, 11 august 1948, orele 12

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Morozovsk, regiunea , jurist clasa a III-a Smirnov, am efectuat, conform ordonanței din 11 august 1948 și în prezența martorilor asistenți : 1) Kartășev L. P., domiciliat în str. Cehov nr. 15, apart. 1, și 2) Scerbakov S. S., domiciliat în str. Donskaia nr. 7, apart. 18, percheziția domiciliară la locuința lui Ionin M. I. din str. Cehov nr. 15, apart. 10. La percheziție a asistat soția lui Ionin, cetățeană Ionina N. D.

În conformitate cu dispozițiunile art. 175 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., i s-a pus în vedere Ioninei să predea obiectele menționate în ordonanța de efectuare a percheziției.

În urma afirmației făcute de Ionina că în locuință nu există obiectele cerute de anchetatorul penal, s-a trecut la efectuarea percheziției.

În urma percheziției, s-au găsit următoarele :

1. În geamantanele descoperite sub podeaua camerei, s-au găsit 375 metri de manufactură.
2. Sub tăblia biroului, într-un sertar secret, s-au găsit 9.875 ruble.
3. În bucătărie, pe podea, sub plita de gaz, s-au găsit într-o învelitoare de piele trei ceasuri de aur.

Lucrurile de mai sus au fost arătate martorilor asistenți și soției lui Ionin, care a asistat la percheziție, și au fost ridicate spre a fi atașate la dosar drept probe materiale.

Descrierea amănunțită a obiectelor ridicate la percheziție, s-a făcut în inventarul anexat la prezentul proces-verbal.

Nu s-a făcut nici o plingere ca s-a folosit vreun procedeu ilegal în timpul efectuării percheziției. Percheziția a luat sfârșit la 11 august a. c., orele 14.

Procesul-verbal a fost citit. S-a consemnat întocmai.

Semnăturile martorilor asistenți: *Scerbakov*
Kartasev

Anchetator penal
jurist clasa a III-a *Smirnov*

Am asistat la percheziție și am primit copie de pe procesul-verbal de percheziție cu inventarul obiectelor ridicate, *Ionina N. D.*

25. Model

de inventar al obiectelor ridicate la percheziție.

I N V E N T A R

al obiectelor ridicate la percheziția efectuată la 11 august 1948 în locuința lui
Ionin M. I. din str. *Cehov* nr. 15, apart. 10.

nr. nr.	Denumirea obiectelor	Cantitatea	Semne caracteristice	Obs.
1	Manufactură	375 m	1. stambă în cupoane: cinci cupoane a 30 m și un cupon de 25 m, în total 175 m de stambă de diferite culori și desene. 2. trei cupoane pânză albă a 30 m. total 90 m. 3. două cupoane stofă de culoare albastru-închis a 40 m, total 80 m. 4. un cupon stofă de culoare maro-închis de 30 m.	
2	Bani	9875 ruble	În bilete de bancă a cîte 25 și 100 ruble, cu seriile nr. ...	
3	Ceasuri	3	Ceas de mîină „Omega”, seria 56 nr. 18410 2 ceasuri de buzunar marca „Mozzer”, seria 56, nr. 13 214 și 12 111.	

Anchetator penal
jurist clasa a III-a *Smirnov*
Martori asistenți: *Kartasev*
Scerbakov
Am asistat: *Ionina N. D.*

26. Model

de proces-verbal de efectuare a percheziției corporale.

PROCES-VERBAL

Orașul Sovietsk, 16 martie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Sovietsk, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Mironov, în baza art. 175—188 și 191 din Codul de procedură penală, am efectuat percheziția corporală a arestatei Pavlova A. E. în asistența și cu ajutorul cetățenei Pavlinova Anna Kirillovna, domiciliată în str. Glazovsk nr. 15 apart. 34, și a cetățenei Emelianova Elena Efimovna, domiciliată în str. Okteabrskaja nr. 12, în stația Udelnaia, linia de cale ferată Lenin.

În timpul percheziției s-au găsit 1600 ruble care au fost ridicate și atașate la dosar ca probă materială.

Procesul-verbal a fost citit. S-a consemnat întocmai.

Asistente : *Pavlinova*
Emelianova

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Mironov

Semnătura arestatei percheziționate, *Pavlova*

27. Model

de ordonanță cu privire la ridicarea de obiecte conform art. 175 din Codul de procedură penală

ORDONANȚĂ

Orașul Rjevsk, 25 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Rjevsk, regiunea . . . , jurist clasa a II-a Vladimirov, cercetînd materialele din dosarul nr. 45 cu privire la cetățeanul Semenov K. K., învinuit de a fi folosit prin înșelăciune titlul de a fi îndeplinit funcțiunea de notar și de a fi săvîrșit în mod ilegal acte juridice notariale, fapt prevăzut de art. 77 și 169 alin. 2 din Codul penal al R.S.F.S.R. și găsind că este necesar să se atașeze la dosar drept probe materiale contractele originale de vânzare-cumpărare a imobilelor din orașul Rjevsk, autentificate de Semenov în calitate de notar, în baza dispozițiilor art. 175 din Codul de procedură penală,

AM HOTARIT :

1. Ridicarea contractelor originale de vânzare-cumpărare a imobilelor din str. Cehov nr 51, din str. Bolșaija Kalujskaja nr. 14 de către cetățenii Potapov S. S. și Kartășev P. P., aflate la aceștia din urmă.

2. Copie de pe prezenta ordonanță se va trimite procurorului raionului Rjevsk.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Vladimirov

28. Model

*de proces-verbal de ridicare de obiecte
conform art. 175 din Codul de
procedură penală.*

PROCES-VERBAL

Orașul Rjevsk, 26 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Rjevsk, regiunea, jurist clasa a II-a Vladimirov, în prezența martorilor asistenți Stepanov Miron Stepanovici, domiciliat în str. Stepan Razin nr. 15, apart. 44, și Kulikov Fedor Fedorovici, domiciliat în str. Cehov nr. 18, apart. 10, am procedat, conform art. 175—185 din Codul de procedură penală, la ridicarea contractelor în original de vânzare-cumpărare a imobilelor din str. Cehov nr. 51 și din str. Bolșaiia Kalujskaia nr. 14 de la cetățenii Potapov S. S. și Kartășev P. P., care locuiesc împreună în str. Morskaia nr. 20, apart. 11.

La cererea anchetatorului penal, Potapov și Kartășev au prezentat contractele: primul — contractul de cumpărare a imobilului din str. Cehov nr. 51 de la cetățeanul Markov, încheiat la data de 20 ianuarie 1947, iar al doilea — contractul de cumpărare a imobilului din str. Bolșaiia Kalujskaia nr. 14 de la cetățeanul Ivanov, încheiat la data de 7 mai 1946.

Ambele contracte sînt bătute la mașină pe coale timbrate pe două pagini și autentificate de notarul Semenov.

Ambele contracte au fost puse de mine, anchetator penal, într-un plic, în prezența cetățenilor Potapov, Kartășev și a martorilor asistenți și plicul a fost ulterior sigilat cu sigiliul anchetatorului penal.

Cu privire la primirea susmenționatei contracte, s-au eliberat cetățenilor Potapov și Kartășev dovezile respective.

Procesul-verbal a fost citit. S-a consemnat întocmai, Potapov, Kartășev
Martori asistenți: *Stepanov
Kulikov*

Anchetator penal,
jurist clasa a II-a Vladimirov

29. Model

*de ordonanță cu privire la ridicarea
corespondenței poștale sau telegrafice*

ORDONANȚA

Orașul Eisk, 22 iunie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Eisk, regiunea, jurist clasa a II-a Popov, constatînd din studierea materialelor dosarului de anchetă nr. 418, privind abuzurile săvîrșite la Secția comercială raională, și din depozițiile martorilor interogați, că învinuitul în cauză Petrov, care se ascunde și se sustrage de la ancheta și judecata, se afla în corespondență cu cetățeanul Semenov Nikolai Vasilievici, domiciliat în orașul Eisk, str. Krasnaia Zarea nr. 24, apart. 2, și socotind că din corespondența poștală trimisă lui Semenov s-ar putea stabili locul unde se află Petrov, în baza dispozițiilor art. 186—188 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT:

1. Să cer șefului oficiului poștal al raionului Eisk să rețină întreaga corespondență — cu excepția ziarelor și revistelor — sosite pe adresa lui Semenov Nikolai Vasilievici, orașul Eisk, str. Krasnaia Zarea nr. 24, apart. 2, și să anunțe de îndată pe anchetatorul penal al procuraturii raionului Eisk cînd a reținut o astfel de corespondență.

2. Să cer de la procurorul raionului Eisk aprobarea pentru ridicarea corespondenței poștale sau telegrafice adresate cetățeanului Semenov N. V.

3. După obținerea aprobării de la procuror, se va efectua cercetarea corespondenței reținute și la nevoie se va proceda la ridicarea corespondenței respective.

Anchetator penal,
jurist clasa a II-a Popov

Aprob ridicarea corespondenței sosite pe numele cetățeanului Semenov Nikolai Vasilievici, conform art. 186 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

Procurorul raionului Eisk,
jurist clasa I Nikitin

30. Model

*de ordonanță prin care s-a dispus
atașarea la dosar a probelor materiale.*

ORDONANȚA

Orașul Kaganovici, 10 iunie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Kaganovici, regiunea, jurist clasa a II-a Seleznev, cercetînd procesul-verbal de examinare a obiectelor ridicate la percheziția corporală făcută cetățeanului Selivanov Grigori Grigorievici și ale celor descoperite la locuința lui Petrov

AM CONSTATAT URMATOARELE :

1. Cuțitul de bucătărie din oțel, găsit la percheziția corporală făcută lui Selivanov, a fost folosit, potrivit celor stabilite, de Selivanov pentru a-i cauza lui Petrov vătămări corporale grave.
2. Ciocanul, cleștele și șurubelnița au fost lăsate de tâlhari în locuința victimei Petrov, cînd s-a produs spargerea și jaful.
3. Chipiul de culoare gri, măsura nr. 48, a fost lăsat la locuința lui Petrov de unul dintre participanții la jefuire.

Văzînd că aceste probe materiale sînt importante în cauza respectivă, conform dispozițiilor art. 67 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Atașarea la dosar a cuțitului de bucătărie, a ciocanului, cleștelui, șurubelniței și a chipiului — drept probe materiale.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Seleznev

31. Model

*de proces-verbal de identificare în
cadrul dispozițiilor art. 78 din Codul
de procedură penală¹⁾.*

PROCES-VERBAL

Orașul Mojaisk, 18 august 1948

Anchetatorul penal al raionului Mojaisk, regiunea, jurist clasa a II-a Gvriliuk, în biroul său, la orele 14, în prezența martorilor asistenți : Saveliev Ivan Leontevici, domiciliat în str. Bahmetiev nr. 14, apart. 9, și Pavliuk Nina Mihailovna, domiciliată în str. Pușkin nr. 6, apart. 3, în conformitate cu dispozițiile art. 78 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., am prezentat pentru identificare părții vătămate, Ignatov Pavel Andreevici, următoarele obiecte : două paltoane bărbătești, trei costume bărbătești, două fețe de masă, ghetе bărbătești și șase lingurițe.

După examinarea obiectelor, Ignatov a declarat :

„Din numărul obiectelor prezentate pentru identificare, recunosc următoarele obiecte ce îmi aparțin : paltonul bărbătesc de stofă de culoare bleumarin, măsura nr. 50, cu guler de astrahan, și costumul bărbătesc bleumarin, măsura nr. 48. Recunosc obiectele după următoarele semne :

paltonul are pe poala dreaptă jos două pete; pe căptușeala de mătase neagră are un petec de satin, iar gulerul de astrahan negru este ros în trei locuri;

costumul l-am recunoscut după material, după model și după

¹⁾ Înainte de identificare și întocmirea procesului-verbal respectiv, partea vătămată trebuie ascultată cu privire la particularitățile obiectelor ce urmează a fi identificate.

nasturi, toți de culoare neagră; în locul unui nasture pierdut, s-a cusut un nasture de culoare maro închis.

S-a dat citire procesului-verbal. S-a consemnat exact.

Parlea vătămată: *Ignatov*

Martori: *Saveliev*
Paoliuk

Anchetator penal
jurist clasa a II-a *Gavriluk*

32. Model

de ordonanță pentru prelungirea
termenului anchetei

Se prelungește termenul de efectuare a anchetei și menținerea în stare de arest a învinuiților: *Petrov, Selivanov, Voitkov și Stankevici* până la 17.VIII a.c.

Procuror regional

consilier juridic clasa a III-a *Sergheev*
17 iulie 1948

ORDONANȚA

Orașul Sovietsk, 10 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Sovietsk, regiunea, jurist clasa a II-a *Zaitsev*, din cercetarea dosarului de anchetă penală nr. 154, privitor la *Petrov Prohor Polikarpovici și alții*, învinuiți de săvârșirea infracțiunii prevăzute în art. 2 din decretul din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc”,

AM CONSTATAT :

Petrov P. P., inginerul șef al uzinei, încheind contracte de muncă cu persoane particulare (cu *Selivanov, Voitkov și alții*) pentru efectuarea de lucrări diferite, urca cu bună știință prețurile stabilite, precum și volumul lucrărilor, făcând prin aceasta să se plătească în plus suma de 63 000 ruble. Din această sumă de bani, *Petrov* a primit de la *Selivanov, Voitkov și alții* suma de aproximativ 30 000 ruble.

În afară de aceasta, *Petrov* a mai semnat și un act fictiv de executare a unor anumite lucrări de către brigada pictorului

Stankevici, potrivit caruia acesta a încasat suma de 85 000 ruble. În realitate însă, lucrările efectuate de brigada lui Stankevici au fost mult mai puține la număr. Din suma de bani primită ilegal de către Stankevici, acesta i-a dat lui Petrov 25 000 ruble.

Ancheta penală în cauza privitoare la Petrov și alții a fost începută la 17 mai 1948, iar învinuții Petrov, Selivanov, Voitkov și Stankevici sunt arestați preventiv din ziua de 20 mai 1948.

Găsindu-se necesar să se facă verificarea plăților pentru lucrările efectuate în baza altor contracte încheiate de către Petrov, precum și verificarea tuturor cheltuielilor făcute în urma vizelor lui Petrov, se efectuează în prezent revizuirea activității financiare a uzinei. Cu ocazia acestei revizuirii, s-au și găsit mai multe acte de cheltuieli fictive.

Din cauza marelui număr de acte ce se verifică, controlul început în ziua de 20 mai a. c. nu este încă terminat.

În afară de aceasta, în cauza de față se efectuează și o expertiză tehnică, iar o parte din actele confiscate au fost înaintate pentru expertiza grafică.

Având în vedere că termenul pentru cercetarea cauzei expiră la 17 iulie a. c. și că pînă la această dată ancheta nu poate fi terminată, pe baza art. 116 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Să intervin la Procurorul regiunii . . . , pentru prelungirea termenului de anchetă și de deținere preventivă pînă la 17 august 1948 a lui Petrov, Selivanov, Voitkov și Stankevici.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Zaițev

Sunt de acord cu cererea de prelungire a termenului de anchetă și menținerea sub stare de arest a cetățenilor Petrov, Selivanov, Voitkov și Stankevici pînă la 17 august a. c.

11 iulie 1948
Procuror al raionului Sovietsk
jurist clasa I Klimov

33. Model

de proces-verbal de înștiințare a învinutului despre terminarea anchetei prealabile

PROCES-VERBAL

Orașul Pavlovsk, 29 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Pavlovsk, regiunea . . . , jurist clasa a III-a Seleznev, constatînd că în dosarul nr. 45 cu privire la cetățeanul Kartasev I. I., învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 109 din Codul penal al R.S.F.S.R., ancheta penală este terminată, iar probele obținute pentru trimiterea în judecată a lui Kartasev sînt suficiente, am încunoștințat, în conformitate cu dispozițiunile art. 206 din Codul de procedură penală, despre aceasta pe învinuit, punîndu-i la dispoziție dosarul anchetei penale, care conține două volume, în total 430 pagini, explicîndu-i că poate lua cunoștință de actele dosarului și că are dreptul să ceară completarea anchetei penale.

Învinuitul Kartasev, luînd cunoștință, în localul procuraturii, de actele de la dosar, de la ora 10 pînă la ora 16, n-a formulat nici o cerere pentru completarea anchetei.

Procesul-verbal a fost citit de mine personal. S-a consemnat exact, Kartasev.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Seleznev

34. Model

de ordonanță cu privire la cererea învinutului, formulată de el cu ocazia aducerii la îndeplinire a dispozițiilor art. 206 din Codul de procedură penală.

ORDONANȚĂ

Orașul Kalinin, 10 iulie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Kalinin, re-giunea, jurist clasa a II-a Medvedev, examinând cererea formulată de către învinutul Polivanov S. P., care a luat la cunoștință conținutul dosarului nr. 118 cu privire la învinuirea ce i se aduce pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute în art. 2 din decretul din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștesc”,

AM CONSTATAT :

Învinutul Polivanov a formulat cererea de a fi ascultați în calitate de martori următorii :

1. Popov I. I., șeful organizației comerciale orășenești, care poate da o caracterizare a lui Polivanov în legătură cu munca lui anterioară ca șef al serviciului de aprovizionare a uzinei, al cărei director a fost în acel timp Popov.

2. Ciurakov S. I., locțiitorul directorului magazinului nr. 5 al organizației comerciale orășenești, care poate confirma că o parte din mărfuri, de furtul cărora el, Polivanov, este învinuit, au fost luate în mai multe rânduri de către directorul magazinului Vanikov F. I. fără nici o formă și fără plată.

Având în vedere că Polivanov a făcut serviciul împreună cu Popov cu cinci ani în urmă, deci cu mult timp înainte ca Polivanov să fi săvârșit infracțiunea de care este învinuit în acest dosar, depoziția lui Popov nu poate să aibă vreo importanță în cauză. În ceea ce privește depoziția lui Ciurakov S. I., aceasta

poate să aibă o importanță esențială pentru clarificarea sub toate aspectele a tuturor împrejurărilor din cauza de față.

Față de cele expuse, în baza dispozițiilor art. 114 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.

AM HOTĂRIT :

1. Să resping cererea învinutului Polivanov pentru interogarea martorului Popov S. P.

2. Să admit cererea învinutului Polivanov pentru interogarea martorului Ciurakov S. I.

Se va pune în vedere învinutului Polivanov că, în conformitate cu art. 212—215 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., prezenta ordonanță poate fi atacată de el cu recurs în termen de 7 zile, în fața procurorului raionului Kalinin.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Medvedev

Prezenta ordonanță mi-a fost comunicată azi 11 iulie 1948, Polivanov.

de ordonanță de suspendare a anchetei penale prealabile.

ORDONANȚĂ

Orașul Stalinsk, 16 august 1948

Anchetatorul penal al raionului Stalinsk, regiunea, jurist clasa a III-a Korolev, cercetînd dosarul anchetei penale nr. 185 cu privire la sustragerile săvîrșite la Uniunea cooperativelor de consum din raionul Stalinsk

AM CONSTATAT :

Din actele de la dosar rezultă dovezi suficiente că numitul Selivanov Nikita Nikanorovici, contabil șef al Uniunii cooperativele de consum din raionul Stalinsk, a sustras prin folosire de cecuri false suma de 15.000 ruble în dauna acelei uniuni, fapt care întrunește elementele infracțiunii prevăzute de art. 3 din decretul din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștești”.

Avînd în vedere că : a) după săvîrșirea infracțiunii de mai sus, Selivanov a dispărut și cercetările făcute pentru găsirea lui n-au dat nici un rezultat ; b) termenul prevăzut în art. 116 din Codul de procedură penală pentru efectuarea cercetărilor a expirat, că toate actele de urmărire penală au fost efectuate și s-au adunat probe suficiente pentru a pune în vedere lui Selivanov învinuirea ce i se aduce, în baza art. 202 lit. „a” și 203 din Codul de procedură penală,

AM HOTĂRIT :

1. Suspendarea anchetei penale cu privire la Selivanov Nikita Nikanorovici pînă la găsirea susnumitului.

2. Să se facă cunoscut în întreaga Uniune urmărirea lui Selivanov Nikita Nikanorovici. Se stabilește, ca măsură de prevenție, arestarea numitului Selivanov Nikita Nikanorovici după ce va fi găsit.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Korolev

„Aprob”
Procurorul raionului Stalinsk
jurist clasa I Menșon

36. Model

de ordonanță de reîncepere a anchetei penale suspendate din cauza bolii învinutului.

ORDONANȚA

Satul Vorosilovo, 10 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Vorosilovo, regiunea, jurist clasa a II-a Poltavțev, cercetînd materialele din dosarul nr. 25 cu privire la numitul Mironov Vadim Vladimirovici, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de decretul din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștești”, în care cauză, conform dispozițiilor art. 202 lit. „b” din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R., ancheta penală a fost suspendată prin ordonanța din 29 octombrie 1947 din cauza bolii mintale a inculpatului Mironov și avînd în vedere că numitul Mironov s-a însănătoșit, după cum se constată din referatul spitalului de boli mintale unde acesta fusese internat, în baza dispozițiilor art. 203 și 205 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Reînceperea anchetei prealabile în dosarul nr. 25 cu privire la învinuirea lui Mironov Vadim Vladimirovici și continuarea efectuării cercetărilor în cauză.

Anchetator penal
jurist clasa a II-a Poltavțev

37. Model

de ordonanță pentru disjungerea unor acte de anchetă penală și formarea unui dosar separat.

ORDONANȚA

Orașul Kazan, 29 august 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Kazan, regiunea, jurist clasa a III-a Pecenegov, cercetînd actele din dosarul nr. 185 cu privire la Ionin M. I., învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute în art. 2 din decretul din 4 iunie 1947 al Prezidiului Sovietului Suprem al U.R.S.S. „Despre răspunderea penală pentru sustragerile din avutul de stat și obștești”

AM CONSTATAT :

În cursul anchetei penale efectuate în cauza de față, s-a stabilit și faptul săvîrșirii de către Ionin M. I. a unor acțiuni cu caracter huliganic la clubul uzinei „Boreț”. Considerînd că această infracțiune, prevăzută de art. 74 din Codul penal al R.S.F.S.R., săvîrșită de către Ionin în complicitate cu alte persoane, nu este în legătură cu cauza care formează obiectul dosarului nr. 185 în curs de anchetă, în baza dispozițiilor art. 117 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Să disjung actele de anchetă penală privitoare la acțiunile cu caracter huliganic, săvîrșite de Ionin, acțiuni care întrunesc elementele infracțiunii prevăzute de art. 74, al. 2 din Codul penal al R.S.F.S.R., ele urmînd să formeze un dosar separat.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Pecenegov

de ordonanță pentru conexarea unor
dosare de anchetă penală.

ORDONANȚA

Orașul Zaraisk, 18 iunie 1948

Anchetatorul penal al procuraturii raionului Zaraisk, regiunea, jurist clasa a III-a Kitaev, cercetînd dosarul nr. 147 cu privire la Stepanov Petr Sergheevici, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de art. 107 din Codul penal al R.S.F.S.R., în care ancheta penală a fost pornită prin ordonanța din 20 mai 1948 a procurorului raionului Zaraisk, regiunea, și dosarul nr. 14 cu privire la același Stepanov, învinuit de săvîrșirea infracțiunii prevăzute de art. 107 din Codul penal al R.S.F.S.R., primit de la procuratura orașului Kirov, în care ancheta penală a fost pornită de procurorul orașului Kirov la 15 martie 1948, și luînd în considerație faptul că infracțiunile săvîrșite de Stepanov sînt de aceeași natură, în baza dispozițiilor art. 117 din Codul de procedură penală al R.S.F.S.R.,

AM HOTARIT :

Conexarea dosarului nr. 14, cu privire la învinuirea adusă lui Stepanov P. S. pentru infracțiunea prevăzută de art. 107 din Codul penal al R.S.F.S.R., cu dosarul nr. 147 cu privire la învinuirea adusă aceluiași Stepanov P. S. pentru infracțiunea prevăzută în art. 107 din Codul penal al R.S.F.S.R., formîndu-se un singur dosar de anchetă penală.

Anchetator penal
jurist clasa a III-a Kitaev

CUPRINS

MODUL DE EFECTUARE A ANCHETEI PREALABILE

Capitolul I

STRINGEREA, FIXAREA ȘI APRECIEREA PROBELOR

	Pag.
I. Interogarea și depozițiile martorilor	7
1. Importanța interogării și a depozițiilor	7
2. Drepturile și îndatoririle martorilor	8
3. Aprecierea depozițiilor martorilor	13
4. Pregătirea în vederea interogării	29
5. Efectuarea interogării	34
6. Tactica interogatoriului	42
7. Intocmirea actelor procesuale de interogare a martorilor	5
8. Interogarea minorilor	65
9. Verificarea depozițiilor martorilor	66
10. Interogarea cu ocazia identificării	68
II. Interogarea învinuitului	68
1. Observații generale	68
2. Drepturile învinuitului la ancheta prealabilă	72
3. Pregătirea pentru interogatoriu	77
4. Punerea în vedere a învinuirii	82
5. Tactica interogării	84
6. Recunoașterea învinuitului	99
7. Procesul-verbal de interogare a învinuitului	116
III. Confruntarea	123
IV. Despre psihologia anchetatorului	124

	Pag.
V. Examinarea efectuată de anchetator	133
1. Problemele generale privind organizarea și efectuarea examinării	133
2. Principalele cerințe impuse la cercetarea locului comiterii infracțiunii	135
3. Mijloacele tehnice folosite în timpul cercetării locului săvârșirii infracțiunii	140
4. Pregătirea în vederea cercetării locului săvârșirii infracțiunii	146
5. Procedura cercetării locului săvârșirii infracțiunii	152
6. Intocmirea actelor procesuale privitoare la cercetarea locului săvârșirii infracțiunii	174
7. Examinarea cadavrului la locul descoperirii sale	176
8. Particularitățile examinării corpurilor delictive și a înscrisurilor	186
VI. Reconstituirea (experimentu de anchetă)	191
1. Noțiunea de reconstituire	191
2. Importanța reconstituirii (experimentului de anchetă)	192
3. Felurile reconstituirii	207
4. Organizarea reconstituirii	218
5. Regulile tactice de efectuare a reconstituirii	219
6. Procesul-verbal de reconstituire	230
VII. Percheziția	233
1. Definirea și importanța percheziției ca act de anchetă penală	233
2. Pregătirea prealabilă a anchetatorului penal în vederea efectuării percheziției	234
3. Condițiile legale procesuale pentru ca percheziția să poată fi efectuată	236
4. Metodele de efectuare a percheziției	237
5. Felurile percheziției	246
6. Ridicarea actelor și decorațiilor personale în timpul percheziției	247
7. Procesul-verbal de percheziție	248
VIII. Probe materiale (corpuri delictive)	249
1. Importanța probelor materiale	249
2. Adunarea, fixarea și consemnarea cu respectarea formelor procesuale legale a probelor materiale	251
3. Modul de păstrare și predare a probelor materiale	251
4. Evidența probelor materiale	259
5. Particularitățile ridicării, păstrării și trimiterii citorva feluri de probe materiale	262

	Pag.
IX. Inscrisurile ca probe în procesul penal	265
1. Importanța înscrisurilor	265
2. Normele procesuale de adunare, fixare și conservare a înscrisurilor probe în cauză	266
3. Pregătirea înscrisurilor pentru expertiza criminalistică	267
X. Expertiza	272
1. Noțiunea de expertiză	272
2. Cazurile în care expertiza este obligatorie	279
3. Cine poate fi expert	279
4. Cum se efectuează expertiza	280
5. Poziția procesuală a expertului	283
6. Formele procesuale pentru efectuarea expertizei	284
7. Contraexpertiza	286
8. Respingera concluziilor expertului de către anchetatorul penal	286

Capitolul II

DIFERITE FELURI DE EXPERTIZA

I. Problemele fundamentale ale expertizei medico-judiciare	291
1. Asfixia mecanică	291
2. Otrăvirea	300
3. Răniri cu arme de foc	309
4. Moartea provenită de pe urma acțiunii temperaturii ridicate și a celei scăzute	312
5. Moartea provocată de curent electric	316
6. Moartea provocată de trăsnet	317
7. Vătămări cauzate de mijloace de transport	317
8. Moartea subită	320
9. Avortul criminal	322
10. Violul	325
11. Examinarea cadavrelor tăiate în bucăți	327
II. Expertiza psihiatrico-judiciară	330
1. Organizarea expertizei psihiatrico-judiciare	330
2. Problemele de bază ale psihiatriei judiciare	336
III. Expertiza contabilă	364
1. Particularitățile și importanța expertizei contabile	364
2. Date fundamentale despre evidența contabilă	365

	Pag.
3. Revizia și expertiza contabilă	379
4. Pregătirea, numirea și efectuarea expertizei contabile	384
5. Metodica muncii expertului contabil	393
6. Intocmirea actelor cu privire la rezultatele expertizei contabile	398
7. Analizarea de către anchetator a concluziilor expertizei contabile	401
IV. Expertiza grafică (grafologia judiciară)	402
1. Importanța expertizei grafice	402
2. Elementele de bază ale scrisului și mijloacele pentru schimbarea lui	402
3. Metodica efectuării expertizei scrisului	404
V. Expertiza tehnică a înscrisurilor	406
1. Domeniul în care se aplică expertiza tehnică a înscrisurilor	406
2. Metodica efectuării expertizei tehnice a înscrisurilor	407
VI. Expertiza armelor de foc și a muniției	419
1. Expertiza armelor de foc cu țeava ghintuită	419
2. Expertiza munițiilor armelor tăiate	424
3. Expertiza muniției și a armelor de vânătoare	434
4. Expertiza armelor și a munițiilor de fabricație proprie	439
5. Model de chestionar care poate fi supus spre rezolvare expertizei privitoare la cercetarea armelor de foc și a munițiilor	439
VII. Expertiza criminalistică a urmelor de mână	441
1. Felurile și importanța expertizei urmelor de mână	441
2. Probele materiale care sînt supuse cercetării	442
3. Expertiza dactiloscopică	442
4. Expertiza urmelor palmei	444
5. Expertiza falangometrică	444
VIII. Alte feluri de expertize criminalistice	445
1. Expertiza urmelor de picioare omenești	445
2. Expertiza urmelor lăsate de dinții omului	447
3. Expertiza urmelor de sînge	448
4. Expertiza urmelor instrumentelor de spargere	449
5. Expertiza urmelor mijloacelor de transport	451
6. Expertiza prafului, a murdăriei și a părului	452
7. Expertiza corpurilor delictive în cauzele privitoare la incendieri	452

	Pag.
IX. Expertiza tehnico-judiciară	453
1. Importanța și conținutul expertizei tehnico-judiciare	453
2. În ce stadiu al anchetei penale poate fi ordonată expertiza tehnică	456
3. Alegerea expertului și condițiile care se cer acestuia	458
4. Pregătirea materialelor necesare expertizei tehnice și formularea întrebărilor puse experților	459
X. Expertiza agrotehnică	464
1. Domeniul aplicării expertizei agrotehnice	464
2. Principalele particularități ale expertizei agrotehnice	465
3. Alegerea experților	466
4. Particularitățile pregătirii pentru expertiză	467
5. Cauze privitoare la lucrarea necorespunzătoare a pămîntului	468
6. Cauze privitoare la proasta calitate a însemînțării	469
7. Cauze privitoare la îmburuienirea cîmpurilor și la infectarea cerealelor cu dăunători și boli ale plantelor agricole	471
8. Cauze privitoare la furt de cereale în timpul stringerii recoltelor	473
9. Cauze privitoare la pierderi de cereale în perioada stringerii recoltei	475
10. Cauze privitoare la alterarea cerealelor pe cîmp	476
11. Cauze privitoare la alterarea produselor agricole în timpul păstrării	477
12. Cauze privitoare la amestecarea semințelor selecționate cu cele neselecționate	479
XI. Expertiza veterinară și zootehnică	480
1. Importanța expertizei veterinare și zootehnice	480
2. Domeniul de aplicare și obiectele expertizei veterinare și zootehnice	480
3. Alegerea expertului	482
4. Particularitățile pregătirii expertizei	483
5. Cauze privitoare la moartea, epizootia sau la îmbolnăvirea animalelor	485
6. Cauze privitoare la sustrageri sau la furturi de vite	487
7. Cauze privitoare la avorturile iepelor	488
8. Cauze privitoare la furt și sustrageri de rîutref	490
XII. Expertiza economico-judiciară	491
1. Sarcinile principale ale expertizei economico-judiciare	491
2. Pregătirea pentru expertiză	491
3. Metodica efectuării expertizei economico-judiciare	493

Capitolul III

PRINCIPALELE PROBLEME PROCESUALE LEGATE DE PUNEREA SUB ÎNVINUIRE

	Pag.
I. Punerea sub învinuire	495
1. Condițiile necesare punerii sub învinuire	495
2. Ordonanța de punere sub învinuire	498
3. Comunicarea ordonanței de punere sub învinuire învinuitului	500
II. Măsurile preventive	500
1. Temeiurile pentru luarea măsurilor preventive	500
2. Felurile măsurilor preventive	502
3. Intocmirea actelor legale pentru luarea măsurii preventive	507
4. Schimbarea măsurilor preventive. Prolungirea termenului de arestare	508
5. Modul de transportare a arestaților de la un loc de deținere la altul	509
III. Suspendarea învinuitului din funcția ocupată	510
IV. Stabilirea dreptului de constituire ca parte civilă	511
V. Aplicarea sechestrului pe avere	514
VI. Suspendarea anchetei	522
VII. Investigații pentru găsirea învinuitului	526

Capitolul IV

INCHEIEREA ANCHETEI PREALABILE

I. Declararea anchetei prealabile ca încheiată	530
1. Importanța procesuală	530
2. Condițiile în care se prezintă învinuitului materialele anchetei prealabile încheiate	531
3. Procesul-verbal de prezentare a materialelor de la dosar învinuitului	532
4. Tehnica prezentării învinuitului a materialelor de la dosar	533
5. Examinarea și rezolvarea cererilor învinuitului	534

Pag.

II. Concluziile de învinuire (ordonanța de trimitere în judecată)	535
1. Importanța concluziilor de învinuire	535
2. Cadrul concluziilor de învinuire	536
3. Conținutul concluziilor de învinuire	538
4. Anexele concluziilor de învinuire	539
5. Metodele de întocmire a concluziilor de învinuire	540
6. Tehnica întocmirii concluziilor de învinuire	541
III. Clasarea cauzei	544
1. Temeiurile necesare pentru clasarea cauzei	544
2. Clasarea cauzelor când este vorba de o abatere disciplinară	552
3. Intocmirea actelor de clasare a cauzei cu respectarea normelor procesuale	553
IV. Tehnica întocmirii dosarului	555
1. Intocmirea actelor anchetei	555
2. Modul de atașare la dosar și de trimitere spre examinare a actelor, a obiectelor de valoare și a altor obiecte care au valoare de probe materiale	557
3. Aranjarea actelor în dosar	559
4. Alcătuirea opisului dosarului și a tablei de materii	562

ANEXE

Modele ale principalelor acte de anchetă	565
--	-----

